

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN FYENSKE BISKOP
MESTER
JACOB MADSENS
VISITATSBOG

PAA GRUNDLAG AF A. CRONES UDGAVE

MED OVERSÆTTELSE AF DE LATINSKE STYKKER
OG MED VEDFØJEDE NOTER
SAMT MED
BISKOPPENS TEGNINGER AF KIRKERNE

VED A. R. IDUM.

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR ODENSE OG ASSENS AMTER

1929

Mester Jacob Madsen.

En kort Biografi af Visitatsbogens Forfatter.

JACOB MADSEN VEILE (Weile eller Wedel) er født i Vejle 24de Juli (?) 1538. Hans Forældre var Borgmester Mads Nielsen († 1539), og Hustru Ellen Christensdatter; den sidste stammer fra Varde. Sønnen har ført et meget omflakkende Skoleliv; Faderen døde jo Aaret efter hans Fødsel. Han gik først i Skole i *Vejle*, men kom derefter til *Ribe*, hvor han fra 1548—51 havde den udmærkede J. P. Grundet til Lærer. Da denne opgav Rektoratet og blev Sognepræst ved Domkirken, kom Jacob Madsen til *Odense* (1552—55), derefter til *Viborg*, hvorfra han blev Student 1555 og sendtes til København. Her blev han i 3 Aar i Niels Hemmingsens Hus; dette Ophold hos „Danmarks almindelige Lærer“ har selvfølgelig ogsaa sat sit Præg paa den unge Student.

1561 rejste han udenlands, studerede Medicin i Löwen og i Paris, men drog derefter til Wittenberg, hvor han 1563 tog Magistergraden (10de August) og samme Aar blev Professor pædagogices. Efter sin Hjemkomst boede han et Par Aar som Husfælle hos Præsten ved Frue Kirke i København: Hans Thomissen (f. 1532, død 1573), den bekendte Udgiver af Salmebogen fra 1569. 1565 blev han Rektor i Ribe, og 16de Marts 1567 kaldedes han til Sognepræst ved Domkirken samme Steds efter J. P. Grundets Død († 1565). Embedet havde staaet ledigt efter ham.

13de Oktober 1566 ægtede han Karen (Karine el. Cathrine) Baggisdatter, som var født c. 1548 og døde 14de Maj 1615. Hun var Datter af Købmand og Raadmand i Ribe: Bagge Jensen og Hustru Sidsel Pedersdatter. De havde ialt 13 Børn, hvoraf kendes 5 Sønner og 3 Døtre, bl. a. Jens Jacobsen Weile (eller Riber), Sognepræst i Skovlænge—Gurreby, Bagge Jacobsen Weile, Sognepræst i Øster Skerninge—Hundstrup, Mette Jacobsdatter Weile, som blev gift med Sognepræst til Vejle—Hornstrup: Peder Christensen Riber. En anden Datter Lene, blev gift med Dr. med. H. L. Amerinus i Ribe. Sønnen Mads blev Dr. med. og Livlæge hos Kong Christian IV; ogsaa en anden af Sønnerne: Ole, blev Dr.

med. og boede i Odense. Endnu en Datter Lene var gift med Hr. Hans Lauritsen.

I Ribe var Jacob Madsen 1577 med ved Forhørene over en Heks; der var nemlig i de Aar flere Hekseprocesser i Byen, og som N. Hemmingsens Discipel har han sikkert ikke været blid imod dem. Det var ligefrem et Vovestykke, naar Byens Borgmester Kjeld Jørgensen turde forsvare dem. 1586 var han med til at udarbejde en ny Politordning imod Overdaadighed ved Bryllupper og Barselgilder (sml. Visitatsbogen under Omtalen af Nyborg, Faaborg, Assens o. fl. Byer). Iøvrigt havde han Omgang med flere af de mest ansete Borgere i Ribe, f. Eks. A. S. Vedel, P. Hegelund, H. L. Amerinus (jfr. ovenfor) o. fl. a.

1587 blev Jac. Madsen — imod sin Vilje — kaldet til Biskop over Fyens Stift efter Niels Jespersens Død og ordineret i Odense 25de Februar 1588. Ordinationen foretoges af hans Søkendebarn: Biskop Hans Laugesen fra Ribe († 1594). Der fortælles, at Jac. Madsen var saa forelsket (!) i Ribe, at hele Menigheden søgte at beholde ham. — Her paa Fyen var han en flittig og meget omhyggelig Visitator; bl. a. viste han megen Iver for at udrydde kirkelige Uskikke fra den katolske Tid, som endnu raadede flere Steder. Men om hans Virksomhed som Biskop henvises til selve Visitatsbogen. Denne, der findes som Manuskript i Landsarkivet i Odense, er trykt og udgivet 1853 af davær. Sognepræst til Herrested: A. Crone. Jac. Madsen selv har kun udgivet ét Skrift: „Vor kristelige Børnelærdom, i Spørgsmaal forfattet“ (Helsingør 1603); dette Skrift findes ikke i Bibliotekerne. 1595 forbød han Præsterne i Fyens Stift at eje Konkordieformlen. 1596 deltog han i Kristian IV's Krøning.

Han døde i Odense 24de September 1606 og faar det Eftermæle, at han var „en god Præst, en god Ægtefælle og en god Biskop“ (Vinding); han ligger begravet i St. Knuds Kirke. Han er Stamfader til Familien Jacobæus. Hans Hvilested kendes dog ikke; thi Biskop Kingo købte hans Ligsten og lod den omhugge til eget Brug (Wad.: Fra Fyens Fortid IV, 60, 156—63 og 168—75).

Kilder: Biogr. Lexikon med de deri benyttede Kilder; Wibergs Præstehist., Bloch og Næraa I, 50 ff., Kinch: Ribe II, 159 ff., — og selve Visitatsbogen.

I.
Indledning.

Anno 1151: 2 Bøger (var Percement aff) i Skellerop Kirke:

Anno 1500 S. *Valentinus*¹⁾ Dag tapte Kong Hans Slaget i Dyttersk, oc bleff berøffuit Banneren der, Dannebroke.

Anno 1483 *Marie Besøgelsesdag*²⁾ bleff Kong Christiern den 2den fød paa Nyborg Slot.

Anno 1549 kom Kong Christiern den 2den egemen Fyen til Seeland; oc da var der saa stor Vinter, at Sne laa op jeffne³⁾ alle Gierder, oc laa paa til *St. Benedikt Abbeds*⁴⁾ Dag.

Aar 1551 blev *Islænderne overvundne af Kong Kristian den 3dje. Islands Biskop døde paa Rejsen*⁵⁾.

I det Herrens Aar 1561 hellige *Kaarszis Dag*⁶⁾, som falder mod S. Michels Dag, da bleff Erlig oc Welbyrdig Mand, Erich Wrne ynckelig taget aff Dage.

Aar 1481 døde i Kristus højsalig *Fyrste til Danmarks Rige, Kristian den 1ste, i København; han var de fattige Klerkes udmærkede Beskytter. 21de Maj.*

Aar 1513 paa selve *St. Peters Stols Dag*⁷⁾ om Fasten døde høyborne Første, Konning Hans, paa Aalborrig Husz.

Anno 1546 gelt⁸⁾ Skep Meel 1 $\frac{1}{2}$, 1 Sk. Byg 12 β , Haffre 4 β oc bleff regnet for 1 Dyrtheid.

Anno 1548 en stor almindelig Pestelentze.

*Indvaanerne i Zürich*⁹⁾ underholder 80 studerende. Under deres Magtomraade ligger 149 Sogne (*Walther*¹⁰⁾) i [hans] Fortale til *Apostlenes Gerninger*).

1) 14de Februar.

2) 2den Juli.

3) jævne = langs med.

4) 21de Marts.

5) Den sidste katolske Biskop Jon Arason blev henrettet 1550 af sin lutheriske Modstander Dade Gudmundsson.

6) 14de September.

7) 22de Februar.

8) Her mangler et: 1. $\frac{1}{2}$ = Mark; β = Skilling.

9) vistnok: Kanton Zürich.

10) Walther er formodentlig en kirkelig Forfatter.

I Renge¹⁾ Kirke 22de Marts 1589:

Fjorten hundrede seksindsti ét to Gange ti dør

Christiern, Konge i Dan; — gid han glædes i Fred!

Brat han paa Urbans Dag i Roskilde stedes til Jorden,
lagt i en Ligkiste prud. Fred med ham; Pris være Gud!²⁾.

I Suinding Kirke:

24de Marts i Christoffer Valkendorfs og hans Brødres Gravhvælving³⁾.

Henning Valkendorfs Gravminde, indhugget paa en Marmorsten i Suinding Kirke, afskreven 14de Marts:⁴⁾.

Gud giffue dennem oc osz Alle Samen en Salig Opstandelse. Amen.

I det Herrens Aar 1531 omkring Fest dør Johan Urne⁵⁾.

Aar 1556 Dagen før Omskærelsens Fest⁶⁾ var der et frygteligt Tordenvejr med Lyn og Hagl.

Aar 1541 skete der et stort Jordskælv over hele Danmark, efterfulgt af en svar Hungersnød.

Fred med dem, der træder ind [i Verden]

Frelse for dem, der boer [deri],

evigt Liv for dem, der gaar ud [deraf].

*Aar ét tusinde, tyve, og fem Gange hundrede dertil
Jorden vil skeje ud, knap værdig til Verden at lede.*

*Paven vil hastelig dø, overalt vil Kejseren herske,
og for en given Tid vil Kristi Ære ophøre.*

Pouls Dag⁷⁾ klar betyder, at Aaret bliver med Godvejr,

Hvis der er Taage den Dag, omkommer Dyrene alle.

Hvis der er Blæst og Storm, forkynder de Kampe for Folket,

Hvis der er Regnvejr den Dag, forkynder det Tider med klart Vejr.

¹⁾ Ringe.

²⁾ Det anførte er et 4 liniet latinsk Vers. Urbans Dag er 25de Maj; Kongen døde 21de el. 22de Maj.

³⁾ Gravskriften se Marm. Dan. I, 238 [Crone].

⁴⁾ Gravskriften se Marm. Dan. I, 237 med følg. Tillæg [Crone]. Christoffer Henningsen Walkendorf til Glorup — den bekendte Rigshovmester — født 1525, døde 1601. Broderen Erik W., Lensmand paa Højstrup i Stevns 1555, døde 21de Novbr: 1605, var gift med Birgitte Lindenow. Der var ialt 5 Sønner og 7 Døtre.

Faderen Henning W. døde i Odense 28de Septbr. 1536; hans Hustru, Sidsel Friis, døde paa Glorup 27de Februar 1562.

⁵⁾ Joh. Urne døde 1537 (G. L. Wad: Fortid og Nutid II, 109) og blev begravet i Langaa Kirke.

⁶⁾ Omskærelsens Fest er: 1ste Januar (Nytaarsdag).

⁷⁾ I Manusk. er vistnok udfaldet et Ord efter Pauli, f. Ex. *dabit*. St. Pouls Dag er 25de Januar.

Læg til to ét tusind fem hundred' og to Gange tyve,
da den yngre Hertug Frederik valgtes paa Tinge.
Gud det signe — hans første Skridt til Kongsmagt den store,
Maatte han vokse til Konge stor og til Ry for Fromhed!

I en gammel Bog, lavet af Pergament, læste jeg ved min Visi-
tats Aar 1590, den 25de Marts i **Marsleff Kirke**:¹⁾

Anno 1535 Junij 11 stod det Slag mod Greffuens Folck paa
Øxenbergh. Samme Aar bestollet K^o Ma^s den udvalgte Kong Chri-
stian Købnehaffn.

5 Gange om Aaret kan Biskoppen bekvemt visitere:

1) mellem Renselsesfesten²⁾ og Paasken; 12 eller 14 Dage.

2) mellem Paaske og Pintse.

3) mellem Pintse og [St.] Knuds Marked³⁾.

4) efter [St.] Olai⁴⁾ [og] til Mikkelsdag eller der omkring.

5) der sluttes af før Alle Helgens Dag.

Saaledes kan man hvile i den strængeste Vintertid. Man kan
besørge 2 eller 3 Herreder enkeltvis efter Tur. Men hvad skal man
gøre ved Øerne?

Kirker udj Julland efter en Regist., da Kirkerne miste deris
Clocker Anno 1528:

Riper Stigt.

Haffuer udi Nør Julland efter for^{ne} Register vden Synder Jul-
land 168, men feiler meget vdi; thij vdi Harszøszel er 101 Kir-
ker, Vardsøszel 62, Almindsøszel 38, Jellingsøszel 25 oc 7 Køb-
steder. Er 233.

Riper Leen paa Cloker at finde Vect paa er iche muligt.
Bispen oc Capitel haffuer iche giffuet mange; saa bode M. Gunde⁵⁾
oc Capitel bleff Herren⁶⁾ skyldige 2 Skeppund 13 Lispund⁷⁾.

Synder Julland: 47.

Er 279. — Men Register, mig send fra Ripe, holder 282.

Herreter: Nørjulland 30, Synderjulland 8.

1) Se Marm. Dan. I, 255 om Mag. *Andreas Broberg* [Crone]. Fyrst Kristians
Opdrager i 12 Aar, Kannik i Lund, Roskilde, Odense, Ribe og Køben-
havn, † som Munk i Faaborg 1530 (skal vist være 1503) paa St. Ed-
munds Dag: begr. i Marslev Kirke.

2) Marias Renselsesfest er = Kyndelmisse (2den Februar).

3) 3: 10de Juli; *nundinæ* = den 9de, Markedsdag.

4) St. Olai (Olufs) Dag = 29de Juli.

5) Dekan, Mag. Gunde Lange († 1547).

6) nemlig Kong Frederik I.

7) 1 Skippund er = 20 Lispund à 16 ℥.

Aarsstift.

Kirker — 349. Herreder 29.
73 Cloker hele, 9 broden, veget 130 Skpd. 3 Lispd.
Jernefang til for^{ne} Cloker: 5 Skpd. 14 Lispd.

Wiborgstift.

Kirker — 208. Herreder 15.

Aalborgstift.

Kirker (met de 2 i Aalborg): 187. Herreder 11.

Udj Fyens Stift.

Kirker — 314. Herreder 13.

Selands Stift.

Kirker — 390.

[Saaledes opgivet af] *Peder Palladius paa hans Visitatser i Stiftet. Hr. Poul¹⁾ nævnede [nogle] færre Aar 1589.*
Ialt 1730,

Skonestift. Kirker —

Gulland. Kirker — 94; ved 40 Præster.

Disze Klocker och Wect paa dennem er kommen aff Fyen Anno 1528 udi høglofflige Konning Friderici I Thid:

Nyborg Leen.

Windingherrett: 9 Klocker, wegett 23 Skippd. 9 Lispd.

Gudmeherrett: 7 Klocker, veyet 11 Skippd. 1 Lispd.

Sallingherret: 9 Klocker, 22 Skippd. 9 Lispd.

Sundsherret: 3 Klocker, 9 $\frac{1}{2}$ Skippd.

Hindsholm: En Klocke aff Mesing Kircke, 3 Skippd. 4 Lispd.

Noch wdaff Nyborg Len, som war wuist, aff huilcke Herreder di war komen:

28 Klocker, wou 49 Skippd. 6 Lispd.

Nesbyhoffuetz Leen.

Othenzehered: 5 Klocker, 12 Skippd. 8 Lispd.

Aassumherrett: 11 Klocker, 28 Skippd. 1 Lispd.

Skamherrett: 7 Klocker, 18 Skippd. 6 Lispd.

Lundeherrett: 9 Klocker, 19 $\frac{1}{2}$ Skippd.

Biergeherrett: 2 Klocker, 5 $\frac{1}{2}$ Skippd. 2 Lispd.

Skoubyherrett, som war Jørgen Hemmingsen, Landsdommers, Leen: 5 Klocker, 10 Skippd. 5 Lispd.

Noch aff Nesbyhoffuitz Leen, som war wuist, fra huilcke Herreder di war komen:

20 Klocker: 43 Skippd. och 8 Lispd.

¹⁾ Poul Madsen var Sjællands Biskop fra 1569—1590, († 1590).

Hagenskoff Len.

Bogherrett: 18 Klocker, 31 Skippd. 16 Lispd.

Hindsgauls Leen (Wendsherred):

18 Klocker, 44 Skippd. 4 Lispd.

Ialt: Klocker 151. *Ialt*: Skippd. 332; Lispd. $7\frac{1}{2}$.

Dog er her wdi regnett nogett Jerntøyt met Klockerne.

Af Laaland och Falster: 102, Vect: $258\frac{1}{2}$ Skippd. 6 Lispd.;
noch aff Langland: 10 Klocker; findes ingen Vect paa.

Ialt af Fyens Stigt:

Clocker — 263 Clocker. — Vect — 591 Skippd. oc $3\frac{1}{2}$ Lispd.;
och er inthet Vecten indregnet paa de 10 Clocker af Langland,
som er mere end 15 Skippd.

Alsø, Erø oc smaa Øer vnder Fyen inthet indregnet, eller Bogø
vnder Falster.

I Fyns Land Herreder 13.

Bjergeherred oc Hindsherred.

{ Kertheminde	Munkeboe.
{ Dristrop	Hindsholm:
{ Rynckby	Wiby
{ Reffninge	Miszing
{ Kiølstrup	
{ Aggedrop	{ Dalby
{ Marsløff	{ Stubberop
{ Birckinde	

Wjndjngherred.

Nyborg	Høyrup
Winding	{ Aunsløff
{ Kulderop	{ Boensze
{ Reffsvindinge	{ Flødstrup
Frørup	{ Vllersløff
Ørbeck	Eluested (er Annex til
{ Skellerup	Ryszling y Gudme-
{ Ellinge	herred)
Herrested	Aasløff (er Annex til
{ Sølling	Nardou i Aasum Her-
{ Hellerop	red)

Svndsherred.

Suenborg (2 Kirker)	{ Tued
{ Kirckeby	{ Skorup
{ Lunde	{ Serop
Querndrop	{ S. Jørgens Kirke
Stenstrop	

{ Østerskierning	Thaasing:
{ Hunstrop (er udi Sa-	{ Bregning
lingherred)	{ Landett
Olderup	Bierby
Egensze	Stryn
	Dreio

Salljngerred.

{ Faaburg	{ Lindesze
{ Diernis	{ Westerheszing
Suanning	Østerheszing
Horne	Nørrebroby
{ Jordløse	Synderbroby
{ Hostrup	{ Ouby
{ Allestedt	{ Aastrup
{ Weyløff	{ Wlbølle
{ Haagerup	{ Skierning
{ Krarup	Heden (er Annex til
{ Espe	Søby y Aasumher-
{ Wanthinge	red)
Hillersløff	Hunstrop (er Annex til
Gesterløff (er Annex til	Østerskierning udi
Høirup udj Vinding-	Sundsherred)
herredt)	Herringe (er Annex til
	Ræinge udi Gudme-
	herred)

Bogherred.

{ Asznes	Kiøng
{ Kierndrop	Flemløse
{ Sandager	Haarby
{ Holewaadt	Dreslette
Barløse	{ Søby
Thanderup	{ Turop
Kierthe	Synderby
{ Skydebjerg	Gamtøffte
{ Orthe	Wiszenberg
{ Søllestede	
{ Widtoffte	

Wendsherred.

{ Medelfar	{ Asperop
{ Kauszlundt	{ Rorsløff
Gamborg	{ Ouby
{ Fiøns	{ Indsløff
{ Øsløff	Brenderup
{ Eyby	{ Fielstedt
{ Balsleff	{ Harndrop

Wby	
Huszby	{ Gielstedt
Weilby	{ Rørup

Skovbyherred.

{ Bogens	{ Eylby
{ Skouby	{ Melby
Haasløff	Sønderszø
Ore	{ Wigsløff
{ Guldbierg	{ Wøfling
{ Sandager	Sersløff

Skamherred.

Skamby	{ Auernesz
{ Klinthe	{ Hundstrop
{ Grindeløsze	{ Wgersløff
Nerdou	{ Biedisløff
Hørup	

Lvndehérred.

Liungby	{ (Egense)
{ Østrup	{ Norderup
{ Hiadstrup	Lunde
{ Skibby	Alleszø (er Annex til
{ Ottrup	Broby udi Othensze-
	herred) (<i>se nedenfor</i>)

Gvdmeherred.

{ Ryszling	{ Gudme
{ Eluested(eryVindingh.)	{ Bruager
Giiszle	{ Ore
Suindinge	{ Wixdrop
Gudbjerg	Heszelager
{ Ræinge	{ Langaa
{ Hærringe(erySallingh.)	{ Øxendrop

Aasvmherred.

Aasum (til Leszemeste-	{ Nardou
ren y Othenze)	{ Aasløff (<i>se ovenfor un-</i>
Fraude	<i>der Vindingherredt</i>)
{ Rønning	{ Søby
{ Rolstedt	{ Heden (<i>se ovenfor udj</i>
{ Allerop	{ Sallingherredt)
{ Dauinde	Lyndesze (Lundløsze)
Høyby (Capellanen til	Seden (til Capellanen
S. Hans y Othensze)	til Vor. F. y Othensze)

Othensherred.

Othensze (3 Kirker)	{ Brendekil
{ Dallom	{ Bellinge
{ Sanderom	Paarup
Stenløsze	{ Nørrebroby
Fangel	{ Alleszø (<i>se ovenfor un-</i> <i>der Lundeherredt</i>)
Werning	
{ Tomerup	{ Thrøstrup
{ Brylle	{ Vbberudt

Laaland.**Fvlseherred.**

Østoffte	{ Erringsløff	{ Sedding	Aageby (Annex til
Hillested	{ Wlstrup	{ Nebbelund	Lande Kirke y
{ Fulsze	Togerup	{ Thiersted	Synderherredt)
{ Torslund	{ Rødby	{ Skiørringe	Noch 3 Øer:
{ Burszø	{ Reingsebylg	Weilby	Askø
{ Krøinge		Huorby	Femø
			Fæø

Mosseherred.

Nystedt	{ Øster Wlsløff
{ Herritzløff	{ Godstedt
{ Bregning	Wester Ulsløff
{ Wognestedt	Maybylg
{ Ingestofft	Thureby
Hundtzeby	Rastedt
Saxkøbing	{ Slemming
Thors	{ Fielde
Wixnes	{ Døllefyldtt
Ketting	{ Musze
	Maribo

Synderherred.

Westenskouff	Land Kirke
Westernes Capelle (<i>og-</i> <i>saa kaldet Hellige Tre-</i> <i>foldighets Capelle</i>)	Ryde
Tilletze	Søllestedt
Danmare	{ Skoulenge
Westerborg	{ Gurreby
{ Gloszlund	Arning
{ Greszhaffue	Stockemarcke
	Affnidt (Annex til Hal-
	sted y Nørreherredt)

Nørreherred.

Nakskou	Windeby
Løgetoft	Wtthersløff
Sandby	Horslundt
Brandisløff	Birckedt
Herritz Kircke	Nørlund (Annex til
Kiøbeløff	Westerborg y Synder-
	herritt)
	Halsted

Falster.**Sønderherred.**

{ Nykøbing	{ Sønder Kirkeby
{ Søstofft	{ Synder Alsløff
Skjelby	Ørsløff
Gediszby	Falckersløff
Wegerlørse	{ Karleby
Iderstrup	{ Horeby
	Horberløff
	Østrup

Nørreherred.

Lillebrenne	{ Kippinge
Torckelstrup	{ Brorup
Tingstedt	Woelsze
Ensløff	Wiidby
Eskildstrup	Nør Alsløff
{ Stadager	Gundsløff
{ Nør Kirkeby	Stubbekøbing
	Maglebrende met Bogø

Langland.**Nørreherred.**

{ Rudkøbing	{ Tholebylge
{ Skreffueløff	{ Tranekier
Simenbylge	{ Snøde
Bøstrup	{ Stoffuens

Sønderherred.

Magleby (80 Tiende- ydere)	Fiulszebølge
{ Trøggeløff	Lindesze
{ Fiodtzlett	Homblede
Liungelsze	

Errhe.

Erskøbing
Riisze

Tranderup
Bregnid

Else.**Sønderherred.**

Sunderborg
Høyrup
Wickebyllg
Liuszappel
Tandslett

Nutthmarck
Aszerbalg
(Ethende¹)
Ketting

Nørreherred.

Hockenberg
Oxenbylg
Tuntofft (*det samme som
Nordborg*)

Igen
Suenstrop

Femern.

Borch
Peitnesdorp

Landkarck
Bannersdorp

De mindre Øer, liggende til Fyen.

Thorø
Siaø (2 Gaarde, ligger
til Kiøbing y Lang-
land)

Haldø

Hiørtø

Skarø

Korszhaffn

Stryn

Munckø } *ved Fyen*

Biørnø }

Liø (*ved Fyen*)

Bogø under Falster

Lille Askø

Dreø

Arnack

Torø

Bogø

Femø, Laalandt

Foede

Femø

Askø

Weyrø

} under Fyen

} under Fyen

Tilsammen: 314 Kircker.

¹) formentlig =, *Igen* under Nørreherred (Crone).

*Fortegnelse over de fyenske Biskopper, som hidtil har styret de
fyenske Kirker.*

	Noter.
<i>Hubald, Munk [No.] 1</i>	1072 — † ¹⁴ / ₁₀ 1139
<i>Herman — — 2</i>	— 1138
<i>Ricolf — — 3</i>	1138 † 1162
<i>Linus — — 4</i>	1162(8) † 1170
<i>Simon — — 5</i>	1170 † 1186
<i>Johan — — 6</i>	Joh. Jensen: 1186 † 1213
<i>Lojus — — 7</i>	1213 † 1236
<i>Ivar, Kannik No. 1</i>	1236—1245 (se nedenfor!)
<i>Nicolaus — — 2</i>	—1246
<i>Jacob — — 3</i>	1246—1252
<i>Regner — — 4</i>	1252(5) † 1267
	Jens Bang: 1267
<i>Peder — — 5</i>	1268 — † 1276
<i>Johan, Verdensgejstlig¹⁾ No. 1</i>	1277 — † 1286
<i>Gisico — — 2</i>	1286 — † 1304

[Udfor Biskop *Iver* har Bispen tilføjet:]

Anno 1280²⁾ er Kong Waldemars Loug giffuen; der findis Bispens Naffn i Fyen, Iffuer; *men det findes ikke, med mindre det skal være* [derefter er tegnet en Haand, der peger hen paa *Iver*].

	Noter.
<i>Peder, Verdensgejstlig No. 3</i>	= Peder Pagh 1304 † 1339
<i>Niels — — 4</i>	= Nicolaus Jensen 1340 † 1364
<i>Erik — — 5</i>	= Erik Krabbe 1365 † 1376
<i>Valdemar — — 6</i>	= Valdemar Podebusk 1376 † 1392
<i>Theus — — 7. Therzo (saaledes 1394; Thezo 1392, i Køng Kirke 1392. Thetzo, 1390 i Lunde Kirke); har beseglet et Brev Aar 1392 i Monchebo i Skybby: Thezos Brev Aar 1394</i>	Theus Podebusk 1392 † 1402
<i>Johannes, Verdensgejstlig No. 8 (i Allested Kirke (1438), 1418, 1417)</i>	Johannes Ovesen: 1403 † 1420
<i>Navne, Verdensgejstlig No. 9 (levede 1421; i Ouby Kirke 1430)</i>	Navne Johansen Krigebusk (Gørsting) 1421 † 1440
<i>Henning, Verdensgejstlig No. 10 (1441, levede 1454, i Skybby Kirke 1455, 1457)</i>	Henning Ulfeld: 1440 † 1460

¹⁾ I Teksten: secularis; verdensgejstlig er = ikke munkeviet (monachus).

²⁾ Det rigtige Aarstal er 1240, hvorefter Navnet *Iver* altsaa passer.

	Noter.
<i>Mogens Kraffse, Verdensgejstlig No. 11 (i Kyng Kirke 1463, 1469 i Lunde Kirke, i Skybby Kirke 1473, Aar 1475 i Herredsted Kirke)</i>	Mogens Kraffse: 1460 † 1474
<i>Carl Rønnow, Verdensgejstlig No. 12 (i Ouby Kirke, i Kyng Kirke 1473, 1475, 1476, 1489 i Herredsted Kirke)</i>	Karl Rønnow 1474 † 1501
<i>Jens Andersen Beldenak, Verdensgejstlig No. 13 (i Allested Kirke 1500, 1512, 1527; han døde i Lybæk Aar 1537 (og) blev begravet Pauli Omvendelses Dag)¹⁾</i>	Jens Andersen Beldenak: 1501—1529 († 1537)
<i>Knud Gyldenstjerne, udvalgt Verdensgejstlig No. 14</i>	Knud Gyldenstjerne: 1529—1536
<i>I Adam af Bremens Kirkehistorie findes endnu Navnene paa 2 fyenske Biskopper: I 4de Bog Kap. 44: Eilbert, til Fyen og Falster af Adalbert, Ærkebiskop i Bremen. — — —</i>	Regner (under Knud den store). Eilbert † 1072 (i Pavebrevet fejlagtig Edbert)

Evangeliske Superintendenter:

1) Mester Jørgen Jensen fra Viborg, den første evangeliske Superintendent; ordineres tillige med de andre Superint. i København den 2den Septbr. Aar 1537; dør 1559.

2) Mester Niels Jespersen fra Viborg, No. 2; udi 27 Aar, paa det 28de; døde Anno 1587, den 22de November, 67 Aar gl.

3) Jacob Madsen Vejle; ordineres Aar 1588, den 25de Februar af Superintendenten i Ribe: Magister Hans Laugesen²⁾ i Odense. [Det følgende er tilføjjet senere til forskellige Tider]:

Dér hensov han ogsaa i Herren 1606, den 24de September, 68 Aar gammel.

4) Mester Hans Knudsen, Vejle; kom Anno 1607, blev afsatt Anno 1616.

5) Doctor Hans Mikkelsen Odense; kom Anno 1616, ordineret af Mester Iver; hans Brøllup stod Anno 1617.

6) Doctor Lavrids Jacobsen, Hindsholm, som forhen hos de høj-salige Konger: Kristian den 4de og Frederik den 3dje, havde været Konfessionarius³⁾; ordineret af Doktor Brochmann, S[jællands] Biskop Aar 1651, 7de S. efter Trefoldighed.

7) Doctor Niels Bang.⁴⁾

8) Doctor Thomas Kingo.⁵⁾

9) Doctor Christian Müller.

10) Mag. Christian Muus.

¹⁾ o: 25de Januar.

²⁾ Hans Laugesen døde 1594.

³⁾ d. v. s. Hofpræst.

⁴⁾ døde 17de Oktbr. 1676.

⁵⁾ fra 20de Febr. 1677 til sin Død 14de Oktbr. 1703.

Aar 1588, den 25de April begyndte jeg i Herrens Navn at tiltræde min første Visitatsrejse i Stiftet.

Indholdet af min Skrivelse til Provsterne:

Evig Frelse i Guds Søn!

Forhindret ved forskellige og besværlige Forretninger vedrørende mit Embede har jeg, min Hr. Provst! indtil nu udsat den Visitats, som den kongelige Forordning tilholder mig at udføre; [men] efter at jeg nu (som jeg tror) har faaet adskillig mere Frihed og ved Guds Naade er kommen til disse Lande, har jeg besluttet ogsaa her at fyldestgøre mit Hverv og i Herrens Navn at paabegynde min almindelige eller Stifts-Visitatsrejse. Hvorfor jeg kærlig vi have dig anmodet om at sammenkalde saavel Præsterne som Kapellanerne eller Præsternes Medhjælpere og alle Degnene fra Landsognene i dit Herred, saa at de kan komme til Stedet i Byen Nykøbing¹⁾ (i din Herredskirke paa Landet, hvor du boer) henved Kl. 8 Morgen og Formiddag, paa næste Dag N (Mandag), som er N (10de Juni), for at de alle samtidig kunne faa at vide, hvor langt mit Hverv — dog med Forbehold af Guds Forsyn og kongl. Majestæts Vilje — strækker sig og hvilken Lydighed de til Gengæld skylder mig i Følge den kongelige Forordning; endvidere om de maatte have noget vedrørende Gudsdyrkelsen, Kirkeskikkene eller Stridigheder osv., at det da ved Guds Naade kan blive undersøgt og bilagt.

Lev vel tillige med din Ægtefælle, dine Børn og hele din Familie, med pligtsskyldig Hilsen fra mig! Skrevet i Odense paa Fyen 22de April (Riserup 12te Maj) i det for os sørgelige²⁾ Aar 1588.

Jacob Madsen
Vejele.

Gud og Guds Søn
og begges Aand
vogte dette Kirkehus
og alle de troende!

Min Hr. Provst! Visitaterne paa Øerne, som jeg nylig har besørget, saa vel som nogle andre besværlige og vanskelige Sager, mit Embede vedrørende, der er bleven ordnede i denne Sommer, har hidtil hindret mig i at holde Herredsvisitats hos eder. Da jeg nu er bleven nogenlunde fri for disse, har jeg besluttet med Guds Hjælp at komme til Stede hos dig førstkommende Tirsdag, som er den 27de August henved Kl. 8 Formiddag; jeg beder dig da kærligt, at du til den Dag og Time vil sammenkalde i din Kirke eller en anden Nabokirke, som du selv synes: alle Præster, Medhjælpere og Degne fra dit Herred, hvor de baade kunne lære mig at kende og dernæst faa at vide, hvad jeg skylder dem paa Embeds Vegne. Lev vel! Med pligtsskyldig Hilsen fra mig til Hustru og Børn! Odense paa Fyen den 23de Avgust Aar 1588.

¹⁾ Brevet er opr. skrevet til Provsten i Falsters søndre Herred (Crone).

²⁾ sigter til Frederik d. 2dens Død 4de April.

Gudmeherret.

Bruager.

Er kommen Herligheden fra then Annex til Gudme, at Bonden, der udj bode, vilde icke age Dyr, som K^o Ma^s Dyrskyt skød. (*Saadan siger man*).

Oure.

Et lidet Husz affbrot uden Dom, laa til Præstegaarden oc gaff 4 $\frac{1}{2}$ Danske. Skede i W. F. B.¹⁾ Thid, 28 Aar siden.

Ræinge.

Annex Præstegorden.

Sundsherred.

Her. Hans i Kirkeby beclager, at hand maa giffue aarligen aff sine Sogner, Kirkeby oc Lunde, til S. Nicolai Sogen i Suinborg 1 Pd. Rug, 1 Pd. Byg oc 7 Dr., for de ere aff W. Erik Kromdige Anno 1544 annexeret til for^{ne} Kirke for Sognepræstens arme Vnderholdings Skyld, oc ligger 1 stor Mil der fra, oc er kallet til begge Sogner aff Sognefolcket effter Ordinantzen. Gør alle kongelig Tynge, met Gesteri, Skat oc andet, som gaar aff fri Sogner. Er begerendis, thet K^o Ma^s Thiende Part, som er 10 Ort, aff en disze thu Sogner, motte hannem naadeligen i for^{ne} Affgiftt forlenis, eller for^{ne} Sognepræst til S. Nicolai Sogen i Suenborg motte met samme Thiende affleggis eller udj andre Maade forsees.

Othense Len.**Wendsherred.** — Fielsted.

Her. Niels i Fielderop clager, at udi Greffuens Feidæ Plogbrød, Hamp oc Hør Thiende oc en Snes Eg aff hver Gaard hans Formand oc hannem forkortet; oc findis en gamble Kirkebog at beuise met. (*Intet*).

Thette Clagemol er meste Parten alle Vegne.

Skoubyherred.

Her. Hans i Oure haffuer ingen Præstegord. Er K^o Ma^s Befaling til W. — —, da Lensmand paa Othensegord, Fræsten en at vdlegge.

81 Holdsvogne²⁾, hvis jeg ikke tager fejl; men Erick Lykke³⁾
— . — .

¹⁾ Frans Brockenhuus til Egeskov, Lensmand paa Nyborg Slot (Crone).

²⁾ Holdsvogne = Ægtvogne.

³⁾ Erik Lykke, tidligere i Ribe, var Lensmand paa Odensegaard 1582—83 (Vedel Simonsen: Odense Byes Hist. II, 2 S. 204).

Skamherred.

Her. Nils til Clinte oc Grindløse, Her. Christen til Nardou oc Hørop, Her. Nils til Vgersløff oc Bedesløff giffuer til kende, at deris Thenere¹⁾ besueris met Egt for nogre andre. Disligiste Her. Hans i Skamby haffuer 3 smaa Gorde aff Adelen til en Fridag Prædiken²⁾ at holde i Ugen oc fri met Herligheden effter K^o Ma^s Stadfestelsze, huilcke ocsaa met Holdsvogne besueris.

Lundeherred.

Her. Mats til Egense Kirke, Her. Jesper i Østrop, Her. Poul til Skibby, Her. Peder i Allese, Her. Lauris i Liungby oc Her. Jørgen i Lunde clager, at deris Thener vil icke gøre den seduanlige Theniste, ondskyldendis sig, at the maa holde Holdsvogne oc therefore thet icke gøre kand.

Biergeherred.

Her. Peder til Marsleff oc Birkende, Her. Hans i Kertheminde, Her. Lauris til Kølstop oc Agedrop oc Her. Hans i Mesing giffuer til kende, at deris Thenere besueris met Holts Egter mod Ordiantzen.

Aasomherred.

Her. Peder til Allerop oc Dauinde, Her. Lycke til Røning oc Rolsted.

1589. — Nyborg Leen.

Windingherred.

Kollerop.

Her. Rasmus miste Herlighed aff sin Annex Præstegord nu for 5 Aar siden. Haffuer verit udj Bispernes Tiid hos Præsten, oc hand selffuer haffd Herligheden, siden hand did kom, i 18 Aar, huilcket beuisis met et Sognevinde, dateret Anno 154—.

Sallingherred.

Wanting.

Er Annex till Espe; Herligheden frakommen i Jørgen Schenkels³⁾ Tiid. Oc bevises met it Tingsvinde, dateret 1571, at Herligheden haffuer altid fuld i Bispernes Tid Præsten i Espe, oc haffuer fest aff Præsten ondtagen den Mand, der sist affdøde, oc den Mand, der nu udi boer.

Søby i Aasomherred.

Her Laurits giffuer tilkende, at aff hans Annex, Hæden, forholdis hannem Herligheden mod K^o Ma^s Breff, som lyder, at Sagfald alene skal følge Stigtslensmanden.

¹⁾ Tjenere = Fæstere, Fæstebønder.

²⁾ Fridag = Fredag.

³⁾ Jørgen Skinkel, Lensmand paa Odensegaard fra 1552 (Crone).

Hæringe, Annex til Ræinge.

Haffuer Herligheden altiit fuld Præsten til Ræinge oc 2 Boel i Rynckeby oc 1 Boel paa Thaasing. Herligheden er kommen der fra i W. L. B. ¹⁾ Tiid, dog Præsten haffuer K^o Ma^s Kong F. Stadfestelsze der paa, udgiffuen Koldinghusz Aar 1579, men Steds-molen ²⁾ att følge Stigtslensmanden, som sked er i Bispernes Tiid.

Westerheszing.

Her. Peder beretter, att aff Kirkepart Skoff i Kistrop Skoff haffuer hans Formend haffd aff Arilds Tid deris Ildebrand oc Oidengjeld; er hannem fratagit

¹⁾ Laurits Brockenhuus, Lensmand paa Nyborg Slot.

²⁾ Stedsmaal = Fæste, Indfæstning.

Odense Herred.

Othense Herred.

XVII Kerker met S. Knuds.

Othense By: IIII Kerker.

1. S. Alban.
Sogen,
nu Graabrøder.	{	Mester Jørgen Semenszen, <i>fra Odense</i> , Proust
oc Prædicant till S. Albanj Sogen. ¹⁾ Marine. Børn:
Semen, <i>Student</i> ; Piger. Capellane, Her. Jørgen,
<i>gift, Fyenbo</i> .
Sogne Degen offuerste Hører.
2. Vor Frue
Kerke.	{	Mester Barthel Lang ²⁾ , <i>Jyde fra Hardsyssel</i> ,
døde Anno 15[97]. <i>Hustru. Børn.</i> Capellane:
Her Matts, <i>Jyde</i> .
2. S. Hans.		Her. Hans Stage, <i>Fyenbo</i> , drucknet sig selffuer i
sin Brønd. <i>Hustru. Børn.</i> Capellane, Her Peder. ³⁾
Birk, Nesbyhoffuet Birk. S. Hans Closter kallis
nu Kongens Gord.
4. S. Knud.		Ingen Prædicanter till; men holdis Prædiken udj
om Vgen oc Froprædiken oc tolslaaes Prædiken
om hellige Dage.
5. Verninge.		Her. Staphen Laugeszen, <i>Enkemand. Degen</i> her
aff Scholen.
6. Tommerup.	{	Her. Morthen Pederszen.
7. Brylle.		Capellane, Her. Jens Morthenszen.
Sidendis Degen, Peder N. i Thomerop.
8. Stenløsze.
<i>Patronatsretten</i>
til S. Knud.	{	Hr. Oluff Nelszen.
Sogne Degen her aff Scholen.
II Herregorde: 1) Wollersleff: Otthe Broken-
husz. 2) Lindwed, Offue Bilde.

¹⁾ *Graabrødre Klosterkirke*, blev af Kong Kristian III under $\frac{11}{5}$ 1539 gjort til Sognekirke for St. Albani Sogn til Erstatning for den gl. St. Albans [eller Vor Frue], der laa paa Albani Torv og 1542 blev skænket Borgerne til Lejeboliger. Men 1618 blev St. Knuds Kirke gjort til Sognekirke for Menigheden. Graabrødre Kirke blev dog vedligeholdt og brugt til enkelte Gudstjenester og Begravelser. — Efterhaanden forfaldt den og blev nedbrudt 1806—1819.

Lektor Mag. *Jørgen Simonsen*, Sognepr. fra 1572 — Kapellane: Jørgen Pedersen blev forflyttet 1589.

²⁾ *Bertel Lang*: fra 1572 til sin Død 1597. Hans Hustru hed Mette Jacobsdatter; hun døde 16de Januar 1602. Langs Eftermand: Mag. Niels Glad døde 1602. Kapellane hed Mads Jensen.

³⁾ Hans Stage var Sognepræst fra 1577 til sin Død $\frac{7}{7}$ 1590. Kapellane: hed Peder Nielsen.

9. Dalum. { Mester Jens Poulszen, *fra Odense; Anna. Børn;*
 10. Sanderom { Dallum Closter. Degen aff Scholen. Capel-
 til Dallum Closter. { lan, Her. Nels Jørgenszen. Den anden Hø-
 { rer her i Scholen Sogen Degen.
11. Brendekil. { Hr. Christen Laugeszen.
 12. Bellinge { II Degne aff Scholen.
 til Dallum. {
 13. Trøstrup. { Her. Anders Jenszen.
 14. Wberud. { Degne aff Scholen.
Patronatsret. {
15. Paarup. { Her. Jørgen Pederszen Præst til Siugstoffuen¹⁾
 Hospital. { i Othense.
 { Sogen Degen aff Scholen.
16. Broby oc Allesze { Her. Peder Hanszen, Proust i Lunde-
 er udi Lunde H[erred]. { herret.
 { II Degne her aff Scholen.
17. Fangel. Her. Mats Jenszen.
 Sognedegen aff Scholen.

*Præster: XI. Capellaner V. Herregorde II. Closter III. Køb-
 steder I. Birke: II. Segerverk, met Bispens, VI. Møller met tho
 Querne: III, met en Quern: III. Aar: III. Søer: II. Skoffue III.
 Feiler Biblen till Bellinge Kircke. M. Jørgen fik aff mig.*

Den aarlige Indkomst for Læsemesteren i Odense.

- I. Af S. Knuds Closter: 60 Daler til tuende Terminer, ved 20
 Las ydis hannem, Hø 4 Las ydis han-
 nem, Aalden til sine egne Suin frit.
- II. Aff Sersleff Sogen. Rug 1 Lest, Byg 1 Lest 2 Pd. (fik vel
 Kongens Part, som $3\frac{1}{2}$ Lester i det horde Aar [15]98), Haffre
 ydis i Kerffuen. 4 Pd. Blandkorn, Boghued ydis i Skepen.
- III. Aff Aasom Sogen. Rug sex Ortug, Byg sex Ortug, Haffre,
 Sogneprestens Part, Blandkorn, Gryn, Hør Thiende, Queg-
 oc selfuer officer tiende.
 der²⁾; udi Kerff regnet.

Othense (*Saxo kalder den Othinæ*)³⁾.

*Aar 1588, den 28de Oktober, Mondag effter Kongesønnen[s Bryl-
 lup] ware alle Herreds Præster forsamlet i Othense. Efter en
 latinsk Tale, oplæst efter Hukommelsen, tilsagde de mig dør alle
 sammen deres Lydighed.*

Vdi S. Hans Sogen Nesbøhode Sø, Mølle: Pinte⁴⁾ Mølle, 1

¹⁾ o: Hospitalet.

²⁾ Meningen er: idet han selv gør Tjeneste dør.

³⁾ Navnet kommer af Odinsvé (el. -vi) = Odins Helligdom.

⁴⁾ d. v. s. Pjente.

Quern; S. Knuds Mølle: 2 Querne. Elmose¹⁾ Aae, den samme, der løber neden for Dallom. Nesbyhoffued Birk.

Aar 1591 den 12te Marts, Fridag før Midfaste Søndag, sambtyckt²⁾ M. Jørgen Semenszen, till S. Alban, Sognepræst, att giffue her efter aarligen Capellanen sin Tid 25 Dr., fordi hand haffuer fanget for Aasom Sogen, som nu *Læsemesteren* er confereret³⁾, halffue Skamby Tiende, at løne Capellanen met; thij Aasom, som er aff S. Knuds Kerker, var stadfest aff Kong Christian III oc aff Prioren confereret der heden tilforne, som Fundatzen beuiser. Oc var samme Affgiffit icke vdgiffuen til Capellanen, siden halffue Skamby Thinde bleff funderet igen⁴⁾ for Aasom til Sognepræsten, som skede Anno 1577 i den store Scholens Fundatz.

Aar 1593 den, 4de Juli war Peder Rictier, Scholemesteren, for Mogens Henrickszen⁵⁾, mig oc Prædicanter udj Retthe i *Consistorie-Husz*⁶⁾, om huis de burde at haffue aff de Pendinge, S. Johanne⁷⁾ Frisis Bønder udj Ryszling, oc er 24 $\frac{1}{2}$ gambel Mønt, nu siden Pendinge er omsat 32 $\frac{1}{2}$. Da efter Erik Krumdigis etc. Fundatz, saa høyloffl. Kong Christians Confirmas paa den, findis Hørerne skulle haffue 16 $\frac{1}{2}$ aff dem, som ere 3 Sogne Degne i Othensze; oc disse Pendinge haffuer fuld dem alletide, oc Scholemester haffuer hagd de 6 $\frac{1}{2}$. Bleff saa Sagen end, att de 4 øfferste Hørerne, som i 40 Aar haffuer hagd disse 16 $\frac{1}{2}$, skulle end nu dem beholde, oc Scholemesteren skulle haffue de 6 $\frac{1}{2}$ her efter.

Anno 1595 for Juul lod W. Christoffer Walkendorff⁸⁾ bortage de Skamle, som de laa til ved Alteret oc sad paa Kne, som anammede Sacrament, oc lod legge Alterfoden omkring igen paa de Steder (*imod Kongebrev. udstedt Aar 1588*).

Strax der efter [15]96, lod hand flytte Funten i Graabrøder oc S. Hans Kirker neder i Westerende.

Anno 1596, Lørdag for 3dje Søndag i Fasten, veluilligen affstod Prædicanter for Christoffers Skyld, at der skulle icke offeris met Børn.

3dje Søndag i Fasten bleff forkynt aff Prædikestole i Otthensze oc lest Kong Kristian den III's Breff, udgiffuet i Sorø Aar 1539, att der maa icke vere uden fire Faddere.

Anno 1596, Palme Løffuerdag befold W. Christoffer M. Jørgen, Mester Barthel oc Her. Hans, at de motte indlede Barszel Quinder

¹⁾ d. v. s. Ellemose:

²⁾ d. v. s.: gik ind paa at

³⁾ o: tillagt.

⁴⁾ o: vederlagt.

⁵⁾ Borgmester Mogens Henriksen Rosenvinge († 1607). (Crone).

⁶⁾ Konsistoriet holdtes den Gang som nu i Tilbygningen til St. Knud (se Engelstoft: 2. Udg. S. 314).

⁷⁾ = Sal. Johan Fr. (Crone).

⁸⁾ Lensmanden Chr. W., der trods Embedet som Rigsforstander beholdt Odense Lén.

oc offre mellem Oplæsningen af Epistel og Evangelium, strax de waare indled, oc iche flere Quinder met, end der waar buden til Barszel, som er 8. Oc skede saa i Graabrøer anden Dag, *Palme-søndag*, at tho Quinder gik i Kirke, waar echon 2 Quinder met.

2den April hos Christoffer met Christian Holck ¹⁾. Inthet andet Offer borde end de obenbare. Afløsning met vtucktige Quinder oc Skøger skal afskaffis. *I denne Forandring af Kirkeskikkene har jeg aldrig været enig, men har selv i mine Skrivelser svaret paa de enkelte Tilfælde. Dog fremsatte Præsterne deres [Ændringer] til visse Punkter den 26de Februar.*

Bygde Christoffer Walkendorff oc lod forlange Otthensze Schole 12 Alne Anno 1596 paa sin egen Bekostning vndtagen 1½ hundr. Daler, hannem beuillet aff Vor Frue Sogne Kirke der til aff Arild Hvitfeldt ²⁾, som da haffde *Patronatsretten* til Vor F. Sogen.

Anno 1600, den XI Januar war forsamlet alle 3 Prædicanter oc Læsemesteren, M. Jacob, paa min Stue. M. Jørgen till S. Alban clagede paa Her. Hans til S. Hans, hand hagne giord Theneste i hans Sogen, hannem vadspurd, oc beret W. F. Heluig Hardenberg ³⁾ nu i Sommer oc siden begrafuen i hendis Sogne Kirke, Østerhesing. Disligiste M. Nils Glad til Vor Frue ⁴⁾ clagede, at Her. Hans haffde beret Hans Norby ⁵⁾ paa sin Soteseng i hans Sogen, hannem vadspurd; sagde saadant at vere mod K^o Ma^s vd-gangene Forordening; oc iche heller hand aff Superintendenten var her til forloffuet etc. ⁶⁾. Da bekende Her. Hans at være sked ud aff Uforstandighet, oc viste iche saa vdtryckeligen K^o Ma^s Befaling her om, som bleff oplæst for hannem, end oc ⁷⁾ en Copi i saadanne Sager, M. Jacob Nilszen, fordøm Sognepræst til S. Nicolaj Sogen i København aff Kong Friderik til schreffuen. Da forbad ⁸⁾ hand dem begge, oc de met sammellagde Hender forlod hannem; loffuede saadant at affstaa her effter; forbad mig ocsaa, huilcket jeg effterlod vden jeg nødis der til aff Øffrighet at omtale. Saa paa det Samdrectighet kunde vere mellem Guds Ords Thenerne etc.

Anno 1601, *Søndag* for Kyndermes ⁹⁾, det Evang. paa falt: *Jesus gik om Bord*, tog Her. Hans det Euang., der falt paa Søn-

¹⁾ Ved en anden Lejlighed kalder Biskoppen Holck for primarius Secretarius regis (Kongens øverste Sekretær) (se under Svendborg).

²⁾ Arild Hvitfeldt † 1609, se under Gamborg i Vends Herred.

³⁾ Helvig Hardenberg var Enke efter Erik Rosenkrands til Arreskov og døde 14/7 1599 i Richardt Knudsen Seeblads Hus i Odense.

⁴⁾ Hans Norby til Uggerslevgaard døde 1599, begr. i St. Knuds Kirke.

⁵⁾ Niels Glad til Vor Frue efterfulgte Mag. Bertel Lang 1597.

⁶⁾ o: havde faaet Lov dertil.

⁷⁾ o: tillige med.

⁸⁾ bad om Forladelse.

⁹⁾ 2den Februar.

dagen efter: *Om Sæden*¹⁾, forsætlig, idet han i Prædikenen tilføjede de Grunde, hvorfor han gjorde det: 1) at der icke vare mange, der forstod sig paa Skibs Handel²⁾; 2) at det Euang. var icke saa fuld aff Lerdøm som dette; 3) at det andet var mørk etc. Anden Dag efter Marias Renselse sagde han under Udviklingen af Simeons Lovsang: I Dag loffuer Simeon Vor Herre; vij burde ocsaa at haffue Discant i Dag; men Scholemesteren maa ske er vred for Discant, fik ingen Pendinge paa Gorden³⁾ disze hellige Aftener.

Aar 1600, Alle Helgens Dag, forso sig M. Nils Glad, Sognepræst til Wor Frue i Othense, ved Uddelingen af den hellige Nadvere, saa hen distribueret til 2 Altergæster, en Grydstøber oc Staderkongen⁴⁾, først Kalcken, siden Brødet, siden Vinen igen. Bleff citeret aff W. Arild Huitfeld, Rigens Canceler, ved sin Foget, Christoffer Laurszøn, Schriffuer oc Foged offuer hans Prousti, oc møtte den 16de December. Oc da Sagen opsat til Kyndermes; thij M. Niels vilde forbede sin Sag hos Kongen⁵⁾ medelertid; oc icke ske kunde, men motte gaa Dom i Sagen.

Anno 1601, Onsdag nest effther [*Marias*] Renselse, 4de Februar, haffde jeg forskreffuet alle Prouster hid, oc vaare alle forsamlet i Domstuen (Her. Niels⁶⁾) i Klint i Skamby Herret ondtaget, som var siug). Bleff affsagt aff os alle i W. Knud Ruds⁷⁾ Fogids, Jørgen Holstis, Neruerelse paa Gorden, som hand sende neder til os: Først, vij kunde icke dømme hannem fra Kallet, huerken effter Ordinanzen eller de Kongebreffue oc Befalinger, der waare udgangene, som liuder om Lerdømen oc Cæremonier; efterdj dette Fald var sked icke aff Forset, privat Meninge eller nogen Forandring at gøre i Cæremonier, oc vaar hans første Forseelze; og hagde nu veret suspenderet i Embedet XIII fulde Vger, holdt Thenesten ved Mact met stor Besuering oc lid megen Spot oc Genuordighet dis imellem; oc icke sin Forseelse ville dagtenge⁸⁾, men sin Fald sørgeligen beclagede. Der nest, at hand skulle icke for sin Forseelse bliffue vstraffet, sig oc andre til Aduarsel skulle han giffue hundrede $\frac{1}{2}$ danske, som skulle købis Vadmel, Lerit oc Sko, fattige Schole Børn til Kleder etc. For det tridie skal hand affbede aff Prædikestolen sine Sogne Folck sin Forseelsze.

Waar tilstede J. Cile, Karine, Abel . . .⁹⁾, Schenckler, Hans

¹⁾ o: om Ugræs-et iblandt Hveden.

²⁾ Skibsfart.

³⁾ o: Kongsgaarden (tidl. St. Hans Closter) (Crone).

⁴⁾ Stodderkongen var Formand for Byens Tiggere.

⁵⁾ o: bede Kongen om Naade.

⁶⁾ Provst Niels Bang til Klinte-Grindløse.

⁷⁾ Knud Rud, Sandholt var den Gang Lensmand.

⁸⁾ o: bestride.

⁹⁾ her er ladet en Plads aaben i Manuskr., formodentlig til Navnet Mette (jvfr. Bloch & Næraa S 748) (Crone).

Mule¹⁾ oc nogle aff Sognefolket flere, som gaff hannem et got Skudsmol oc begerde, Sagen met hannem motte formildis²⁾.

Aar 1603, *Alle Sjæles Dag, den 2den Novbr.*, hand hold selffuer Messe, claget M. Poul³⁾ paa sin Capellane, Her. Oluff Anderszen, i *Nærværelse af Provsten og Præsterne* i S. Knuds Kirke, at Her. Oloff haffde forsømt Aftensprædikenen *Dagen før Alle Helgens Dag*, oc der fore hagde han forbudet hannem sit Kald⁴⁾. Hor til Her. Oluff suarede, hand mente, M. Poul burde selffuer at gjord den Theneste oc om anden Dag Aftenprædiken oc afttacket Folket for sit Offer, efftherdj han fik Offeret. Efter Leiligen⁵⁾ bleff di forligt, at M. Poul skal prædike huer Offerdag til Aftensang, hand fanger Offer; ellers skal Her. Oluff prædike alle Løuerdage oc hellige Dage Aftener og Dage, som ere budhellige⁶⁾, oc prædike Froprædiken ocsaa i lige Made. Loffuet M. Poul at ville forhelpe hannem hos Seidinde Sognemend (i Seden), at de ville helpe hannem fra oc til Sognet met Vogne; saa skulle ocsaa hans Thener, der boendis, gøre. Oc her met bleff de venligen oc vel forligt.

Anno 1600, den 18de December haffde Berthel Iffuerszøn ladet fuerdre⁷⁾ Her. Matz, Capelan thil Vor Frue Kierke i Otthense, for Bispem udj M. Jacob Jacobszens Læsemesterens, Neruerelsze, giffuendis thilkende, att Her. Matz skulle haffue aff Predicke Stolen *3dje Søndag i Advent* nogen Ord ladet falde, som vare: Nar her kommer nogle Sprader, Spøttegøge och vnge Lefflere⁸⁾ løbendis fra Tydskland, da vil Folk høre dem oc foracte osz gamle. Huilcke Ord for^{ne} Berthel mente om sig att vere sagtt, efftherdj hand nogle Sinde haffde gjord Thieniste i Vor Frue Kierke, siden hand kom fra Tydskland. Men Her. Mattz ved sin Salighed met opracte Finger benectett, att hand iche haffte neffnett eller hørt dett Ord „Spøttegøg“, icke heller tenckte den Dag i Predikstolen paa Berthel Iffuerszøn. Men huisz som sadant vor for hannem ferd⁹⁾, vor dett aff hans Wuenner giortt, huorfore hand vor begerendis, att huis som Berthel Iffuerszøn haffde hannem her udj fortencckt, hand ville hannem dett efterlade¹⁰⁾, huilkett och Berthel Iffuerszøn gjorde.

Anno 1605, den 20de Juni haffde Peder Hansen, Her. Hanszis Søn i Magleby, Degn her i Scholen, kallit Christen Hører Riber i 4 Lexe i Rette¹¹⁾, for Skolemester haffde straffit hannem i Scholen

1) Hans Mule til Nislevgaard, var Borgmester i Odense.

2) o: tages lempelig.

3) Poul Andersen var Niels Glads Eftermand (Crone).

4) o: forbudt ham *at fungere* i Kaldet.

5) o: efter Forholdene.

6) o: paabudte som hellige, *lovbefalede Helligdage*.

7) egtl. = udfordre, *stævne*.

8) Sprader = Spradebasser, Lapse; Lefflere = Elskere, *Bolere*.

9) o: var bleven ham *forebragt*.

10) o: bede ham om Forladelse derfor.

11) indkaldt ham for Retten, stævnet ham.

effther min Befalling, som han sagde, fordi hand haffde vndsagt hanem och vaared paa hannem¹⁾ med tho Stene vden Oluff Skreders Dør, huilked hanem bleff offuerbevist af for^{ne} Oluff Skreder, Peder Bogense, Degn, oc Eiler Mattzøn Rygbierg. Gaff mange vnde Ord; paa det sidste bleff de saa forligt, att Peder Hanszøn for min Skyll effterlod for^{ne} Christen Hørrer, huesz hand haffde hannem imod. Dog Christens Wlempe²⁾ fantz icke; oc er saa gangen for videre Had och ondt, der kunde efftherfølge.

Jacob Mattszøn.

Kendisz Wi efftherskreffne, Oluff Anderszøn, for dum Capellan thill Vor Frue och nu Sogneprest udj Lunde, och Claus Jull, nu Capellan thill Vor Frue, att wi haffuer verid Anno 1605 udj worisz Superattendentes³⁾ Husz wdj hederlig, høyled Mandtz, M. Pouels, Nerwerrelse den 8de November, om huisz Irringe⁴⁾, der kunde begiffue sig mellem osz, om huisz Capellanne Løn, der kunde gange aff for^{ne} Wor Frue fraa Anno 1604 thill S. Michels Dag Aar 1605: daa erre vi broderligen och venligen forligte, att Jeg Oluff Anderszen haffuer effterlatt⁵⁾ Her. Claus Jull Jordskyld fraa Paaske Aar 1605 och thill S. Michels Dag Aar 1606, huilke hand skal sielff opkreffue. Disligeste will jeg giffue hannem 5 Dallr goduilligen for Gottfolkis Forbøn Skyld, och videre Thette att uederlegge⁶⁾ huilke for^{ne} Penge jeg loffuer att giffue hannem, Halffparten thill 20 Dag Julle och den anden Halffpartt thill Fastelauffn Aar 1606. Och her med er Jeg Claus Jull, well fornøiet. Att saa i Sandhed er, bekender vi med wore Hender wnderskreffuen.

Jeg Oluf Andersen bevidner foranstaaende med egen Haand.

Claus Juel, med egen Haand.

Aar 1589 erholdt jeg i København (som Kongebrevet bevidner, der blev overgivet Kirkeværgerne: Borgmester Sivert Pedersen⁷⁾ og Lars Knudsen⁸⁾) 18 Pd. Byg til St. Knuds Kirke til Kirkens Bygning og andre Fornødenheder ved samme.

Aar 1590, 20de Dag Jul, erholdt jeg fra Ejler Brokenhuus⁹⁾ til Nakkebølle en Prædikestol, at opstille uden Udgift i samme Kirke; han vil udbetale Haandværkeren Johannes i Kontrakt 150 Joakimsdalere; selv vil han forsyne ham med fri Kost i sin Gaard og alle andre Fornødenheder.

1) o: udæsket ham.

2) = Uret.

3) Superattendent = Superintendent (Benævnelsen paa de evangeliske Biskopper),

4) o: Trætte.

5) her = overladt.

6) o: begrave, bringe til Ende, faa ud af Verden.

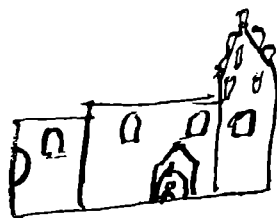
7) Sivert P. døde 1599. (Vedel-Simonsen: Odense III, 1, S. 35 og 41.

8) † 1591, „dødelig stungen i sin højre Side“.

9) Denne Prædikestol skænkede Ejler Br. til Minde om sin Moster: Karen Bølle. 20de Dag Jul er = 3 Uger efter Jul.

Aar 1591, 20de Dag Jul, erholdt jeg paa Raadhuset af den fyenske Adel ved Axel Brahes¹⁾ virksomme Anstregelser 25 Daler til at indsætte nye Vinduer i samme Kirke.

Aar 1589 erholdt jeg til 10 Skoledisciple 24 Skill. danske (til) hver til hver Ugedag, hvilke Penge de skal hæve hos Lensmanden paa Kongs-
gaarden i Odense.

Vberod.

Annex til Trøstrop.

40 Tiendeydere. Patronatsret til S. Knuds Closter i Othense. Kerkens Part: 9 Ort.

Jeg visiterede Aar 1589, 4de Søndag i Advent, den 20de December; fra Othense. Jeg kom²⁾ henad Kl. 9.

Her. Anders Jenszøn, fød i Jylland tre Mile paa denne Side Aalborg i Wiborg Stigt; hans Fader Præst i Skirpinge. 55 Aar gl, Var Capellane i Wigisleff; gift i 23 Aar. Haster formeget, ikke særlig lærd, sact melet, synger bedre end han prædiker. Hans Hustru: Mette, fød i Wisleff Sogen. Ingen Børn.

Han talte over Søndagens Evang. Joh. 1 [19 ff]. 1) Om Johannes' og [Ordets] Tjeneres Person og Gerning. 2) Om Kristi Gerning og Velgerninger imod os. Han glemte at oplæse fra Prædikestolen, hvem der skulde holde sig borte fra Herrens Bord³⁾.

Degnen aff Scholen, V Ort.

Begge godt Skudsmaal. —

Kirken tornet. Byen i Skoffuen oc Kirken i Byen. Huellinger IIII. Lofft i Thornet, ont. Tafflen ingen, men et gamel Crucifix. IIII Billeder i Choret ved den norder Side. Synderside ond. 1 lille Clok. Vabenusz mellem Stenger⁴⁾. Kirken ald med Tegel. Rød blommet paselig Hagel. Søkalck oc Disk vforølt. Prædikestolen muret op ved Synderside. Fonten i Choret. Ingen Stager, men II kroget Jern indslagen i Muren, Liusene settis ind paa. Kirkegords

¹⁾ Axel Brahe var Lensmand paa Odensegaard fra 1585.

²⁾ i Teksten staar *advenit* (han kom), vistnok fejlagtig for *adveni*.

³⁾ Dette skulde ske 2 Gange om Aaret, nemlig Søndag før Jul og Søndag før Paaske.

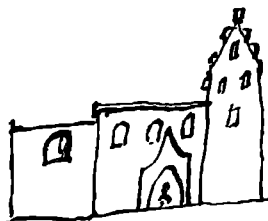
⁴⁾ mellem Stænger o: af Bindingsværk.

Mur Kamp. Laden liden, god. Degenstoel paszelig, ingen Schriffte-
stoel. — Herregorde ingen.

Søer ingen; II Damme i Skoffuen. 1 foruden, Fisk udj. —
Møller: 0. Aar: 0.

Skoffue: Vberod, Hesberg Skoff en Part i Sogenet, ligger ald
til Dallom.

*Jeg visiterede [15]97, den 10de April. Alt vel dér! 2den Søn-
dag efter Paaske.*

Trøstrop ¹⁾.

Hoffuet Sogan. — 30 Tiendeydere.

*[Jeg visiterede] Aar 1589, den 20de Decbr., 4de S. i Advent.
Sist Theneste her den Dag.*

Her. Anders. — *Degnen fra Skolen, V Ort. Begge godt Skuds-
maal.*

*Kirken tornet, rum, god, smuk kalket. 5 Huellinger. Alt offuer
med Tegel. Tafflen liden met S. Jørgen ²⁾ vdgraffuet paa. 1 pas-
zelig Clok. Prædikestolen god, ved Synderside. Fonten ved Sui-
bouen ³⁾ for Choret. II Meszing ny Stager. Rø gammel skellert ⁴⁾
Haggil. Skrøfftestoel, Degnestoel paszelig, Fyr. Kirkegords Mur aff
Kamp alene. Laden god.*

Lidet Skoff aff Ege. — Mølle, 1 Quern. Aar 1, Staffvads Aa.
— Søer 1: Trøstrop Sø.

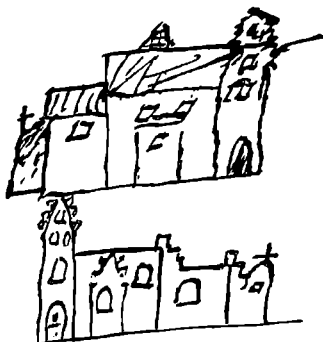
*Jeg visiterede Aar 1597, den 10de April, 2den Søndag efter Paaske;
spiste Frokost dér. Han oplæste ikke ved hver enkelt Daab (der var
nemlig to Børn dér) Trosbekendelsen eller Ordene: Forsager Du Dief-
flen etc., men [sagde det] under ét; [det er] imod den københavnske
Kirkes Ritual; jeg gav ham en Paamindelse. Han prædikede ud af
[Niels] Hem[mingsens] Postille; meget tørt.*

¹⁾ Det nuværende: Korup. Sognet kaldes ogsaa Trøstrup—Korup.

²⁾ vistnok Kirkens Værnehelgen.

³⁾ = det tyske Swibbogen, o: Arkadebuen, Korbuen, Triumfbuen (jfr. under
Vantinge Kirke i Salling Herred).

⁴⁾ = skildret o: mønstret.

Sandrop¹⁾

Annex til Dallum. — 70 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar [15]90, Søndag mellem Jul og Omskærelsens Dag²⁾, den 29de December.

M. Jens Poulszen, fra Odense 60 [Aar]. Prædiker længe. Hans Hustru, Marine (Doctor Peders Palladius' Søsters Barn). 1 Dater, gift Poul Sommer i Othense, II Piger hjemme, 1 Dreng i Scholen oc 1 liden.

Han talte over Lukas II; om Simeon og Profetinden Anna: 1) om Simeons Vidnesbyrd om Kristus. 2) Trøsten [som er] i Barnet; 3) om Profetinden Anna. Han burde have talt over Evang. om Kristi Tilbagekomst fra Ægypten.

Degnen, en Skolediscipel fra 2den Klasse. Meget godt Skudsmaal.

Anselig Kirke, en Korskerke; meste Parten tækt med Bly, Tornet med Tegel. Huald, III store Huellinger offuer Kerken, I offuer Koret. 1 Sackresti bag Choret trind. En herlige vdgraffuet forgylt Taffle om Kristi Pine oc Død oc Opstandelse³⁾. II Cloker. Alle Bøger. Er et Kammer bag Alteret vnder den runde Afsett ved Enden. Kirken ved god Heffd. II Alterer i Korskerken med Taffler paa; skal nederbrydis (den ene nederbrot, jeg var dér 1600 Apr. 13.).

Jeg visiterede Aar 1600, den 13de April, 3dje Søndag efter Paaske; jeg holdt baade Prædiken og Tale. Alt vel!

24 Eske oc Ege paa Kirkegorden. Den synderste Capel oc Vabenuszet forfallet paa Taget.

¹⁾ = Sanderum.

²⁾ = 1ste Januar (se Side 2).

³⁾ Rigt og smukt udskaaen Altertavle fra c. 1520, — vistnok fra Claus Bergs Værksted i Odense og skænket af Dronning Christine. Lidelseshistorien i Midterfeltet, Apostle paa Fløjene (restaureret 1895) (Trap)

Dallum.

Jeg visiterede samme Dag¹⁾.

Her. Nels — — —, Capellanen, prædiket *over de samme Hovedpunkter som ovenfor nævnt: han tilføjede et fjerde, om Kristi Barndom (1, Kristus som Menneske)*. Han er noget hæst.

Offuer Kerken²⁾ III Hvellinger, offuer Koret II, oc bag til 1 liden Affset, tagt med Tegel. Feil meget paa Tornet. 1 Capel ved norder Side. 1 Sacrastie. 1 Skarns Taffle met Jomfrue Marias Billede. Ingen Liusstager.

Fruen i Kerken; Absolon³⁾ var hiemme met Erik Bille.

Kirken offuer Pulpeturet bygfallet meget.

1 Seitwerk.

1 Birk, Dallum Birk, hør Kronen till.

1 Mølle, Dallum Mølle, II Querne.

1 skøn Aa. — Skoff noget. —

Aar 1595, 6te Søndag efter Trinit., 27de Juli, viet jeg Per Lercke (i Haffnberg)⁴⁾ Herritsfoget i Windingherret, oc Ædel, M. Jensis Dater, sammen oc prædiket ocsaa *om Farisæernes Retfærdighed etc.*

Aar 1597, den 16de Novbr. bleff Poul Olszen, fra Middelfart, M. Jensis Capellane, ordeneret.

Bellinge.

Annex til Brendkilde. — 24 Tiendeydere.

5 Ort. Rug, 5 Ort. Byg, 1 Pd. Haffre, Hans Friis i Othense yder. *Patronatsretten* til Dallum.

¹⁾ nemlig som i Sanderum: 29de Decbr. 1590.

²⁾ Dalum Kirke er den gamle Klosterkirke. Sognekirken var opr. *Hjallese*, hvortil Hunderup hørte (1532—71). Men 1576 tillod Kongen, at Jørgen Marsvin maatte nedbryde Kirken og bruge Materialet til Opførelse af Hollufgaard. Skolen ligger paa Kirkens tidligere Plads (Trap).

³⁾ Axel (Absalon) Gjæe, Lensmand paa Dalum.

⁴⁾ Om Peder Lerke se under Hellerup Sogn. — Havnberg er formentlig: Haundrup (i Hellerup Sogn) (Crone).

Aar 1589, 4de Søndag efter Paaske, den 22de April; den første Kirke, som blev visiteret, efter at jeg var bleven fri for en Tredjedags-Feber.

Her Chresten Laugeszen, graherret; tager Ordene ind i Munden oc noget gemen Nesen. *Belærer intet [og] fremsatte det daarligt; han gentog ikke Hovedpunkterne eller sagde noget til Opbyggelse, ½ Time. Han oplæste Katekismen [og] talte om den 3dje Del af Trosbekendelsen efter Luthers Katekisme: 1) Den Trøst, der kan hentes ud fra Kristi Bortgang; 2) om Hellig-Aandens Gerning; 3) om Sætningen: Jeg har meget at sige eder etc. etc.*

Degnen fra Skolen, 7 Ort.

Begge [fik] særdeles godt Skudsmaal.

Kirken liden, tornet; feiler noget paa Tornet met Sten, alt met dobbelt Sten¹⁾ vden offuer Choret med Vingesteen. Smaa 4 Huellinger, malet²⁾ met Paszen³⁾ oc allehande gambel Verk. 1 forgylt Kalck. 1 liden Taffle met Crucifixet oc Røffuern, vdhugget etc. II smaa Meszing Stager. Fonten i Choret ved Synderside. Prædikestol paa samme Side, paszelig. Et Magestraus; Offuerdeel skal nedertagis. II smaa Clocker. Kirkegords Mur met Kampsten oc muret offuen paa, met Sten paa. 3 vnge Eske paa. Liden smuk Kirkegord. Kirkeladen i Byen, ond.

De⁴⁾ haffuer Kirkens Part til Kirkens Behoff. II Kirkevænger.

Først sang: „Christ stod op aff Døde“ i Prædikestolen, oc siden fald neder paa Kne oc bad; *ikke rigtigt!* Kneler for Brød oc Kalck; gør Kors der offuer.

Ingen Adel i Sognet. — Feiler Bibelen, elders alle Bøger. Fik 1 ny Bibel Anno [15]93.

Jeg visiterede Aar 1596, 3dje S. efter Paaske, 2den Maj. Hr. Niels⁵⁾ talte over L. 7: 1) Hvad Korset er; 2) Hvor mange Slags; 3) Hvad er Aarsagerne til Korset; 4) Forskellen paa de frommes og de ugudeliges Kors. — Bagefter holdt jeg Tale. 5 Altergæster. Alt vel. Huellinger ny kalcket.

Aar 1601, den 30te Maj visiterede jeg. Alt vel! Andreas, Degn fra Skolen, har ingen kraftig Stemme.

¹⁾ formodentlig = Hulsten, Munketagsten, modsat de mere almindelige Vingeteglsten.

²⁾ c: med Kalkmalerier — fra 1496 (Trap).

³⁾ Passen = passio, Lidelseshistorien.

⁴⁾ Formentlig Dalum Kloster.

⁵⁾ Hr. Christens Eftermand. Chr. Laugesen døde 1591.

Brendekile.

22 Tiendeydere. — [Jeg visiterede] 4de S. e. Paaske, Aar [15]89, den 27de April¹⁾.

Her. Chresten Laugeszen, født i Liungelsze. Gift 2den Gang; Graaherret. Hans Alder saa ud til 40 [Aar]; her har han været 28 Aar; altsaa har han været 12 [Aar], da han kom hertil(!) Hans Hustru: Anna. Børn: Med den første Kone II store Karle hiemme, III før Piger hiemme; med den anden 4 Piger.

Han talte over de samme Punkter og skilte sig lige saa godt derfra.

Degnen fra Skolen. — Begge — — — Skudsmaal.

Kirken lius, tornet, met Sten tagt. Tornet reffnet noget. II Vinduer paa Nørreside, 3 paa Synder. 1 smuk Clok, 4 Hueluinger; i Tornet Lofft. Tafflen:²⁾ Kristi Legem tagis neder aff Korszet; paa Fløielen Lidelseshistorien, vdgraffuet alt. II Altere, ingen Taffler paa, neden for Choret; skal bort. Prædikestolen ved Synderside. 1 førgylt Kalck. Funten indmuret ved det nordeste Alter neden fore. 1 Kieste til Cleder. II Meszing Stager. Paszelig Cleder, som i Bellinge. Alle Bøger. Kirkelade ved Mact. Kirkegords Mur aff lagd Kamp. Liden Kirkegord met Hølder paa.

Oluff Bagger Kirkens Part for 8 Pd. R.³⁾.

Ingen Adel i Sognet.

Borby Mølle, II Querne, løber aff 1 Beck; er mange Met — Arffuinge(?) til.

Aar 1595, den 3dje Juli var her det aarlige Præstekonvent; kom hiem Aften til forne; her anden Dag, Torsdag.

Aar 1602 visiterede jeg 3dje Søndag efter Paaske, den 25de April. Alt vel! Spiste Frokost dør. Kirken trænger til Reparation. Der fra til Lundegord; hiem Aften.

¹⁾ Under Bellinge Sogn staar: 22de April.

²⁾ Altertavlen findes endnu (se Trap).

³⁾ 3: Rug.

Stenløse.

30 Tiendeydere. Patronatsretten til S. Knud¹⁾.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 5te Juli, Kl. 4.

Her. Oluff Nielszen, Skaaning vdi Ysted, 50 Aar, god Taler. Døde [15]96 og efterfulgtes af sin Søn Hr. Niels. Hans Hustru: Marine, Børn 5. Haffuer ingen Præstegord vden et Boel; haffuer dog ald Præsterenthen; gaff Canceler III Pd.; jeg forbad Aar [15]88²⁾.

Han talte over den tredje Part af Katekismen, Fader Vor; 3 Dele: 1) Om de Bønner, hvori vi beder for Gud; 2) de [Bønner, hvori vi beder] for os [selv]; 3) om Slutningen.

Degnen aff Othense Schole, 6 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken: Tornet ganske ilde faren; Affset oc 1 lidet rund Tilset³⁾ bag; tagt alt met Holesteen⁴⁾. Hueluinger 3 oc 1 liden. II Cloker. Tafflen met Naduers Ord, X Bud Ord, Daabens, Bønen, danske, oc 1 liden Albersters⁵⁾ Sten; koste vden denne 30 Dr.; dog stor Ottis oc F. Waaben der paa. Prædickestolen ny, vdgraffuen, neden ved Choret paa Synderside; Otte Brockenhusz gaff der till⁶⁾. 1 Skarns Schrefftestoel. Fonten i Westerende. Kirkegords Mur Camp. Laden taglam.

Herregorde: Lindved, Offue Bilde; Wollersleff, Otthe Brockenhusz⁷⁾.

Mølle: 1, Huide Mølle, 1 Quern, til Dallom Closter.

Aar 1592, den 4de Juli var her Calente; var Karine⁸⁾ met mig; bleff Calente-Forordningerne approberet oc vderskreffne. Visiterede samme Tid oc haffde *Formaningstale til Folket*.

¹⁾ Sognet blev tidligere betjent af en Præst fra St. Knuds Kloster, som fik Kirken i Eje fra 1316. Først 1562 fik Sognet sin egen Præst.

²⁾ Meningen er vel: Jeg bad for ham hos Kansleren (Christoffer Walkendorff), som saa tilstod ham 3 \mathcal{E} (= 12 Tdr.) Byg.

³⁾ o: Apsis, Korrunding.

⁴⁾ = Hulsten.

⁵⁾ o: Alabaster.

⁶⁾ Prædickestolen er skænket 1584 af Otte Brockenhuus og bærer hans og hans Hustrus (Venstermand'ernes) Vaaben.

⁷⁾ Vollerslev er Slægtens gl. Stamsæde. Otte Br. døde 1594. Sønnen Frans Br. døde 1616. Gaarden er nu forsvunden. *Ove Bille Eriksen til Lindved*, f. $\frac{5}{10}$ 1562, † $\frac{5}{4}$ 1618, gift med Elsebe Skram (der endnu levede 1617). Broderen Knud var Medejer.

⁸⁾ Karine er Bispinden (Crone).

Aar 1601, den 12te Juni, selve Sommer-Solhvervsdag¹⁾ var den siste Bededag i Sæden²⁾, [visiterede jeg]. Frans Brokenhusz i Kirken oc hans Søster. Mad met Frans til Her. Nilszis. *Alt vel!* Tornet meget forfalden; Frans vil lade bygge (er skyldige ved 100 Dr.), om hand maa for Canceleren; er dog iche Kerkeverge.

Fangel.³⁾

33 Tiendeydere. — Aar 1589, den 6te Juli, Kl. 6 Eftermiddag [visiterede jeg]. Overnattede her.

Her Mats Jensøn; 48 Aar. Skynder sig, ellers en god Taler; skal paamindes; raaber foran Alteret; paamindet. Hans Hustru: Karine, en gamle Dannequinde;⁴⁾ hun døde [15]97. 1 Pige Barn, Kerstine, ved hannem; efter hendes første Mand: 4, de 2 gifft, 2 hiemme; 1 Dreng i Othense Schole, 1 er Schriffuer i Suerig. Anno 1603, jeg visiterede, ingen uden hans der hiemme⁵⁾.

Han talte over Salme 49⁶⁾. Kald paa mig paa [Nødens] Dag etc. etc. 1) Hvad Bønnen er; 2) hvad den bedende skal gøre for at blive bønhørt.

Degnen, Claus, fra Skolen, X Ort; den nederste Medhjælper⁷⁾ i Odense har af disse 10 Ort: 4. Giffuer Degnen huer 3 Skr., fattige oc rige; i Odense Herreds bog [findes nærmere herom.]

Begge godt Skudsmaal.

Kirken, vel fardige, tornet, met et Spir, tagt med Bly, opsat paa en Rundpille paa Østerende⁸⁾. Huellinger 4. Cloker 2. Tag Tegel. Tafflen: Kristi Krucifix met Aposteler; Fløieler Lidelsen og Begravelsen, er Maling. (Anno [15]96 nyligen kalket). 1 Skab vnder met Jerne Sprinckel paa. Prædickestolen paa Synderside. Ingen Schrifftestoel. Fonten i Choret. Stager: 2 aff Thin. Kirkegords

1) Sommer-Solhverv er den 21de Juni. De 9 Dages Forskel hidrører fra Forskellen mellem den julianske og den gregorianske Kalender.

2) Der var 4 Gangdage mellem Paaske og Pintse, hvor Præsterne velsignede Sæden (Korsebyrd) — en Levning fra den katolske Tid.

3) Fangel blev ved Kongebrev $\frac{8}{10}$ 1632 anekteret til Stenløse.

4) formodentlig Formandens Enke.

5) formodentlig: hans eget Barn Kirstine (Crone).

6) Skal være Salme 50,15.

7) vistnok = den nederste Hører.

8) Spiret er nu forsvunden, kun Pillen staar tilbage.

Mur Camp, muret paa. Laden god oc fardige¹⁾. 30 Eske Træ, smaa oc store, paa Kirkegard.

Ingen Herregord, Møller, Søer, Aar.

Jeg visiterede 3dje S. e. Paaske, 2den Maj [15]96, Kl. 3; kom fra Bellinge. Alt vel!

Jeg visiterede Langfriday, 6te April, Aar [15]99, laa der Natten til forne; kom fra Westerhesing did. 1) *Hvorledes han har lidt paa Legeme og Sjæl*; 2) *Hvad Kristus har vundet for os ved sin Død eller hans Lidelses Frugter*; 3) *Betragtning over Lidelsen*.

Jeg visiterede Aar 1603, den 4. August, en Torsdag. Han selv [talte] fra Prædikestolen over Salme 49.²⁾ *Kald paa mig etc. etc. Jeg holdt Tale*. Kom fra Synder Broby did om Aften til forne; regnet, saa jeg motte der offuerligge.

Brylle.

Annex til Thomerop.³⁾ — 32 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 6te juli, Vlste Søndag efter Trin., om [Farisæernes] Retfærdighed, Kl. 6.

Her. Morthen Perszen. Smugt Mele aff en gambel Mand for Alter oc i Prædikestolen. Prædiker godt; talte en hel Time; siger »Iffue« i Stedet for »Ieffue«.

Han talte over Evang. i Matth. 5: *Hvis ikke [eders Retfærdighed] overgaar etc. etc. 3 Dele: 1) om den tredobbelte Retfærdighed, 2) Forklaring af det 5te Bud; 3) den gensidige Tilgivelse. Han udviklede kort det 7de Bud: 1) Hvad det forbyder; 2) Hvad det kræver, 3) Straffene.*

Degnen, Sædedegn, XI Ort, Peder.

Begge godt Skudsmaal.

13 Altergæster, Knælen ved Modtagelsen af Vin og Brød.

Kirken tornet, forfallen paa Tornet (rener⁴⁾ i Choret), mørk. Affset offuer Choret met Bly, 1 lidet Rundel⁵⁾ bag met Bly. Huelinger 4 oc 1 liden. Cloker 2, 1 war ufardige. Tafflen: setter Krone paa Jomfru Maria. Stager 2 af Meszing. Prædikestol vd-

¹⁾ o: vel vedligeholdt.

²⁾ Skal være Salme 50,15 (jfr. ovenfor).

³⁾ Først 1877 blev Brylle et selvstændigt Pastorat.

⁴⁾ o: revner.

⁵⁾ o: Apsis, Korrunding (nu forsvunden).

graffuen, Synderside. Aff Søl vforgylt Kalck, Disk. Fonten i Choret, Kirkegords Mur Camp. Laden god.

Vdj Kirken er 1 Alter met en Taffle paa, nederste for Choret ved nordeste Side; oc paa den anden Side 1 Alter, met S. Jørgens Billede etc. Disze skal bort oc S. Jørgens Taffle paa Høyalteret. Offuen Alteret en Munck, som ofrer Brødet, op af hvilket Kristus stiger og viser sig korsfæstet.

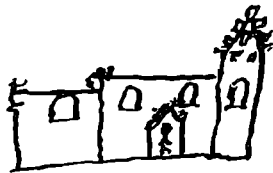
Kirkens Part: 16 Ort.

„Huad mand met Suig faar, met Sorg gaar“.

Ingen Herregorde, Øer, Søer, Aar, Møller.

Aar 1594, 13de S. efter Trefold. var Folket gaaet af Kirke, da jeg kom. Medhjælperen, som senere døde, Aar [15]95, havde prædiket.

Jeg visiterede [15]97, Søndagen [med Evang.] om Tjeneren, der ikke vilde forbarme sig over sin Medtjener. Her. Morthen prædiket. Alt vel!

Thomerop.

25 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 6. Juli, [6te] Søndag e. Trin. Kl. 9.

Her. Morten Pedetszen, født i Fangel; 66 Aar gl.; veret Sognepræst 41 Aar, Hans Hustru: Mette. 9 eller 10 Børn; en hans Søn, Her. Jens, er hans Capellane for min Tid. Haffde 12 Børn, leffuer 11.

Hr. Jens, Faderens Kapellan i 10 Aar, prædikede. Han talte over Evang. om [Farisæernes] Retfærdighed, Matth. 5. Sønnen fremsatte det samme og de samme Punkter.

Degnen, Sædedegn, Peder, IX Ort.

Faderen, Sønnen og Degnen [fik] godt Skudsmaal.

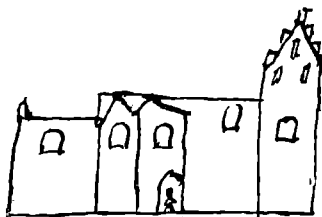
Kirken tornet. Affset, Tornet ont. mørk, fattige. Smo Huelling-er 4, Loft vnder Tornet, ingen Fele¹⁾ udj. Cloker: 1 liden. Tag: Tegel. Tafflen ingen, men Alteret op til Muren oc malet paa Muren Christi Dob i Jordans Flod. Han ligger paa Knæ; Johannes, klædt i sin [Haar]kappe, øser Vand over ham. Prædikestolen ved

¹⁾ o: Fjæleloft.

Synderside. Fonten i Choret. 2 store Kobberstager. Kirkegords Mur Camp, muret offuen paa. Laden god.

Kirkens Part: 13 Ort.

Aar 1594, 13de S. e. Trin. visiterede jeg; Hr. Morten prædikede godt, men er tunghør.

Werning.

Jeg visiterede, paa Tilbagevejen fra Visitats i Wendsherred oc Bogherred [Landsby]-Kirker, Aar 1589, den 16. Oktbr. Kl. 10.

Her. Staffen Laugeszen, fød i Sognet, 52 Aar, Capellane til Vor Frue 1 Aar, Præst her i 18 Aar. Prædiker godt, skynder sig. 2 Aar Enkemand. 5 Børn. Havde til Ægte sidste Gang en Datter af Hr. Jacob i Odense, efter hvem der er 4 [Børn]; efter den første — som var Enke — er der 1 [Barn], som gaar i Skole i Odense.

Hun talte over Markus 1: Gører Bod. 1) Om Boden, hvori be-
staar Boden; 2) Hvilke Grunde, der skal bevæge os til Bod.

Degnen fra Odense Skole, var ikke til Stede. X Ort. — Godt Skudsmaal.

Kirken, tornet, met Tegel meget, Kirken met lidet Bly. 5 store Huellinger, 2 Capeller, er en Kors Kirke, 2 Huellinger. Huel-
lingen offuer Choret reffnit. 1 Magestrans¹⁾. 2 skøne Clocker, den ene sprecket; 2 smaa offuer Huellingen i Choret, Tafflen: Korsfæstelsen, Reffuer; paa Fløyeler udgraffuen Christi Lidelse. Prædikestoel Synderside offuerste Hiørne for Capellet. Fonten i Capellet, 2 suerit²⁾ Træ Liusestager. God Degenstol; ingen Skriffte-
stol. Kirkelade god, ny tagt. Kirkegords Mur Camp, muret offuen paa met Holsten.

Skoff ingen vden Krat.

Aar 1598, visiterede jeg en Fredag, 6te Juli, kom fra Bogherret, Han forklarede Evang. om det tabte Faar. Alt vel der! Til Othense Kl. 1.

¹⁾ Et jærnbleslaet Monstranshus ligger paa Vaabenusets Loft (Trap).

²⁾ suerit = svarvet, drejet.

Porop.

40 Tiendeydere. Patronatsretten til Siugstoffuen, war til S. Knud ¹⁾.
Jeg visiterede Aar 1590, III Søndag efter Jul.

Her. Jørgen [Pederszen], Præst vdi Siugstoffuen; fød i Ørsleff Sogen; 55 Aar; var Scholemester i Othense 2 Aar oc siden i Wittenberg. Præst 24 Aar. Boer udj Othense i Residentzen til Præsten. Gør ikke noget [dybere] Indtryk. Hans Hustru: Karine. 3 Piger, 1 Dreng i Scholen i 4de Klasse.

Han talte over Evang. i Matth. 8 om den spedalske og Høvedsmanden: 1) Om Kristi Velgerninger imod de 2 syge Mennesker; 2) om den spedalskes Tro; 3) om Høvedsmandens Tro og Dyder.

Degnen fra Skolen, 7 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken fra Byen, tornet, met Capelle ved nordeste Side. Alt offuer met Tegel; feiler paa Tornet, Stenen bort regnet. 2 Cloker. 4 smucke Huellinger. Choret vit vd met Kirken ²⁾, nys kalcket. Ny Stole. Fonten i Capellet. Prædikestolen aff Mur, muret ved Synderside. Paa Alteret Maria stor i Solgiszelet ³⁾, oc S. Karine oc 1 Bisp ligesaa i Fløieler. 2 Stager aff Træ. 1 Kalck oc Disk aff Søl vforgylt. — Hagelen af blo Fløyel met Jomfr. Mar.[ias] Billide paa i Solgiszel. Kirkegaards Mur aff Kamp. Ingen Træ paa Gorden, Laden god, muret. Vabenuszet paa Nordenside Kirken.

Moncherod ⁴⁾ den Gord, Thomes Matsz[øn], Fogit i S. Knuds Closter haffuer aff Canceleren.

Aa: 1, Willestofft Aa, løber i Nesbøhoffuid Sø, kommer fra Wigisleff i Skoby Herred.

Jeg visiterede Aar 1601, Kristi Himmelfartsdag; jeg prædikede; derefter holdt jeg Tale. Sognemenden claget, at 2 Meszing Stager bleff taget aff Alteret i Jørgen Nilsz[ens] Tid. Feiler paa Taget oc Tornet. En Skarns Prædikestoel aff Leer, opmuret. ⁵⁾ Kirkegords Mur forfallen.

¹⁾ Paarup Kirke blev 1339 skænket til St. Knuds Kloster; men 1566 blev den lagt til Graabrødre Hospital (Sygestuen) og betjentes da af dettes Præst. Først 1816 blev Paarup et eget Pastorat.

²⁾ o: Skib og Kôr gaar ud i ét.

³⁾ Solgisel = Straaleglorie (jfr. Aabenb. 12, 1). Kirken er nl. helliget Vor Frue.

⁴⁾ Munkerud nævnes 1405 med Robert Pans som Ejer (Trap).

⁵⁾ Bispnen fik 1601 den gl. Prædikestol fra Davinde Kirke til Opstilling i Paarup Kirke (se under Davinde Sogn).

Broby ¹⁾.

Er Annex til Allese, Lunde Herred.

Præster, døde i Othensze Herred:

Her. Hans Stage, fandis død vdj en Kiede²⁾, til S. Hans i Othensze [15]90.

Her Chresten til Brendkile oc Bellinge døde [15]91, og efterfulgtes af Mester Jens' Medhjælper fra Dalum, Hr. Niels.

M. Barthel Lang, Sognepræst til Wor F., i Othensze, [15]97, Septbr. 5.

Her. Oluff til Stenløsze³⁾.

¹⁾ Næsbyhoved—Broby Sogn kaldtes 1585: Allesø—Broby.

²⁾ Kedel o: en Brønd (jfr. Indledn. S. 25).

³⁾ Han døde 1596.

II.
Aasum Herred.

Aasom Herred.

XI Kerker i Herred; II vden Herred.

1. Aasom er lagd til Læsemesteren vdi Othense, nu M. Hans Lang, *fra Assens*. Buole¹⁾, *fra Assens*. Degen aff Scholen.
2. Fraude. Her Christen Ebbeszen, *Jyde fra Kolding*. Kerstine. 1 Barn.
Patronatsret. Regenscab til Prousten. Degen aff Scholen, første Lexe Hører.
1) Fraudegord, Oluff Daa; 2) Holloffgord, Frue Karine, Jørgen Marsuinds; 3) Kierbygord, Oluff Daa Halffparten, F. Heluig til Arupskoff²⁾ Halffparten.
3. Røninge. } Her Thomes Ibszen. 9 Børn, 5 store Børn.
4. Rolsted. } Buole. 1 Barn vforset³⁾ Capellanen, Her Lycke,
kalled till Kaldet, haffuer Dateren. Sede Degen.
I Røninge Sogen: Søgord, Caspar Markdaner. I Rolsted: Ferresleffgord, Nels Bild; Rolstedgord: Oluff Daa; boer 1 Bunde paa.
5. Allerup. } Her. Peder Hanszøn. Margrete, *fra Odense*. Børn,
6. Dauinde. } 1 ved Her Nels.
Sanderomgaard: Jfr. Margrete Skoffgaard. Aff Othense Degen
7. Høyby: er lagd til Capelanen til St. Hans i Othense, nu Her. Peder.
8. Nardou } Her. Hans Anderszen, *fra Odense*. Birgithe
- Aasløff } Rod, *fra Odense*. 1 Søn studer.
- (er i Winding- } I Nardou: Torpe- (Taarupe-)gaard, Lauris
- herret). } Strole. — I Aasløff: Aasløffgord, Jens Kroko.
9. Søby } Her. Lauris Poulsen, *Jyde fra Kolding*. Anne,
- Heden } *Fyenbo*.
- (i Salingherred) } Søby: *Patronatsretten* til Søbygord (Søgord), Knud Wrne. — Sede Degen.

¹⁾ I Beskrivelsen af Sognet kaldes Hustruen *Birgitte*.

²⁾ o: Arreskov.

³⁾ o: uforsørgt.

10. Lundesze, } Her. Matsz Hanszen Brendkil. Karine, *Fyenbo.*
 (Lindese) } 1 Dr. giff i Monchebo, haffuer Her. Marquor.
 Brangstrop Gaard, Laurits Brokenhusz.

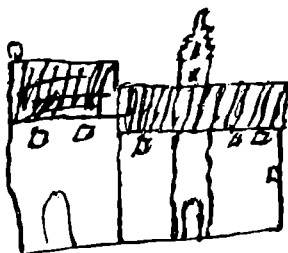
11. Seden er lagd till Capellanen til Wor Frue i Othense, nu Her. Mats.

Præster IX, Herregorde X. Sær III. Aær: IIII. Møller: III. Querne: 1, tho Querne: 2; I Quern: VIII. 1 Capellane (92); Anno 90 ingen, Her. Lycke da Sognepræst.

Rønninge oc Rolsted (mere begge end II Mile fra Othense): Rønninge haffuer Anders Jacobszøn, Her. Jacobs Søn paa Hinds-holm i Wiiby, V Ort. Rolsted: Jens Anderszøn, VII Ort.

Søby oc Heden: Søbygard holder sig at¹⁾ kalle Degen. Per Lauritzøn, *Fyenbo*, aff begge VI^{1/2} Ort. Stor Armod, ingen Affuel.

Lyndesø Degen, *Fyenbo*, Hans Anderszøn (1^{1/2}(1) Miel²⁾, IX Ort. Byg. Lauris Brokenhusz haffuer hannem indsat. Degenboel nederfallen. Ingen Affuel.

Naardou.³⁾

[Jeg visiterede] Aar 1588, den 30te August. Mad Aften. Præsterne var der forsamlet og tilsvor mig [Lydighed].

Her. Hans Anderszen, fra Odense. Birgithe, fra Odense. Børn 9, 1 Studenter. —

Han prædikede ikke. — Degen aff Othense Schole.

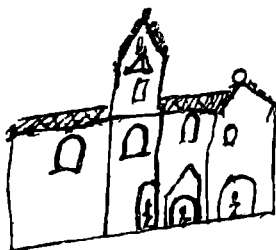
Kirken paa et høyt Berg; Tornet staar ved Side. En lang Kerke. Slim Taffle. 1 Capelle vd paa Synderside. Tagt alt met Sten, vden paa Nordenside lidet mod Koret met Bly. Høyer ved Østerende end Vesterende. 1 Klock. Feiler paa Muren.

Torpegord, Lauris Strole.

¹⁾ o: gør Krav paa at kalde Degn.

²⁾ nemlig: fra Odense.

³⁾ = Sønder Næraa. I Manusk. følger herefter Fortegnelsen over de i Herredet døde Præster, her flyttet til S. 66 (Crone).

Nardaa.¹⁾

40 Tiendeydere.

27de Marts visiterede jeg Aar 1590, en Torsdag; Kl. 12 fra Rolsted did. Til Mad der Middag. Hos W. Lauris Strole paa Torpe Aften til Mad; hiem om Natten til Her. Hanszis.

Her. Hans Anderszen, Provst, fra Odense. 38 eller 40 Aar. God og enfoldig²⁾ Prædikant; svag Stemme. Birgitte, ogsaa fra Odense, var Enche, Her. Anders Rods Dater samme Steds, der var Sognepræst til Wor Frue for M. Christoffer Gral. Børn: 9 leffuendis; en Degen i Skamby, en kom fra Odense Schole nu til København, Jens

Han talte over Lukas 13: Om de dræbte Galilæere. Han opfordrer til Bod, foranlediget ved de to Exempler: 1) Hvad Bod er og dens Dele; 2) de Grunde, der skal bevæge os til Bod: 1) Gud; 2) Guds Engle; 3) Djævlene; 4) vor Næste; 5) vor Frelse,

Degnen fra Odense Skole. —

Kirken³⁾ paa et høit Berg. Tornet er lidet begynt, høyre paa venster Ende; men Tornet stor paa Sønderside; er et Capel vnder. Tagt al Kirken oc Tornet met Tegel, vden paa Norderside Kirken hart til Østerende fra Skrefftet⁴⁾ Bly, oc den paa Norderside. Huellinger: 4 store, 1 vdj Capellet; Funtet i samme Capel. 1 Alter der vdj; talde met Lauris Strole, den borttagis. Han sagde, han havde ikke stiftet det, ejheller vilde han nedbryde eller fjærne det, endskønt han er Kirkeværge. 2 Clocker, 1 aff dem hengt op 3 Dage; de gaff 120 Dr. der fore; 1 Pd. Byg, 1 Pd. Rug⁵⁾. Tafflen met den gamle Gud oc holder Crucifixet; Aposteler paa Fløieler. 2 store Meszing Stager, koste X Dr. 1 liden Skrefftestoel ved Norderside hos Alteret. Gode Meszcleder. Kalck oc Disk forgylt.

¹⁾ Samme Sogn, udførligere beskrevet.

²⁾ o: jævn (ligefrem, ukunstlet).

³⁾ Kirken har nemlig 2 Taarne, ét mod Vest og ét mod Syd. Vaabenhuset ligger mod Nord. Det vestlige Taarn er bleven afbrudt, saa at det nuværende Tag er betydelig højere end Skibets; derefter er det andet Taarn bleven rejst over Kapellet imod Syd. (Trap).

⁴⁾ o: Vaabenhuset.

⁵⁾ formentlig Udgift til Klokkestøberen; jfr. under Flødstrup Sogn. (Crone).

Degnstoel aff Fyr, ny. Prædikestoel sat paa Mur paa Norderside neden ved Choret. Kirkegord paszelig rum. Mur Camp. Ingen Træ.

Aa: Nardaa, begyndis aff nogle Steffninger¹⁾ aff Kielder i Aasleff Sogen, løber neder i Rolsted Aa; tør Sommer.

Herregorde: Torpegaard, Lauris Straale²⁾.

Ingen Søer, Skoffue vden Hesthaffuen, noget vngt.

Mølter: 1) Torpegords Mølle, nyligen opbygget, 1 Quern. En, Nær Mølle, 1 Quern, Nils Bild Halffparten, Loduig Munch Halffparten.

Anno 1596, Skertorsdag, visiteret Kl. 10. Capellanen, Her. Hans prædiket, disputeret *imod Sakramentererne*;³⁾ jeg holdt Tale. Siunger ilde Mesze, tager Orden neder i Brystet; neffner ické vel S eller L. *Alt vel!*

W. Lauritz Strole død Onsdag Morgen den 17de Marts, paa Weiløffgord; stod da Lig paa hans egen Gord.

Jeg visiterede Aar 1598, den 27de Juni; fra Herested did. Præstekonvent. Jeg holdt Tale fra Prædikestolen. 6 Mend aff Rolsted der; er tilfreds met Her. Lycke met en Capellane at holde till S. Michelsdag først kommendis.

Bleff Her. Lycke Her. Hans Egeszen, der waar hans Capellane, plichtige VII Dr., huilcke Her. Hans, Prousten, loffuet for Her. Lycke at betale hannem nu *til Mikkelsdag* vden Forhaling. *Det øvrige vel!*

Aasleff.

Annex, i Winding Herred⁴⁾. 16 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar [15]90, den 27de Marts, Kl. 7; fra Naraa Morgen. — Præsten prædikede ikke.

Degnen fra Skolen, III Ort, nogle Skeper.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, meget forfallen. Dør paa Nørside. 1 Clock. 5 Huellinger. Nys tagt met Vingsten paa Nør- oc Synderside meste Part. 1 Taffle met gamle Gud oc Crucifixet, hand holder oc 2 Aposteler, 1 paa hver Side. Ingen Liuse Stager. Calck oc Disk uforgylt. Gambel blaa Damask Hagel. Prædikestolen staar ilde mit i Kirken, er klar Mur. Fonten i Tornet. Degenstoel liden; ingen Schriffiestoel. Kirkegorden rum, 8 Træer paa. Muren meget nederfallen. Waabenhuszit forfallen; ligger gode huole Sten at forbedre.

¹⁾ Steffning = Vandets Afdæmning, Stemmen, her = en *Opstemning af Vand* (Kolderup-Rosenvinge: Udv. af gl. danske Domme I, S. 239).

²⁾ Lauritz Straale († 1596), gift med Mette Bille. Deres eneste Søn Peder Straale døde 1624 som Slægtens sidste Mand.

³⁾ „Sakramenterere“ er Vranglærere med Hensyn til Kirkens Lære om Nadveren (Kirkelex. for Norden). Der tænkes vist paa Kryptokalvisterne.

⁴⁾ 1857 blev Aarslev Annex til Sønder Højrup.

Jens oc Fruen bød mig hiem aluerligen; jeg undskyldte mig med *Visitatsen*; kom der inthet.

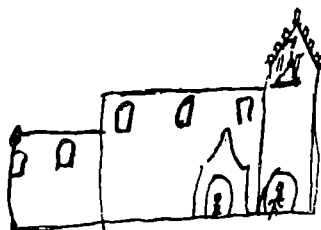
Feiler Psalmebogen, *Lidelseshistorien*, Ordinantzen.

Er 1 Alter for Jens Axelszens Stoel; der skal Prædikestolen staa, oc Jensis Stoel lidet tilbage.

Aasleffgord: Jens Axelszen ¹⁾ Fru Dorithe Egertsdr.

Jeg visiterede [15]97, den 18de September, 17de Søndag [e. Trin.]; om den vattersotige. Jeg drog til Laaland at dømme i Her. Ottis Sag i Horslundt ²⁾.

Aar 1603, den 9de April var Her. Lycke met Clemit paa Fraudegord hos mig, at jeg ville tilsted, at Her. Lyckes Tiener maatte tage den Quinde til Ecte, hand laa i Boleri met, oc var hans formeris Hustrue ner slet ³⁾. Det sagde jeg Nej til; dog hand hagde Lensmandens W. Knud Ruds Tilladelsze Breff her paa, oc giordis iche andet, end Forargelze bleff io støre oc støre. Huis hand gjorde det, haffde hand ingen Hiemmel eller Bistand aff mig.

Rolsted.

36 Tiendeydere. — 2 forfalden ⁴⁾, 1 Fr. Anne Norby og 1 Lauris Strole. 40 Ort Korn Landgilde oc Thiende: Thiende VI Pd. Rog, V ¹/₂ Pd. Byg; Landgilde XI Ort.

[15]90, den 27de Marts [visiterede jeg].

Her. Lycke. Ferrislev Kirke nederbrot ⁵⁾; laa udj Winding Herred; Folcket gaar til Rolsted.

Præsten prædikede ikke.

Degnen, Jens Andersen, Sædedegn. VII Ort. 1 Traff. Byg aff

¹⁾ Brødrene Jens og Eiler Axelsen (Kruckow) ejede Gaarden; den sidstnævnte døde 1621 som Slægtens sidste Mand Samme Aar blev hans Søster Cristense henrettet for Trolddom. (Trap).

²⁾ Om Hr. Otto til Horslunde (paa Lolland) se Noten til Nyborg Aar 1599.

³⁾ o: var nær beslægtet med hans (Fæsterens) forrige Kone.

⁴⁾ forfalden vil vistnok sige, at de 2 Gaarde er øde.

⁵⁾ Ferritslev Kirke blev nedbrudt ved Kongebrev af 7/1 1555. Sognet (der ogsaa omfattede Bekstrup i Ellinge Sogn) blev henlagt til Rolsted Kirke. Materialet tilfaldt Rønninge og Rolsted Kirker; samtidig blev den sidste Annex, men Præsten skulde holde en Kapellan. F. Kirke laa paa en Bakke i Byen (nu et Anlæg) (Trap).

hver Mand. X Traffue oc 1 Ort aff Kirkeladen. Kand saa X Skr. Korn i den nøre Mark.

Kirken i Byen, tornet, tegt alt met Sten, oc graa Kamp meget. Huellinger 4, paszelig store. Cloker 3. Stole inthet gode; Fersleffgords Stole i Choret 2. Tafflen met Aposteler paa oc nogre andre, oc Kongernes¹⁾ *Ofring* offuen for; men duer inthet. 2 skøne Meszing ny Stager, koste 8 Dr. Ond Hageler 2. Calck oc Disk uforlygt. Fonten i Tornet. Prædikestoel sat paa Muer. Kirkegorden paszelig stoer. 9 Eske Træ. Muren Kamp. Laden god, som de nu ere.

1 Altere met en Skarns Taffle paa skal nederbrydis.

Herregord: 1 Ferresleffgord, hørde fattige Erik Herdenberg²⁾ til; hand pantsatte den til Nils Bild for en Summa Pendinge, 1000 Daler, oc Pendinge iche vdkom til den bestempte Tid, der fore forholdis³⁾ Gorden.

Aae, Rolsted Aae, er den samme, der løber ved Røninge. — Møller: 1 met 1 Quern, Rolsted Mølle.

2) Rolstedgaard, Oluff Daa, boer 1 Bunde vdj. Rolsted Skou.

Aar 1592, den 25de April visiterede jeg Kl. 1. Jeg kom fra Hersted. Her. Lycke prædiket inthet; sagde sig iche thet viste. *Faa i Kirke. Begge godt Skudsmaal. Jeg holdt Tale.*

Aar 1597, den 25de Avgust (kom fra Nyborg) visiterede jeg Røning. Kapellanen Hr. Jens prædikede over Sirach X, godt: 1) *Hvorfor Gud ser igennem Fingre med Synder.* 2) *hvilke Grunde der skulle bevæge os til Bod.* — *Alle godt Skudsmaal.* En ond Forligelsmol mellem Her. Lycke oc Her. Hans, Capellanen. Her. Lycke forfølger hannem vden Sag⁴⁾. Prousten oc Herritspræster forligte dem. Hand skal haffue Løn Aaret X Dr., Kost oc fri Seng oc Husz, oc Her. Hans vil thene til S. Michels Dag, om Her. Lycke vil lade hannem nyde Fred. Liuste Sognemend effter 1 stor Liuszestage, en træpibet Jern Stol Kiærte oc 1 obne Skøff⁵⁾, stod i Skabbet; fortienckte de Degnen.

Aar 1601, 26de Maj visiterede jeg Røninge om Formiddagen. Kirken meget bygfeldig, Kirkemuren etc. Anders, Fogden paa Søgard, sagde, at Caspar Markdaner ville lade byge paa den; opbar Kirkens Thiende echon 8 Ort. Kom. *Alt vel! Kapellanen, Hr. Lars, prædikede. Jeg talte.* Den ene Clocke sønder; Sognemend loffuit Help til den XX Dr.

Samme Dags Form. visiterede jeg Rolsted. Var en Quinde begraaffuet, 100 Aar gammel. Derefter holdt jeg Tale. *Alt vel!* En ny Prædikestol indsat, er skøn, tuert offuer Choret Anno [15]93; en

1) o: de hellige 3 Konger.

2) Erik Hardenberg døde 1588.

3) forholdes = holdes tilbage.

4) uden Sag = uden Aarsag.

5) vistnok = Skuffe; jfr. Skuf [Kalkar]; en uaflaaset Skuffe.

ny Taffle Anno [15]93; et Skab i Muren, *overflødigt*, kostet 40 Dr.

Aar 1603, den 8de Marts bleff Jens Anderszen, fød i Syllinge, Her. Andersis Søn, aff Knud Rud oc mig sambygt til Sæde Degen, oc giffue til Odense Schole aarligen 1 Dr. Gaff mig sin Forplict; hand skal ecte Enchen.

Rønjnge.

26 Tiendeydere. Thinde Kom 8 Ort Rug oc Byg.

Aar 1590, den 26. Marts visiterede jeg Kl. 7 Morgen. Overnattede dér; dér var Afften Christen Knap, fød i Liemkloster, Peder Brais Foged.

Her. Lycke Jenszen, 38 Aar, prædiker godt og livligt. Marine, Her. Thomisis¹⁾ Dater. Ingen Børn. Gifft 1 Aar. Enken, Buole, har sit Livsophold og visse bestemte Ydelser. Selv døde han Aar 1590, 2den Juledag. 1 liden Pige oc 2 store Karle vforset.

Han talte over Jesaja 51²⁾: Søger Gud, medens han kan findes! 5 Dele: 1) Søger Herren! en Opfordring; 2) den Gud, vi skulle søge; 3) saalænge det er Tid for eder; 4) den ugudelige, hvad han skal gøre, naar han vil vende sig til Gud; 5) Guds Godhed imod saadanne; og hvad man her maa mærke sig, for at vi kunne erkende hans Barmhærtighed; I 1) Opfordringen; 2) Forjættelsen; 3) Exempler. II, vor svage Natur; III. Englenes Glæde; IV den onde Samvittighed.

Degnen, Sædedegn, Anders Jacobsen, 1 Trau Byg aff hver Mand oc 1 Skp. Rug aff de store Gorde, de kaller Brydder³⁾ er 20 Traff Byg. Paaske Redszel, Medsommers Thiende er V Ort og 1½ Ort Rug. Fik 1 Enche, 5 Børn, oc hand 2. Her. Jacobs Søn paa Hindsholm.

Begge godt Skudsmaal.

Jens Andersen, samtyckt til Degen aff mig, oc mit Breff dat. Aar 1602, 3dje S. i Fasten.

Kirken⁴⁾, paszelig stor, paa et høyt Berg i Byen oc Skoffuen;

¹⁾ = Formanden: Thomas Ibsen † 1590 g. m. Bodil - - -

²⁾ skal være Jes. 55 [6 ff.].

³⁾ Bryde = Forpagter.

⁴⁾ 1596 klages over Kirkens Brøstfældighed, hvorfor der udgik „Kongebud om, at Kirkerne i Odensegaards „Stift“ skulde hjælpe den.

var Helligdom til S. Søren en Stund; var 1 lidet Capel ved Synderside. Tornet, met 1 Capel ved Synderside; er 2 smucke Huellinger vdj. Vdj Kirken der forvden 5 Hvellinger. 2 Clocker, 1 liden offuer Kirken. Ny kalcket aff Caspar Markdaner. Tafflen met Crucifix, Reffuer oc paa Siden Paszen¹⁾ paa Fløyeler XII Aposteler. 2 Coper Stager. Brun Fløils Hagel. Vforgylt Kalck oc Disk. 1 god Degnestol aff gammel Eeg, panelet. Prædikestol ved Synderside nedden Choret. Fonten i Tornet. Ny Stole, ingen Stole vdi Capellet. Kirkeladen gammel. Kirkegorden paszelig rum; 4 Træer paa. Muren Camp. Ligger begraaffuen vnder en huggen Sten nedden Choret Henrik van Rade²⁾ til Søgord, døde 18de Januar Aar - - - 77, oc Frue Karine Brokenhusz aff Vollersleff, døde 27de Maj Aar 1575.

Herregord: Søgord, Caspar Markdaner; skenket hanem aff Kong Friderik, hans Hustrue, 1 Barn, deris Liffstid.

Søer³⁾ Vomesø til Gorden }
Rørup Sø, fælles } skøn Fiskerj.

Røning Aa, begyndisved Suenborg aff nogle Vandkielder, løber til Narou; der løber nogle Kielder; løber vd ved Nyborg, oc Nyborg Mølle gaar der aff. Møller: 3, de 2 til Nyborg, den 3 til Huerring; en met 2 Querne, de 2 met 1 Quern.

Skoff paa alle Sider.

Visiterede [15]95, den 18de April, Langfridag. Begge godt Skudsmaal. Ond Forligelsesmaal mellem Her. Lycke [oc] Enchen. Og selv er han haard imod Konen. Hand claget, at hun holt hendis Sønner ad sig, fortered hans i Gorden, dog di thente vde; oc 1 laa i Gorden om Natten, dog han thente i Byen. Hun sagde sig iche at kunde faa, huis hand hende loffuet. Bleff forligt: hendis Børn skal iche vere hannem til Trengsel, oc hand skal giffue hende hendis aarlig Genant, som Prousten, Her. Morthen Skeldrup oc andre Dannemend dem der om forligt haffuer.

Aar 1596, den 10de Februar loffuet Her. Lycke mig sin skrifftelig Forplect, at handle bedre met sin Hustrue oc hendis Moder, at bekomme den her vd nu Mondag, som er den 16de Februar; oc da skulle bode hans Hustrue Moder komme her vd met, Thit til forne forclaget for disze Sager, oc iche hand kom. Den, som skjuler sig, hader Lyset.

Aar 1596, den 28de April, da jeg begroff W. Lauris Strole, er disze Sager forligt paa begge Sider, i Nærværelse af Provsten og

¹⁾ o: passio, Lidelseshistorien.

²⁾ Henrik von Raden († 1577) var gift med Karen Brokkenhuus (Deres Ligsten findes nu paa Assistentskirkegaarden). Han købte 1567 Rønningesøgaard af Kongen; men da han døde barnløs, faldt den igen til Kongen og blev s. A. tilskødet Caspar Markdanner († 1618). Han var gift med Sofie Oldeland. Deres Ligsten er i Kapellet (Trap).

³⁾ Vommese og Røjerup Sø.

Hr. Morten i Schelderup, oc vnderschreff Her. Lycke hans Forplictets Breff mod hans Hustrues Moder.

Aar 1601, den 4de Marts, Temperonsdag, loffuet Her. Lycke ved Provsternes Forsamling, at besegle den Contract, giort met hans Hustrue Moder (vdj min etc. Neruerelsze for dem her paa Capitelet til forne), inden Søndag oc holde den vdj alle Maade. Offuerverendis ocsaa Hans Lanstings Schriffuer.

Aar 1602, den 8de Maj Jens Anderszen sambyctt til Degen; giffue aarligen til neste Schole 6 Skr. Byg.

Lyndese.¹⁾

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 14de September paa Vej til Als sammen med velbyrdig Lau. Brockenhusz, direkte efter kongelig Befaling. Frokost dér, om Aften til Egeskov.

Her. Matts Hanszen, i Thorup fød; 45 Aar [Ordets] Tjener her i 22 Aar; sagt melet. Karine, frugtsommelig. 8 Børn; 2 L. B. holler i Nyborg Schole; 1 Dr. giff i Monckebo; de andre hiemme.

Han talte over Søndagens Evang. om Enken fra Nain. [Følgende] Dele: 1) om den unge Mand, der blev opvakt af døde og om Moderen, der var Enke; 2) Udvikling af Underet med dets Enkeltheder; 3) om Anvendelsen af Underet. (Havde studeret for lidt).

Degnen Sædedegn, har ingen Børn, fattig. 9 Ort. — Begge meget godt Skudsmaal.

Kirken lang, i god Stand [paa Tag og Fag]; er L. B. meget skyldig. Tornet met fire velske Gaule²⁾. Doniket³⁾ alt huid vden paa. 6 Huellinger. 1 Clok; 2 smaa offuer Choret paa Huellinger. Taffle met store Billider: S. Anne met 2 Børn mellem 1 Bisp oc en anden stor Jodut⁴⁾ etc. Choret indluct met Sprinckel⁵⁾ oc Dør. En Sten i Norderside inden Sprinckel, opsat i Muren, Michel Brockenhusis oc hans Frue, Karine Lycke⁶⁾ (døde Aar 1555). Staar

¹⁾ = Nørre Lyndelse.

²⁾ vælsk = Renaissance.

³⁾ dønnike = kalke.

⁴⁾ Jodut ☩: Afgud (jfr. under Mesinge og Holevad Sogne samt Ordet *Afgud* under Skamby Sogn.

⁵⁾ Sprinckel = Gitterværk, Gelænder.

⁶⁾ Karen Lykke † 1562. Ligstenen staar nu i Vaabenhuset.

met forgylte Bogstaffuer: Help hellige Trefoldighed. Per Brockenhusz, Francis Broder¹⁾, vgifft, vnder 1 Sten i Choret. Calck oc Disk vforgylt. Liden Skrøfftestoel; liden Degenstoel. Prædikestoel ved Synderside, ny, aff Eg oc udgraffuen. Fonten med Traller²⁾ om i Tornet. Smuk Kirkegord met Mur paa; uden Træ. 1 Sacrasti ved Norderside; Døren ind til den paa Kirkegorden.

Herregorde: Brangstrop³⁾, Lauris Brockenhusz. 1 Mølle ved Gorden, 3 Querne, løber aff Vandet ved Gorden.

Jeg visiterede Aar [15]99, Langfriday, 6te April. Kom fra Fangel under den tredje Del af Prædiken: om Frugterne af Christi Lidelse. Alt vel! Ende paa det hele Kl. 11.

Allerop.

22 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar [15]90, den 28de Marts, Kl. 9, en Lørdag, kom fra Høyby.

Her. Peder Hanszen, *Enkemand*; 50 Aar gl., støder til oc gør sig Mele effter M. Barthel i Othense; støner ved. *Hans Hustru døde Aar [15]89⁴⁾. En Pige paa 7 Aar. En god Mand.*

Han talte over Evang. paa [Marie] Bebudelsesdag, Lukas 1: 1) om Christi Undfangelses Historie; 2) om Samtalen mellem Engelen og Maria; 3) hvorfor han blev undfangen og [hvad] Brug [vi har derfor].

Degnen fra Odense Skole, har 4½ Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met Tegel alt vden paa Synderside Bly oc noget neder paa Vabenuszet. Huellinger 5. Tafflen skøn vdgraffuet: Korsfæstelsen mellem Røverne. Cloker 2; 1 liden Primclok i Kirken hengendis. Liusestager 2 skøne. Meszecloder: 1 god brun Fløiels. Calck oc Disk vforgylt. Prædikestoel neden Choret, sat paa Mur. Fonten tuert offuer. Kirkegord rum. Træer: 1 Lind,

¹⁾ Peder Brokkenhuus † 1547; ogsaa hans Sten staar i Vaabenuset. Rigmarsk Frans Brokkenhuus døde 1569. Hans Søn Laurits Br. døde 1604. (Trap).

²⁾ ∘: Gitter.

³⁾ Bramstrup.

⁴⁾ Peder Hansen Fjellerups Hustru hed Margrethe (Ligsten over hende i Kirken).

20 smaa oc store Eske. Mur aff Kamp. Laden god, paszelig stor.
Ingen Møller, Herregorde, Søer.

Aar 1592, den 26de April (jeg overnattede dér den 25de, spillede Poferial(?) sammen med Hr. Peder) var Præsterne forskrevne her hen; vi forhandlede om Landemode og andre nødvendige Sager. Folket var ikke kaldt sammen; derfor blev der ikke prædiket her. De var alle kommen til Stede efter Kl. 10, uagtet de var bleven tilsagt til Kl. 8 præcis. Jeg paatalte denne Ulydighed (omkring Kl. 8 var dog til Stede Provsten og Præsten fra Fraugde).

Aar 1592, den 13de December ved Landemodet,¹⁾ da Her. Mats, Capellane til Wor Frue, loffuet 50 Alne Vadmel til Scholebørn, anclaget W. Axel Brahe Her. Peder, for hand handelet sig vtilbørlig til et Bryllup hos W. Lauris Strole, for hand vtog hans Skiorte fore oc bag etc. og sagde sig iche at vere begiord. Den 16de Decbr., før 3dje S. i Advent, talde ieg met W. Lauris Strole i Mogens Henrichszens²⁾ Neruerelsze i Hospitalet; sagde nei der til, men at hand var vde maa ske for Døren, oc der henget hans Skiorte vd, huilken W. Erik Wrnes³⁾ Dreng rycte ved etc. Axel gaff denne Sag effter paa Closteret; han gaff 100 Alne Vadmel til fattige Pebling. Jeg antuorde M. Jørgen hans Quitans der paa; dog hand iche ved, hor fra de kom; oc bleff vdskiift i min oc Præsternes Neruerelsze i Scholen Aar 1592, den 19de Decbr. Det halve hundrede Alne sende hand selfuer vd; det andet halve hundrede Aln købte ieg aff Her. Hans til S. Hans, 6 β Aln; oc gaff siden Pendinge her vd 20de Decbr.

Aar 1596, den 10de April (jeg overnattede her den foregaaende Nat) hagde Christoffer Walkendorff med Hr. Peders Samtykke ladet flytte ved sin Befalingsmand, Anders Lang, Funten fra Choret neder i Vesterende. Kirken god. Langfridag. M. Jørgen Olszen met mig. Clagde Her. Peder paa 1 Bunde, Oluff Daas Thener, hand skulle haffue sagt paa Steffne: tør ske, I ville forgøre mig i Aar som i Fiour!

Visiterede Aar 1598, den 27de Juni, kom fra Naraa. Jeg talte. Her. Peder expliceret i faa Ord Zakarias Lovsang, Lukas 1. Alt vel! Lider en Del af en Svaghed i Lungen, men gør godt Fyldest i Tjenesten. Rømmer sig høit, dog sjældnere.

Var der 1601, den 26de Maj.

Aar 1603, den 1ste Juli bleff Her. Lauris⁴⁾ forliget met Nils Jacobszen⁵⁾ om Naadens Aar, at effterdj Her. Lauris iche haffde

¹⁾ egtl. Consistoriet (se S. 29) Under Seden Sogn staar: 3dje Decbr.

²⁾ Mogens Henriksen Rosenvinge, Borgmester i Odense.

³⁾ Erik Urne til Hindemae.

⁴⁾ Peder Hansens Eftermand: Laurits Olsen (Olufsen), død 1626 (Ligsten i Kirken).

⁵⁾ Peder Hansens Svigersøn, fra Odense, gift med Datteren Sidsel. Se under Davinde Sogn.

Koste efter Ordinanzten, da skulle hand beholde Rugmerkit¹⁾ oc huis Haffre, var $2\frac{1}{2}$ Ort, hand hagde soed der i, oc al dette Aars Thiende; oc skal giffue Nils Jacobszen II Pund Byg oc I Pund Rug; offuerverendis Her. Lauris i Broby.

Davinde.

Annex²⁾. — 16 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1590, den 28de Marts (en Lørdag) Kl. 2. — Degen af Scholen, har $4\frac{1}{2}$ Ort.

Begge . . . Skudsmaal.

*Kirken, tornet. Tornet meget ond oc forfallen. 2 Clocker. 5 Huellinger. Tafflen: Christi Crucifix mellem 2 Bisper, S. Christoffer oc andre Quinder met, 8 vd i Rad; offuen 8 oc nedent 8. 2 Stager aff Kober. 3 Hageler, den beste blaa Carteke³⁾. Calck oc Disk vforgylt. Degne- oc Skrifftestoel liden. Prædikestolen paa et Alter opsat. Fonten i Tornet. Kirkegord met 16 Træer. Mur Kamp. Lade: liden, ved Mact. Jomfruen inthet i Kirken; hagde sit Bud hos mig, jeg vilde komme til hende; *jeg undskyldte mig.**

Herregord⁴⁾, dog en Bundegord, Jomfrue Margret Skoffgord.

2 Møller til Gorden, huer 1 Quern; løber aff 1 Beck, der springer aff Veld. Hun haffuer Gorden og 11 Bønder til hendis Liffs Tid for Mageskiift. 1 Mølle oc 2 Gadehusz.

*Aar 1596 visiterede 10de April, Langfriday (1aa i Allerup Natten) M. Jørgen Olszen med ved Bordet). Prædikeskolen ond; *der trænges til en bedre. Jeg holdt Tale. Alt vel!* Fick Mad met Jomfru Margret Middag paa Sanderup.*

Aar 1601, den 25de Maj, Kl. 3 Eftm. (6te S. e. Paaske), kom fra Fraude, visiterede. Herredspræsternes Konvent dør. J. Margret Skoffgord vilde haffue mig hiem. Alt vel! Hun oc Her. Peder gaff mig den Prædikestol, der stod tilforne, efterdi der vaar giord en ny tuert offuer Choret, huelchen ieg begerde til Porup Kirke. Til Røninge Aften.

³⁾ o: Rugmarken, Rugskiftet.

⁴⁾ Sognet blev Annex til Allerup ved Klemmebrev af 1555.

¹⁾ o: Skærtække (se D., Saml. II, 215.

²⁾ ul. Sanderumgaard. Ane Margrethe Skovgaard døde 1615.

Aar 1602, den 16de November bleff Her. Lauris Olszen¹⁾, Metthener til S. Albani Sogen, kaldet til Sognepræst til Allerup oc Dauinde Sogner. Han gaff J. Margret Skoffgord oc Sognemenden sin Forplict, at ville ecte Her. Peders Dater Citzel, den 16de Novbr Aar 1602 i Othense. Sagen siden saaledis til Ende: Nils Jacobszen i Othense fik Pigen Citzel; og af den Grund blev han selv fri.

Søby²⁾.

18 Tiendeydere; echon 1 By; haffuer Thiende aff Gorden. Patronatsretten til Søbygord; Patronatsretten til Degnebolet ocsaa.

Jeg visiterede Aar 1590, den 27de Marts Kl. 3 Eftm. Kom fra Heden did; ieg fik Mad der till Herretsfogdens, Thyge. Der var Her. Oluf Graa³⁾ met mig. Om Natten der; Lauris, Gordsfogden, til Naduer.

Hr. Laurits Poulszen, fød i Dalby Sogen ved Coldinge, i Tued; vor Capellane til Wor Frue i Othense, 55 Aar, der Præst i 29 Aar. Var syg af Feber. En god Præst; blander for meget Latin ind. Hans Hustru Anna, Fyenbo, tidligere gift med hans Formand. Hr. Laurits selv har en Søn Poul, meget forsømmelig, i Odense Skole; fik Prygl der, fordi han brød ud af Fængslet for 14 Dage siden: søger til København. 1 Dater i Medelfar giffit; daarlig forsørget.

Han prædikede i Heden.

Degnen, Peder, 18 Aar der. 3 Ort, 3 Skr.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet; bygt bag op Choret oc Vdsat⁴⁾, som er udj Axel Urnes Begravhuelse, oc hand lod bekoste. Fire Vinduer i Choret. Huellinger 4. Herlige rød Lofft met forgylt Sterner paa offuer Koret. Tafflen malet 1551 met Crucifix oc Røffuer oc Chri[sti] Pas⁵⁾ paa Fløyler. Forgylt Kalck oc Disk. 1 sort, 1 rød Fløiels Hagel. Herlige Meszeclleder. 2 Kober Stager. Choret vier 3 Aine paa begge Sider end Kirken; om met ny panelet herlige Fyrstole

¹⁾ Se foran under Allerup Sogn. .

²⁾ = Nørre Søby.

³⁾ Oluf Graa, Sognepræst til Højrup og Gestelev (Crone) † 1599.

⁴⁾ o: Udbygning.

⁵⁾ Pas = passio, Lidelseshistorien.

paa begge Sider rond omkring. Fonten neder ved Choret. Hans¹⁾ Faders, Knud Vrnes, oc Moders Sten; hans Faderfaders. Prædikestolen neder for Choret. Gambel vdhuggen Stoel. En herlig huald Kielder. Ingen Træ paa Kirkegorden, noch vden om. Kirkegorden slet. Ingen Lade. Mur, klar Tegelmur.

Søgard, Knud [derover staar skrevet: Jørgen] Wrne; Fru Margret, Eiler Grubbis Dater. Ingen Børn. — Søgard Sø.

Søgords Mølle, 1 Quern, løbber aff Søen, Quakmølle²⁾.

Aar 1595, den 31te Juli — eller den sidste — (kom fra Røkielde did, fra F. Margrets³⁾ Begravelsesze) visiterede jeg Kl. 9. Jomfrue Ane Wrne i Kirken. Otte hiemme, men var ikke i Kirke. Indbudt paa Gorden; Mad der Middag, Aften. Alt vel!

Aar 1605, den 29de Novbr. bleff Her. Nils Lunde Capellan til Søby oc Heden, dømpet fra Embide oc Øffrigheden at stande til Rette.

[Herefter følger Gravskrifterne⁴⁾ over Knud Urne og hans Hustru: Fru Inger Walkendorff, samt over Knud Urne den yngre og hans Fader Axel Urne, saaledes som de findes i Marm. Dan. I, S. 244 ff. Endvidere Axel Urnes Hustrus Gravskrift:]

EPITAPHIVM, Gravskrift over den adelige og velbaarne Fru Birgitte Rud, Hustru til Axel Urne til Søgaard, Orsmark og Raastrup. 1575.

[Det følgende, et latinsk Digt paa 43 Linier, afvekslende Hexameter og Pentameter, er her gengivet i fri Oversættelse:]

*Her Birgitte blev lagt, et Skud af Rudernes Stamme,
Faderen glimred i Liv, gylden Ridder han var.
Selv den herligste Jomfru imellem de blussende Møer
kaldet af alle hun blev, uplettet Kyskheds Pryd.*

—————⁵⁾
*Kærligt og mildt blev hun ført, Axel Urne, af dig.
Venlig i Tale sig voxed end mere, sagtmodig i Væsen,
lyste i fuldeste Glans, god Mands agtbare Viv.
Thi som Aurora⁶⁾ fordunkler de skinnende Stjærner tilhobe
alt med sit skinnende Lys og med sit straalende Haar,*

¹⁾ hans = Axel Urnes (Crone).

²⁾ Kvakmølle er vist = en lille Mølle til eget Brug, *Skvatmølle* (Kalkars Ordb. i ældre dansk Sprog).

³⁾ Fru Margrethe Hvide, Enke efter Claus Ulfeld.

⁴⁾ Knud Urne d. ældre († 1543) var gift med Inger Walkendorf. Rigskansler Axel Urne Knudsen til Søbysøgaard var gift med Admiral Otte Ruds († 1565) Søster: Birgitte (f. 1538, død 6te Marts 1575). Se Vedel Simonson: De danske Ruder II, S. 117 ff., Saml. til Fyens Historie og Topografi VI S. 329). Axel Urne døde 1577 (Ligsten i Kirken). Hans Søn Erik Urne solgte 1616 Gaarden til Breide Rantzau (Trap).

⁵⁾ I Manusk. mangler her en Linie.

⁶⁾ = Morgenrøden.

saa den Frue fordunkled' mangfoldige Fruer ved Gaver
 skænkede hende af Gud, mest ved sit yndige Sind.
 Hvi skulde Skønhed jeg nævne, hvi Aasynets vindende Gaver;
 Hvi skulde opregnes her Fortrin, som ellers hun fik?
 Legemets Skønhed forgaar, brat ødes den blomstrende Ungdom,
 aldrig længe bestod jordiske Menneskers Kraft.
 Denne Kvinde da ønsked' med højere Ære at lyse;
 himmelske Gaver hun langt Fortrin for Skønheden gav.
 Først og fremmest hun ærede Kristus, og altid med Troskab
 omfatted' hun sin Mand, slig som Pligten det bød.
 Sønner to Gange to har hun efterladt, fire af Døtre.
 Frugtbarhed, Ægtevivs Pryd, skænkedes hende saa rigt.
 Men ved den sidste Fødsel en ynkelig Død hun sig hented',
 hun som saa lang en Tid Livet havde fortjent.
 Dybt hendes Bortgang begrædes af Ægtefælle og Smaaabørn,
 al hendes gode Slægt, hver som Gud hører til —
 velfortjent, saa ren som hun var, og venlig tillige,
 fuld af guddommelig Aand var hun bestandig i Færd.
 Nu er hun jordet, med Kristus vor Herre er Sjælen forenet,
 kolde de Lemmer er lagt under den Marmorstens Is.
 Komme der vil dog en Tid, da Kødets skal atter oprejses,
 herliggjort Liv skal hun faa da ved den evige Gud.
 Kristus alene er Livet for fromme, og Kristus alene
 Skænker Retfærdighed os alt af sin Godheds Dyb.
 Dette er nok for en retskaffen Sjæl og de saliges Skarer
 her jo sit Kildespring har kvægende Hvile og Fred.
 Dog, for at ej denne Grav uden velfortjent Hæder skal være:
 Væd den Askehob her, du min Camoene, med Graad;
 du, Pietet, du herlige, strø den med herlige Blomster;
 Sanddru Rygte, vær ej tavs om den Frue saa from!
 Vandringsmand, du som her det kunstfærdige Gravmæle skuer,
 tænk dybt over dit Liv, Skæbnen der venter dig selv!
 Sig da disse Par Ord, med Mildhed og Venlighed sig dem:
 Birgitte Rud! dit Støv hvile i Fred og i Ro!

[Endvidere er i Bogen indlagt en egenhændig Optegnelse af Præsten, Laurits Poulsen¹⁾, aftrykt hos Bloch og Næraa II, S. 122 f., dog med følgende Udeladelse og Forandringer: Efter „Kierckens oc Kongens Part“ skal tilføjes: „aff Tienden, men huad her efther skee kand“ osv. For „Pomereni“ skal læses: „Pomerani“, for

- L. 3: I St. for Textens Roselas skal vist læses: roseas.
- L. 5: Urno skal vist være: Urne.
- L. 10: multis, læs: multas.
- L. 32: glorificato, læs: glorificata.
- L. 35: turrisque, læs: turmisque (?).
- L. 36: ponte, læs: fonte.
- L. 37: hoc, læs: hos. — Cam(o)ena = Muse.
- L. 38: pietas = Fromhed.

¹⁾ formentlig = Sognets Præst (se foran S. 72).

„Calepinas“: „Calepinus“; for „Otthonis Brunfeisii“ synes at staa „Othoni Bunifelsii“ og for 1 Gaas: $\frac{1}{3}$ (i) Gaas.]. (Crone).

Heden.

Visiterede der Aar 1590, den 27de Marts Kl. 1 Efterm. [15]98 visiterede jeg. Se under Sallingherred.

Fravde.

Tiendeydere: gode 80, met de onde 100. Patronatsretten til Prousten, som er Rigens Canceler¹⁾.

Jeg visiterede Aar 1590, den 29de Marts, Midfaste Søndag fra 8—7 $\frac{1}{2}$. Kom hertil fra Davinde. Laa der om Natten; ingen Skorsten Stue²⁾.

Her Christen Ebeszen, Jyde fra Kolding, liden, tønd Mand, laugmelt, imiter³⁾ M. Barthel; hverken hæver eller sænker Stemmen; gør intet Indtryk. Hans Forældre [er] døde. Kerstine, Datter af hans Formand: Hr. Christian. Var hans Degen nogen Stund tilforne. 2 Børn.

Præstegorden var Degenbolig, er arm, 4 Las Hø, ringe Sæde⁴⁾; 4 Sk. i en, den anden 4 Ort, 3: 7 Ort. Sæde i Marken. Begerendis, Rigens Canceler vil onde hannem 1 Gord der i Byen, som sigis at haffue været Præstegord; thij der gik nu i lang Tid for hans Formand 1 Præst aff Othense der op⁵⁾.

Han talte 1) over Kristi Omsorg for Skaren; 2) de nærmere Omstændigheder ved Underet; 3) Folkets Forsæt om at vælge Kristus og at kaare ham til Konge.

Degnen; neste⁶⁾ Hører i Othense. 18 Ørt. Byg, Thiende, Lamb, Eg, Gris Thiende etc. Begge: . . . Skudsmaal.

¹⁾ formentlig: Ejler Grubbe (se nedenfor!) til Lystrup, død 1585.

²⁾ Skorstensstue = en Stue med Kamin eller Kakkellovn (Kalkars Ordbog i ældre dansk Sprog).

³⁾ o: efterligner, jfr. S. 68 under Allerup Sogn.

⁴⁾ Sæde = Udsæd, Sædekorn (Kalkars Ordb.).

⁵⁾ ^{10/11} 1314 skænkede Biskop Peder Pagh af Odense Knudsbrødrene Patronatet til St. Laurentii Kirke i Frawith (Fraugde); dette forklarer, at der ingen Præstegaard var.

⁶⁾ o: nederste.

Kirken lang, tornet Korskirke, met Bly, vden noget Tegel paa den synderste Capel oc Vobehuszit oc Tornet. Vinduer paa Nørside ocsaa. 5 store Huellinger oc $\frac{1}{2}$ bag til Alter Guolffuet; 1 stor Huelling i huer Capel. 1 Clok. Mange huggen Sten i Kirken. 1 Klock synder, Eiler Grubbe¹⁾ førde til Kønehaffn at omstøbe; er der end nu. 1 Skarns Taffle: *Kristus* met Spærn²⁾ oc S. Lauris oc S. Karine paa Siderne; Fløieler gamle Ting. Fonten, Traller³⁾ om, i Tornet; skal i en aff Capeller. 1 Alter neder for Choret aff; er ingen Billeder paa. 1 stor Crucifix staar paa en Stilling⁴⁾; bort. 2 Meszing Stager; 2 smaa Piber ved huer. Onde Cleder. Prædikestolen met Huelling offuer ved Hørnet neder for det synder Capelle. Calck oc Disk vforlyt. Skarns Degnestoel, oc ond Skrefftestoel, Kirkegord rum. 1 Lind oc 3 Eske paa, oc om Kirkegorden 19 tilsammen. Mur Kamp.

Herregorde: 1) Fraudegord, Oluff Daa⁵⁾, Fru Dorithe Friis. 2) Holloffgord, Frue Karine, Jørgen Marsuins Børn⁶⁾. 3) Kierbygord, Oluff Daa Halffparten oc Frue Heluig paa Arffsko anden Halffparten; bor 2 Bønder paa.

Møller: 1) Holloff Mølle, 2) Querne; 2) Kierbygords Mølle 1 Quern; løber aff Killerop Beck; 3) Blangsted Mølle, Hospitals Halffparten hid; er udj Wor Frue Sogen i Othense; thiender huer andet Aar hid oc did huer andet. — Ingen Søer.

Aar 1595, den 18de Juli (jeg overnattede; kom fra Søllinge) havde Herredets Præster Konvent her. Jeg holdt først en Tale til Folket. Derefter afhandlede vi nødvendige Sager. Kirken meget vel flyet. Stolen skal skiffis mellem Bønderne, er beuilget aff W. Oluff Daa oc F. Hellvig Hardenberg.

Aar 1601, 6te S. e. Paaske, 25de [Maj visiterede jeg]. Alt vel. Fik Frokost der, til Dauinde. Begerde, hand motte bekomme Præstens Quegthinde, effterdj hand haffuer iche Præstegord.

¹⁾ Rigets Kansler.

²⁾ Spærn, formodentlig Spiret, Scepteret (Crone).

³⁾ o: Gitter.

⁴⁾ o: et Stillads, et Stativ.

⁵⁾ Oluf Daa byggede Fraugdegaard 1588 (Trap).

⁶⁾ Rigsraad Jørgen Marsvin († 1581) byggede Gaarden 1577 af Materialet fra Hjallesø Kirke i Dalum Sogn. Hans Datter Ellen var Kr. IVs Svi-germoder.

Aasom.

Til Læsemesteren i Othense confirmeret.¹⁾

. . . . *Tiendeydere. Patronatsretten vnder S. Knuds Closter.*

Jeg visiterede Aar 1590, 6te S. e. Paaske, 31te Maj. Indholdet, ikke Talegaverne.²⁾ Mats Jacobszøn oc Hans Sørenszøn met mig.

M. Hans Lang, Læsemester. 50 Aar, en lærd og klog Mand; raaber, prædiker, som hand læser, støder til. — Hans Hustru Birgitte bor i Odense, min Nabo. Børn: 2 Dreng, 4 Piger. Denne Dag gik hun i Kirken effter den sidste, Karinis, Suddas(?).

Han talte over Evang.: Joh. 15 og 16: 1) om Menighedens Kors; 2) om Trøsten overfor dem, der staar Korset imod.

Degnen fra Skolen. 5 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

*Kirken tornet; lang Kirke. Vabenuszet ved nordere Side; alt met Tegel. Tornet oben under, vdluct fra Kirken. 1 Skarns forderffuet Loft. 1 Clok. 1 blaa smuk Fløels Hagel met 1 stor Danmarkis³⁾ Hagel(?) paa. Huellinger 5. Kalck oc Disk vforgylt. Tafflen: *Christi Korsfæstelse, Røverne*; paa Fløiel: *Bebudelsen, [Vismændenes] Ofring, Omskærelsen, Himmelfarten*. Ingen Degenstoel, ingen Skrefftestoel. Choret viet vd met Kirken.⁴⁾ Fonten i Vesterende. Prædikestolen aff Sten, muret. Ingen Stager; staar 1 aff Træ neden paa Jorden paa huer Side lige op met Alteret. Onde Stole. Feiler Psalmebog, Passional, Ordinanzen. Kirkegords Mur Kamp, paa et Berg. Laden liden, aff Mur, paa Kirkegorden. 8 Asker paa Synderside; 1 liden ved Kirkens Mur paa Synder-side opløber met thre Grene.*

¹⁾ *Aasum* laa i Middelalderen under Odense St. Knuds Kirke. 1565 blev Sognet lagt til Sognepræsten ved Graaarødre Kirke og 1577 til Lector theol. i Odense, 1782 blev det Annex til Seden. (Trap).

²⁾ I Texten staar: Res, non dona. Res betyder Prædikenens Indhold, dona gaar paa Prædikantens Talegaver og Foredrag (Crone m. Henviisn. til Pontopp. Annal. eccl. Dan. IV, 584).

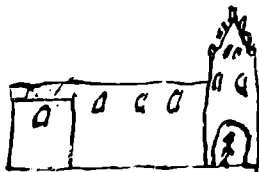
³⁾ Skal vist være Damaskes (Crone).

⁴⁾ o: gaar ud i ét med Skibet.

Altere 2 affbrydis, oc Fonten isteden ved den norderste Side. 1 Magestrans ved nordere Hiørne for Alteret forflyttis til Siden, oc tagis Offuerdelen aff.

Aaer er Elmos Aa, der løber igemen Otthense.

Aar 1594, den 20de Maj, anden Pentze Dag, war ieg met M. Jacop Jacobszen, fra Odense, confirmeret af Cancelederen, oc satte hannem ind i Kallet met alle Sognemends Schriuelsze.

Seden.

Confirmeret til Capellanen til Vor Frue Sogen i Othense.¹⁾

14 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1590, 6te S. e. Paaske, 31te Maj.

Hr. Mads²⁾, Jyde, 40 Aar gl. Gift, uden Børn.

Jeg holdt Tale; har oftere hørt Hr. Mads prædike.

Degnen fra Skolen, 3 Ort. Begge . . . Skudsmaal.

Kirken tornet. Kirken met Tegel alt; liden. Ingen Vabenshusz; i Tornet Dør ind i Kirken. Kirken ald met Fyrlofft. 1 Skarns Clok. Choret liden, er indsat paa begge Sider meer end Kirkemuren;³⁾ er met Huelling. Tafflen: Kristus sider til Bords met sine Discipler, *Lidelseshistorien* paa Taffler; gambel oc ond. 2 Kober Stager. 1 blo Fløels Hagel; et gambel Kors. Uforygt Kalck oc Disk. Prædikestolen ny, sat paa Steen. Fonten inden Tornet. 2 Alterer oc 2 Taffler paa skal neder, oc Fonten flyttis op paa nordere Side igen. 1 Skarns Degenstoel. Ingen Skrefftestoel. Paszelig onde Stole. Kirkegorden Kamp, ond mange Steder. Ingen Træ. Kirkeladen liden oc ond.

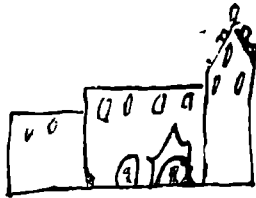
Aar 1592, den 3dje December vaar Her. Mats Jenszen steffnet for Consistoriet af W. Axel Brahe oc vdloffuede for sin Forseelsze 50 Alne Vadmel til Scholen. Gaff hand mig sin Forplict efter Printzens⁴⁾ Befaling. Schriffteligen findis blant de Breffue, Othense anrørendis.

¹⁾ Seden blev tillige med Agedrup 1571 henlagt til Odense Vor Frue Kirkes residerende Kapellani. — 1782 blev det et eget Pastorat sammen med Aasum.

²⁾ Om Præsten Mads Jensen (se under Odense Aar 1600).

³⁾ indsat er vist = indknebet, indsnævret, o: *smallere end Skibet*.

⁴⁾ Prinsen er: Kristian den 4de.

Højby.

Confirmeret til Capellanen til S. Hans i Othense¹⁾.

16 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar 1590, den 28de Marts Kl. 7; fra Søby did.

Jeg har oftere hørt ham selv²⁾ (36 Aar gl.) prædike i Odense. Han prædikede ikke her. Jeg talte til Folket.

Degnen: 4 Ort 3 Skr. — Begge godt i Skudsmaal.

Kirken tornet, met Tegel alt, noget Bly paa sønder Side paa Taget; norderste Side Bly offuer Choret. 1 Huelling i Tornet; ellers Fyrlofft vnder hele Kirken. 1 Clock. Smaa Vinduer paa Kirken. 1 Dør ved norderste Side. Tafflen met Crucifixet oc *Lidelseshistorien*, malet effter de første, der er komne i Kirkerne. 2 Meszing smaa Stager. Onde Mesze Cleder. Calck oc Disk vforgylt. 1 liden Degenstoel. Prædikestoel ny neden Choret. Fonten i Tornet. Kirkegord siden, 1 Lind paa, 20 Eske, smaa oc store. Muren aff Kamp, Torn Giarde offuen paa.

Almuen loffuet at helpe Sten, den at forbedre.

Laden muret mellem Stenger; nederfallen paa Taget.

Jeg visiterede [15]97, 17de Søndag [efter Trin.] om den vattersotige. Alt vel!

Præster døde i Aasom Herred:

Her. Thomes Ibszøn, Aar [15]90, 2den Juledag.

Her. Hans Naraa Aar [15]99.³⁾

¹⁾ 1805 blev Højby Annex til Nørre-Lyndelse

²⁾ c: Præsten, Hr. Peder Nielsen.

³⁾ Hr. Peder Hansen til Allerup døde c. 1602.

III.
Vinding Herred.

Oversigt over Winding Herred.

Hvad der er i Villerleff her for-
foruden oc Bogense.

- 1) Kirker 16; met Thorn 14 Kirker, vden Thorn 1; med Thorn Spir 1. 2 Kirker met Fyrloffte, 1 offuer Choret met Fyrlofft. 2 Kirker affbrot i Winding Herret: Ferrested¹⁾ Kirke ved Rolsted i Aasum Herred, oc gaar nu Folket til Rolsted; Hiulby Kirke ved Nyborg, oc gaar nu til Nyborg Kirke. 1 *lydisk Sten*, sort, paa Alteret i Hellerop Kirke.
- 2) Capel er nederbrøt oc Kiele²⁾, var Tilløb³⁾ i Frørup Soggen, S. Rigesze Capelle och Kielder.
- 3) Aær 4.
- 4) Søer 20. Mange Moser oc Kiare.
- 5) Møller: 2 Querne vdi 7; Møller, som er 1 Quern til oc gaar iche alletid for Vand, 10.
- 6) Skoffue: 20.
- 7) Herregorde(-sæder): 12. 1 Slot.
- 8) Birke: 1.

Præster døde i Winding Herred.

- 1) Her. Nils i Ørbeek.
- 2) Her. Rasmus i Herredsted Anno 1590.
- 3) Her. Mats, Capellane i Nyborg, *begravet* vdi Juledage [15]91.
- 4) Her. Christen Brun, Sognepræst i Nyborg oc Proust i Winding Herred Aar [15]92, *Februar*.
- 5) Her. Hans Hermenszen, Sognepræst i Nyborg, kom efter Her. Christen, døde her i Othensze til M. Jørgen Semenszen, *8de Septbr.*, bleff ordeneret *28de April* [15]92; hans Brøllup stod *9de S. e. Trin.* [15]92; var iche vden giftt 6 Ugger.
- 6) Her. Oluff Graa til Højrup och Gesterleff, døde 1599.
- 7) Her. Poul, *hans Eftermand*, 1600.
- 8) Her. Hans i Windinge 1601, *22de S. e. Trin.*

¹⁾ Skal være: Ferreslev (Crone).

²⁾ ∘: Kedel, Brønd, her vel = en Kilde.

³⁾ Tilløb = Tilstømning ∘: Valfart. (Kalkars Ordbog).

Winding Herret.

Navnet af Landsbyen Vindinge.

Herritz Thinget holdis Onsdag, liggendis i Nyborg.
Aar 1588, den 29de April. Alle tilsvor mig Troskab.

1. Nyborg. Her. Christen Brun, fra Odense.
Her. Matts, Capellane, Jyde.
2. Winding. Her. Hans Jørgenszen.
Vifeldsholm, Jacob Vifeld.
3. { Kulderup. Her. Rasmus Hanszen. Julskoff, Hans Speil,
Reffsuindinge. Fru Hildeborg.
4. Frørup. Her. Baltzer Perszen.
5. Ørbek. Her. Nels Jørgenszen, Marine, 3 Børn.
Her. Chresten Morthenszen. Ørbecklund, Nels Friis.
6. { Skellerup. Her. Morthen Nelszen. Hindemad, Frue Heluig
Ellinge. haffuer i Pant af Frans Wrne. Paaruepogd,
Otte Emikszen.
7. Herrested. Her. Rasmus Perszøn.
Raffnholt, Nels Bild. Lindholm, Frue Wibike Pod-
buskis; der holder Husz Jørgen Ranzow. Hans Frue
døde aff Barne [15]88, *Tirsdag den 26de November.*
8. { Sølling. Her. Anders Jørgenszen. Stubdrup, Per Erikszen.
Hellerup. Hellerup, Eiler Brokenhusz. Er ingen By ved Kirken.
9. { Høyrup. Her Oluff Graa.
Gesterløff. ligger i Sallinge Herret. Her. Sune haffuer til
Rysling sin Annex igen i Windingherred.
10. { Aunsløff. Her. Nels Frandszøn i Skalkendrup, fød i Seeland.
Boense. *Var Famulus¹⁾ hos min Forgænger. Hans Hustru Ker-
stine, gift 2den Gang. Kun én Datter med denne,
Anna; hun haffuer spee²⁾ Børn 3.*
Degen aff Nyborg, den nederste Hører, til Aunsløff (12 Ort. 1 Sk.) Et Schole Barn fra samme Sted
Degen til Boense (5 Ort. 4 Skr.).
11. { Flødstrup. Her. Anders Berthelszen. Rørbekgaard, Christen
Wllersleff. Quitzows Børn. Frue Margret, der haffuer Agisbøl,
muret 4 Husze mellem Stølper³⁾. Mollerupgord,
Henning Jørgenszen eller Brand, fød i Falster,
Frue Anne, Hans Wrnis Søster til Dreibygod.
12. Aasløff er Annex til Nardou i Aasom Herred. *Se der! Aas-
leffgord.*

¹⁾ Famulus kan betyde Husfælle, men betegner snarere her Haandskriver eller det nuvær. Amanuensis.

²⁾ c: spæde.

³⁾ c: af Egebindingsværk.

Sogner 16. Ingen Patronatsret till.

Præster 11, 1 Capellane. — Birketing: 1. Herrested.

Ingen Øer vden Sprou¹⁾; 1 Gord paa, haffuer Theniste i Nyborg.

[Søer:] 1) Ørbeklunde Sø, Nels Friis; 2) Reffsuindinge Sø;

3) Kullerup Dam; 4) Hellerup Sø, Eiler Brochenhusz til Hellerup;

5) Flydstrup Sø; 6) Hiulskoffs Sø ved Hiulskoff²⁾.

Aaer: 1) Vindinge Aa; mange Møller gaar aff den. 2) Hindemads Aa. 3) Ørbek Aa; gaar Aasz Mølle, Sulkendrop Mølle oc Ny Mølle. 4) Lunde Aa ved Ørbeklunde; ligger Halffparten der oc Halffparten i Gudmeherred. Rømølle gaar aff denne. 5) Sulchendrop Aa. 6) Torpe Aa, som Rolsted Mølle gaar aff.

Bogense³⁾.

Annex. — Aar 1588, den 27de April, ieg drog fra Kertemynde paa Weien till Nyborg, var ieg vdj Bogense Kerke; Kirkeværgerne var til Stede. Gaff de Degen oc Sognepræsten alsombeste Skyld.

Kerken paa Taget (met Tegel) noget bygfældige. Er vden Sogen. Alteret 1 vdj oc inden Døren en vid Vandsten⁴⁾. Hr. Niels lovede, at han med det første vilde fjærne den. 5 Huellinger. Fonten neden for Choret. Smuk Prædikestoel. Tafflen met smaa Børn oc Quinder malit paa. 2 smaa Klocker til Amen. Han sagde, at de ikke blev brugt nu. Camp om Kirkegorden. Kerkelade mit paa Kerkegorden, muret mellem Stenger paa Østerende, ellers met Leervege; dur plat inthet.

God Præst, som gør Fyldest i sit Embede.

Klagis, at Hans Skriffuer i Nyborg haffuer Kerkes Part for 9 Ort; oc icke de kand fange vden met stor Nød at byge med; oc ingen Indfest at være vdkommen till Kerken.

Bogense Skoff.

Søndagen: Værer barmhjertige⁵⁾, talte jeg fra Prædikestolen. Visiterede der Aar [15]91, den 27de Juni.

Jeg visiterede 1598, den 20de Juni, Tirsdagen efter Søndagen om Lazarus⁶⁾, Kl. 12. Han talte over Jacob 1: Ikke Hørere, men Gørere. Alt vel!

Jeg visiterede 1601, 3dje S. e. Paaske, 3dje Maj. Alt vel!

¹⁾ o: Sprogø (hører nu under Korsør).

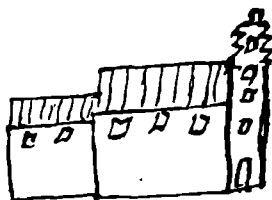
²⁾ De øvrige Søers Navne er slidt af ved Randen af Manuskriptet, men vil findes under de enkelte Sogne. (Cronø).

³⁾ o: Bovense, Annex til Aunslev.

⁴⁾ Den her nævnte „Vandsten“ har været et katolsk *Vievandskar*; vid = viet, indviet, „*Vievandsten*“.

⁵⁾ o: 6te Søndag e. Trin.

⁶⁾ o: 1ste Søndag e. Trin. (om den rige Mand og Lazarus).

Auensløff.

Hoffuit Kirke. — Om Aften i Aunsløff Kerke. Der var Snediker, gjorde et Pulpetur nederst i Thornet till vngt Folck. Vel pøntet Kerken oc Laen. Er it Magestrans¹⁾; Her. Nels lovede, at han vilde lave en Fattigblok deraf. Prædikestolen forflyttis i Kore hiffuer op. Skøn Prædickestoel oc forkroppit²⁾ Degnestol.

Om Formiddag, 28de April, 3dje Søndag e. Paaske³⁾ i Kerken hørde oc saa Thenisten. Gick ordentligt till altsammen. Han prædikede godt. Da Prædikenen var til Ende, holdt jeg en Tale til Sogneboerne:

1) Taksigelse, fordi de var komne saa talrig til Stede.

2) Formaning til stadig at høre Guds Ord, uden hvilket der ikke er nogen Frelse.

3) De skulle tage deres Børn med i Kirke. Saa smukt at føligis i Kerken fra, ad Hymerig siste.

4) De skulle sende dem i Skole etc.

5) Spørgsmaal, om Stedets Præst levede og lærte vel. Dette bekræftede de med stort Bifald.

6) Det samme med Hensyn til Degnen.

7) Jeg opmuntrede dem til paa deres Side at vise Venlighed imod dem.

8) [Opfordring] til Lydighed imod Øvrigheden og Bøn for den udvalgte Konge o. s. v. og for Fred.

Jeg aftakkede dem med Velsignelse.

Affuensløff Skoff.

Aar 1596, den 12te Maj, Onsdag effter 4de Søndag e. Paaske [visiterede jeg]. Alt vel der!

Aar 1598, den 20de Juni laa om Natten her. Her. Andersis⁴⁾ Barn, min Gudssøn Anders, blind 18 Vgger effter det var fød.

Jeg visiterede 3dje S. e. Paaske⁵⁾. Alt vel!

¹⁾ ☉: et Monstransgemme.

²⁾ forkroppet ☉: med udskaaret Overhæng.

³⁾ 1588 (Crone).

⁴⁾ Hr. Anders er maaske Niels Frandsens Eftermand.

⁵⁾ Aarstallet er ikke anført.

Nyborg.

29de April [1588].

Her. Chresten Brun, Proust oc Sognepræst. Født i Odense. God, lærd o. s. v. Hans Hustru Cathrine, laa i Barselseng, da jeg var dér. 4 Børn. Om hans Indkomst se i Bogen om Windingherrets Præsters Indtægter. Haffuer 3 Lester Thiende Korn at holde Scholemesteren oc de 2 Hører till Kost om Aaret. For Slottens Thiende haffuer hand 2 Pd. Rug oc 4 Pd. Byg. Holder Capelanen till fri Kost och inthet der fore.

Capellanen, Her. Matts Jenszen, Jyde, fød vdi Aarhusz. Hans Fader 1 Kalckslaar, død. Clagis inthet paa. Haffuer paa de 3 høytigelige Dage Offer paa Slottet, oc siden anden Dag Offer i Sogne Kerken, efter sædvanlig Skik osv. Er simpel og næsten ulærd.

Læsemesteren, Niels Jacobsen, fra Odense, kom did til Mikkelsdag [15]87. Brav og punktilig. Ung Mand, dog med Skæg.

Unge Niels, fra Kværndrup, duer intet, Hører.

2den Hører, Knud, en gambel Karl, duer icke.

Skolen var meget forsømt under den forrige Læsemester, Hr. Jørgen, Præst i Svendborg, — efter hvad man sagde.

Anselig Kirke, smykket med et nyt Taarn (Spir paa Tornet Anno 1589)¹⁾. Er 2 Alterer vj (vden Høyalteret); skal neder brydis.

Ingen Clagemol aff Borgemesteren eller Raadet paa Guds Ords Thener eller Scholethener. Fik alle et got Windisbyrd.

Ligger echon 5 Sogner till Scholebørn.

Wandmølle: 1, Nyborg Mølle, 2 Querne; driffuis aff Røninge Aa som begyndis i Aasumherred i Osleff Steffning²⁾; løber siden

¹⁾ Nyborg „Vor Frue Kirke“ er grundlagt 1388, indviet 1428. Taarnet er opført 1581, det lille Taarn over Koret er fra 1600.

²⁾ Steffning = Opstemning af Vand, se ved Nørre Næraa Sogn.

oc skille Aasum Herret oc Vindingherret i Sudvest; kallis der Tuevad, for der løbber 2 Becke i, oc Hindemads Aa. for den løber der frem. Gaar 5 Møller her forvden af samme Aa.

Til Slottet: Borge Skoff. — Til Byen: Flesk Holm oc Wlle-mose. Fleske Skoff er køpt til Byen aff en Mand ved Naffn Her. Peder Flesk.

Her. Hans i Winding clager, att Jacob Vifeld holder en Præst, Her. Diderik, paa Gorden oc holder sine Thener did; men dog berettis vdi Sogne Kerken. Ved iche, nar de kommer till Kerken eller iche. Att saadant motte affskaffis. Dog fanger hand ald sin Rettighed oc høytilige Dage Offere aff Jacob i Sognekerken.

Her. Morthen i Skiellerup clager (*19de Marts [15]89, da jeg visiterede dør, gjorde han det anden Gang*), att Otthe Emichszen lader bruge en Bunde Gord till en Afflsgaard. *Kan det tilstedes?* Men haffuer forbudet hans Thener att giffue hannem nu forgangene Paaske Eg oc andet, oc tager det selffuer op.

Bleff anclaget aff Jomfrue Mett Vrne for mig *Anno [15]88, den 24de Maj*, at hand vilde iche giffue hendes Thener, Hans, *samme Steds, Sakramentet*; oc hand her suor sig aldri at haffue met den Quinde at gøre, som hannem skylder¹⁾. Sagde, at Her Morthen haffde vdelet *Sakramentet* vnder én Part o. s. v. *Mon det er sandt?*

Aar 1589, 25de Søndag e. Trin. var ieg vdi Nvborg Kirke, prædiket der. Schole oc Kirke Thener et got Vindisbyrd. Kom did Fridag; Aften hos Canceler der til Jens Wiborgs. *Lørdag* Formiddag i Scholen; 85 Børn. *Lørdag* hos Lauris Brokenhusz met Her Canceler til *Aften Kl. 9. Kl. 4 om Morgen*en drog Canceler offuer til Seeland. *Søndag* Efftermiddag oc til Moltid hos L. B. *Mandag* Morgen derfra til *Velbyrdige Jacob Vifeld* paa Vifeldsholm.

Aar 1591, den 27de Juni i Scholen. *Forhandling i Sagen mod Hr. Hans i Østerhesing sammen med Lensmanden.*

Aar 1592, den 16de og 17de Marts prædiket i Nyborg *over Lidelseshistorien*. Var i Scholen. Degne claget paa Scholemesteren; Borgemester ocsaa. *Han lovede at forbedre sig. Jeg sendte ham Undervisningsplanen* ²⁾.

Aar 1592, den 2den Juli schreff ieg Borgemester oc Raad, at den Breuin³⁾ Skenck, der brugis, nar Brudfolck vies til Froprædiken, saa nar Barszelquinder gaar i Kirken, maa affskaffis.

Aar [15]92, 9. S. e. Trin., den 23de Juli, prædiket oc viet Her. Hans Hermenszen oc Karine, Her. Christens⁴⁾. Anden Dag bleff Her. Hans Proust. Døde i Othensze til M. Jørgen Semenszen 8de

¹⁾ o: anklager, beskylder for Utugt.

²⁾ Med Undervisningsplanen menes vistnok den paa Nationalsynoden 1546 i Henhold til Kirkeordinansen af 1537 vedtagne.

³⁾ o: Brændevin.

⁴⁾ Se Oversigten S. 69.

Septbr. [15]92. Jeg prædiket offuer hannem den 10de Septbr.
S. Knuds Kirke.

Aar 1592. i August prædiket i Nyborg Kirke; wiet Jomfrue
Ane Brokenhusz oc Henning Walkendorff.

Aar 1593, den 22de Januar, vdi Wllersleff Kirke [var Præsterne]
nærværende og valgte Mester Christen Blymester, dette Steds Præst,
til Herredsprovst. Jeg samtykkede. 1) Hvorfor der blev holdt Kon-
vent; 2) Indledning: „Kom Gud Helligaand“ — med Tale; 3) om
den Skik at udvælge bestemte Personer — udfra 2. Mosebog 18;
Ap. Gj. 1; 4) om Provsternes Embedsgerning.

Adr 1593, Mandag den 14de Maj visiteret Scholen fra [Kl.] 6
til 8. Per Schriffuer inde met. Skrevet Stil ganske ille. Er afsagd
nu til S. Hansdag, hvis Børnene ikke gør Fremgang.

Waar til Her. Sørens Bryllup i Skiarne¹⁾.

Aar 1594, den 3dje April visiterede jeg, og Sigidius²⁾ blev ind-
sat i Skolen, idet Læsemesteren, Jacob Christensen fra Kværndrup,
havde opsagt mig sit Embede.

Aar 1595, den 15de Maj visiterede jeg. 14 i Rektorens Klasse
skrev Stil, men ikke fejlfrt. I Skolen var der 55 Børn, skønt han
gav mig en Fortegnelse over flere Disciple. Borgmesteren, Peder Skriver,
var i København.

Aar 1596, den 29de Januar, waar ieg vdi Scholen; oc did for-
schreffne³⁾ aff M. Christen. Claget paa Anders Rod, Hører: 1) at
hand hagde slaget Vacten Juleafften [15]94; 2) haffde giffuet Borgem.
oc Raad sin Forplict; holt det inthet; 3) gjort Parti met⁴⁾ til M.
Christens siste Barszel oc offuerfallen tho aff Raadmenden, Mats
Leerki⁵⁾ oc Gert (Mats var tilstede oc claget. Foretaget i Kirken
i Overværelse af Raadet; tilstede var hans bedrøvede Fader). 4)
Vførmet⁶⁾ M. Christens Hustru met mange Skends Ord nu 20
Dag Jule, hand var i Otthensze, oc sked mod Ordinanzen oc For-
ordening om Scholemesters oc Hørers Kost. Hand iche gaff Øffrig-
het tilkende, om hun gjorde hannem Vret. 5) Jeg selff fand Børnen
inthet at vere forbedret, huilcket Jens Wiborg hordelig claget. 6)
Scholemesteren ocsaa offuerfallet aff hannem i sit eget Husz i sin
Skiorte; hand claget for M. Christen; dog det waar tilgiffuet. Bleff
forvist strax.

¹⁾ = Øster Skerninges nye Præst: Søren Wittenberg (se dér).

²⁾ Sigidius svarer til det danske *Segod*, jfr. under Svendborg 1597 og 1604.
(Segeidius).

³⁾ forskreven did ☉: skriftlig indbudt til at komme til Stede (Kalkars Ord-
bog).

⁴⁾ gjort Parti med = taget Del i, været med til (jfr. Kalkar: Parti).

⁵⁾ Borgmester Mads Lerke og Hustru Sidsel Knudsatter har 1601 opført
det skønne gamle Bindingsværkshus i Slotsgade. 1605 har han skænket
Prædikestolen. Epitafium med Portrætter af begge Ægtefæller findes i
Kirkens søndre Kapel.

⁶⁾ ☉: forulempet.

Jeg visiterede Skolen fra Kl. 6—9 Form. 2 gode i Scholemesterens Lexe, vare Skaaninger. Der var . . . ikke en Gang skrev grammatikalsk rigtig¹⁾. I hans egen Klasse var der 13. I hele Skolen 64.

Scholemesteren vdi Nyborig, den som nu er eller her effter kommendis vorder, skal althid thil huer Paaske Dag, Pindzdag och huer Jule Dag om Aftenen thilforne opsende thil Suindinge Kierke tho lerde Peblinge, som kunde siunge med Degnen vdi Kierken *latinsk* eller Danske Sang, effter Christopher Valkendorps Fundazis Indhold; och vil foruden den aarlig Gifft giffue huer af same Pebling itt Par Sko thil for^{ne} Tider vdi Gudz Naffn. *Aar 1596. Peder Schriffuer.*

Ligger til Nyborg Schole Degnedomme:

1) den øffuerste Hører: Windinge Sogen.

Ligger till Byg $5\frac{1}{3}$ Pd. 6 Skr.

Rug: $\frac{1}{2}$ Pd. aff Kirkens.

5 Dr. aff Wor Frue Kirke vdi Nyborg.

2) Den anden Hører: Affuensløff Sogen.

Byg: $5\frac{1}{3}$ Pd.

1 Pd. aff Affuindsleff Kirke.

5 Dr. aff Nyborg Kirke.

Degen Korn, som gaar till Sogner:

3) Gysle: XVII Ort.

Giffuis aff Sæde Degne til Scholen
effter M. Christens Regnschab:

4) Skellerup: IX Ort.

Wllersleff: 1 Pd.

5) Reffsuinding: VII Ort.

Søllinge: 1 Ort.

6) Bogensze: V Ort.

Ørbeck: Byg 4 Skr.

7) Kullerup: IX Ort.

Frørup: 1 Ort.

8) Eilinge: IX Ort.

Hersted: 1 Dr.

Langaa: 9 Skr.

Frørup oc Søllinge haffuer (vden

2 Aar [15]92 oc [15]93) til Scho-

len vdgiffuit

Høreran anammet til Anno [15]99.

Aar 1596, den 13de Maj visiterede Scholen. War 78 Børn i Scholen. 13 vdi Scholemesters Lexe componeret paszelig. *Alt vel der!* Kom fra Skalkendrop Morgen *Torsdag*; hos L. B. Mad. D. Eskild²⁾ waar oc der, kom fra Seeland.

Nyborg Spier.

W. Lauritz Brokenhusz hørde ene dette Regnschab, dog ieg waar vdi Ko. Befaling det at høre, oc waar der inthet hos eller tilsagd.

¹⁾ Crone har læst: Scani . . . quidem Gr. sc. Men der kan læset: Scani. Erant . . . ne quidem osv.

²⁾ formentlig Biskoppens Svigersøn: Dr. med. Eskild Christensen i Odense (Crone).

Henrik van Badens Vdgift er..... 913 Dr. 19 Skill.
 Mats Lerke vdgiffuen 813 — 13 —
 Noch lont aff P. Schriffuer, Borgem. 200 — 00 —

Aar 1597, den 23de August, en Tirsdag, paa Nyborg Slot er Her. Jørgen Rasmuszen, der indtrengde sig i Erøskøbings Capelani, dømt at miste Kalled, oc ingen gestelig Kald eller Sogner at bekomme. Met mig i Sentenzen¹⁾ Proust M. Christen, Vindingherret, Her. Lauris, Aasumherret, Her. Hans, Sallingherret, Her. Hans, Bergeherred, Her. Sone, Gudme Herret oc Her. Peder Anderszen, Sognepræst paa Erø til Tanderup oc Proust samme Steds.

24de August hørde M. Christens Prædiken. *Alt vel! Herredsbrødrene var sammenkaldt dér, og de fleste spiste Frokost hos Mester Christen; Borgmester Peder og nogle af Raadmændene var til Stede. Efter Middag var jeg i Skolen fra 1—4. De skrev temmelig middelmadig. Der var 94 Skolebørn.. M. Christen ville aff met Scholemesteren oc Hørere; de beger Kost en anden Sted, paa Grund af Hustruens Gnavenhed og den magre Kost.*

Aar 1597, den 22de December visiterede jeg Skolen. Kom Jens, Her. Matsis Søn i Lindesze, did for 1 Scholemester; Thomes Hører ocsaa.

Aar [15]98, den 21de Juni, Onsdag effter [Evang. om] Lazarus, holt M. Chresten Calente. Visiterede Scholen fra 6—7. Vdj Scholen 106 Børn.

Alle Præster dér klagede over, at de ikke fik tilsendt Landemodeakterne; haffde icke de 2 forgangene Aars.

Borgemestre clagit, at M. Chriten troloffuede vdkommen Folcke²⁾ vden Raadens Minde. *Da han blev paamindet, vilde han forsvare Gerningen, men hvis han gør det senere, skal han anklages.*

Skal gøre mig Regenschab, hor Sædedegners Korn, som vdgiffuis til Scholen, er bleffuet. Der fra Aften till Kullerup.

Waar hos mig M. Christen Aar 1598, den 26de Juli; fik mig 1 Regning paa hans Vdgift oc Indtegt. Bleff Scholen hannem pligtige effter hans Regnings Liudelsze: 2 Dr. 4 Skill.

Aar 1598, den 26de Juli antuordett M. Christen vdj Nyborg saadant effterfølgendis Regenschab paa Skolens Korn aarlige:

Degnen vdi Vllersløff: Biug 1 Pund.

Degnen vdi Frørup her till Dags: Pending for Biug 1 Ørtte. (Har lovet 9 Skr. Byg).

Degnen vdi Søllinge i lige Maade for Biug 1 Ørtte.

Degnen vdi Herrested: Pending 1 Dall.

Degnen vdi Ørbeck: Biug 4 Skr. (hans Formand: 6 Skr.).

Degnen aff Langaa: 9 Skr. Byg.

¹⁾ Sentens = Dom, Domsafsigselse (Kalkars Ordbog).

²⁾ udkommen Folk = udedsogets Folk, Folk anden Steds fra (Kalkars Ordbog).

Aff dette for^{ne} Korn och Pendinge pleier Skollemester adt bekomme Degnens Affgift vdi Ullersløff; och den ene Hører aff Degnen vdi Frørup; och den anden aff Degnen vdi Ullersløff dog paa en naadig Beuilling.

Hvad som vider er, dett kommer Scholen till Beste.

Min Indtect paa Scholens Vegne aff for^{ne} Korn effter Degnis egen schriftelig Beuisz (for de andre Aaringer haaffuer Hørerens opboret):

Aff Frørup Degen; Pending 3 Daller (for [15]92 oc 93); er hannem effterlat 94, det blende (?)¹⁾ for hannem.

Aff Sølinge Degen: Pending 3 Daller (af Sølinge opboret 1 Hører det andet).

Aff Herrested Degen: Pending: 5 Daller.

Aff Ørbeck Degen: Pending 5 Mk. 12 Skill.

Aff Degnen vdi Langaa: Pending 2 $\frac{1}{3}$ Daller.

Aff Hr. Jacob vdi Gisle, som hand bleff schyldig till Scholen: Pending 3 Daller.

Ialt for^{ne} Indtegt:

17 Daller 3 Mark 12 Skill.

Vdgift her imod till fattige Schole Børns Behielpning effter Scholemesters Beuisz, vdi min Regenskabs Bog medt hans Haandt antegnet, och der hosz liggendis Zeddeler, paa huis som kiøbt er:

Gertt Terborg for en Ris Papir oc 3 Bøger 8 fl 12 β

Jesper vdi Raadhusz Boden for 2 Bøger 12 β

Dette er vdyttedt²⁾ 4de Maj 1594.

Borckertt for 12 Bøger fint Papir 6 fl

En fattige Person till itt Par Skoe, der di ageredt paa Torffuitt³⁾ 1 fl

Scholemester till en fattige siug Scholeperson: 8 β

For Bøger, som fattige Schole Børn haaffue bekommett effter Registers Liudelsze: 3 Daller 2 fl 2 β

Kiøbt aff Madtz Tygeszen her vdi Byen till Kleder till en fattige nøgen Scholeperson Vadmell 5 Allen, Allen 6 β er 30 β

Kiøbt af Herman Trøill en Ris Papir for 7 fl

huilcket bleff vdyttedt i Scholen then 6te Septbr. [15]94.

Giffuett Anne Bertells for en fattige Persons Kost, ved Naffn Hadrian Knudtzen: 3 Daller

Giffuett Madtz Huid, Schomager, for itt Par Sko till en fattige Scholeperson, ved Naffn Peder Thomiszøn. 20 β

¹⁾ Skal formentlig være „brændte“.

²⁾ o: uddelt, fordelt.

³⁾ Sigter til Skolekomedierne.

Noch for itt Par, som for^{ne} Hadrian fick 24
 Giffuett Gertt for 2 Riisz Papir..... 3 Daller
 huilckett bleff vdbyttedt vdi Schole Vgen *efter Trinitatis* [15]96.

Dog schall her aff affkortis 10 β, som 2 Bøger beløber sig, ieg sielff fick aff same Papir.

Kiøbt aff Biørn Marchurszøn Giørlost¹⁾ $\frac{1}{5}$ Alne thil itt fattige nøgen Barn, ved Naffn Niels Erichszøn

Alne 1 $\frac{1}{5}$, er	$\frac{1}{5}$ $\frac{1}{5}$	
Jacob Skreder till Skrederløn for same Kleder		12 β
En Perszon aff Scholen, wed Naffn Jens Iffuerszen, till itt Par Stømpen.....		18 β
Till itt Par Skw		24 β
For $2\frac{1}{2}$ Alne Klede, kiøbt aff Gertt.....	5 $\frac{1}{5}$	10 β
Till Skrederløn	1 $\frac{1}{5}$	

Ialt for^{ne} Vdgiffit — 20 Daller.

Lignett och lagett²⁾ bliffuer Scholen mig schyldig 2 Daller 4 β.

Aff Anno 1598 haffuer M. Christen opboren paa Scholens Vegne Degne Korn: aff Langaa, Jørgen Degen, 9 Skr. Byg, Sk. 15 Skill., er $8\frac{1}{2}$ Mk. 1 Skill. Resten hand sagde sig iche at haffue bekommet, aff Hersted: 1 Dr., aff Ørbeck 4 Skr. Byg. Vdgiffuen.

Aar 1599, den 29de Marts kom [fra] Eilinge did 12 Middag. Visiteret Scholen. Var 88 Disciple. *Alt vel, Gud være lovet!*

Borgemester, M. Christen oc ieg beuilget aarligen den Affgiffit aff Frørup oc Syllinge til 2 Hører i Scholen. *Han³⁾ gav Kirkens Tjenere det bedste Skudsmaal.* Skal ringe 7 slet Søndagen, vde X slet⁴⁾. Her Jesper⁵⁾ etc. prædiker for lenge. *Paamindede!* Afften Borgem. Per Schriffuer, Gert Borkor 1 Kd. Vin, Rostoker Øl, til Kl. 9. *Overnattede dér.*

4de Oktober [15]99, ieg var steffnet til Købnehaffn af Her. Otte, der bode i Horslund⁶⁾. Visiteret Scholen.

Aar 1600, den 22de og 23de April fra 5—7 visiterede Scholen. *De 87 Børn, som var i Skolen, har gjort god Fremgang. Alt vel! Spiste*

¹⁾ Gørlest: Tøj fra Gørlitz. (Kalkar).

²⁾ lignet og lagt o: udlignet og sammenholdt.

³⁾ formentlig Borgmesteren.

⁴⁾ [ringe] ude 10 slet o: der skal være ringet færdig Kl. 10 præcis.

⁵⁾ formentlig Mads Jensens Eftermand som Kapellan i Nyborg (Crone).

⁶⁾ Otto Christensen, Præst i Nordlunde og tillige Provst, havde sin Broder Albert til Kapellan. Da Sognepræsten til Karrebæk var død 1594, tog Otto sin Broder med dertil, fik Bønderne til at vælge ham (Albert) til Præst, hvorefter Otto i sin Egenskab af Provst indsatte ham. For dette Forhold blev han afsat 1597. Jfr. under Aarslev Sogn. Maaske er det ham, som siden blev Kapellan i Maribo; efter Jac. Madsens Bemærkning her syntes Sagen i hvert Fald ikke endelig afgjort. Otto Christensen blev kaldt „den rige Præst“ (Wiberg).

Frokost med Lensmanden [den] 22de. Jacob Ulfeld var dér til Stede før Maaltidet.

Aar 1600, den 12te Maj, 3dje Pinsedag, var jeg hos L. Brokenhuus Kl. 6 Form.; drog herfra til Odense Kl. 3 — — — — hidtil alt vel!

Aar 1601, den 4de Maj, Mandag efter 3dje S. e. Paaske, visiterede jeg Skolen, efter først at have overnattet i Auuensleff. I Skolen var 73 Disciple. 12 i Læsemesters Klasse, klarede sig godt; 4 var fraværende. Raadet klagede over Læsemesterens Forsømmelighed, dels i en og anden Henseende, dels fordi Hørerne — — — — uden gyldige Grunde, hvad Disciplenes skriftlige Arbejder bevidner. — — — — Alt iøvrigt vel! Jacob Rozenkrans annammet S. Wolburg Dag nest forgangen Slottet efter W. Lauris Brokenhusz. Fik Mad met M. Christen; Raadet der. Til Reffsuinding o. s. v.

Siden satte M. Christen oc Borgemester oc Raad Peder Hører ind til Scholemester mod min Vilie. Oc var Pestelens Anno 1602 oc 1603 i Byen.

Aar 1604, den 24de April, Aftenen did til M. Hans Sørensen, som bleff Sogne Præst effter M. Chresten Blymester, som døde met sin Hustru oc Børn (et ondtaget) Aar 1603 af Pest.

Visiterede Scholen den 25de Kl. 8—10. I Rektors Klasse [var der] 8; næsten alle skrev grammatisk [rigtig]. I hele Skolen var der 68 Børn; Aaret forud havde Pesten bortrevet næsten alle, nemlig¹⁾ 50. Og i Byen døde henved 400.

*Læsemesteren, Johannes, lod sig giffue til en locket Quinde, oc redde til Barszel ved en *Dominicus*²⁾ Bygmesters Murekarl, i Vindinge Kirke Palmesøndag. Blev irrettesat i Nærværelse af Borgmesteren; skal rømme Scholen, nar hand ecter hende.*

26de April var Præsterne og Sædedegnene kaldt sammen, undtagen ham i Herritzsted; han var syg. Alt vel, Gud ske Lov! Kl. 2 der fra til Frørup.

Flødstrup.³⁾

Aar 1598 visiterede jeg den 20de Juni, Tirsdag efter Søndagen om Lazarus⁴⁾. En ny Taffle koste 60 Dr., 1 Fdg. Smør; malet Crucifixet mit paa; Nadverens Indstiftelsesord paa Latin og Dansk. Christen Quitzow oc F. Margrets Vaben ved Siderne, dog hun gaff iche 1 β der til. Kom der ind [15]93. F. Margret haffuer giffuet 2 smucke Messing Stager paa Alteret; 1 liden Forheng ocsaa. Den grøne Hagel gaff J. Ane, J. Dorithe, J. Eline Quitzow til Kirken;

¹⁾ I Teksten staar vdl. = videlicet.

²⁾ I Aarene omkring 1600 virkede i Nyborgs Omegn en Bygmester *Dominicus Badiaz*. Han har c. 1590 opført Herregaarden Juulskov og vist ogsaa arbejdet paa Lykkesholm og Holckenhavn, samt Refsvindinge Kirketaarn. (Danske Herregaarde II, 548).

³⁾ Annekset; Ullerslev er ikke anført som visiteret.

⁴⁾ c: 1ste S. e. Trin. Den nye Altertavle brændte 1865 (Trap).

deris Waaben paa den af Søl, 3 Vaabne. Christen Quitzows¹⁾ oc Frues Ligsteen i Muren opsat. Kalck og Disk forgylt. F. Margret gaff der X Dr. till; hendis Waaben der paa o. s. v.

Han prædikede over og forklarede Salme 6, Skilte sig godt derfra. Alt vel!

Jeg haffde Henning Brand²⁾ fore om hans vskickelig Leffnet: hente den Quinde fra Langland til sig, som talte Her. Anders³⁾ i hans Ord i Prædikestolen. Er forvunden⁴⁾ til Herrits Theng oc Landsting. Oc fik 1 Barn til hans; lagde 1 Kremer der til. Ondskylte sig, ingen skulle beuise hannem noget offuer; ville leffue for Gud vskyllelig.

Frørop.

80 Tiendeydere. -- Aar 1589, den 20de Marts Kl. 1 [*visiterede jeg*].

Her. Baltzer Pederszen⁵⁾ fru Nyborg. *Ubetydelig Stemme; ikke særlig lærd; prædiker godt og enfoldigt. 60 Aar og derover. (Aar 1604, den 27de April berettede kans Hustru, at han havde boet der i Huset i 50 Aar og var fyldt 30 [Aar], da han kom dertil). Aar [15]89 havde han været her i 34 Aar⁶⁾ Var ikke hjemme. Hans 2den Hustru, Margrethe, fra Odense; fick hende hos Jomfrue Anne Walkendorps 4 Aar siden. 1 Drengbarn, Hans; 1 Søn i Scholen; 2 Døtre gifft i Nyborg; 1 hiemme, 12 Aar.*

Han talte over Matth. 6: Naar du beder o. s. v. 2 Dele: 1) Hvad [Bøn er] og hvor mange Slags; 2) hvilke Betingelser den skal indeholde.

Præsten selv fik det bedste Skudsmaal.

Degnen, Anders, var ikke til Stede; han beskyldtes for Forsømmelighed. 1 Phantast (efter Provstens Udsagn). Skal komme til Odense

¹⁾ Christen Quitzou til Rørbæk og Sandager blev 1580 gift med Margrethe Høg; han døde 1587. Deres Ligsten staar i Koret; ligesaa Ligsten over Diderik Quitzou († 1561) og Hustru Mette Hardenberg samt Datteren Anna. (Trap).

²⁾ til Mullerupgaard, jfr. S. 70.

³⁾ Stedets Præst: Anders Bertelsen († 1603); han var gift med Formandens Enke, Karen Knudsdatter, jfr. S. 70.

⁴⁾ ∴ overbevist om sin Brøde.

⁵⁾ Balthasar Pedersen Bjørnskov var Formandens Søn. Ligsten over begge i Koret. (Trap).

⁶⁾ Herefter maa han 1589 have været 65 Aar.

4de Paaskedag. Han har lovet Provsten 16 Skr. til Scholen; sigis, at L. B. forbiuder hannem det at vdgifvæ.

Kirken stor, 1 Mil fra Nyborg, skøn; Tornet tagt met Bly, oc paa nordeste Side Bly, vden nest Tornet, ellers met Tegel. 5 store Huellinger, meget vier end Winding Kirke. Tafflen paa Høyalteret meget skøn, 3 dobbelt Fløielær, de inderste met 12 store Aposteler; mitt paa *Christi Korsfæstelse* met Heste; mere Konst end Bekostning. 2 Altære, 1 i Choret, 1 neden fore. Christi Begravelse, Keste¹⁾ inden Tralli Verk. Her. Baltzer loffuit at skulle affbrydis (*Jeg var der [15]91, den 2den Juni*; var da borte). 2 Clocker. Tornet paa Sydvest Hiørne nyligen forbyget; oc Skarns vbrende Steen er bort regnet. Kirkegorden rum; nogle vnge paszelig Eski paa Synderside. Kirkegords Mur god. Kirkelade god.

Var 1 Capelle i Sognet, hede Regisze Capelle, var Helligdom²⁾ til. En Jomfrue, hede Regisza, bleff der mørd oc³⁾ 1 Hermand; oc spranck en Kielde op. Hengis Klude, Hatte, Haar paa Torne, oc katis Pendinge i Brynden end nu, *efter hvad Hr. Baltasar fortalte*. Her. Christen, *Provsten*, oc ieg var der; fand Clude, Krøcker, Haar oc skurffuede Hatte der. Er en Veldekielde ved et lidet Berge Klincke⁴⁾ oc indgiæret. Vandet løber neder i Suinning Aa.

1 Gord, heder Sludgord; bode en i gamble Dage, hede Lauris Brokenhuusz; forbrød den til Kronen; boer nu 1 Bunde i, Thener til Nyborg Slot⁵⁾.

Frørup Aa begyndis i Gudme Herret, løber i Stranden ved Lundsgord.

Aff Steffnsvad Skoff ligger ocsaa til Frørop.

Aar [15]92 vilde jeg visiterere, da jeg havde begravet Jomfru Anna Valkendorf, men blev forhindret deri, angrebet af en Hæshed i Stemmen.

Aar 1594 visiterede jeg 5te April. Begge [fik] godt Skudsmaal.

Aar 1596, den 14de Maj, Fredag før 5te Søndag e. Paaske⁶⁾ var her Præstekonvent. Alt vel! Der fra til Guddom⁷⁾.

Jeg visiterede Aar 1599, den 30te Marts Kl. 7, om Morgenen fra Nyborg hid. Han prædikede over Lukas 11, om Bønnen: 1) Hvad [Bøn er]. 2) hvor mange Slags; 3) hvad der skal bevæge Mennesker

1) Kiste, jfr. under Kerteminde.

2) ɔ: Valfart; det besøgte særlig St. Hansaften og ved St. Bodulfs Messe (17de Juni).

3) skal være: *aff* (Crone).

4) Berge-Klincke = *en Bakkeskraaning* (jfr. Lis Jacobsen: en lille langstrakt Bakke. (Svendb. Amts Aarbog 1926): Kilden ligger paa Frørup Mark; den besøgte endnu sidst i det 18de Aarh.

5) Sludegaard var 1521 forlenet til Laurids Brockenhuusz; men 1525 fik Otte Brockenhuusz Brev derpaa. (Trap).

6) Tekstens: Vox jucunditatis er = domin. rogata = 5te Søndag efter Paaske. (Kalkars Ordbog).

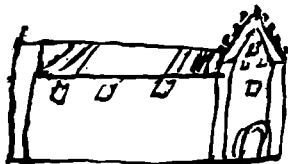
7) Guddom = Gudme.

til Bøn; 4) hvad man bør bede om. Han trænger til en Medhjælper, men skilte sig godt og jævnt derfra. Hans Stemme er svag paa Grund af Alderdom. Begge godt Skudsmaal. Præsten anklagede Degnen, fordi han talte ilde om sin Hustru og fører saa megen løs Snak; endvidere opfører han sig som en Nar ved Gæstebud. Han sagde, at Provsten havde advaret ham.

Aar 1600, den 23de April var jeg der sammen med Hr. Christen i Ørbeck. Hr. Baltasar var syg. Han bad om en Kapellan, idet han i et og alt tiltraadte min Vilje.

Aar 1600, den 26de April blev meddelt mig velbyrdige Rigshovmester Christoffer Valkendorf til Glorups Brev, om at Frørup Kirke oc Rettighed med Præsten er hannem sin Liffstid oc saa lunge hand leffuer beuilget af Ko. Ma^s Patronatsretten til. 14de Maj 1600 schreff hand mig til at haffue beuilget Nils Jul, øfferste Hører i Scholen, til Her. Baltzers Capellane, oc med thet første at did skicke.

Aar 1604, den 26de April kom jeg dertil fra Nyborg; overnattede der den 26de og 27de. Alt vel! Der fra til Øxendrop. Præstekonvent der for Gudmeherret.

Ørbeck.

30 Tiendeydere. — Aar 1589, en Torsdag Kl. 3¹) [visiterede jeg]. Her. Nels Jørgenszøn, fød i Madderup i Seersleff Sogen. 65 Aar. Graa oc skallet. Meget ulærd. Sagde noget uordentligt Væv. Hans Stemme er kraftig nok. Var i 5 Aar Huslærer hos Christian Friis paa Ørlunde Gord her i Sognet. Var Capellane i Søllinge 10 Aar, Her. Andersis Capellane. Her i 12 Aar. Døde [15]89. Her. Christen Morthenszen did igen. Anna, fra Nyborg, meget korpulent, gift 2 Gange; med Hr. Niels [har hun] 3 Børn, Døtre.

Han talte over Evangeliet til den foregaaende 5te Søndag i Fasten.

Nels Degen, 70 Aar, vdj 42 Aar. 6 Skr. Byg til Nyborg Schole. Er gammel og udtjent²⁾; skal intet give fremtidig. 7 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

¹) Datoen er udeladt, men maa være 20de Marts, da Paasken det Aar indtraf 30te Marts.

²) I Teksten staar: immeritus = ufortjent, uskyldig; men der er maaske ment: *emeritus* = udtjent.

Kirken met huggen Sten vdj, vel flyd, ny Gaul saa got, vit Torn¹⁾, tagt paa begge Sider met Bly, vden lidet paa Svnderside mod Tornet. 2 Clocker i Tornet, 2 smaa offuer Choret, de ringer til Schrifte met. Kirken vd offuer ét²⁾. 5 Huellinger. Taffle 1, Jomfrue Marias Billed, 12 Aposteler paa Fløieler. 1 gambel Skab. Prædikestol muret mit i Kirken. Cleder paszelig. Bøger: feiler *Salmebogen*, *Lidelseshistorien* [og] *Ordinantzen*. Ingen Liusestager vden 2 Skoller³⁾, stiuget ind i Tafflen. Kirkegorden paa Vesterende neder i en Dal; thij Kerken staar paa et Berg. Kirkegords Mur god. Kirkelade god. Store Eske paa Kirkegorden. Ingen Schriftestoel. Liden Degnestoel. Herrefolcks Stole i Kirken; de andre oc ny.

Aar 1554 er Ørbeck, som var Hoffuet Kirke til Suindige, skild der fra af Kong Christian III, oc Thienden skiftis i 2 Parter, 1 Kirken, 1 Præsten til huer Sogen.

Wij Christian, med Gudtz Naade Danmarchis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning, Hertug vdj Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt: att efftherdij osz Elskel. M. Jørgen, Superintendent vdj Fyens Stigt, haffuer berett for osz, huorledis att Suindinge Kircke haffuer veritt Anexe Kircke til Ørbeck Kircke och hafft en Sogne Prest; och att en Sogne Prest icke kand giøre slig tilbørlige Gudtz Thieniste paa en Dag om Søndagen, som hannem burde; oc ther til med om Vinterdagen er ther vnde Veye med Aaer och andett, saa Presten kand der icke vel emellom komme: tha, paa thett ther motte holdis tilbørlige Thieniste y begge for^{ne} Kircker effther vor Ordinantzis Liudelse, som vy om Religionen haffue ladett vdгаа, och begge Kirckerne och Sogne Presterne ther same Stedtz kunde bliffue ved Mact och haffue dieris tilbørlige Vnderholding: haffue vi beuillgitt och samtycth, att alle Tider her effther saa holdis skal, at for^{ne} Ørbeck Kircke och Suindinge Kircke skulle hereffter huer maa holde och haffue dieris egen Sogne Prest; och skal ald Thienden, som bør at vdgifuis och thiendis aff begge forschreffne Sogner, skiftis icke vden aleniste vdj thuende Parter, och Halffdielen att kome Kirckerne til Beste oc anden Halffdielen Presterne, huer vdj sine Sogne. Och skulle de Valckendorffer, som baa paa Glorup, alletide her effter haffue Suindinge Kircke vdj Befaling och haffue god Tilsium, saa den biugis och forbedris, och Thienden och anden Deel och Godtz, som dertil ligger, forvendis Kircken til Beste. Dog skulle de icke holde ther nogen Capelane til; meden naar nogen Prest dør och affgaar, tha skulle de strags skicke der en anden Prest til; dog att Superintendenten tilforne examinerer

¹⁾ Meningen er: saa godt som ny Gaul, vidt (bredt) Taarn o. s. v.

²⁾ ud over ét 3: at Skib og Kor gaar ud i ét.

³⁾ „Skolle“ er vistnok her = Tap, jfr. Side 90 og 184.

och offuerhører, om den er der god och duelig fore at forstaa samme Suindinge Sogen. Til ydmere Vindisbyrd haffue vi ladett henge vort Secrett neden for thette vort obne Breff. Giffuit paa vort Slott Nyborg Tistdag nest effther *de hellige Apostle Simons og Judas Dag*¹⁾, Aar mdlüij.

Herregord: Ørbeklunde, hører Nels Friis till²⁾; haffuer festet Sebant Mørenholt for 1¹/₃ hundred Dr. aarligen.

Aassum Mølle aff Ørbek Aa, 2 Querne.

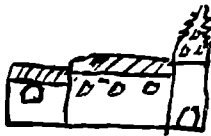
Eble Skoff til Ørlund, gaar Vester; oc Tøiskoff.

Ørbecklunde Sø.

Jeg visiterede Aar 1594, den 5te April. Begge godt Skudsmaal. Kom en Degen did aff Langland, Hans, er en Snediker. W. L. B. sambyckte³⁾ Nels Friis. Der waar iche Personer i Scholen, vij kunde fange en Person der fra [15]94 til Paaske.

Jeg visiterede Aar 1598, den 22de Juni Kl. 2 Eftm. Alt vel! M. Jacob Frandszen⁴⁾ hid til mig.

[*Jeg visiterede*] Aar 1601, den 5te Maj, Tirsdag efter 3dje S. e. Paaske. Alt vel! Claus(?) Hollender til Frokost. Hiem Kl. 3. Ole⁵⁾ met paa denne Visitats.

Eillinge.

*Annex till Skellerop*⁶⁾. — 25 Tiendeydere.

Aar [15]89, den 19de Marts, Kl. 8 fra Flødrup Morgen did. Hans Schriffuer i Nyborg Kirkens Part. Clagis, de kand inthet faa.

*Visiterede der. Han*⁷⁾ *skilte sig godt derfra. Ikke uden Lærdom. Han hæver Stemmen for meget ved at raabe henved Midten af Prædikenen.*

Hr. Morten talte over Epistlen til 5te Søndag i Fasten, Hebr. 9: Kristus er bleven en Ypperstepræst. 4 Dele: 1) Om Kristi Velgerninger; 2) Om Tabernaklet og Kirken, fra hvilken han uddeler dem; 3) Om Ofringen; 4) det, hvori Kristus overstraaler Moses' Tjeneste.

¹⁾ Simons og Judas' Dag var den 28de Oktober.

²⁾ Niels Friis opførte eller ombyggede Gaarden 1593; han døde i610.

³⁾ o: N. Friis bifaldt hans Valg.

⁴⁾ Maaske Skolemesteren i Assens, jfr. under Assens.

⁵⁾ Ole er Biskoppens 12¹/₂ Aar gamle Søn. (Crone).

⁶⁾ Eillinge blev Annex til Skellerup ved Kongebrev af 7¹/₁ 1555.

⁷⁾ nl. Præsten, Hr. Morten Nielsen (se S. 70). Hovedsagnet Skellerup synes ikke at være bleven visiteret.

Degnen aff Nyborg Schole: 8 Ort. Byg.

Begge godt Skudsmaal. — *Fau Tilhørere i Kirke.*

Kerken tornet, 1 Affset; huggen Kamp meget paa norden Side; tagt met holet oc Vingsten¹⁾. 5 Huellinger, paszeligen store, dog lange. En Skarns Taffle met store Bisper paa oc S. Antonis Griis²⁾. 2 smuke Meszing Stager. 1 smuk Schrifftestoel. God Prædikestoel. 2 paszelige Cloker. 1 stor Skab i Kerken. 2 Hagle, 1 grøn aff Damaske, 1 blaa aff vecte Settenj. 1 Kerkelade ved Mact. Kirkegords Mur. Liden Kirkegord, 17 Træ paa.

2 Møller, smaa: 1) Kiele Mølle, er Hans Johanszøns; 2) Greffte Mølle, Otte Emikszøns.

Greffte Skoff, Otthe Emikszøns, Enmærke. En Part aff Lange Skoff, Frue Beat.

Herregord: Porupgord³⁾, Otthe Emikszøn, 2 Bønder besider.

Jeg visiterede Aar 1592, den 22de April, 4de S. e. Paaske. Hr. Morten prædikede. Bagefter holdt jeg en kort Tale. En Brudgom og 1 Brud sammenviede. Ingen Altergæster. En fattige Quinde forladt⁴⁾. Han havde 2 [Hoved]punkter; 1) Ordene: Nu gaar jeg bort, om Betydningen af Kristi Ord; 2) om Hellig-Aandens Gerning, som skal udøves af Ordets Tjenere. Han prædikede en hel Time. Begge godt Skudsmaal.

Jeg visiterede [15]99, den 29de Marts Kl. 9 Eftm.⁵⁾ En smuk ny Taffle: Cricifixet mit paa Tafflen; Nadverens oc Daabens Ord paa Siderne osv. Præstekonvent dér. De gav Bidrag⁶⁾ til den stakkels Hr. Oluf Graa, som var aflægs og døv. Her. Hans i Vinding eftergav ham $\frac{1}{2}$ [Ort] Rug og lovede [ham] $\frac{1}{2}$ Ort Byg; Her. Baltzer 4 Skr. [Præsten] i Kullerup 2 Skr.; Fløst., Aunsleff, Herrested, i Ørbek [og] i Skellerup huer 1 Dr.; Her. Jørgen i Søllested 2 Skr. B.; Prousten, M. Christen, 2 Dr.

¹⁾ ∅: Hulsten og Vingesten

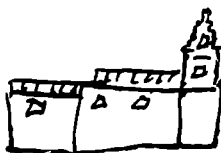
²⁾ St. Antonius havde kun Svin til Selskab ude i Ørkenen; derfor mente Antoniterne, at de havde Ejendomsret til alle løsgaaende Svin.

³⁾ *Paarupgaard* er nu borte. — *Hindemæe* i Skellerup Sogn tilhørte Urnerne; men da Brødrene Frands og Claus Urne døde, kom Gaarden til Fru Helvig Hardenberg, Enke efter Rigsraad Erik Rosenkrantz til Arreskov. Jfr. S. 70. (Trap).

⁴⁾ nemlig: af sin Mand.

⁵⁾ Skal vist være Kl. 9 *Form.*

⁶⁾ ∅: Sammenskuds-Bidrag. — Oluf Graa var Sognepræst til Højrup-Gestelev; han døde samme Aar (1599); se S. 70.

Kviderop.

25 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar [15]89, den 20de Marts Kl. 6 Morgen. Laa der Natten.

Her. Rasmus Hanszen, 60 Aar. Søgte sammen med mig Odense [Skole] Aar [15]52; var en før Karl da. War Præst i S. Knud til Porup Kerke. *Ret velklingende og god Stemme. Ulærd, god Husholder, rig. — Marine, er endnu rask og rørig, har et skrigende Barn.*

Han forklarede eller talte over Jacob 5: Bliver nogen iblandt eder syge. *Afdelinger: 1) Hvad Bøn er og hvor mange Slags; 2) hvad man bør overtænke under Bønnen og hvad Brug man har deraf. [Han holdt] denne Prædiken godt nok ud af [N.] Hem[mingsens Postil].*

Er anden Gang gift; med den første [Kone] har han 3 levende; med den anden: 3 Børn i Live (4de April [15]94).

Degnen fra Nyborg Skole. 7 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken dedicerit St. Nicolai; tagt med²⁾. Tornet met Holesten; offuer Choret begge Sider Bly. 4 Huellinger. Taffle Skarn: S. Nels mit; Aposteler paa Fløieler; S. Antonis Gris hos hannem³⁾. *(En herlig Knælen sammen med Grisen); Fuel og slim. 2 Messing Liusestager. Alle Bøger vden Psalmebog. 1 Clok. Degnestol gambel, dog god. Schriftestoel, slet oc ret. Kirken døniket huid vden paa. 1 Alter neden for Choret vd. Her. Rasmusis Bing⁴⁾ i Kirken. Kirkeladen bruger Her Rasmus til en Stuffue; er indbyget i hans Salsze⁵⁾.*

Herregord: Juleskoff, Hans Speil; fick den met Frue Hilleborg⁶⁾. Vnd Veij til den.

1 Quack Mølle løber aff en Dam for Juleskoff. Skoff, Kulde-rop Ege, er nogle thønde Træ. Kullerop Dam.

¹⁾ o: indviet til.

²⁾ formodentlig er her glemt: Bly. (Crone).

³⁾ St. Nels = St. Nicolaj. — Om St. Antonius' Gris se Side 86, Noten. — En ny Alertavle blev opsat 1604.

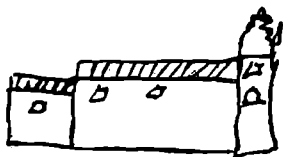
⁴⁾ Bing o: Kiste, Kornkiste.

⁵⁾ Sals (jysk) = Stuehus. (Crone).

⁶⁾ Hans Speil var gift med Hilleborg Lindenov, der døde barnløs 1602. Den nuvæ. Gaard er opført i Renaissancestil fra c. 1590. (Trap).

Jeg visiterede Aar 1594, den 4de April. Herredspræsterne var sammenkaldt der. Præsten talte over den 7de Bøn af Herrens Bøn Han sagde, at Saul var Davids Søn.

Aar 1598, den 23de Juni visiterede Kullerup; kom fra Nyborg; Calente Aften til forne.

Reffswinding¹⁾.

31 Tiendeydere. Gode Gorde, echon 1 By; thre Møller. M. Nels²⁾ aldrj der.

Aar [15]89, den 19de Marts Kl. 3 [visiterede jeg]. Her. Rasmus Hanszen, fra Odense; anden gifft. Marine, fød i Willersleff. Børn: med den første 3, med den anden 2.

Var ikke til Stede; ventede i det andet Sogn, idet han ikke var bleven rigtig underrettet om min Ankomst.

Degnen fra Nyborg Skole. 7¹/₂ Ort. Byg.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken dediceret St. Dionysius, smal, tagt met Bly begge Sider vden lidet paa Synderside paa Enden paa Høykerken. Tornet meget forfallen paa Muren (er forbedret Anno [15]92, ieg var der, 24de April), tagt met Holsten. 5 Huellinger, offuer Koret 2. En for-gifftige Taffle: Jomfrue Maria oc Gamble Gud ved Venstreside; paa Fløieler 12 Aposteler, oc mellem 4 Bisper. 2 Meszinge Stager. 2 paszelige Cloker. Funtet i Westerende neder i Tornet. 1 Skab, smuk. Smuk liden Degnestoel oc Schrifftstoel. Onde Stole (bedre fornyet Anno [15]92, ieg var der). Skarns Haggel. 1 liden Meszing Hund³⁾. 2 smaa Clocker i Choret, brugis inthet. Stole op i Choret. Liden Skrøfftestoel ved Alteret. Kirkelade god.

Møller 3, de thu gaar aff en Aa, kommer aff Guddoms⁴⁾ Her-red aff en stor Sø, kallis Glube, oc løber vd ved Koxby hos Jacob Wifelds Gord i Winding Sogen. Den første, Aasmølle, Nels Friis; den anden, Nymølle eller Lunde Mølle, Frue Margrèt Krabbis

¹⁾ Ved Klemmebrev af 1555 blev Sognet anekteret til Kullerup efter den daværende Præst's Død.

²⁾ Biskop Niels Jespersen. (Crone).

³⁾ formentlig en Aquamanile fra den katolske Tid af Form som en Løve. En saadan fra Indslev Kirke findes i Nationalmuseet.

⁴⁾ o: Gudme (jfr. S. 82).

huer 2 Querne. Den thridie Mølle, en Quackmølle, Rulle Mølle, 1 Quern; en Hermand i Skone.

Reffsuindings Skoff er Bøg.

Aff for^{ne} Aae gaar flere Møller i Gudmeherret: 1) Gamle Mølle til Lykisholm; 2) Lindeskoffs Mølle til Lyckisholm; og nogre i Aasumherret. Noch 1 løbber aff samme Aa i Winding Sogen, Sulkendrop, Axel Brahe, 2 Querne. Eble Mølle i Ørbek Sogen, Fru Margret Broks; 2 Querne. — Reffsuinding Sø.

Aar 1592, den 24de April, en Mandag, var Herredets Præster sammenkaldt her, og alle var komne tilstede. Her overbragte Hans Hermansen, som er kaldet til Nyborg Præsteembede, mig Hr. Peder Vinstrups¹⁾ Brev; men selv blev han forestillet for mig af Mads Lerke. Hr. Rasmus prædikede om Kristi Lidelse og Begravelse og Nedfart til Dødsriget, hvorom han i det mindste sagde, at det skulde forstaas om Kors og Død og Begravelse. Jeg irettesatte ham i Overværelse af Brødrene osv. Vi forhandlede derefter om Landemoder og andre vigtige Sager. Jeg forelæste Brødrene Hans Hermansens Anbefaling, som var skreven af Vinstrup. Vi sluttede Kl. 1. Herrested Aften.

Jeg visiterede Aar 1598, den 22de Juni, Torsdag for S. Hans Døberen paa en Lørdag. De byget paa Muren. Der fra til Ørbek. Claget, deris Degen forsømte sig; var liden, kom iche tilige noch; lestes inthet med Børnen.

Winding.

70 Tiendeydere. — [[Jeg visiterede] Aar [15]89 Kl. 8, den 20de Marts.

Her. Hans Jørgenszen, fød i Fielsted Sogen²⁾, 42 Aar, flin-skallet. Var Scholemester i Medelfar oc Capellane siden i Asperop. God og kraftig Stemme. — Marine, fød i Rynckeby; 3 Børn. Hun Tøsen, giff, Her. Michel.

Han talte over Johs. 18: Hvad der foregik hos Annas og Kajfas og om Peters Fald. 1) Hvad der foregik hos Annas; 2) Om Kristi Lære overfor Kajfas; 3) om Peters Fald. Han revsede Hoffets Sæder. Godt, lærd, læmpet sig efter sine Tilhørere; skynder sig; spøtter noget under Prædikenen.

¹⁾ Sjællands Biskop.

²⁾ Faderen var Præst og Provst: Jørgen Knudsen († 1572), se under Vends Herred.

Degnen: en Hører fra Nyborg Skole.

Begge godt Skudsmaal. — Jacob Vifeld i Seeland.

Kirken dedicerit *St. Nikolaj Aar 1181*; tornet; tagt Bly vden Tornet oc lidet paa den norderste Capelle; met Affset. Feiler paa Sudvest Hjørne paa Muren. En statelig Korskerke; ingen skøner her i Herred vden Nyborgs. En statelig ny Gaffuel met forgylt Skole(?)¹⁾ paa. Cloker 2. 5 Huellinger vden Capeller. 1 statelig her forvden i huer Capel. Kirkegords Mur god. Kirkegorden stor; nogle vnge Eske. Tafflen paa Høyalteret: Crucifixet met Røffuer, oc 12 Aposteler paa Fløieler. 3 Altene der foruden; nederbrydis; oc 3 Taffler paa. Cleder skøne. Bøger: alle. Skøn Prædickestoel offuer Choret. Smuk Schriftestoel oc Degnestoel; icke døniket viid. 1 lidet Skib henger for Prædickestolen. Vdi den synderste Capel Jacob Vifelds Forældres Begravfue²⁾, hans oc hans Hustruis ophøyet 1 Alne fra Jorden. Var et Orgewerk i Kirken, W. J. Wifeld nederbrød.

Herregorde 1: Vifelds Holm, Jacob Vifeld (Jacob, Corwitz, Mogens Vifeld)³⁾; holder selfuer en Præst paa Gorden, Her. Dirik, kom bort Anno [15]90; fik oc tog Hr. Anders igen, ordeneret aff Doctor Poul i Seeland⁴⁾. Gorden ligger langt fra Kirken.

Mølle: 1 met 2 Querne, løber af for^{ne} Aa, Sulkendrop, hør Axel Brahe til. 1 liden Mølle, Koxbøl Mølle.

Rosel Aa, aff den Landsby Axel Brahe haffuer⁵⁾, Rosile; kommer af Hiulby Sø der i Sognet, løber vdi Stranden ved Koxsted; Heruads Bro offuer den samme Aa oc Rosile Bro.

3 Skoffue: Synden Rosile Skoff, Sølkendrop Skoff, Steffuensvad Skoff vd mod Stranden; Jacob, Kronen oc andre haffuer Deel vdi.

Aar 1593 døde Jacob Ulfeld⁶⁾. Jeg holdt Prædiken ved hans Begravelse den 11te Novbr., selve Mortensdag.

Aar 1596, den 14de Maj, Fredag efter 4de S. e. Paaske visiterede jeg. Alt vel.

Jeg visiterede Aar 1600, den 23de April. Jeg holdt Tale. Alt vel! Herredets Præster oc Degne var sammenkaldt dér. Alle var komne til Stede, undtagen dem fra Frørup oc Højrup, som var syge.

Gravskrift over den adelige Frue Anne Flemming til Bavelse, Ægte-hustru til velbyrdig Mand Jacob Ulfeld, Herre til Kogsbølle og Selsø, Kongens og Danmarks Riges navnkundige Raad.

¹⁾ Skaale = den øverste Del af en Hjærneskal (Issen) — her maaske = Top (Chr. Ax. Jensen). Se Side 84.

²⁾ Jacob Ulfeld den yngre flyttede sine Forældres Kister til Kværndrup Kirke 1616, da han solgte „Ulfeldtsholm“ (det nuvæ. Holckenham) til Ellen Marsvin. (Trap).

³⁾ Disse 3 er Jacob Ulfeldts Sønner (Crone). Jacob Ulfeld blev Rigskansler († 1630).

⁴⁾ Sjællands Biskop, Dr. Poul Madsen (jfr. Side 4).

⁵⁾ Formentlig Axel Brahe til Elved, f. 1550, død 1616.

⁶⁾ Jacob Ulfeldt den ældre døde ^{9/10} 1593 (var Rigsgaad). Han nedbrød det gamle *Kogsbølle* og opførte de 2 Fløje af Ulfeldtsholm (nu Holckenhavn).

Anna, yndig af Sind med et Legem', der straaled af Skønhed.
 Skud af de Flemmingers Æt, født til Ære og Magt.
 Fordum et herligt Mønster hun var paa jomfruelig Kyskhed,
 dernæst i Fruernes Kreds blev hun den største Pryd.
 Gud og hans Ord 'hun elsked' bestandig, saa længe hun leved',
 Frugt af den sande Tro lyste i al hendes Færd.
 Jacob, de Ulfelders Stolthed og Ære, den fromme og støtte,
 Ægteskabs hellige Baand knyttede til hende fast.
 Nu gennem otte Aar hun stod i Flor ved hans Side,¹⁾
 Kærligheds Panter ham gav, frodig og frydefuld Sæd,
 Men da hun havde ham født en Datter og fire af Sønner,
 Faldt hun for Dødens Haand, kuert af Fødselsvé svar.
 Dog forinden ved Herrens Bord blev hun mildelig styrket,²⁾
 Gud sig befald' i Vold baade med Hjærte og Mund.
 Saa hendes rene Sjæl sig fryder i Himlen den lyse,
 kolde de Lemmer er lagt under den Marmorstens Is.

Begravet i Vinding Kirke 13de November Aar 1570.³⁾

Herredsted.

50 Tiendeydere. — [Jeg visiterede] Aar 1589, den 21de Marts Kl. 7 Morgen.

Her. Rasmus Perszen, fød i Asnes Aar [15]52. Var 12 Aar Capellane i Rænge hos Her. Thomes. En god Basz; rød vnder Andsictet. God Prædikant. Døde [15]90 efter Mikkelsdag. Marine, fra Odense, Poul Offuerskers Søster. Haffde ved hendis former Hosbund, Her. Claus, 6 Børn oc ved Her. Rasmus 10; aff de første leffuer 4, aff Her. Peders⁴⁾ 7 Piger, 1 Dreng (1 vdj Othense). Børnen leste for mig Aftenen oc sang meget fromt.

Han talte over Matth.⁵⁾ 11: Da han sagde dette, opløftede en Kvinde sin Røst og sagde: Salig er det Liv, som osv. Fire Ting skal ansføre os til at høre Guds Ord: 1) hans Befaling; 2) vor Frelse; 3) vor Skrøbelighed; 4) hans Forjættelser og Straffe.

¹⁾ quæ viser tilbage til huic i Linie 7.

²⁾ I Stedet for pete skal læses per.

³⁾ Herefter anføres Gravskrifterne over hende og hendes Mand, saaledes som de findes gengivne i Marm. Dan. I, S. 246 ff. (Crone).

⁴⁾ skal være Rasmus Pedersens. (Crone).

⁵⁾ skal være Lukas 11. (Crone).

Sædedegn, Hans, 9 Ort. 1 Dr. til Nyborg Schole.

Kirken $1\frac{1}{2}$ Mile fra Nyborg, tornet; 1 Spir paa Enden paa Choret, tagt met Bly paa nøre Side, vden ved Tornet 8 Alne met Holsten; paa Syndersiden offuer Choret oc Rundelen bag ved met Bly, thet andet Holsten; Tornet met Vingsten. Megen huggen Kamp i Choret, Rundelet alt. Tafflen *den korsfæstede*, Reffuern, smuk; paa Fløyelen de 12 Aposteler. Funt ved høire Side nedent Choret. Prædikestolen for Choret, høit ved Huellingen. $5\frac{1}{2}$ Huellinge. 1 forgylt lidet statelig Magistrans aff Coper. Alle Bøger. Cleder gode. 2 Meszing Liusestager. Kirkegord neder vdj en Dal. Kerken paa et høit Berg. Kirkegords Muren god. 11 Træ. Kirkelade ved Mact.

2 Herregord: 1) Lindholm, byget i 4 Husze, Frue Wibike Pudbusk¹⁾; 2) Raffnholt, hendis Søn, Nels Bild²⁾. Jørgen Rantzow haaffuer fest aff hannem. (Anno [15]92 er kommen der aff met oc begynte selff at byge et Sten Husz der). Hans Frue døde aff Barne, od Stycker aff Tungen, *Aar 1588, Tirsdag den 26de November.*

Birk: 1 i Byen, hører Fru Wibike tiill; skiftt sig til aff Kong Friderik II.

Aar 1589, 29de Marts kom did Aften; overnattede dér.

Aar 1591 kom Her. Rasmus Lauritzen did; Hører i 4 Lexe i Otthense; fik Enchen.

Aar [15]91 var jeg i Kirken henad Aften; overnattede der, fordi jeg skulde ordinere Rasmus Lauridsen.

Aar 1592, den 25de April, visiterede jeg Menigheden (overnattede der Natten forud; Her. Oluff i Høirop til Aftensmad Kl. 7) Kl. 8. Her. Rasmus prædiket $1\frac{1}{2}$ Fd. Stunde³⁾; Hebr. 13: Vi have ikke her en blivende Stad. Skilte sig godt derfra. Mad der. Der fra [Kl.] 12 til Rolsted.

NB. Er 4 dumbe⁴⁾ i Sognet; gor til Sacrament.

1 Clok skøn i Tornet (*Aar 1592, den 25de April* var denne Clok omstøbt oc ophend); den anden stod paa Kirkegorden; var 1 Styck vdaaff; meden skader dog inthet. 2 smaa i Spiret. Stod der *Aar 1591, den 28de Marts*, ieg laa der om Natten. Tornet flyd paa aff ny.

Aar 1598, den 25de Juni, Søndagen om den store Nadvere, [visiterede jeg] Kl. 3 Eftm. Ingen af de adelige [var] hjemme. Fru Mette Rønnow haaffde leiet Lindholm af Niels Bild og holte der Husz. Hun waar paa Hindsholm. Ny Stole i Kirken aff Fyr (koste alle 90 Dr.); ny Prædikestol (koste $32\frac{1}{3}$ Dr.).

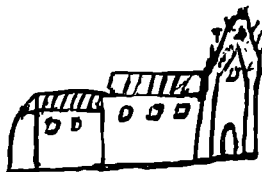
¹⁾ Lindholm er nu borte. Vibeke Pødebusk (død 1596) var Enke efter Evert Bild (død 1567) og er bekendt som Slægtbogsforfatterinde. (Trap).

²⁾ Niels Bild var gift med Margrethe Urne (se Side 93). Han døde 1622 som Slægtens sidste Mand. Han har skænket Kirken Prædikestolen (fra 1594). (Trap).

³⁾ o: $1\frac{1}{2}$ Kvartér (23 Min.),

⁴⁾ o: døvstumme.

Paa den nordeste Side i Choret er i Muren indsat en *Epitafium* aff Sten, som Niels Bild lod opreise Anno 1594. Offuen thil sidder Nielz Bild, F. Maregrett¹⁾ med hendis 4 Døtter paa Kne, lig som paa grøn Hønder, med deris Aner paa forgyllt och formalett thrint omkring Stenet.

Hellerop.

*Annex till Søllinge.*²⁾ — 18 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 21de Marts.

Her. Anders Jørgenszen, fra Odense, med Tilnavnet Gied; 57 Aar; ganske sact mælet. *Indholdet havde han*³⁾. Trænger til en Kæpellan.

Han talte over Jesaja 53: *Han bar vore Besværligheder osv. Indlæning; 1) Om [hans] Person og [hans] Gerning; 2) om [hans] Lidelse og Død; 3) Om [hans] Opstandelse. 1) Grundene til hans Lidelse; 2) om Profeternes Udsagn om hans Død; 3) Nyttens [deraf].* — Jesper Degen, 6 Ort.

Begge godt Skudsmaal; men ikke i alle Stykker tildelt Hr. Anders.

Kirken staar vd fra Byen paa Marken. Tornet paa Osterende; Runddeel tagt met Bly; det andet met Holstien. 3 Huellinger i Kirken; Lofft offuer Koret aff Fyr. Funtet met Sprinckel⁴⁾ om i Tornet. Prædikestolen indhuggit oc Gang der till igemen Suibouen⁵⁾. 1 Clok. Kirkegorden liden. Kirkegords Mur ved Mact. Alteret med Marias Croning aff den gamle oc vnge papistiske Gud. En Taffle: Jomfrue Marias Solgitzel⁶⁾, skal vd, neden for Choret (om Tafflen met Eiler Brokenhusz). Choret panelet met Fyr. Liden Skriftestoel oc Degnestoel. 1 liden Kirkelade. Er en sort Malmer Stien, *lydisk Sten*, meget skøn, paa hele Alteret, offuer 1¹/₂ Q. tyck⁷⁾.

Herregord: Hellerop, hører Eiler Brokenhusz [til]⁸⁾; [haffuer

¹⁾ Margrethe Urne (se Noten Side 92).

²⁾ Søllinge Kirke — der ikke synes at være bleven visiteret — skulde have været nedbrudt iflg. Klemmebrev af 1555; det skete dog ikke.

³⁾ Jfr. under Aasum Sogn.

⁴⁾ Sprinckel = Gitter (jfr. under Allerup Sogn).

⁵⁾ c: Kôrbuen; jfr. under Korup (Trøstrup) Sogn.

⁶⁾ c: Jomfru Maria med Straaleglorie (Aabenb. 21).

⁷⁾ c: 1¹/₂ Kvarter (= 9 Tom. el. 23 cm).

⁸⁾ Eiler Brokenhusz († 1602) er bekendt for sine Kalenderoptegnelser; han solgte 1599 Gaarden til Breide Rantzau. (Trap).

fest Jørgen Hartuigszen, en Holst¹⁾), den. Gorden ligger op til Kirkegords Muer Nordost; er bygt mellem Stenger²⁾ met mange Vinduer paa. Giffuer Eiler for Brugening 300 Dr. aarligen. Er Jørgen Baltzerszen der; var hos Thomas Sture. Fruen i Kirken.

Hellerup Skoff, Ege Skoff; Langagger till Hellerop.

Møller: 1 for Gorden, Quackmølle, Lille Mølle, Holte Mølle, 1 Quern; gor begge aff 1 Vdføre oc Kiar, heder Lindkiar. 1 Mølle, Herrits Fogden, Jep Lercke³⁾), eier; løber aff Hellevad Beck. — Hellerop Sø.

Visiterede Aar 1595, den 17de Juli, Torsdag efter Kong Knuds Dag. Alt vel der. Jeg holdt selv Tale fra Prædikestolen. Vaar ingen Adel paa Gorden eller bode der. Per Lercke i Kirken.

Aar 1600 kom ieg fra Nyborg did 3dje Pintsedag; drog her fra Kl. 3 Morgen. Spiste Frokost hos Peder Lercke, hvor Provsten traf sammen med mig. Alt vel!

¹⁾ o: en Holstener.

²⁾ mellem Stænger o: af Bindingsværk.

³⁾ Stubbendrup i Hovedsognet Søllinge (se Oversigten Side 70) tilhørte 1583 Adelsmanden Peder Eriksen og hans Broder Hans; men 1590 blev den en Bondegaard og solgt til Jep Lerkes Søn Oluf. (Trap).

IV.

Lunde Herred.

Lundeherred.

Herreds Seil: 1 Lund, er 3 Træ paa.

Præsterne og Degnene var kaldt sammen i Allesø 28de August [15]88.

9 Kerker.

Liungby: Her. Lauris Laurszøn, *fra Odense. Kathrine. Ingen Børn.*
Marine, Her. Andersis, i Gorden, haffuer sin Stue der oc Ophold¹⁾.

Østrup } Her. Jesper Lauritzøn, *ung Mand, Fyenbo. Magdalene,*
Hiadstrop. } *frugtsommelig. Marine, Her. Christoffers, i Gorden,*
Magdalenis Moder; haffuer hendis Stue oc Ophold i
Gorden.

Morthen Skinckels til Østrupgord. Noch en anden,
hører Christoffer Valkendrop til, kallis oc Østrupgord.

I Hiastrop: Jacob Norby til Gyerop. Vegelsø (til
Østrup): Oluff Bagger i Othense haffuer till hans Stod²⁾.

Skibby } Her Poul Rod. Karine. Børn: 1 studer, *Hans; 2 i*
Ottrop. } *Othensze; 2 store hiemme oc fiere till med hans anden*
Kone, 1 til Hoffue i Seland.

I Skibby Sogen: Nels Skinckel til Giarskoff; from.

I Otterop Sogen: Christoffer Mogenszøn til Øresleffgord.
Hans Mule til Nisleff.

5 Øer til Skibby Lade³⁾: 1) Landmands Ø, Skoff paa.
2) Giarsø, Skoff paa; kand fæde 80 Suin. 3) Lindø, Buske
paa, Eneber Riis. 4) Bogeø, ocsaa Enebertorne. 5) Klinteø,
er Skoff paa. Alle disze brugis til Vdgang til Fæ; men
nar stor Storm oc Fløe⁴⁾ er, iche de kand komme derfra;
bliffuer thit der offuer.

Egensze }
(er nu lagd til } Her. Mats Morthenszen, *Jyde. Karine. Han er*
sammen vdi et } *Fader til 18 Børn; er fattige.*
Sogen) }
Norderop } *Morthen Brok til Hardsmark; Frederik Quitzo*
til Knyle (fordum), nu Quitzoholm.

¹⁾ Formandens Enke med Bolig og Pension.

²⁾ Stod = en Flok Heste.

³⁾ „Lade“ er vist en Fejlskrift for „Land“.

⁴⁾ 3: *Flod, Højvande.*

Lunde. Her. Jørgen Hanszen. Karine. Ingen Børn. Hun seer Børn 7¹⁾.

Allesze }
 Broby } Her Peder Hanszen, fra Assens, Provst. Lizabeth, fød
 (i Othense } paa Thosing, Her. Nelsis Dater til Landet oc Breg-
 Herret). } ning. Brobygord, J. Anne Walkendorff.

Aa 1, Lunde Aa.

Sø 1, Broby Sø, ofte grundet.

Præster 6. — Herregord 8; den 9 i Othense Herred. Øer 6, vnder Østrup oc Skibby Sogner.

Her. Poul satte frem: 1 Karl belo en Quinde i Hans Mules Veirmølle; døde met Barn i Barszel Seng. Om hand maa affløse hannem, *hvis der ikke ydes ham Sikkerhed af den afdødes Venner.*

Her. Lauris i Liungby: en Fader groff Leer vden ved sin Døer; der fald siden i Graffuen 1 Barn, 2 Aar gambel, druknet. Om hand maa affløse hannem, førind Herskabet er stillet tilfreds?

Bleff sambtyckt²⁾ til Scholen samme Tid:

Jep Degen till Lunde, 66 Aar, haffuer verit der i 60 Aar, førind Ordinantzen vdgiffuen. Er frj. Aar 1590 i Februar døde hand oc da Sognet til Scholen. 2 Schole Børn haffuer det siden.

Hans Degen til Skibby oc Otterop, 12 Ort, gieldslagen, mange Børn; skal give 1 Ort. Byg. Aar [15]94, den 27de Marts i Skybby Kerke: Degnen til Scholen. Skybby Degen, Hans, 1 Dr.

Knud Degen till Norderup, ingen Sæde; 1 vanfør Kone. 8 Ort. 1 Barn i Scholen. 8 Skr. Norupe Knud: 2 $\frac{1}{2}$.

Jens Degen till Østrup oc Hiadstrop, 9 Ort. Skal give 1 Ort Byg. Jens i Østrop: 3 $\frac{1}{2}$.

Allesø.

Aar [15]88, den 28de Avgust, Kl. 8 var Herredets Præster kommen til Stede, og tilsagde mig deres skyldige Lydighed.

26 eller 27 Tiendeydere; ene Allesze By. Kerkens Part 9 Ort.

Her. Peder Hanszen, Proust, fra Assens; 40 Aar. Hans Hustru: Elisabeth, S. Her. Nelsis Dater paa Thosing. Haffuer hos sig 2

¹⁾ Særbørn, Børn af et tidligere Ægteskab.

²⁾ samtykt = bifaldet at tillægge Skolen.

hendis Søster; 1 hendis Broder gaar i Schole i Suinborg. Børn: 3 smaa; noch 1 liden Dreng, Knud, min Karinis¹⁾ Gudsøn.

Han talte over samme Evang. som i Broby. Det samme om det samme.

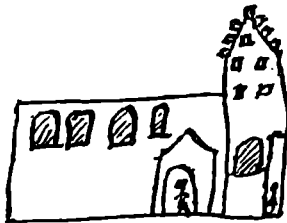
Degen aff Othense Schole. 4^{1/2} Ort.

Kirken liden met Torn. 3 Huellinger; offuer Choret Fiele Lofft. Alter Tafflen: Kristi Korsfæstelse oc Røffuern, forgylt; vdj Fløelen stor St. Nikolaj, oc den anden S. Jørgen. Prædikestolen satt paa Mur nedan Choret ved Synderside. Feiler paa Taget; skal 2 Anchor tuert offuer. Kerken tagt med dubbelt Tegel, ond. Kalck oc Disk aff Thin. Clocker: 1 god. Fonten i Choret. Schrefftestol oc Degnestoel aff Fyr. 2 gamble Meszing Stager. 1 gammel Hagel aff brun Damask. Kirkegorden liden. Muren aff Kamp alt. Træ paa.

Ingen Herregorde, Møller, Søer, Aær.

Aar 1589, den 27de Juli, visiterede jeg Kl. 10.

Visiterede 1595, den 2den Febr. Her Peder waar siug, angreben af Epilepsi den foregaaende 27de December.

Broby²⁾.

Annex til Allesø, liger i Othense Herred.

40 (46) Tiendeydere. Kerkens Part 1 Lest hort Korn. 1^{1/2} Ort Haffre.

Jeg visiterede Aar 1589, den 27de Juli Kl. 7 Morgen, 9de S. e. Trin.

Her. Peder Hanszen. Synger godt og prædiker, hvad der staar i Bogen. Stønner lidet ved.

Han talte over Evang. Lukas 18 om at aflægge Regnskab. 3 Dele:

1) Ingen er Herre over sit Gods, men Husholder; 2) Verdensmenneskers Klogskab og Uvirksomheden hos de fromme; 3) Rigdommens Brug.

Degen aff Othense Skole, X Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, tagt met dobbelt Sten, bygfeldig paa Sudvest Hjørne. Husze indbygget ved Vesterende saa ner, at der er en Gang vnder Torne, muret som en høi Dør, man gaaer gemen. 2 Huellinger, 1 offuer Choret, 1 vnder Tornet; offuer Kirken Ege

¹⁾ o: Bispindens. (Crone).

²⁾ = Næsbyhoved Broby; 1585: Allesø Broby.

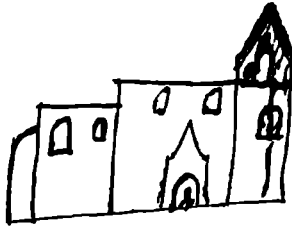
Lofft. Store Vinduer. 2 Cloker, smaa. Alteret met en skøn forgylt Taffle: *Kristi Korsfæstelse*, met Reffuern hos; paa Fløielen de 12 Aposteler. 1 herlig ny sort Fløels Hagel met et forhøiet Crucifix. 1 vforgylt Kalck. 2 gamle Meszing. Stager. Fonten i Choret. 1 smuk ny Skrefftestoel oc Degnestoel aff Fyr. Smuke ny Stole i Kirken. En smuk Prædikestoel, vdgraffuen, met Dør fore, ved Synderside, oc Huelling smuk offuer. Kirkegorden smuk, grøn. Muren Camp, muret offuen paa. En stor Hob (32) Træ paa oc om Kirkegords Mur. Kirkeladen ved Mact.

Sø: Broby Sø. — Aa: Broby Aa.

Mølle, 2 Querne: Nesbyhoffuids Mølle.

Herregord: Jomfrue Anne Valkendrop begynt en Affuelsgord nu Paaske, Brobygord, ligger ved Søen.

Jeg visiterede [15]95, den 2den Febr.

Østrop.

21 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1590, den 15de Marts, 2den S. i Fasten Kl 10.

Her. Jesper Lauridsen. *Klangfuld Stemme*, prædiker godt. Marine, Her Christoffers¹⁾, gamel, i Gorden hos Her. Jesper; Stuffue for sig selff.

Han talte over *Evang. om den kananæiske Kvinde*: 1) *Om Maaden at bede paa til Gud, og hvad der skal tilskynde os til at bede*; 2) *om Prøvelserne og Maaden at overvinde dem paa*; 3) *hvad Bønnen formaar.*

Jens, Sædedegn. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken: Tornet sat halfft vden for Gaulen paa 2 Stytter, muret mellem Stenger; Fiele Gaul paa. 1 liden Kirke, minste i Lundeherret. 4¹/₂ Huellinger. Tafflen: J. Maria met 1 Barn oc 1 hos, oc de 2 Marier paa Fløyeler, gamel. 2 Meszing Stager. Prædikestolen ved Synderside. Calck ved Disk skøn, forgylt, Fonten i Tornet. Meszecloder gode, sort Fløiel. 1 paszelig Clok. Chorsgoluet lagt met grønne oc gule cantet i Ruder. 1 liden Skrefftestoel ved Synderside ved Alteret. Liden Degnestoel. Niels Skenckels Fader oc Moder der begraffuet oc Stenen vd hugget oc sat i Muren ved hendis Stoel ved Norderside i Choret. 1 Skab i Choret, paszelig. Kirke-

¹⁾ Hr. Jespers Svigermoder, Enke efter hans Formand: Hr. Christoffer Hansen (død 1588), jfr. Indledn. S. 97 og S. 102.

gorden liden, met mange Hyller¹⁾ paa. Laden mellem Stenger. Nilsis Gord lucker den synder Side ind aff Kirkegorden²⁾. Morthen inthet i Kirken.

Herregorde: 1) Østropgord, Morthen Skenckel, met Tegel. 2) Noch 1 Gord, kallis Østeropgord³⁾, Rentemesteren Christoffer Valkendorff, met Tag⁴⁾.

Øer: Vegels Ø, Oluff Bagger i Othense haffuer sin Stod paa, 1 Gord paa. — Aær, Møller: ingen.

Wiet Morthen Skenckel oc. J. Citzel van Melen i Septbr. 1590.

Aar 1592, den 7de Septbr. prædicket ieg offuer Frue Citzele, Morthen Skenckels.

Aar 1593, den 19de Juni blev der holdt Præsteforhandling her. Jeg visiterede, og Kirken var fuld af Sognebeboerne. Begge godt Skudsmaal.

Der blev bilagt en Stridighed mellem Provsten, Hr. Peder, Hr. Laurits i Lumby og Peder Christensen Klusmand, paa den anden Side: saaledes, at Hr. Laurits skal betale Hans Skrifer 13 Mark i Peders Navn; hvilket han skal bekræfte med egen Haand før førstkommende Tirsdag.

Aar 1595 lod Morthen Skenckel Kirken forlunge aff Kirkens Indkomst, sig oc sine til en statelig Begræffuelsze oc Stolestand⁵⁾.

Aar 1596, den 6te August var her Præstekonvent. Visiterede Menigheden. Alt vel der! Her. Jesper vdi stor Trette met sin Annex Thiener. W. Christoffer Walckendorff, da Hoffmester oc Lensmanden paa S. Hans Gord, stod met Præsten. Hr. Knud⁶⁾ blev advaret om, at han ikke skulde rive ned paa gode Mænd. Hans egen Degn, Knud, blev forligt med ham. Han skal vise ham sin skyldige Pligt.

Hjadstrop.

Annex till Østrop. — 32 Tiendeydere. Got Sogen.

Jeg visiterede Aar 1590, den 6te Marts Kl. 1 Eftm. Fra Vgersleff.

Her. Jesper Lauritzsøn, Her. Lauritzis Søn i Espe; 31 Aar;

¹⁾ o: Hyldebuske.

²⁾ Østrupgaard ligger tæt op ad Kirkegaarden.

³⁾ nu: Østrupskovgaard.

⁴⁾ Tag o: Straatag (eller Rørtag), modsat Tegtag.

⁵⁾ Kirken blev forlænget mod Øst med 2 Hvælvingfag.

⁶⁾ Skal være Hr. Jesper. (Crone).

Præst ved 2 Aar. Magdalene, Her. Christoffers Dater, der var tilforne. 1 liden Barn, en Pige.

Han prædikede ikke. Jeg holdt Tale.

Jens Degn; fra hvert Sogn 10 Ort. Plogbrød.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet; Bly paa Kirken alt vden lidet paa norderste Side ved Tornet. Tornet met Tegel. Huellinger 4, store. Feiler paa Huellingen. Tafflen: offuerst en gamble halff Mand oc nedent for Christus ligger fallen vnder Korszet, nøgen, oc en Persze¹⁾ offuen paa oc nedent; neder for 1 Kong skencker aff Kalcken; paa Fløielen 12 Aposteler. 1 Clok. Gode 2 Hageler. Forgylt Kalck oc Disk. 2 Meszing Stager. God Prædikestol met Hymmel offuer. Fonten mit paa Golfuet. 1 lidet Skab i Choret. Er nogen Trætte om Stoelstand. Kirkegords Mur muret paa met Tegel. Kirkelade god.

Ingen Møller, Aær, Søer o. s. v.

Herregord: Gyrop, Jacob Norby²⁾, 1 lidet Husz met Tegel, 2 Lofft, 6 eller 8 Fag; de andre Tag³⁾.

Jeg visiterede 1595, den 3dje Maj. Jacob Norby inthet i Kirken. Hand holder Bisloperiske⁴⁾. Begge godt Skudsmaal. Præsten prædikede ikke; jeg [talte] fra Prædikestolen.

Jens Jørgensøn, Degn til Østrup och Hiastrup Sogner, bekender, att i Othensze den 21de Decbr. Aar [15]99, wdi hederlig och høierd Mands, M. Jacob Mattsøns, Superintendentis i Fyens Stigt, hederlig och vellerd Her. Poul Rodtz, Proustis y Lundeherret, och Erlige och Velact Jørgen Holstis, Fogitt paa Konggaarden, Neruerelse, bleff ieg venligen forliggt med Jens Pedersøn for den Tieniste, hand paa min Vegne giort y for^{ne} Sogner, der ieg vor i Embedett opholden⁵⁾; oc for hand skall frembj giøre Thieniste for mig thil den tridie Søndag effter Jul førstkommendis, saa ieg skal giffue hannem 3 Daler, aff huilke de 2 skal hannem leffueris om Nyttaars Dag och den thridie, nar hand haffuer vd thientt. Til Vidnesbyrd, att thette saa i Sandhed er och holdis skal, haffuer wii begge, Jens Jørgensøn och Jens Pedersøn, med egne Hender vnderschreffuett. Sket i Othensze som ovenfor [omtalt].

Dette bekiender jegh, Jens Jørgensøn mett egen Handtt.

Dette bekender jeg, Jens Pedersøn, egen Hannd.

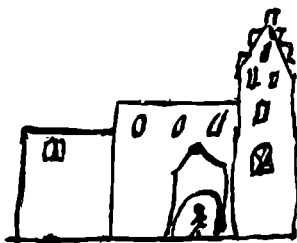
¹⁾ Perse = Vinperse, Fremstillingen af Kristus staaende i en Vinperse, en mere talende end egentlig smagfuld Allegori, brugtes i den senere Middelalder (Chr. Ax. Jensen). Billedet er laant fra Jesaja 63,3.

²⁾ Jacob Norbys Enke, Fru Ingeborg, boede der endnu 1609.

³⁾ Se Side 101.

⁴⁾ o: Bolerske, Frille.

⁵⁾ o: standset, hindret.

Lvnde.

48 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1590, den 15de Marts, 2den S. i Fasten Kl. 7. Drog fra Othense Lørdag Aften; der om Natten.

Her. Jørgen Hanszen, fød i Sognet. 35 Aar gammel. Sterk Tenor, stønner og tager neder i Brystet, hoster. *Temmelig haard imod sin Hustru. Han gav mig sit Løfte Aar 1589. Karine, med Vabler og rød i Ansigtet, var Enke efter Formanden¹⁾, hun har ingen Børn med denne, [men] 13 med den første; de 7 lever: 3 Døttre gifft, 4 Dreng. Hun er født i Wendsherred, i Hiarderop²⁾ Sogen.*

Barn at christne. *Han talte over Evang. om den kananæiske Kvinde, Matth. 15, intet efter Texten! 1) Om den Bod, som hun øver; 2) hvorfor hun ikke strux bliver bønhørt, skønt hun har Troen. 3) hvorledes en modløs Samvittighed opnaar Trøst.*

Degnen, Søn af Hustruen, af 3dje Klasse, og en anden fra Skolen. De har i Korn: 12 Ort Byg oc 1 aff Kirken; ved 50 Gies, Eg osv. Alle godt Skudsmaal.

*Kirken smuk viid indendvj, tornet. 5 Huellinger. Tornet met Sten oc [paa] Norderside offuer Kirken; Bly paa Synderside alt oc offuer Chorit paa Norderside ocsaa. 1 Clok; (Aar [15]92: 2 Cloker). Prædikestolen neden for Choret ved synder Side; Hymmel offuer. Fonten i Tornet; ruett³⁾ oc bart der neder. Tafflen: *den korsfæstede* mellem Røffuere; paa Fløyeler 12 Aposteler. 2 Meszing Stager. Kalck oc Disk liden, forgylt. Meszeleder: 1 paszelig rød Fløels Hagel. Meszerk god. Gode Stole. 1 stor Skab ved norden Side. God Skriffte oc Degnestole. Kirkegords Mur aff Kamp alt. Kirkegorden rum; 9 Thræer paa; Laden god ([15]92 forfalden). Feiler paa Tornet; thij der er Muren nederfalden; Tagget iche heller god.*

Ingen Herregorde, Skoffue, Søer, Øer.

Lunde Mølle, 2 Querne. — Lunde Aa, Vinter stor, Sommer iche dyb.

¹⁾ Ligsten i Kirkens Taarnrum over Præsten *Hans Pedersen* († 1584) og Hustru „Karen Hr. Hansis“ († 1602) samt 5 Børn.

Kong Hans skænkede Præstegaarden 1483; forhen laa Sognet til et Kannikedømme i Odense.

²⁾ maa være: *Harndrup* Sogn.

³⁾ o: raat og bart (Læsemaaden er noget tvivlsom).

Aar 1590 i Septbr. gjorde Her. Jørgen Borde Dage¹⁾ paa Stenbroen met en aff Axel Brahes Thener til Gorden; bøtte til Axel X Dr. oc till fattige Scholebørn 8 Dr., som M. Jørgen Semenszen opbar at købe Vadmel til dem, oc skal skiffis i Scholen (vddelet). Sket 18de Septbr. Aar 1590. Jørgen Simonszen met egen Handt.

Aar 1592, den 18de April waare Herrits Præster forsamblede her. Vi forhandlede om Landemodesager. Jeg holdt selv fra Prædikestolen en Formaningstale til Folket.

Aar 1598, Søndagen om [Peters] Fiskefangst, 16de Juli (visiterede jeg). Hr. Jørgen prædikede. Præstekonvent der.

W. Knud Wrne kom til mit oc drog der fra hiem Aften; eller[s] vilde haffue verit i Skamby.

Livngby²⁾.

60 Tiendeydere; men en stor Hob Fisker her forvden.

Jeg visiterede 17de Maj [1590], 4de S. e. Paaske, under Hr. Laurits' Hustrus Nedkomst. Min Svigersøn, Hr. Hans Lauritsen var med mig. Karine oc Lene³⁾ kom siden der op. Karine var Fadder; gaff I..

Her. Lauris Lauritszen Kyng, fra Odense, 41 Aar; haffde Her Andersis Datter, ingen Børn; nu Karine, Jacob Jesperszens Dater M. Barthels Søster i Othense. Marine, Hr. Andersis, i Gorden, haffuer sin Verelsze for sig selff vdj Gorden.

Provsten, Hr. Peder Nielsen⁴⁾, i Alese, talte over Søndagens Evang., Joh. 16: Nu gaar jeg bort til ham, o. s. v. Skilte sig godt derfra.

Degn fra Skolen; er tho, haffuer 18 Ort. — Særdeles godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met Tegel alt. Tornet stoer oc en Indlofft offuer en Dør; gaar nedem gemen Tornet; thij Tornet er vdsat i Kirkegords Muren. Huellinger 5 oc en rund Affsett, Alteret staar vdj. Et Pulpetur offuen den Lofft i Tornet. Clocker, 1 stor, 1 paszelig i Tornet, 2 smaa i Choret. Alteret med Christi Passis⁵⁾ Histori vdgraffuen; paa Fløieler de 12 Aposteler. 1 stor forgylt Kalck oc Disk. 2 paszelig Kober Stager. 1 rød Fløiels Hagel. 1 stor Skab.

¹⁾ o: Bardag = Trætte, Slagsmaal (Vid. Selsk. Ordbog). (Crone).

²⁾ o: Lumby.

³⁾ Bispens Datter, gift med Hans Lauritsen (jfr. Bloch & Næraa I, 65). (Crone).

⁴⁾ skal være: Peder Hansen (se Side 98). (Crone).

⁵⁾ passio = Lidelse.

Degnestoeel paszelige. Schrefftestoeel liden; Hr. H.¹⁾ oc ieg stod vdj. Prædikestolen paa Synderside. Fonten inden Trallet i Tornet. Vabenusit ved Norderside. Kirkelaen ond. Kirkegords Mur Camp, muret offuen paa met hole Sten.

Jeg døpte Her. Laurisis Barn, Jacob, oc et andet Rasmus; de var i Cleder²⁾.

Aar [15]95 visiterede [jeg] 2den S. e. Paaske. Jeg prædikede selv og holdt Tale til Folket. Præsterne var der forsamlede, undtagen Hr. Knud i Egensze, som havde givet de andre sin Stemme, til hvem jeg ogsaa fjøede min. Da nu alle var gaaede ud, holdt de Raadslagning, hvorefter de vendte tilbage og valgte Hr. Poul i Skibby til Provst efter Hr. Peder fra Alleszø, som var død.

Visiterede 1600, den 27de Maj, Tirsdagen efter [Evang. om] Lazarus. Præstekonvent der. Alt vel! Drog Mandag Morgen fra Otthensze, visiterede Eylby oc Bogensze Schole om Eftermiddagen; did Aften 26. Hr. Eskilds Vogen oc Heste³⁾.

Gravskrift over den fromme, vellærde og hæderlige Mand, Hr. Anders Knudsen⁴⁾, fordum denne Menigheds' saare trofaste Præst og Herredets meget aarvaagne Provst.

Skrevet af L. L. K. G. S. C. Lumby.

Ak, hvor hastigt Livet dog løber for dødelig Skabning,
ja, som Græsset for Le falde hvert Menneske maa.
Hvo som stoler paa Verdens Ting, han stoler forgæves,
da det alt brat forgaar, hvad denne Verden hør' til.
Eet kun for evig lever efter en Ligfærd: Dyden;
udmærket Mands Ry, det kan slet ikke dø.
Derfor Anders, som var af Knuds navnkundige Stamme,
og var i Anderup⁵⁾ født, hæves til Skyerne skal.
Højt begavet, udmærket ved Lærdom og sømmeligt Væsen,
from og retskaffen Mand, dygtig og klog i Raad.
Kristi Lære han skaffede Fremgang, oprigtig af Hjærtet,
og paa sin Lære han selv Mønster og Forbilled var.
Retfærd han dyrked', fordi han elskede Dyden den skønne,

¹⁾ formodentlig Bispens Svigersøn: Hans Lauritsen (Crone).

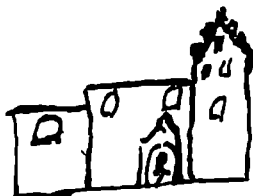
²⁾ c: Daabsklæder, Kristentøj.

³⁾ I Sognet — eller i Odense St. Hans Landsogn — laa Hellig Trefoldigheds Kapellet („Kluset“), som var en meget besøgt Valfartskirke. Det blev nedlagt 1545 og delt mellem Graabrødre Hospital og Lumby Kirke. (Trap).

⁴⁾ Anders Knudsen blev „præsenteret“ af Kong Frederik I til Præst ^{14/10} 1532, idet hans Forgænger Henrik Hansen (1530—32) havde udvalgt ham til sin aandelige Søn og Efterfølger, hvilket Kongen altsaa respekterede. (P. Severinsen).

⁵⁾ Anderup (Androppe, Andthorp) er en By i Sognet med 1 stor Gaard paa c. 27 Tdr. Hartkorn. (Trap).

bragte til alle i Nød rige Gaver med Haand.
 Ham ej fanged' Hoffærdighed, ej den lokkende Vellyst
 Krøsus' farlige Skat, Penge han agtede ej.
 Saa han i alle Ting med Kristi naadige Bistand
 vidste paa rette Vis Maade at holde saa klogt.
 Medens han vandrede saa, de Parcens¹⁾ grusomme Magter
 klipped' hans Livstraad, ak! klipped' den, før det er Tid.
 Her nu hviler hans iskolde Legem i Urnen den grønne,
 men den levende Guds Aasyn skuer hans Aand!
 Angreben af Sygdom 5te Decbr., død den 8de, Aar [15]81.

Norop.

41 Tiendeydere. Egense Kirke affbrot oc lagd hid Norop²⁾.

Jeg visiterede Aar 1590, den 6te Marts Kl. 3. Var dér 27de Avgust [15]88.

Her. Mats Morthenszen, Jyde, fød ved Randersz; 60 Aar gammel, afkræftet, graahaaret, meget fattig; faldefærdig Bolig. Skynder sig for meget, ellers godt; ret klangfuld [Stemme]. Døde Aar [15]93. (Her. Knud Knudszen, fra Odense, did). Karine. Fader til 18 Børn. 10 levende; 1 i Scholen i Othense; der er ikke stort Haab med Hensyn til ham. Gift 2den Gang; 5 af den første, 5 af den sidste er i Live.

Han talte over Rom. 3: Der er ingen Forskel; alle ere Syndere osv. 1) Alle ere Syndere. 2) hvorpaa Retfærdigheden mod dem skal bero: paa Kristus; 3) hvorfor man skal øve gode Gerninger.

Degnen, Knud boer ved Kirken. 9¹/₂ Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, med Tegel alt; offuer Choret alt Bly paa Synder-side; paa Norderside meste Part ocsaa. Huellinger 3; offuer Choret Lofft. Tafflen med Christi Korsis Waaben; 4 Aposteler paa Fløieler. 1 Clok. Forgylt Kalck oc Disk. Onde Haggel. 2 Stager aff Messing. Fonten i Tornet. Prædikestolen paa Synderside. Gode Stole aff Fyr. Kirkegord [Muur] Camp oc muret paa. 4 Træ stiffuet³⁾. Kirkelade halff met Stølper, halfft aff Grund, ond.

¹⁾ Parcerne = Skæbnegudinderne.

²⁾ Egense Kirke, der laa i den S. Ø. Udkant af Byen E., blev ved Klemmebrev af 1555 befalet nedreven og Sognefolket henvist til Norup. Præsten boede dog i E. indtil 1635. Over en Ladedør i den forrige Præstegaard staar K. K. O, 1594, der sigter til Præsten Knud Knudsen, † 1634. (Trap).

³⁾ stivede Træer = stynede, tophuggede.

Herregorde 2: Hardsmark⁴⁾, Morthen Brok, Landsdomer; Quitzow-Holm, Friderik Quitzow; hede Knyle Ø til førne. Løber salt Vand runt omkring Gorden.

Ingen Søer, Aar, Møller.

1595, den 4de Maj, 2den S. e. Paaske, talte jeg fra Prædikestolen; waar fortørnet, der waar fo Folck i Kirken; kom en effter en anden trunten²⁾. Holder ond Kirke Sæder.

Aar 1599 en Søndag satte Her. Knud en aff Kronens Thener i Band, Søren Perszen (om jeg husker ret), hans Hustru, Børn oc huad eyer osv., oc huad offuer gaar³⁾, mit i Prædiken. Er claget for Knud Rud; Sognemend steffnet aff Landsdomere til Lundeherrets Thing, at bestaa Sandigen⁴⁾ offuer samme Mand. Aarsagen, at hans Fæ gik i hans Eng oc nu 2 Heste i hans Rug. Jeg soe Steffningen hos Knud Rud thridie Pentzedag [15]99, var 29. Maj.

Skibby⁵⁾.

30 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar 1590, den 7de Marts Kl. 9. Bleff kallet her fra Kl. 10 til Othense til Axel Brahe, siug.

Her. Poul Rod, Fyenbo, 56 Aar; død 1602, den 9de November. Cathrine, fra Odense, Søster til Magdalene, Hr. Eilers Hustru i Asperop. Gift 2den Gang; med den første [Hustru] har han 1 gift Søn; med den anden 5 Sønner og en Datter paa 7 Aar. Han har en Søn, Jens, som er Læsemester i Svendborg.

Han prædikede ikke her.

Degnen, Jens, Sædedegn. 2 Skr. aff huer Gord oc 6 Sk. aff Kirken, er 5 $\frac{1}{2}$ Ort, oc Gies.

Kirken uden Taarn, tækket med Tegl. 1 Clok henger i et obent Skiul, er meget armt, paa Kirkegorden. Huellinger: 1 offuer Korret, 1 Lofft offuer Kirken⁶⁾, 1 i Tornet. Tafflen met en stor Jomfru Anne, 1 Munck, Bodolf, 1 paa Fløielen, S. Karine, den anden

¹⁾ Hasmark blev 1591 af Morten Broks Enke, Fru Anne Skovgaard, solgt til Fr. Quitzow til *Quitzowsholm*, hvilken Gaard han 1588 opførte paa *Knyleøen*. Denne er nu landfast. Om Morten Brok se under Barløse Sogn.

²⁾ o: „dryssende“.

³⁾ o: hvad der var værre (det værste).

⁴⁾ bekræfte Sandheden.

⁵⁾ Skeby.

⁶⁾ Skibet har endnu Træloft. Det lave Taarn er — som anført — opført af Niels Skinkel 1595; det lille, hvælvede Kapel ved Skibets Østgavl er fra 1599, ligeledes opført af Niels Skinkel (Trap).

S. Christoffer. Forgylt Kalck oc Disk, Mogens Erikszen¹⁾ gaff did. Fonten i Tornet. Prædikestoel Synderside. Kirkegords Mur Camp. 7 Træ. Laden forfallen paa Tag.

Frue Anne, Nils oc Jomfru Barthe i Kirke.

Herregorde: Giarskoff²⁾, Nils Schenkel, Frue Anne, hans Moder; fromt Folck.

Jomfrue Karine, J. Barthe hiemme. En Datter haffuer Hans Perszen i Norge.

Affbetalde ieg Her. Poul de 2 Slacte Stude oc 1 Pd. Blandekorn, ieg fik forgangene *Mikkelsdag*, — X gode Dr.

Weirmølle: 1.

Jeg visiterede Aar [15]94; den 27de Marts. Præstekonvent der. W. Nils Skenckel vil lade nu i Sommer bygge 1 Torn paa Kirken. 1 Clocke stod neder i Kirken; vil fly 1 til. (Tornet opbygget oc fardiget Aar 1595 i Sommeren).

Efter Hemmingsen³⁾ talte han over Salme 1; 4 Hovedpunkter: 1) Beskrivelse af den fromme og [af] den ugudelige. 2) Den frommes Fortrin og de ugudeliges Kaar; 3) om de ugudeliges og de frommes Endeligt; 4) Fromhedens og Ugudelighedens Lejlighed. Ud fra de 2 første Vers fremhævede han 2 Punkter: 1) Hvad der skal ske med den fromme.

Nils Schenkel indbød de dér forsamlede Præster til Frokost; jeg overnattede dér; drog bort Skertorsdag Morgen Kl. 6.

Aar 1600, den 1ste Juni viede dér paa Gaarden Giersleff⁴⁾ Nels Skenckel oc F. Mette Bilde, S. Lauris Strolis, Søndagen om den store Nadvere. Hiem Afften.

Aar 1602, den 4de Juli visiterede jeg og prædikede, da jeg havde hørt Provsten Hr. Poul tale i Otterup. De adelige var ikke hjemme. Alt vel. Han trænger uundgaelig til en Medhjælper. Der var Præstekonvent dér; de var til Stede undtagen Hr. Jørgen i Lunde, som bad sig undskyldt paa Grund af daarligt Helbred. Hagde Her. Knuds oc Her. Pouls Vogner til Otthensze; min en Heste stod lamb hiemme.

En smuck stacket⁵⁾ Torn paa Kirken fuldkommen [15]99.

Aar 1594, den 27de Marts var der Præstekonvent, da jeg visiterede Skibby. Der blev forhandlet om Landemode og andre fornødne Sager. Provsten var syg og ikke til Stede. Her Knud i Norup forligt met Enchen, Marine: hand skal opbygge Gorden oc iche holde an⁶⁾ hos Lensmanden, at hand skal trenge hende⁷⁾ til at noget vdgifue

¹⁾ Mon ikke Mogens Eriksen er Fader til de Side 109 nævnte Cl. og Christoffer Mogensen (Mormand)?

²⁾ Gerskov blev nedreven 1696 og Jorderne udskiftede til Bønderne fra den s. A. nedlagte Nislev By i Otterup Sogn. (Trap).

³⁾ c: Nils Hemmingsens Postille.

⁴⁾ skal være Gerskov (Crone).

⁵⁾ lavt; se Noten til S. 107.

⁶⁾ anholde om, bede om.

⁷⁾ trænge = tvinge, aftvinge.

til Opbygning. Der nest skal hand ingen Kost begere aff hende for sin Theneste eller haffue; der imod skal Her. Knud beholde Høet oc Greszet i Rugmarken, met huad han haffuer soet; ald Offeret, siden hand kom did. Oc skal hun rømme aff Gorden inden 8 Dage for Pentze Dag, met huis hun haffuer. Oc skal Her. Knud giffue hende nu S. Morthens Dag først kommendis 3 Ort Rug oc 3 Ort Byg, oc Aar 1595 S, Morthens Dag lige saa meget Korn. *Saaledes foregaaet i Præsternes Nærværelse.* Huis som hun iche rømmer da, da skal hun intet haffue af Kornet.

Ottrop.

30 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar 1590, den 7de Marts Kl. 7. Han talte fordringsløst og ikke saa ilde; oplæste de 10 Bud. Om det første Bud: 1) hvad Gud er og [det] at dyrke Gud; 2) hvad andre Guder er og [det] at dyrke andre Guder; 3) hvorfor Gud paabyder dette, naar det er umuligt at opfylde.

Degnen, Jens, 2 Skr. aff huer Mand oc 1 Gaas, oc 8 Skr. aff Kirken, er $5\frac{1}{2}$ Ort 2 Skr.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, tagt alt met Tegel. Kalckhuszet byget vj Wabenhuszit. 4 store Huellinger. 1 Clock. Tafflen *Christi Korsfæstelse*; Aposteler paa Fløieler; 2 Billeder imellem indsat paa huer Side. Fonten i Tornet. 1 forgylt Kalck oc Disk, Hans Mule¹⁾ gaff did. Smucke Meszehageler 2. Prædikestolen i Synderside, god, met Hymmel offuer. 2 Jarne Piber indslagen i Taffle Foden at sette Lius paa. Kirkegords Mur Camp. Laden forfallen paa Tag. Paa Kirkegorden 1 stor Pile, 1 liden Eske.

Morthen Mogenszøn i Kirken.

Herregorde: 1) Ørsleffgord, Morthen Mogenszøn²⁾. Lade god oc 1 Husz, tagt til met Tag. Adel Husz lidet, ringe Veet³⁾.

Veire Mølle: 1.

¹⁾ Borgmester Hans Mule fra Odense († 1602) købte 1581 Nislevgaard af Kronen, men solgte den senere igen (Trap).

²⁾ Ørslevgaard tilhørte 1580 Claus og Christoffer Mogensen *Mormand* og 1590 den sidste Broder Morten Mogensen (Trap).

³⁾ maaske: Vidde, med mindre der skal læses: Vert (Værd). (Crone).

1595 visiterede jeg Kl. 10, den 3dje Maj. Jeg holdt Tale fra Prædikestolen; Præsten prædikede ikke. — Begge godt Skudsmaal.

Jeg visiterede 1602, den 4de Juli, om Morgenens Kl. 7. Præsten prædikede; jeg holdt Tale. Han trænger til en Medhjælper. Alt vel!

Præster døde vdj Lundeherret:

Her. Christoffer til Østrup oc Hiadstrup døde Aar [15]88; ieg begroff hannem 3 Paaske Dag. Han efterfulgtes af sin Medhjælper, Hr. Laurits¹⁾.

Her. Mats i Egensze Aar [15]93. Her. Knud Knudszen i hans Sted.

Her. Peder i Alesø, Herrits Proust, Aar 1595. Her. Jacob, Læsemester i Faaborg, født i Anderup²⁾ her i Herredet, kom efter ham.

Her. Poul i Skibby, Aar 1602, den 9de Novbr.

¹⁾ skal være: Hr. Jesper Lauritsen.

²⁾ Anderup ligger i Lumby Sogn, jfr. Noten til S. 105.

V.

Skam Herred.

Skamherred.

Aff Skamby och Sogen.

Om [Herreds]seglene har jeg ikke kunnet faa Oplysning. [Ordets] Tjenere og Degnene var sammenkaldt Aar 1588, den 27de August.

9 Kerker (1 Kirke affbrot, Kørop; W. Mouritz Podbusk lader en anden istedet statelig opbyge).

Skamby. Her. Hans Nelszen, født samme Steds, en Mand paa 70 Aar¹⁾, Enkemand. Har kaldet sin Søn til Medhjælper. 3 Gorde til Præstebordet²⁾; skyller 18 Ort, noch 6 Ort, er ialt 1 Lest. Degnen død.

Klinte } Her. Nels Bang, Fyenbo, Karine. 2 Drengene i Othense,
Grindeløse } 1 vdg Bogense; 1 Pige, Her. Lauris, Prousten, haffuer.
4 Piger hiemme. Her. Nels holder 1 Skreder paa sin Søns Vegne til begge Sogner.

Jerstrup Gord, Frue Margrete Seste, Anders Emichszens Frue.

Nerdou } Her. Christen Anderszen, fra Odense, en Mand paa
Høirup } 60 Aar. Apelonie, Fyenbo, [han] har ægtet som Enke. 1 Søn, Her. Nels i Syndersze; 1 gift i Othense; 2 hiemme. 2 Døtere gift. Hun har 3 Serbørn³⁾ efter sin første Mand og Forgænger, Her Nels Star. Helle Degen.

Auernesz } Her. Lauris Anderszen, fra Bogense, en Mand paa
Hundstrop } 60 Aar, Provst, Hans første Hustru, Marine, [var] Enke efter hans Forgænger; med hende ingen Børn. Hans 2den Hustru Margrethe, en ganske ung Kvinde, Her. Nels Bangs Dater i Klinte; 3 Aar gift; ingen Børn.

Kørup Sogen var Annex til Auernes; til Scholen. Rasmus Degen. Kørupgord, Mouris Podbusk.

Auernesz Birk, hør Mourits till.

Wgersleff } Her. Nels Birk, Fyenbo, Karine, fra Bogense, Enke
Biedisleff } efter Formanden, Hr. Jacob. Et Barn met hanne og 1 Pige met Her. Nels. Per Degen.
Hans Norby till Wgersleffgord.

¹⁾ eller: ved 70 Aars Alderen.

²⁾ Præstebordet (mensa) ☉: Jordegods o. lign., der er henlagt til Præstens Underhold (udover Præstegaarden).

³⁾ ☉: Særbørn, jfr. Side 97.

Er 5 Præster. Capellaner: 1. — Er 3 Herregorde.

Møller: 2 Querne 2, 1 Quern 3. Weir Møller 2.

Skoffue faa, vden i Agernes Birk.

1 Birk, Aurnes Birk, hører til Kørup; meste Part thener der till.

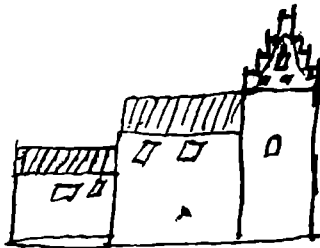
1 Ø, Eble Ø¹⁾, er skøn Bøg oc Eg paa, er ved 1 Mil omkrink; heder aff Eble Ebleø, for der skulle vere en merkelig Eblegord paa; men ingen kand finde den. Er Age Veij vd til den fra Fyen, vden det er stor Flod; oc paa begge Sider ved Veien huelende²⁾ Dyb. Statelige Haffn. Der ligger hos den 3 smaa Øer, groer Gres paa. 1 Ø, heder Dret, ligger for Klente Sogen. Noch 3 Øer i Aurnes Sogen til Kørup: Lilø, Askilds Ø oc Megelø; er de samme 3, der groer Gres paa.

Till Bogense Schole bleff beuilget aff de Degne i Skamherred:

Helias (11 Børn), Nerdou Degen, haffuer leiet sit Degen Boel bort, fanger 1 Ort. Byg aff; aff begge Sogner 7¹/₂ Ort. *Skal give 1 Ort.*

Per (6 B.), Degen Biedisleff osv. 6 Ort. 4 Skr. 1 god Deine Boel. *Skal give 8 Skr.*

Her. Nels i Klint haffuer 1 Søn i Scholen, holder 1 Schreder Degen till begge hans Sogner oc løner hannem, til Sønnen kand selffuer officier³⁾. Gaff 1 Ort Byg til Scholemester der aff; *min Forgænger saa igennem Fingre dermed.* Skal nu giffue til et fattige Scholebarn end til den ene Ort, Scholemester fanger, Byg 1 Ort.

Avernes.⁴⁾

77 Tiendeydere. Mouris Podbusk haffuer Patronatsret [der] til.

Aar 1588, den 27de August visiterede jeg, og [Ordets] Tjenere her fra Herredet var tilkaldte.

¹⁾ Æbelø hører til Klinte Sogn. De andre Øer er: Dræet, Eilinge og Æbelholm. Lindø, store og lille Stegø er derimod nu landfaste.

²⁾ hvelende = slugende. „Braaddet“.

³⁾ o: gøre Tjeneste.

⁴⁾ Det nuværende Krogsbølle Sogn bestod oprindeligt af 3 Sogne: Hundstrup, Kørup og Agernæs. Ved Kongebrev af 1/1 1555 blev Kørup Kirke befalet nedbrudt og Sognefolket henvist til Agernæs Kirke (der var helliget Vor Frue); dog blev Rorslev By lagt til Nørre Næraa Sogn. Hundstrup var da Annex til Agernæs.

Her. Lauris Anderszen, fra Bogense, 60 Aar, Provst (jeg visiterede, da han blev begravet, 13de Juli [15]89. Margrethe, gift 3 Aar, ganske ung Kone uden Børn. Hand haffuer dette Sogen fri oc quit, Præstegorden ocsaa mett alt hendis Tillegelsze quit, oc giffuer Mouris inthet.

Degnen tager Mouris, hor hand lyster; tager der fra 55 Gies oc halffue Eg. De haffuer der fra 50 Gies oc 24 Snes Eg. Morthen, en Dein, haffuer det nu, aff Bogense Schole; vil giffue sig till Wefferi. 5 $\frac{1}{2}$ Ort. Haffuer huerken Degenbolig der heller i Hunstrup.

Kirken: Torn, tagt met Bly; en Archen¹⁾ vd oc met Bly; Storekerken met Bly; Østerende met Tegel. Feiler paa Tornet Muer; Bly paa Synderside. Regeringen kræver Kanonkugler deraf. Feiler: Messebog, Lidelseshistorien [og] Psalmebogen. Tafflen: Kristus som Dommer, paa den ene [Side] Marias, paa den anden Side Døberens Billede. Huald alt vdi, met 5 Huellinger. Prædikestolen paa Syndersiden.

Han prædikede ikke.

Her. Lauris fik 1 Stycke Kød, vexte²⁾ i Struben, døde Aar 1589. Jeg begroff hannem Aar 1589, den 13de Juli oc prædiket selffuer.

Auernes Birk. — Kørup Gaard, Mourits Podbusk. Ebelø oc 3 smaa Øer, groer Gres paa (se ovenfor!)

Mange Indløb af Stranen, flack Vand.

Aar 1596, den 4de Avg. visiterede jeg Kl. 8. Hr. Laurits³⁾ prædikede over Salme 103, ret passende. Jeg holdt Tale. Alt vel der! Kirken grøn inden vdi. Kirkegord oben.

Aar 1602, den 3dje Juli var der met Her. Nils i Klint til Mad Middag. Samme Dag var i Kørup Kirke. Prædikestolen opsat; feiler Billeder i Tafflen. Billidskerer døde i Othensze af Pest den 28de Juni. Kirken er saa lang som S. Knuds Kirke, saa ner som til Alteret, men iche saa høy.

Men saa lod Mourits Podebusk bygge en ny Kirke tæt N. V. for Kørupgaard, hvortil Menigheden fra Agernæs blev henvist. Claus Podebusk fik nemlig 1601 kongl. Tilladelse til at nedbryde Agernæs Kirke (der iøvrig allerede var befalet nedreven ved Reskript af 1574). Kørup ny Kirke, „Hellig Trefoldighedskirken“, blev taget i Brug 1602 og fik Hundstrup til Annex. Dog blev der liggende et Bedehus i Agernæs (nedlagt 1781). Men 1781—84 blev Podebusk's nye statelige Kirke nedbrudt, og Podebuskernes Lig flyttedes til Stamsædet Putbus paa Rygen. Fundamenterne ses endnu. Hundstrup Kirke blev samtidig omdøbt til Krogsbølle.

Mourits Pudebusk døde ¹⁸⁾ 1593; han var gift med Magdalene Seested. Hans Søn og Efterfølger Claus P. døde 1616. De ejede baade Kørup og Egebjerg (det nuv. Einsidelsborg).

¹⁾ Ark = Udbygning. (Vid. Selsk. Ordbog). (Crone).

²⁾ vexte ∴: der voxede i Struben (en Gevæxt).

³⁾ Hr. Laurits Andersens Efterfølger: Laurits Jørgensen.

Hvndstrop.

Annex til Auernes.

90 Tiendeydere. Fri, ingen Patronatsret.

Jeg visiterede Aar [15]89, den 13de Juli, da jeg begravede Hr. Laurits.

Hr. Niels fra Klinte talte over Evang. til 7de S. e. Trin. om Bespisningen af de 4000 Mænd. Afdelinger: 1) Hvilke Kaar Kristi fromme Tilhørere har og Kristi Omsorg for dem; 2) Menneskers Bækymring or Føden; 3) Underets Brug.

Degnen, Kasmus, Sædedegn, ret bekvem¹⁾: 3 $\frac{1}{2}$ Ort Byg, 12 Skr. Haffre, 36 Gies, Brød Juul, aff huer Mand 5 eller 6. Haffuer ingen Degne Boel; Mouris haffuer skifft det sig, som der sigis. Boer vdj et Gade Husz.

Baade den afdøde og Degnen [fik] godt Skudsmaal.

Frue Magdalene, Mouris Podbuskis, Otte Christoferszen oc Jomfrue Giszle waar i Kirken.

Kirken tornet, mange Huggensten vdj; alt met Bly vden Tornet, der Tegel, oc regner neder. Paa Synderside Tindinger²⁾ nederfallen. Feiler ocsaa paa 1 Pille. Vnder Tornet Fiele Lofft aff Fyr. 4 Huellinger. Cloker 2. Skøne ny Stole aff Fyr. Mouris oc F. Magdalenis panelet, oc 3 Stole huer paa sin Side lucte med Lose (vden den ene). Deris 4 Aner paa den øffuerste. Er M. P. paa Karle Stolen oc paa alle Quindestole M. S. Alteret panelet neden. En slim gambel Taffle met Barnet i Armet. Ingen Stager. En smuk Prædikestoel for Choret; Mouris oc Fruis Vaben, paa huer 2 Vaben. Pulpetur. Fonten i Choret. En lang Mes Serk, kiltis med 1 Reb (affskaffis). En gamble blaa Fløiels Hagel. (De fik 1 rød Fløels Hagel aff Friderik Quitzow³⁾ Aar [15]96 oc 1 Meszeserk; haffuer Kongparten). Kirkegord rum oc meget viid. Camp oc Tørff paa; nogensted nederfallen. Kirkelade god.

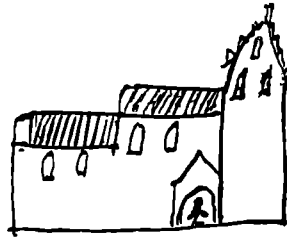
Jeg visiterede der [15]96, Kl. 11, den 5te Avgust. Alt vel der! Sognemend claget, at de Stole, Mouris Podbusk haffuer ladet byge, er Loes fore, oc der met dæris Stolestade i Kirken dem fra kommen. F. Magdalenes Foget stod i en aff Stolen; de andre stod da oben oc waar Sognefolck vdj.

¹⁾ I Teksten: commodus o: egnet, skikket (til sit Embede).

²⁾ Tindinger = Kamtakker.

³⁾ Fr. Quitzow til Quitzougård (Knyle), se under Norup Sogn.

Jeg visiterede 1602, den 3dje Juli. En smuk Taffle paa Alteret. Friderik Quitzo ladet gøre aff Kirkens Pendinge; haffuer bode Kirkens oc Kronens Part. Aar [15]98 fardigit. Her var Præstekonvent; de drog hjem igen uden Frokost. Alle var til Stede undtagen den gamle Hr. Hans i Skamby, hvis Plads udfyldtes af hans Søn og Medhjælper, Hr. Niels. Der fra til Øresleffgord Natten.

Nardov¹⁾.

Kallis i en gamle Percements Bog Niærthug Aar 1282.

M. Nils Jespersen visiterede Aar 1573, den 21de April; siste oc første.

44 Tiendeydere. —

Jeg visiterede Aar 1590, den 3dje Marts (en Tirsdag) Kl. 9 Form.; jeg drog fra Her. Lauris Brylup i Auernes Mandag den 2den.

Her. Chresten Anderszøn, fra Odense, 60 Aar gammel, Præst her i 36 Aar; bleff ordeneret Capellane till Vor Frue vdj Othense, da M. Christoffer Gral bleff samme Steds ordeneret til Sognepræst. Hans Hustru Abelone, en gammel Kvinde, født i Sognet, gift 2den Gang; med den første Mand, Hr. Niels Stær, 3 Børn; med Hr. Christen 8. Her. Niels i Synderse han elste Søn; de andre ingen gaffnlig (til hans store Sorg).

Han talte over Mark. 16: Gaar ud i Alverden og prædiker osv.

1) Hvor langt Kristi Lidelse strækker sig; 2) paa hvilken Maade den tilbydes; 3) hvem; 4) de, som tager imod dens Nytte, de som ikke [har Gavn] deraf. Jesus Kristus meste Parten i huert Afsnit; ikke ilde.

Degnen, Elias, Fyenbo, tunghør. 1 Sk. Byg aff huer Mand, 4 Ort Byg, 48 Gies, met aff Husmend. Skal give til Skolen 1 Ort. Aar [15]90 efter Skeppen at betale 8 β, i den dyre Tid.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet (meget ond paa Tornet), met Bly offuer Synder-side offuer Choret. 2 paszelig Cloker. Ny Stole oc Prædikestoel for Choret indluct. Mourits Podbuskis oc F. Mag. Vaben paa, saa paa hans oc hendis Stole; ellers paa Karlestole M. P.; Quindestole M. S. Huellinger 4. Tafflen den korsfæstede Kristus met Aposte-

¹⁾ = Nørre Næraa.

ler paa Fløieler. Uforgylt Søl Kalck oc Disk. Onde Meszecloder, er 3 Hageler. Fonten i Choret. Kirkegords Mur god. Laden paszelig. Rom Kirkegord.

Ingen Herregorde.

Tre Møller: Hol Mølle, 2 Querne, Mouris Podbuskis, oc 1, heder Renge¹⁾ Mølle, 2 Querne. Erik Hardenberg Brestrop Mølle, 1 Quern. — Weirmøller 2, M. P.

Ingen Aær, ingen Søer, ingen Skouffue.

Aar 1596, den 4de Aug. visiterede. (W. Jørgen Quitzow til Mad Middag met mig). Sognefolket claget, at S. Mouritz Podbusk hagde ladet bygge 4 Stole til sine Karle oc 3 til Fruens Piger neden deris egne Stole, oc de motte stande i Tornet. *Jeg svarede, at jeg vilde tale med Fruen ved Lejlighed.*

Elias, Degnen tunghør, dog ikke forklaget af Sognefolket. Blev sambyctt, at hand skal læse met Børnene oc vocte sit Embide, til der clagis paa hannem. Er ikke affældig, endnu med en kraftig Stemme. Schreff ocsaa Her. Christen fra Auernes herom. Schreff fra Auernes til Her. Christen met *Elias*, at alteng skulle bliffue effter Contracten. *Han vilde nemlig selv henvende Opmærksomheden paa sin Søn. 5. Aug. [15]96.*

Høiropp²⁾.

— Annex. —

16. Tiendeydere (echon 1 By, 16 Gorde).

[Jeg visiterede] Aar 1590, den 3dje Marts Kl. 7 Form.

Han prædikede ikke, men talte i Hovedkirken, som ovenfor nævnt.

Degnen tunghør. 2 Skr. Byg aff huer Mand, 2¹/₂ Ort., med Indeste³⁾, oc 1 Gaas aff huer Mand.

Begge godt Skudsmaal.

Mouris Podbusk Kirkens Part.

Kirken mørk, paszelig, tornet, met Tegel alt. 2 smaa Cloker. 4 Huellinger, Choret er den fiarde. Er saa stor som hele Kirken⁴⁾. En slim Taffle gamble met S. Hansis Halshugels. Søl Kalck oc Disk. 2 smaa Liuse Stager. Fonten i Choret. Prædikestolen paa

¹⁾ = Ringe.

²⁾ Nørre Højrup blev 1795 Annex til Uggerslev.

³⁾ Inderste = en Husmand udcn Jord.

⁴⁾ Det meget store Kor gaar ud i ét med Skibet. (Trap).

Mur, sat ved Synderside. Hagel duer inthet. Onde Stole. Ingen Skrefftestoel, Kirkegords Mur god. Ingen Træ. Paszelig liden Kirkelade, god.

Herregorde ingen. — Møller, Søer, Aaer, Skoffue ingen.

Nogle aff Sognefolket i Naraa Kirke, ieg visiterede Aar 1596, den 4de Avgust. Alt vel der!

Klinte.

Ligger paa en Klinte vd mod Haffuet.

42 (43) Tiendeydere; noc 1 haffuer en Lycke. Præstegaarden
 *kke godt bygget.

Jeg visiterede Aar 1590, den 3dje Marts Kl. 12 Middag. Der Mad Middag.

Her. Nils Bang, Sleffred,¹⁾ 57 Aar gammel, Præst der i 30 Aar, blev Provst Aar [15]89, den 13de Juli. Broder til Nils Bang i Bogense. Flindskallet, tynd Mand; prædiker godt. Jeg hørte ham i Hundstrop, da Hr. Laurits fra Aurnes blev begravet Aar [15]89, den 13de Juli.

Hans Hustru, Kathrine, fra Bogense. Tre vel begavede Børn; 2 af dem søger Skolen i Odense, den tredje Bogense. En Datter gift med Hr. Laurids Jørgensen i Auernes. Hun har 4 yngre Piger.

Han prædikede ikke. Jeg talte til Sognefolket.

Degnen Lauris, en, Hr. Nils holder; Sønnen gaar i Scholen i Bogense, opbær anden Sogne Renthe, giffuer Scholen 1 Ort.

Alle godt Skudsmaal.

Kirken: Tornet iche høire end Kirken. Korskerke. Alt met Tegel. Huellinger 5 (er 2 Huellinger i Korskirken foruden). Cloker 1. Kalc oc Disk forgylt. Skrifftestoel oc Degne. Tafflen Skarn met Trefoldighets Billed. Fonten neder for Choret. Prædikestolen ved Synderside. 2 smaa Stager aff Jern. Kirkegords Mur god met Camp alene. Laden god. Ingen Træ.

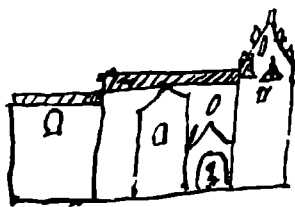
1 Ø, Dret, Græs paa. — Ingen Søer, Skoffue.

Aar 1595, den 1ste Maj visiteret Kl. 11, prædiket selfuer aff Prædikestolen; er nu flyt tuert offuer for Choret, met Traller for Choret. Hans Søn, Degnen gaar i Schole i Bogense; holder

¹⁾ Niels Nielsen Bang, f. 1532, Søn af Formanden Niels Olufsen Bang (Provst), døde 1608. Han efterfulgtes af sin Søn Hans Nielsen Bang, († 1636). Hans Søn Niels Hansen Bang døde som Fyens Biskop 1676.

1 Skreder, der siunger i hans Sted. Kand iche lenger taalís. Her. Nils tager Renthen. *Overnattede der. Godt Skudsmaal.* Degne Renthe: 1 Sk. aff huer Mand; noch er 12 Mend, her aff giffuer huer 2 Skr. Er vdj Oure 5 Mend, huer 2 Skr.; noch i Klinte 2 Mend, giffuer huer 2 Skr. Er 5 Ort. Gies 40, Eg 40 Snesze, Brød 40, Regenscab Pendinge 2 $\frac{1}{2}$. *Alt vel!*

Aar 1596, den 3die Avg. var Calente.¹⁾ *Alle Præsterne var samlede dér, og havde deres Koner med, undtagen Hr. Christens Hustru fra Oure.²⁾ Leste ingen Lexer. Alle Degnene synger slet; de sang 3 Korsvar efter Frokost. Provsten selv var syg. Hans Søn, Her. Jens, talte godt over Søndagens Epistel om Korset til Rom³⁾.*

Grindeløse⁴⁾.

50 Tiendeydere (han selv [opgiver] 45) med nogle smaa.

Jeg visiterede Aar 1590, den 3dje Marts Kl. 3.

Han prædikede ikke; var ikke til Stede paa Grund af sin Datters Bryllup.

Degnen, den samme Laurits,⁵⁾ Skræder, Hr. Niels hæver Degnens Indkomster for sin Søn.

Alle godt Skudsmaal.

Kirken tornet, med hugget Camp paa Østerende og Synderside. 1 Capelle ved Nørderside. Bly offuer Choret oc Synderside offuer Kirken, ellers Tegel. Huellinger 5 oc 1 vdj Capellet. Cloker 1; 1 liden Clok i Choret hengendis. Kalck oc Disk: 1 forgylt, 1 aff Søl vforgylt. Gode Mesze Cleder. Taffle: Jomfru Mari i Solgiszelet⁶⁾, ny; paa Fløieler S. Karine o. s. v. 2 Skarns Jarne Piber. Fonten i Choret. Prædikestolen offuer Choret, oc Dør oc Traler for Choret. Anders Emikszen til Jerstrop Gord begraffuet i Choret; Ligesteen paa. Hans Frue vdhugget ocsaa paa Stenen. Kirkegords Mur Camp. Kirkegord vden Træ; smuke lange huggen Sten paa Graffuene.

¹⁾ Præstegilde.

²⁾ Oure er vist = Ore i Skovby Herred.

³⁾ vistnok: Rom. 6, 3 ff. (Epistlen til 6te S. e. Trin.).

⁴⁾ I Reformationstiden var Grindeløse et eget Pastorat.

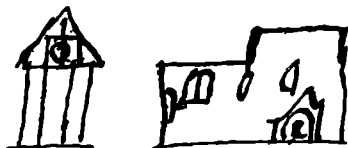
⁵⁾ nemlig: som i Hovedsognet.

⁶⁾ o: i Straaleglorie.

Jørgen Askerleff. — Jerstrop Gaard, Frue Margrete Seste, Anders Emichszøns efterlate Vidue¹⁾ boer i Hattersleff.

2 Møller: 1, Kragelunds Mølle, 1 Quern; 1, Knøffle Mølle, 1 Quern; begge F. Talis til Syndergorde²⁾.

Aar 1595, 1ste Maj visiterede jeg. Jeg holdt selv Tale staaende. Alt vel! Godt Skudsmaal. Grindeløse Degen 4 Ort. 4 Skr., 1 Sk. Haffre aff huer Huszefolcke; Gies 45, 45 Snesze Eg oc ligemange Brød. Aff Degne Bolet 1 Ort. gaar til Scholemester. Regenscab Pendinge 2 $\frac{1}{2}$. Her. Nils giffuer denne Peder Degen noget, hand officier; opbær sielffuer Degne Renthen til sin Søn, Christen, som gaar i Bogensze Schole.

Vgersleff.

18 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar [15]90, den 6te Marts, Kl. 10.

Her. Nils Mus, Fyenbo. 45 Aar gammel, Præst her i 6 Aar; askegraa³⁾ graahaaret, en lille Smule pukkeelrygget, en lille Mand af Væxt. Hans Hustru Kathrine, Datter af Borgmesteren i Bogense, Formandens Enke. 1 Pige, som er Datter af hendes første Mand, Hr. Jacob; med denne [har hun] 2 smaa Piger. Var Her. Semens Capellane i Wigsleff. Han prædikede i Annexet. Jeg holdt Tale.

Kirken vden Torn. 1 Clok Husz paa Kirkegorden. Huellinger 4. Tafflen Kristi Korsfæstelse met Aposteler paa Fløyeler. Fonten i Choret. Prædikestolen ved Synderside neder for Choret. 1 smuk Skrefftestol. Liden Degnestol. Ny Stole. Calk oc Disk uforgylt. Blaa Fløels Hagel. Kirkegords Mur Kamp; Træ paa. Kirkeladen mellem Stølper muret, met Tegel; ond; staar inde paa Kirkegorden. Træ paa.

Hans Norby oc hans Søster i Kirken.

Herregorde: Vgersleff Gord, Hans Norby till Vgersleff Gord⁴⁾; ligger vdj Byen. — Ingen Møller, Søer, Aaer.

¹⁾ Vidua = Enke. Anders Emiksen til Jernstrup (død 1576) var gift med Margrethe v. Ahlefeldt. I Kirken er endvidere Ligsten over Margrethe Emiksdatter (død 1600). Da Anders E. døde barnløs, arvedes Jerstrup af hans Søster, Fru Tale.

²⁾ Om Fru Tale Emiksdatter, der var gift med Eiler Brockenhuus til Søndergaard, se under Rørup Sogn. Hun var ikke stort bedre end sin Mand.

³⁾ nemlig i Ansigtet.

⁴⁾ Hans Norby til Uggerslevgaard var gift med Anne Oldeland, der døde som Enke 1602. Hun var voldsom i sin Optræden overfor Gejstligheden. Hendes Søn Jacob døde allerede 1599. (Trap).

Jeg visiterede [15]95, den 2den Maj, Fredag for 3dje S. e. Paaske Kl. 11. Jomfrue Marine Norby i Kirken.

Jeg holdt fra Prædikestolen en alvorlig Formaningstale. Alle Herredets Præster var dér forsamlede.

Aar [15]99, den 4de Juli, fra Syndersze Aften. Visiterede 5te Juli. Alt ved dér! Tilhørerne gav ham megen Ros. Præstekonvent dér; de spiste Frokost dér.

Biedisleff.

Annex.¹⁾ — 17 Tiendeydere. Bedre Sogen end Vgersleff.

Jeg visiterede Aar 1590, den 6te Marts, Kl. 8; fra Skamby Natten, did Morgen.

Klangfuld, god Stemme og Udtale;²⁾ jævnt.

Han talte over Matth. 11: Jeg takker dig, Fader. Kommer (hid) til mig alle, (som) osv. 1) Om Indbydelsen 2) og hvorledes; 3) Opfordringen og Forjættelsen.

Degnen, Peder, Sædedegn. 6 Ort aff begge Sogner. Boer her. (Skal give ½ Ort til Skolen i Bogense. Vedtaget [15]95 i Ugersleff.) Skal give Skolen 10 Stkr. for Aaret 1590, 8 β for Skeppen for den dyre Tid.

Kirken³⁾ med Tegel paa (nogle Steen blest aff Kirken); noget Bly paa Synderside offuer Choret. Tornet bygget aff Træ op ved vester Ende oc kled med Fyr som et Clok Husz; 1 Clok. Huellinger 4. Calck oc Disk vforgylt. Gul rød Damask Fløiel. Tafflen Kristi Korsfæstelse; 12 Aposteler paa Fløieler. 2 Piber aff Jern slaget i Tafflen. 1 liden smuk Skrefftestoel. 1 liden Degenstoel. Fonten i Choret. Prædikestolen aff Muer. Kirkegords Mur aff Kamp. Kirkelade liden, ond, met Tag oc Lervege. Træ paa Kirkegorden.

Ingen Søer, Aar, Møller, Herregorde.

Jeg visiterede [15]95, den 2den Maj (en Fredag) Kl. 9. Begge godt Skudsmaal. Jeg skrev til Hr. Knud, at jeg vilde visitere Hiastrup, Otterup 3dje Maj osv. Præsten [talte] fra Prædikestolen.

¹⁾ Bederslev var Annex til Uggerslev indtil 1795, da det blev Annex til Nørre Næraa.

²⁾ I Teksten staar: bona vox & tenor. vox er nærmest = Stemmeklang (Organ); tenor = Betoning, Tonefald. (Gertz).

³⁾ Den nuværende Kirke er opført 1886 i Stedet for den gamle af raa Kamp. (Trap).

Skamby.

70 Tiendeydere (var 80, forderffuit vel 10).

Jeg visiterede Aar 1590, den 5te Marts Kl. 3; overnattede der.

Her. Hans Nilszen, født samme Steds, 68 Aar, hvidhaaret Olding; Præst i 34 Aar; i Østerop tilforne i 5 Aar. Spee Røst oc noget hees; ikke ilde for en gammel Mand; hans Stemme ikke ulig M. Hans Lang. God draumadis Husz.¹⁾ Egensindet met Trete forhen. Enkemand. Her. Christens Fader i Heszelager. En Søn, Hr. Niels, [er] hans Medhjælper; var Medhjælper i Nykøbing paa Falster. Foruden de foran nævnte har han [følgende] Sønner: 1) Christoffer, Skriver paa Tranekiar Slot; 2) 1 til Lubeck; 3) 1 hiemme; 4) i Odense Skole. 1 Dater haffuer Degnen; 1 vgifff, et smukt Folck, Sophie. Har til Præstebordet 1 Lest Korn; skal holde aff de 3 Gorde en Fridag Prædiken; holdis huer hellige Dags Efftermiddag, efter Sognefolkets Ønske.

Han talte over 1 Kor. 13: Om jeg taler med Engles Tunge og ikke har Kærlighed osv. Han talte ikke om Retfærdiggjørelsen, men om Hellig-Aandens Naadegave; derefter forklærede han Texten; godt.

Sædedegn, Anders, Her. Hansis Søn vj Nerdou i Aasomherred. 12 Ort.

Begge, eller rettere alle, godt Skudsmaal.

Kirken tornet (feiler paa Tornet oc Tag), Korskerke; Bly meste Parten paa Kirken; paa den nordeste Capel Bly paa Vesterende; paa den anden Capel Tegel vden Rinder²⁾. Huellinger 5, oc vj huer Capel 1 Huelling. Tafflen: mit vj Korsfæstelsen mellem Røverne, offuen offuer den gamle træ³⁾ Gud oc Jomfru Marias Billed; i Raadsviis⁴⁾ paa begge Sider oc paa Fløyeler 12 Aposteler oc Paulus oc en Biskop; saa der neden fore huer 1 liden halff Affgud forylft. Stager aff Meszing 2. 1 stor Skab ved Norderside. Smuk gamle Degnestol. Ingen Schrifftestoel paa den anden Side. Choret indluct met Sprinckel; ingen Dør fore (Giorde paa Døren⁵⁾). Præ-

¹⁾ Der maa utvivlsomt læses: draumadis. Drav betyder: Mask (Kalkar) — altsaa = Godt Maskmads Hus. Men Meningen er ikke klar. Hvis „god“ hører til „Husz“, skulde det være Hunkøn; men der staar Hankøn (bonus).

²⁾ Rinder er vel = Render.

³⁾ træ = tre, o: den treenige (trefoldige) Gud.

⁴⁾ o: i Række, rækkevis.

⁵⁾ o: de arbejdede paa Døren.

dikestolen ved Synderside for Capellet. I norderste Capel Fontet; er panelet ved venster Side inden. Hans Korn ligger i Syndercapellet; Dør fore. Kirkegords Mur Camp. Kirkegorden rum; 6 Træ paa¹⁾ oc mange Hylde. 1 skøn Lade; feiler paa Tag.

Letfardige at sette i Band; *han lovede at forbedre sig.*

I Choret Her. Hansis Ligsten oc hans Hustruis, nyligen lagd, vdhugget i store Person²⁾. 1 Segerverk.

Ingen Herregorde, Møller, Aær, Søer.

Aar 1592, den 17de April (Mandag efter 3dje S. e. Paaske) visitered ieg oc gjorde selffuer Thieneste. Herredspræsterne var sammenkaldt. Præsten og [hans] Medhjælper [fik] det bedste Skudsmaal. Degnen blev anklaget, fordi han ikke overholdt Vedteckt. Ja, endog af den kraftsløse Præst.

Aar [15]93, den 22de Juli wiet ieg Her. Hans oc Marine sammen. Nr. Nils i Clint, Prousten, prædikedet.

Aar 1594, den 25de Marts visiterede jeg. Hr. Niels prædikede. Præstekonvent dér.

Aar 1594, den 26de Marts var der Præstekonvent i Skamby. Hr. Hans' Degn blev forligt med ham; han skal vise ham Lydighed. Degnene i Oure og Vgersleff har ikke hidtil ydet noget Bidrag i Korn til Skolen, de lovede fremtidig at opfylde deres Løfter: Den vj Wgersleff er thit fordelt;³⁾ han lovede at betale sine Kreditorer. Alle Præsterne lovede før Pintsefesten at ville holde alle Landemodebestemmelser, efter i Rækkefølge at have udskrevet dem Punkt for Punkt, saaledes som de er affattede.

Aar 1597, den 18de Juli var der Præstekonvent i Bogense (en Tirsdag) ved Niels Bangs Bryllup. Provsten Hr. Niels i Clinte, klagede over, at Degnen Hans i Skamby var bleven alvorlig saaret af Præstens Søn Knud (Borger i Bogense), og [krævede] at der skulde fremskaffes Vidnesbyrd til Landsting

Jeg visiterede 1600, den 17de Juni (en Tirsdag). Præstekonvent dér. Præsten, Hr. Hans, Medhjælperen, hans Søn, Hr. Niels blev forligte med Kirkeværgen, Hans Vinter, efter at en Skrivelse var bleven affattet og underskrevet af hver enkelt Part, samt af mig, Provsten, Hr. Niels i Hosleff og Hr. Ejler i Asperup. Saaledes var alt vel! Kirkeværgen bad ogsaa Hustruerne om Tilgivelse for sin Forseelse. Jeg holdt Tale. Kapellanen holdt Prædiken om det evige Liv.

Aar 1603, den 29de December (Onsdag for Nytt Aars Dag) døde Hr. Hans i Skamby, 80 Aar gammel; hans Søn, Hr. Niels, Medhjælperen, blev hans Efterfølger.

Siden døde Degnen af Pest. Hans Efterfølger blev Michel Vinter, bekræftet ved Brev af Lensmanden, Knud Rud, og mig.

¹⁾ Paa Kirkegaarden er en stor, gammel Hvidtjørn, der siges at være plantet over Pestligene fra 1349—50.

²⁾ Ligstenen over Præsten Hans Nielsen (død 1603) og Hustru findes endnu i Kirken. Den er altsaa lagt førend Præstens Død.

³⁾ o: forfulgt med Lov og Ret til Tinge. (Vid. Skelsk. Ordb.). (Crone).

VI.

Bjerge Herred og Hindsholm

Biergeherret met Hindzholm.

Biergeherred (Montana prouincia).

Biergeherred vnder Othense Leen, men Kertemynde oc Hentzholm vnder Nyborg Leen. Erik Herdenberg fik Hendsholm [15]88 i Avgust. Thingdag holdis Mondag.

[15]88, den 26de April visiterede jeg Kerteminde, hvor Ordets Tjenere, deres Medhjælpere og Degne var forsamlede. Er icke vden 1 sidendis Degen oc paa Hintzholm til Mesinge Kerke. Ved denne Sammenkomst holdt jeg min første almindelige [Tale] og Herredstale paa Latin.

13 Kerker:

1. Kierteminde. { Præst og Provst Hr. Hans Pedersen.
2. Dristrup. { Medhjælper, Hr. Niels Pedersen, fra Kerteminde.
3. Rynckeby. { Her. Laffris Nelszen $\frac{1}{2}$ Miil. 1) Skousbo, Erik Hardenberg. 2) Wrop, Frue Anne Norby.
- Reffninge. { Sognet til Scholen i Kerteminde. 1) Jershaffue, Vldfeld Christofferszen; 2) Lundsgord, Hans van Mellen. 1 Fjerd Weis.
4. Kiølstrop. { Her. Laffris Stampe. 1) Skenderupgord, Knud Aggedrop. { Michelszen; 2) Hundsleff Skoffgord, Frue Marine Juels; 3) Kiilsgord, Anders Kaasis.
Hørerens y Kertemende Degen til Kiølstrop; men Agedrup er en Degen aff Othense Schole.
5. Marsløff. { Her. Peder Nelszen Møller, fød i Othense.
Birkinde. { Weirup, Frue Gertrud, Vfild Christofferszen.
Sæleberg, Lauge Wrne.
Degne begge af Othense Schole.
6. Monckeboe. { Her. Markuor Hanszen. Degen aff Kertemende Schole, sommesinde 2; skyller 14 Ort. Byg aarlige.
1 Øø til hans Sogen liggendis, Thuord, en Gord paa; om Sommeren kand man age der offuer.
Herregorde: 1) Trelleropgord, F. Tale, Hans Oldelands; 2) Dræbygord, Hans Wrne.

HJNDSHOLM.

7. Wiiby. Her. Jacob Nelszen, gambel Mand. Degen til Scholen i Kerteminde. $\frac{1}{2}$ Mil. 1) Huøring, Frue Beate, Her. Jørgen Lyckis; 2) Brolycke, Frue Mette Rønou; er Jacop Wifferts færne Gord.
8. Mesing. Her. Hans Sørensen, gambel Mand; haffuer 1 Søn, studerer, 5 Børn her vden. Jens Degen, bosidendis, giffuer 3 Ort Byg til Kerteminde Schole. $\frac{1}{3}$ Mil. Torslundgord, fattige Erik Herdenberg.
9. Dalby. $\left\{ \begin{array}{l} \text{Her. Laffris Bremmer Weile. Børn: 2 domme}^1) \\ \text{Stuberup. } \left\{ \begin{array}{l} \text{Børn. Degen aff Kerteminde Schole. 1 Mil. Eske-} \\ \text{berg, Kronens.} \end{array} \right. \end{array} \right.$

Tiil Stubbdrup ligger 2 omfløt Øer; om Sommer kand age offuer: 1) Lang, er 5 Gorde paa; den anden, Bonsø²⁾, 2 Gorde paa. Vden for Hintzeholm ligger Romsø Øø.

Stubderop bygfallen, Klocken reffnet i Tornet mitt offuer, staaer vnder oben Hymil i Rod³⁾ oc Regen. Lensmanden i Nyborg haffuer Kerkens Thiende; bygis inthet paa. Mats Rygberg at paaminde.

Sigis, at Marsti ligger der begraffuet, oc 1 liden Kobber Taffle, slaget paa Træ, skulle findis hans Naffn paa met Rone Bogstauē.

Vifeldt Christofferszen holder sig *Patronatsretten* till Reffning Kircke. *Der er intet.*

Alle tilsagde mig deres Lydighed.

Vdj Hjndsboherred.

Kirker: 2 vden Torn, 2 med Torn.

1) Øer: 2, ere Gorde paa, liggendis til Stuberup Sogen: Langø, 5 Gorde paa; Bogensø, 3 Gorde paa; ligge paa vestre Side. (Offuer fra ved Østerside ligger Romsø). Ligger 1 Ø, fædis Kronens Fæ paa til Esberg, Meel Ø.

2) Søer 3: Mesing Sø i Mesinge Sogen, Martoffte Sø, Eskeberg Sø i Stubderup Sogen. Skøne Damme for huer Herregord.

3) Herregorde 4: 1) Eskeberg, 2) Torslundgord, fattige Erik Hardenberg; 3) Huørring, Frue Beat, Her. Jørgen Lyckis; 4) Brolycke, Jacob Wiffert.

4) Wandmøller 3; ere icke alletide flødige: 1) Eskeberg, 2) Huøring; 3) Brolycke.

5) Weirmøller 2: 1) Huøring; 2) Brolycke.

6) 3 Kirkelader: 2 gode, 1 Skarn.

¹⁾ ∅: døvstumme.

²⁾ Langø og Bogø (jfr. nedenfor!).

³⁾ ∅: Rusk.

- 7) Hendsboherrets Skil: 1 Bek Sudvest strax fra Kerthemende.
 8) Hendsboherrets Thing i Dalby¹⁾.
 9) Er et Slot affbrot, Slappisborg. *Jævnfør Ordets Afledning!*
 10) 1) Salriis Skoff, Brolycke vdj; 2) Staffuer Skoff, Dohiorte vdj;
 3) Sæmose Skoff allernordeste mod Samsø.

Vdj Bergeherred.

Landfest Herred vden ved Kertemende: Bogense Land.

Kirker met Torn: 9. — Øer ingen. — Søer ingen.

1) Aaer 1, Roglunds Aa, gør Herritz Skil mellem Bergeherred oc Aasumherred.

2) Herregorde 11: 1) Jershaffue, Vlfeld Christofferszen; 2) Lundsgord, Hanz van Melen; 3) Skousbo, Erik Hardenberg; 4) Wrup, Frue Anne Norby; 5) Weirop, Frue Giartrud, Vlfeld Christofferszens; 6) Sælleberg, Lauge Wrne; 7) Skenderup, Christen Knudsen; 8) Anders Kaas, Kielsgord; 9) Hundsleff, Frue Marine Juul; 10) Trellerup, Hans Oldeland; 11) Dreibygord, Hans Vrne.

3) Wandmøller 5: 1) Quackmølle²⁾ for Lundsgord; 2) for Skousbo; 3) Werup Mølle oc liden, er i Marsleff Sagen; vdj Birkende Sogen; 4) Wilholms Mølle, oc 1 liden; vdj Agedrop Sogen; 5) Bollerup Mølle, en³⁾ god for alle de andre.

4) Weirmøller 3: 1 for Munchebo, hører til Skenderup; tho for Kerthemende.

5) Herritsthing i Kølstrop⁴⁾.

6) Herritsskel Norden mellem Bergeherret oc Windingherret, en liden Beck, kallis Giedmose.

7) En stor Sten i Langskoff staar i Giarden⁵⁾, skiller three Herreder ad, Bergeherred, Windingherred, Aasumherred.

8) 1) Hunsleff Skoff; 2) Rastrup Skoffue, meste Parten Erik Hardenberg; 3) Skenderup Skoff, liden.

Et Segerverck.

Kertemynde.

Nogle [forklarer Navnet] af Nabo-Landsbyen Kierthinge, som skal have existeret her, førend den privilegerede Købstad blev anlagt

¹⁾ Øverst paa Siden noteret: Hindsbo Herrids Thing ligger ved Dalby.

²⁾ Kvakmølle, se Noten til S. 60 = Skvatmølle.

³⁾ „en“ er vist en Fejlskrift for „er“.

⁴⁾ Andetsteds paa Siden noteret: Herrids Thing ligger ved Kølstrop.

⁵⁾ c: Gærdet, Hegnet.

for mindst 150 Aar tilbage¹⁾. Tyskerne kalder den for Korth Munde, fordi Munden ved Indløbet til Byen er saa snæver. Er Allemesteparten Skibsfolk, icke 4 Købmænd, vden huis Nels Bagger²⁾ holder en stor Handel der. 40 Skuder oc Skib for Byen.

[Jeg visiterede 15]88, den 26de April.

Sognepræst og Provst, Hr. Hans Pedersen³⁾, er 50 Aar gammel. (Hans Hustru: Cecilie; han døde af Pest i August 1603). Har tidligere haft Embedet som Læsemester og Medhjælper i Nyborg, hvor han er født. Lærd og klog. Boer i sin egen Bolig; Sognets Præstegaard [ligger] lige over for; feiler Lade, Stal, Herberg. See vj den Register om Bergeherret; dér [findes] den aarlige Indkomst. Haffuer ingen Affuel osv., icke heller meget til Byen vden Dristrup Annex. Samme Mand 2 eller 1 Sk. Sæde⁴⁾ til Kerteminde. Er hannem beuilget personlig at beholde K^o Ma^s Part at holde Capelanen met⁵⁾. NB. Begeris, at Kongens Part maa perpetueris til Embedet.

Capelanen, Her. Nels Perszen, en ung Mand, født i Kerteminde; var forhen Læsemester her. Har her af Hr. Hans 10 Dr., 3 Offerdage, ved 20 Dr. Boer i Skolens øverste Stokværk⁶⁾. Kost frit hos Sognepræsten (2 Dage) oc Borgerne. For Resten intet hverken fra Byen eller fra Annexet; Præsten hæver nemlig Offer og alt det øvrige fra dette.

Scholemesteren, en Jyde, Poul Andersen, fra Sæby, Degn i Annexet; lader et Scholebarn gaa til Sognet. Hans Indkomst i M. Nels Register, Bergeherret. Bolig i Skolen. 85 Skolebørn. Hr. Hans har beholdt Skolebørnenes skriftlige Arbejder.

Hører, Mikkel Vinter, et Hittebarn⁷⁾ fra Odense, Kølstrup Degen. Fri Kost hos Borgerne; hver Tamperdag 1 β aff Sinckerne⁸⁾, de, der formøer noget.

Boer i Skolens øverste Stokværk.

Jeg var i Skolen; jeg repeterede selv med Børnene og prøvede dem i skriftlige Arbejder, idet jeg selv dikterede det danske, som

¹⁾ Landsbyen Kertinge ligger i Kølstrup Sogn; den har — som Biskoppen rigtig formoder — givet Navn til Købstaden, idet „Kerteminde“ betyder: Byen ved Kertinge Fjords Munding. Kerteminde første Købstadsprivilegier er fra ⁷/₁₂ 1413 og fornyet af de følgende Konger.

²⁾ formentlig Oluf Bagers Søn, Niels B., Borgmester i Odense (se Vedel Simonsen: Odense Byes Hist. III, S. 138). (Crone).

³⁾ Hans Pedersen (1575—1603) var født i Nyborg c. 1538, Kap. og Rektor dér 1575. Hans Hustru Sidsel — eller Cecilie Clausdatter ægtede senere Eftermanden (se Teksten); hun døde c. 1632. Hun var en Købmandsdatter fra Kerteminde og havde 4 Børn med sin første Mand.

⁴⁾ o: Sædekorn.

⁵⁾ nemlig ved Kongebrev af ⁸/₁₅ 1579.

⁶⁾ tabellatum = tabulatum, Stokværk, Etage, Loft.

⁷⁾ expositus = et Hittebarn (M. Cl. Gertz).

⁸⁾ Sinkerne er Eleverne i nederste Klasse.

de gengav mig, oversat til Latin. Nogle af de øverste kunde gøre Rede for det grammatikalske i det skrevne. Jeg efterlod de skriftlige Arbejder hos Præsten og Provsten, Hr. Hans.

Kirken, tegt med Tegel, bygfallen, Fiæle Lofft vdi aff Deller¹⁾; er iche vden 7 Ort Byg till aff Kerke Jord. Er ved Syndersiden ved Koret Borgers Skibs Sejle (att motte affskaffis; [skal tale] med Lensmanden). To Affset²⁾ Gang paa begge Sider ved Choret. Treller for Choret oc Prædikestolen offuen paa. 4 Cloker, 2 smaa i Spir, de 2 store i Tornet. En smuk Taffle med *Nadverens Indstiftelsesord* paa Alteret. Er Magestrantzet end nu vdi oc *Kristi Legems Begræffelsis Sted*³⁾ Her. Hans loffuet at ville lade forsælgis.

Scholen bequem til de Børn, der ere, oc vel flyd⁴⁾. Er ingen Vnderholding till de fattige Børn vden 3 Ort Byg, som Sæde Degen aff Dalby oc Stubderup⁵⁾ giffuer til Scholen. — Ingen Hospital.

Borgemester oc 3 aff Raadet tilstede; er iche lønet flere der. Gaff *Præsten, Medhjælperen, Skolemesteren og Hørerens* god — —⁶⁾.

Alle Præsterne mett Prousten i thette Herrit vare forsamlet (ondtagen Her. Jacob i Wiiby; hans Hustrue var siug) i Kierte-minde Kerke *Aar 1588, den 26de April fra Kl. 8 til 10 Slet*. Sogner ligger enthen till Othense Schole (se ovenfor!) eller Kierte-minde, ondtagen Her. Hans i Mesinge haffuer 1 Degen sidendis, Jens Hanszen, giffuer 3 Ort Byg till Scholer. *Hr. Hans søger om at faa sin Søn, som studerer, til Kapellan eller Medhjælper.*

Her. Lauritz Stampe till Kiølstrup oc Aggedrop gaff tilkende, horledis en Karl vdi hans Sogen var vmectig⁷⁾ oc bleff dømt fra en Enche, hand haffde troloffuet, dog vnder Øffrighets Straff, at iche giffte sig; oc haffuer beleit en anden, afflet Barn med hende, oc reder til Barszel nu igen. Haffuer ved Lauritz Brokenhuszis Help fanget K^o Breff, at maa haffue samme beleine Quinde til sin Hustrue. *Mon det dog kan lade sig gøre?*

Aar 1589, den 16de Marts var ieg vdi Kerthomende. Hørerens, Michel, var forclaget for mig paa Grund af Forsømmelighed og slet Leved. *Hans Anklagere* ([som var] i min Gaard i Februar) var *Borgmesteren* Hans Jenszen [og] Mats Sørensen, vilde haffue sin Søn, Søren i Steden. *Men siden har han*⁸⁾ forebragt mig — gennem *Skolemesteren* — selve *Borgmesterens* oc *Raadsbeslutningens* beseglede

1) o: Brædder.

2) her vist = Sideskibe.

3) Det var en sént middelalderlig „Kristi Grav“, en udskaaen Figur af den døde Frelser, liggende i en Ligkiste. Jfr. under *Frørup* Sogn i *Vinding Herred* (Side 82). Den findes nu i Nationalmuseet.

4) flyet, bygget, istandsat.

5) Skal være Mesinge (se Side 128). — Skolen laa Nord for Kirkegaarden.

6) formentlig: Skyld, Skudsmaal.

7) o: impotent.

8) „han“ er Hørerens (Mikkel Winther).

Brev, hvorved han blev frikendt for disse Laster. Hvem er nu Borgmesteren?¹⁾ NB. Han har alligevel givet mig sit Forpligtelsesbrev²⁾.

Sognepræsten, Hr. Hans, prædikede ved Aftenbønnen over Lidelshistorien: 1) Fader! tilgiv dem osv. 2) Om Overskriften [paa Korset]. For at bevæge, taler han med greben Røst³⁾. Han prædiker godt. Magestrantzet oc Død Kiesten der end.

[Der er] nylig [kommen] 2 Raadmænd dér, Hans Jenszen [og] Nels Suinning, valgt af Laurits Brokenhusz.

Skolens [skriftlige] Øvelser blev mig forevist den 17de Marts, da jeg vendte tilbage fra Hinsholm.

Skolemesteren Poul var temmelig farlig syg af Bugløb.

Aar 1589, den 18de Marts gaff Michel Hører mig i Kølstrup Præstegaard sin Forpligt, at vilde afstaa sin Theneste, nar hans Forsømmelse eller anden Ulempe⁴⁾ fandis. S. Morthens Aften der nest effter forsaa sig slimmelige mod Scholemesteren igen; bleff effterlat for Christen Knudszens⁵⁾ oc de andre got Folckis Skyld oc Forbøn; saa effter Her. Hansis Schriffuelsze, at det var got, hand bleff hos Scholen; fik thet Aar [15]90, den 30te Januar.

Aar 1592, den 21de April (kom fra Mezing; min Søn Ole var med mig) visiterede jeg i Kertheminde, var i Scholen fra 3—5. Talde met Borgem. oc Raad; Ordets Tjenere og Skolens Ledere (Aar 1592 Paaske kom Jens Jenszen, fra Kerteminde, Hører did) [fik] godt Skudsmaal. De lovede Hørerens Kost. Der forhandlede ogsaa med dem om en af Borgerne, der var deserteret. 90 Børn i Scholen; var saa mange, somme sad paa Gulvet. Jeg dikterede dem selv Emnet om Rhacos ulydige Søn. De var gaaet meget frem siden sidste Visitats, jeg holdt der.

Aar 1592, den 1ste Avgust [var jeg] vdi Scholen. Hans [blev] Skolemester 5te Avgust.

Aar 1592, den 6te Septbr. var i Scholen oc visiteret ogsaa.

Aar 1593, den 27de Juni visitered Scholen. Der var 61 Skolebørn. Min Søn Ole var med mig. Der blev forhandlet med Raadet om Degnen, Knud Beske og Peder Hess, hvem af disse 2 der skulde være Efterfølger i Dalby Degnekald; fra Kl. 5¹/₂ til 10 Slet. Jeg var i Kirke; hørte Kapellanen, Hr. Niels, prædike; godt.

Aar 1595, den 13de April, Palmesøndag [kom jeg] fra Monckebo; min Søn, Ole, var med mig. Jeg hørte Kapellanen, Hr. Niels, prædike om Aftenen; han talte godt over Kristi 4 sidste Ord⁶⁾. Den 14de visiterede jeg Skolen og gav dem Opgaven om de tre ulydige

¹⁾ Meningen er: Hvad er Borgmesteren for en Mand?

²⁾ nemlig i Kølstrup Præstegaard 18de Marts 1589 (se nedenfor!).

³⁾ Det ulæselige maa være: edit (vocem affectatam edit).

⁴⁾ Ulæmpe, jfr. S. 36; her = misligt Forhold.

⁵⁾ Chr. Knudsen Akeley til Skinnerup, se S. 142.

⁶⁾ formentlig: de 4 sidste Ord af Kristi 7 Ord paa Korset.

Spillere¹⁾, af hvilke den ene blev slæbt levende bort af Djævelen. Der var i Skolen 47 Disciple, som jeg talte. Senere, da nogle havde været fraværende, foreviste han mig Fortegnelsen, der omfattede 70. De skrev daarligt. Alle fik de²⁾ et godt Skudsmaal. Skolemesteren klagede over Disciplenes Forsømmelighed. Jeg advarede i Kirken Forældrene til dem, der har Sogne³⁾ om at anspore dem til Flid; ellers vilde de miste disse Begunstigelser.

Aar 1595 kom Hans Brun bort til Mikkelsdag og efterfulgtes af Laurits⁴⁾, fra Nyborg, som forud havde samme Embede ved Skolen der paa Stedet.

Aar 1595, 4de S. e. Paaske. 9de Maj [visiterede jeg]; kom fra Dristrup, hørde Her. Hans Aften; godt! War hos Borgemester, Aften til Mad; Vismer Øl.

10de Maj visiterede Scholen. Børnen meget forbedret; de øverste skrev godt. I Scholen 84 Børn. Her. Hansis Residentz forfallit.

Aar 1597, den 16de April Kl. 9 (Lørdag før 3die S. e. Paaske) visiterede Scholen, oc siden mellem 1 og 3. Børnene god Fremgang. Scholemesteren fuld Kost. 76 Disciple. Alt vel!

Prædiket 3die S. e. Paaske til Middag oc strax der fra til Mesing.

Aar 1598, den 17de Juni (Lørdag før Søndagen om Lazarus⁵⁾) var Præsterne fra begge Herreder kaldt sammen her. (Hr. Peder fra Marsleff var ikke til Stede). Alt vel! Jeg visiterede Skolen fra 6—9. De klarede sig flinkt. I hele Skolen 84 [Disciple]. Alle de kirkelige Personer fik godt Skudsmaal af Raadet. Her. Hans beclaget, at den Tid, hand bleff kallet did, ved 20 Aar siden, bleff loffuet aff Raadet hannem 4 Dages Kost til Capellanen. Er ingen, der holder, vden Egert Borgemester oc Chresten Schriffuer. Loffuet, de ville tale her om med Almuen. Claget ocsaa Her. Hans, som alleiid huer Gang i min Visitas, at Sognepræstens Gord forfaller; ville bo der vdj; er iche heller Stal eller Ladehusz vdj; oc iche haffuer verit, siden Byen brende⁶⁾. De loffuet att ville gaa i Gorden, den besee; Her. Hans loffuet noget ville til helpe, motte der noget begyndis paa.

¹⁾ i Teksten: lusor, Spiller, Gøgler, Skuespiller.

²⁾ nemlig Lærerne (Crone).

³⁾ o: Dagneembeder i Sognene, Løbedegnene.

⁴⁾ Laurits Christensen (1595—1599). — 1595 hed Kapellanen Niels Christensen (se Side 135), 1596 hed han Niels Jacobsen, han døde af Pest 1603; se Side 141; jfr. Saml. til Fyens Hist. og Topogr. III, 40 ff.).

⁵⁾ o: 1ste Søndag efter Trin.

⁶⁾ Der sigtes til Byens Brand i 1560. Borgerne bad om Lettelser, men fik det ikke, da de selv var Skyld i Branden, idet de trods Kongens Paalæg ikke havde fjernet Straatagene (Trap). Sognets Præstegaard kom aldrig tilbage til Sognepræsten (jfr. Jordebogen af 1667).

Samme for^{ne} Dag bleff samtyckt, at Scholemesters Løn skal forbedris: aff Dalby Sogen 1 Ort, aff Stuberup 1 Ort, aff Wiiby 1 Ort, Rynckeby 1 Ort, Monchebo 1 Ort Byg; thij Borgemesteren oc Raadet, som waar tilstede, beclaget sig, Byen at vere forarmet oc iche kunde helpe Scholemesteren vidre. De haffde ocsaa ont hannem nu paa 2 Aars Tid Kost vden den Dag, Her. Hans giffuer hannem Kost. Huilket ocsaa Her. Hans bekender.

Hans Pederszøn, egegn Handt.

Lønning for Rektoren ved Kerteminde Skole.

Aar [15]95.

Aff Kiertheminde	8 Daler (aff huer Par Folck 2 β , enlig Person 1 β).
For huert Liig	3 β .
Thill Schole Leie	8 $\frac{1}{2}$.
Aff Dristruppe Biug.....	37 Thønder.
Leffuendis Gies	30 oc 7 halffue.
Brød aff huer Gaard thil Jwll.	
Eg aff huer Gaard thil Paaske	1 Snes.
Oc Brød samme Tidt.	
Huer enlige Folck	1 Skeppe Haffre.
Huer Hedsche ¹⁾	1 Skeppe Biug.
Queg Thiende aff begge Sogner:	
Lam	8.
Griszer	8.
Pendinge 4 $\frac{1}{2}$ eller 5.	

Sogner, som ligger thil Kiertheminde Schole²⁾.

Aar [15]95, den 15de April.

Hintzboe Herritt.

1. Dalby och { 92 Traffue Byg, Traffuen att regne for 3 Sk.,
Stubberup { beløber sig 14 $\frac{1}{2}$ Ørte.
Noch 5 Ørte B. i Skeppen.
Halff Giesz 60.
Meelslaget Brød 60³⁾.
2. Wiby: 44 Traffuer B., 3 Sk. i Traffuen, beløber sig 11 Ørte.
Geesz 27. Brød 27.
Meszing: Residerendis Degen, Hans Jenszenn: Biug 3 Ørte til Scholen.
NB. at gøre Regenscab for disze 3 Ørte Korn aff Mesing aarligen.

¹⁾ Hedske = Familie, Husstand (Vid. Selskabs Ordb.).

²⁾ Crone har her sammenarbejdet 2 Lister, som findes i Originalen henholdsvis Fol. 55 og 57.

³⁾ Melslaet Brød er vistnok = *Sigtebrød*.

Biergeherritt.

3. Kierteminde, som Skolemester er Degen til:
Aff huer Par Folck 2 β , aff huer enlig Person 1 β , beløber sig 12 $\frac{1}{2}$, om hand kand faa det alt vd.
4. Røffning 6 Ørte B. Giesz 12. Brød 24.
5. Rynckeby: 13 Ørte 1 Sk.
6. Kylstrup, Hører haffuer 18 Ørte B.
7. Dristrup, Skolemester haffuer, *jfr. ovenfor*, holder en Degen oc løner hannem:
37 Thræffuer, beløber sig 10 Ørte.
Leffuendis Geesz: 27. Brød, smaa og store: 65. Egh 32 Snes.
8. Munckeboe: B. 14 Ørte. Egh 19 Snesz. Brød 33. Er Byg: 93 Ørte 7 Skr. Er 3 $\frac{1}{2}$ Lester 9 Ørte 7 Skr.

Capellanens Indkomst, Her. Nils Christensen.

Aar [15]95.

Aff Sogne Presten 8 Daler (10).

Trey Offer Dage om Aaritt, anden

Dag Paasche, Jwll oc Pintze 6 Daler.

Alle Lige Pendinge aff begge Sogner, som hand iorder.

Disligiste ald Offer aff Dristrup.

Aar 1599, den 24de Februar war steffnet i Retthe til Landsting 2 Barsker¹⁾ aff Kertheminde; den ene haffde legt for^{ne} Her. Nilsis Skade, hand hagde i hans Laar; den anden beseet, at saa vaar; for de hagde vondet²⁾ for begge Borgemestere oc Her. Hans, Prousten oc Sognepræsten *samme Steds*, oc giffuet schriffteligen beschreffuen fra sig, at det vdi Guds Sandhed waar 1 Claphorn³⁾; huilcket for^{ne} Sognepræst haffde giffuet Lensmanden tilkende vdi Raads Viis⁴⁾, der fore vaar hand oc kallet, om hand hagde noget der i at sige, saa begge Borgemester, som iche møtte. Men Her. Hans bekende, saa at vere gangene. Da fik Jens Wiborg Dom, at effterdj at for^{ne} Barsker iche haffde vundet for Raad eller til Thinge, denne Sag ingen at komme til Skade. *Efter Provstens Beretning.*

Aar 1599, den 16de April (Mandag efter 1ste S. e. Paaske) visiterede Scholen. 17 i Scholm. Lexe; nogle af dem skrev godt. I hele Skolen 62. Mikkel Lukassen kom did til Scholen kort før Paaske. Præsten fik det bedste Skudsmaal af Raadet. Waar fire Mend, ville helpe Her. Hans met Kost Pendinge til Capellanen; en Tid lang vilde iche onde hannem Kost hos sig for Siugdum befryctendis; kunde Her. Hans fordrage Capellanen, da kunde de ocsaa. Loffue de at fly noget paa Sognepræstens Gord.

¹⁾ Badskærer = Barber, der udøvede Lægekunst.

²⁾ vundet, d. v. s. vidnet.

³⁾ en venerisk Byld i Lysken (Vid. Selsk. Ordb.).

⁴⁾ udi Raads Vis d. v. s. som Raad.

*Præstekonvent her. Jeg drog hjem Kl. 2. Præsterne paa Hinds-
holm loffuet at købe mig for 8 Dr. Sild; ieg antuorde¹⁾ dem strax.*

*Aar 1601, den 1ste Maj (Lørdag før 3die S. e. Paaske) visiterede
Skolen. Alt vel! 63 Disciple i Skolen. Her. Hans som tilforne
claget, de ville inthet bygge hans Residentz; nødis derforre at bo i
sin egen Gord.*

Aar 1602 sidst i Juni visiterede jeg Skolen.

*Aar 1603 i Avgust døde Her. Hans Perszen, Sognepræst. I hans
Step bleff Her. Anders Mandt²⁾ Capelane til Wor Frue i Othensze,
kallet, oc i Proustens Sted Her. Lauris Stampe i Kølstrup osv.;
skede i Agedrup Kirke Aar 1603, den 4de Novbr. Kl. 11.*

*Aar 1603 døde ocsaa Capellanen, Her. Nils Jacobszen, aff Pest.
Vdj hans Sted kom Her. Peder Hesz.*

*Aar 1604 tridie Pentze Dag kom Eiler Jacobszen, Skaaning,
til Kerteminde, bleff der Scholemester, oc Michel Lukaszen, hans
Formand, kom til Horne Capellanj.*

*Aar 1604, den 24de April visiterede Scholen Kl. 6. Var echon
6 i Scholemesterens Lexe; i de andre: smaa Børn 30. Børnen
bort død under Pesten Aar 1604 meste Parten.*

*Fru Ane S. Herdenbergs Vilie var, at S. Her. Hansis Søn
motte bekomme bode Dalby oc Stubderup Sogner alene; men Hans
Perszon mente, sin Søn, som sad nest nederst, hannem burde at
beholde det ene. Men effterdj der var 6 Sogner osv. til Scholen,
oc var iche saa mange Personer i Scholen dulige der til, sagde
Her. Anders Mand, hand vilde forhandle venligen met Hans Perszen³⁾
her om, saa Sagen skulle komme til en rolig Ende vden videre
Clagemaal. *Det øvrige vel!**

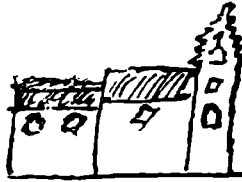
*Samme Dag vaar ocsaa Her. Anders Mands oc Citzels Festeøl
Kl. 10; ieg troloffuede dem. Samme Tid gaff Her. Lauris Bremmer
Citzel i Mesing, hans Dater, dog hun var iche til Sted, Her. Hans
Anderszen⁴⁾ i Mesing. Der fra Kl. 1 til Nyborg.*

¹⁾ antvorde = overlevere, betale.

²⁾ Se om ham Bloch & Næraa I, 791 f. *Anders Jørgensen Mand*, født 1573, var Søn af Borgeren Jørgen Andersen Mand i Odense; han ægtede Formandens Enke ^{24/6} 1604 (se nedenfor). Han døde 1654; Ligsten i Kirken.

³⁾ skal vist være: Sal. Her. Hans Pedersens *Enke*: Cecilie.

⁴⁾ nemlig: hans Enke, som fik Mesinge Præst (Crone). Se under Mesinge og Dalby Sogne.

Reffning.

Annex til Rønkeby. — 23 Tiendeydere.

Aar 1589, efter Herrens Fødsel, tridie Jule Dag, [visiterede jeg] 27de December, Kl. over 9¹⁾).

Her. Lauris Nelszen, Her. Nelszis Søn i Rønkeby, 42 Aar. Gift 2den Gang; med den første Hustru 4 smukke Dreng; med den anden, Anna, meget lille af Væxt, Christoffer Guldsmeds Dater i Kertheminde, 1 liden fød Barn, $\frac{1}{2}$ Aar gambel. God Husholder, prædiker godt, sterkt Røst.

Han forklarede Evang.²⁾: 1) Kristi Samtale med Peter og Peters Svar; 2) enhver skal være tilfreds med sit Kald; 2) Om Evangelisten Johannes. 4) Anledningen med Fiskefangsten og Peters 3-dobbelte Fornægtelse, hvoraf vi lærer, hvem der elsker Kristus: 1) Han hører Ordet og gør derefter; 2) den, som vogter Kristi Disciple; 3) de, som følger Kristus efter i Lære, i Kærlighed, i Tro, Haab og Taalmodighed; 4) hvad der kan times dem; de kan blive ført derhen, hvor de ikke vil; Ordets Tjenere, Øvrighedspersoner [og] de enkelte fromme. Der er nemlig ingen, som ikke mærker Vanskelighederne i sin Gerning.

Han sagde det samme i Rynkeby Kerke.

Degnen fra Kerteminde Skole; har 7 Ort. Byg.

Begge fik godt Skudsmaal.

Tho Herregorde i Sognet³⁾: Jershaffue, Vldfeld Christofferszøn; Lundsgord, Hans van Melen⁴⁾. Ingen i Kirken. Hans van Melen søger Kerteminde Kerke; kand inthet forligis med Vlfeld.

Christoffer claget for mig i Othense for Juul, at Her. Lauritz haffde flyt Funten op for hans Frues Staael aff Tornet, oc stod hinde for ner. Er iche saa; der er $3\frac{1}{3}$ Alne mellem Stolen oc

¹⁾ I Teksten: h[ora] 9 finita o: efter Kl. 9. (9 ipsa = Kl. 9 slet).

²⁾ formentlig: Joh. 21.

³⁾ Jershave, hvis Borgplads endnu findes, tilhørte Ulfeldslægten. Ulfeld Christoffersen fik Gaarden 1577 efter Faderen: Christoffer Pallesen Ulfeld. Hans Datter Anna († 1607) var gift med Mourits Emmiksen.

⁴⁾ Hans v. Mehlen arvede Lundsgaard 1576 og døde 1609 som Slægtens sidste Mand. Slægten var indvandret fra Tyskland (Trap).

staar indsat til Norderside Muren. Kand oc høyre forflyttis op i Koret, er Rum noch.

Landgilde 4 Ort; Vifeld Herligheden til 4 Pd. Thiende.

Kerken paszelig stor, met Torn, tagt met Holsten vden Synder-siden offuer Koret met Flagsten¹⁾; vel ved Mact. Inden vdj 6 Huellinger, 2 offuer Koret, 3 offuer Kerken, 1 vnder Tornet. Kalcket nys reen, oc Prædikestolen sat paa Muer. Et smukt Vaabenhusz. En Skarns Taffle met Trefoldighets Malinge. Her. Lauris loffuet at skulle gøris en met *Katekismens* Ord paa. — Der feiler Manualen.

1 Klock i Tornet; 1 liden staar ved Alteret; ingen Klebel vdj. Wandmølle: 1 Quackmølle for Lundsgaard.

Jeg visiterede Aar [15]96, den 11te Maj Kl. 9. Præsterne der forsamlede; kom fra Certeminde, drog hiem met Her. Lauris Middag; Aften til Skalkendrop.

Jeg visiterede Aar 1602, kom fra Kerteminde oc Mesing *1ste Avgust.* De miste ingen Clock²⁾, for Christoffer Vifeld holder sig til *Patronatsretten.*

Rynkeby.

Er vdj thette Sogen 38 *Tiendeydere.*

Aar 1592, den 22de April, Lørdag for 4de S. e. Paaske visiterede ieg. *Alle Kirketjenere fra Bergeherred var sammenkaldt der. Jeg overnattede der Natten i Forvejen. Min Hustru var med mig ligesom i Kerteminde.* Hørde der sist Theniste. Erik eller Fruen inthet hiemme.

Degnen aff Kertheminde. — Begge godt Skudsmaal.

2 Herregorde i Sognet: Wrup, Frue Anne Norby³⁾, echon 2

¹⁾ Flagsten er vel det samme som Vingesten.

²⁾ Sigter til en Udskrivning af Klokker 1601 under Kristian IV; jfr. Side 115; Kongen paabød nemlig Aflevering af alle Kirkeklokker — undt. den største — til Kanonstøbning (Axel Larsen: *Kalmarkrigen; Rørdam: Københavns Universitets Historie IV, 509.*)

³⁾ *Anne Knudsdatter* Ny var gift med Peder Norby og blev 1596 begravet i Rynkeby Kirke. — I Byen *Urup* har der efter D. Attas ligget en Herregaard, Borrisholm (eller Borholm), maaske Forløberen for *Urup* (Trap).

Gerde; Skousbo, Erik Herdenberg¹⁾ Frue Anne, Christen Hardenbergs, Jacob Herd., hendis 3 Døttre, Axel Brade, Johan Rud, Friderik Quitzo i Kerken.

Kirken lang, tornet; 2 Cloker vdi, 2 smaa offuer Choret i en liden Archen²⁾. Bygfallen paa Tagget meste Part offer alt; met Pander³⁾ alt vden norden Side paa Koret. En herlig Capelle vd ved nordere Side, huald met en stor Huelling, Funtet staaer neder y; vdi Kerken 9 [?] store Huellinger, offuer Choret 1 oc 1 i Tornet. Degnestol, Skrefftestoel ny aff Fyr. Vdhugget *Crucifix* Taffle; paa Fløyelen de 12 Aposteler.

Wandmølle, 1 for Skousbo, echon Quackmølle.

Jeg visiterede 15[97], den 18de April. Her. Lauris expliceret *Søndagens Epistel. Alt vel!*

Aar 1599, den 13de Marts begroff ieg Christen Hardenberg.

Aar 1601, den 30te April bleff Mette Rønøvs Lig til Huidkelde (*ingen Børn*) der nedersat; ieg prædiket; bleff forfløt til Wiby Kercke *4de Maj*.

Monkhebo.

41 Tiendeydere. — *Aar 1589, den 16de Marts Kl. 8* [*visiterede jeg*].

Her. Marquor Hanszøn Ouersker⁴⁾, *fra Odense. 40 Aar.* Sterkt Ryst, holder Puncter iche, vel hastig, *naar han læser Epistlen og Evangeliet*; der fore Ordet borte i *Slutningen*. Giffuer sig, nar hand taler, lige som hand stønnet. Kom der ind met Superintendentens Help mod Hans Wrne. *Hans Hustru Marine*, Her. Matsis Dater i Liungelsze, *ung. 1 liden Pige Barn. Fattige. Formandens Hustru blev nødt til at fortrække paa Grund af Gæld.*

¹⁾ Rigsraad Erik Hardenberg til Skovsbo († 1604) var Søn af Rigshovmester Ejler H. og gift med Anne Rønnow. Han opførte den nuværende Gaard 1572—79. Han overlevede begge sine Sønner: Jacob og Christen og døde som Slægtens sidste Mand. Gaarden gik i Arv til en Datter Mette der blev gift med Rigsraad Preben Gyldenstjerne til Vosborg (Trap).

²⁾ Udbygning; se Side 115.

³⁾ Pander = en Slags Teglsten.

⁴⁾ Markus Hansen Overskærer døde 1608 (Ligsten i Kirken).

Han talte over Evangeliet i Joh. 8. 3 Afdelinger: 1) om selve Ordstriden; 2) Om Løftet: Hvis nogen holder mit Ord; 3) at Kristus er sand Gud.

Degen aff Kertemende Schole. 14 Ort Byg.

Begge fik godt Skudsmaal, anførte af hans Modstander Hans Urne¹⁾.

Hans Wrne var i Kirke, hans Frue og Fru Tale ocsaa.

Kerken met Torn, bygget offuen paa mellem Stenger, oc siden firekant Spir paa, tagt met dobbelt Sten paa. Kerken paa Synder-side met Vingsten oc noget taglamb (Aar [15[95 oc taglam) vden noget met Bly offuer Choret; paa Nordeside met dobbelt Sten. Ingen Affset til Choret²⁾. 5 Huellinger vdj. 1 slim liden Taffle met 1 *Crucifix*. 1 Alter ved Synder-side mod Degnestolen; skal affbrydis (Hans Wrne loffuet at fly Alteret affsted. Høyalteret panelet. Liusestager aff sueret³⁾ Træ. 2 smuke Cloker. 1 Magestrans i Kerken. Kerkegords Mur god. Ingen Træer paa Kirkegorden. Kerkelae taglam. Alle Bøgger.

2 Herregorde: Trellerupgaard, Hans Oldeland, Frue Tale Abelgord⁴⁾ (hun døde [15]92 ved Paasketid). Dreibygdord, Hans Wrne, Her. Claus Wrnis Søn paa Belteberg i Skone; F. Inger Bod, Jens Bods Dr. til Tiselholt i Fyen.

[15]95 visiterede 13de Marts, Palmesøndag. En herlige ny Taffle met Katekismens Ord paa; koste den 140 Dr. mindre end 3 eller 4. Fik Frokost dér; siden til Kerteminde. (Min Søn Olaf var med mig).

Aar 1599, 1ste S. e. Paaske, 15de April fra Othense did; visiterede. Alt vel. En ny skøn Taffle, en ny sort Fløels Hagel met stukket *Crucifix* paa; 1 skøn Ege ny Prædikestol. Stolen onde.

Dristrup.

Annex til Cherteminde⁵⁾.

Aar 1589, den 16de Marts, Kl. 11, 5te S. i Fasten [visiterede jeg].

¹⁾ I Teksten: *præcinente J. V.*, egtl. „idet Hans Urne spillede for.“

²⁾ ☉: Koret har samme Bredde som Skibet.

³⁾ sveret = svarvet, drejet.

⁴⁾ Dræbygaard og Trellerupgaard er nedlagte som Adelsgaarde. *Hans Oldeland* († 1580) var gift med *Tale Abildgaard*. Deres Søn Hans solgte 1640 Gaarden til Kristian IV, der lod den nedbryde (Trap).

⁵⁾ Drigstrup var allerede 1476 Annex til Kerteminde.

Hr. Niels, Medhjælper i Kerteminde; en ung Mand var Skolemester samme Steds. Klangfuld Stemme. [Prædikede over] Evang. [Joh.] 8¹⁾: 1) om Ordstriden mellem Kristus og Jøderne; 2) Om Kristi Løfte: Sandelig. 3) hvorledes han beviser, at han er Guds Søn og den sande Messias. De tager deres Tilflugt ikke til Spørgsmaal, men til Skældsord.

Degnen, Skolemesteren i Kerteminde, holder 1 Barn eller 2 der till, fordi han selv udfører Degnegeringen i Kerteminde.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken (indviet til St. Nikolaj) paszelig stor. 4 Huellinger, tornet. 2 Cloker. En Skarns Taffle met Trefoldighets Billed, Jomf. Maria oc St. Nikolaj. Er 2 Taffler sat ved Norderside i Choret, løse, den ene Jomfrue Marias Billed i Solgiszel. (Tage det aff oc sette Crucifixet der i, der ständer offuen paa det andet). Smuke Mescler; Hagel blaa Fløiel. 1 Percements Meszbog. Bøger alle vden Psalmebogen. Kirkelade vel ved Mact; er Kirkens Korn vdj.

Jeg visiterede Aar 1596, den 9de Maj, 4de S. e. Paaske. Hr. Niels Jacobsen, Medhjælperen i Kerteminde, prædikede. Jeg holdt Tale. Alt vel!

Kølstrop.

60 Tiendeydere. — Aar 1589, den 18de Marts [visiterede jeg].

Her. Lauris Stampe, fød i Nyborg; dér Capellane i Nyborg forinden. Ung Mand (36), klar Røst, prædiker godt. Meget lig Her. Peder i Marsleff. Gør huer anden Søndag Theniste her først osv. Hans Hustru, Marine, fød i Sognet. 2 ganske smaa Børn. Med den første Mand 3.

Han talte over Joh. 11: Maria, Lazarus' Søster, bliver siddende [hjemme] og græder osv.; om Lazarus' Død og Opvækkelse. 2 Dele: 1) Om selve Underet; 2) om de Personers moralske Egenskaber, som overværer Underet. I den første [Del] 4 Underafdelinger. Skilte sig godt derfra udover en Time.

Degnen Mikkell (vdj 1¹/₂ Aar) Hører i Kerteminde. Indkomst: 18 Ort.

¹⁾ Joh. 8 var i den gl. Perikope Evangeliet til 5te S. i Fasten, nu Marie Bebudelsesdag (Crone).

*Kirken met Holesten paa; Tornet saa vit som Kerken. Mange Eske paa Kerkigorden. Kerkigords Muer vel fardige met Kamp oc Kalck. 4 Huellinger inden vdj. 1 Pulpetur i Tornet for vngt Folck. 2 skøne Cloker. Muret Kirkelade. Tafflen paa Alteret vdgraffuen: *Kristi Korsfæstelse og Lidelse, Begravelse og Opstandelse*. Degnestolen vdgraffuen. 4 Liusestager paa Alteret. 1 lidet guel malet Skab. Alle Bøger.*

Vdj Sognet 3 Herregorde: 1) Skiuderop¹⁾ (*[Navnet] af en Kæmpe, som er begravet dér*), Christen Knudszen, Frue Riginze Sparre, fik Gorden thette Aar. Fiuren Certheminde løber der op. 2) Hundsleff Gord²⁾ Frue Marine Juul. 3) Kiilsgord³⁾, Anders Kaas, Emiche Kaasis Broder, Frue Heluig.

Frueerne oc Hermend staar til sammen huer i sine Stole.

Peder Hansen, Børne Tuktemester paa Kiilsgord, Jyde, fød i Aarhus Stift (Saxsil), veret der vdj 2 Aar, første Pentze Dag. Maa ikke prædike, førend han bliver prøvet. Hr. Laurits sagde, at han var bleven forsendt af Mester Hans Lang, idet der var bleven skrevet Brev til ham efter Mester Niels Jespersens Død⁴⁾. Men det benægtede dog Mester Hans senere.

1595 visiterede jeg 16de April. Stor Trette om Stoel Stand (Anders Kaas). Mad hos W. Chresten Knudszen Middag; laa paa Gorden om Natten. Bleff forligt aff W. Christoffer Walkendrup paa Gorden, Breda Ranzou oc Absalon Gye [15]95, den 15de Januar. Siden kom der Splid vdj for Stolestand til Hundsleff.

Jeg visiterede [15]98, den 19de Juni (Mandag efter Søndagen om Lazarus). Christen Knudszen var i København. Alt vel!

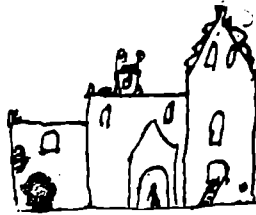
Aar 1603, den 4de Novbr. bleff Her. Lauris efter enstemmig Beslutning i Agedrop Kerke kallet til Proust i S. Her. Hans Perszens Sted, der var Sognepræst i Kertheminde.

¹⁾ Skinnerup — nu Ulriksholm — tilhørte Slægten *Akeley* (af Odense-Adel), hvis sidste Ejer Christen Knudsen tiltraadte 1588: han døde 1632 og var gift med Regitze Jacobsdatter Sparre. 1616 solgte han Gaarden til Kristian IV.

²⁾ Hundslev Skovgaard ejedes 1590 af Fru Marine Juul; den er nu nedlagt som Herregaard.

³⁾ Kiilsgaard — nu Østergaard — ligger i Munkebo Sogn. Anders Kaas døde 1599 (Trap).

⁴⁾ Biskop Jac. Madsens Forgænger († 1587).

Aggedrup.

Annex til Kølstrup¹⁾. — 22 Tiendeydere.

Visiterede Aar 1590, den 25de Marts (selve [Marie] Bebudelsesdag) Kl. 7.

Han talte om Evangeliet: [Lukas 1]: 1) Hvor vidunderligt Gud Fader og Gud Søn arbejder paa, at Profetien om Sønnens Undfangelse kan opfyldes; 2) om de Prøvelser, der vederfares Marie og de Forsikringer, der blev givet hende af Engelen; 3) hvorledes Kristus blev undfanget og Anvendelsen deraf. Om det første [Punkt] var der 6 Underafdelinger: 1) Engelen (Dan. 9); 2) Maria Jomfru; 3) hun skal være af Davids Slægt; 3) [?] trolovet med en Mand; 4) hun skal bo i Nazareth, en foragtet By; 5) Maria er overvældet af Smerte; 6) det²⁾ udsættes længe. De tre første Forhold stemmer med Guds Forjættelser; de tre sidste synes at være imod Guds Forjættelser. Guds Almagt maa stilles op imod vor Afmagt. Hvorfor tales der om Marias Sørgmodighed? De Børn, som fødtes i Trængselens Tid, dem blev der tillagt Navne fra den nuværende Tid og Lejlighed. Ud af Marias [Kød og] Blod skal der dannes et Menneske, ligesom Adam blev skabt i Paradis; 2) Kristus som Gud skal iklæde sig dette Stof. Konge over Jacobs Hus til evig Tid; 1) Altsaa skal han opstaa igen; 2) altsaa skal hans Lemmer leve, og ogsaa de skulle opstaa igen. Godt og fromt.

Degnen, 5 $\frac{1}{2}$ Ort, fra Odense Skole. — Meget godt Skudsmaal.

Kirken liden, et stor Torn paa, alt met Tegel tagt. Er 1 Dør paa Norderside. 1 Clok. Huellinger 4. Fonten neder i Tornet met Sprinkler om. 1 liden Clok vdj Affsettet paa Kirken. Tafflen Tre-foldighet. Aposteler paa Fløieler. 2 Meszing Stager. Calck oc Disk staalet bort 2 Aar siden; nu ny af Søl uforgylt. Ond Meszhagel. 1 Magistrans stor løs; bort. 1 Skarns Taffle hos den store Crucifix; bort. Prædikestolen ny aff Eeg ved Synderside. God ny Degne-

¹⁾ Agedrup har oprindelig — ligesom Seden Sogn i Aasum Herred — hørt til Odense Frue Kirke. c. 1511 blev det lagt til Kølstrup Sogn. 1894 blev det et eget Pastorat (Trap).

²⁾ „det“ er vel: Opfyldelsen af Profetien.

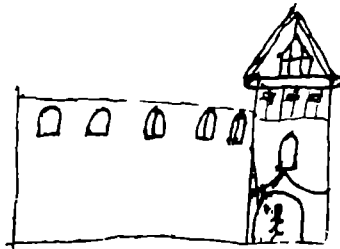
stoel. Kirkegords Mur Camp. Kirkegord liden; 1 Eeg paa, liden oc mange Hylder. Kirkeladen god; noget feiler paa Taget.

Wandmølle 1, Bollerup¹⁾ Mølle, paa Weien mellem Othense oc Kertheminde; løbber aff nogle Becke oc Moser, Kiære. 2 Querne.

Aaer: Roglunds Aa²⁾, Møllen løber aff; begyndis aff Weirop Sø ved Weirop Gord. Er vdi Windingherred³⁾.

Jeg visiterede Aar 1596, 4de S. e. Paaske. Hr. Laurits prædikede. Jeg holdt Tale. Alt vel!

Vdj denne Kerke Aar 1603, den 4de Novbr. Kl. 11 Slet bleff Her. Lauris kallet til Proust i Bergeherret oc Hindsboherret.

Marsleff.

28 Tiendeydere.

Aar 1589, den 24de Januar paa hiem Weien fra W. Laurits Brokenhusz var ieg vdi Kirken; var dog ingen Theneste.

Aar 1590, den 25de Marts, Marie Bebudelsesdag [visiterede jeg] Kl. 10.

Han sagde: Jeg har ikke kendt nogen Mand. Vore Jomfruer gaar i Seng om Aften, faar et Barn, inden de staar op. De haffuer vel Mand til forne oc ved aff Mand at sige. Han stiklede til Ulf[elds] Datter⁴⁾.

Her. Peder Nelszen Møller⁵⁾, fra Odense, 46 Aar, Fader til 14 Børn, 8 leffuende ved den første, 3 ved den siste, oc reder til Barszel met thet 4. Haffuer 2 Gange veret gift; nu Metta, Jørgen Kottis Dater i Othense⁶⁾.

Han talte over Evang. Oversigt: 1) Guds Barmhjertighed imod Menneskeslægten; 2) Kristi Velgerninger ved Undfangelsen; 3) Guds Vrede, hvorfor den ikke paa anden Vis kunde formildes. Afdelinger:

¹⁾ c: Bullerup.

²⁾ c: Raagelunds Aa (= Vejrup Aa) (S. 129).

³⁾ Skal være: Aasum Herred (jfr. S. 129).

⁴⁾ Denne Udtalelse maa referere sig til Hr. Peders Prædiken.

⁵⁾ Peder Nielsen Møller døde 1619; Ligsten i Kirken.

⁶⁾ Jørgen Kotte var Borgmester i Odense (Crone).

1) *Engelens Ord, hvorved han styrker hende; 2) hvorfor han bliver udsendt og Kristi Rige; 3) Marias Tro og Lydighed. Han vilde forklare Texten omtrent Ord for Ord, men aabenbarede ikke nogen Lærdomme. Han tilføjer intet [og] gør intet Indtryk.*

Degnen fra Skolen.

Kirken lang, met et Torn, muret mellem Stenger offuen paa, tagt met Tegel alt. Choret høier ind Kerken (siden gjort lige ud). 7 Huellinger, oc er 2 offuer Choret aff dem. 2 Cloker. 2 Liusestager aff Meszing oc 2 smaa Piber paa huer Skole[?] ¹⁾. Kerke ny kalcket. Paszelig Stole. Prædikestol ny ved Synderside. Herlige Altercleder oc Hagel aff gyldene Fløiel (Frue Giertrud Vlfeld gaff der till; hendis Begræffuelsze i en stor Kieller vnder Choret). Fonten i Tornet. Tefflen met *den korsfæstede* oc Røffuer; Fløyer 12 Aposteler paa. Er gammel; behøffuis en bedre. Herlig Skrifftestoel, men bedre Degnestoel aff Eeg panelet. Forgylt Kalck oc Disk. Kirkeladen ved Mact. Kirkegords Mur aff Kamp, muret offuen paa. Træer paa Kirkegorden 7. — Vlfeld elder Fruen inthet i Kirken.

Herregord: Weirop Gord, Vlfeld Christofferszøns oc hans Fruis oc hendis Børns.

Roglunde Aa, Herrits Skel mellem Aasum Herret oc Bergeherred. Gaar en Mølle, Weruppe Mølle, till Werupgord, 1 Quern.

Visiterede Skertorsdag, 17de April [15]95. Vlfeld oc hans Frue i Kirken.

Aar [15]97 visiterede Tisdag efter 3die S. e. Paaske; (kom did Mandag Afften). *Alle Præsterne var forskrevne derhen; Provsten og Hr. Laurits til Rønckeby var ikke til Stede.*

F. Gærtrud ²⁾ der oc hendis Dater. *Hun modtog os godt.*

Jeg visiterede Aar 1600, den 20de April, 4de S. e. Paaske; fra Othense did. De adelige [var] i Kirke. Jeg holdt Tale. Hr. Peder prædikede. Alt vel! Her Peder var altfor hurtig i sin Tale. Spiste Frokost dér. Drog tilbage til Odense Kl. 3 Efterm.

¹⁾ „Skole“ kunde maaske være = *Skaal*, men maa vist snarere være = en *Tap* (jfr. „Skolle“ under Ørbæk Sogn) eller en *Top* (saaledes under Vindinge Sogn) (Chr. Ax. Jensen).

²⁾ = Gertrud, Christoffer Oldelands, til Vejrugaard.

Birkinde.¹⁾

Annex til Marsleff. — 18 Tiendeydere.

Jeg [visiterede] Aar [15]89, den 18de Marts.

Her. Peder prædiket der (den Tid ieg kom til Marsløff, var aff Folcket der noget, men her i Birkinde).

Matth. 11: kommer hid til mig alle osv. 1) Hvem der indbyder; 2) hvem der indbydes; 3) hvad han lover de indbudte. — Skynder sig altfor meget. Han beskyldes for Ugæstfrihed; blev advaret.

Hunden æder de blinde Hvalpe²⁾.

Degen aff Othense Schole. *Var ikke til Stede. Godt Skudsmaal.*

Kirken liden, tagt med dobbelt Stien, tornet. $3\frac{1}{2}$ Huellinger. Paa Alteret Crucifixet og Røvernes Historie; paa Fløielen nogle Skarns Billider. 2 Clocker, 1 liden, den store synder. 1 paszelig Skab. 1 liden Keste. 1 liden Degnestoel. Ingen for Superintendenten (der var Snediker paa den). 2 Skarns andre Taffler affsat, 1 paa Skabbet, 1 ved Alteret. Ingen Liusstager. 1 slim lang Træ, Liusen staar vdj. Kirkeladen ved Mact.

NB. Bibelen, Passional, Ordinantzten feiler.

Herregord 1, Sæleberg, Lauge Wrne³⁾, vgiff, fik i thette samme Aar. *Lave [var] ikke hjemme.*

Wandmølle, Wilholms Mølle, 1 Quackmølle, gaar aff en Maase om Winter. Hør Oluff Daa till.

Aar [15]95 visiterede Skertorsdag, 17de April. Lauge Wrne bad mig hiem; kom did Kl. 2 Eftm.; ieg haffde giord Theniste i Marsleff. Kl. 7 Afften til Røninge.

Visiterede Birkinde Aar 1600, den 20de April. Lago waar i Kerken. Alt vel; kun er Præsten altfor hurtig i sin Tale. Jeg talte.

¹⁾ Det er mærkeligt, at Bispen ikke med et Ord omtaler, at Reformationens store Forkæmper *Hans Tausen* er født i Birkende. Der var dog kun gaaet 28 Aar siden hans Død (1561) Om ikke i Birkende maa hans Minde dog have levet i *Ribe*, hvorfra Jac. Madsen jo kom her til Fyen.

²⁾ Denne Sætning er vel enten fremkommen i Hr. Peders Prædiken eller i Samtalen med ham (Crone).

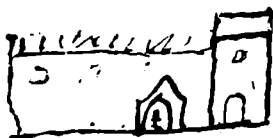
³⁾ Lave Urne til Selleberg synes at have solgt Gaarden til Søstrene Margrethe og Abel Norby (gift henholdsvis med Tønne Bille og Christoffer Basse (Trap).

HINDSBOHERRED.

Thingdag Tisdag.

Danmarks Raad, Erik Hardenberg, Lensmand, fik Lenet i Herredagen nest efter Kong F. II Begræffuelsze Aar [15]88. Lauris Brokenhusz tilforne, laa altid til Nyborg Slot¹⁾.

Prousten i Berge Herred er oc Proust i thette Herred; regne thet iche for et helt Herred; men Her. Canceler Niels Kaas, thet at vere saa; haffer Herrits Ting, Foged oc Seil.

Stvberop.

Er *Annex* till Dalby. —

Her. Lauris Bremmer Weile. — Edel.

Visiteret der. Aar 1589, den 17de Marts. Folcket var i Dalby Kerke. Prousten, Her. Hans fra *Kerteminde*, oc ieg drog til Kerken.

Kerken (dedicerit S. Lauris) paa et Berg²⁾, tagt met Holestien; feiler nogre. Tornet er begynt aff gambelt. Axel Wiffert, der hand var Lensmand paa Nyborg Slot, lod byge 9 Alne Mur paa Tornet; staa end nu vtilluct oc obet, Muren til stor Skade. (Med Erik Hardenberg³⁾). 1 Clocke, er reffnet, duer inthet, vden den omstøbis. 5 Huellinger i Kirken. Ingen Lofft eller Huelling vnder Tornet. *Den korsfæstede* met Paszens *Historie* Taffle. 1 Alter neden for Choret (skal affbrydis; met Erik Hardenb.) met S. *Nikolaj* Billed paa. En smuk Schrifftestol vdgraffuen. Ny Prædikestoel Synder op til Siden. Ny Stole. 3 Percements Bøger forderffuit oc skorne meget aff. 1 Knubskab⁴⁾ til Cleder. Ladtræerne sider endnu i Stanggabe⁵⁾ paa Tornet. Ingen Kirkelade; bleff effterlat⁶⁾ at Axel Wiffert motte lade den affbryde oc byge paa Tornet. Kierkegords Mur god. 1 Esk paa Kerkigorden.

¹⁾ Laurits Brockenhuus havde Lenet fra 1579—1588: derefter fik Rigsraad Erik Hardenberg det.

²⁾ Den højtliggende Kirke kaldes „den hvide Jomfru“ (D. Atlas VI, S. 572). Taarnet blev fuldendt 1600.

³⁾ ɔ: jeg skal tale med E. H. om Sagen (Crone).

⁴⁾ *Knubskab* ɔ: et Skab, hugget af ét Stykke Træ.

⁵⁾ Stanggab er vist = Huller til at sætte Stænger i, (til Stillads).

⁶⁾ effterlat = *tilladt*, indrømmet.

Konggorden Eskeberg; en herlige Ladegord sambyget i tree Husze, oc Graffue vden om den.

War en liden Meszing Taffle, sat i Træ; Ronebogstaff, som der menis, omkring; inden vdj et Billede. Marsti der skulle vere be-graffuit, oc hans Taffle, oc menis hans Naffn paa¹⁾. Frue Anne, Erik Hardenbergs, tog til Skousbo Aar [15]88; Frue Ane lod den forgyldte oc indføre i Kerken igen. Bogstaffuere vkendelige.

Jeg visiterede Aar [15]95, den 15de April. Alt vel! Tornet staar end nu i onde Maade. Hr. Laurits prædikede ikke; jeg holdt Tale. Mange Taterer i Sognet, nogre i Kirken samme Dag.

Jeg visiterede Aar [15]98, Søndagen om Lazarus, den 18de Juni. Alt vel! Tornet inthet røris ved.

Dalby.

[Jeg visiterede] Aar [15]89, den 17de Marts, Kl. 7; overnattede dér.

Her. Laurits Bremmer, *Jyde fra Vejle, 50 Aar*, var Capellan i Nyborg oc der var gift, *førend han kom hertil. Ulærd, haard mod sin Hustru; advaret og lovede at forbedre sig. Edel, thente Jomfru Birgithe paa Nebbe. 2 smukke Piger, den største 14 Aar; 1 Dreng, 9 Aar; dumme²⁾; 1 liden Pige ocsaa.*

Han talte over [og] oplæste hele Katekismen fra Prædikestolen (Katekismen er Laugheffs Breff³⁾ paa vor Salighed); Livets Børnelærdom; derfor skal Børnene lære den og Forældrene undervise dem deri. Dette er Buddets Lære: 1) hvad det vil forbyde; 2) hvad det

¹⁾ Jfr. Side 128. Ligstenen — uden Indskrift — i Skibets Midtergang kan muligvis dække over Marsk Stigs Ben; han ejede i hvert Fald Eskebjerg. Men Tavlen har intet med ham at gøre; det er et Bogbind i Emaillearbejde fra romansk Tid (beskr. i D. Mag. III, S. 194 f.), med Omskrift i Munkebogstaver og af forgyldt Kobber. Se Vedel Simonsen: Odense Bys Hist. I, S. 109 f. med Tydning af Indskriften, der er forfattet af Biskop Ricolf († 1162). Se ogsaa Aarb. for 1924, S. 384, hvor der findes en Tegning af Tavlen.

²⁾ o: døvstumme (jfr. S. 128) (Crone).

³⁾ Lavhævdsbrev = skriftligt Vidnesbyrd om en Lavhævd (en efter lovligt Kald og Varsel af en Person med Mededsmænd edelig afgiven Forsikring om hans Ejendomsret).

vil paabyde; 3) hvad der skal faa os til at udføre det. Han talte usammenhængende¹⁾.

1 Scholebarn (Borgemester Nils Suinnings) aff Certheminde; aff begge Sogner 26 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken (dediceret *St. Peter*) vel ved Mact, tornet. 1 Cloc. 1 Skarns Kerkelade mellem Stenger, forfallen (er affbrot [15]96). 5 Huellinger. 1 smuk Prædikestoel. Schrifftestoel. Bogstol. Ny Stole. 2 Taffler met liden Affset neden for Choret; affbrydis. Lensmands oc Fruens Stole der ocsaa, lige som i Stuberup. Tafflen paa Alteret: stor S. Peder mit; S. Poul oc S. Andreas osv., som træ smaa Dreng. 2 Meszing smucke Stager paa Alteret. Smucke Cleder. Alle Bøger. Camp Kerkegords Mur (denne Mur fornyet Aar 1597, oc den forfaldene Kerkelade affbrot).

Ingen Adel i Sognet.

Clagit en Kerke Thener at nødis til Arbed til Eskeberg oc slaais der offuer.

Aar [15]95 visiterede [jeg] 15de April. Alt vel! Mad Middag hos Her. Lauritz. Afften til Kertheminde.

Aar [15]98 visiterede 18de Juni, Søndagen om Lazarus. Her. Jens Jacobszen met oc liden Oluff²⁾. 1 Par Brude Folk viet aff Her. Lauritz. Laa der 1 Nat.

*Aar 1600, den 28de Maj talde F. Ane Rønnow mig til vdj J. Sile oc J. Karine Skenkels Neruerelsze vdj hendis Gord: ieg vilde sambytte Her. Nielsis³⁾ Kaldsbreff, Capellanens herstedes, oc giffue hanem Præsentas Breff til Erik⁴⁾ oc tilstede, at hand motte haffue Bryllup met thet første. *Jeg svarede*, at Kallet var vloulig, fordj ther kunde iche vere to Sognepræster; at Prousten hægde iche gjort ret, oc Bryllupet vilde ieg inthet røre om, vden ieg nøddidder til aff Øffrighet. Den 2den Juni var Her. Lauris, Her. Morthen i Skelderup, Her. Lauris i Mesing oc Capellanen, Her. Nils, her; begerde det samme. *Jeg svarede som ovenfor*: ville inthet rode her vdj, men lod dem læse *Vinstrups⁵⁾ Brev, som var givet til mig, om den kongelige Forordning.**

Aar 1602, den 31te Juli (en Lørdag) visiterede Dalby. Her. Nils Clauszen, Capellanen, prædiket. F. Ane Rønnow i Kirken. Siden offuer Borde forligt Her. Nils, Her. Lauritzis Suoger, oc hannem om Renthen. Der effter begerde Her. Nils Kremer i

¹⁾ I Teksten: ἀκολουῦθα = usammenhængende; Meningen er: han vrøvlede, „vævede“. Jfr. under Veflinge, Melby, Flemløse oc Vissenbjerg Sogne.

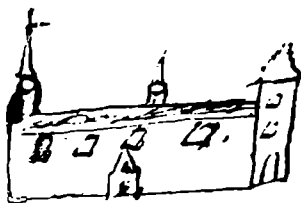
²⁾ Biskoppens Søn og Svigersøn(?).

³⁾ Niels Clausen (Kremmer), Kap. i Dalby og Stubberup; fik Embedet som Sognepræst efter sin Svigerfaders Død (ca. 1608).

⁴⁾ nl. Erik Hardenberg (Lensmanden). (Crone).

⁵⁾ Sjællands Biskop (jfr. Noten til S. 111). Brevet er fra 1597.

Proustens, Her. Hans Perszøns, oc Her. Jacob i Wiby¹⁾, at ieg vilde tiltale Her. Lauris, om hand vilde giffue hannem Citzel, S. Her. Hansis Efferlatte, til Mesing, til sin Hustrue, huilcket ieg nictet, førend hand racte mig sin Hand, at ville holde sine Ord. Oc da det var sked, oc Her. Lauris hannem sin Dater tilsagde, fik de huerandre sine Hender her paa. Oc vij ynskede Lycke til et got Ecteskab²⁾.

Mesing.

Aar [15]89, den 17de Marts, Kl. 10 [visiterede jeg]; fik Mad der Middag.

Her. Hans Sørnzøn. 65 Aar, Enkemand. Feiler meget paa Melet. Sønnen, Hr. Laurits, er i Aar bleven ordineret ham til Medtjener. 2 mandvoxne Piger. 1 Quinde giffit i Kertheminde; 2 Dreng samme Steds i Scholen, 1 vdj Othense; 2 Præster oc hans Børn.

Joh. 15: Om en liden Stund skulle I se mig osv. Afdelinger: 1) Aarsagerne til Korset (1) vort Kød; 2) for at vi ikke skulle indvikle os i Synder og Straffe); 2) Trøsten; 3) at vi skulle være ligedannede med Guds Søn osv.

Degen bosidendis, Jens; giffuer til Scholen aarligen 3 Ort. Byg. 60 Traff Korn, huer Traff 4 Skr., er 20 Ort.

Alle godt Skudsmaal.

Kerken (dedicerit St. Cathrine)³⁾ lang, tornet oc 2 Spyer, 1 lidet mit, 1 støre paa øster Ende. Kerken vd vnder 6 Huellinger; tagt paa Synderside offuer alt met Bly oc det store Spyer, det lidet met Bly paa nordere Side ved Tornet, det andet met Holsten (minste met Fiele). 2 skøne Cloker; 2 smaa Clocker i det lidet Spier (kand dem inthet bære). 1 Kirkelade brugis, er aff Mur oc forlenget ved westere Ende. Sprinkel for Choret. Smuk Skreffestoel, vdgraffuen. En slem Taffuel, S. Cathrines Billed paa oc 2 store Juduter⁴⁾ hos; skal en ny i Steden. (Da ieg visiterede [15]92,

¹⁾ her er formentlig glemt Ordene: deris Neruerelsze (Crone).

²⁾ Jfr. Side 136.

³⁾ Kirken kaldes „St. Karen med den blaa Kaabe“. (D. Atlas VI, S. 574). Stort Langhus.

⁴⁾ Jodut = Afgud (se Side 55).

er kommen en smuk Taffle paa Alteret med *Nadverens Indstiftelsesord paa Dansk og Latin*). Ny Stole. 6 skøne Huellinger. Et Segerverk i Kirken. Et Sacristi. Et stor Skab med 7 Rummer oc Skuffer. Smuke Meszeclleder (giorde dog aff gamle onde Aar [15]92.

Herregorde: Torslundgord, F. Anne Hardenberg paa hendis Broders Vegne besider¹⁾.

Aar 1592, den 21de April visiterede ieg i Mesing. *Nærværende dér var Præsterne fra Hindsholm og Provsten. Landemodeakterne blev dér eftersete. Jeg holdt selv Prædiken. Overnattede dér den foregaaende Nat. Ved Frokosten var til Stede hos os Frue Anne Hardenberg, sal. Eriks Dater.*

Aar 1593, den 26de Juni war Calente dér. Var der til Stede alle Præsterne og deres Hustruer. Landemodeakterne blev fremlagt. Jeg spiste til Aften Kl. 7. Min Søn Ole var med mig.

Aar 1597, 3dje S. e. Paaske visiterede jeg. Hr. Laurits holdt Prædiken. (Raaber op midt i sin Prædiken). Alt vel dér! Præstekonvent. Her. Jacob i Wiby gjorde sin Søns Barszel dér ved Frokosten.

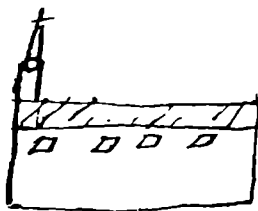
Aar 1601, Lørdag før 3dje S. e. Paaske, 2den Maj, overnattede jeg og visiterede. Hr. Laurits prædikede, jeg holdt Tale. Præsterne fra Øen²⁾ og Provsten var kaldt sammen dér. Alt vel! Der fra til Auensleff Afften.

Aar 1602, den 1ste Avgust visiterede ieg. Her Nils Kremer prædikede; oc ieg effter lang Begerde, Her. Nils gjorde hos mig, indledde ieg hans begerde trolloffuede Feste Enche, Citzel, S. Her. Hansis, i Kirken. *Hvad der senere skete imellem dem, maa de selv vide, da jeg var til Stede før Frokosten.*³⁾

¹⁾ Torslundegaard ejedes af Erik Hardenberg, der var gift med Regitse Ulfeld († 1571), derefter af Datteren Anne Hardenberg († 1612), der var gift 1) med Anders Bjelke († 1588) og 2) med Sivert Sehested. Fru Annes Ligsten er i Kormuren, Fru Regitses i Vaabenhuset. Gaarden laa i Faarup (Trap).

²⁾ nemlig *Hindsholm*, der den Gang omtrent var en Ø, da Taarup Strand ikke var inddæmmet.

³⁾ Jfr. Side 150. Efter S. 136 at dømme blev Hans Andersen (Broder til Raadmand Niels Andersen i Kerteminde) Præst i Mesinge; han døde ¹⁸⁾ 1609 (jfr. Ligstenen og Aarbogen for 1921, S. 605). Fru Citzel Laurisdatter døde 1632.

Wiiby.

27 Tiendeydere. — Aar [15]89, den 17de Marts Kl. 1 [visite-rede jeg].

Her. Jacob Jenszøn, 70 aarig, har mistet det ene Øje; god Stemme og klarede sig nogenlunde. Gammel Hustru. En Søn, studerer, rejste til København i Paasken [15]89; en anden [er] Degn i Røning. 2 Pige Børn. Hans Gord ilde byget.

2 *Timoth. 3*: Den hele Skrift er gudbeaandet osv. 1) Beviset for, at Læren er helliget af Gud; 2) til hvilken Brug.

Degnen fra Kerteminde Skole, 14 Ort.

Kirken vden Torn¹⁾; 1 Spir, tagt met Spon, paa Østerende; er 2 smaa Cloker i. Klockehusz paa Kerkegorden; 2 Clocker vdj. Kirken vdj et, tagt met dobbelt Steen. 5 Huellinger; 1 liden bag Alteret; en liden Dør till. Stor Chore, indlucte met smaa firekantet Traller. En skøn Prædikestoel offuen paa ved Synderside; dem gamle Prædikestoel, stander end nu (vdi den prædicet Her. Jacob). Skøne Mes Cleder, sort Fløiel. Jacob Wiffert begraffuen i Choret; hans og Frue Mettes Billeder vdhugget der paa i Steen. Stenen ligger 1 Aln offuen fra Gulffuet forhoffuet²⁾. En smuk Taffle: Naduerens Ord paa 1 Fløiel danske, paa den anden latine Ord; mit i *den korsfæstede* malet; paa denne Side *Joh. 3*: Saa elste Gud Verden, paa den anden Side: Lige som Moses ophengde Hugormen. Ny Stole i Kerken.

1) Frue Mette Rønnow paa Brolycke Kerkeverge, 1 Herregord, oc hører nu Jacob Wiffert, hendis Søn, til³⁾. 2) Huirringgord, Frue Beat, Her. Jørgen Lyckis⁴⁾. Drog der fra til Frue Mette paa Brolycke efter hendis Bud oc Vilge. Fik Mad der.

¹⁾ 1718 er der tilbygget et Taarn af Bindingsværk over et lille Sakristi ved Korets Østside (Trap).

²⁾ Stenen bærer ingen Indskrift, men Portrætfigurerne er udmærkede og vel bevarede (Trap).

³⁾ Jacob Jacobsen Wiffert døde 1592; derefter ejedes Brolykke af hans Moster Anne Rønnow, Erik Hardenbergs, og derefter af Datteren Mette, gift med Predbjørn Gyldenstjerne.

⁴⁾ Jørgen Lykke til Overgaard døde 1583, og Sønnen Henrik L. døde 1611. (Trap).

Aar 1591, den 15de Marts var Her. Jacob met sin Søn her vdi en stor Snefog oc hagde W. Frue Beate Fuldmøndige, W. Jaob Wifferts Bunde ocsaa oc 4 Bønder aff Sognemenden met. Sagde de 2 effter deris Hosbunders Befaling oc de andre 4, at huis Jacob, Her. Jacobs Søn, motte ordineres oc fandis god der til, da skulle de icke forskiude hannem effter hans Faders Død, men vilde kalde hannem til deris Sognepræst¹⁾.

Aar 1592, den 5te Septbr. prædiket offuer W. Jacob Wiffert.

Aar 1596, den 10de Maj (Mandag effter 4de S. e. Paaske) visiterede Kl. 9. Alle Præster der forsamlede aff Hinsboherrit. *Alt vel!* Groer paa Kirkegorden et Træ, heder Ære Træ²⁾.

En galine Hans Fiddeler ville vere aff met sin Hustru; hun slar hannem; loffuit, at hand vilde slaa hende 1 Mundslag huer Dag, vilde hun vere tilfreds.

Aar 1599, 1ste S. e. Paaske, den 15de April, visiterede jeg Kl. 2 Eftm. Kirken rigt udstyret³⁾. 1 ny skøn Taffle bekostet aff F. Mette Rønou paa Huidkelde, indsat Paaske Aften [15]99; koste mere end 200 Dr. Noch aff sit eget bekostet Clocken at forbedre, som vaar sprocket, at omstøbe; 2 herlige Meszing Stager. *Alt vel! Se den lille Visitatsbog!*

Præster døde paa Hindsholm eller i Hindsboherred.
Her. Hans Sørensen i Mesing døde Aar 1590.

Register paa huis Bøger, som fattis i Bergeherred oc Hindsholm Aar 1589.

Kerteminde: M. Hans Thomszens Psalmebog, Passional.
Dristrup: M. Hans Thomszens Psalmebog, Ordinantzen. *Luthers lille Katekismus.*
Mesing: Passional.
Dalby: Ordinantzen, Passional, *Luthers lille Katekismus.*
Stubdrop: lige saa oc Alterbogen lige saa.
Wiby: Passional, Ordinantzen.
Rynckeby: Ordinantzen.
Reffning: Passional, Ordinantzen, Alterbogen *eller Manualet, Luthers Katekismus.*
Kølstrup: *Luthers lille Katekismus.*
Agedrop: Passional, Ordinantzen, *Luthers Katekismus.*
Birkinde: Bibelen.
Monckebo: *Luthers Katekismus.*

¹⁾ I Præstegaarden fødtes 1600 Kristian IV's Hofpræst, den senere Biskop over Fyen: Laurits Jacobsen Hindsholm († ^{30/8} 1663); han var næstældste Søn af den her nævnte Jacob Jacobsen (Trap).

²⁾ Ær = Ahorn, Løn.

³⁾ i Teksten: ecclesia copiosa; copiosus = rigelig.

VII.

Gudme Herred.

Gudme Herred.¹⁾

Herrits Thing gaar Torsdag, ligger ved Gisle Kirke.

Kirker 12. *Patronatsret* [til] 3 Kirker. Er Loffte i Kirker 7; somstede offuer Choret, somstede offuer Kirken, iche offuer hele Kirken.

Capel: 1. — Præster: 9. — Capellaner: 2. — 1 Segerverk i Gudme.

1 Birk. — Ø, Werne Ø for Heszelerger. — Aa: 6. — Søer: 5. Herregorde: 15. — Møller: 2, Querne: 7. — Quacmøller: 15. Skoffue, vden *Dung*²⁾, 8.

Præster døde:

Her. Hans i Gisle.

Her. Nils i Oure [15]97.

Her. Jørgen Jesperszen i Suindinge dømt fra Kallet [15]91, 10de April.

12 Kerker, 2 Annexer vden Herret:

Ryszeling. } (var i den *i Avg.* [15]88; er Tornet begyntt inthet vden op met Kerkemur).

Her. Sune Hanszøn. *Hans Hustru Marine*, Lauris Strygs, min gamle Madfaders, Broders Dater i Othense. *Ingen Børn.*

Eluested } 1) Claus Huitfeld, Lauge Huitfelds Fader, til (er i Win- } Kromstrop. 2) Frue Kerstine, Nels Henrikszens, till dingherret.) } Tøgstrup. 3) vdi Eluested Sogen Frue Birgite Rønow till Lyckisholm.

Giisle. Her. Hans Franszen, *Fyenbo, født i Gaarden, Præstens Søn.* Karine, Her. Lauritszis Dater i Espe. 6 Piger.

¹⁾ Oversigten over Gudme Herred er af Crone sammenarbejdet af Originalens Fol. 44 og 64.

²⁾ Om Skoven *Dung* se Side 158 nederst og under Gislev Sogn.

Han opførte sig uforskammet imod Hr. Jørgen i Langaa ved Hr. Christens Andendagsbryllup¹⁾ i Hesselager. Blev advaret 12te Marts i min Bolig, og bad om Forladelse for sin Forseelse og lovede at forbedre sig. Ingen adelig.

- Suindinge. Her. Jørgen Jesperszen, fra Odense, Her. Jespers Broder i Espe. Marine, født i Suindinge. 2 Døter gifte, 2 i Schole i Othense, noch 3 till. Rig.
(Patronatsretten til Glorup). Glorup, Christoffer Walkendorp.
- Gudberg. Her. Erik Bang, fra Bogense. Marine, M. Knuds (Nels Friis [har] Patronatsretten). Dater i Heszlager. 2 Børn leffuendis.
Mullerup, Fru Lizebet Friis, Jacop Huitfelds.
- Ræinge. Her. Hans Lauritszen, Fyenbo. Marine Stars, fra (Her. Jørgen Lauritszen²⁾), Odense. Ingen Børn. Hun tøszer³⁾ gifte; 2 gifte Fyenbo, Bogherret i Børn i Odense efter hendes første Mand. Er 3 Herregord vj Ræinge: 1) Lambhaffue, Christoffer Walkendorp oc Lauris Strole; 2) Bolthinggord, Per KierteSogen; Thot; 3) Rynckebygord, Mogens Bilde. Vdj Hærringe: 1) Ebe Munck, Fielesbro.
ingen Hustru.
Hærringe(eri Sallingherret)
- Gudme. Her. Henrik Hanszen, fra Svendborg. Birgithe, fra Svendborg. Børn.
Broholm, Hans van Mellen.
- Bruager. Bruagergord, Jørgen Pripis Frue, Frue Agnete.
- Ore. Her. Nels Mogenszen, Fyenbo. Karine (1 Barn hendis), Jyde fra Aalborg. Her. Salomon, Kapellan, Graa, fra Svendborg, gift med Hr. Nielses Datter. Ingen adelig.
- Wixdrop. 1) Oluff Gaas, Wixdropgord, klog, rig. 2) Thiszelholt, Frue Karine, Jens Bods.
- Heszlager Her. Christen Hanszen, Her. Hanszis Søn i Skamby. (Patronatsretten [til] Nels Friis). Enkemand. Ingen Børn.
Heszlagergord oc Heszlager Birk.
- Langaa. Her. Jørgen Mattszøn, fra Odense. Marine, Jyde. Ingen Børn.
- Øxendrop. I Langaa: Rygord, Nels Bild; Foged paa. Øxendropgord, Claus Hundermark; 1 Bunde boer vdj.

Efter Beretning af Hr. Christen i Quernderop: Dungskoff begyndis i dette Herred i Gisle Sogen ved Sorelslage [?], er 3 Mile, och endis ved Ryszebøllid i Jerneskoft i Sundsherred. Er meste Parten denne Skoff i Sundsherred.

¹⁾ postnuptiæ er formentlig = Andendags-Bryllup.

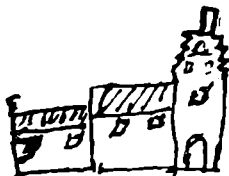
²⁾ Hr. Hans Lauridsens Broder og Kapellan (Crone).

³⁾ tøszer 3: 2 Gange.

Sogne Degne¹⁾.

- 1) Her. Sunis (Ryszeling), Mats Degen, er ved 3 Mile fra alle Købstederne. 2 Pd. 6 Skr. Eluested, 2 Mile fra Nyborg, 2 Pd. 1 Dr. aff Degnebolet. *Skal give 3 Skr.*
- 2) Ræing Dein och Hærring, 3 Mile fra Købsteder, Jørgen Friis; er en aff Ræinge oc 1 i Herring, Rasmus Sørenszen.
- 3) Giisle, mere end 2 Mile, Nels Knudszen 7 Pd. Mange Børn. 1 $\frac{1}{2}$ Ort. *Var ikke til Stede.*
- 4) Suindinge, 1 $\frac{1}{2}$ Mile fra Nyborg; Christoffer Walkendorp haffuer Patronatsretten til.
- 5) Langaa oc Øxendorp, Jørgen, 2 Mile till Suinborg fra Langaa, oc til Nyborg fra Øxendrop 2 Mile. Aff begge Sogner 9 Ort (14 Ort). *Skal give 10 Skr. (24de Marts).*
Aar 1604, den 28de April vare Herrispresterne forsamlede vdj Langaa Kiercke; och der bleff Jørgen Degen efterlatt²⁾, at hand skulle giffue for al Restantz 5 Dall. nu thil Nytt Aarzdag Aar 1605, och siden huert Aar her effter thil Nytt Aars Dag giffue 1 Daller.
- 6) Heszelager, Rasmus; Nels Friis Patronatsretten. 2 store Mile.
- 7) Gudme oc Bruager, Søren, 1 $\frac{1}{2}$ Mile oc 1 Mile fra Suinborg. 12 Ort. 1 Ort.
- 8) Ore oc Wixdrop, gaar 2 aff Schole Suinborg till.
- 9) Gudberg, 2 Børn aff Suenborg Schole.

³⁾ Anno 1594 April 8 i Langaa Kirke: Jørgen Degen til Langaa oc Øxendrup haffuer inthet vdgiffuet. *Skal give 2 $\frac{1}{2}$ D.* til Juul nu kommendis oc dermet vere, oc siden IX Skr. B. aarligen. Visiterede [15]95 Julii . . . effter Kong Knud. *Alt vel! Clagede 1 bunde, at Jørgen Degen læste met de rigis børn iche de fattigis. Han lovede at forbedre sig, oc loffuede Bønder, at de vilde holde deres Børn for Degnen.* [15]98 *visiterede jeg.*

Øxendrop.

Annex till Langaa⁴⁾. — 40 Tiendeydere.

Aar 1588, den 30te Avgust var Præsterne og Degnene kaldt sammen og kommen til Stede i denne Kirke. Han prædikede ikke.

¹⁾ Originalen Fol. 64.

²⁾ o: indrømmet, se Side 147.

³⁾ Dette Stykke, der i Originalmanusk. følger efter Degnelisten, er glemt af Crone.

⁴⁾ Sognet var forhen Annex til Thorup; 1553 blev det Annex til Langaa. (Trap).

Visiterede dér Aar 1589, den 24de Marts, Mandagen efter Palmesøndag, Kl. 8.

Stedets Præst, Her. Jørgen Mattszøn, fra Odense. Marine, Jyde fra Kolding; hun 1 Søn. Ingen Børn.

[Han talte over] Filipp. 2, og udviklede 3 Punkter, som [angivet] paa næste Side.

Degnen, Jørgen, en Alsing fra Sønderborg.

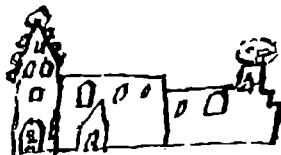
Kirken tornet, tagt med Tegel vden lidet paa Nordeside met Bly; huald inden vdi met 5 Huellinger. 2 Cloker. 1 malet Crucifix Taffle, paszelig effter Kerken; siden Evangeliet kom op¹⁾ malet. Et stor Skab i Kerken. En ny Prædickestol, vdgraffuen oc iche end nu opsat. Renthemester Christoffer Walkendorp haffde Patronatsretten til den, oc Kerkens Tinde borte i 8 Aar. Feiler paa Murrømmer²⁾ Taget alle Vegne, er ich lagd i Kalck, oc paa Synderhjørne paa Tornet. Gaff Patronatsretten op 2 Aar siden, oc nu følger Pendinge for 11¹/₂ [Ort?]. Kom Kirkeverge Hans herstedes. Er en Miszal³⁾ i Kerken, Ærchebisp Erik Walkendorp i Trundhem oc Pavestolens Legat haffuer ladet trycke, at holdis Mesze effther i Norge. Grøn Meshagel. Font i Tornet (skal i Choret). Prædikestolen ved den Synderside. Paszelig Stole. Feiler Psalmebogen.

1 Herregord, Øxendropgord, Claus Hundermark, ligger i Øxendrop By.

Aar 1591, den 10de April, Lørdag for 1ste S. e. Paaske bleff Her. Jørgen i Suindinge her i Kirken sagd fra sit Kald, i Overværelse af alle Ordets Tjenere fra hele Herredet.

Jeg visiterede Aar 1598, S. Hans Døberens Aften. Her. Jørgen prædicet. Jeg holdt Tale. Alle Præsterne var her forsamlede. Alt vel! Degnen stander tilbage 4 Dr.; siden 9 Skr. Byg fra Aar 1594.

Aar 1599, den 30te Marts ved Middagstid var der Herredskonvent af Præsterne. Alt vel!

Langaa.

35 Tiendeydere. — Visiteret Aar 1589, den 24de Marts Kl. 10. Her. Jørgen Matszøn, fra Odense; 36 Aar, lille af Væxt, god Prædikant, der gør Indtryk og belærer, Vdi 4 Aar været der; Capel-

¹⁾ o: siden Reformationen (1536).

²⁾ o: Murremme, Murlægte (Vid. Selsk. Ordb.). (Crone).

³⁾ Missale = Messebog.

lane i Nyborg 1 $\frac{1}{2}$ Aar. — Marine, *Jyde fra Kolding . . .*; thente Frue Anne Wrrnis; *gift her for anden Gang; var først gift med hans Forgænger Hr. Hans. Med ham har hun en Søn, som søger Skolen i Odense.*

Han talte over Filip. 2, Epistlen til Palmesøndag om Kristi Afleggelse [af sin Herlighed]. 1) Om Beskaffenheden af Kristi Herlighed; 2) om Kristi Selvfornedrelse; 3) om Kristi Ophøjelse.

Degnen, Jørgen, den samme, som gør Tjeneste i Øxendrop Kirke.

Kirken tornet, med Holsten oc Vingsten. 1 Affset. 5 Huellinger. Træer paa Kerkigorden; Kampsten om den. En Storck Rede paa øster Ende. 1 liden Clocke i en liden trind Huelling. 1 slett¹⁾ Ege Taffle paa Alteret; er end nu inthet malet paa. 2 smuke Liusestager. Fonten i Tornet (skal op i Choret). Prædickestol ny, vdgraffuen som i Øxendrop Kerki, ved den Synderside. Smucke Stole. 2 Cloker i Tornet. Ligger her Johannes Vrne, Frue Anne Rønnow begraffuen²⁾; Christoffer, F. Margretes (Nils Billds) Fader (døde i Suerig), oc Moder, hans Frue, Kerstine Lycke, haffuer en stor Kielder der i Kirken. Vng Johannes Vrne (vgiffit) der ocsaa begraffuen. En liden Degnestoel. Ingen Skrefftestoel. Feiler Psalmebog; er inthet kommen der.

Nils Bild haffuer Kongens oc Kirkens Parti, skifft sig alle Thener till af K^o Ma^s der i Sognet; inthet Kronen til hør vden Præstegorden oc Degnebolet. (Aar [15]94 Christopher Valkendorff 4 der).

Rygord, Nils Bild holder en Foged paa. 1 stateligt stor Sten Husz.

1 Quack Mølle for Gorden. — Rygords Skoff.

Aar 1594 visiterede jeg den 8de April (Mandag efter 1ste S. e. Paaske). Præsterne var kaldt sammen her Kl. 9.

Samme Aar ere for^{ne} deris Bene optagne, tode³⁾ oc lagd huer deris i ny Lerret oc ny Kester oc sat i Wobenuszet, oc muret Døren til vden fore. Mon det er rigtig gjort af dem, som lukker Øjnene i derfor?

Han talte over Aabenbarelsen, som fandt Sted overfor Maria Magdalene. Han prædikede godt og letfatteligt: 1) Grundene, hvorfor Evangelisterne saa omhyggelig skildrer Opstandelsen: 1) fordi Læren herom ikke er kendt ad naturlig Vej; 2) fordi Kristus er Grunden til vor Opstandelse; 3) for at de kan lære, at vi daglig bør rejse os

¹⁾ o: glat, uden Staffering eller Maling.

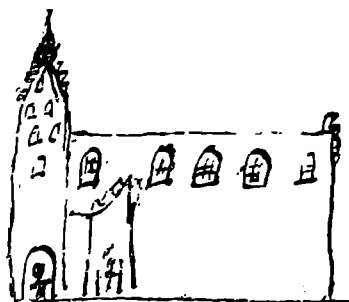
²⁾ Johan Urne († 1537), se Side 8. Ligsten med Portræt (nu i Taarnrummet), ligesaa over Fru Anne Rønnow. I Koret er et stort Epitafium fra 1594 uden Indskrift over Sønnen Christoffer Urne († c. 1566) og Hustru Kirsten Lykke, sikkert opsat af Datteren Margrethe, som var gift med Nils Bild til Ravnholt. — Niels Bild døde 1622 som sidste Mand af Slægten i denne Linie. (Trap).

o: toede, vaskede.

fra vore Synder. II) De Velgerninger, som herved blev vist Marie Magdalene: 1) hvad der var Aarsag til Marias Bedrøvelse; 2) hvilken Trøst der ligger i Englenes og Guds Søns Nærværelse.

Aar 1599, den den 21de Febr. ytte¹⁾ Jørgen Døgen M. Christen 9 Sk. B.; Aar [15]95 ytte 6 Mk.; [15]96: 1 Dr.; rester [15]97: 9 Sk. B.

Jeg visiterede Aar [15]99, den 30te Marts c. 3 Eftm. Bleff forligt met Jørgen Degen: hand skal giffue til Nyborg Schole for ald Restans 3 Dr. oc yde M. Christen dem inden Pentzedag, oc siden nu aff Aar [15]99 vdgifue til Juul nest kommendis oc fremj(?)²⁾ aarligen der effter, 9 Skr. Byg. Fra Langaa til Ore. NB. Solen saa rød som Blod til Røste³⁾.

Svindinge.

40 Tiendeydere. — Patronatsretten [hører] til Glorup.

Aar [15]88, den 30te Avgust var i Kerken oc fik Mad Middag met Prousten.

Aar 1589, den 24de Marts (Mandag efter Palmesøndag) visiterede jeg.

Her. Jørgen Jesperszøn fra Odense, Her. Laurises Broder i Espe, 54 Aar⁴⁾, Præst der i 36 Aar i Aaret 1591; 1¹/₂ Aar før Capellane i Ørbek. Graat Skæg. Rig Mand; tager Rente [af sine Penge]. En god byget Gord oc skøn Affuel. — Marine, født i Suindinge. 3 Døter gifte: 1 haffuer Knud Abraham⁵⁾, 1 Her. Mats i Synder Broby, 1 Her. Hans; 2 hieme; 3 Dreng i Othense Schole, 1 vdj Nyborg. — Hand maa tacke Gud og Christoffer Valkendorp; hand thiender hannem huer 20 Kerff aff Glorup Gord oc gør

¹⁾ ɔ: ydede. — Om Mester Christen se Side 75 f.

²⁾ vistnok = fremtidig.

³⁾ Solrøst = Hvile, *Solnedgang* (Molbecks Dialekt Lexik.): (Crone).

⁴⁾ Om Jørgen Jespersen (1555—91) se Giessings Jubellærere II, 2, S. 158 f. Hans Alder skal være 64 Aar. (Crone).

⁵⁾ Ridefoged i Gislev Sogn, se under dette Sogn

hannem andre store Velgerninger. Aar [15]88 fik hand 11 Las Korn. (Aar [15]89: 10 Las) aff Gords Affuel; huer Offer Dag 1 Dr. aff hannem, 1 Dr. aff Jomfrue Anne, dog de ere iche tilstede; oc Degenen aff huer 1 Mk. Haffuer halff Thienden oc Christoffer Halffdelen.

Han prædikede over Matth. 21: 1) Om Anledningen til Kristi Indtog i Templet; 2) at han uddrev dem, der købslog osv.; 3) at han tog Børnene i Forsvar; 4) om Templernes [rette] Brug.

Degnen, Anders Hanszen, fød ved Othense; 12 Ort. 1 Ott. Smør. Begge godt Skudsmaal.

Suindinge war Annex til Ørbek; er skild der fra 1554 aff Ch. III, oc Thienden at skiftis vj 2 Parter; Halffdelen Præsten oc anden Halffparten til Kirken¹⁾.

Kirken dedicerit Simon og Judas. Christoffer Valkendorp haffuer ladet Aar 1577 en ny Kerke, tagt met Tegel, aff Grund met Torn, tagt met Sten, oc et Spis mit paa Tornet, tagt med Kobber, opbyget. Kirken er 41 Trin lang oc bred 11. 6 skøne welske Huelinger. Alteret met 3 skøne blaa Stene oc Prædikestolen met blaa Stene ladet opbyget²⁾. Hans Foreldres Begravelses Sten staar i Norderside, hans egen oc hans Broders vj Synderside i Koret indmuret³⁾. Ald Kerkegolffuit lagd met 4 kantet Gullands Stene. 1 gammel Crucifix Taffle mellem Røverne paa Alteret (kommer 1 bedre). Giort alt paa Loffue⁴⁾. 3 Cloker. Cleder. Kirkegord clar; Muren muret. Ingen Træer.

Glorupgord, Christoffer Walkendorp⁵⁾. — Sø, 1 for Glorup. 1 Mølle met Vinter Vand for Glorup. Tued Wad, løbber 2 Becke til samen mellem Gisle oc Suinning, gør en Aa, løber 4 Møller aff i dette ene Sogen: 1) Lambdrop Mølle, løber offuen for Tued Vad; 2) Lunde Mølle, Nels Friis, 2 Querne; 3) Rømølle, Glorup, 2 Querne; 4) Tange Mølle, Axel Brahe oc Frue Met, Per Oxis; 5) Ny Mølle, 1 Quern, til Glorup. Den ene Beck kommer fra Dung, den anden aff Velde Kielder; løber vd fra Tange Mølle i Stranden ved Boholt. Gør Skelmes⁶⁾ imellem Vindingherret oc Gudme vj Sudost Side. — Glorup Skoff.

¹⁾ Se herom Side 104 ff.

²⁾ Spis = Spir, Tagrytter. — vælske o: Renaissance. — Kirken blev bygget 1571—78. Alterbordet er fra 1578 og beklædt med Kalkstensplader med Indskrifter. — Degnestolen er fra 1582. (Trap)

³⁾ Jfr. Side 8.

⁴⁾ paa Love o: paa Borg, paa Kredit (jfr. Kalkars Ordb.: Lov, Lovsmand); Kirketiendejeeren har lagt Pengene ud. (Chr. Ax. Jensen).

⁵⁾ Christoffer Henningsen Valkendorf (født $\frac{1}{9}$ 1525, død 1601) var fød paa Glorup som Nr. 3 af 5 Sønner og 7 Døtre. Ved Faderens Død 1535 arvede Sønnerne Gaarden i Fællesskab, men Christoffer blev snart Ene-ejer. 1574 blev han Rentemester; 1577—89 Rigsraad og 1596 Rigshovmester. (Troels Lund: Mogens Hejnesen).

⁶⁾ o: Skilsmisse, Skel.

Aar 1589, den 22de Marts, som Vor Frue Besøgelses Dag paa holtis, begerde Christoffer aff alle Sognemend schriftteligen, at de vilde giffue Sognedegen til hans Løns Forbedring, de, som gaffue 2 Skr., 3, oc 1, giffue 1½ Skr. (ydis paa en Dag); for Sognet hør hannem ene til, vden 1 Gord i Svinninge, Nels Friis, oc Tange Mølle; oc haffuer effterlat sin Landgilde Fiardepart i sin Leffs Tiid. Bleff hannem ocsaa vdlagd 12 Skr. Sæde Land aff hans eget, Glorups, Jord, oc der foruden aff 2 Kerkebol aarligen i Christoffers Tid 1 Ort. Byg, 1 Otting Smør. Ialt Korn 12 Ort.

Aar 1591, den 28de Marts, Palmesøndag, ieg prædiket der. Christoffer i Kirken. Hand oc Sognefolket claget, 1) at Børnen bleff iche lest offuer, men meget vdlect¹⁾ mod K^o Ma^s Ordinars oc Konge Breffue; 2) at Her. Jørgen iche læste Formanselse til Folcket før Altergangen. Her. Jørgen sagde iche ney her fore. Oc der paa begerede Christoffer en Dom; tog den vdj Berod²⁾. Aar 1591, den 10de April, er Her. Jørgen i Øxendorp Kirke dømt fra sit Kald. Faldt paa Forhaand.³⁾

Aar 1591 kom M. Semen did.

Aar 1591 gaff Christoffer till vdj Sognet alle Fore⁴⁾ Øxen oc Fødenød for den horde Faaer Trang oc for den horde Korn Trang. Sk. Sed Byg gelt [intet anført]. Huer Tener aff huer Ort. Skold Korn⁵⁾ 4 Skr.

Merkelig Fald⁶⁾, tildragen i Gudme Herred.

Aar 1591, den 10de April, Leffuerdag for 1ste S. e. Paaske, bleff Her. Jørgen Jespersøn i Suindinge dømt fra Kallet aff mig oc Prousten, Her. Sone Hanszen, i alle Herrits Præsters Neruerelse i Øxendorp Kirke, for hand haffde forglempt at læse offuer Børnen, nar de baris i Kirken, effter Ordinanzen; christnet dem for Thenesten vdj 1 eller 2 Fadders Neruerelse oc ville iche teffue effter flere; oc iche giort thet mellem Epistelen oc Evang.; dog døbt dem i Naffn Faders, S. oc Hel. Disligeste iche lest Formaningen til dem, som vilde anamme Sacramentet, aff Manualen.

Aar 1593 kom Her. Benedict did, fra Odense.⁷⁾

Aar [15]94 visiterede jeg 1ste S. e. Paaske, og prædikede dér.

Aar 1595 (en Onsdag), den 16de Juli effter S. Knuds Dag visiteret ieg Suinninge Kirke. Alt vel! Waar 9 Børn fød i Skørleffnet dette Aar.

¹⁾ o: udeladt.

²⁾ o: under Overvejelse.

³⁾ i Teksten: a priori.

⁴⁾ o: han eftergav dem alle Foder-Øxne osv.

⁵⁾ = Skoldekorn (Vid. Selsk. Ordb.). (Crone).

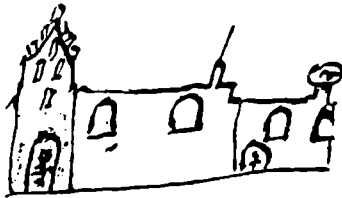
⁶⁾ = Tilfælde.

⁷⁾ Bendix Hansen blev Sognepræst efter den ovenfor nævnte Mag. Simon (1591—93).

Aar 1596 muteret¹⁾ W. Christoffer Walkendorff disse Cæremomier vdj Kirken uden min Billigelse og imod Regeringsraadernes Breve, udstedt [15]88, hvoriblandt han var én, og som han endog selv har skrevet under paa:

- 1) Vecte Børn at døbis samme Tiid de erlige.
- 2) Ingen Børne Offer.
- 3) Barszel Quinder iche at ledis i Kirke, iche heller offre, men sende Præsten, huad hun vill, hiem i Huszit eller i andre Maade hannem thet antuorde.
- 4) Ingen vtuctige at stande obenbare Schriffte.

Aar [15]98 S. Hans Dag *visiterede jeg. Christoffer [var] i København. Alt vel! Gaff Her. Benedict til Brandstød²⁾ 24de Juni 2 Dr.; Per Morszen 1 Dr.*

Gvdme.

38 *Tiendeydere*. Fru Gese³⁾ i Suinb. Kirkens Part holder hos sig.

Aar 1589, den 25de Marts Kl. 6 [*visiterede jeg*]. Her. Henrik Hanszen, fra Svendborg, var der [ikke anført] Aar⁴⁾ Scholemester. *Henved 60 Aar gammel. God Mæle, sact. Lig met Øyen, Ansict Her. Jens Matszen, der løber omkring aff Synder Julland. Birgithe, fra Svendborg. — 2 Sønnen studer; 1 liden i Roschilde; 2 smaa Piger. Her i 23 Aar.*

Han talte over Hebr. 13: Jesus Kristus [er] i Gaar og i Dag [den samme] osv. Formaning til, at vi skulle elske Kristus og hvorfor; 2) vi er underlagt Korset og skal bære det.

Degnen, Søren Jenszen, Jyde, haffuer Her. Christens Hustrue Moder i Homblet paa Langland; ganske gambel. En god Degn. Sæd 3 Skr. hart Korn; 2 Las Hø, 1 Sk. Haffre Sæd.

Kirken tornet, tagt met Holsten alt oc Affset. Et Storkrede paa

¹⁾ forandrede, ændrede.

²⁾ Brandstød var Hjælp, der privat ydedes den brandlidte; man havde jo ikke den Gang Forsikringssselskaber. Det synes herefter, som om Svinginge Præstegaard var brændt kort forinden.

³⁾ Geske Brokkenhuus var Enke efter Erik Bille til Lindved. (Crone).

⁴⁾ Henrik Hansen var Sognepræst fra 1566—1604.

øster Ende. Wabenhusz ingen¹⁾; de gaar ind aff wester Ende y Tornet; der ligger Præstens Halm ved den ene Side oc er nogre løse Fiele; ingen Huelling. 1 Dør paa Norderside neden for Choret. 5 Huellinger. Alteret: *den korsfæstede* som i Gudberg. 1 Træ paa Alteret at sette Lius paa. Prædikestolen offuer for Choret (Traller for Choret); er en neder i Kerken, Skarn, Her. Henrik clager, den anden er hannem for høy for hans Hoffuid. Fonten i Choret. Træ paa Kirkegorde, smaa. Kirkegords Mure god. 1 Segerverk, er Kerkins; Degnen, Søren, haffuer hiem till sit at holde der vid Mact; er alletid der (*Aar [15]96 og 1600*).

1 Herregord, Broholm, Hans van Melen²⁾.

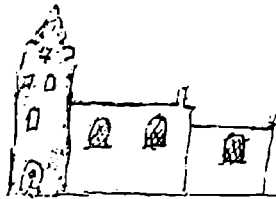
Giltberg Aa, begyndis i Dung vdaff Bølle Mose, løber igemen Gudberg, løber gemen Wormark oc grunder³⁾ vdi Haffvet ved Stockebeck; er 1 liden Haffn.

Møller: Broholms Mølle, løber aff Dammen ved Gorden; 2 smaa Querne. Vintermølle; 2 Tange Mølle, aff det samme Vand; hør til Arffskoff; 1 Quern. — Sø, Gudme Sø.

Jeg visiterede Aar 1596, den 15de Maj. Alt vel! Præstekonvent.

Aar 1600, den 23de April kom fra Gisle; overnattede der. Visiterede den 24de April (en Fredag) Kl. 6 Morgen.

Aar 1604, den 21de April, 2den S. e. Paaske, døde Her. Henrik, en meget god Mand.

Brvager.

Annex till Gudme.

18 Tiendeydere. Frue Giese i Suenborg Kirkens Part holder hos sig.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 25de Marts Kl. 8. Jeg holdt Tale til [Sogne]folket, fordi jeg havde hørt ham selv forinden i Gudme

¹⁾ 1603 blev det nuværende Vaabenhus mod Syd opført. Den nuværende Altertavle (gotisk fra sidste Halvdel af det 15de Aarh.) er vistnok den samme som den her nævnte. (Trap).

²⁾ Hans v. Mehlen († 1609) var gift med Emerentze Pedersdatter (Baden), der arvede Gaarden efter ham. Se iøvrigt under Revninge Sogn i Bjerger Herred.

³⁾ ɔ: udmunder i.

Kirke. Degnen [er] den samme, som gør Tjeneste i Gudme. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, liden, tagt med Vingsten. 1 Huelling offuer Choret, 1 vdi Tornet; Fiele Lofft offuer Kirken. Taffle met gamle Gud Mand, holder Christus afftaget af Korset¹⁾. Ingen Meszing Stager. Fonten i Tornet. Prædikestolen ved venstre Side. Alle Bøger. Muret Gaffuel mod Østerende paa Storkirken mod Choret. Kirkelade ved Mact. Kirkemuren om Kirkegorden met Kamp oc muret paa offuen Holsten.

Herregord, Broager Gord, Frue Agnete²⁾, Jørgen Prips, haffuer Pannumgord ved Nibe i Jylland Forlening hendis Liffstid (leier denne bort Jens Anderszen for 80 Dr. aarligen).

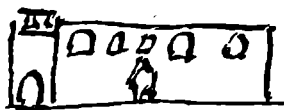
1 Aa, løbber aff Sorte Mose, Halffparten til Gudberg, Halffparten til Broager; løber neder ved Thiselholt i Stranden, oc Oluff Gaas haffuer 2 Møller paa samme Strøm, Quacmøller.

Dung, 1 Part her till.

Sigis, at Michel Degen var Degen i Tollbølg paa Laffuind³⁾, fløtte der fra oc fik Per Degens Datter i Snødde; sider i en Bunde Gord for Slottet; haffuer verit hos Oluff Gaas oc ladet hannem se i Wand hans Skademend⁴⁾ til hans Siugdøm.

Aar 1595, den 18de Maj, 4de S. e. Paaske, visiterede jeg Kl. 2 Eftm. Jeg holdt selv Tale fra Prædikestolen. Kom fra Gudberg did oc der fra til Suenburg Aften Kl. 5. Begge særdeles godt Skudsmaal. Alt vel, vden at ringe Fridcloken⁵⁾.

Aar 1600 visiterede jeg 24de April (en Fredag) Kl. 10 Form. Der var Præstekonvent dér.

Ryssling.

24 Tiendeydere.

Aar 1589, den 23de Marts, Palmesøndag, om Morgenen [visiterede jeg].

- 1) Deane gamle, séntkatolske Fløjaltertavle med Gud Fader og Gud Søn mellem 2 Helgeninder, er nu opstillet i Skibet, som endnu har fladt (gibset) Loft. (Trap).
- 2) Agnete Skenk var Datter af den tidligere Lensmand paa Rugaard Busk Skenk.
- 3) maa være Tullebølle paa Langeland. Ogsaa Snøde ligger paa Langeland.
- 4) o: de onde Ophavsmænd til hans Sygdom. (Vid. Selsk. Ordbog.). (Crone). Jfr. Side 172.
- 5) o: Bedeklokken. (Crone).

Her. Sune Hanszøn¹⁾, fød i Ryszling. 44 Aar gammel, lille af Væxt, omtrent skaldet, klog; velklingende Stemme, prædiker godt. — Marine, en gamle Quinde (70) giffit der tilforne; min gamle Madfaders i Othense, Lauris Strygs, ieg gik der i Scholen (Aar 1552 og 53), Broders Dater. Ingen Børn.

Afdelinger: 1) Om Jesu Indtog i Jerusalem; 2) hvad han foretog sig dér. Han oplæste hele Beretningen om, hvad der foregik Palmesøndag.

De fik Paalæg om efter Ordinansen, at de skulle holde sig fra Sakramentet, og øve Bod, og selv om de er blevne advarede, regnes for udelukkede [fra Sakramentet].

Mats Degen haffuer bode dette oc Annex Sogen; af begge 4 Td. 6 Skr 1 Dr. aff Degnebolet. Gambel; synger ikke Latin rigtig. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken liden; Tornet forfallen paa Muren, obet offuen vdi Kirke-muren. Kerkilade liden oc ond. Kirkigord met Træ. Kerkigords-muren met smaa Sten paa Norderside; Her. Sunis Lad²⁾ lucker. Tagt met ny Wingsten. 5 Huellinger. Den korsfæstede for Choret mellem Maria Magdalene oc. S. Hans. 1 Skarns Taffle met Jomfrue Marias Billed; 2 Børn i Armen; S. Nicolaus paa den ene oc St. Andreas paa den anden Side. Lidet Stenger Skrefftis(?). Skarns Degne Stoel. Ingen Skreffte Stoel. Langt Træ, Liusen staar paa; ingen Stager. Et lidet gambel Skab oc slemt Knob³⁾ Magestrans Husz. Fontet neder i Kerken; Traller om, (op i Choret; er Plas noch). Prædikestolen nogenlunde, ved Syndersiden. 1 sort Fløiels Hagel met et guldslagen Kors. 1 paszelig Clock; 1 liden henger i det obet Torn. Onde Stole.

Frue Anne i Kirken.

2 Herregorde: Kromstrop⁴⁾, Claus Huitfeld, Lauge Huitfelds Fader (Aar 1603 [Jacob] Høg). Den anden, Frue Kerstine, Nels Henrikszøns, til Tøgstrup⁵⁾.

Claus Huitfeld døde i Laaland paa Bramslycke, oc begroff hanuem i Saxkøbings Kerke Aar 1591, den 15de Oktbr.

S. Anne Capel i Lørup⁶⁾ muret; var Tilløb en Stund. Claus Huitfeld bruger till sit Hø.

¹⁾ formentlig tillige Herredets Provst; jfr. Side 164.

²⁾ skal vel være: Lade.

³⁾ Knob = Klods, Blok. (Kalkars Ordbog).

⁴⁾ Krumstrup laa i Byen af samme Navn. Claus Huitfeldts Søn døde faa Maaneder efter Faderen. 1609 tilhørte Gaarden Just Jacobsen Høg. (Trap).

⁵⁾ Tøjstrup ejedes 1589 af Mikkell Nielsen Sandberg, som døde ugift; Gaarden tilfaldt derefter Søsteren Magdalene, gift med Oluf Gaas († 1618). (Trap).

⁶⁾ Valfartskapellet skal være opført 1470 ved en Kildebrønd; det blev nedrevet 1610. (Trap).

Lindgrims Mose, nu Thyre Mose, kommer Bolthing eller Ræining aff.

2 Quakmøller, Fruen 1 oc Claus 1. — Ryszling Skoff.

Jeg overnattede dér [15]95, den 17de Juli; kom fra Suindinge.

Jeg visiterede Kl. 10 Aar 1598. Jeg talte selv fra Prædikestolen. Laa der Natten tilforne. Alt vel! 25de Juni, Søndagen om den store Nadvere.

Jeg spiste Frokost dér Aar 1604, den 28de April (Lørdag for 3die S. e. Paaske), i Nærværelse af Hr. Hans i Renge. Naraa Aften.

Elvested.

Annex tiil Ryszling (ligger i Winding Herred)¹⁾. 25 Tiendeydere. Aar 1589, Palmesøndag, den 23de Marts Kl. 8 . . . offuer kom did.

De samme fornævnte Afdelinger; 1) Om Indtoget i Byen; 2) hvad han foretog sig i Templet. Han oplæste hele Beretningen om, hvad der skete Palmesøndag. Han uddriver dem i Templet; lærer, hvad Gudshusene skal bruges til.

Psalme Bogen inthet kommen did. Det er Ch. Bangs³⁾ Skyld. Begge godt Skudsmaal.

Kirken smal, tornet, oc staar paa Østerende³⁾. Den ligger vj Skoffuen fra Byen; er huggen Stene vj. Kirkelade staar i Eluested By langt der fra. Sigis, de vilde der haffue byget Kirken; men det bleff ført der fra om Natten til det Sted, som Kirken nu staar. Kirkegorden rum met Træ. Muren met Kamp. Westerende 1 Huelling, offuer Choret 1 Huelling; i Kirken Fyrloffet. Tafflen *den korsfæstede* met 2 Engle oc Kalcke; Jomfru Mar. oc S. Hans hos; paa Fløeler 12 Aposteler; gambel. Prædikestolen neden for Choret ved Synderside. Ingen Liusestager, men et Træ. Fonten i westere Ende (skal op). Vforgylt Kalck oc Disk aff Søl; F. Birgite giffuet. Frue Birgith oc Jomfrue Anne Skenkels i Kirken. Onde

¹⁾ Ellested blev ved Kongebrev af 1625 annekteret til Herrested, men ved et nyt Kongebrev af 1642 blev det Annex til Gislev.

²⁾ Christoffer Olufsen Bang var først Skriver paa Emsborg (o: Øm Kloster?) i Jylland, men fik 1561 Livsbrev paa et Vikariedom i Odense St. Knuds Kirke og 1568 Bestalling som Stiftsskriver, hvad han endnu var 1578. Han døde ⁶/₁₂ 1599, 88 Aar gl. (Vedel Simonsen: Odense III, 1. S. 46).

³⁾ Taarnet er bygget oven paa Koret. Kirken er opr. bygget af huggen Kamp. (Trap).

Stole. Cleder: ond Haggel; 1 god sort Fløyels. 2 Cloker, 1 liden, 1 stor passzelige. Smuk Skrefftestoel. 1 Skarns Degnestoel.

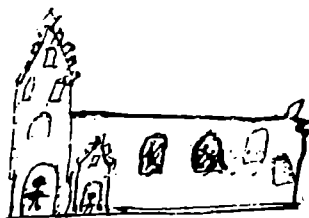
Der var en Bog i Kirken, de kallede Elbog¹⁾, oc læste offuer Folck met, som var besatte af Djævelen osv. En Her. Nels, Sognepræst i Nyborg, for nogle Aar købte den aff 1 Kirkeverge; oc er borte.

Herregord, Lyckisholm, Frue Birgithe Rønøw, S. Quitzow Effterleffuerske²⁾.

Skoff, More Skoff, ligger til Eluested oc Herrested.

2 Møller, huer 2 Querne; for Lyckisholm den ene, skyller 25 Ort.; den anden hart hos, 27 Ort. Meel.

Jeg visiterede Aar [15]98, den 25de Juni (Søndagen om den store Nadvere) Kl. 7 Morgen. Laa til Her. Sonis Natten. Alt vel! Fra Ryszling. Visiterede samme Dag Efftermiddag Herritssted.

Ovre.

40 Tiendeydere. [Jeg visiterede] Kl. 3 Eftm. Aar [15]89 den 25de Marts.

Her. Nels Mogenszen, Fyenbo. 65 Aar, ordeneret Præst i 44 Aar (Aar 1592, den 10de Marts). Karine, Jyde, fød vdi Aalborg. 1 Pige; den haffuer Capellanen, Her. Salomon (ung Mand, Kapellan; ikke god Stemme; græder paa Prædikestolen; jeg kunde næsten ikke optegne noget). 1 Søn, er Her. Jørgens Degen i Østoffte i Laaland. 1 liden Pige hjemme. 1 gift i Suinborg.

Han talte over 1 Cor. 11: Jeg modtog det fra Herren om Nadveren. 1) Huad dette Sacram. oc det ny Testam.; 2) hvad man bør overveje.

Jens Schriffuers Søn mod Ordinantzen (lige saa hans Søn til Wixdrop). 3 Ort.

Kirkens tornet; feiler noget Tag; er alt met Holzten. Fyrloffit offuer Kirken. Tornet vhuald oc Dør for inden til Kerken oc vden. Gode Stole. Er aldsammen malet *Kristi Lidelse* oc i Choret ocsaa.

¹⁾ Elbog = *Elvebog*, Trolddomsbog (jfr Ellefolk; se Kalkars Ordbog).

²⁾ Henning Quitzou, som var gift med Berete Rønnow, døde 1569.

Et smukt Chor vnder 1 stor Huelling. Paa Alteret gambel Gud met *Kristus, nedtaget af Korset*; Maria oc. S. Hans paa den anden Side. Ingen Liusestager, men Træ. Prædikestolen offuer for Choret, indluct met Traller. Fonten i Choret. En herlige ny Skrefftestoel oc Degnestoel. Pulpeturet farniszet¹⁾. Prædikestolen oc farnisset oc vdgraffuen. God Kirkelade. Bøger alle. En Kiste, suertet, til Cleder. Kirkegorden [Muren] aff Steen, nederfallen mangestede. Eske paa Kirkegorden.

Her. Nels aff sit eget bekostet meget aff Malingen oc Prædikestolen at farnisze.

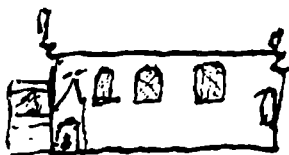
Scholemesteren tager halffue Parten aff Degne Renthen met Scholebarnet. Den, der boer paa Degen Boligt, Rasmus Jenszen, haffuer Sognemenden giffuet 1 Pd. aff Degnens Renthe, paa thet hand skal ringe Fredeclocken²⁾; mod Kongebreffuet.

Ingen Herregord. — 1 Mølle, Knarborgs eller Rennebecks Mølle, ligger ved Stranden; en Vinter Mølle; hører Lauris Strole til.

Jeg visiterede Aar [15]94, den 10de April. Hr. Niels prædikede over Jes. 53. Bønder beclaget, hand vilde iche holde Vedtegt; forlicit. Vilde haffue en sidende Degen. Jeg forelæste dem Kongebrevet. De haffde tagct fra Scholedegen 1 Pd. Byg, lagd til at ringe Fredclocken; motte loffue tilbage.

Aar 1597 kom Capellanen, Her. J. Salomon, voceret³⁾ til Sognepræst, 2den Søndag i Advent.

Aar 1599, den 31te Marts, visiterede jeg Kl. 1 Eftm.; kom fra Wixdrup did. *Alt vel!*

Wixdrup⁴⁾.

Annex; vd mod Stranden. — 36 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 25de Marts Kl. 10.

Her. Salomon⁵⁾ (er dette Sogen hannem oplat aff hans Hustrue Fader, Her. Nels i Ore). 40 Aar gl. Læser vnderlig Texten; heelt siunger: tyt, tyt, tyt! ellers smukt Ryst. *Han rettede det senere. Stemmen ikke ren. [15]99 støder til.*

¹⁾ o: ferniseret.

²⁾ Se Side 167.

³⁾ o: kaldet.

⁴⁾ Vejstrup var allerede før Reformationen Annex til Oure.

⁵⁾ Salomon Graa (se Oversigten!)

Han talte over Lukas 24: om Kristi Lidelse og Forudsigelse af hans Død: 1) om Kristi Lidelse og hvorledes den fuldbyrdedes; 2) om Disciplenes Uvidenhed og Jævnhed.

Jens Skriffuers Søn Degen mod Breff oc Seil.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken liden, vden Torn; er begynt ved vestre Ende met graa Kamp; inthet fuldkommet. 1 Clocke henger paa 2 Stykker der offuen faare. Tagt met Tegel oc Holsten. Alteres Taffle met *den korsfæstede, Marias* oc. S. Hans Billeder. 2 Meszing Stager. Cleder pazelige. Fontet i Choret. Bøger. Traller for Choret. Prædikestolen offuen, smuk vdgraffuen paa Pulpeturet. Offuer Choret 1 Huelling; offuer hele Kirken Fyrlofft. Kirkegorden met Kamp. Wabenusz mellem Stenger.

2 Herregorde: Oluff Gaas, Wixdropgord¹⁾; *var ikke hjemme; er forvissat om, at han er bleven gjort tosset af Hekse; var i Svendborg. Thiszelholt²⁾, Frue Karine, Jens Bods; var i Kirke; indbød mig til Frokost; var der Kl. 2. Hun gik i Forbøn 1) for Jens Schriffuer at beholde Sogner; 2) for en Quinde beleiet; 3) for en hendis Thener til Biørnsted³⁾ Kirke paa Langland. Rør mig ikke.*

Klinstrop Aa er Sogneskel, Markeskel oc Herritsskel; løber vd ved Thiszelholt i Stranden. 2 Møller, hører Oluff Gaas till; den ene, Wixdrop Mølle, ved Gorden, 2 Querne; den anden neden for, 1 Quern. 1 Quackmølle ved Thiszelholt; *duer intet.*

Jeg visiterede [15]94, den 10de April. Alt vel! Se min lille Bog! Spiste til Aften hos Oluf Gaas. Herfra til Skorup, hvor jeg overnattede.

Jeg visiterede Aar [15]99, den 31te Marts (en Lørdag) Kl. 8 Form. Laa i Ore Natten; kom fra Langaa. Lukas 11: Salig er den, som hører Guds Ord. I) Hvorledes det Ord er, som man skal høre og bevare: 1) Guds Profeters; 2) Kristi og Apostlenes; Katekismens Lære. II) Hvilken Nytte man har heraf; timelige og evige Goder: 1) Sjælens Føde; 2) Trøst under Korset; 3) det evige Livs Vej. Alt vel! Degnen var ikke til Stede. Karine var ikke i Kirke. Oluff Gaas var til Stede.

¹⁾ Vejstrupgaard er bygget 1622 — efter Brand — af Oluf Gaas' Søn Niels. (Trap).

²⁾ Tiselholt: Karen Kjeldsdatter [Brockenhuus] bragte Gaarden til sin Mand Jens Baad; deres Søn: Kjeld, døde 1608 som Slægtens sidste Mand. (Trap).

³⁾ En Kirke af dette Navn findes ikke i Fortegnelsen paa Stiftets Kirker. (Crone). Maaske: Bødstrup?

Reinge.

72 ¹⁾ Tiendeydere. — Aar 1589, den 22de Marts [visiterede jeg].

Her. Hans Lauritszøn, Fyenbo, i Bogherred i Kerthe Sogen. 38 Aar; war Hører i 5 Lexe vdi Othense. Haffuer hand sin Moder hos sig. Hans Broder, Her. Jørgen, 34 Aar, er hens Capellan; haffuer veret der 2 Aar. Paszelig Basz; kraftig og velklingende Stemme. Hans Hustru Marine Sterk, fra Odense, tidligere gift med Formanden, Hr. Niels Adamszen, med hvem hun har 2 Døtre, som er sat i Tjeneste i Odense, og desuden fire. Med Hr. Hans har hun intet Afkom.

Her. Jørgen prædikede her. Hr. Hans talte vdi Herring over de følgende Punkter. Han udviklede Evangeliet Lukas 2, som falder paa den 25de Marts, [Marie] Bebudelsesdag, hvilket efter Ordinanzen blev fejret paa denne Dag. 1) De nærmere Omstændigheder; 2) Engelen Hilsen; 3) hvorledes hun skal undfange ved Hellig-Aanden, og hvorledes Engelen styrker hendes Tro ud fra Elisabeths Undfangelse.

Degnen, Jørgen Pedersen, fra Hindsholm. Stærk Røst, synger godt, ja særdeles godt. 14 Ort.

Kirken en Korskirke; paa Synderside staar Tornet ²⁾ paa den ene Capelle oc er met Træværk offuen paa; tagt met Tegel; al Kerken met Bly vden det nordeste Capel paa den ene Side met Tegel. Feiler paa Blyet. 2 Clocker. Kerkigorden Eske paa. Kerkigordsmur god. 5 Huellinger; den sete ³⁾ nordeste Capelle; ingen Lofft eller Huelling vden løse Deller ⁴⁾ paa synder Capellet. Waben Husz. Alteret met den korsfæstede oc Røffuer paa; de 12 Aposteler i Fløyelerne. Font i Choret. Liden Degnestoel. Schrifftstoel ganske

¹⁾ Tallet er utydeligt paa Grund af en Blækklat.

²⁾ Taarnet, som er rejst over Sydkapellet, blev 1614 af Christen Thott ombygget med Mursten. (Trap).

³⁾ 7: sjette.

⁴⁾ Deller = savede Fjæle.

ringe. Kirkeladen ved Mact. Bøger alle vden *Salmebogen*; clagis paa Christoffer Bang¹⁾. Meszeclader: 1 Hagel gammel saa got; bleff giffuet effter S. Frue Margret Walkendrops til Lambhaffue. Jørgen Skenkel²⁾, hendis Hosbund, der begraaffuit; hendis Bilede ocsaa der paa vdhuggen; men hun ligger i Suinding Kerke. Haffde ingen Børn sammen.

Var 11 Karle, 10 Qinde Faddere aff 1 Barn, Dorithe. Capel-lanen, *udrustet med en god Stemme. 2 Afdelinger: 1) Gud er trofast med sine Forjættelser, ud fra Exempler; 2) om Kristi Person og Gerning. Fast og kraftig Stemme.* Folket kommer iche, førind 10 er slagen.

3 Herregorde: 1) Lambhaffue. Christoffer Walkendorff Halffparten oc Halffparten Lauris Strole. 2) Boltinggord³⁾, Per Thot, Fru Birgite Schram, Per Schrams; 2 Børn, 1 mandvoxen vdenlands. 3) Rynkebygord⁴⁾, Mogens Bilde, Frue Anne Huitfelds, Claus Huitfelds. 1 Barn.

Sø, Reinge Sø, Per Toth oc Frue Heluig til Arffueskoff. Loduig Munch, Lensmanden fisker paa Præstens Regme (?)⁵⁾, nar hannem løster.

Lidet Ege Skoff, Westerris, hører til Byen. Per Thot i Kelle-rop Skoff, oc huer Herregord sin Part.

En Aa kommer aff Sundsherret, løber ved Boltinggord, vdj Salingerred ved Broby.

2 Møller: 1 haffuer 2 Querne, løber aff samme Aa, til Boltinggord; 1 for Lambhaffue, Ventermølle.

Skoffue 2.

Aar 1595, den 31te Oktbr. visiterede jeg. Alt vel! Her. Sone⁶⁾ kom vnder min Prædiken aff Stolen. Jeg var paa Tilbagevejen fra Visitats paa Øerne, hvoraf jeg var optaget i 9 Uger.

Haffuer Kong Frideriks Comfirmas paa 2 Gorde i Rynkeby oc 1 paa Thoszing. Herligheden mod K^o Ma^s Breff er foruent hannem fra ved W. L. B.⁷⁾

¹⁾ Se under Ellested Sogn.

²⁾ Gravsten — forhen i Korgulvet — over Jørgen Skinkel til Lammehave († 1563) og Hustru Margrethe Walkendorff. Med ham uddøde de ældre Skinkel'er paa Mandssiden. Gaarden deltes derefter i Gl. og Ny Lammehave mellem Jørgen Sk.s Søstersøn *Laurits Straale* (gift med Mette Bille) og Fru Margrethes Broder, den bekendte Christoffer Walkendorff. (Trap).

³⁾ Boltinggaard tilhørte Slægten Thott; Christen Thott døde 1617.

⁴⁾ Rynkebygaard blev 1580 af Kronen mageskiftet til Fru Else Brockenhuus, gift med Erik Bille. Deres Søn: *Mogens B.* arvede den 1588, men udlagde den for Gæld til Hans Lange, hvis Arvinger 1614 solgte den til *Peder Thott*.

⁵⁾ Der skal vist læses: regio = Omraade, Distrikt.

⁶⁾ formentlig Provsten, Sone Hansen. Se Side 177 og under Ryslinge Sogn.

⁷⁾ c: Laurits Brockenhuus. (Crone).

Hærring.

Annex till Reinge¹⁾; ligger i Sallingeherred. 20 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 22de Marts Kl. 8, først Prædiken.

Her. Hans prædikit. Klangfuld og god Stemme. Han prædikede over Evang. til Marie Bebudelsesdag. Han havde de tidligere paa forrige Side nedtegnede Afdelinger.

Degnen, Rasmus Sørensen, en Sjællænder fra Ringsted, 3 $\frac{1}{2}$ Ort. Indsat aff Ebe Munch. Hand ved iche, om M. Nels²⁾ viste der aff eller ey. Synger godt baade ved Tjenesten for Alteret og det danske.

Kirken liden, tornet. 1 Huelling (er iche kalket) vnder Tornet. 2 i Kerken. Paneel Fyrloffit offuer Choret. Bly paa Synderside paa Storkerken vden noget ved Tornet, ellers ald Kerken met Holsten. Forfallen paa Tagget oc paa Tornet Murret Sudvest Side. Mange trinde Kamp vdj. 1 Clok. Kamp Kirkegords Mur. Ingen Træ. 1 gamle Skarns Taffle met Jomfrue Marie oc 2 Billeder i Armen. 2 Meszing Stager. 1 god Fløyels Hagel met dobbelt Damaskis Guld Kors. Ebe Munch, hans Faders Sten met 2 hans Hustruer, murret i nordere Side i Væggen i Choret³⁾. 1 liden Skreffte Stoel. 1 god Ege Bostoel⁴⁾. Funtet i Tornet, Traller for (fløttis i Choret som Skreffte Stolen, oc den op mellem Alteret ved norderste Side). Choret induct met Dør oc Trallier sueride⁵⁾. Prædikestoel ny paa Synderside. Bøger alle (Fogden paa Fielebro haffuer lont Bibelen).

1 Bek skiller Gudme oc Sallingeherrit; kommer fra Groen, en stor Dam ved Lørup i Røsling Sogen; løbber vd i Bolthinge Aa. Fielebro, Ebe Munch. — 1 liden Vintermølle for Fielebro.

Er ingen besynderlig⁶⁾ Skoffue vden Lycken til Fielbro.

Hans Jenszen Thue *hersteds* forgaff hans Søn, gjorde Dødslag⁷⁾ i

¹⁾ Herringe Sogn blev 1668 et eget Sognekald og fik 1846 Gestelev til Annex. (Trap).

²⁾ o: Biskop Niels Jespersen. (Crone).

³⁾ I Koret Gravsten med Portræfigurer over Ebbe Munk til Fjellebro († 1560) og hans 2 Hustruer: Marine Clausdatter Bonde og Kirstine Tønnesdatter Viffert († 1663). Sønnen (af samme Navn som Faderen) døde barnløs 1622; han var gift med Sidsel Høeg. (Trap).

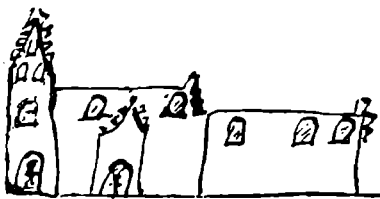
⁴⁾ o: Bogstol, Læsepult.

⁵⁾ o: svarvede, drejede.

⁶⁾ o: særlige.

⁷⁾ Dødslag = Mord eller Drab.

Dallum Birk, slog 2 Brødre ihjel paa Adelfarveij. Er forligt met Herskab oc Slecten; begerde Affløsning. *Om han kan det her, eller hvor Manddrabet er begaaet? Det er tilstaaet ham, at han maa blive afløst her og afbeder sin Brøde dér, naar han har skaffet Brev fra den forsonede og tilfredsstillede Øvrighed, hvad han ikke havde.* Forholtis¹⁾, fordi at Her. Hans var red for den Dødis Herskab, Nels Skinckel, at ske skulle nogen Skade. Kand iche vere, for Her. Hans haffuer Sandmend, Herskab oc den Dødis Slect for sig.

Gisle.

84 Tiendeydere. Herrits Thing der²⁾.

[Jeg visiterede] Aar 1589, Palmesøndag Kl. 11. Mesze ocsaa. Met Her. Jørgen i Langaa.

Her. Hans Franszen, Formandens, hans Faders, Efterfølger. 44 Aar. Lang, huid Mand; sterkt Røst; selve Indholdet ikke ilde. Karine, Her. Lauritzis Dater i Espe. 6 Piger, 1 Dreng. — Naar han er særlig drukken, tror han, at der siges alt muligt om ham.

Evang. [Matth.] 21. 2 Dele: 1) Om Kongen, Kongedømmet og hans Velgerninger; 2) om Undersaatternes Pligter.

Degnen, Nels Knudszen, gammel; siunger gemen Nesen. 7 Pd. Døde [15]93. 3 Skr. Hartkorn Sæd. 2 Las Hø, 1 Sk. Haffre Sæd.

En meget lang Kirke, tornet, smuk. Træ paa Kirkegorden. Muren met gra Sten. Tekt offuer Kirken oc Choret met Bly, Tornet met Tagsten. Mange Huggesten i Muren. 3 Huellinge offuer Koret, 1 vdi Tornet. Fyrløfft offuer Kerken, 4 Deller³⁾ lang. 2 Cloker, 1 liden, den anden stor. Tafflen den korsfæstede, meget vel vdgraffuet; i Fløieler 12 Aposteler. 2 Meszing Stager. Fontet i Tornet. Offeret met Barnet Fadere 11. Prædikestolen paa Synderside. Forgylt Kalck og Disk. Ingen Skriffte Stoel. Degnestolen gammel. Stolen i Kirken paszelige: En sort Fløiels Hagel met Crucifixet, vdstunget stateligen.

¹⁾ o: Sagen blev holdt tilbage (ikke afgjort).

²⁾ Endnu i det 18de Aarh. holdtes Gudme Herredsting i Gislev. (Trap).

³⁾ o: savede Fjæle, Brædder.

Fiellerop Sø.

Dung, den store Skoff¹⁾, begyndis her i Sognet ved Sørrels Weenge; er 3 Mile lang; endis ved Risebølle i Sundsherred; er meste Parten i Sundsherret. Løber fra Heszelager oc Suinborg; er en Miel somstede, 3 Fjerd. Veis, $\frac{1}{2}$ Mil og Fjerd. Veis igemen sommestede.

Knud Abraham, Ridefoged i dette Sogen²⁾.

Aar 1595, den 17de Maj visiterede jeg (Lørdag før 4de S. e. Paaske). Her. Jacob haffde tilforne Søndagen forud sagt sin første Mesze³⁾. Clagede hart for en Sæde Degen; deris Børn kunde iche informeres i Katekismen. Karine oc Her. Jacob effter Maaltid i min oc Proustens, Her. Sones, Neruerelsze⁴⁾.

Aar 1595, den 15de Juli waare alle Præster forsamlede. Her. Jacob gjorde sit Calent. Jeg der met. Her. Lauris i Espe, Quindens Fader, oc Her. Christen i Querendrup, Her. Jacobs Fader, der met. Der fra Aften Suinding.

Aar 1600, den 23de April visiterede jeg om Eftermiddagen; kom fra Windinge did. *Alt vel; men de bad dog lidenskabelig*⁵⁾ om en Sædedegn. Der fra Kl. 6 til Gudme.

Aar 1601, den 31te Juli var Her. Jacob [oc] 2 Kirkeueger, vilde haffue en residerendis Degen; begerde, de vilde giffue mig met Præsten, huad Skyld de gaff hannem. Sagde, de ingen Sager haffde til hannem, vden Børne Lerdom bleff forsømt. *Jeg svarede:* Jeg kunde inthet gøre mod K^o M^s Breff och Befaling, men bad, de vilde holde deris Børn for Sognedegen for eller effter Theneste.

Aar 1602 bekom de effter K^o M^s Schriffuelsze (dog vrangelig bekommet) Nils Degen, resider der.

1) Byen Dong ligger i Sognets Sydøsthjørne. Maaske er Sørrels Vænge = Brænderup Vænge i Gudbjerg Sogne, hvori det meste af Skoven ligger. Jfr. Indledn.

2) Ridefoged Knud Abraham var 1578—1616 Ejer af Eskelund, der var en af de gamle *Maalsgaarde*, som skulde yde Fødevarer til Nyborg Slot, naar Kongen boede dér. (Trap).

3) Hans Frandsen er formentlig død først i Aaret 1595 (jfr. Indledn.) og Eftermanden Jacob Christensen har saa ægtet Enken.

4) her mangler formentlig: bleve trolovede. (Crone).

5) i Teksten: cum stomacho = med Vrede, Uvilje, *lidenskabelig*.

Hesselager.

85 Tiendeydere. — Patronatsret.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 24de Marts Kl. 1 Eftm.

Her. Christen Hanszen Skamby¹⁾. 44 Aar. Efter sin første [Hustrus] Død ægtede han i Bogense den anden: Johanne Mourits Ibszens Dater, som bode i Aarhusz ([15]88, 3dje Søndag efter Herrens Fødsel).

Han talte over Matth. 21: Om Jesu Indtog i Templet: 1) Hvorfor han drog derind og hvad han foretog sig dér; 2) Om Sætningen: Af spædes og diendes [Mund].

Ingen danske Bibel; vilde iche Joh. F., at hans Sognepræste skulle haffue dem, men Præsterne selffuer fordanske Texten.

Rasmus Degen 6 Td.

Kirken reformeret²⁾ aff Johan Friis; sat et stor Capelle til, vdi huilcket tuert offuer Prædikestolen, alle Quinder staar. Fielelofft offuer Capellet. Oc ved Østerende al Choret met 1 Huelling oc Trapper til. 5 Huellinger. 1 Degenstoel. Ingen Schrefftestoel. Paa Synderside, saa vit den gambel Kerke var, Bly; ellers Vingsten. Paa Alteret 1 malet Taffle med den korsfæstede oc offuen paa Opstandelszen; paa Fløielen den nordeste noget af Lidelseshistorien, den syndere Begravelsen. Vdi Østerende j Muren, Norderside ved Tafflen, Johan Friis Vaben paa en Sten forsøllet, oc død vd huggen, huid. I den nordeste Side 1 liden hueld Stue til Meszeclader oc en Dør til. Vden fore i Choret indsat i Muren Nels Frisis Faders oc Moders Ligsten, hans Contrafei forgylt i en fuld Kyrrels³⁾.

¹⁾ Hans Forgænger synes at have været en Mag. Knud, (jfr. S. 180).

²⁾ o: omdannet, ombygget. Denne bestod i, at Koret 1550 blev helt ombygget og forsynet med 2 Korsfløje og fik Gavle i Stil med Herregaarden (Mackeprang: Vore Landsbykirker, S. 129 øverst). Niels Friis har opført den søndre Korsarm 1597–98

I Koret 2 Gravstene med Portrætfigurer over Henrik Friis til Ørlunde († 1571) og Hustru samt over deres Børn: Jesper og Maren (begge † 1561), endvidere en Mindesten fra 1557 af Joh. Fris for ham og Slægten. Paa Stenen er udhugget en Dødningsfigur som Skjoldholder. (Trap).

³⁾ o: Rustning. — Om Gravskrifterne se Marm. Dan. I, S. 238 ff. (Crone).

Der hos Jesper Friis, en ung Karl, oc hans Syster, Jomfrue Marine Friis; døde paa Ørlund; hand druknet i Lunde Mølle Dam. Fonten i Tornet. 2 Meszing Stager. Kirkelåde god¹⁾. Kerkigord met Trær. Muren god.

Herregord, Heszelager, Niels Friis²⁾. — Birk Heszelager Birk³⁾.

Møller 3: 1) Heszelagers By Mølle, Vinter Mølle; 2) Wormarks Mølle, 2 Querne. Disze tho driffuis aff Gielberg Aa, kommer aff Dung. 3) Heszelager Mølle, driffues aff et Vand, komer fra Broholms; er 2 Querner.

Sø, Woringe Sø, ved Bergeskoff.

Heszelager Skoff. Wormark Bøge Skoff⁴⁾.

Wresen Ø vden for Heszelager; Nels haftuer sin Stod der paa. Noget Ege Krat paa.

Thridie Paaske Dag i Kirken [15]91.

Aar 1594 visiterede jeg den 9de April Kl. 8; de adelige var til Stede. Hr. Christen prædikede. Der var to Altergæster [og] blev holdt fuld Messe.

Jeg visiterede S. Hans Døberens Dag Aar 1598.

Nils Friis inthet hiemme, til Herredage. Kors Kirken fardige; vnder den synderste hans Begravelsze. Aar [15]97: 1 Hospital aff Mur; 4 Kamrere huelet; 2 siuge i huer. Kackeloffn oc Skorstien i huer; 1 liden Kolhaffue⁵⁾ Disse 8 fanger huer Løfferdag Aften 1 Dr. døde 1100 Dr., Poul Nilszen giffuer Renthe aff. Schreff Fundazen vd oc⁶⁾ Poul Nilszens Handschrift. Superintendenten i Fyen, Prousten i Gudme Herret oc Sognepræsten til Heszelager ere *Bestyrere*, oc Superintendenten at høre Regenscab der paa aarligen. *Alt vel der!*

¹⁾ Kirkeladen, N. for Kirken af raa Kamp- og Munkesten, er vel bevaret.

²⁾ Kansleren Niels Friis til Ørbæklunde og Heszelager var en Brodersøn af Johan Friis og gift med Vibeke Gyldenstjerne fra Iversnæs. Han døde 1610 og hans Hustru 1613. — Johan Friis har opført Heszelager 1538 og følgende Aar. (Trap).

³⁾ Heszelager Sogn var et eget Birk fra 1539—1828. (Trap).

⁴⁾ Vormark var tidligere en Hovedgaard. (Trap). Mærkelig nok omtaler Biskoppen ikke den store Heszelager-Sten (Damestenen).

⁵⁾ o: Kaalhave, Køkkenhave.

⁶⁾ Meningen er vist: *efter* P. N.s Haandskrift.

Gvdberg.

80 Tiendeydere. Patronatsretten [til] Nels Frijs til Heszelager. [Jeg visiterede] 24de Marts Aar [15]89, Kl. 4 Eftm.

Her. Erik Bang, fra Bogense, 45 Aar. Lærd i Latin, Græsk [og] Hebraisk. Indholdet har han, men Stemmen og det andet, som skulde være til Stede, passer ikke altsammen. Røsten gaar vd aff Næsen. Gør intet Indtryk; holder altid . . . Ganske siugelig. Marine, M. Knuds Dater i Heszelager; ved Her. Hans¹⁾ 7, ved Her. Erik 6 [Børn]. Hun er meget ond imod Manden. Selv er han en god og jævn Mand.

Han talte over 1' Joh. 2: Gud er Kærlighed osv. 1) Om Guds Kærlighed imod os. 2) om den, som vi skylder ham.

Degne aff Scholen, 14 Ort. 2 Børn aff Suenborg.

Godt Skudsmaal. Nogle bad om at faa en Sædedegn. Niels Friis' Foged svarede, at denne havde valgt Skoledrengene og at de burde være tilfreds med dem, eftersom Patronatsretten tilhørte ham selv.

Kirken tornet, oc det met Bly, det andet Vingsten, Affset. 2 Clobber. 5 Huellinger. 1 liden Sacrastie met 1 Skorstien vdj. Tafflen paa Alteret vdhuggen den korsfæstede med Reffueren; paa Fløiler Paszen²⁾ oc Opstandelszen. Fontet i Tornet. Prædikestolen ved Synderside muret, Skarn. Degnestol god. Ingen Schrifftestoel. Træ paa Kirkigaarden 25; Kamp om. 2 Meszing Stager oc 2 Piber paa huer Side. Lade ingen; Nils lod bryde neder oc byge Sacrastiet aff. Ingen Psalmebog. Feiler Biblen (som ovenfor ved Heszelager). Aar [15]91 Meszeserken ond paa venstre Arm oc for paa Brystet). — Kirken renoueret oc vel flyd Aar [15]89; koste Nils Friis en hel Hob.

1 Herregord, Mulleruggord, Fru Lizebeth Friis, Jacob Huitfelds

¹⁾ Hr. Hans er formodentlig Formanden i Embedet.

²⁾ c: Lidelseshistorien (passio).

(var vdj Laaland paa hendis Gord¹⁾); inthet i Kirken, 1 Herregord, Nils Friis, Brendisskoff; holdis 1 Foged paa²⁾.

1 Mølle, Gudberg Mølle, 1 Quern; løbber aff Gudberg Aa; heder siden Gielberg Aa i Gudme. Gudberg Aa, kommer aff 1 Mose i Dung, Bøllelose.

Aar [15]91, den 10de April kom jeg fra Oxendorp; Her. Jørgen i Suindinge bleff affsagd met sit Kald. Her. Sone met; laa der Natten. Anden Dag visiteret Kirken 1ste S. e. Paaske, 11te April. Haffde den sædvanlige Tale paa Dansk til [Sogne]folket efter at Gudstjenesten var endt. De gav ham det bedste Skudsmaal. Kun ønskede de dette, at han ikke som sædvanlig vilde trække sin Prædiken ud i Timevis. Han lovede at forbedre sig. Endvidere at explicer ocsaa aff Katekismen, saaledes som det var ham foreskrevet. Skal haffue et Thimeglas. Han udviklede Evangeliet; delte det i 2 Afdelinger: 1) Om Ordets Tjeneste og om den kirkelige Myndighed, hvilken han atter delte i 4 Afsnit: 1) Hvilken Slags Fred; 2) hvorledes Kristus er udsendt af Faderen; 3) hvorledes han aandede [paa Disciplene]; 4) Tjernerne Magt. Ilden Del: om Thomas' Bekendelse.

Aar 1595, 4de S. e. Paaske (18de Maj) waar alle Vegne Rycete, Sognefolcket ville icke nygis met Her. Erik for hans Mele Skyld; gaar noget vd aff Næsen. Nils Friis begerede ocsaa, hand skal holde en Capellane; vil giffue hannem til Help aff Gudberg By sin Part Thiende, beløb sig thette forgangene Aar ([15]94) efter Register, som hand antuorde mig; Rug 73 Tr. 4 K.³⁾; Byg 49 $\frac{1}{2}$ Tr. 4 K., Blandkorn oc Haffre 62 Tr. 6 Kr. — er 181 Tr. 3 K. Da ieg gorde hans Skodsmol, bad jeg Sognemend gaa vd aff Kirken oc berode sig⁴⁾ oc giffue mig Besked, huad de ville forsuare igen⁵⁾. Da kom de ind; gaff hannem et got Vindisbyrd for Mele, Lerdom oc Omgengelsze, oc begerede, hand motte lenge leffue met dem. Oc da jeg adspure de andre Sognemend, om de haffde noget andet der at sige, var der ingen, det gjorde. Men clagede, at de begerede Theneste ved 8 Slet oc vde før 11 om Sommeren; huilket Her. Erik sambtykte oc bad, de ville pante⁶⁾ i huer By, som icke kom betimelig frem paa thet Thenesten skulle icke opholdis.

1) nl.: Berritsgaard (Crone). — Mullerup ejedes først af Johan Friis, der efter af hans Broder Henrik og derpaa af hans Datter Elisabeth (til efter 1627). Hun var gift med Jacob Huitfeldt til Lillø og Berritsgaard († 1583). (Trap).

2) Af Brændeskovgaard findes nu kun Voldstedet. (Trap).

3) o: Traver og Kærve (Crone).

4) = beraade sig, o: raadslaa.

5) forsvare, o: svare.

6) egtl. = udpante (Kalkars Ordbog), her vist = ikende Bøder.

Aar 1598, den 21de Juli waar Her. Erik hos mig om samme Clagemol, mig forgiffuet aff F. Wibike¹⁾). Wille inthet tage nogen Capellane.

Aar 1599, den 1ste April (*Palmesøndag*) visiterede jeg. Aften (*Lørdag*), ieg kom did tilforne, Solen gik til Røste²⁾) blodige rød, Maanen fuld blodige rød gick op. Hr. Erik prædikede; jeg holdt Tale. Særdeles godt Skudsmaal. Oldermænden suarde mig først, der ieg bad dem, de ville giffue Her. Erik Skudsmol, oc de ville gaa vd paa Kirkegorden oc berode dem; da stod Hans Matszen aff sin Stol paa Kirkegolffuet oc gaff hannem oc hans Hustrue (*uagtet jeg ikke havde spurgt om hende*) et got fuldkommen Kald oc Vindisbyrd met de andre Bønder; oc var plat ingen Clagemol, andet end hand prædiket for lenge. Loffuet at prædike alene, 3 Qv.; *hvilket han lovede mig hjemme hos ham. Han traf ogsaa Aftale med mig om, at han vilde antage en Medhjælper til Paaske 1600*; dog om Nils Friis ville onde hannem den Thiende, hann haffuer loffuet tilforne aff Gudberg By; oc motte selfuer tage sig Capellane, som lerd oc from er. *Svag Stemme*; Veret vdaff Næsen.

¹⁾ Niels Friises Hustru (jfr. Side 179).

²⁾ Røste = Hvile (se under Langaa Sogn).

VIII.
Sunds Herred.

SVNDSHERRED.

Aff Kong Suen¹⁾ skulle Suenborg sigis, som den skulle haffue stigtet; eller aff Fiøren, som ligger for Byen, Suine Sund; oc der ocsaa aff sigis Herrit Sundsherrit oc Suineborg. Haffuer 1 Lamb eller Faar i Herrits Signet met en Faffne²⁾ (lige saadant et vdj Aasumherrits Seil). Onsdagen holdis Herrits Thing i Lunde By. Borgem. Rasmus Henrikszen, Schriffuer; Peder Star Lauritszen, *Fyenbo*, i Huszby ved Iffuersnes. 1 Stibsøn i Købnehaffn, *Sone Lauritsen*; 1 her i Byen, *Hans Lauritsen*.

Aar 1588, den 1ste Maj tilsvor alle mig Troskab,

[Kirker] 18 met S. Jørgen:

1. } Suinborg: 2 Kerker: Vor Frue, Her. Jørgen Marquorszen (skeller paa Øffrighet efter hvad Borgmesteren Peder Star berettede [15]88 den 18de Septbr.), S. Nikolaj, den anden, Her. Jens Sørenszzen, *Jyde fra Skive*. Her. Nels Jacobszen, Capelane i Suinborg, fød ved Warde.
2. }
3. { Kerkeby: Her. Hans Lauritszen, en vng Mand.
 { Lunde ligger til Sognepræsten til S. Nikolaj Sogen til Suenborg, funderet did aff Michel Brokenhusz oc M. Jørgen³⁾.
4. Querndrop: Her. Christen Jacobszen, Prousten, *Jyde fra Aalborg*.
Patronatsretten till Egeskoff.
 Egeskoff, Lauris Brokenhusz.
5. Stenstrop: Her. Gregers Rasmuszen.
 1) Absolon Gye til Løgtued. 2) Skioldemose, en Bunde i boer.
6. { Østerskerning: Her. Rasmus, *Jyde fra Aalborg*.
 { Hunstrop ligger i Sallingherret.
7. Olderup: Her. Nels Knudszzen, *Jyde fra Kollerup* (ved Weile). Her. Jens Bredal. Nelstrup, Offue Lunge (nu hans Søsters). Olderup Sø; Skarsø, meget fiskerig.

¹⁾ Svend Tveskæg.

²⁾ o: en Fane.

³⁾ o: Biskop Jørgen Jensen Sadolin († 1559). (Crone).

8. Egense: Her. Claus Nelszøn.
Patronatsretten til Huidkelde.
1) Frue Mette oc Frue Karine Rønnow til Huidkelde. 2) Detleff van Qualen, Søbo. 3) Fue Sophi till Lindskoff. Huidkeld Sø.
9. Serup: Her. Jacob Sørenszøn *Sjællænder*. Serup Sø oc Morsø.
S. Jørgens Kerke (Hoffuid Kirke)¹⁾; er et Hospital hos. Gaar oc Folck till Korued oc Strandhusze.
Patronatsretten til Huidkelde.
Taaszing:
Er 1 Weirmølle paa Landet. Var der Aar 1588 (se *Visitatsbogen for Øerne*)
10. { Bregning: Her. Morthen Nelszen, *Jyde fra Mesing* (ved Weile). *Hans Hustru, Mette*. 2 Piger, 2 Dreng, 1 paselig stor, 1 vdj Vogen²⁾, met Her. Morthen. Hun haffde Anders Mand i Nyborg tilforne. 2 Dreng, 1 vdj Herlosholm, 1 vdj Suenborg Schole.
Patronatsretten til Frue Heluig.
11. Bierby: Her. Rasmus Lauritszen, *fra Svendborg*³⁾. Karine, *fra Svendborg*. — Kostrup.
12. Stryn, en Ø, 30 Gorde⁴⁾. Her. Jens Hanszøn. Stryn Kal, 1 liden Ø der hos; 1 Gord paa.
13. Dreø, 13 Gorde⁵⁾ Her. Clans Albretszøn, *fra Ærø*. Ligger 3 andre Øer til: Skorø, 6 Gorde; Birkholm, 2 Gorde; Hiørtø, 2. Haffuer *Tiende* aff Byg oc Haffre. Fleskholm, liden.
14. { Tued: Her. Jens Gregerszøn, gambel, vdleffuet, *henved 100 Aar* (var ikke med i vor *Sammenkomst, skønt han boer i Svendborg*). Her. Lauris er hans Capelane.
1) Skorup: *Patronatsretten* til Klinstrup Johan Bukholt. 2) Detleff Seste til Skorupegard.

¹⁾ I Manuskr. staar: oc Annex til Serup; men Serup er Annex til St. Jørgens. (Crone).

²⁾ o: i Vuggen.

³⁾ I Beskrivelsen af Sognet kaldes han Rasmus Hansen og angives at være født i Malmø. (Crone).

⁴⁾ Strynø Kirke er ny, fra 1867 og har afløst en lav, lille Kirke fra det 16de Aarh. (Trap).

⁵⁾ Drejø hørte under Ærøskøbing indtil 1535, da dens 13 Gaardmænd selv byggede en Kirke og fik deres egen Præst. (Trap).

[Svendborg]¹⁾.

Aar 1588, den 1ste Maj var ieg vdj Suinborg. Er 2 Kerke Sogner: Vor Frue, Her. Jørgen, fra Nyborg, uden Børn; S. Nikolaj, Her. Jens, Jyde (Skiffue). Mett. Ingen Børn. Begge 1 Capelan, vel ved Alder oc flineskallet²⁾, Her. Nels.

Kerkerne paszelig ved Bygning met Tegel. Ganske ringe Vnderholding til Bygning. Er 1 Closter Kerke³⁾, der prædickis i Onsdag; ved denne er Scholen. Closterit haffuer de sold till Frue Heluig paa Tosinge for 250 Dr. (efter Hr. Jens' Beretning)⁴⁾.

Scholemester, Ole Andersen, Jyde fra Lemvig, gift; har en af Dronningens Terner⁵⁾. Anklaget af Raadet for Forsømmelighed; og saaledes forholdt det sig, hvad jeg fik at vide af Disciplenes skriftlige Arbejder. Selv er han lærd og musikalsk. Ere der 2 Hører, iche bedre: 1) Thomas, vng; den anden gambel, Jørgen, i nederste Klasse. Begge fra Svendborg. De blev advarede og lovede at forbedre sig. Jeg var i Skolen fra 1—5. Tilstede var Borgmesteren (den Gang endnu uerfaren)⁶⁾ Peder Star, og af Raadmændene Christoffer Guldsmed, Præsterne, Provsten og nogle af Præsterne fra Landet.

Borgmester og Raadmænd lovede, efter at Examen var endt, Rektor og Hørerne Kost. Gid det maa ske!

Fru Heluig, Erik Rosenkrans paa Tosinge, haffuer giffuet 2000 Dalers Renthe, att stifte et Hospital der vdj Byen oc vdlagd vdj Closteret Stuffuer till de arme. Er sat 6 Sengesteder vdj; men Lofftet er inthet færdige. Att der motte leggis noget mere till, saa Høreren motte haffue met Scholemesteren der deris Koste. Var der 2den Maj.

Rendstenerne løber met rindende Vand; kommer aff et Berg. Der thener Janike en Guldsmed, Peder fra Ribe, der er Thomas Hegelund, fra Ribe, Barsker⁷⁾. Janike Perszen der fra [15]88 straxt.

Der gaar aff Marke Jord, Byen bruger, aff Ørkels Mark och Holmen, 40 Daler til Nyborg Slot. Att de motte komme till Scholemesters oc Hørers Vnderholding. Der gaar ingen Indfeste af for^{ne} Mark.

¹⁾ Overkriften mangler i Originalmanuskri.

²⁾ o: skaldet paa Forhovedet.

³⁾ Graabrødre Klosters Kirke (nedbrudt 1828) brugtes af begge Byens Præster til Ugedagsprædiken o. lign. Latinskolen var indrettet i Klostersrets Vestfløj. (Trap).

⁴⁾ Fru Helvig Hardenberg († 1599) købte Klosterets Nord- og Østfløj og indrettede 1586 et Hospital i Nordfløjen (se Texten).

⁵⁾ i Texten: pedissequa = Tjenestepige, Terne.

⁶⁾ i Texten: tum indoctus o: den Gang endnu ung i Embedet.

⁷⁾ formentlig Biskoppens bekendte fra Ribe (Crone) „tjener“ vil her sige: de driver Forretning.

2 Møller i Byen: den ene Oluff Gaasis¹⁾, 1 Quern; den anden Kongens, 1 Quern. Løbber begge aff Graffuen oc thet Vand, der kommer af for^{ne} Veldekielde i Berget.

Aar [15]88, den 1ste Maj. Her. Jens ved 100 Aar, den gamble. Her. Lauris i Skorup oc Tued begerer, at hand maa fange Steen mellem sig oc sine Rensbrødre²⁾, for de saer oc pluger hannem for ner. Jeg talde met Knud Abraham³⁾, Ridefogden, her om; mente, at hand haffde god Beskeden paa sin Egendom. Her. Lauris skreff mig siden til her om.

Her Nels Knudszen i Olderup clager, at der er kommet Jord fra hans Præstegord. Lensmanden Lauris Brokenhusze, haffuer loffuet at inddele thet igen. Jeg talde met Ridefogden, Knud Abraham, her om; mente, at det haffde inthet paa sig. Klager, at hand haffuer sat en Ectemand i Bande oc en Skarn, hand leffuer vchristeligen met; vil dog iche rette sig. At Øffrigheden vill straffe.

Her. Hans Lauritszen i Kerkeby oc Lunde clager, att hand giffuer 7 Dr., 1 Pd. Korn till Sognepræsten til S. *Nikolaj* Sogen; at hand motte haffue den fri, oc Sognepræsten, som aff Arilds Tid haffuer hagd saadanne Bekendelsze⁴⁾, for dj de Sogner haffuer ligget till S. *Nikolaj* Alter, beger gerne at ske kunde, om hand kunde naa noget andet i Steden. Thij hand haffuer ringe Løn, saa vel som den anden Sognepræst *samme* Steds. Beger, om de kunde naa huer 4 Las Hø; thij de haffuer ingen Affuel; er ingen Raad, thet att bekomme, vden en Eng Steffning⁵⁾. Borgemester haffuer; er Kongens; giffuis 1 Fd. Smør aarligen til Nyborg. Den vilde de vdgifue. Engen giffuer 14 Las.

Aar 1588 kom ieg fra *Visitats paa Lolland den 7de Juli Søndagen om [Peters] Fiskedræt*. Var ieg i Suineborg oc kallede Oluff Dyster (mørk vil paa tysk: dyster; i *Sandhed* bister). Jeg svarede ham i meget alvorlige Ord om hans Pligt. Forsømt Scholen fra den Tiid, ieg var der siste (1ste Maj); oc iche hand haffde verit i Scholen meget siden, men faret effther Grøszhaffue Sogen osv. i Loland; oc hannem der ingen Kald kunde naa; foer dog om. *Han er fuldstændig gal.*

Aar 1588, den 3dje Aug. war ieg i Suinborg, ieg drog paa *Visitats til Naboerne*. Haffde Scholemester oc Hørerer ilde handlet sig; gaff mig deris Forplicte.

Aar 1590 talde Frue Helwig paa Arffueskoff mig till vdj Richerds Husz, som W. Breda Ranzow tilforne paa hendis Vegne i Erik Bildis Gord i Othense, 16de Januar: at vilde tilstede, thet Nils

¹⁾ Pjentemøllen oprettedes 1546 af Præsten Hans Gaas (nedreven 1899).

²⁾ c: Marknaboer (Vid. Selsk. Ordbog; Crone).

³⁾ Se Side 177.

⁴⁾ c: Beneficium.

⁵⁾ c: Stemmen, Afdæmning af Vandet (se Side 58).

Thosing, hendis Theners Søn Degen her i Scholen, motte bliffue nederste Hører vdi Suenborg, effter de hun haffuer Patronatsretten til Berreby Sogen, som Hørereren haffuer ald sin Renthe saa gott aff. *Jeg tillod det modvilligt, da jeg for Skolens Indkomsters Skyld ikke vilde have, at hun berøvede den disse.* Den, der var for hannem, Jørgen, fra Svendborg, belaa en Pige, Mogens Aalborgs Søster; sagde iche ney for Gerningen, men bekende iche Gerningen. Affsat 15de Januar [15]90 oc indsat¹⁾, for hand vilde iche sette Borgen. *Han undskyldte sig med, at han ikke var under gejstlig Rettergang efter at han var bleven afskediget.* (Se om denne Sag Provstens Brev, som jeg fik den 29de Januar Aar [15]90).

Aar 1594, den 12te April waar til Suenborg Schole 13 Sogner paa Landsbyer:

1) Bierreby (nederste Hører)	17 Ort.	8) Gudberg	14 Ort.
		(haffuer 2 Scholebørn)	
2) Landet	9 Ort.	9) Seyrup	7 Ort.
3) Breininge	8 Ort.	10) Egensze	7 Ort.
4) Skaarup	10 Ort.	11) Olderup	6 Ort.
5) Tued	5 Ort.	12) Kirkeby	6 Ort.
6) Ore	7 Ort.	13) Lunde	5 Ort.
7) Wixstrup	7 Ort.		er 4 ¹ / ₂ Lester.

14) S. Jørgen 1 Pd her foruden.

15) Gudme 1 Dr.

Anden Klasses Hører klager [15]97 til Hellig 3 Konger, at der kommer Jordskyld fra hans Embede: Niels Kielsøns Gaard . . . 4 \mathcal{L} , Jesper Krømpis Gaard . . . 5 \mathcal{L} , Hans Madsøns imellem Bode . . . 2 \mathcal{L} , Johanne Mands Gaard . . . 3 \mathcal{L} . Findis ochsaa Brøst paa hans Kost.

²⁾ Thenne eph^rne Jordskyld, som aff Rett³⁾ ligger thiill anden Leitze⁴⁾, forholdis, oc inted vdgifffues aff:

Simon Offuerskiers Gaard — 1 Dall., Jesper Krampis Gaard vdi Møllegade — 4 \mathcal{L} , Hans Matzens Gaard imellom Bode — 2 \mathcal{L} , Johanne Mandz Gaard — 3 \mathcal{L} . Disligeste forkortis Diegne Pendinge; thi Almuen er arm, oc mange Gaarde stor øde oc ere forfaldne, som skulle gaa Diegne Pendinge af. *Ligesaa* med Past⁵⁾ disligeste; thi Børnene erre megid arme, oc mange haffuer icke wdj Formouffue at giffue Past.

Konrad Pedersen.

Aar 1589, den 26de Marts Kl. 12 fra Thued til Suenborg, da ieg visiterede i Sundsherret. Fald en stor Sne om Natten tilforne.

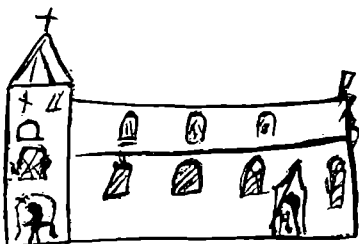
¹⁾ o: fængslet. (Crone.)

²⁾ Vedlagt Seddel med Paaskrift: Suinborg [15]92, Marts 9. Clagis paa, at offuerste Hørers Løn meget forkortis.

³⁾ o: med Rette.

⁴⁾ o: Lektie, Klasse.

⁵⁾ Past = Kost. (Crone.)

[Svendborg].

Wor Frue Kerke tornet, met Tegel alt; Affset neden for Choret paa begge Sider. 4 store Huellinger. Lofftet i Tornet. 1 Segerverk vñj. Tafflen *den korsfæstede* met Reffueren, nys farniszet; de 12 Aposteler malet paa Fløieler. Stor *Crucifix* ved Synderside ved Tafflen. En smuk ny Prædikestoel med Krone offuer¹⁾. Fontet i Tornet. Onde Stole, fordi at Stolen hører Kirken til; oc nar en dør, køber en anden Stedet for 24 β. Sacristiet er nogre Kirkens Bøger vñj. Et lidet Posetiuff²⁾, vñfardige. De kalket Kirken, ieg var der. 2 store, 1 liden Clok. Met Traller for Choret. 2 Meszing Stager.

Bode for^{ne} Dag vñj Suenborg Addels Personer:

Wor Frue Sogen:

- 1) Frue Gese, Erik Bildis³⁾.
- 2) Erik Herdenberg (fattige) til Ferresløffgord (*faar intet derfra*).
- 3) Oluff Wrne met 1 Quinde aff Julland.
- 4) Bendix Pitterszen aff Synderjulland.

I S. Nicolaj Sogen:

- 5) Jørgen Blomme.
- 6) Hans Erikszen (en Boelskab hos sig).

Aar 1590, den 3dje Novbr., ieg kom fra Visitats paa Øerne. Visiterede Scholen fra 7—9. Johan Poulsen var Skolemester, Konrad og Johan Hørere. Disse fik godt Skudsmaal; og nogle i Rektors Skole skrev heller ikke daarligt. De skriftlige Arbejder overgav jeg Hr. Jens, Stedets Præst. Var vdi Scholen 98.

Aar 1595, den 20de Maj (Tirsdag efter 4de S. e. Paaske) begravede jeg Anders Holck i Vor Frue Kirke, i Nærværelse af hans Moder Fru Magdalene, tre af hans Brødre, Bertel, Ditlev, den Gang Høvedsmand paa Københavns Slot, og Christian Holck, den Gang Kongens Oversekretær⁴⁾. Christian Holck og hans Brødre sendte mig til Hr. Jørgens Hus, hvor jeg boede som Gæst den 19de Maj 1 Td. Rostoker Øl, 1 K. Vin [og] 2 Retter. Afften Vin, 6 Retter.

Samme Tid gjorde Scholemesteren Regenscab for Indtægter og Udgifter fra Paaske [15]95 for Lige Pendige oc andet. Siden ocsaa

¹⁾ Den rigt udskaarne Prædikestol er fra 1597. (Trap).

²⁾ Positiv = Stueorgel.

³⁾ Jfr. Gudme og Brudager Sogne, Noten.

⁴⁾ Se Side 31.

for Aar 91, 92, 93. 20de Maj [15]95 var alle Herredspræsterne der forsamlede. Efter Begravelsen forhandlede vi om nødvendige Sager.

1) Register paa Sogneprestens Rente y Suenborg till Wor Frue Sogen, huor wdy hand stoerligen foraarsagis at tilkendegiffue sin Brøstfallenhed for Gud y Hiemmellen och Christen Øffrighed, som nu ephtherfølger:

1) Kongens Part aff Kornthinden i Skorup Sogen er formindsket, siden di guode Welbyrdige Herre Folck til Klinstrup bekom Patronatsret paa Kirchen ephther itt Kongebreffs Lydelse, datheret oc wdgiffuen Anno 1583 (om jeg husker ret)³⁾.

2) Haffde Wor Frue Kirche y Suenborg 18 Skep. Byg paa Thaasing, y Stioll, och bleff lagd till Capellanens Løn Anno 1572, huilcket forbedelt Korn huercken Kircken eller hendes Thienner kand bekomme.

3) En Gaar er hendsold, som Sognepresten skulle aarligen haffue 3 $\frac{1}{2}$ danske aff.

4) 2 Gaarre erre slett aff brodne til Byens Torffue, som Borgerne holder deris aarlige Marcked paa.

5) Er der ochsaa en Part aff dy gude Sognefolck, som haffuer indbygd 3 eller 4 Gaare y end Gaar och dog alligeuell giffuer eyckund for 1 ennest Gaard Preste Pendinge och Degne Pendinge, huor aff Fundazend gandske møget foracktis, och en Thienneris Løn y mange Maade forkortis och formindskis.

6) Aff den Jord, som di Dannemend bruger Auling och Kornsed paa, liger huer Aar megen aff den till Eng och Hø; och der for thinder dy Danne Mend inthedt, huerckend till Sogne Kirckerne eller Sognepresterne.

7) Desligeste Quegthinden til Mitsommer *St. Hans Dag* er och gandske ringe till en Mands Underholding, for dy saa den beløffuer sig iche offuer $2\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ Pendinge medtt Lam och Grisze, som Borgerne geffuer Thind aff ephther Recenzen och Ordinanzend.

Och saadant mere, huilcket for ringis oc forkortis aarligen y en fattig Thienneris Løn och tilbørlig Underholding, endog allt, hues mand nødtørftheligen behøffuer till sin gandske Husholdning, medtt Dyrthid (sørgeligen att beklage), paa thet høgestte dagligen opstyer³⁾, som er Mell och Maltt, Humle och Saltt, Wed och Kull och all Fettallig, som mand skall holde Husz medtt o. s. v. Huor for min vnderdännigste och gandske ydmygelige Bøn er till Eders Fromhet R. D. P.⁴⁾, att y for Guds Skyld, som en gudfryctig Øffrighet, vilde verdis till att betencke saadanne ringe Velkor, och naagitt fordre och forfremme denne Leglighed til det Beste; tagendis Løn aff Gud Alsommecktiste.

Jørgen Marchurszen,
med egen Haand.

1) Vedlagt Seddel (Crone).

2) Se under Skaarup Sogn.

3) o: øpstiger, stiger.

4) R. D. P. er vist = Reverende Domine Pater -- Ærværdige Hr. Fader!

St. Nicolai.

Samme for^{ne} Tiid oc Dag¹⁾ vdi S. Nicolaj Kirke.

Kirken tornet, met hol Tegel alt. 5 Huellinger. Tornet met Lofft. 1 Segerverk i. 1 Capel vd mod Synderside og 1 mod Nordereside. Er 1 Kors Kerke. 1 Dør paa huer; der foruden Wabehusz. Alteret en liden Crucifix Taffle. Traller for Choret. 1 liden Sacristi. Prædikestol ved nordere Side nedent paa Hjørnet nede ved Capellet. Fonten i Tornet. 3 Cloker, 2 store, 1 liden. Onde Stole vden Adelens, ere lucte. Ligger paa et høit Berg²⁾.

Aar 1589, i Juli, da jeg begyndte min Visitats paa Øerne, var jeg der stadig³⁾, idet jeg gik ind i Skolen. Det bedste Skudsmaal.

Aar 1590 i Oktober kom aff Visitatsen paa Øerne. I Skolen componeret Børnen.

Aar 1591, den 13de oc 15de April i Scholen. Børnen componeret. 91 Børn i Skolen. Hørde [den] 14de Her. Jens oc prædiket selfuer offuer F. Birgithe Daa, Erik Herdenbergs Coruitsøn, fra 10—11.

Alle Præster der i Vor F. Kirke, effter Liget var begraffuet. Sambtyckte Landemodeakterne. Oc siden Kl. 1 till Lige Kost.

Oure Dein, Rasmus, som haffde ingen Beskeden paa Sognet, men tog det fra Scholen, stod fra Sognet; dog skal hans Fader nyde nogen Help aff Sognet hans Liffstid.

15de April: Her. Jørgen var fortenckt⁴⁾ paa Her. Jens, og de nærede Fjendskab, [til hinanden]; søgte efter Her. Jensis Velferd⁵⁾ for Vaimel, skiftt i hans Fraverelsze i Scholen; og skulle Børn haffue fanget det en Part, som iche gik i Scholen. Men han beviste det modsatte ved Underskrift af nogle, som overværede Uddelingen. Hr. Jørgen blev irettesat, han bad om Forladelse for sin Forseelse og lovede, at de (fremtidig) vilde pleje kærligt Broderskab, Det foregik i Provstens Overværelse.

Aar 1592, den 7de Maj (6te S. e. Paaske); prædiket i S. Nicolaj

¹⁾ nl. 26de Marts 1589 (jfr. Side 190). (Crone).

²⁾ St. Nikolaj Kirke ligger tværtimod lavt.

³⁾ I Teksten: unusus: stadig, bestandig — eller maaske = en enkelt Gang.

⁴⁾ o: forbitret, vred paa.

⁵⁾ Velfærd = Ejendom, Formue. (Kalkars Ordbog).

Kirke. Her. Christen Lauritszen, fra Espe, Capellane, sambyctyk aff Her. Jens oc Her. Jørgen i Wor Frue Kirke, som hand var kallet aff Borgemester oc Raad tilforne Vor Herre Hymmelfards Dag; oc nyde den Renthe, som hans Formand hagde: Husz, 3 Offer Dage, ingen Kost oc de 9 Ort. Korn.

Visiterede Scholen anden Dag (8de Maj). Var i Scholemesters Lexe 21 Personer, i anden Klasse 19, i 1ste [Klasse] 17; de andre Donatister¹⁾ og Forberedelsesklassen 31; var tilsammen 97.

Aar 1594, den 11te April visiterede Scholen Kl. 4 (Torsdag for Trinitatis Søndag²⁾) mellem 4 og 6 Eftm., i Nærværelse af Præsterne. Jeg kom fra Skorup oc Thued, ieg visiterede der. Var i Scholen 101 Personer. 13 Landszogner til Skolen. [Den] 12te i Scholen igen; distribueret 14 Bøger Papyr. Alle Herredspræsterne var sammenkaldt og var til Stede. Der fra til Huidkelde Natten.

Aar 1595, 4de S. e. Paaske (18de Maj) kom ieg fra Gudberg oc Bruager til Her. Jørgens.

Visiterede Scholen fra Kl. 6 til 10, den 19de Maj, i Overværelse af Præsterne. Waar 22 i Scholemesterens Lexe; meste Parten skrev grammatisk [rigtig]. En, Rasmus, 12 Aar gammel, Søn af Skolemesteren i den danske Lektie, var omtrent den første iblandt dem, i Lærdom, [men] ikke i Orden. Han var den første, der afleverede. Heller ikke i 2den Klasse skrev de daarlig Stil. Børnene remsede Navneord op. (Dog overgaar min Ole dem alle i den Art af Lærdom). Der var 102 i Skolen. Alle fik godt Skudsmaal af Præsterne og [Kirkens] Tjenere. Hr. Jørgen fik Paamindelse om at afholde sig fra lange Prædikener. Alle Ordets og Skolens Tjenere fik et godt Skudsmaal af begge Borgemestrene, som var samlede i St. Nikolaj Kirke.

Aar 1595, den 29de Oktober visiterede jeg Skolen paa Tilbagevejen fra en ni Ugers Visitats paa Øerne. Traf sammen med Borgmesteren Mads Eriksen. Alt vel! Fik Mad til Her. Pouls³⁾. Antuorde ieg hannem K^o Ma^s Breff paa Kongens Part Thiende aff Kirkeby Sogen. Jeg haffuer Copi aff.

Aar 1596, den 16de Maj (5te Søndag e. Paaske) holdt jeg Prædiken. Bør bemærkes: 1) De haffuer 6 eller 8 Faddere; de offerer alle met Barnet, bode Karle oc Quinner; 2) met Quinden saa mange, som vaar hos hende, der hun bleff forløst, og andre, om de lader dem der tilbede. War 2 Børn denne Dag: Hagens osv.; waar 14 Faddere. Gik 1 Kone i Kirke; blant disse vare 2 Pige Faddere. Først offeret de met Børnen, saa alle Karle, siden Quinder, oc

¹⁾ Donatisterne svarer til 1ste Latinklasse (Begynderne i Latin). Donats Grammatik var meget brugt i Middelalderen.

²⁾ Dette kan ikke passe; Trinitatis Søndag kan ikke falde saa tidlig. Mon der ikke skal staa: 1ste Søndag efter Paaske?

³⁾ Var Jens Sørensens Eftermand ved St. Nikolaj Kirke.

Piger waar iblant Quinderne. Var 16 Par Quindfolk vden Karle Faddere. Waar til Hagens til Barszel Dagen.

Mandag den 17de visiterede jeg Skolen. Nogle componeret godt i Rektors Klasse, og der var 18 der. Præsterne var samlede her Kl. 9. Fik Mad hos Poul Schriffter. I hele Skolen var der 105 Disciple.

Aar 1596, den 10de Juni (1ste Søndag e. Trinit.) wiet ieg Poul Perszen, L. B.¹⁾ Handschriffuer, oc Marine, S. Jesper Schriffuers Hustrue. M. Christen i Nyborg prædiket, fordi de ikke kom til Stede før Kl. 10. Visiterede Skolen den følgende Dag, 11te Juni. De blev prøvede i at repetere i Grammatikken. Alt vel, Gud være lovet!

Aar 1596, den 12te Oktober kom aff Visitats paa Øerne. Waar Her. Poul meget siug och sengelej, selv befalede han Gud sin Sag, idet han vidste, at han [selv] var Aarsag til sin Sygdom; men waar fortænct²⁾, Capellanen oc sine at skulle ladet hannem fortrølle; hvilket en halt, gammel Pige, som uden al Tvivl er fuld af Trolldoms-kunst, havde sagt. Hun holdis aff F. Heluig Hardenberg i hendis Hospital der. Sad en Quinde paa Nyborg Slot, hannem skulle haffue forgiort. Gerningerne retfærdiggør Enden³⁾.

Aar 1597, den 30te Septbr. kom fra Sandby oc til Suenborg Kl. 3 met en Bod fra Rudkøbing. Visiterede Scholen til Kl. 5. Talde met Borg. Matsz Erikszen. Alt vel der! Her. Poul meget siug; døde der effter 21de Oktbr.

Aar 1597, den 16de Novbr. er Her. Segod ordinerit til en Sognepræst did til S. Nicolaj Sogen.

Aar 1598, den 20de Juni i Skalkendrup Præstegord⁴⁾ kom før vng Person nøgen ved Naffn Jacob Nilszen; sagde sig at vere barnfød i Nør Farderup; haffde Peder Christofferszen, forud Degen i Hillersleff, hans Parsbord⁵⁾; hand haffde hiulpet hannem, hand haffde veret gallen oc veret hos mange; iche kunde helpe hannem. Var nu tilpasze oc skulle giffue hannem Pendinge der fore. Haffde thent her i Landet oc 13 Aar paa Huidkelde. Dateret Strandhuszen Skertorsdag Aar 1598.

Aar 1598 kom fra Laaland 8de Septbr. Sammenkomst her af Herredspræsterne. Alt vel! Visiterede Skolen om Eftermiddagen. 72 Disciple i Skolen. Componeret vel i Rektors⁶⁾ Klasse. Nils, den offuerste Hører, beleiet Her. Laurisis Dater i Thued; drukit Festenøl

¹⁾ o: Laurits Brockenhuus.

²⁾ o: nærede Mistanke om, at . . .

³⁾ nemlig: den Ende, det tager med Heksen. Ellers lyder Ordsproget: exitus acta probat = Enden kroner Værket (beviser Gerningernes Rigtighed). Men her vender Bispen det bevidst om: exitum acta probant.

⁴⁾ Skalkendrup Præstegaard ligger i Aunslev Sogn i Vinding Herred.

⁵⁾ Pasbord = passeport, *Pas*, *Afskedsbevis*. Om Degnen Peder Christoffersen se under Hillerslev Sogn i Salling Herred.

⁶⁾ i Teksten: præceptor.

met hende; skal resignere nu Scholen Michelmes eller rømme.
Det øvrige vel!

¹⁾De Degne, 2 Mile ner Scholen, 4 Parten eller 5 Part til Scholen. Nar Sædedegen bort døer, da et Schole Børn tilskickis 2 Mile ner Scholen. Ingen Degen Bolig. Met Lensmanden tilskicke Degne, som kunde læse, skriffue skickelig i Latin, siunge alle Meszer, oc *paa Latin* paa 3 høye Fester. Di, dette icke kunde, affsettis.

Register paa, huad ieg anammede paa Suenborgis Skolis Wegne Anno 1596:

Ligpenng:

Per Laurszenns Barn.....	2	℥.
Albrit Vrtekremmers	2	℥.
Søffren Laumosze	2	℥.
Dorete Her. Christophers	3	℥.
Oluff Jyde met sin Hustru	1	Daler.
Per Grydestøber	3	℥.
Jenns Kleinsmeds Barn	2	℥.

Korn:

Ligeledes anammit ieg aff Søffrenn Diegnn y Gudme 1 Ørtug Bygh for 6 ℥.

Ialt 24 ℥.

Her aff pleyer Skolemester effter gammel Seduane att anamme de 2 Parter oc Skolebørnene denn tredig Part. Skolens Part 8 ℥, huorfor de fick ett Ris Papir vj Bispens Neruerelsze till Paaske samme Aar.

Register paa hvad ieg anammede paa Skolens Wegne Anno 1597.

Ligpennger:

Hans Bysuend.....	2	℥.
Simmen Hanszens Barn.....	2	℥.
Matz Rimsniders Barn	2	℥.
Torckild Riffuers Barn.....	2	℥.
— — — skis Barn	2	℥.
— — — Paaskis Barn..	hanttredig	℥.
Povell Hanszen.....	2	℥ 4 β.
Caspar Bysze — skytter.....	2	℥.

Kornn:

Aff Søffren Diegn y Gudme 1 Ørtug Bygh 6 ℥.

Ialt 21 ℥ (4 β ringer).

Skolenns Part her aff 7 ℥, huorfor Børnene anammede Papir till S. Michaelis samme Aar y Bispens Neruerelsze 1 Risz.

¹⁾ Det følgende er et løst Blad. Registeret er skrevet med Skolemesterens Haand. (Crone).

Register paa huad ieg har anammit paa Skolens Wegne Anno 1598:

Ligpennger:

Søffren Laumosze 1 Barn	2	℥.
Matz Stub	3	℥.
Jesper Smid 2 Børn	1	Daler.
Jens Jørgenszen	3	℥.
Albert van Stemuerd	3	℥.

Samme Aar 1 Ørtug Bydh aff Søffren Diegnn y Gudme for 6 ℥.
Ialt 21 ℥.

Her aff tilkommer Skolen denn tredig Part, beløffuer sig 7 ℥; her for anammede Skolebørnene vj Bispens Neruerelsze Bøger Papir

Huesz Leye Pennges, som falder y anditt Sogen, vj Wor Frue Sogenn, oppebær andden Leysze Hører; och bør ochsaa adt vdskiiftis de 2 Parter til Hørerenn och den tredig Part til Børnene.

Discantz Pennges kand sig beløffue 12 Daler; her aff bekommer den neste Hører først 6 ℥, sidenn skøfftis dett andit vj 2 Parter: denn Haluepart tager Skolemester, denn anden Haluepart bytis sidenn vj 2 Parter; den enne Part tager anden Leysze Hører och denn anden Børnene, som siunger Discant.

Nar ieg haffuer kraffuit Leye Pennges aff dett andit Sogen, da har Hørerenn vj anden Leysze orsagit sig¹⁾, menendis, adt Bispens skulle forskylle²⁾ hannem der for, efferdi hans Løn er megit ringge.

Aar 1599, den 2den April visiterede Scholen. 88 Børn i Scholen, 17 i Scholemesters Lexe; de fleste oversatte fra Latin. Talte med begge Borgmestre. Alt sundt og i Orden. Her var Konvent af Herredspræsterne. Min Haandskriver Søren kom hid til mig fra Jylland. Til S. Jørgen Aften.

Aar 1600 den 24de April (kom fra Broager³⁾ den 23de April, overnattede i Suenborg) visiterede jeg Skolen under min Visitats; der var i den 87 Disciple. Alt var der i god Orden. Alle [fik] godt Skudsmaal af Raadet. Samme Dag (en Fredag) hørte jeg Hr. Segod prædike. Raaber for meget oc er snar meled (paamindet). Der var Præstekonvent der. Alle var til Stede undtagen Hr. Anders til S. Jørgen, som var syg og Hr. Søren i Skiarne⁴⁾, til hvem jeg tog bort samme Aften. Besluttet, Her. Claus i Egensze oc Her. Claus paa Drø⁵⁾ samtidig skal gøre Calente i Aar; oc siden effer den Orden, Prousten antegnet.

Albret Kirkeverge nectet mig 2 Skr. Haffre; lod hannem vide

¹⁾ aarsage sig = undskylde sig.

²⁾ o: gengælde.

³⁾ o: Brudager.

⁴⁾ o: Øster-Skerninge.

⁵⁾ o: Drejø.

oc læse aff Ordinanzten ved Prousten oc Her. Jørgen min Rettig-
het; oc kom selffuer met 1 K. Vin.

Aar 1601, den 9de August visiterede jeg Skolen. Alt vel!

Aar 1602, den 9de Juni kom fra Sindinge til Suinborg til Her. Jørgens. Der var Konvent her den følgende Dag (den 10de); alle Præsterne var til Stede undtagen Hr. Jon i Skorup, som var syg. Venskabet mellem de kødelige Brødre, Hr. Jens i Olderup og Hr. Peder i Egense, som var gaaet i Stykker, blev genoprettet. Var i Skolen til Kl. 11 Form. Alt vel, Gud være lovet! Vaar allevegne Skrøblighet i Byen. I Skolen 86 eller 96. Bleff Scholemesteren, Jens Poulsen, forligt met Borgemester Mats Erikszen, Her. Jørgen oc mig, at giffue aarligen, et Aar som et andet, her efter 2 Dr., for huis Lige Pendinge Scholen kand tilfalle aff S. Nicolaj Sogen, vden sin egne 2 Parter, hannem selffuer tilfaller der aff; oc giffue for^{ne} 2 Dr. vd til Scholebørn aarligen til Juul oc gøre Regenscab dorefore; och rester for formere Aaringer til Scholen aff for^{ne} Lig Pendinge til Scholen 4 Dr. Saaledes foregaaet Aar 1602, den 10de Juni.

Dette bekender ieg Jens Poellszen
met min egen Hannd.

Aar 1603, den 7de Septbr. var Pest i Byen saa vel som Aar 1602. Talde met Borgmester. Mats Erikszen oc Poul Schriffuer vare døde flox. Alt vel, saavidt angaar de kirkelige Personer. I hele Skolen 61.

Aar 1604 kom Hans Olszen fra Odense did effter Her. Mats, som bleff Capellane summe Steds. Jeg visiterede Skolen den 8de Septbr. Nogle faa skrev grammatisk [rigtig]. Jesper Hører; Jacob Hører fra Ærø, laa syg. Alle fik godt Skudsmaal af det tilstedeværende Raad, Borgmesteren Peter Star, Poul Skriver og Albert Apoteker.

Jeg sendte (mit) Brev til Hr. Segod, hvori jeg beordrede [Præsterne] kaldt sammen i Rudkøbing; og da der ingen var sammenkaldt [her], var der ingen til Stede, undtagen Hr. Morten fra Taasinge. Alt vel i hele Herredet.

Skorup.

50 *Tiendeydere*. Aar 1584 Johannes Bukholt til Klinstrop *Patronatsretten*.

Aar 1589, den 26de Marts Kl. 6 (kom did Aften tilforne den 25de); var *Beredelsesdag* før *Christi Legems Fest*. Fald 1 stor Sne om Natten; varede Dagen saa got igemen; var $\frac{1}{2}$ Alne tyk.

Her. Lauris Hanszen, fød i Sognet. 51 Aar. *En lærd Mand; prædiker godt; god Stemme*; stammer lidet oc repeter i Enden. *Marine*; gamle Her. Jensz Gregerszens Dater, der er ret Sognepræst til Tued ocsaa; hand boer i Suinborg, er 100 Aar. 2 mandvoxne Piger. Haffuer veret her i 19 Aar¹⁾; bode i Guldberg Sogen ved Bogensze tilforne oc var giffit met en gamle Præste Quinde o. s. v.

Han talte om Judas' Anger og Undergang: 1) Man bør øve Bod; 2) de forskellige Slags Bod (Lovens, Evangeliets osv.); 3) Judas' Anger (om de ugudeliges Tryghed): 1) han foresætter sig det onde og forfølger det videre; 2) skønt advaret gør han ikke [Bod]. Man bør adlyde Ordets Forkyndere. Om det er nok at græde over sine Synder.

Degnen aff Suenborg Schole. 10 Ort. Hans Moder brend met Wret (som man mener).

Kirken tornet, tagt offuer store Kirken met Bly; Tegel ved Tornet oc Østerende paa begge Sider. 5 Huellinger. Tornet vhuald (Præsten sit Øl vdj). 1 Magestrans. En skøn Taffle²⁾: Alteret *den korsfæstede*, Reffueren; *Lidelsen og Opstandelsen* paa Fløier. 2 Thin Stager. Fontet i Choret. Prædikestolen offuer Choret met Pulpitur aff Fyr. Pazelige Stole. 3 Cloker. 1 Pulpetur for Tornet for vnge Folck. 1 statelig forgylt Kalck oc Disk, Johan Bukholt gaff did [15]88. 1 Haggel, skøn, [15]81 did giffuen aff hanem. Kirkegorden met Træ. Kamp Muren. Kirkelade god³⁾.

¹⁾ Kaldsbrevet for Laurids Hansen er udstedt i Avgust 1568.

²⁾ Den katolske Fløjaltertavle fra c. 1470 med godt Snitværk findes endnu. (Trap).

³⁾ Ogsaa den gamle *Kirkelade* findes endnu, men blev 1652 ombygget og indrettet til Hospital. (Trap).

2 Herregorde: Klinstrop¹⁾, Johan Bocholt (17 Aar Stadsholder paa Island), haffde Frue Lizebet Wrne, som haffde Peder Lycke tilforne. Hendis oc hans Contrafæ paa en liden Taffle met Crucifixet, de knefalder fore (hun døde 1584, *den 2den Januar*). Claus Hundermark til Skorupgaard²⁾. Detleff Seste haffuer i Leie aff hannem for 30 Dr. aarligen (boer en Bunde i *Aar 1591*).

Møller 2: Klinstrop Mølle, 1 Quern; Skou Mølle vd ved Thosing, 1 Quern, liden.

Aar 1591, den 12te April (Mandag) Aften till Skorop; fik Oluff Gaas³⁾ oc Her. Sone Mad met mig der. *Han søgte mig angaaende en Medhjælper.*

Aar 1591 tog W. Johannes Bockholt Her. Jon Graa til sin Sognepræst, oc Her. Lauris drog till Tued oc beholt det Sogen ene oc boer nu i Suenborg; oc Her. Jon skal vere hans Capellane.

Jeg visiterede Aar [15]94, den 1ste April. Johan Bukholt fra Husz. *Alt vel!*

Jeg visiterede Aar [15]99, den 1ste April (Palmesøndag). Præsten talte over Søndagens Epistel. Benedix Hartuigszen. *Alt vel! Overnattede der.*

Thved.

30 *Tiendeydere.* (Her. Jens haffuer fra Her. Lauris aff Skorup Sogen 1 By, er 11 Gorde, kaldis Holmedruppe). *Annex* til Skorup (annexeret *Aar 1560*)⁴⁾.

¹⁾ Klingstrup var efter Reformationen et kongeligt Len, men købtes ved Mageskifte 1577 af den indvandrede liflandske Adelsmand *Johan Bockholdt*; han var gift med *Lisbeth Urne*, som da var Enke efter *Peder Lykke* til Skovsbo († 1563). Han døde 1602, hvorefter Gaarden gik over til Svigersønnen *Bendix Hartvigsen* († 1603), der var gift med *Lisbeth Urnes* Datter af 1ste Ægteskab, *Susanne Lykke* (Trap).

²⁾ Claus Hundermark bortforpagtede Skaarupgaard til *Detlef Sehested*. *Anne Daa* († 1597 paa S.) havde forhen ejet Gaarden.

³⁾ Om *Oluf Gaas* til Vejstrupgaard se under *Vejstrup Sogn* i *Gudme Herred*.

⁴⁾ Ved Kongebrev af 30te 1554 blev *Tved Kirke* befalet nedbrudt og Sognefolket henvist til *Svendborg Vor Frue Kirke*; men paa deres Forbøn blev Ordren tagen tilbage 1558 og *Tved* blev Annex til Skaarup indtil 1680 (med Afbrydelse fra 1591—1603, 1680—1696 og 1738—1812, da det var selvstændigt). Siden 1842 er det igen et eget Pastorat. (Trap).

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 26de Marts.

Her. Jens Gregerszen, fra Svendborg, 94 Aar gammel (døde [15]91; Her. Lauris hans Suager¹⁾), fik Tued oc boer vdi Suenborg). Margrete, fra Svendborg. Hendis Børn: Her. Rasmus i Bierbj paa Thosing; hendis oc hans: Marine, Her. Laurisis i Skorop. Hand²⁾ boer i Suenborg.

Efter at jeg havde ventet paa ham i 2 Timer og endt min Prædiken, kom han, da jeg var stegen til Vogns.

Degnen aff Scholen. 5 Ort.

Han fik det bedste Skudsmaal. Han er lærd og prædiker godt; lille og svag Stemme.

Kirken ligger paa et Berg i Byen. Tornet stort. Tagt met Holsten, vden lidet paa nordere Side offuer Choret met Bly. 2 smaa Klocker offuer Choret (de andre i Tornet kom til Suenborg, der Kirken skulle affbrydis, oc Folcket til Suenborg til Wor Frue). En Kors Kerk (aff det synderste Capel giort et Kalckhusz oc efftermuret i Kerken; Dør vd til Kirkegorden). 5 smucke Huellinger offuer Kirken oc Choret oc 2 offuer Capeller. Alteret: Jomfrue Marias og 2 Billeder hos. Prædikestol neden ved Choret muret, oc Paneel offuen omkring. Fonten i Tornet. Cleder: 1 lang Meszeserk, hand kleder sig i, oc en blaa gambel Hagel. Bøger alle. Degnestol paszeligen. Schrifftstoel nys giord paszeligen aff Fyr. Ingen Stager. Nys kalcket. Kirkegorden ingen Træ paa. Kirkegords Mur met Sten; Mur oc Holsten offuen paa. Lade vel ved Mact.

Møller: Ørkels Møller, 2 Querne, øffuerste; den anden Neder Mølle, 1 Quern (hører nu til Nyborg).

Ørkels Slot laa der vdi Sognet; vor Bispens oc Thenere kaldis Bisp Thener³⁾).

Præstegord fri under Kongen (boer en Bunde vdi).

Jeg visiterede Aar [15]94, den 11te April Kl. 1 Eftermiddag; til Suenborg Afften. Alt vel!

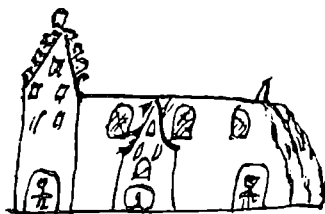
Jeg visiterede Aar 1599, den 2den April (en Mandag) Kl. 7 Form. Han talte over Epistlen til den forudgaaende Palmesøndag, Filipp. 2. En ny Prædikestoel aff Fyr. Laa Thimer tilhugit i Kirken til et Husz, W. L. Brockenhusz vilde haffue over til Langland ved Sporsberg; oc noget aff Egetdom kommet Hoffmesteren til; oc kand icke vel enis her om; oc ligger der det derfore. Oc noget Hø neder i Tornet, hør en Huszmandt. Prædicet 1 Time. Han⁴⁾ lovede, at han højst vilde prædike et Kvarter.

¹⁾ o: hans Svigersøn.

²⁾ nemlig den gamle Hr. Jens Gregersen. Han var født 1495.

³⁾ Ørkild Slot blev brændt af Svendborg Borgere i Juli 1534; desværre brændte ved samme Lejlighed ogsaa Fyens Stifts Arkiv. Ogsaa den omiggende By med 20 Gaarde blev afbrændt.

⁴⁾ formentlig Præsten, Hr. Laurids Hansen.

Sancte Jørgens Capelle.

7 Tiendeydere, Patronatsretten til Huide Kiede.

Her. Jacob, *Sjællænder*¹⁾ (nær ved Køge). 55 Aar (Melit er vel mere end 60 Aar). Gift 2den Gang; har ægtet en ung Pige, *Abelone*, Her. Claus i Egenstze hans Dater; kom aff Maribo, var Jomfrue Margrets Rønow Pige. 5 Børn: 3 forseet²⁾, 1 hos Fru Karine Rønow.

Han prædikede ikke. Jeg holdt Prædiken. Der var kun faa Tilhørere til Stede og er kun faa.

Degnen (1 Pd) aff Scholen.

Han fik særdeles godt Skudsmaal.

Kirken smuk, lang met Tegel; bag rund neder offuer Choret³⁾, 1 Capel ved Synderside, afftrallet. Offuer Choret Huelling. Lofft gambt offuer Kirken oc støttet. Alteret met en Skarns Mariæ Billed. Er 2 Alter (skal affbrydis for Choret; *det lovede Her. Jacob*). Fontet i Choret. Prædikestolen opmuret. 2 paszelig, 1 liden Cloke. Tornet ingen Lofft vdj. Ingen Kirkelade.

Der et Hospital⁴⁾; er 26 smaa Bode byget, summe tagt met Straa oc somme met Tegel, oc nogre iche vel fardige. Var 24 fattige vdj.

Aar (15)92 er Her Anders⁵⁾, Her. Morthens Capellane paa Thosing, kallet til Sognepræst til S. Jørgen oc Serup.⁶⁾

Aar 1594, den 11te April, ieg waar i Suendburg, lod W. Erik

1) Jacob Sørensen Sjællænder døde 1591. Han havde ingen Præstegaard, men boede i Hospitalet som et af Lemmerne (1570).

2) d. v. s. forsørgede.

3) d. v. s. med tresidet Korafslutning. Taarnet har nu nyt Bjælkeloft. Kapellet ved Kirkens Sydside er nedbrudt, og Kirkens Mure er overpudsebe med Cement. Det samme gælder flere af de i det følgende nævnte Kirker. Alterstagerne fra 1594 findes endnu (Trap).

4) Hospitalet stammer fra St. Jørgens Gaard for spedalske, hvortil Kirken hørte. Se herom Samlinger til Fyns Hist. og Topogr. I, 1 ff.

5) Anders Mortensen — den ældre — døde 1606. Ligsten i Kirken over ham og hans Hustru (Trap).

6) I Manusk. staar fejlagtig: Skorup (Crone).

Hardenberg renouere S. Jørgens Kerke met 4 skøne Huellinger vdj, kalcket inden vdj; vden paa renoueret. Ny Stole, ny Prædikestol, 2 skøne Meszing Stager paa Alteret.

Visiterede Aar 1595, den 23. Maj. Er 24 fattige; er ingen sengelej; somme, met deris Hustruer der inde. W. F. Ane Rønøw¹⁾ holder 12 her aff; lod byge et herlige Husz, mellem Stenger muret (15)95; vil haffue thu Stuer: 1 til Karlen oc 1 til Quinder, huad de ere giffte eller ei, at saa holdis. W. Marquer Bilde holder 6 oc W. Eiler Quitzow andre 6 aff disze 24 Stackarle met Huszveir. Huer aff den en liden Bo³⁾. Till Underholdinge til disze 24 ligger 24 Bønder, som skylder 4 Lester hart Korn, men suarer Haffre Giesteri, Indfestening oc Herligheden til Hosbunden; men huere 2 Stackarle fanger aff hart Korn 7 Ort. huer Aar, Smør (7 Ottinger) oc Lamb; men dog fanger aff samme 24 Thener Præsten aarlige met 6 Ort. Korn oc $\frac{1}{2}$ Otting³⁾ Smør. Dis mindre Smør de fanger, dis mere Korn. Der haffuer ingen Sæd, iche heller Præsten; men haffuer en Venge, hand kand soe 5 Pd. Rug⁴⁾ vdj, oc 7 Las Hø, aff F. Mette Rønøw, oc hun haffuer aff en hans Gorde i Seirup igen 4 Ort. Landgilde. De haffuer deris Part af Lamben i Egensze. Suin til Aalden Gield aff de 24 Thener, nar Olden er. Ellers ingen Slacteri eller Fætalj.

Alle Æble aff den skøne Haffue kommer dem til; lader støde vndertiden Most der aff, at huer fanger 2 Tdr.

Waar vdj Kirken oc end da Bygemester paa den at fardige. Præstegorden rent forfalden; opbygget ny Anno 1599¹⁾.

Jeg visiterede Aar 1599, den 2den April; laa der Natten. Her. Segod oc Poul Schriffuer hos mig der til (Kl.) 9; Vin. *Alt vel!* Kirken fardige statelig met 4 skøne Huellinger, ny Prædikestoel; den gamble oc store Funt, der stod i S. Albans Kirke i Otthensze, er *Fodstykke* paa den; mueret offuen met Sten blaa. Ny Stole. *Alt kønt oc rent.*²⁾

¹⁾ Efter Eiler Rønnows Død 1563 deltes Hospitalet imellem hans 4 Døtre: Mette, gift med Jac. Viffert til Brolykke († 1592), Birgitte, gift med Henning Quitzow til Sandager († 1590), Karen, gift med Jens Bilde († 1590) og Anna, gift med Erik Hardenberg til Matrups († 1609). Denne sidste fik dog Hospitalet samlet ved et Dokument af ³⁰/₁ 1590. Markvard B. var Fru Karens Søn. Eiler Qu. var Fru Birgittes Søn. Mette havde ingen Sønner, hvorfor Fru Anna fik hendes Part. (Se Saml. til Fyens Hist og Topogr. I, II. ff.)

²⁾ Husveir er vist — Husværing. Husværelse, altsaa = Bolig, Ophold. Bo er vist = Bod, Hytte.

³⁾ Engelstoft vil læse $3\frac{1}{2}$ Otting (Saml. til Fyens Hist. og Topogr. I, 19. Anm.).

⁴⁾ 1 Pund Korn er = 4 Tdr.

⁵⁾ Præstegaarden brændte 1638 og atter 1712; nu er den adskilt fra Hospitalet.

⁶⁾ I Teksten staar: pura = rent.

Aar 1604 bleff Rasmus Bogensze, Hører i Suenborg, Her. Andersis Capellane.¹⁾

Servp.

Annex till S. Jørgens Capelle.

40 Tiendeydere⁴⁾ Patronatsretten oc til Huidkielde (kom der fra, fordi det ikke var sandt (15)92).

Aar 1589, den 30te Juni visiterede jeg atter (jeg var den 26de Marts), der var ingen til Stede; jeg var derfor nødt til at begive mig til Kirkeby Kl. 4 Eftm., hvor jeg overnattede.

Langsom melendis, defect paa Memori⁶⁾.

Han talte over 1 Peter 3: Brøderlige, barmhjertige, venlige osv. Han forklarede det Ord for Ord, men blandede fremmede Ord deri; og ulærd.

Biblen feiler. At der motte 1 Clok aff de 4, der er i S. Jørgens Kirke, komme did.

Degen af Suenborg Schole, 7 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken fattig, tornet, kubet op⁴⁾ fra Østen til Vesterende; tagt met Vingsten paa nordeste Side (inthe lagd i Kalck); paa Synder-side met endobelt⁵⁾ Vingsten; Tornet staar oben neden vdj, vdloct met en Dør fra Kirken. Ligger 1 Sten i Kirkedøren; er Rune Bogstafte paa.⁶⁾ 1 paszelig Clok. 4 Huellinger. Alteret met Vor Heris Fødszel; Oxe oc Aszen at knele fore. 2 suerret⁷⁾ Stager. Prædikestolen smuk offuer Pulpeturet for Choret, met Dør och Traller (de Rønour Vaben paa). Fonten for Tornet. 1 liden Degnestoel. Liden ond Skrifftestoel. Gaul paa Kirken mod Choret muret mel-

¹⁾ Rasmus Hansen († 1613) var gift med Anna Christoffersdatter (Ligsten i Kirken).

²⁾ Oprindelig har der i Haandskr. staaet 33; de 7 er de under St. Jørgens Sogn anførte.

³⁾ d. v. s.: Hukommelsen.

⁴⁾ kubet op er vistnok = med Halvtag. Kirkens Ydre er helt overpudset med Cement.

⁵⁾ endobelt d. v. s.: enkelt.

⁶⁾ Runestenen, hvis Indskrift ikke er tydet, er nu i Nationalmuseet.

⁷⁾ d. v. s.: svarvet, drejet.

lem Stenger. Kirkelade ved Mact (boer 2 gamle Folk vdj). Sten Kirkegords Mur, En herlig dobbelt Port aff Mur; der kand holde en Vogen for Regen.

Serup Sø ved Kirken oc Morsø.

Aar 1591, den 15de April uar ieg paa Huidkelde, talde met F. Karine om Medthener til S. Jørgen oc Serop. Sambtyckte den, Her. Jacob tager met mit Minde; dog en, der ordeneret er, oc ingen ordenerer der til, enthen Pouel eller andre, førin de kalder en Præst efter Her. Jacobs Død.

Aar 1592 er Serop fundet at være Kronens fri Kirke; oc er Her. Anders, Her Jacobs Eftermand, kallet aff Bønderne oc haffuer fanget siden Collatz aff Lensmanden, Laurits Brokenhusz.

Aar 1595, den 25. Maj visiterede ieg her. Alt i den forrige Stand. F. Mette Rønow til Huidkeld i Kirken. Kom did fra S. Jørgen. Begge godt Skudsmaal. Jeg talte fra Prædikestolen; Præsten ikke.

Kirkeby.

36 Tiendeydere. — (1589), den 27. Marts, Skertorsdag, (visiterede jeg). Laa der Natten; liden Plats.

Her. Hans Lauritszen, Her. Laurisis Søn i Espe. 29 Aar, god Stemme til den Kirke; prædiker godt. Magdalene, formere Her. Nelsis Dater. — 1 Barn, Nils, 1 Aar gammel. Hendis Moder, Apelonie, er hos dem; liden Quinde, har det tarveligt. Gorden meget arm.

Han talte over 1 Kor. 11 om Nadveren: 1) Hvad (den er) og hvad der gives (os). 2) hvorledes vi skal berede os til Nadveren. Efter (Niels) Hemmingsen.

Degnen aff Suenborg Schole, Nels, Her. Jenszis Søn i Vlbøl; vil nu bort; Claus, Her. Hansis Hustruis Broder, beholde det igen.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, vel ved Heffd. Noget Bly paa store Kirken paa Nordsiden; ellers met hole Tegel. Laden god,³⁾ Kirkegorden met nogle Træ. Muren met Kamp oc muret paa, met Sten tagt. 2 Clocker. 2¹/₂ Huellinger; uffuer Choret Lofft. 2 Meszing Stager.

1) Ved Kongebrev af ²⁰/₄ 1541 blev Kirkeby og dets Anneks Lunde midlertidig lagt ind under Svendborg St. Nikolai Kirke. Men ved Reskript af ²⁰/₁₁ 1637 blev Kirkeby Anneks til Ollerup og Lunde til Stenstrup (Trap).

2) Laden, som laa i Kirkegaardsdiget, er nu nedbrudt (c: 1900) (Trap).

Alle Bøger. Tafflen gambel: *Kristi Korsfæstelse*, Reffueren; Engle met Kalcke; Fløier malet. Fonten i Tornet. Prædikestol for Choret oc indluct met Døre oc Sprinckel. Liden Degenstol oc Schriff-testoel. En Lerits¹⁾ Hymmel offuer Alteret, henger neder met den ene Ende mod Tafflen; er Kristi Dom malet paa. Vabenusz muret.

Aar 1595, den 30te Oktober (en Torsdag) visiterede jeg Kl. 8. Alt vel, Gud være lovet!

Lvnde.

Annex til Kirkeby. — 24 Tiendeydere.

Aar 1589, den 27de Marts, Skertorsdag, Kl. 9. Stor Sne fra 7 til 10 Slet.

Jeg holdt min Tale, førend han prædikede; oc derefter drog jeg til Querndrop.

Degnen fra Skolen. 11 Ort. aff begge Sogner.

Kirken²⁾ vden Torn, tagt paa den nordeste Side offuer Kirken met Bly oc Synderside offuer Choret met Tegel. 2 Clocker. Kirkegord met Træ (1 stor Lind). Laden fardige. Muren omkring Kirkegorden aff Kamp. 4 Huellinger. Tafflen: den gamle oc vnge papistiske G(ud) setter Krone paa Jomf. Mar.; Fløier malet. Fonten neder i Kirken. Prædickestoel ved Synderside. Choret met Traller fore. 1 liden Schrifftestoel oc Degnestoel. Klocke Tornet paa Kirkegorden.

Herristing her vðj Byen Onsdagen.

Jeg visiterede Aar 1595, den 30te Oktober Kl. 10. Alt vel.

¹⁾ d. v. s.; Lærreds-

²⁾ Den nuværende Kirke er nyopført 1852 (Trap).

Qverndrop.

... Tiendeydere. Patronatsretten til Egeskoff (Lauris Brokenhusz). Ond Præstegord.

(Jeg visiterede 1589) den 27de Marts, Skertorsdag, Kl. 11.

Her. Chresten Jacobszen, fra Aalborg, Provst; var Scholemester i Othense¹⁾.

55 Aar. En lærd og from Mand. Sact melet, dog noch, lærd paa sin Vis, idet han udviklede meget om Kristi legemlige Nærværelse²⁾. Han trak sin Prædiken ud til halvanden Time. — Hans Hustru, fra Odense, Her. Christen Bruns Søster i Nyborg. 1 Dater giftt; 1 Søn, Jacob, lærd ung Mand, blev Huslærer for Laurits Brokenhusz Børn i Marts Aar 1589. 1 Hører i Nyborg Schole. 1 vdj Othense Schole. 1 Pige hjemme.

Han talte over 1 Kor. 11: I, Skriftsteder³⁾ om Nadveren. 1) at gaa til Sakramentet d.v.s.: at slutte Pagt med Gud, 2) Herrens Nadvere maa adskilles fra andre Maaltider; 3) berettis, at bedre rette sig; 4) annamme Jesu Legeme etc. i Tro. II, At tages i Betragtning ved Sakramentet: 1) de Ord, som betegner Legemet og Blodet; 2) de udvortes Ting, Brødet, Vinen, er anderledes end de synes; det sande Legeme, det sande Blod; Guds Almagt bevirker dette osv.; 3) Indstiftelsesordene; det skal uddæles til den ædende og drikkende under begge Skikkelser. III: Hvorledes man skal forberede sig: 1) Man skal afholde sig fra Vellevned; 2) vi maa prøve os selv; 3) vi maa bede om Tilgivelse for vor Brøde og Straf. De, som (æder og drikker) uværdigt: 1) de, som af Vane udvælger sig bestemte Dage; 2) at de maa synes fromme, skønt de er ugudelige; 3) de, som ikke vil tilgive (andre), saasom Judas. Intet om dens (rette) Brug. Kneler, naar han løfter Disk og Kalk.

Degnen boer ved Kirken. Synger godt, har en god Stemme, er lamb, den ene Fod kroget. Ogsaa godt paa Latin.

Kirken langt; Tornet met velske Gauler stor paa Østerende

¹⁾ Se Bloch og Næraa I, 342 (Crone).

²⁾ nemlig: i Nadveren.

³⁾ I Teksten: locutiones, egtl. Udtalelser.

til Kirken¹⁾, tagt med Bly. Huald alt med 6 Huellinger. 2 Clocker. Kirkegorden Kamp, oc Træ paa den. Kirkeladen nederfalden. Alteret met en forgylt stattelig Taffle: settis Kronen paa Jomfruen Marie vnder Christus; paa Fløyelen *Marias Smerte . . . , Opstandelsen, Himmelfarten, Helligaandens Udgydelse*. (Var der et Kors vdj Stedet, da en herlige Taffle). Et Skab neden i Fundamentet paa Tafflen. Fonten i Vesterende. Prædikestoel aff Eg paa Synderside. Smuk Degnestoel. Liden Skrefftestol. For Choret Traller, dobbelt let Dør. En smuk Taffle aff Træ, formalet met Piller allevegne met Guld oc Søl.

Johannes 11.

Jeg er Liffuet oc Opstandelsen! huem som troer paa mig osv. Her ligger begraffuet Erlig oc Welbyrdig Mand, Frans Brochenhusz²⁾ til Brangstrup, Welbyrdig Michel Brockenhuszs Søn til Brangstrup, som war Danmarkis Riges Marsk, som bleff skaat aff Rigens Fiender, de Suenske, for Warbiery den 31. Octobris oc døde i Halmsted den 14. Dag Novemb. Aar 1569. Med sin kiære Hustru, Erlig oc Welbyrdig Fru Anne Tinhusz, som war Welbyrdig Lauritz Tinhuszis Daatter til Egeskoff, som døde paa Egeskoff den 2. Julij Aar 1565.

Her ligger ocsaa begraffuet E. och W. Juncker, Wnge Frantz Brochenhusze, W. Lauritz Brochenhusziz oc Fru Karen Skrams Søn, som døde paa Nyborg den 2. Dag November Anno 1580, der hand war paa sit siuende Aar.

Med en deris kiere Daatter, W. Jomfru Dorithe Brochenhuszes, som døde paa Egeskou Aar 1553, der hun war paa thredie Aar gamel.

Var til Sacram. 35.

Herregorde: Egeskoff, Lauris Brokenhusz.

¹⁾ Kirken ligger paa en høj Bakke, Taarnet er opført over („staar paa“) Koret, fordi Skibets Vestgavl staar lige paa Bakkens Rand. Gavlene har nu Kamtakker, Kalken er skænket af Laurids Brockenhuus 1602, og Prædikestolen i Renaissancesstil fra 1599 bærer hans og hans Hustru (Karen Skrams) Vaabner. — I det sydlige Kapel (Ulfeldernes Kapel) er indrettet Begravelser for alle de Lig, som Jacob Ulfeldt 1616 flyttede hertil fra Vindinge Kirke (Trap).

²⁾ Frands Brockenhuus opførte Egeskov 1554. Hans Søn: Lauritz Brockenhuus († 1604) var gift med Karen Skram († 1625); han var en stærk og brutal Mand og er bl. a. bekendt af sin Strængthed mod Datteren Rigborg, som han lod indespærre, fordi hun var bleven frugtsommelig med Fr. Rosenkrantz.

Stenstorp.

31 Tiendeydere.

(Jeg visiterede) Aar 1589, den 30te Juni (Mandag efter (Peters) Fiskefangst Kl. 10.

Her. Gregers Rasmuszen, fød i Espe, var Capellane her i 6 Aar. 40 Aar. *Velklingende Stemme, prædiker godt.* Tøszler¹⁾ gift; 7 Born med den første Hustru. Bode vdj en Bundegord. Nu Sognepræst i 8 Aar.

Hans Hustru, Elizabeth, Her. Jensis Dr. i Vlckebøl; fødte Tuillinge, døde strax.

Var Brudfolck i Kirken.

Han talte over 1 Moseb. 2: *det er ikke godt, at Mennesket er alene.* 1) Grundene til Ægteskabet; 2) Guds Omsorg for dem, der skal giftes og for de gifte. 3) hvor kærligt Adam omfatter sin Ægtefælle. 1) Fordi der ellers ikke vilde være nogen Højtideligholdelse af Guds Navn; 2) for at Horeri kan undgaaes; 3) for at Medhjælpen kan være gensidig.

Sædedegn, Rasmus, fra Svendborg. 3 Pd. Korn. Begge godt Skudsmaal.

Kirken²⁾ lang, met Tegel; ingen Torn paa. 2 Cloker i et forfallene Klocke Husz. Kirken 5 Huellinger; lius inden vdj; meget forfallen Westerende; kand se gemen Huellingen. Hiørnet paa Østerende mod Norden siunkit neder. Tafflen met *den korsfæstede* oc Røffuere. 2 Træstager, 1 Skab ved norden Side paa Alteret. 1 Taffle Synderside. Fonten i Westerende. Prædikestoel, liden oc ond, ved Synderside. 1 Skarns Degenstoel. Kirkegorden rum. Mur offuen paa Kamp. Kirkeladen nederfallen.

Fru Elsa, Erik Krumdigis oc Absolon Gyes Barns Begravelse i en Kiøller. Ingen Sten, ingen Taffle.

Lyctevad, Absolon Gye³⁾. Skioldemose⁴⁾ boer nu en Bunde vdj; der bode Frue Met; hagde en Herdenberger.

¹⁾ d. v. s.: 2 Gange, jfr. Side 89 og 158.

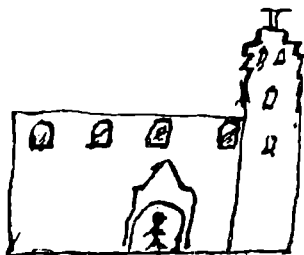
²⁾ Kirken er 1877 bleven helt overpudset med Cement (Trap).

³⁾ Løjtved ejedes af Rigsraad Absalon (Axel) Gjøer til Kelstrup († 1602), gift med Else Lindenow. De havde ingen Sønner, hvorfor Gaarden tilfaldt Datteren Karen, der var gift med Breide Rantzau.

⁴⁾ Skjoldemose tilhørte Mette Hardenberg († 1617), som var gift med Kansleren Chr. Friis til Borreby.

Kirkeby Aa løber igemen dette Sogen; løber vd mellem Ouby oc Rødkield. Gaar Hørop Mølle aff (hør til Flintholm). Hillebergs¹⁾ Mølle (til Løctevad) gaar aff Damen ved Gorden. Huidemølle eller Rødemølle, Ventermølle oc Absolon Gyes.

Aar 1600 bleff Kirken herligen forfardiget²⁾ oc et skønt Torn sat op aff E. oc W. Absolon Gye til Lyctved, den Tid Lensmand paa Dallum Closter. Gaff bode en ny Taffle oc Prædikestol i den; forfardiget iche alt met Stole. Vaar i den S. Michels Dag. Aff Kamp oc Kalck opbygget den gamle Kirke; men den ny met Torn oc Døren paa Tornet i Westerende. Er Kirken lang inden vdj 56 Sielands Alne.

Olderop.

35 Tiendeydere.

(Jeg visiterede) Aar (15)89, den 30te Juni Kl. 1. Fik Mad der. Her. Niels Knudsen, Jyde fra Kollerup. 55 Aar, God Prædikant, raaber noget. Flinskallet. Haffuer bygt Gorden aff ny. 2 Pd. Korn aff Nelstrop. Hans Hustru, Margrete, fød i Hadersleff. Børn 2. Var Brudfolck i Kirken.

Salme 127, temmelig langtrukket ved Omskrivning.

Degen af Suinborg Schole. 5 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken³⁾ tornet. 5 Huellinger. Skarns Taffle med nogle Aposteler og 1 stor Compan paa. Prædikestoel ved Synderside op mod Koret. Fonten i Westerende. 2 Cloker. Paszelig Degenstoel. Tagt noget met Bly. Stor Kirkegord. Muren offuen paa Kamp. Kirkelade nederfallen.

Herregord, Nelstrop, Jomfrue Sophie, Iffuer Lungis Dr.⁴⁾ (fik Ditleff Seste Aar (15)92 ved Mortensdagstid), oc Eiler Bruskis anden Halffparten.

¹⁾ d. v. s.: Hyllebjerg.

²⁾ restaureret.

³⁾ Kirken er i 1870 bleven helt overpudset med Cement (Trap).

⁴⁾ Sofie Lunge var gift med Ditlev v. Qualen til Søbo. Hun ejede Nielstrup (det nuværende Hvidkilde) i Fællesskab med Søsteren Gertrud, som var gift med Ejler Bryske († 1614).

Nelstrop Sø, Olderup Sø.

Møller 2: 1. Vtte Mølle¹⁾, løber aff Huidkielde Sø, 2. Podtze Mølle (ingen Aær) løber aff Olderup Sø.

Iffuer Lunge oc hans formere Frue begraffuet der, F. Marine; Her. Johan Bjørnszen²⁾ oc hans Frue, 2 skøne Stene paa Graffuene; ligger ret for Høyalteret, ophøyet offuer Gulfuet, saa tycke som Stenene er vdj sig selff.

Kongens Part oc Kirckens sat huer for 6 Ort; giffuis for huer Part Pendinge aarligen 13 Dr. 1 Mark 4 Sk. Ond Præstegord, echon 1 Skar³⁾, først den beste Gord bruger 2 Skar.

(15)91: Her. Jens Rasmussen Bredal kom did i Faste.

Jeg visiterede Aar 1594, den 13de April; kom fra Suenborg. Jeg prædikede. Begge godt Skudsmaal.

Jeg visiterede Aar 1599, den 3. April Kl. 7 Morgen; kom fra S. Jørgen did. Han prædikede over Lidelseshistorien (om Overskriften paa Kristi Kors). Han har en velklingende Stemme. De holder Børne for Degnen, en liden Compan; haffuer iche muteret⁴⁾. Alt vel, Gud være lovet. Præsten er fattig. 4 Børn. Fik Frokost der, derfra til Vesterskerning.

Aar 1601, den 10de Februar, haffde Mats Dynszen i Skiolde-mose⁵⁾ steffnit Her. Jens i Rette for mig for nogle Vbequem Ord, hand haffde giffuet hannem tii Jeppis i Hemedrup, hans Ære oc Lempe angik; huilcke Ord hand icke viste nogen Beskeden paa, men om saa waar sked, forbad hand hannem; oc Mats effterlod hannem det for deris Børns Skyld, som var da oc-saa til Stede, M. Jørgen Semenszen, M. Iacop Jacobszen, M. Nils Glad, Her. Hans Nielszen⁶⁾ oc loffuet huer andre god Venskab, at tale oc gøre huer andre got her effther. som Forligelsmol, dem imellem giort oc beseglet aff dem selffuer oc os, med før.

¹⁾ d. v. s.: Urte Mølle.

²⁾ Rigsraad Johan Bjørnsen til Nielstrup († 1534) var gift med Gertrud Parsberg († 1560). Deres Datter, Maren Bjørnsdatter († 1561) blev gift med Iver Lunge, der døde 1587. Deres Ligstene med Portrætfigurer er nu indmurede i Taarnrummet Trap).

³⁾ formentlig = Plov (Crone).

⁴⁾ muteret = skiftet Stemme (om Overgangsalderen).

⁵⁾ i Stenstrup Sogn, se Side 208.

⁶⁾ d. v. s.: Velfærd,

⁷⁾ d. v. s.: Sognepræsten i Odense og Rektoren, Jacob Jacobsen (Crone).

Egense.

36 Tiendeydere. Patronatsretten til Huidkelde¹⁾.

Jeg visiterede Aar 1589, den 30. Juni Kl. 6 Morgen. Laa der om Natten.

$\frac{1}{2}$ Lest Korn. Haffuer 8 Ort. Korn aff Gorden oc 1 Fdg. Smør; aff Søbo 1 Pd., aff Lindskoff 1 Pd. Haffuer byget Husze oc aff ny vden Salszrom²⁾.

Her. Claus Nilszen, Her. Hansis Broder i Skamby. 52 Aar, graa, lærd. Hans Hustru, Anna. vdj 13 Aar, Her. Jacobs Dater til S. Jørgens Kirke oc Serup. — Børn: 2 Dreng, 6 døde.

Han talte over Søndagens³⁾ Epistel, 1 Peter 3. 3 Dele: 1) Dyder, som man skal efterligne; 2) Laster, som man skal sky og hvorfor; 3) Trøst under det kristne Kors overfor Fjenderne.

Beder for Syndernes Forladelse og andre Ting før Prædiken. Paamindet!

Degnen aff Scholen, Her. Clausis Søn. 6 Ort. Hans egen Søn, en liden Dreng; haffuer en anden met sig aff Scholen.

Kirken staaer paa en Berg, tornet; flyd nyligen met Panner⁴⁾ meget. Østerendes Hjørner falder vd, vden de helpis. 3 onde Døre paa Kirken. 2 Cloker. Kirkegords Mur er muret paa Kamp oc nogle Stede nederfallen. Groer vilde Løg paa Kirkegorden. Laden god. Huelling 6. Alteret: Tafflen gambel met den korsfæstede oc Reffueren. Fonten i Westerende. Prædikestoel for Choret ved Synder-side. Ingen Pulpetur; dog Choret indluct met Trallie oc Dør fore. 3 Kalcke oc Disk. Deris Stole i Choret aff Huidkelde.

Herregorde: 1. Huidkelde (de gaar vndertiden hid, vndertiden til Serup); 2. Lindskoff⁵⁾ Frue Sophi, Erik Norbys, der bleff skot paa Suenborgs Veij; 3) Søbo⁶⁾ Ditleff van Qualen, vgift, Enche-

¹⁾ Eiler Rønnow fik 1529 af Kong Frederik I Patronatsretten til Egense Kirke for sig og de kommende Ejere af Hvidkilde.

²⁾ „Sals“ er Stuehus (jysk).

³⁾ 5te S. e. Trin.

⁴⁾ Se Side 139. Kirken er 1860—62 bleven overpudset med Cement.

⁵⁾ Lindskov eller Lehnskov tilhørte Bent Norby († 1565) og Sønnen Erik Norby († 1585), derefter Datteren Birthe, der var gift med Hans Kaas († 1632).

⁶⁾ Søbo laa paa Sydsiden af Hvidkilde Sø, hvor Voldstedet Søgaard endnu findes.

mand, haffde Christoffer Valkendorps Søster, Frue Rigborg, var i Feste vdi 18 Aar; leffuit ichon sammen i 22 Vgger. — Sø, Huidkielde.

Møller 5: 1. Røde Mølle, 2 Querne, gaar aff Huidkielde Sø; 2. Huidemølle, aff Huide Kielde (Gorden oc sin Naffn aff); 3. Røninge Mølle, aff 1 Kielde, ligger til Søbo; 4. Skoumølle, til Huidkielde; disse 3 er Quacmøller¹⁾ met 1 (Quern) 5. Lindscoffs Mølle, 1 Quern; sielden staar stille. — Ingen Aar.

Ligger begraffuen under en ophøyet Sten (3 Qv.) vdhugget, Eiler Rønøw, døde (15)65, Frue Anne Krabbe, døde 1543. Frue Anne, Eiler Rønøws Dr., oc Erik Herdenberg, hendis Hosbonde²⁾.

Ved nørdeste Side ved Altèret 1 Sten, Bent Norby (bleff slagen i Suerig 1565 oc ligger her inthet); Fru Kerstine døde (15)72. Onde Erik Norby vnder denne Sten; men hans Naffn inthet her paa. Ingen Adel i Kirken.

Aar 1592, den 9de Maj, prædiket ieg offuer W. F. Karine Rønøw³⁾, Hebr. 13: *Vi have ikke her en blivende Stad.*

.. Aar 1593 Pentzedag Afftens Prædiken var (Præsten) fuld og faldt i Søvn paa Prædikestolen (efter Beretning af Fru Anne, Eiler Brockenhuus' paa Hagenskoff Slot, 23de Juni). *Da han blev irettesat, nægtede han det.*

Jeg visiterede Aar 1595, den 25de Maj, kom fra Seirup (Fredag efter 4de S. e. Paaske). Hr. Claus (talte over) Jacob 1 (Søndagens Epistel): *Al god Gave er ovenfra. Derefter holdt jeg Tale staaende. Fru Susanne, Markvor Bildes fra Huidkielde, var i Kirke.*

Den 24de Maj Kl. 7 forligte Her. Claus oc Anne, hans Hustrue. Hun wanradige⁴⁾, gaff hanem ingen Skyld vden for Hordhed; i Nils Lauritszens oc en anden Mands Offueruerelsze hun forbad hannem.

Aar 1600, den 24de April visiterede jeg ved Middagstid. *Alt vel!*

Aar 1601 omkring Valborgsdag⁵⁾ døde Her. Claus.

Peder Rasmussen fra Vejle, som var kaldet af Herskabet⁶⁾ efter Patronatsretten, blev ordineret Aar 1601, den 22de Novbr., 24de S. efter Trin.

¹⁾ Kvakmølle, se Side 60.

²⁾ Det førstnævnte Ægtepars Gravsten med Portrætfigurer findes i Taarnrummet. Ejler Rønøw var Slægtens sidste Mand. Datteren se nedenfor.

³⁾ Karen Rønøw var gift med Jens Bille, der døde 1575. Deres Søn Markvard B. († 1731) arvede Gaarden.

⁴⁾ vanraadig = raadvild, usikker.

⁵⁾ I Teksten: Wlpurgis, formentlig = Valborgsdag, 1ste Maj.

⁶⁾ Domini (i Teksten) er = Herskabet.

Østerskiærning.

23 Tiendeydere. God Gord: 6 Pd. Sæd aarlig.

(Jeg visiterede) Aar 1589, den 1ste Juli Kl. 8; der Mød Kl. 10.

Her. Rasmus Christenszen, fød i Aalborg. 55 Aar. Hans Hustru, Anna. Ingen Børn. Hun fød i Olderup Sogen; var gifft tilforne met Her. Peder dersteds. Ordenerit i København (15)62.

Her. Søren Wittenberg¹⁾ fik L. Brockenhusis Pige.

Han talte ikke, han prædikede nemlig ikke her, men i Annexet. Jeg holdt Prædiken.

Degnen, Peder, sider hos Kirken. 4 $\frac{1}{2}$ Ort, Korn. Er vonfør den ene Haand, venster, lamb. 5 Børn. Giver intet til Skolen.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken²⁾ (fonderet til S. Morthen, arm) tornet; ingen Lofft vdj.; er vdluft fra Kirken; en Dør paa. Tagt med hual Sten vden lidet mod Østerende paa Nøreside met Bly. 4 Huellinger. 1 Skarns liden Taffle met gamle Gud. 2 Cloker. Alteret fra Vegen (skal flyttis op). Fonten op i Choret. 1 Tin Kalck oc Disk. Prædikestolen muret ved Synderside.

Aa, Skiærning Aa, kommer aff Olderop Sø, gør Herritsskel mellem Sundsherret oc Salingherred; løber vdj Stranden mellem Østerskiærninge oc Vesterskiærning. — Ingen Møller. — Ingen Herregorde.

(Jeg visiterede) Aar 1595, den 25de Maj (Lørdag før 5te S. e. Paaske) Kl. 11. Begge særdeles godt Skudsmaal. Han prædikede selv over Rom 2: Ved du ikke, at det er Guds Godhed, der kalder dig til Omvendelse? Fik Frokost og blev der om Natten.

Aar 1600, den 25de April visiterede jeg om Eftermiddagen og overnattede der. Han talte over den samme Text. Alt vel! Fik did Christoffer Walkendrups Schriffuelse om Frørup, en Capellane did at skicke. En herlig ny Taffle met Christi Opstandelse paa. Peder Poulszen, Raadmand y Suenborg, bekostet aff Kirken Anno (15)99.

¹⁾ Var Rasmus Christensens Efftermand. Se under Annekset Hundstrup Sogn i Salling Herred. Om hans Bryllup se under Nyborg for 1593. Efter Indskriften paa Prædikestolen synes hans fulde Navn at være: Søren Jørgensen Wittenberg.

²⁾ Kirken er 1866—74 helt overpudset med Cement.

Thosing

ligger vnder Sundsherred. (Findis vidre Beskeden i min Visitas Bog, liudendis paa Øeren). Sigis, at Frue Heluig Hardenberg¹⁾, som haffuer hele Landet, haffuer *Patronatsretten* til Kirkerne (*det passer, saa længe hun lever; (men) ikke hendes Efterfølgere*).

Bregning.

*Annex*²⁾. Her. Morthen (Nelszen) fød vdj Mesing ved Wejle. Waar Scholemester i Nyborg, *Hans Hustru Mette*, fød i Køge.

Haffde selffuer sin Præst; men den Tid, at Her. Hans Mattszen, nu Sognepræst i Horsznes, waar der Sognepræst, brende Gorden aff; saa bleff dette Sogen annexeret til Landet.

Se det øvrige i den anden Bog.

*Jeg visiterede Aar 1595, den 25. Maj Kl. 9, kom fra Anders Holkis Begraffuelsze i Suenborg*³⁾.

Kirken fuld. Alt vel der! Begge godt Skudsmaal. Jeg holdt ene Tale fra Prædikestolen.

Kirken grøn enden vdj. Tagstenen er tagen aff Kirkegords Mur oc lagd paa Kirken, *jeg paamindede Kirkeværgerne, at de skulde give Fru Helvig Besked (herom)*⁴⁾.

Skarns Degnestoel. Ingen Skrifftestoel.

Landet.

*Kirken*⁵⁾ uden Taarn. Her boer Præsten.

Jeg visiterede Aar 1595, den 21de Maj Kl. 11. Alt vel her! Begge fik godt Skudsmaal. Præsten holdt Prædiken, jeg holdt Tale staaende.

Kirkegords Mur nederfallen mangestede; ingen Loger fore. Jeg

¹⁾ Helvig Hardenberg, der siden 1575 var Enke efter Erik Ottesen Rosenkrantz til Valsø, Arreskov, Kærstrup m. m. var født 1540 og døde 1599. Hun var Datter af Rigsraad Jacob Hardenberg til Hvedholm, Sandholt og Arreskov (Hist. Tidsskr. 5 R. VI).

²⁾ 1576—1738 var Bregninge — paa Grund af Sognets ringe Størrelse — annekteret til Landet, men blev saa atter selvstændigt og forenet med Valdemarslots Kapel (Trap).

³⁾ Se Side 190.

⁴⁾ Kærstrup ejedes af Jacob Rosenkrantz († 1616), der var gift med Pernille Gyldenstjerne. Tidligere hørte den under Fyens Bispestol. 1630 og følgende Aar blev den nedbrudt, og Materialerne anvendtes til Opførelse af Valdemars Slot. Ruinerne findes endnu.

⁵⁾ Kirken er oprindeligt en romansk Bygning med Korrunding (Apsis) og med en Præstedør i Skibets Sydmur. Taarnet og Vaabenhuset er først fra 1630. Sydøst for Byen har der ligget et *St. Olufs Kapel* med hans Billede, der blev baaren i Procession ud over Markerne, naar Sæden var bleven lagt. Endvidere var der i Kapellet en Kilde (jfr. Svendborg Amts Aarbog for 1916, S. 106) Kapellet blev nedbrudt 1634.

paalagde Kirkeværgen, at han skulde meddele det og paaminde Fru Helvig derom, idet hun tilholder sig Patronatsretten til Kirken.

Jeg spiste Frokost her. Der fra Kl. 7 til Bereby. Ingen Degenstoel vden 1 Fiel paa 2 Thræstyttter (Skarn).

Bereby¹⁾.

Her. Rasmus Hanszen, fød i Malmø²⁾ døde Anno (15)99. — Katrine, fød i Suenborg. — 4 Børn de til sammen.

Her. Morthen oc Her. Jacob i Liungelsze der met Aften.

Jeg visiterede Aar 1595, den 22de Maj, Kl. 9. Spiste Frokost der forinden. Han holdt Prædiken over Salme 37, (3): Bo i Landet osv. 1) Gode Raad at leffue her. 2) Trøst vnder Korszet

En god Degenstoel. Tornet ont³⁾ Thimmeret løst, at de kand icke ringe den ene Cloke. Kirkegords Mur sommesteds nederfallen. Hagelen broden⁴⁾ oc ond. Meszeserck mange Holler paa. Jeg paalagde hendes Ridefoged, som hed Hans, at han skulde give Fru Helvig dette til Kende.

Præster døde i Sundsherred:

Her. Jacob vdj S. Jørgen oc Seirop Anno (15)91.

Her. Jens Gregerszen til Skorup oc Thued Anno (15)91.

Her. Nils, Capellane i Suenborg Anno (15)92.

En fattige Præst, Her. J. — — — aff Norge, døde.

Her. Nils i Olderop (15)91.

Her. Rasmus i Østerskierning (15)9—.

Her. Jens Sørensen, Jyde, til S. Nikolaj Sogen i Suenberg (15)9—.

Her. Poul, hans Eftermand, døde (15)97 den 21de Oktbr.

Her. Rasmus til Bereby døde (15)99 paa Landet.

¹⁾ d. v. s.: Bjergby.

²⁾ jfr. hermed Oversigten Side 186.

³⁾ Kirken er i 1905 bleven helt ombygget. Dens Kor staar paa en Grav fra Bronzealderen.

⁴⁾ d. v. s.: i Stykker.

IX.

Salling Herred.

Sallingherred.

Herregorde:¹⁾

Diernis:	Findstrup, Knud Venstermand.
Suaninge:	Stensgaard, Otto Emichszen; Milinge, Jomfru Magdalene Emichsdr.
Horne:	Huedeolm, Erik Bilde.
Jordløse:	Damsbo, Eiler Brochenhusz; Søbo, Frue Margret Reffuentloff.
Horstrup:	Østruppord, Frue Karine Iffuer Langis; Hostrupord, Per Bilde.
Lindeseze:	Sandholt, Knud Rud.
Østerhesing:	Arreskoff, Frue Heluig, Erik Rosenkrans.
Nørrebroy:	Lundegord, Erich Venstermand.
Sønderbroy:	Brobygord, Frans Rantzow.
Weyløff:	Weiløffgord, Lauris Oleland; Westergord, Peder Egertszen.
Haagerup:	Randsholm, Brede Rantzow.
Hillersløff:	Gelskoff, Jørgen Kaas; Høgerup ²⁾ , Hertuig Kaas.
Gesterløff:	Nørskoff ³⁾ , Gabriel Knudsen.
Hundstrop:	Flintholm, Knud Bilde.
Heringe:	Fiellebro, Ebbe Munch.
Wllebølg:	Rødkielde, Frue Margret ⁴⁾ .
Ouby:	Pilegord, Godske Brockenhusz; Brendegord, Remer Seste (haffuer aff Brede Rantzow; Mats Schriffuer bode der i tilforne).
Aastrop:	Nakebøl, Eiler Brockenhusz.

Anno (15)89, da jeg visiterede i Salingherred, var ingen Adel i Kirkerne vden Frue Birgithe Banners i Hundstrop Kirke oc Lauritz Aaldeland i Weiløff Kirke oc Per Egertszens Frue *samme-Steds*.

¹⁾ Af de her nævnte 24 Herregaarde, hvorpaa Herredet er saa rigt, er følgende nu forsvundne: Millinge, Haastrupgaard, Vestergaard og Højrup Pilegaard er nu en almindelig Bondegaard.

²⁾ d. v. s.: Højrup.

³⁾ d. v. s.: Nordskov.

⁴⁾ = Fru Margrethe Hvide.

Wandmøller:

- 1) for Fielebro 1.
- 2) vdj Hundstrop Sogen, kallis Elskouens¹⁾ Mølle.
- 3) vdj Skerning²⁾ Sogen Westermølle.
- 4) vdj Vllebølg Sogen Lindevadz Mølle.
- 5) en for Nackebøl.
- 6) en for Findstrop.
- 7—8) for Faaborg 2.
- 9) i Suaning Sogen Grubbe Mølle.
- 10) ved Faldszled 1.
- 11) en ved Strandby.
- 12) en ved Østrop.
- 13) i Hesing Sogen ved Stenderop 1.
- 14) en for Sandholt.
- 15) en ved Arreskoff.
- 16) en for Randsholm.
- 17) en i Krarop Sogen, nylligen bygt.
- 18) en for Gelskoff.
- 19) i Hillersleff Sogen Lunde Mølle.
- 20) i Wanting Sogen nylligen Dals Mølle.
- 21) i Synderbroby 1.
- 22) i Nørrebroby for Lundegord 1.
- 23) i Weiløff Sogen for Weiløffgord.
- 24) i Hering Sogen Bolting Mølle.

Salingherrit

aff Sallinge By vdj Hillersleff Sogen; der holdis Tingit. Haffuer
1 Hand vdstragt i deris Herrits Seil.

28 Kerker.

1.	{ Faaborg. Diernis.	Her. Hans Jenszen, fød i Nyborg. (<i>Hans</i>) <i>Hustru</i> , Dorithe, fød i Skelskøer. 1 Pige vgift. Sogne Kerken nederbrot. Closter Kerke i Steden, den Helligaands Closter. Biørnø, 6 Gorde paa, til Faaborg Kerke. <i>Annex.</i> Er er en Kerke affbrot i Findstrup. Capelanen, Her. Jørgen Trogelszen, <i>fra</i> <i>Faaborg, Gift. 3 Børn.</i> Scholemester <i>Hans.</i> Klingerup, Frue Anne Olelands, Hans Norbys, i Foborg boendis. Findstrup, Knud Wenstermand.

¹⁾ d. v. s.: Elleskov.

²⁾ d. v. s.: Vester-Skerninge.

2. Suaning. Her. Jørgen Hanszen, *fra Svanninge*. Ligger 1 Ø vd for Helnis, kallis Ilum, 2 Gorde paa; den ene Jacop Vlfeld, den anden til Iffersnes. Ligger 1 Ø¹⁾ der hos, de bruger til Ilum. Er en *Vadested (der)* til; kand sois paa 24 Ort. Rug. Stensgaard, Otthe Emikszen. Millinge, Jomfrue Magdalene Emiksdr.
3. Horne. Her. Mats. Hanszen, haffuer Capelane, Her. Peder; *han har ægtet en Datter af Her. Mads, Broder til Hr. Jørgen i Svanninge*. Her. Peder haffuer giffuet M. Nels sin Obligatz²⁾ (*den har jeg!*) *De fortæller de værste Ting om hans Svigersøn*. Huedeholm, Erik Bilde.
4. } Jordløse. Her. Jens Lauritszen *med Tilnavnet Foul*; var Hører i Asnis; ordeneret *under Mester Jørgen*³⁾ *Ikke saa lærd, som han er god Familiefader. 12 Børn. 30 Aar i Sognet. Kerken meget forfalden; Christoffer Bang hende skyldige 7 Ort. Rug, 10 Ort. Byg. Gaff hand mig 8 Ark Perkemit*⁴⁾. Var der *paa Rejse til Assens Aar (15)88, den 4de Maj*.
5. } Hostrup. Damsbo⁵⁾ Eiler Brochenhusz (haffuer Bøger hiemme om Kerken). Søboe, Frue Margrete⁶⁾
5. } Lyndesze. Her. Peder Foul, Her. Jensis Broder⁷⁾. Knud Rud til Sandholt holder sig til *Patronatsretten* oc giffuer Her. Peder 20 Dr. for sin Theniste; men Knud tager alle Præste Renthe.
6. Østerheszing. Er ret Sogne Kerke. — Sandholt, Knud Rud. Her. Hans Knudszen, *forhen Huslærer for de adelige Børn paa Koxbyl*⁸⁾. Arueskoff, Frue Heluig, Erik Rosenkrands.

¹⁾ nemlig: Vigø.

²⁾ d. v. s.: Biskop Niels Jespersen († 1587). Obligats = obligatio, Forpligtelse.

³⁾ d. v. s.: Biskop Jørgen Jensen Sadolin, († 1559).

⁴⁾ d. v. s.: Pergament.

⁵⁾ i Teksten staar fejlagtig: Damsgord (Crone).

⁶⁾ Margrethe Reventlow.

⁷⁾ Hr. Jens Lauridsen i Jordløse.

⁸⁾ d. v. s.: Kogsbølle (se Side 90, Anm.).

7. Nørebroby. Her. Hans Lunde, *Fyenbo*.
Lundegord, Erich Venstermand.
8. Sønderbroby. Her. Mats Lauritszen, Drocken, *fra Assens*.
Brobygaard, Frans Ranzow, Frue Marine Bilde.
9. { Allested. Her. Lauris Mattszen, *fra Odense*.
Weyløff. Weiløffgord, Lauritz Oleland. Westergaard,
Peder Egertszen.
10. Høgerup. Her. Hans Stage, Ransholm } *Patronats-*
Sognepræste. } *retten til*
11. Krarup. Her. Jørgen Marquorszen. } Ransholm.
12. { Espe. Her. Laurisz Jesperszen, Herritz Proust.
Wantinge.
13. Hillersløff. Her. Nels Erikszen, fød i Sognet. — Gel-
skoff, Jørgen Kaas. Høgerup, Hertuig Kaas.
.Gesterløff er Annex till Hyrup i Windingherrit, Her.
Oluff Graa haffuer.
Nørskoff, Gabriel Knudszen.
Hunstrop er Annex till Østerskerning i Sundsherrit.
Flintholm, Knud Bilde.
Heringe er Annex til Renge i Gudmeherrit. — Ebbe
Munck til Fielbro.
14. { Ouby. Her. Chresten Lauritszen, *Fyenbo*. Er vdj
Godsk Brockenhusz, Pilegord.
Aasterup. Nackebøl, Eiler Brochenhusz, haffuer flyd
hans Kerke paa Loffue¹⁾.
Var i disse 2 Kerker (15)88, den 2den
Maj. Er 1 Ø, 1 Gord paa, heder Suel-
mende; er Eiler Brochenhuszis.
15. { Willbølle. Her. Jens Anderszen. Haffuer 1 Søn, Mor-
then, vilde haffue ordeneret. Handen hug-
gen sønder i Kønehaffn; thener der Frue
Margrete ondertiden.
Skierning. Rødkielde i Wilbøl Sogen, Frue Margrete.
Heden er Annex till Søby i Aasomherrit.

Vdøør vnder Sallingherrit:

16. Arnakøø. Kerken er paa. Her. Hans Hanszen. 16
Gorde paa.
Korshaffn²⁾. (6 Gorde) {gaar till Arnack Kerke, nar
{det er iche høyt Vande.

¹⁾ paa Love d. v. s.: paa Borg, paa Kredit; se Side 163.

²⁾ Korshavn er nu — ved „Drejet“ — forbunden med Avernakø. Ved Kongebrev af ³¹/₁₀, 1536 fik Indbyggerne paa de 3 Øer Lov til at tage en egen Præst; samtidig opførtes den første Kirke af Tømmer (Trap)

- Munckø. (5 Gorde) {Kand komme met Vogne
eller Heste did, iche ellers.
Biørnøe. 6 Gorde; til Faaborg Kerke.
17. Lyø. Kerke paa. Her. Peder, *Jyde*. Er 24 Gorde.
Der ligger ingen flere Øer till.

Saa vel alle Ordets Tjenere som Degnene fra Landet tilsagde mig deres Lydighed og Troskab, 3dje Maj. (Hellig †.)

Kirker: beholden¹⁾ 28. Her foruden 2 affbrot, Haagerop oc Flening, hørde til Ranzholm. Er 3 aff de 28 Kerker, der er *Patronatsret* til (Brede: Hagerop oc Krarop; Knud Rud: Lindesze). 1 med Spir paa, 19 med Torn, 8 vden Torn, 3 Kerker met Fielelofft. Birk 1, til Randsholm.

Øer 6: Biørnø, Ilum, 1 liden Ø der hos²⁾, Suelmende, Arnak, Lyø.

Aaer 9: 1) Hagerup Aa, begyndis ved Egeskoffs Mølle, ydis til Gielskoffs Mølle. 2) Wantinge Aa, begyndis i Ræininge Sø; Bolting Mølle, NyMølle³⁾ (som hører Ebe Munch till); Lunde Mølle, Gielskoffs Mølle driffuis her aff. 3) Aff disse tuende ydis⁴⁾ den store Aa, som løber frem for Søndere- og Nørrebro, Lundsgord, Borreby, Bellinge, Odense, Aasum, Seden, løber i Stranden⁵⁾.

Søer 7: 1) Fleninge Sø ved Arreskoff, hør ocsaa til Holm Closter. 2) Nørre Sø til Closteret. 3) Brendegords⁶⁾ Sø til Closteret. 4) Toresø⁷⁾ oc 5) Øsøe til Closteret (disse 5 ere i Haagerup Sogen). 6) Ræinge Sø i Ræinge By⁸⁾. Her forvden Damme oc Parker for huer Herregord.

Weirmøller 2.

Wandmøller met tho Querne 10, Møller met en Quern 22 — er 32⁹⁾.

Skøne Skoffue i Herred. — Herregorde 24.

Her foruden boer Frue Anne Norbys i Faaborg, Frue Maren, Henning Vestermænd, hos en Bonde i Synderbroby Sogen.

Her. Søren Hanszen *Fyenbo*, var *Præst* paa Lyø; sagde sig fra sit Kald, drog till Kønehaffn, oc Her. Peder paa Lyø fik igen. Beger¹⁰⁾, at hand motte met sin Hustrue oc Børn forsees met

¹⁾ d. v. s.: bestaaende. — Findstrup Korskirke, som existerede 1416, var allerede forsvunden 1525 (jfr. Side 220) og en ny Kirke opført i Diernisse. Ruinerne ligger lige V. for Holstenhus' Have. Ved Kongebrev af 1540 blev Diernisse efter den davær. Præsts Død Annex til Faaborg (Trap og Danske Herregaarde ved 1920, Holstenshus).

²⁾ nemlig Vigø (jfr. Side 221).

³⁾ formentlig den davær. Dals Mølle.

⁴⁾ d. v. s.: opstaar: der menes naturligvis Odense Aa.

⁵⁾ De andre 6 Aaer har Biskoppen ikke anført (Crone).

⁶⁾ i Teksten staar fejlagtig „Brendagers“ (Crone).

⁷⁾ maaske: Sortesø.

⁸⁾ Nr. 7 er ikke nævnt.

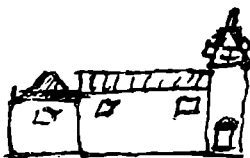
⁹⁾ I Fortegnelsen Side 220 er der kun nævnt 24.

¹⁰⁾ formentlig Herr Søren.

nogett — — —. War hos mig paa Stensgard hos Otto Emikszen Aar 1589, den 2den Juli; jeg lovede ham min Bistand.

Paa Weien till Asnes till Her. Jensis i Jordløse; Gambel, 30 Aar i Embedet. I Kirken 1 Alter: S. Jost met sit Parti¹⁾ paa; der var Helligedom²⁾. Jeg beordrede det nedbrudt. Ikke meget lærd, men en jævn Familiefader.

Et Kong Breff, Jordløse oc Horstrup at skulle annexeris oc halfft K^oThiende aff Horstrup til Præsten oc halt til Kerkens Bygning, 1555.

Ouby³⁾.

46 Tiendeydere.

(Jeg visiterede) Aar 1588, den 17de August Kl. 6, (da) ieg kom fra Dreø oc Visitats af de andre Øer.

Her. Christen Lauritszen, Fyenbo, ung Mand; af middelhøj Væxt, med rødt Skæg, ikke særlig lærd, klangfuld Stemme, prædiker godt. Karen, Fyenbo, war gifft met Her. Mats Nelszen (haard imod Konen), fød i Loland, i samme Sogen tilforne. Ved hannem 13 Børn, leffuer 7 aff; 3 i Schole i Othense, 2 ved Her. Christen, leffuer 1 liden spee, Mats.

1 smuk byged Præstegord, Her. Mats opbygged.

Han forklarede de ti Bud; 1) Grundene, hvorfor man skal lære Katekismen, 2) hvorledes de 10 Budord skal inddeles, 3) Lovens Brug.

Degen, Karl Mogenszen, Fyenbo. 11 Ort. Boer iche i Degenboel, leier det bort for 5 $\frac{1}{2}$ oc boer i en Gord. — Degenen oc 1 Bunde Kerkeverge.

Begge fik godt Skudsmaal.

Kirken, lang, huald offuer alt (boer at kalckis inden vdj). 1 Torn met Træværk paa (vil tage det neder oc mure det met Brantmuer⁴⁾). Anno 1591 oc 92 bygget de paa Tornet. Noget Bly offuer Koret. 1 Capell paa nordeste Side. 2 Cloker. 1 smuk, stor,

¹⁾ sit Parti d. v. s.: sin Skare. —

²⁾ d. v. s.: Pilgrimsgang, Valfart.
Jfr. Side 221.

³⁾ d. v. s.: Vester Aaby.

⁴⁾ d. v. s.: brændte Sten, Mursten.

malet Taffle met Christi Paszis¹⁾ oc Døds Histori. En smuk Prædikestoel tuert offuer i Pulpetur i Choret. Funtet aff graa Kamp. Alle Bøger. Kerkelade vel ved Mact.

Er 1 Herregord, Pilegord (kaldis (15)93 Leigord), Godske Brockenhusz. Brede Rantzow haffuer begynt en anden, som Mats Schriffuer i bode, Brændegord²⁾. Remer Seste, var paa Alse, paa boer nu for aarlige Affgift. — Lindevads Mølle, 2 Querner.

Aar 159(4) den 13de April (2den Søndag e. Paaske) var jeg der; men blev sinket ved en Bryllupsfest, som fejredes der, og drog til Aastrup.

Aar 1596, den 18de Maj, visiterede. Alt vel. Var hos Fru Anna paa Leiholm, hendes Datter laa syg.

Aar (1599), den 3dje April overnattede jeg der og spiste til Aften.

Aar 1600, den 26de April kom jeg dertil fra Visitats i Hundstrup og visiterede om Formiddagen. Alt vel! Jeg holdt Tale fra Prædikestolen.

Aastrup.

Annex. — 40 Tiendeydere. Eiler ene Kerkeverge.

Han forklarede de 3 første Dele af sin Prædiken. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken, Torn paa, iche meget høyt. Huald alt vdj; met Tegeltagt. 1 Cloke. Ligger for Alteret Jacop Brockenhusz oc Fru Susanna Bøllis, oc Eiler Bølle oc Claus Eriksen³⁾, huer vnder sin

¹⁾ d. v. s.: Lidelse (passio).

²⁾ Brændegaard oprettedes 1588 af 2 store Gaarde. Reimer Sested beboede den uden Afgift. *Pilegaard* — eller Lejholm — beboedes fra 1581 af Anna Venstermand, der var gift med Godske Brockenhuus († 1589).

³⁾ *Eiler Eriksen Bølle* nævnes 1505 til Nakkebølle; han var Rigsraad og Lensmand paa Tranekær og døde paa Nakkebølle ¹/₁ 1534. Hans Hustru var *Anne Bild* til Hellerup.

Datteren *Susanne Bølle* var først gift med *Claus Eriksen Ravensberg* til Kindholm, der fik Tilnavnet „Claus Slippeslot“, fordi han som Høvidsmand paa Kalundborg 1523 overgav Slottet til Kong Frederik I. ¹⁶/₇ 1534 blev han fanget paa Nakkebølle af Svendborg Borgere og maatte sværge til Kristian II. Han døde paa Erholm 1541. Senere ægtede hans Enke *Jacob Brockenhuus* til Damsbo, der var født 1521. Som Admiral i Flaaden blev han 1563 fanget af Svenskerne i et Søslog ved Bornholm og maatte tilbringe 7 Aar i svensk Fangenskab, afbrudt af 1 Maanedes Besøg i Danmark 1566. Han begyndte 1559 at bygge Nakkebølle, og hans Hustru fortsatte Byggeriet under hans Fangenskab. Hun døde allerede 1569; selv døde han paa Damsbo ¹⁷/₁₀ 1577.

Sten; er echon 2 Waaben paa huer. Er bekostet aff W. Eiler Brockenhusz en Capel i Synderside och der vdj en Begraffuelsze met en Kieller; liger hans Sten, sort Alebaster eller Preffue Steen, en lang oc bred Steen. Michel Brockenhusz og Frue Biarthe ligger i Capelle Kielleren. Ligger 4 af Eilers Børn, 2 aff formere Frue. 1 herlige Taffle paa Alteret met *Nadverens (Indstiftelses)ord* vden paa Vingerne, store, forgylte Bogstaffue met skøne Piller (opsat oc bekostet Anno 1581 aff Eiler Brockenhusz); inden vdj mit paa *Kristi Korsfæstelse*, Nørside (*Jesu Fødsel*, Sønderside *Opstandelsen*. Prædikestoel tuert offuer i Pulpetur for Choret. Herlige Mesze Cleder. Alt dette giffuet og gjort aff Eiler Brockenhusz, dog hand iche haffuer *Patronatsret* till Kerken.

1 Herregord, Nakebøl, Eiler Brockenhusz, Frue Anne.

1 Ø vden for Landet, Suelmen, boer 1 Mand paa; hører Eiler till.

War hiemme met Eiler til Mad. Til Faaborg siden hos Absalon Gye oc Brede Rantzow en Time, de monsterit Borgerne.

Møller: Næ (?) Mølle, Querne 1, Nachebøl Mølle 1.

Staar offuer Porten ved Møllen, førend man kommer till Stalgords Port paa Nachebøl¹⁾:

Min Venner, som vil drage her omkring,

Det siunis at vere en vnderlig Thing,

Att de ville mig saa plat forgette,

Hor for ieg lod denne Port opsætte,

At de skulle besøge oc tale met mig

eller at drage en anden Vey for sig.

Det vere sig huem det vere kand,

Huad heller de ere Quinde eller Mand.

Gud beuarre eders Indgang oc Vdgang fra nu oc til Euigtid.

Gudsfrygt er Visdoms Begyndelse. Herrens Aar (15)84.

Aar 1594, 2den S. e. Paaske prædikede jeg der, overnattede paa Nachebøl. Begge godt Skudsmaal.

Aar 1594, den 11te Oktober forenede jeg i Ægteskab paa Salen, der er bygget af Spaan foran Porten til Nachebøl, velbyrdige Markvard Bille og Jomfru Susanne, velbyrdige Eiler Brockenhuus' Datter

Sønne: Eiler Brockenhuus blev $\frac{1}{4}$, 1574 i Odense viet til Berthe Friis til Ørbæklunde, hun døde 1582. $\frac{9}{10}$, 1584 viedes han paa Salen i Nakkebølle til Anne Bille fra Hvidkilde. Ingen af deres 17 Børn levede. Han døde 1602 og er kendt fra sine Kalenderoptegnelser. Anne Bille døde 1640. Ligstenene findes i Kirken. Eiler Br.s her nævnte „Prøvesten“ (Vid. Selsk. Ordb.). De 2 Vaaben paa „hver Sten“ gælder kun Eiler Bølle og Claus Eriksen.

¹⁾ 1587 opførte Eiler Br. den her omtalte — nu forsvundne — Portbygning i 2 Etaget med den her gengivne Indskrift. Paa Salen øverst oppe var det, at Biskoppen $\frac{11}{10}$, 1594 viede Datteren Susanne Br. til Stedmoderens Broder Markvard Bille til Hvidkilde — i den unge Kristian IV's Nær-værelse.

Jeg visiterede Aar (15)99, den 4de April Formiddag Kl. 7. Kom fra Ouby. Et lidet Spir, tagt met Spon, mit paa Tornet. Tornet forbyget, oc østere Ende ocsaa paa Kirken forhøyet ved W. Eiler Brockenhusz' Help oc Raad, men paa Kirkens Bekostning ladet gøre (15)94.

Herr Christen prædikede over Jesaja 53: Han bar selv vore Synder osv. 1) Hvem (han var) og hvad han har lidt paa Sjæl og Legeme. Prædikenen varede en halv Time. Alt vel, Gud være lovet!

S. D. P.¹⁾.

Højærværdige Hr. Biskop! Som y scriffuet mig til, menendis at skulde verre forsømt²⁾ her vdj Salling Herridt med dett Degne Korn, som skall epter Kong. Maietts Breff vdgiffuis til Foborg Skole: saa giffuer ieg eder vdmygelig att viide, att strax epter y hagde befallet mig sadanne Bestilling at skulde vdrette, da lod ieg conuocere³⁾ vdj Foborig for migh alle Sogne Degne her vdj Herridt oc i *Nærværelse af alle Præsterne* leste Kong. Maietts Breff, begerendis, at de der epter skulde viide att rette sigh. Da gaff de deris arme Vilckor tilkiende, at huis de skulde det udrette, da kunde de icke føde deris Høstru oc smaa Børn; vaare fordj vnderdaniste oc vdmygelig begerendis, at det maatte nogit naadeligt oc miildelig handlis med dem; de loffuit at ville med en god Villig⁴⁾ giffue aarlig til huer Jull (di⁵⁾ Degne Kornit icke vdgiffuis⁶⁾ før) nogen Behielpning, paa eders gode Behaffue⁷⁾ til saa lenge y komme selluf her op y Herriddit oc forfarer deris arme Velkor. Saa bød de til at ville veluilligen dette epterⁿ. Korn vdgifue; oc bleff taxerit derfor paa eders gode Behaffue, til saa længe y kommer selluff, som vy hagde vent lenge siden, oc for den Aarsage icke haffuer scriffuit eder dette till.

Nels Degn udj Horne bød til at ville giffue 6 Skr. Byg; men hand bleff taxerit for 1 Ørte Byg⁸⁾; Karll Degn i Aaby for 1 Ørte Byg; Anders Degen i Vllebølle 4 Skr. Byg; Anders Degn i Østerhesing 3 Skr. Byg; Rasmus Degen i Jordløsze 3 Skr. Byg; Simon Degn y Vesterhesing 3 Skr. Byg; Hans Degen i Synderbroby 3 Skr. Byg; Degen i Nørrebroby 3 Skr. Byg, Jørgen Degen i Allested ligger mer end tho Mile fraa Foborig, vil dog giffue 2 Skr. Byg; Peder Degn i Espe, tho Mile fraa Foborig bleff taxerit for 3 Skr. Byg;

¹⁾ betyder vel enten: *Salutem dicit plurimam* eller: *Salutem Domino Patri* = Hilsen til min Hr. Fader. Det følgende er en Indberetning fra Herredets Provst (Crone).

²⁾ Meningen er: ... i Formening om, at der skulde være udvist Forsømmelser med Degnekornet.

³⁾ d. v. s.: *convocare* = kalde sammen.

⁴⁾ d. v. s.: godvillig.

⁵⁾ d. v. s.: fordi.

⁶⁾ udredes.

⁷⁾ d. v. s.: *Forgodtbefindende*.

⁸⁾ 1 Ørte Byg er = 12 Skpr. (1½ Td.). 1 Pund Byg er = 4 Tdr.

Hans Jørgenszen, Degen i Hundstrop 2 Skr. Byg. Suaning Sogn ligger til Skolen; Dyrnisz Sogen ligger til Skolen; Hostrop Sogen bleff nu lagd til Skolen; Hogerop Sogen oc Krarop Sogen, disze tho Sogne er Brede Randzou *Patron* til. Peder Degn vdj Hillersløff bleff icke taxerit for nogen Affgift, dj hand haffuer ingen Degne Bolig, dj hand giffuer aarlig Landgilde aff det Husz, hand iboer, som hør Lauritz Brochenhus til.

Dette forscrne Korn haffuer de loffuit at ville yde vdj Foborig til Her. Hanszis¹⁾ nu till Jull; oc ieg med Guds Hielp vil da verre tilstede oc delit²⁾ iblant de arme Skolebørn, nar det bliffuer soldt for Penge. Om det er eder behageligt, at det maa bliffue ved denne Tax³⁾ i dette Aar, til saa lenge y komme selluff at forfare all Leyligheden; oc beder gierne, at y icke mistencker mig⁴⁾, hui jeg icke før gaff eder dette tilkiende; dj jeg huer Dag ventit eders Tilkomst, oc for den Sag lod jeg betemme⁵⁾ alting. Gud almect. beuare eder altiid karsk oc sund til sin Ære! Amen! *Skrevet i Espe Aar (15)88, den 20de November.*

Sender ieg eder epter eders Begering klar Register paa saa mange Herregorde, Øer, Bircke, mange Kirker, der er *Patronatsret* til, ferske Søer oc Aaer, med Vandmøller oc Veyermøller vdj Sallinght.

Laurits Jespersen, fra Espe.

⁶⁾ Register paa Degne vdj Sallingherrit *Aar (15)88.*

(Feiler, her icke neffnis, huad huer haffuer til sin Degnerenthe).

Degne, som nu besidder Degne Boliger vdj Sallingherridt (sat aff Prousten for Korn, Scholen til Help i Faaborg *Aar 1588*).

Per Hanszen Degen, vdj Espe oc til Vantinge Sogner, født vdj Othenze (2 Mile til Foborig — 3 Skr. Byg).

Jens Hanszen, Degen vdi Krarop, fød y Lyndesze. Brede Randzou haffuer Jurisdickt.

Anders Hanszen, Degn vdi Villebølle oc til Vesterskerning, født i *Odense*. 1 $\frac{1}{2}$ Mill fraa Foborig (4 Skr. Byg).

Kaarll Moenszen, Degen vdj Aaby oc til Aastrop S., født vdj Aaby. 1 Mill fraa Foborig (1 Ort Byg).

Niels Olszen, Degen til Horne, neste Sogn til Foborig (1 Ort Byg).

Suaning Sogn ligger til Foborig Skole, oc en Peffling den besøger.

Dyrnisz Sogn ligger ocsaa til Foborg Skole.

¹⁾ d. v. s.: Sognepræsten i Faaborg, Hr. Hans Jensen.

²⁾ d. v. s.: uddele det-

³⁾ Ansættelse.

⁴⁾ d. v. s.: tage mig det ilde op.

⁵⁾ opsætte, vente med, bie.

⁶⁾ Skreven med Provst Laurits Jespersens Haand findes vedlagt følgende Fortegnelse. Parenteserne er Bispens egenhændige Vedtegninger. (Crone).

Rasmus Hanszen, Degn tii Jordløsze. 1 Mil fraa Foborig. (3 Skr.).

Til Hostrop, som er Annex til Jordløsze, haffuer salig Iffuer Lange sielff satt en Degn icke lenge siden, som førre vaar til Degnen i Jordløsze. NB.

Semen Tordszen, Degn til Vesterhesinge oc Lyndesze. $1\frac{1}{2}$ Mil fraa Foborig (3 Skr.),

Hans Jørgenszen, Degen til Hundstrop. $1\frac{1}{2}$ Mil Foborig(2 Skr.).

Anders Polszen, Degn til Østerhesinge. $1\frac{1}{2}$ Mil fraa Foborig (3 Skr. Byg).

Rasmus Hanszen, Degn til Randtzholms Sogn. Brede Randtzou haffuer Jurisdickt paa Sognit. En Mil fraa Foborig.

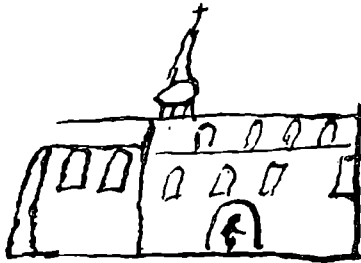
Per Christofferszen, Degn til Hillersløff, haffuer ingen Degne Bolig. $1\frac{1}{2}$ Mil fraa Foborig. (Er inthet Tax i).

Hans Perszen, Degn til Synderbroby. 1 Mill fraa Foborig (3 Skr. Byg).

Matz Hanszen, Degn til Nørrebroby. 2 Mil fraa Foborig (3 Skr.).

Jørgen Knudszen, Degen til Allested og Veyløff. 2 Mil fraa Foborig (2 Skr. Byg).

Per Hanszen, Degn til Gesterløff, Annex til Høyrup y Vindingherrit. Mere end 2 Mile fra Foborig.

Faaborg.
aff faa Borger.

(Jeg visiterede) Aar 1588, den 3dje Maj.

I Faaborg Sogen 2 Søer: Sundet Sø oc Byes Sø; 2 Møller: Bysø Mølle, 2 Querne; Langis Mølle, 2 Querne. 1 Weir Mølle.

(Ordets) Tjenere: Her. Hans Jenszen, var Capelane i Nyborg, siden Pastor i Schone osv.; næsten ulærd; Hustruen har Regimentet. Krigs Folck tog fra hannem. Her i 18 Aar. En Barsker til Suager. Haffuer køpt sin egen Gord. Præstegaarden er passende nok; Borgerne lejer den ud.

Medhjælperen, Her. Jørgen Trogelszen, ogsaa graahaaret, her i

24 Aar; ulærd. Han har sin egen Bolig; lejer sin Embedsbolig ud til Borgerne. Er meget ilde byget; kan inthet bo der vdj, vden at den opfardigis¹). En Købmand till Suoger, er Raadmand.

Lille Skole²), men rummelig nok for Tiden til de Disciple, der nu er; med Tag.

Skolemesteren, Hans, fra Faaborg; mere end lærd nok til den Skole, god og flittig. Elevernes skriftlige Arbejder (er) ligesom i andre (Skoler?); men er ene; ingen Hører. Var i Scholen fra 2—4. Prousten oc Præsterne met.

Er icke vden 2 Sogner til Scholen. Sogne Degne skal giffue en Pension der till. Der (er) icke mange, der han thene Sogner³). Er ingen Renthe til Børnen.

Kirken⁴) er for saa vidt god nok, kunde de holde den ved Mact. Inthet til Kirken (3 Mk. vden Thiende). (Spir) met Spon. En Taffle met vd hugne Billede, det hellig Trefoldighet Billeder; men er vden paa Paszen; skal alletid staa obne. Træ Lofft. Smucke Cleder. Fonten i Westerende. 1 Huelling neder oc 2 offuer Choret. Prædikestol, de 12 Aposteler paa, vmalet. Ingen Hospital.

Et Torn af den gamle Kirke staar paa Torffuet⁵); er Storm Clok (lyder ilde) oc 1 liden Clock vdj.

Ordets Tjenere (bode Sognepræsten og Capelanen lige meget) haffuer mist 1 Gord, liggendis vdj Haastrup, Hans Perszen paa boer, skyller aarligen 5 Skr. Rug, 1 Pd. Byg, 3 Skill. Erffuidtz Pendinge⁶), 1 Fore Nød, som Per Bilde til Horstrupe Gord Anno 1586 (Erik Bildes Søn till Lindved) fick till Magelaff aff Ko Mas, oc ingen Vederlaug igen bekommet. Jeg flydde dem Vederlaug oc Mageskifft Breff; koste Breffuet 1 Roszenobel; her paa opborne 7 Mk. danske aff Her. Jørgen paa samme Bekostening. Aar 1595, den 27de Maj, gaff hannem Quitans paa disze 7 Mk.

En Borgmester, Svend. Han var nærværende sammen med Raadet; de gav Ordets Tjenere og Skolemesteren det bedste Skudsmaal.

Boer Frue Anne, Hans Norbys i Foborg.

Aar 1588, den 17de Avg. kom jeg tilbage fra Naboerne, nemlig

¹) d. v. s.: restaureres, istandsættes.

²) Latinskolen, der laa i Kirkestræde, nævnes allerede 1551, den ophævedes 1740 (Trap). „Tag“ er Straa- eller Rørtag.

³) d. v. s.: betjene Sognene som Løbedegne.

⁴) Sognekirken er Resten af et Helligaandskloster, der blev grundlagt mellem 1470 og 89. Ved Reformationen blev dets Kirke af Kong Kristian III skænket Byen, imod at han fik den gamle Kirke til Kornmagasin. Kirken ligger i Byens Udkant, har Tagrytter, men intet Taarn. Den gamle Altertavle fra 1511 findes nu i Nationalmuseet.

⁵) Den gamle Kirke var indviet til St. Nikolaj; den forfaldt i det 16. Aarhundrede, og c. 1540 blev den nedrevet og Stenene anvendt til Opførelse af et Raadhus. Kun Taarnet, der vist er bygget i det 14. Aarh., staa endnu tilbage.

⁶) Erritspenge = Arbejdspenge, var en Afgift, som Bonden betalte Husbonden for at blive fri for Hoveri.

Ærø og Als. War Borgerne munsteret aff Absolon Gye oc Brede Rantzow. War hos dem lidet i Borgemesters Husz. *Sognepræsten gav Skolemesteren det bedste Skudsmaal for Flid og lovede ham sin Bistand.*

Aar 1589, den 2den Juli, (Marias Besøg) visiterede jeg og holdt Prædiken (jeg overnattede der, spiste ikke til Aften, men paa Rødkielde). Jeg hørte Kapellanen, Hr. Jørgen, fremsætte 5 Parter af Evangeliet og forklare de 2. Jeg paatalte:

- 1) Folket stor iche op vnder „Aleniste“ og „Vij tro“¹⁾
- 2) lade Præfatsen²⁾ fare for de 4 Vers i „Nu bede Vij“
- 3) føre ringe sammen.

Raadet (Borgmesteren var død) gav Ordets Tjenere og Skolemesteren det bedste Skudsmaal. Jeg var i Skolen; 60 Elever.

Aar 1590 (var jeg der) paa Rejse til Als.

Aar 1591, den 16de April visiterede jeg Skolen. Herredets Præster var forsamlede der med Undtagelse af Her. Hans i (Nørre) Broby, Her. Mats i Synderbroby, Her. Lauris i Allested oc Her. Nils i Hillersleff. De vedtog alle Landemodeakterne. Her. Mats kom der siden, oc Her. Lauris anden Dag.

Talde J. Anne Norby, at Scholemesteren oc Scholebørn hagde slaget hendis Moders Munch³⁾ i Per Bildis Gestebud. Fandis iche saa.

Loffuet Jens Steffle, Borgem. (den anden var ikke hjemme), at Capellanens Gord skulde bliffue fardige; oc den Brendvinds Dryck, der drickis, nar Brude Folck vies til Froprædiken, oc Quinder ledis i Kirken, skal affskaffis.

Aar 1592, den 10de Maj visiterede (jeg). Borgemester begge oc Hans Knudszen loffuet at affskaffe den Brendvinds Dryck; dog skulle ieg skriffue til dem her om. Gaff Kirkethenere ett gott Vindisbyrd. Begerde, at Scholemestren vilde iche tage aff Borgerne vden 1 β til Degne Pendinge (de giffuer 2 β huer), oc haffuer 16 Dr. til Kost. *Det sagde jeg nej til.*

Aar 1592 absolueret⁴⁾ Her. Hans Knud Westermænd mod Ordinanzen for et Mandrab; oc Her. Lauris i Espe, Prousten, dømpte mod Receszen. Jeg forbad Raadet i Herredagen paa begge deris Vegne i Absolon Gyes Stue Aar (15)92, den 29de Maj.

Schreff Borgemestere oc Raad (15)92 den 29de Juni, om forne Brendvins Dryck. Copien i min Copibog.

¹⁾ d. v. s.: Salmerne: „Aleneste Gud i Himmerig“ og „Vi tro alle paa en Gud“ og „Nu bede vi den Hellig-Aand“ (efter Hans Thomsens Salmebog).

²⁾ d. v. s.: Indledningen (præfatio), Indledningsordene.

³⁾ Ordet „Munk“ bruges i gammel dansk Sprog i mange forskellige Betydninger. Det kan her betyde: *Rygmuskel*, hvis det ikke er en Fejlskrift for Mund. Anne Norbys Moder, Anne Knudsatter Ny, var Enke efter Peder Norby til Urup (jfr. Side 138) og havde før sit Ægteskab været Nonne (Chr. A. Jensen). Hun døde ²⁴/₁₁ 1606 og ligger begravet i Kerteminde Kirke (Ligsten).

⁴⁾ d. v. s.: afløste, gav Syndsforladelse.

Aar 1593 war en stor Død aff Pestilentze der i Byen (holt op i Juul Aar (15)94). Sognepræsten, Her. Hans oc hans Hustrue, Karine, døde. Her. Semen¹⁾ aff Othense, Capellane til Graabrøder, kom did igen.

Visiteret Aar 1594, den 15de April. Alle Præsterne og Degnene var sammenkaldt. Degne loffuet Korn til Scholen: Hans i Jordløse 6 Skr.; Per i Espe 8 Skr.; Anders i Vlbøl 8 Skr.; Per i Hillersleff 4; Nils i Horne 1 Ort.; Hans i Synderbroby 8; Anders i Østerheszing 4; Jens i Vesterheszing 4; Karl i Ouby 1 Ort; Nørrebroby 4 Skr.; Allested 6 Skr., Per Degen i Hillersleff loffuet mig at ville staa fra sin Spøgerj, hand bruger, ved Præsternes og Degnenes Sammenkomst; ellers skal han afskediges. Hialp inthet; dømpet fra Kallet aff Prousten Aar 1594.

Gradual feiler i Faaborg oc Diernis; fik den (15)94.

Aar 1594, den 15de April loffde Degnene aff Salingherrett til Faborg Schole aarligen att giffue dette eperne Korn, huilcke deris Løffte skede i Bispens och Herridz Proustens Neruerelse i Faborig Kirke:

Espe Degen Biug 8 Skr.
 Anders Degen i Vlbille Biug 6 Skr.
 Jordløs Degen Biug 6 Skr.
 Peder Degen i Hillersleff haffuer intett giffuet nogensind, staar dog for 4 Skr.
 (Haffuer 10 Ort; hans Eftermand 4 Skr.; Troldmand²⁾, forjaget af Laurids Brokenhusz, hvis Vidnesbyrd han benyttede).
 Hans Degen i Hunstrup Biug 4 Skr.
 Nielsz i Horne Biug 1 Ørte (Scholemester haffuer.)
 Hans i Sønder Broby. Biug. . 8 Skr. (Scholemester haffuer.)
 Anders i Vester Hesing Biug 4 Skr.
 Øster Heszing 2 Skr. (er komen til Scholen (15)98)
 Karl i Ouby Biug 1 Ørtug (Scholemester haffuer.)
 Nørrebroby Degen Biug 4 Skr. (Scholemester haffuer.)
 Allested Degen Biug 6 Skr. (giffuer ikon fire.)

Aar 1600 ved Præstekonventet i Faaborg, 28de April lovede han aarlig 3 β .

(Falquor Degen har 10 $\frac{1}{2}$ Ort., skal give 1 Ort. hans Forplicit 1602, den 27de Marts).

Aff dette forne Korn fanger Scholemester Biug 3 Ørtug. Dett andett, som er 2 $\frac{1}{2}$ Ørtug 2 Skr., ligger til Scholebørn, som fanger Vandmel³⁾ der fore; och giffues for huer Skiep Byg 8 β danske.

¹⁾ Simon Jørgensen (Bloch og Næraae I, 711 ff). døde 1603 af Pest. (Se under Aaret 1603).

²⁾ sigter til hans ovennævnte Spøgeri (Crone). Se iøvrigt under Hillerslev Sogn.

³⁾ d. v. s.: Vadmæl.

Aar 1595, den 26de Maj (visiterede jeg). Præsterne sammenkaldte. I Scholen fra Kl. 6—9, Børn, met de 11, der danske lærer, er 30. 6 i Scholemesters Lexe, skrev ikke latinsk Stil. Her. Semen fick de skriftlige Arbejder. Siden forhandlede jeg med Præsterne i Kirken. Waar inthet Prousten.

Paa clagede end, somme gjorde deris Prædiken for lange.

Dorithe, S. Her. Matsis', Sag fore mod M. Hans Lang.¹⁾ Claget at hendis Rug Sæde bleff hende fratagen. M. Hans berette, at Gorden waar sagd i Feld 150 Dr.²⁾ oc W. L. B. havde dette ladet vordere i denne Sum for 30 Dr. Her foruden havde M. Hans opborne paa Stedet 4 Bystock³⁾ (4 waar døde), 27 Traffue Langhalm, 13½ fl , 1 Træ 2 fl . Och paa thet alleteng kunde komme til Rolighed, vilde hand efterlade, huis tilbage stod paa 40 Dr., at hand motte bekomme Foruarig, brugelig Pant eller Viszing⁴⁾ at bekomme dem inden Juul; oc ville lade bode hende oc hendis Børn aff dele met Vilkor⁵⁾ saa lenge.

Mad (for Lidt) till Her. Semens; kom did fra Vlbøl 25. Maj Afften. 26 Mad Middag der. Prousten, M. Hans Lang, Hans Weile⁶⁾ der, Her. Jens i Vlbøl. Her. Lauris i Allested, Capellanen.

Jeg vilde veret offuer paa Øerne, alting fardigt, groede⁷⁾ for hart; bleff der Natten.

Borgmester siug. Han gav (Ordets) Tjenere et godt Skudsmaal. Skolemesteren (var) udannet.⁸⁾ Claus Bang⁹⁾ did Paaske Anno (1591) efter Jacob Olszen, der kom till Allesze oc Brouby. Herover beklagete Borgmesteren sig.

Aar 1596 tridie Paaske Dag prædiket jeg der, paa Visitatsrejse til Als. Hr. Simon gav i min Fraværelse Skolens Disciple en dansk Op-gave at oversætte til Latin (i hans egen Nærværelse), hvilken han viste mig, da jeg kom tilbage. Der var 5, som skrev grammatisk (rigtig). Borgmesteren gav alle et godt Skudsmaal.

Aar 1597, kom fra Erø did. Alt vel!

Aar 1598, sidst i Juli Kl. 4 Eftm., ieg drog offuer till Alsø, visiterede jeg Skolen. Der var kun 4 i Rektors Klasse; Resten af Børnene var 12. De skrev ikke grammatisk (rigtig). Gloser forsømmis.

Det sammenkaldte Raad, Borgemester Mats Høiste oc 2 Raad-mend, gaff Sognepræsten oc Capellanen god Skyld, men sagde at vere stort Clagemol paa Scholemesteren. Siden sammenkaldte jeg

¹⁾ Sognepræst i Horne efter Mads Svaning (Crone).

²⁾ sagt i Feld = udsat for Mangler til et Beløb af 150 Dr.

³⁾ Bystykker = Bistokke, Bistader.

⁴⁾ Forvaring = Sikkerhed; Vissing = Borgen, Garanti.

⁵⁾ afdele med Vilkaar, d. v. s. lade hende fri for videre Tiltale efter fyldestgjort Dom.

⁶⁾ Foged paa Sandholt (se under Horne) (Crone).

⁷⁾ det groede, egtl. = det voksede, tog til, nemlig om Vinden, det blæste op.

⁸⁾ I Teksten: ἀμυδρος = udannet.

⁹⁾ d. v. s. den nye Rektor.

de Borgere, hvis Børn søger Skolen, Klokken 6 i Kirken. Claget: 1) Scholemesteren vere forsømmelig, 2) dricker oc sandser inthet der hos i sin Drukenskaff, 3) inthet lerer deris Børn i Bogen eller gode Sæder, 4) waar 2 besynderlige Mend¹⁾, Nils Guldsmed oc Jørgen Biørnøe som waar meget vnyttig²⁾, claget dette samme met stor Clagemaal. (*Samme Jørgen var fuld, mulig ogsaa den anden*). Vilde endelige, hand skulde strax rømme Scholen, oc ville clage, om saa iche ske motte. Bleff besluttet, at Scholemesteren, Claus, skal bliffue der paa Forbedring til S. Michelsdag; huis saa iche skeer, da en anden at komme did, oc ey hand skal ligge Nilsis eller Jørgens Børn for Had.

Regnitt med Her. Simon 1598, huisz Korn hand haffuer opborit aff Degnene paa Scholens Vegne, beregnendis huert Aar, er aff hannem til Vandmel vdgiffuet til de fattige Scholebørn 16^{1/2} fl , som er hid end til klartt giord och quitteritt. Giffuer Borgmester aarligen til Scholebørn 18 Alne Vandmel for de 18 Skr. Biug. hand optager aff den Bondegord i Our (Ore), som er thillagtt aff W. Eiler Rønøw til den øffuerste i Skolen, (Om den er fri met Herligheden til Scholen? er ingen). Och Scholemester thager aff same Bondgord 18 Skr. Byg.

Jeg visiterede Aar (15)99, den 4de April, kom fra Aastrup did. Der var Præstekonvent der; de var der alle, undtagen ham fra Krarup, der var syg. Alt vell Her. Lauris i Nørrebroy anclaget for Provsten aff Capiten Durhan³⁾ for et Vindue⁴⁾ hand hagde vundet oc iche giort det louligt for Prousten; oc hand tog Proustens Steffning fra Capitens Bud, sagde, det waar iche Vinde, men Skiffte Breff effter en Bunde. 2. Ville beuisse met 5 Mend, Budet lonte hannem Steffningen (men hidtil har han beholdt den selv).

Forhandlingerne paa Synoden: 1) Om Præstegerningen; 2) Paamindelser om theologisk Studium; 3) om ensartede Kirkeskikke; 4) de maa ikke befatte sig med borgerlige Hverv; 5) de skal vogte sig for lange Prædikener oc følge Ordinansens Ordlyd; 6) efter endt Prædiken skal de forklare Katekismen efter Luthers Anvisning; 7) de skal opfordre Sognebeoerne til, at de paa Festdagene sender deres Børn til Degnene til Undervisning i Katekismens Lærdom; 8) Sædedegnene skal betale Korn til Skolen; 9) der maa være Broderkærlighed imellem dem; 10) de skulle tilskynde deres Tilhørere til flittig Bod, fordi vi nærmer os Verdens Ende; 2) det store Tryk i alle Forhold; 3) de høje Priser paa Levnedsmidler; det knappe Fiskeri; 4) det ringe Udbytte af Skovene; 5) Krigsrygter osv.

W. Eiler Brokenhusz kom ind met Heldrik, en Adelsmand, der er hos hannem; bleffue der til Kl. 7 Morgen; betalde for dansk Øl 1 Dr.,

¹⁾ d. v. s. der var særlig 2 Mænd.

²⁾ unyttig d. v. s. stridbar.

³⁾ Om Kaptain Alexander Durham se under Haarby Sogn i Baag Herred.

⁴⁾ d. v. s. Vidne.

for Mad, Haffre oc 6 Kr. Øl skal Kirken betale. M. Jørgen Olszen bort met M. H. til Alsø Kl. 1 Eftm.

Aar 1600, den 28de April (en Mandag) visiterede jeg Skolen fra 7—9, jeg kom fra Horne. Den bliver stadig ved at være slet undervist. Børnen forsømmelige; Forældre tager dem til andre Bestillinger. Scholemesteren, Claus Bang, er tvær, han har ingen Lyst til at undervise.

Spiste Frokost hos Hr. Simon. Kirkeværgen, Rasmus, var til Stede og vidste Besked! Til Stede var ogsaa Hr. Laurits fra Broby og hans Hustru. Der fra Kl. 12 Middag, til Gamtoffte Afften.

Regnet ieg met Her. Semen om Pendinge, opborne for Kor-net aff Sædedegne 8 β (som ovenfor); hans Opbyrszel 14 ½, Vd-gift 36 Alne Vadmæl. (Findis i Kirkens Gjemme Regninger paa dem).

Af Kirkeværgen og de andre tilstedeværende (Borgmesteren var nemlig ikke hjemme) fik Hr. Simon og Kapellanen det bedste Skudsmaal.

Aar 1601 om Paaske kom den gamle Scholemester Hans i Scholen, efter Borgemester oc Raads skriftelig Begering. Claus Bang, formere Scholemester haffde slimmelig forderffuet Scholen; tog en Festemø fra sin Festemand, bleff fructsommelig ved hannem.

Aar 1601, den 21de Juni (Modbør, kom fra Erø i en stor Storm did, var paa Søen i 8 Thimer; kom did Natten 10 slaa, bleff meget siug dereffter, laa ved Sengen i 14 Dage) visiteret Scholen; 30 Børn vdi, ganske vlerde. Der var tre i Rektors Klasse; de skrev intet Latin. Skolemesteren blev paamindet om ogsaa at repetere Navneord med Børnene.

Alle fik godt Skudsmaal af Borgmesteren, Raadmændene og Kirkeværgerne. De lovede, 1) at de vilde bygge paa Scholehuset oc legge de gamle Tagsten, de tager aff Capellanens Husz, paa dette (der er Straa Tag brødet paa;!) 2) loffuet nu met thet første at fly Sognepræstens Voning; 3) loffuet at ville efterhaanden opbygge Capellanens Voning aff ny.

Haffuer visitered siden aarligen (se den liden Visitaz Bog).

Aar 1603, den 29. Juli døde af Pest Her. Semen Jørgenszen, Sognepræst, oc alle hans Børn, ondtaget et. Effter hannem kom Her. Hans Hanszen, fød paa Arnach²⁾; kunde iche komme did for Siugdøm.

Aar 1603 kom Lauris, Her. Andersis Søn i Fulevig³⁾ der til Scholen, efter sin Forgænger Hans, (som) resigneret mig Scholen paa Grund af Udygtighed og daarligt Helbred.

Aar 1604, den 7. Maj visiterede (jeg). Alt vel! Lauris Fulvig Skolemester. Var i Scholen 60 Børn. Var Sammenkomst af Herredpræsterne, vden Her. Christen i Ouby.

¹⁾ d. v. s. lagt op.

²⁾ d. v. s. Avernakø. Præstens Navn skal være Morten Hansen (se næste Side).

³⁾ Fuglevig er Navnet paa Vissenbjerg Præstegaard (se under dette Sogn).

Først bleff Her. Jørgen i Suaning eligeret til *Provst*, efter Her. Lauris i Espe frasagde sig Prousti Kald for sin store Alderdom och Skrøbelighet, *ved sin Søn Her. Christoffer.*

Der nest bleff Her. Morthen oc Her. Jørgen, Capellanen, forlichte:

Aar 1604, den 7de Maj bleff Her. Morthen Hanszønn, Sognepræst i Faaborg, oc Her. Jørgen Jenszøn, hans Medthiener, vdj Superintendentens, Prowstens och menige Præsters Neruerelse vdj saa Maade forligtte om huis Ordt oc Thrette, dennem haffde verrit emellom till denne Dag: att Her. Morten skal giffue Her. Jørgenn huer S. Michelsdag her effter 8 Daller och S. Marthini Dag der nest effter 1 Ørtug Rug och 1 Ørtug Biug. Disligiste skal hand giffue hannem huer Pasche her effter 8 Daller; och skal hand beholde, huis Offer der falder i Deirnes Kiercke met Barlszell Quinder oc Børn. Men huis som Her. Morthen vill drage op til Sognet och giøre Thieneste, daa star det hannem aabet for. Och er forschne Vdgiffit for huis Thieneste, Her. Jørgen skal giøre for Her. Morthen i Deirnes Sogen. Och skal verre hannem hørig och lydig, som en Capellan bør at verre sin Sogneprest, vdj alle Maade, som hand vil forsuare for Gud och vil verre bekiendt for sin Øffrighed. Der emod skal Her. Morthen beholde Offer paa de 3 høytilige Offersdage och huis Foræring, der skeer for Lig at begraffue. Att de vdj saa Maade bleff forligtt vdj Faaborg Sogne Kiercke *Aar og Dag som ovenfor*, bekiender de met deris egne Hender her vnderschne.

Morthen Hanszøn m. p. p.¹⁾ Jørgen Jenszen
Egen Haand.

Jordløse Aften; men inde lidet i Suaning.

Horne.

*150 Tiendeydere*²⁾ — (Jeg visiterede) *Aar (15)88, den 18de Aug. Søndagen om Farisæeren og Tolderen.*

¹⁾ d. v. s. manu propria = med egen Haand.

²⁾ Th. Bircherod kalder Horne Sogn for „det bedste Kald i ganske Fyen.“

Her. Mats Suaning¹⁾ fød samme Steds, 58 Aar, (døde (15)93, Her. Hans Lang, Læsemester i Othensze²⁾ flytte did, kallet (15)94 Paaske). Dorithe, Mester Jørgens, *Superintendentens* i Fordomdage, Dater. 1 Dater gift med Her. Peder, Capelanen; 1 hiemme oc 1 Dreng.

Her. Peder Mogenszen, *Jyde fra Viborg, Kapellan, Søn af en Grovsmed, mistænkt for Blodskam*. Haffuer 45 *Tiendeydere*, 3 Part aff Quegtinde oc Offert. Tungmaalet. *Han talte selv og udviklede: 1) Hvor ilde Kristus finder sig i Farisæeren og hader ham for hans Gernings-Selvros, 2) hvor godt Kristus synes om (Tolderen) og hører hans Bøn.*

Her. Mats holt Mes; et smuk sterk Røst.

Degnen, Nels Olufszzen, en vnderlig Compan; er skild ved hans Hustrue met Dom for Capitel. *Har ulovlig skændet en Pige, førend Skilsmissen fandt Sted*. Hun claget for mig i Tranekiar.

Alle Bøger. — *Alle fik det bedste Skudsmaal.*

Kerkens Lade nederfallen; Gaulen oc Muren alene beholden.

Kirken meget taglam, grøn inden vdj. En Rundel til Store Kerken aff Kamp oc Kalck³⁾. 1 smuk Spis paa Tornet, tagt met Spon, met fire volske Gaffle omkring oc fire Render aff Bly aff Tornet. 1 Spis, tagt met Spon oc lidet Bly, paa Østerende paa Muren, ingen Cloker vdj. Rundelet inden vdj met fire Huellinger, staar paa 4 smaa slinnit⁴⁾ Piller. Lang Kerke, som er i Fyen; huald offuer alt; høy Kerke under Huellingen. 1 stor Kloc, som Maricloken i Ripe⁵⁾. En slim Taffle paa Alteret: *Kristi Lidelse, Opstandelse og Himmel-fart* paa Fløgeler; mit paa *Marias Himmelkroning*. Den Rundele er saa staar vden fore Kerken oc Tornet, att der staar Folck paa begge Sider i Stole. Iche smuke Stole i det. Prædikestolen effter gambel Maner panelet oc malet; staar til den synderste Pelle i Rundelet; Gangen er runt omkring til Prædikestolen giord met panelet Huelling alt vnder. 4 vnøttige Taffler ellers i Kerken (bør at vere vde).

Erik Bildis Gord i Sognet, Huedholm⁶⁾, aff Brantmur; en skøn

¹⁾ *Mads Hansen Svanning*, f. 1530, død 1593, var gift med Biskop Jørgen Jensen Sadolins Datter Dorthea. Han gik ud som Skibspræst i 1563, da Syvaarskrigen udbrød. Broderen i Svanninge skulde saa passe hans Sogn imens. (Se Saml. til Fyens Hist. og Topogr, I, 75 f.

²⁾ Se Bloch og Næraae I, 277.

³⁾ Skibets midterste Del er en *Rundkirke*, men det oprindelige Anlæg er meget forandret. Kirken er 70 Alen (44 m) lang. Vælske Gavle d. v. s. Gavle i Renaissancestil.

⁴⁾ slinnet = slinder, d. v. s. *kantet* (jfr. slinde = hugge firkantet (Kalkars Ordbog, Chr. Ax. Jensen).

⁵⁾ Mariaklokken i Ribe Domkirkes store Taarn er støbt 1436 af Henrik Dobbran.

⁶⁾ Erik Bille har 1590 opført den oprindelige Bygning, der bestod af 4 sammenbyggede Fløje med 1 Taarn. De nuværende Ladebygninger — af Kamp — er fra det 17de Aarh. (Trap).

Lade Gord fore, Brantmur oc tagt met Straatag. 1 lang Husz, sat i Østen met den ene Ende oc i Westen met den anden Enden. 6 welske Gaule vd mod Norden oc Synden. Haffuer veret 7 Herresæder i gamle Dage i Sognet¹⁾.

Horne Mølle, 1 Quern.

Aar 1595, den 17de Maj visiterede Horne Kl. 10. Jeg holdt selv Prædiken fra Prædikestolen. Mag. Hans talte ikke. Begge (fik det bedste Skudsmaal. Jeg spiste Frokost der; til Stede til Frokost var Her. Semen²⁾, Johanne, hans Hustru fra Faaborg, begge Kirkeværgerne (og) Hans Weile, Foged paa Sandholt. Til Dreslette Aften.

Aar 1597, den 16de Novbr. ordineredes Jacob Jørgensen til Medhjælper hos Mag. Hans Lang.

Aar 15(99), den 4de April, vilde visitere, begerede M. Hans, motte opstaa³⁾ til Visitatsen paa Als.

Aar 1600, den 27de April visiterede jeg 5te Søndag efter Paaske. Jeg talte fra Prædikestolen; derefter holdt jeg Tale til Folket. Alt vel der. Spiste Frokost der og overnattede; derfra den 28de April til Foborg tilbage. Præstekonvent der, Schreff Her. Hoffmester⁴⁾ til om Frørup Capellani.

Aar 1604, den 23. Febr. gjorde Mouris Isacsen⁵⁾ sin Ed paa min Cammer i Præsternes Forsamling; loffuet at vilde tage paa sig de 60 Dr., Præstegorden er sat i Fald fore⁶⁾ och selffuer aff sit eget forbyge paa Præstegorden. Siden vil hand giffue Enchen, nar hand fanger Præstens Indkomst at vide, vidre Help effter voris Raad och christelig Tycke.

¹⁾ I Bøjden findes et gammelt Voldsted, om hvis Ejere der endnu gaar Sagn, Paa Dyreborg Klint har der ved Havet ligget en gl. Gaard, „Slottet“, hvor der endnu findes Murbrokker (Trap).

²⁾ Simon Hansen, Sognepræst i Dreslette (Crone).

³⁾ d. v. s. opsættes, staa hen, vente.

⁴⁾ d. v. s. Rigshovmester Christoffer Walkendorff til Glorup.

⁵⁾ Magister Hans Lang maa altsaa være død kort efter Aar 1600.

⁶⁾ Jfr. Side 233.

Suaning.

76 Tiendeydere. (Jeg visiterede) 1588, den 18. Aug. Kl. 10.

Her. Jørgen Jenszen¹⁾ fød der, 56 Aar. Hans anden Hustru Kerstine²⁾. 6 Børn; med den forrige, fra Assens (fik hende en Weffuer Pige), 4 Børn.

Han forklarede Evangeliet om Farisæeren og Tolderen: 1) Om Tolderens Bøn; den maa ske af Hjertet, man maa ikke leve i Synd; og den Nytte, den gør. II) Hvorfor Farisæerens Bøn hindres: 1) fordi han ikke har Trang til Gud, 2) han ser ned paa sin Næste. Sactmodige, godt.

Det bedste Skudsmaal.

War en stor Almue i Kerken. Otthe Emikszen der iche, men hans Jomfrue paa Gorden, Jomfrue Karine Rytters.

Degnen aff Faaborge Schole fik et erlige Vindisbyrd.

Kirken mett et Torn, 2 smuke Clocker. Kerken lige ud, tagt met Tegel, huald alt, 5 Huellinger³⁾. 1 Taffle met Crucifixit oc Røffueren paa begge Sider. 1 Pulpetur i Tornet..Feiler paa Tagget, vj Tornet grøn.

Otthe Emikszøn Forælder der begraffuet vnder en smuk vd-huggen Sten⁴⁾; Anders Emichszøn, som døde 18de Januar, Anno (15)66, med sin Frue, Fru Agneta, som døde 27de Marts Anno (15)68.

¹⁾ I Oversigten, der kaldes han rigtigere: Jørgen Hansen. Han og hans 2 Aar ældre Broder Mads i Horne (Side 237) er Sønner af den fra Grevefejden bekendte Hans Madsen, som ved Sønnernes Fødsel var Præst i Svanninge (se Saml. til Fyens Hist. og Topogr. I, 72 ff.). Han er vist død i Embedet 1561 eller 1562.

²⁾ Hr. Jørgens anden Hustru Kirstine maa være død kort efter Bispens Besøg, idet Hr. Jørgen 1589 var troløvet med en Datter af Præsten Hr. HansLunde i Nr. Broby (se under dette Sogn). Han selv er vist død 1605.

³⁾ Kirken er indviet til St. Nikolai; Skib og Kor er ud i eet med lige Gavl, 4 otterribbede Krydshvælvinger foruden i Taarnet.

⁴⁾ Indsat i Korvæggen er en Ligsten over Anders Emmiksen til Stensgaard og hans Hustru Agnete Reventlou. Sønnen Otto, kaldet den onde, blev myrdet 1594 paa Gaarden af sine egne Folk (se Teksten). Gaarden gik derpaa over til hans Søster Mette († 1612) Enke efter Jørgen Tidemand. Gaarden er af Bindingsværk i 3 Fløje og meget gammel (udvidet af Anders E). (Trap).

2 Herregord: Stensgord, Otthe Emickszen, mellem røde Stenger. Aar (15)99 i Marts kom Frue Met, Jørgen Timands, Ottis Søster til Gorden¹⁾.

Nør Mølle, 1 Quern; Groby²⁾ Mølle 2; Herns Mølle, 1 Quern; Hattebys Mølle, 1 Quern, Jomfrue Magdalene Emiksdaters.

Jeg visiterede Aar 1594, den 16de April. Han selv prædikede, jeg holdt Tale. Dr. Eskild³⁾ stødte til mig der, laa paa Stensgord Natten sammen.

Aar 1594, den 8de August begroff ieg der Otto Emichszen paa Stensgord, ynckeligen mordet oc drept met en Øxe i hans Hoffuid, som hand laa om Morgen oc soffuet, paa Anstiftelse af sin Hustru, en meget slet Kvinde, F. Dorithe Hested⁴⁾ født i Holsten. Selve (Morderen) blev siden skaaret i 4 Stykker og stejlet paa Sallingherreds Ting.

Jeg visiterede Aar (15)99, den 5te April (Skertorsdag) F. Met oc F. Ane paa Stensgord J. Ane Wrne i Kirken. Han forklarede Evangeliet: 1) Hvad Sakramentet (er) — det er Kristi Legeme og Blod, født af Maria (han angreb Calvinisterne). 2) Ordene fra de 4 Evangelister og hos Paulus. Hvilke Frugter? Hvem der nyder dette Sakramente med Udbytte og — —. Barn døpt, 4 Faddere. Altergæster.

Jeg var der Aar 1603, da jeg kom fra Als. Alt vel, Gud være lovet!

Jeg var der Aar 1604, den 6te Maj, da Hr. Jørgen næste Dag (7de Maj) i Faaborg blev valgt til Provst. Se (under) Foburg.

Vlbøl.

Annex till Westerskiarning — 30 Tiendeydere.

Jeg visiterede 1ste Juli Aar 1589, Kl. 2 — 2den Juli prædiken i Faaborg oc siden til Otte Emikszzen: der om Natten.

Her. Jens Anderszøn, rødskeget (ligesaa Sønnenne), god Røst,

¹⁾ Den 1ste (ikke nævnte) Herregaard er Millinge, som ejedes af Jomfru Magdalene Emmiksdatter (se Oversigten). Senere beboedes den af 2 Bønder og kaldtes Jomfrugaarden (Den er nu forsvunden (Trap). Hun var Søster til Otto E. „den onde“.

²⁾ d. v. s. Grubbe.

³⁾ Dr. med. Eskild Christensen, Biskoppens Svigersøn (se Side 76).

⁴⁾ Hun hed Dorte Heest og var 1593 bleven gift med Otto Emmiksen.

langsom, *prædiker godt*. „Hiartens Christen“, en stor Smigger. Drog aff Kiortelen, hand vilde i Serken. 1 hans Søn, Her. Anders, til Tranekiar, en Jens, *Student*; Morten Handen sønder. 1 Dater, Her. Gregers i Stenstrop. Er 10 Børn, bode leffuendis oc døde. *Hans Hustru*, Eline.

Han talte over Lukas 1: Maria stod op. Undfangelsen ved Hellig-Aanden; Tre Mirakler: 1) i det springende Barn; 2) i Elisabeth; 3) i Marias Lovsang. Nok om det første og det 2det!

Degnen, Hans. 5 (Ort); skal giffue mere til Scholen. — *Begge godt Skudsmaal.*

Kirken paa et høyt Berg; Tornet mit for Nørside paa Kirken; ingen Lofft vdj. 2 Cloker der vdj. Kirken met Tegel meste Parten. (Anno (15)99 Lofft vdj). Huellinger 4. Alter Tafflen *Kristi Korsfæstelse* med Reffuern; Fløieler malet. Fonten i Westerende, Prædikestol Fyr neder for Synderende aff Choret. Stager 2 Meszinge, Laden forfallen for Tag. Begraffuelsze: En skøn Sten oc runde Piller aff Træ vdgraffuen, i Muren. Ligger neden fore Claus Vifeld, oc vil oc Frue Margrethe Huide, hans Hustrue, til Røkielde ligge der; fører en siuoddet huid Sterne oc paa Helmet en huid Sterne met siu Odder mellem 2 Arme. Er 4 Stene paa Guluet, vdhuggen, Jesper Friis — — Norge, døde paa Rødekielde oc ligger der.

Mølle, Linnevads Mølle, til Huidkielde, 2 Querne.

Aa, Huidvads Aa.

Er Sognepræsten forloffuet¹⁾ aff Kong Friderik den anden at maa boe i Annex Gorden; bor der Anno (15)93. I Westerskerning er nu Hoffuit Kirke.

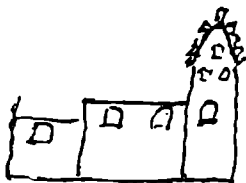
Jeg var der (15)94, den 3dje April om Eftermiddagen. Der var kun faa Sognefolk til Stede.

Begroff ieg F. Margret Huide 1595. *Alt vel*. Staar 1 liden Kaaber Taffle met 4 deris Naffn forgylt oc disze Ord paa schreffuen Anno (15)99:

Her ligger begraffuidt Erlig oc Welbyrdig Fru Margrete Huiden till Rucheld, Salige Claus Vifelds Effterleffuerske, och vaar Salig Knud Ottesens Daatter till forbemelte Rucheld, oc kallede Gud hende paa Thaarbekgaard den 17 Juni Anno (15)95. Gud giffue hende medt alle tro Christne en glædelig oc ærefuld Opstandelsze.

Jeg visiterede Aar 1599, den 3dje April fra Middag til Kl. 3. Ventedede længe paa Menigheden, og Præsten var heller ikke til Stede.

¹⁾ d. v. s. har faaet Lov til —

Vesterskierning.

Annex till Wibøl.¹⁾

*31 Tiendeydere. (Jeg visiterede) Aar 1589, den 1ste Juli Kl. 10.
Her. Jens Anderszen, 56 Aar.*

Han holdt ikke Prædiken (her), men i den anden Kirke. Jeg forrettede min Tjeneste.

Degen, sidendis, 4 $\frac{1}{2}$ Ort. Giffuer til Faaborg Schole 4 Skr. aff begge Sogner.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken paa et Berg, tornet, noget Bly paa nordeste Side, Latter³⁾ bare. (Kirken feiler paa Tag (15)99). 1 Clock synder oc bruden. Alt huald, 5 Huellinger. Meget bygfallen. Knud Bilde til Flintholm (er) Kirken plictige³⁾, opbær Kornet (2 eller 2 $\frac{1}{2}$ hundr. Dr.). 1 liden Taffle met *den korsfæstede* oc begge Marier ved Siden. 1 Alttere neder for Choret; affbrødis. 1 Magestrans (bort). Fonten i Tornet. Prædikestolen paa Hjørnet mod Synderside. Kirkegordsmur Kamp, nederfallen nogle Steder. Laden ond, faller neder.

Møller, Westerskernings Mølle, 1 Quern, hør Knud Bille till, løber aff Olderop Sø.

Ingen Aær, Søer.

*Jeg visiterede Aar 1594, den 13de April. Begge godt Skudsmaal.
Degnen opsætsig imod Præsten.*

Aar 1598 blev Præstens Søn Hans Degn.

*Visiterede Aar (15)99, den 3dje April (en Tirsdag) Kl. 12 Middag.
Alt vel! Od⁴⁾ der inthet. Jeg holdt Tale. Præsten, som skrantede af Alderdom, var dog i Kirke.*

¹⁾ Dette er urigtigt, da Vester Skerninge c. 1593 blev Hovedsogn, se ovenfor Side 241 (Crone).

²⁾ Et jysk Ord = Lægter (Crone).

³⁾ Er K. pligtig d. v. s. han skal vedligeholde K. Om Knud Bille til Flintholm, se Side 245.

⁴⁾ d. v. s.: aad, spiste.

Jordløse.

40 Tiendeydere. (Jeg visiterede) (15)89, den 3dje Juli Kl. 8. Her. Jens Foul Lauritszen¹⁾, 62 Aar, ordineret under Mester Jørgen (se under Oversigten til Salingherret). Hans Hustru Kathrine, 12 Børn osv.

Han talte over 1 Peter 4 (Epistlen til den følgende Søndag): Værer arvaagne til Bøn. 4 Dele: 1) om Bønnen, 2) om Kærligheden, der skjuler Næstens Fejl, 3) Velgerning imod fremmede, 4) om Ivrighed i Tjenesten.

Sædedegn Rasmus. 8 Ort. Giffuer til Faaborg Skole 2 Ort Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, med et Capel mod nordeste Side, er S. Jostis oc hans Alter (neder brydis); der var stor Helligedom tilforne.²⁾ 2 Alterer oc Taffler paa. Noget Bly paa nordeste Side. 2 Cloker; der var 2 offuer Choret, lont Jacob Broch³⁾ 1 (intet). Huellinger 5, en stor offuer Capellet. Tafflen: de tuende Personer skulle sette Kronen paa Jomfrue Marie; Aposteler paa Vingerne. 2 Skarns lange Træ Stager en ved huer Side paa Alteret. Fonten i Capellet. Prædikestolen tuert offuer for Choret. Kirkegordsmur clar Camp. Laden god. En Begræffuelsze for Alteret, Sten med Jorden⁴⁾; deris aff Søbo.

Herregord: 1) Damsbo, Eiler Brokenhusz, 2) Søbo, holder Husz. Frue Margret, Erik Krabbis oc Henrik Holckis Frue aff Alsø⁵⁾.

¹⁾ Han døde i Marts 1593.

²⁾ Kirken er opr. indviet til St. Jost (Justus) jfr. Oversigten, En Kalk og Disk med Indskrift: Calix sancti Jodici in Jordløs 1515 blev købt af Søbo 1536. Kapellet blev senere Gravkapel for Damsbos Ejere. Altertavlen med Maria som Himmeldronning findes endnu; dog er Indfatningen nyere. I Korets Nordvæg er en i 1597 opsat Ligsten over Anders Jacobsen Reventlow til Søbo (faldt ved Assens 1535) og Hustru Sidsel Lange († 1553). Flere af Familien Reventlow er begravet under Koret. I Vaabenhuset en Ligsten med Portræfigurer over *Henrik Holck* til Rønhave paa Als († 1579) og Hustru Magdalene Reventlow og deres Søn Erik Holck, desuden 2 andre Ligsten (Trap).

³⁾ d. v. s. Jacob Brockenhusz til Damsbo (c. 1577) (Crone).

⁴⁾ Med Jorden d. v. s. i Flugt med.

⁵⁾ Om *Damboes* Ejere se Noterne under Aastrup Sogn. Søbo: Margrethe Reventlow († 1606) var gift med Erik Krabbe. Før hende ejedes Søbo af Søsteren Magdalene, der var gift med Henrik Holck (se Noten om Kirken). Gaarden er opført i det 16de Aarh.

Stenhør Mølle, af en Sten Clip¹⁾, 1 Quern. Søbo Mølle, de maler deris eget Korn met. Hattebeks Mølle, Eiler Brochenhusz. Søer: 1) Søbo Sø, 2) Bysø.

Her. Chresten Lauritszøn, Her. Laurisis Søn i Espe, did Anno (15)93.

Her. Jenszis Søn beger 12te Juni Aar (15)93 Degnedomet ²⁾ fordi Skolelæreren ikke er skikket til Embedet i Skolen. Han har besvangret en Pige, som har født Tvillinger. Jeg tror ikke, han har faaet Afløsning. (Efter Fortælling af Fru Anna, Eiler Brokenhusz).

Han var hos mig (15)93, den 16de Juli; han sagde, han var bleven afløst af Hr. Christen. Eiler Brokenhusz gik i Borgen for ham ved sit Brev, at han maatte ansættes et Aars Tid, saafremt han i Mellemtiden vilde opføre sig hæderligt og uden Anstød; det gik jeg ind paa.

Jeg Hans bevidner dette med egen Haand.

Jeg (visiterede Aar (15)94, den 17de April Kl. 10. F. Margrete oc hendis Datter, Jomfrue Karine, i Kirken. Han forklarede den samme Text. Waar hos dem Middag til Mad.

Jeg visiterede Aar (15)98, den 3dje Juli. Jeg holdt Tale fra Prædikestolen. F. Margret oc Jomf. Karine i Kirken.

Jeg visiterede Aar 1603, den 14de April. Spiste atter Frokost der. Adelsmanden Hans Askerleff var i Kirken. Alt vel.

Aar 1604, den 7de Maj overnattede jeg der. Hans Askerleff var i Tyskland.

Hostrop.

Annex til Jordløse³⁾. 40 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar (15)89, den 3dje Juli. Var om Natten hos Otte Emichszen; did Kl. 6 Morgen.

Her. Jens Foul. Han prædikede ikke (her), men i sin Hovedkirke.

Degnen aff Foborg Schole. 5 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, aff Kamp oc Kalck, huid⁴⁾. Alteret fra Muren. Taflen Kristi Lidelse. Prædikestolen tuert offuer fra Choret. Per

¹⁾ En Stenklippe.

²⁾ d. v. s.: Degneembedet.

³⁾ Haastrup blev Annex til Jordløse ved Klemmebrev af 1555.

⁴⁾ Kirken er opført af raa Kamp paa en Kampestensokkel, senere overhvelvet. Taarnrummet med gibset Loft, nu Gravkapel.

Bilds Stole i Choret. 4 Huellinger. Tornet vdlugt fra Kirken. Fonten neder i Kirken mellem Stolen. Noget Bly paa Norderside. 2 Cloker. En Begravfueelse met en gambel Sten paa for Alteret¹⁾. Frue Birgithe i Kirken.

Herregorde 2: Horstrop Gord, Per Bildd²⁾. Østropgord, Frue Karine, S. Iffuer Lungis³⁾.

Trente Mølle til Østropgord, aff 1 Dam; 1 Quern.

Kirkeladen nederfallen. 1 Bienehusz paa Kerkigorden muret. Kirkegords Mur aff Kamp.

Jeg visiterede Aar (15)96 den 17de April Kl. 8. Salme 40⁴⁾. Herren er min Hyrde. (Se min lille Visitatsbog).

Jeg visiterede Aar (15)98 Kl. 6 Morgen den 3dje Juli. Han forklarede Evangeliet om det tabte Faar. F. Karine hjemme, inthet i Kirken. Alt vel!

Hvndstrvp.

Annex til Østerskerning i Sundsherred.

27 Tiendeydere. — Jeg visiterede 1ste Juli 1589 Kl. 12.

Her Rasmus Christensen. Et smuk Mele, en god Taler.

Han talte over Jacob 5: Bekender Overtrædelser for hverandre osv. 2 Dele: 1) Hvad Bøn er, 2) hvilke Omstændigheder der maa være. At vi maa bede i denne Tid, hvor det ikke har regnet en hel Maaned.

Degnen residerindis. 4¹/₂ Ort; giffuer 1 ½ til Foborg Schole.

Begge godt Skudsmaal. Frue Birgithe i Kirken.

Kirken tornet, feil meget Taget⁵⁾. Choret offuer paa nordeste

¹⁾ Den gamle Sten er vistnok den, som nu er indmuret i Gravkappellets Væg; den er lagt over *Ode og Edel* († 1470), Døtre af Palne Jensen, Marsk (Munk) til Østrupgaard (nævnes 1425).

²⁾ *Haastrupgaard* har vist ligget som en almindelig Bondegaard i Byen; den tilhørte ca. 1600 en *Peder Bille*.

³⁾ *Iver Lunge* var gift med Maren Bjørnsen, som havde arvet Nielstrup, og han opførte 1572 en ny Hovedbygning, vistnok af Bindingsværk, Midterpartiet er en gammel grundmuret Taarnbygning. (Trap). Anden Gang ægtede han Karen Bryske († 1624).

⁴⁾ Skal vist være Salme 23.

⁵⁾ Paa Afridset af Kirken bemærkes, at Rygningen er kroget. Kirken er overpudset med Cement. Det omtalte Vaabenhus blev nedbrudt 1858, og Taarnrummet er nu Vaabenhus. Den ældste Klokke er skænket 1561 af Claus Bryske og Hustru. (Trap).

Side met Bly. Wabenuszit mellem Stenger (Frue Birgithe Banner ladet bekoste Anno 1587). 2 smucke Clocker. 2 liden i Choret hengør. 5 Huellinger. 2 Meszing Kiarter. Skarns Taffle met den gamle Gud oc S. Nicolaus ved venstre Side. (2 Skarns Billeder ved Tafflen neder). 2 smucke Degnestole. Gode Cleder, Frue Birgithe gifuen der till. Smok Prædikestoel ved Enden aff Choret i Synderside. Liden Kirkegord. Kirkegords Mur aff Kamp. Laden boer Folck vdj.

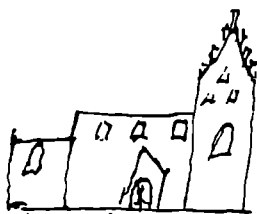
Flintholm, Knud Bilde¹⁾. — Aa, Hunstrop Aa.

Gudestrop Mølle hør Lyckisholm til. Elskoens Mølle²⁾ hør til Eiler Brockenhusz.

Aar 1591 begroff ieg Frue Birgithe Banner der.

Aar 1596 visiterede jeg 18de Maj. Jeg holdt Tale. Her Søren³⁾ prædikede ikke. Alt vel!

Aar 1600, den 26de April visiterede jeg Menigheden. Jeg holdt Tale, da jeg havde hørt Præsten Dagen i Forvejen. Alt vel!

Lindese⁴⁾.

40 Tiendeydere. Patronatsret⁵⁾.

Jeg visiterede (15)89, den 3dje Juli Kl. 10.

Her. Peder Foul, Her. Jensis Broder⁶⁾, 52 Aar, graa. Hans Hustru Margrethe, fød paa Staffnen⁷⁾ i det andet Sogen. Han selv er født ved Assens. 6 Børn.

Han prædikede ikke (her), men i Annexet. Jeg holdt Prædiken. Degnen Simon, 6 Ort. Scholen 3 Skr. Mange Børn.

¹⁾ Claus Bryske (den yngre) til Flintholm († 1564) var gift med Berete Banner († 1592), der giftede sig igen med Knud Bille. (Trap).

²⁾ d. v. s. Elleskov Mølle.

³⁾ Søren Wittenberg var Rasmus Christensens Eftermand (se under Hovedsognet Østerskerninge).

⁴⁾ d. v. s.: Sandholts Lyndelse.

⁵⁾ Erik Rud til Sandholt fik $\frac{10}{6}$ 1560 Patronatsretten til sin Sognekirke i Lyndelse (P. Severinsen: Folkekirkens Ejendoms Historie, S. 55).

⁶⁾ d. v. s.: Jens Lauridsen Fugl i Jordløse (se Side 243).

⁷⁾ d. v. s.: Hjemstavn, Gaarden.

*Kirken*¹⁾ tornet. Huellinger 4. Tornet ingen vdj, dog et vd met Kirken. Alter Taffle: Jomfrue Maria met Barnet osv., gambel. 1 Skab, 2 Tin Stager. Er echon Tin Kalck oc Disk til. Prædickestoel mit for Choret. Tornet bygfallen. 1 Clock; den anden nederfallen (skal støbis strax). Fonten i Choret. Kirkegords Mur Kamp.

Er en Skoff kommen fra Kirken till Arffueskoff; Præsten haffde Aalden oc 2 Træ aarligen der aff.

Ingen Herregorde. — Sø, Eilsø. — Stengerop Mølle, 1 Quern.

*Jeg visiterede Aar 1596, den 21de Maj, kom fra Hillersleff Kirke, hvor der var Præstekonvent. Alt vel! Knud*²⁾ inthet hiemme. Sognefolcket mesten alle kommen til Stede.

Westerhesing.

*Annex*³⁾. 36 Tiendeydere. (en By alene). Knud Rud *Patronatsret* (er ikke Tilfældet); giffuer Præsten 20 Dr. om Aarit eller 1 Klening oc 10 Dr.; opbær siden Præstens Part altsammen.

(Jeg visiterede 15)89, den 3dje Juli Kl. 2 Eftm.

Her. Peder Foul.

Han talte over Lukas 11: Saligt det Liv, som bar dig. 1) Opfordringen til at høre Guds Ord og bruge det, 2) hvad det vil sige, at bevare Guds Ord.

Degnen Simon, 5 Ort. Kom i hans Sted Anno 1595 Hans, waar Thener hos F. Heluig (1594), fød vdj Bogensze; giftede sig med en Søster til Præstens Hustru.

*Kirken*⁴⁾ tornet, paa et høyt Berg, met et lidet Spir, tagt met Bly, offuer Choret. Vel ved Mact met Tegel. 4 Huellinger. Liden

¹⁾ Kirkens ældste Del: Taarnet, det vestl. Parti af i Skibets Nordside og Indermuren i det tilsvarende Stykke mod Syd er opført kort efter Reformationen af store røde Mursten. Taarnet er nu hvælvet; Skibetsøstl. Forlængelse er bygget af store røde Munkesten, efter Sigende 1576. Den gamle Altertavle hænger i Kirken. (Trap).

²⁾ d. v. s. Knud Rud (Crone).

³⁾ Vester Hæsing er nu Hovedsognet.

⁴⁾ Kirken er helt omlavet indvendig og til Dels ogsaa udvendig.

men lius oc viid. 2 Clocker i Tornet, 2 smaa i Spiret. Tafflen: *den korsfæstede, Marie og Johannes*. Stagen aff Jern. 1 Skab. Ny Prædikestoel for offuer Choret. Traller for Choret. Fonten i Westerende. 1 liden Degnestoel. Ingen Lade. Kirkegords Mur Kamp, muret offuen paa. En stor Kieller, Erik Rud, Frue Anne oc andre ligger vdj.

Her. Peder haffuer et Kongbreff paa 1 Pd. Byg aarligen for nogen Skoff, hand Help aff(?), hørde Kirken till, bleff maglagd der fra til F. Helvig Herdenberg¹⁾.

Herregorde: Sandholt Gord, Knud Rud²⁾.

Mølle, Sandholts Mølle, 2 Querne, løber aff Mose oc Becke. Ingen Aar, ingen Søer.

Aar 1591, den 10de Juni schreff Mats Nielszen, Borger i Faaborg, mig till, sig at haffue Semen Dein laugsøgt³⁾ for thuinde Sager til Faaborg Byting, oc der fore er forbudet aff Prousten sit Embede, men skøder⁴⁾ huerken Prousten eller sin Præst. Han kom til Stede Aar (15)91, den 12. Juli; han lovede at betale ham, i sin Præsts Nærværelse. Men hun skal være sit Embede forbudt saa længe.

Jeg visiterede Aar 1596, den 21. Maj Kl. 12 Middag; Kom fra Lindesze. Alt vel der! Her. Peder claget siden, en Part aff Sognemenden stod tilbage met sin Byrd⁵⁾ Mester Hans Lang⁶⁾ var til Frokost sammen med mig. Kl. 7 Aften derfra til Nørbrøby.

Jeg visiterede Skertorsdag Aar 1599 ved Middagstid efter Kl. 1⁷⁾ kom fra Visitats i Svanninge Kirke, Jeg talte fra Prædikestolen paa Grund af den knappe Tid. Alt var afsluttet Kl. 2½. 4 Altergæster. Hverken Præsten eller Degnen er nogen god Sanger. Han selv underviser Ungdommen i Katekismen. Alt vel!

¹⁾ Se foran under Lyndelse.

²⁾ Erik Rud til Fuglsang og Sandholt († 1577) var gift med Anne Hardenberg. Sønnen Knud arvede Gaarden, som brændte, men han opførte den igen, saaledes som den staar endnu. Han var gift med Ellen Marsvin (hendes 2det Ægteskab) (Trap).

³⁾ d. v. s. sagsøgt.

⁴⁾ skøder d. v. s. ændser (Vid. Selsk. Ordb.)

⁵⁾ d. v. s. deres Ydelser, som „bæres“ til Præsten (Crone).

⁶⁾ Præsten fra Horne.

⁷⁾ I Teksten staar: post primam.

Østerhesing.

31 Tiendeydere. (Jeg visiterede) Aar (15)89, den 3dje Juli Kl. 4. Her. Hans Knudsen, *forhen* Huslærer oc Capellane paa Koxbøl; født i Kerteminde, 50 Aar. Prædiker godt. Abelone, hans Hustru, (født) samme Steds (belaa hende først). Lever daarligt sammen med Hustruen 1589 ved Paasketid ægtede han den anden. 3 Børn: 1 til Hoffue¹⁾ 1 i Faaborg, 1 Pige hiemme.

Han talte over Jesaja 18: Omvender eder osv. 1) Hvad Bod er, og dens Dele, 2) hvad der skal bevæge os til at gøre Bod.

Degnen, Sædedegn, Anders Skomager. 7 Ort. 4 Skr. 3 Skr. (til Faaborg Skole).

Begge godt Skudsmaal.

Kirken: Tornet met 4 Gaule oc Tacker, stort oc smugt. 5 Huellinger. 2 Cloker. 1 lidet Spis paa Østenden, muret paa en Pille, tagt met Bly; 1 liden Cløk vdj. Tegel alt. Alter Taffle Crucifixet met Røffuere malet, oc Vingerne met Paszen oc malet, *fra det fornyede Evangeliums Tid*³⁾. Prædikestolen paa Synderside. Tralier for Choret oc Dør. Fonten vdj Tornet. 2 Meszing Stager, Erik Rosenkrans oc F. Heluigs Begræffuelsze met en ophøffuet Sten; stor Kieller.

Herregorde: Arffueskoff³⁾.

Sø, skøn, Flening Sø (Ransholm haffuer oc Part der i).

Møller: Arffueskoffs Mølle, 1 Quern, aff Fleningsø.

Aa, Hogerup Aa.

¹⁾ d. v. s. tjente paa Herregaarden (vistnok paa Arreskov).

²⁾ d. v. s. fra Reformationstiden, Prædikestolen er fra 1562, skænket af Erik Rosenkrantz. Ligsten med Portræffigurer over Erik Rosenkrantz til Kærstrup († paa Arreskov 1575) og Hustru Helvig Hardenberg († 1599). De hviler i Gravhvælvingen under Koret tilligemed flere andre adelige, bl. a. Pernille Gyldenstjerne (Trap).

³⁾ Arreskov — udvidet 1558 — tilhørte paa Jac. Madsens Tid ovennævnte Ægtepars Søn: Jacob Rosenkrantz til Kærstrup († 1616), der var gift med Pernille Gyldenstjerne († 1622).

Den sydvestlige Del af Sognet — omkring Sollerupgaard — skal fordmund have udgjort et eget Sogn: Suale (Rasmussen-Søkilde og S. Jørgensen 1881).

Her. Hans beleiet¹⁾ et Quindfolck i sin Enckemands Sæde, affbedet hos Regens Raadt aff F. Heluig ock Bræde Ranzou. Hand stod obenbare Schreffte. Siden i stor Trete met F. Heluig for nogle Træ huggen oc Torffue grefft. Absolon Gye forligte Anno (15)97.

Her følger et løst Blad med Biskoppens Paaskrift;

Østerheszing. Prousten schreff till at forlige Sagen (15)97, den 9de Decbr.:

Hr. Biskop! Giffuer ieg fatig Mand eders Fromhed tillkiende, at Her. Hans haffuer holt mig fraa Sacrament, siden hand begyndte den Vrett, hand haffuer giordt mig; og iegh haffuer ladett bede om Venscaff oc Enddrectighed med Dannè Mend; da haffuer hand suored dem, at ingen skall hanom det aff bede²⁾, før hand faar en Heun offuer mig; oc jeg kand spørre, at hans Broder truer, at de wille lade mig slaa yhiell; effter dj hand vil icke verre tilfreds, da haffuer jeg giffuet Gud Heunen oc beder eder for Gudz Skyld, at Prosten maa med delle mig Sacrament, saa maa de slaa effter deris Villig; thi hand skal aller beuisze med nogen Menniske, att jeg haffuer giort hannem Vret y nogen Made; men hand haffuer giordt mig Vret, ydet at hand haffuer verrett tuinde Gang y mit Hus hoes syge Folck, som haffuer leigett paa deris yderste, oc icke ville *indvie Sacramentet*, før hand meddelet dem dett, huilket jeg kand lade beuisze met gott Folck. Nu er jeg ett gott Raad begerendis for Gudz Skyl oc for eders Gudfryctighedz Skyl oc for minn bange Samvittighed, att Eders Fromhed wille anse³⁾ denne Leylighed, at dett kunde komme til en god Ende. Gud beuaare eder med sinn And oc Naa baade til Liff oc Siel! Amen (15)97, Decbr. 9.

Anders Poelszøn; Degen til Østerheszing.

Aar 1598 visiterede jeg selve Marie Besøgelsesdag⁴⁾. F. Heluig inthet i Kirken, men F. Ane Trutsdr. *Alt vel!* Der fra Afften till Jordløsze.

¹⁾ d. v. s. beligget, besovet. — Afbedet osv. d. v. s. fik Tilgivelse ved Forbøn af Fru H. og Br. R. — Det er Præsten, som havde hugget Træer og gravet Tørv uden Tilladelse.

²⁾ d. v. s. holde fra ved Bøn.

³⁾ d. v. s. tage Hensyn til.

⁴⁾ d. v. s. den 2den Juli.

Haagerop¹⁾

50 Tiendeydere (efter Degnens Opgivelse), snarere 80. Patronatsretten til Ransholm.

(Jeg visiterede) Aar 1589, den 3dje Juli, henved Kl. 7 Aften. Overnattede der. Der var Gregers Gordsfoged hos.

Her. Hans Stage²⁾, fra København, var Capellane til S. Hans i Othense, 40 Aar. Hans Hustru Mette, Anne, Bispens Søster Dater, M. Nilsis. 3 Børn.

Han prædikede ikke. Der var yderst faa i Kirken; henved Kl. 7 Aften havde han ladet Folk gaa³⁾, da jeg ikke den Gang havde givet til Kende, at jeg vilde visitere der den Dag.

Degnen, Sædedegn, Hans. Festegord aff Brede for 10 Dr., er ingen Degneboel. 12 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken⁴⁾: Ingen Torn paa; er Holm Closter Kirke, ligger ved Nordenside paa Ransholm Gord. Bønderne gaar ind til den paa nordeste Side. 4 skøne Huellinger. Høy Kircke. 2 Cloker. Tafflen; en stor S. *Nicolaus* sidendis. Fonten neder i Kirke. Feiler danske Biblen, Alterbogen (og) *Lidelseshistorien*.

¹⁾ det nuværende Brahetrolleborg Sogn.

²⁾ Hans Hansen Stage døde 1624 (se Bloch og Næraae I. S. 819). Hans Hustru var altsaa Søsterdatter af Biskop Mag. Niels Jespersen, hvis Søster ogsaa hed Anna.

³⁾ suspendo - i Teksten = lader gaa bort.

⁴⁾ Kirken er opr. indviet til St. Nikolai og udgør den nordre Fløj af Herregaarden Brahetrolleborg. Den bestaar af et meget højt Skib med Kor (i alt godt 48 Alen lang og 15 Alen bred) og er opr. opført c. 1250 af røde Munkesten som en Korskirke med Sideskibe, disse er vistnok nedbrudt kort efter Reformationen. Kirken har opr. haft Bjælkeloft, der ved Midten af 16de Aarh. er blevet afløst af de nuværende 4 Hvælvinger. Taarnet er langt senere; opr. var der kun et lille Spir paa Vestenden. Skibets Mure er nu ca. 2 Alen lavere end opr., og alle Murene er bleven overpudsede med Cement. Inventaret er nyt; den tidligere Døbefont staar i Vester Aaby Kirke, en do. af Kampesten fra den ældre Middealder findes nu i Tirsted Kirke paa Lolland. Gravkælder under Korret, men Ligene er udflyttet paa Kirkegaarden (Trap).

Herregord: Ranzholm¹⁾.

Søer: 2 skøne: Nør Sø, Brendegord Sø eller nør(?) Sø²⁾.

Møller: 1, Closter Mølle, 1 Quern. — Haagerop Aa.

Er 2 Kirker affbrot oc ligger til Ransholm. Paa den en Side staar først Quinder, saa Karle aff det ene Sogen; lige saa paa den anden Side. Først gaar Quinderne op at offre paa den ene, oc siden Karlen først paa den anden Side. Haagerop Kirke i Byen var affbrot. Fleninge Kirke affbrot³⁾.

Aar 1591 var ieg Faddere der aff Kei, Bredæ Ranzos Søn, prædiket oc samme Søndag.

Aar 1594 Torsdag nest effter Bededagen (6. Febr.) begroff ieg F. Sofie, Breda Ranzos⁴⁾.

Aar [15]96, den 19de Maj Kl. 7 Morgen visiterede jeg. Her. Hans prædikede om Katekismens Brug. Jeg holdt Tale. Var første Bededag effter Sæden⁵⁾. Alt vel!

¹⁾ Cistercienserbbediet *Holme Kloster* var en Aflægger af Herreved Kloster i Skaane og grundlagt ca. 1172. Det laa oprindeligt ved Nørresø (insula Dei), men flyttedes efter en Brand 1243. Ved Reform. kom det under Kronen; 1568 solgte Frederik II det til Statholder Hans Rantzau (meget rig og dannet), der kaldte Stedet Rantzauholm. Han døde 1598 og efterfulgtes af Sønnen: Breide R. († 161S); derefter kom Sønnen Kaj († 1623) gift med Anne Lykke. Slottets Vestfløj og den vestl. Del af Sydfløjen stammer fra Klosteret (Trap).

²⁾ maaske Øresø.

³⁾ *Haagerup* og *Fleninge* var opr. 2 smaa selvstændige Sogne, men ved Kongebrev 1555 blev de 2 Kirker befaleet nedlagt og Sognene lagt ind under Holme Klosters Kirke. Nedbrydningen skete ca. 1569. Krarup Sogn blev lagt til Haagerup Sogn som Annex i Beg. af det 17de Aarh. efter den daværende Præsts Død.

Fleninge Kirke laa i Fleninge By („gamle Kirke“). Døbefonten og nogle Ornamente findes i en af Byens Gaarde. Haagerup Kirke har vist staaet paa en Høj i Præstegaardens Have, N.Ø. for Gaarden (Trap).

⁴⁾ Breide Rantzau var 3 Gange gift: 1) med Sofie Rosenkrantz († 1593), 2) med Karen Gjõe († 1599) og 3) med Christense Viffert.

⁵⁾ d. v. s. efter at Sæden var lagt. Der var den Gang flere *Bededage*.

Krarop.

39 *Tiendeydere.* — Patronatsretten til Ransholm.

(Jeg visiterede) Aar 1589, den 4de Juli Kl. 7.

Her. Jørgen Marquorszen, fød i Hogerup, 53 Aar, graa, flinskallet¹⁾.
 Gift med Cathrine. 3 Børn. Tøser gifft.

Han talte over Visd. 4: *Hvis den retfærdige bliver overrumplet af Døden.*²⁾ *Selvfølgheder.*³⁾ *Ulærd. Prædiker meget ud af Bogen.*

Degnen, Jens, residerendis. 3¹/₂ Ort. Korszebyr Mad⁴⁾.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken adskilt fra Taarnet; Klocke Tornet paa Kirkegorden. 2 Cloker. Bly paa Kirken noget paa begge Sider; paa Norderside alt Bly, paa syndere Tegel. 4 Huellinger. Kirken paa et høyt Berg. Kirkegorden meget rum; Campesten. Store Billede paa Tafflen. 2 Meszing Stager. Prædikestolen ved Synderside. Fonten neder i Kirken. 1 Skab i Choret. Lade ond⁵⁾.

Søer 2: Søfeld; den anden oc Søfeld, ligger hos huerandre, hører Lauris Brokenhusz till⁶⁾.

Mølle 1: Rødmølle til Ranzholm, bygt for 2 Aar, løbber aff Haagerop Aa.

Disze 2 Sogner ligger vdi Ransholm Berk eller Holmclosters Berk; men dog haffuer Brede echon 1 Gord, Præstegorden oc Degne Bolet i Krarup; de andre ligger til Nyborg Slot oc søger Heritstinget.

Aar 1596, den 19. Maj (vor Herre Hymmelferds Aften) visiterede jeg Kl. 10. Han (selv) er tunghør (og) trænger til en Medhjælper, men Indtægterne er kun smaa. Aff Thienden echon 2 Pd. Rug, 2 Pd. B., 1 Pd. H. Sagde sig at vere echon 54 Aar; oc da

¹⁾ flinskaldet = skaldet paa Forhovedet (Crone).

²⁾ Visdom, 4,7 efter Vulgata: Justus si morie præoccupatus fuerit, d. v. s. hvis den retfærdige bliver revet bort af Døden før Tiden = selv om den retfærdige dør tidlig.

³⁾ I Teksten staar *úkolouda* (nl. dixit el. lign.); se under Dalby Sogn.

⁴⁾ Korsbyrd var en kirkelig Procession (i Dagene før Christi Himmelfartsdag), hvor man i Optog bar et Processionskors paa en lang Stang ud over Markerne, medens Præsten velsignede den spirende Sæd. Herfor fik Præsten og Degnen Offer i Ost og Brød. Denne Ydelse var altsaa en Levning fra den katolske Tid.

⁵⁾ Kirken er opr. indviet til St. Morten. Taarn og Korsfløj, som nu findes, er først fra det 18de Aarh.

⁶⁾ Søfælde tilhørte 1333 Peder Brok, derefter Otto Split og Sønnen Claus Split, der 1356 afstod det til Valdemar Atterdag. Ved Søfælde, ligger et delvis forstyrret Voldsted „Voldborg“ (Trap).

ieg slaa offuer¹⁾ met hannem, bekende hand (*dog uden at vide af det*), hand vaar 7 Aar, hand kom til Schole, var i Faaborg 7 Aar, i Suenborg Schole i 10 Aar, i Otthensze Schole 3 Aar, i Roschilde 10 Aar, i Købnehaffn 1 Aar, *Præst* i 33 Aar. Er 71 (Aar).

Espe.

40 Tiendeydere. (*Jeg visiterede*) Aar 1589, den 4de Juli Kl. 8.

Her. Laurids Jesperszen²⁾, Prousten da. 60 Aar, noget graa. God Prædikant og Husholder³⁾, klar Røst. Hans Hustru, Sara. Børn forset⁴⁾ 5, 2 studer, 2 i Othense, hiemme 1 Pige; er 10 Børn til-sammen; haffde ved den første 8 oc den sidste 10.

Han talte over Lukas 11: Saligt det Liv osv. 3 Dele: 1) *Hvad Guds Ord er*, 2) *hvad Gavn man har af at høre Guds Ord*, 3) *hvad Unytte og Skade der er ved at ringeagte Ordet*: 1) *Fordi det er Gud selv, som tuler med os*, 2) *fordi Døden er uvis*, 3) *Nytten (der-ved)*: 1) *at Troen vil voxer osv.*

Degnen, Peder, 7 Ort.; til (Faaborg) Schole 3 Skr. Paaske Rente borte.

Begge det bedste Skudsmnal.

Kirken⁵⁾ tornet, tagt med Tegel, 2 Cloker. Huellinger 5. 2 smaa Meszing Stager. 2 Cober Stager. Tafflen: mit paa S. Hans met Lambet, 1 Munch oc et andet paa den anden Side. Prædikestolen for Choret. Fonten i Westerende. Kirkegorden oc Mur aff Camp. Laden paszelige god, leies bort, 1 ond; thi der er 2 Lader til.

Søer 0, Møller 0, Aaer 1, Finding Aa.

Jeg visiterede Aar 1596, den 20de Maj (Vor Herre Hymmel-ferds Dag). *Alt vel!*

¹⁾ d. v. s. væddede.

²⁾ Se Giessings Jubellærere II, 2,140 ff. (Crone).

³⁾ kan ogsaa betyde: med god Inndeling af Stoffet (i en Tale).

⁴⁾ forset = forsørgt (Crone).

⁵⁾ Kirken er ombygget ved Midten af det 16de Aarh. (Trap).

1597, den 9de Decbr. kom Peder Iffuerszen Smed hiem, er sambtyct¹⁾ til Sogndegen oc ecte Enken; haffuer 3 Børn oc 2 Seerbørn²⁾. Haffuer aff begge Sogner 8 Ort Byg, 3 Ort Rug, $\frac{1}{2}$ Snæs Eg aff huer Mandt, en god Degne Bolig oc nogen Brugning der till. Skal giffue til Faaborg Schole 1 Ort Byg aarlig.

Peder Iffuerszen Smed.
Egen Hand.

Jeg visiterede 1604, 3dje S. c. Paaske. Præsten, Hr. Christoffer prædikede. Hans Fader, Provsten, havde den 14de Marts frasagt sig sit Embede for Bønderne, men paa denne Søndag frasagde han sig Provstiet paa Grund af Alderdom og daarligt Helbred; dette kundgjorde Sønnen for Præstekonventet, der blev holdt i Faaborg Aar 1604, den 7de Maj i min Nærværelse. I hans Sted blev (saa) Hr. Jørgen i Suaning valgt der.

Aar 1604, den 13de Juni er S. Her. Lauris i Espe begraait; døde 9de Juni.

Wanting.

Annex. — 16 Tiendeydere.

(Jeg visiterede) Aar 1589 i Juli. — Her. Lauris Jesperszen.

Degnen, Peder, der er Degen til Espe. 5 Ort.

Godt Skudsmaal.

Feiler Biblen oc i Stenstrop Kerke.

Kirken vden Torn, lidet, met Sten tagt. Clockerhuszit paa Kerkegord, 2 Cloker. 1 Huelling offuer Choret; det andet Fieleloft³⁾. Tafflen: den gamle holler Kristus død i Skød. Prædikestolen neden for Choret ved Syderside; gaar op gemen Suiboen⁴⁾. Fonten i Chored. Kirkegords Mur Camp, Laden/neder i Byen mellem Stølper.

¹⁾ d. v. s. bifaldet udnævnt, jfr. Side 98.

²⁾ d. v. s. Særskende, Særkuld, Børn af et tidligere Ægteskab (Ostersen Veiles Glossarium) (Crone).

³⁾ Kirkens Skib har endnu fladt Loft. Vaabenhuset mod Syd er betydelig senere. Efter 1589 er der opført et lavt Taarn af Egebindingsværk. Rygningen er kun godt 2 Alen over Skibets øverste Gavl (Trap).

⁴⁾ = tysk Schwibbogen, Arkadebuen, Korbuen (Crone); ffr. Side 33 og 93.

Mølle 1, Monchemølle, løber aff Finding Aa, løber neder i Elmosaa, som ocsaa Hogerop Aa. 2 Querne.

Vdj Jørgen Skenckels Tid¹⁾ mener Sognepræsten, Her. Lauris at vere først Herligheden fra kommen aff Annexen. Findis Tings Vinde at haffue fuld alletid vdj Bispernes Tid Præsten osv.

Jeg visiterede Aar 1596, den 20de Maj (Wor Herre Hymmeffardsdag) Kl. 6 Morgen. Alt vel!

Hillersleff²⁾.

60 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 4de Juli Kl. 1. Laa der om Natten, ieg drog til Nachebøl, 17de Februar.

Her. Nils Erikszøn, født i Sognet. 36 Aar. God Stemme, prædiker godt. Hans Hustru, Sinnet, 7 Børn, Stibbørn, 1 selffuer, liden (noch 1 Aar (15)91, den 17de Februar, ieg var der).

... Han talte over Jacob 5: om Bønnen, 4 Dele: 1) Hvad Bønnen er og hvilke Dele (den bestaar af); 2) Hvad det er at bede og blive bønhørt og det modsatte; 3) Hvad man bør bede om; 4) Om Gud altid bønhører os.

Degnen, Peder³⁾, 3 Børn. 10 Ort. Sider paa Lauris Brockenhuszjus Gotz. Ingen Degenboel.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken, tornet, tagt met Bly, paa Synderside alt, Norderside 6 Leg⁴⁾ op; ellers Tornet og Kirken met Tegel. Clocker 2. Huelinger 6. Tafflen: de vskyllige Børn faller i Jerne Tand. 2 Mezsing Stager. Prædikestoel offuer for Choret oc Traller. Fonten i Tornet. Kirkegords Mur Camp oc nederfallen nogen Sted. Laden nederfallen meget.

¹⁾ Jørgen Skinkel til Lammehave, Lensmand paa Odensegaard 1552—57 (se Vedel Simonsen: Odense Byes Historie II, 2, Side 84 ff.).

²⁾ Ved Reskript af ³¹/₁, 1620 blev Hillerslev Sogn 1626 Annex til Østerhæsinge.

³⁾ Peder Christoffersen — hvis Fader var Degn før ham, boede i Nybølle. Kirken kaldes 1339 for Nybølle Kirke. (Rasmussen-Søkilde: Hillerslev Sogn, S 32).

⁴⁾ d. v. s. Læg, Skifter, — Kirken er senere ombygget paa Taarn og Skib. Under Koret er en Begravelse med 7 Kister (Trap).

Herregord: Gelskoff, Jørgen Kaas¹⁾); en Mand haffuer fest. Hogerop, Hertuig Kaas²⁾).

Møller: 1) Lunde Mølle, 1 Quern. 2) Gelskoffs Mølle, 1 Quern, 3) Ebbis Mølle, 2 Querne. Løber alle aff Bolting Aa.

Sognepræsten haffuer ingen Præstegord, men sider vdj en liden Voning; er en Greshaffue till. Var til Holme Kloster tilforne, oc Munchene gjorde Theniste; aff saadan Aarsage er der ingen Præstegord. Haffuer K^o Mas Breff, vdgifuet Anno (15)87, paa Affgifften aff Diernis Sogen, *af kongelig Naade*³⁾, er 8 Ort R., 7 Ort B., 1 Ort H.

Her. Jørgen⁴⁾, der var for Her. Nils, gaff 5 $\frac{1}{2}$ aff Jordet til Leie aff nogle fri Bønder; oc stod et lidet Husz paa. Siden købte hand Jordet for sine egne Pendinge; oc er nu hans Arffuingers; saa der er plat ingen Jord eller Plas for Præstegorden.

Findis i M. Nilsis Visitasbog, at F. Anne paa Gielskoff haffuer oplat⁵⁾ Her. Peder en Eng oc Jord at skulle vere til Præstegorden, oc M. Nils at tale met Frans Brokenhusz her om, at hand motte det bruge. Effter en Dom, gode Mend haffuer der paa gifuet efter K^o Mas Befaling; oc giøres Forhinderung der paa aff Fransis Fogeder.

Ligeledes en Kirke Eng, Præsten haffuer bruget i 22 Aar vden Affgift, oc nu begeris Indfest oc Landgild aff.

Jeg visiterede Aar (15)94, den 6te Febr. Alt vel! Degnen kom bort for Trøllerj samme Aar, Per Christofferszen⁶⁾.

Aar 1596, den 21de Maj (Fredagen for 6te S. e. Paaske) var der Præstekonvent her. Alle var kommen til Stede undtagen Her. Jørgen i Krarup og M. Hans Lang fra Horne, holt første Bededag effter Sæden; kom siden til Lindesze med mig oc fik Mad met mig i Westerheszing.

¹⁾ *Jørgen Kaas*, som døde barnløs 1619, var Søn af Erik Mogensen Kaas († 1556), der var gift med Anne Emmichsdatter, som ejede *Gelskov* sammen med Søsteren Magdalene E., (gift med Albert Maltesen Viffert).. *Gelskov* blev vistnok 1619 købt af Ellen Marsvin, der 1620 solgte den til Niels Gyldenstjerne til Iversnæs; denne beholdt den dog ikke længe. Gaarden bestaar af 2 Fløje i Egebindingsværk; den nordlige Fløj er ældst, vist fra 2den Halvdel af 16de Aarh. (Trap).

²⁾ *Højrupgaard* tilhøre i Slutningen af det 16de Aarh. Erik Kaas' anden Søn, Hartuig († 1625).

³⁾ I Teksten staar: ad gratiam d. v. s. af kongelig Naade, indtil Kongen maatte bestemme det anderledes; sædvanlig var det paa Livstid.

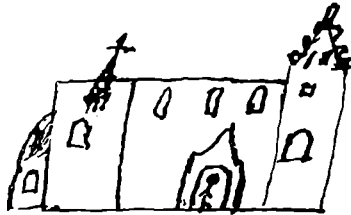
⁴⁾ Jørgen Nielsen, hvis Formand var den i Biskop Niels Jespersens Visitatsbog nævnte Hr. Peder (se Teksten), havde 7 Børn; hans Enke ægtede Eftermanden, Hr. Niels Eriksen. Denne fik senere (1594) Raad til at købe sig en jordegen Gaard i Byen. 1616 opgav han sit Embede, men levede endnu 1618 (se Rasmussen-Søkilde og S. Jørgensen: Hillerslev og Østerhæsing S. 36).

⁵⁾ d. v. s. overdraget.

⁶⁾ Se under Faaborg for Aar 1594 Side 232.

De havæ ikke Landemodefórhándlingerne (15)95; de anklagede Lang, fordi han havde beholdt dem hos sig selv.

Jeg visiterede Aar (15)98. Alt vel der! Præsterne som var tilsagt til samme Dag, kom til Stede i Hr. Niels' Hus uden Frokost.

Synderbroby.

44 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar (15)89, den 4de Juli Kl. 4.

Her. Mats Lauritszen, med Tilnavnet Drogen, fra Assens. 44 Aar. Gifft met Alhed, Her. Jørgens Dater i Suinning, ung Kone. Ingen Børn vdj 7 Aar. Beclager, att haffue mist først en Annex oc fik saa 3 Ort. Korn igen aff Allested; men Herligheden borte¹).

Han talte over 1. Pter 5: Ydmyger der under (Guds) vældige (Haand) osv. 1) Om de fire herhen hørende Dyder; 2) Om Grunden til, at disse Dyder bør øves.

Degnen, Hans, lam, 11 Ort. Sædedegn.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met Bly alt vden paa Tornet, er Sten. Et lidet Spir, 2 smaa Cloker vdj, tagt met Bly. En Rundelen bag Kirken, tagt ocsaa met Bly²). Cloker 2. Huellinger 4 store. Taffle malet Kristi Lidelse oc Korsfæstelse; gjort aff en gambel. Stager 2 Me-szing. Prædickestoel Synderside. Fonten i Tornet.

Kirkegords Mur Camp, muret paa. Laden god. 1 lidet Husz hos, taglamb oc Vegge vde.

Kong Frideriks Breff paa 3 Ort. Korn at opbære aff Wantinge Kō Part aff Thienden, for et Præstens Boligt, Hans Naade mag-skiffte fra Prestegorden.

¹) Allested — eller Vejle — har i det 16de Aarh. været Annex til Sønder Broby (Trap).

²) Kirkens Kor har halvrund Afslutning (Apsis). Skibets Hvælvinger er fra c. 1550 (Trap).

Herregorde: Brobygard, Frantz Rantzow¹⁾, Henning Wenstermands Frue, Frue Marine Bilde, der solde Brobygard, sider i Husze til en Theners, hun haffuer i Ølsted.

Lauris Olleland haffuer i Aulsgord i Sognet vdj Ølsted.

Mølle, Broby Mølle, løber aff Haarop Aa, 2 Querne.

Jeg visiterede Aar 1596 anden Paaske Dag, ieg drog paa Weien til Alsø oc Erø. Alt vel!

Jeg visiterede Aar 1603, den 3dje Avg. (en Onsdag). Alle Præsterne var samlede. Jeg fra Othense did Morgen Kl. 8. Besynderligt bleff handelet om Calente Gotz, de gamle Præster i Herrit haffJe bort sold. De vnge mente, Her. Jørgen i Suaning hagde Breffue, hort²⁾ det waar bort sold. Hand bekende sig³⁾, huis Breffue oc Beskeden, hand haffJe her paa, vilde han leuere fra sig i Nels Bangs Husz i Faaborg til M. Hans Lang til Horne oc Her. Hans Stage til Cløsteret, Sognepræster, nu Onsdag først komendis den 10. Avg., S. Laurentii Dag; di skulle quitere hannem igen paa Calente Vegne.

Han forklarede 1 Joh. 3: Den, som hader sin Broder, er en Manddraber. Deres Nytte som elsker sig selv. Hvorledes Kærligheden bør være oc ude af Stand til at hade.

Lauris Oldeland til Frokost. Regnet meget. Eftermiddag til Fangel.

Nørrebro.

60 Tiendeydere.

Jeg visiterede 5te Juli 1589 Kl. 6 Morgen. Overnattede der.

Her. Hans Lunde⁴⁾, Fyenbo. 60 Aar. Trangbrøstet; prædiker, (men) gør intet Indtryk. Gammel Hustru, Johanne. Børn: 1 gifft til Kyng. 1 skal haffue Her. Jørgen i Suaning, 1 stor oc 1 liden i Scholen (samme store har været en fortabt Søn).

¹⁾ Maren Bild Kruckow til Brobygaard var gift med Henning Venstermand († 1581). Sønnen Jørgen V. har vist solgt Gaarden til Frands Rantzau († 1588); han var gift med Anne Rosenkrantz († 1614). Den nuvæ. Hovedbygning er først opført 1662 (Trap).

²⁾ d. v. s.: hvorledes.

³⁾ d. v. s.: erklærede.

⁴⁾ Hans Pedersen Lunde døde ³/₅ 1595. Hans Hustru Johanne Hansdatter døde 1603. Ligsten i Kirker.

Han talte over 1 Peder 3 (Søndagens Epistel): Verer venlige osv. Afdelinger: 1) Dyder, som skal efterlignes og Grundene, der bør bevæge os dertil, 2) Trøstegrunde overfor Forfølgelsen.

Degnen, Mads, lærd. 6 Ort., Gies, Brød. 2 Sk. til Foborg Schole. Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met noget Tegel ved Tornet paa Synderside oc Nørside oc noget ved Østerende paa Nørside. Et lidet Ting¹⁾ ofuer Choret, den ene Clok vdj. Cloker 3. Huellinger 6 (er 2 i Choret, Traper op)²⁾. Kalck oc Disk Tin (Erik Wenstermand loner dem en aff Søl forgylt). Taffle: *Kristi Lidelse*, forgylt, statelig, stor. Paszelig Billider. Stager 2 aff Kober. Prædikestol ved Synderside, paszelig. Fonten i Choret. Kirkegordsmur Camp, muret offuen paa. Laden god; er et stor Styck bygget til, boer Folck vdj en Ende³⁾.

Herregorde: Lundegord, Erik Wenstermand, haffuer Erik Norbys Søster, der bleff skot ved Suenborg aff sin egen Thener⁴⁾.

Søer 0. — Haagerop Aa løber der igemen.

Aar 1595, den 3dje Maj (Lørdagen før 2den S. e. Paaske) døde Her. Hans. Begroff ieg Her. Hans 5te Maj.

Jeg visiterede Aar 1596, den 22de Maj (Lørdagen før 6te S. e. Paaske). Her. Lauris⁵⁾ haffde støt en Sudder met en Stage, hand fisket for hans Huszested; haffde stoled en Hud fra hannem osv. Erik Wenstermand haffde forligt dem; dog Herskabs Sager her forvden.

Aar 1601, den 9de Marts haffde M. Jørgen, Prousten, vdkallet⁶⁾ Her. Lauris, at hand offuerfald hans Hustrue Moder, Marine, oc hans Dater, Magdalene, met horde oc onde Ord, som hand iche burde. Fortrød det met grædende Taarer; forbad⁷⁾ M. Jørgen, sin Hustrue Fader, her paa Stuen; forbad siden i Huszet hans Hustrue Moder oc Søster, Magdalene, oc Sagen klar. Dog hand holder sig her effter som en god Søn oc Broder mod dem; ellers Sagen oben⁸⁾.

Jeg visiterede Aar 1601, den 16de Juni. Var Calente der. Ingen

¹⁾ d. v. s.: en Tingest; det var et lille Spir (Trap).

²⁾ Koret er hævet 5 Trin over Skibet; idet der er Begravelse under Kor-gulvet. Den middelalderlige Altertavle findes endnu (Trap).

³⁾ Kirkeladen er nedrevet 1870 (Trap).

⁴⁾ Erik Wenstermand var gift med Alhed Norby til Lundegaard. 1598 solgte han Gaarden til Ludvig Munk til Nørlund (†1602). Hans Enke, Ellen Marsvin, ægtede derpaa Knud Rud til Sandholt (†1611). Begravede i Koret. — Om Erik Norby se under Egense Sogn.

⁵⁾ Eftermanden: Laurits Hansen Lunde (†1619) var gift med Maren Jørgensdatter (Ligsten i Kirken).

⁶⁾ d. v. s.: stævnet.

⁷⁾ d. v. s.: bad om Forladelse (jfr. Side 28).

⁸⁾ skal føres videre, genoptages.

Clagemol; dog hagde Her. Lauris slaget Erik Wrnis Fogdis Søn gemen Armen met en Kniff. Er meget letfardig¹⁾.

Aar 1603 haffuer min kiere *Superintendent*, hederlig oc høylert Mand, M. Jacob Mathzønn, beuilget, at Mathz Jørgenszønn maatte bliffue Degen i Nørrebrouby Sogen, dogh met saadan Vilkor, att hand inden Paaske nu førstkommendis skall beflitte sig att kunde siunge *officia* och *introitus*²⁾ med all anden Sang som fornøden er, *Haleluja* och andett. Dett loffuer ieg, Lauritz Hanszønn, att ieg vill der till forhielpe. *10de November*.

Lauritz Hanszønn.

Egen Handt.

*Jeg visiterede Aar 1604, 5te S. e. Paaske*³⁾. Mats Degen skal lere bedre at siunge. Kom fra Føns i Wendsherit did *Lørdag Aften Kl. 6. Alt vel*.

Allested.

24 Tiendeydere. Her. Lauris (har) af kongelig Naade⁴⁾ Kongens Part, 5 $\frac{1}{2}$ Pd,

(*Jeg visiterede*) Aar 1589, den 5te Juli Kl. 9.

Her. Lauris Matszen, fra Odense, 54 Aar. Hans Hustru, *Dorthea*, Jørgen Nilszens⁵⁾ Søster i Othense. 3 Børn, 1 Dreng, 2 Piger. P(ræsten) *prædikede ikke her. Jeg holdt Prædiken*.

Degnen, Jørgen, har 5 Ort oc 1 aff Kirken; giffuer til Foborg Schole aff begge Sogner 2 Skr. Er Herritz Schriffuer.

¹⁾ d. v. s. letsindig.

²⁾ *officia*, *introitus* samt *Haleluja* betegner Højmessens *latinske* Sang, saaledes som den fandtes i Biskop Niels Jespersens Gradual efter det midaldralderlige Missale (jfr. Rørdams Danske Kirkelove II, 70).

³⁾ d. v. s.: 12te Maj (se under Føns Sogn).

⁴⁾ ad gratiam se Side 257.

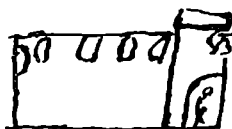
⁵⁾ formentlig den daværende Borgmester i Odense af dette Navn (Mumme: St. Knuds Kirke S. 322) (Crone).

Kirken liden, tornet, Sten paa. 1 Huelling offuer Choret; det andet i Tornet oc offuer Kirken onde Ege Loffte¹⁾, Cloker 2. Tafflien: *Kristi Legems* (Nedtagelse) aff Korszit. Stager 2 Meszing. Prædikestolen ved Synderside, Fonten i Thornet.

Kirkegordsmur Camp, Mur offuen paa, vel flyd. Laden god. Ingen Sø, Aa. Møller. Herregorde.

Jeg visiterede (15)98, den 1ste Juli (Lørdag for Marias Besøg)
 Kl. 9. *Alt vel! Gud være lovet!*

Laa der Natten tilforne, kom fra Odense, spiste ikke til Aften der.

Wejloff.²⁾

Annex. 16 Tiendeydere. (Jeg visiterede) Aar (15)89.

Han talte over Joh. 16; om Bønnen. 1) Hvad Bøn er, 2) hvad der vil hindre (den), 3) om Betingelserne for den sande Bøn. —
 Ingen Bibel.

Degnen. Jørgen. 3½ Ort. Degen oc til Allested. Noc 1 Ort. Korn aff Kerken.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken meget arm, lidet, Tornet vfulkommen. Tegel paa Kirken. Døren gaar ind paa Nørside i Kirken paa det obne Torn. Cloker: 1 smuk i Vinduet i Tornet. Huellinger: 1 neder i Kerken oc offuer Choret 1; Lofft aff Eg det andet. Tafflien: gamble Gud holder Crucifixet, met andre Billeder hos. Stager 2 aff Meszing. Prædikestoel neder for Choret ved Synderside, muret. Fonten neder i Kirken. Calck oc Disk Søl vforlyt. Kirkegordsmur Camp; 3 Træ. Laden mellem Støper, liden.

Herregorde: 1) Weiloffgaard³⁾, Laurits Oleland, ligger i Byen. 2) Westergorde, Peder Eggertszen.

¹⁾ Nu er der fladt, pudset Loft over Skibet. (Trap).

²⁾ d. v. s. *Vejle* — Sognet har vist tidligere i det 16de Aarh. været Annex til Sønder Broby. Kirken skulde have været nedbrudt i Følge Klemmebrev af 1555, men blev skaanet paa Menighedens Forbøn (Trap) jfr S. 238.

³⁾ *Vejlegaard* ejedes af Brødrene Vilhelm, Laurits og Hans Oldeland († 1580); den sidstes Datter Sofie ægtede Caspar Markdanner til Rønningesøgaard († 1618). *Vestergaard* er nu 2 Bøndergaarde. (Trap).

Mølle, Weiloff Mølle.

[L. O.] holder en Quinde hos sig oc haffuer smucke Børn ved hende, hand holder en Scholemester till. *Han lovede Præsten, at han ikke vilde have Omgang med hende, men det er ikke de kongelige Breve.*

Jeg visiterede 1598, om Lørdagen: Beredelsesdagen for Marias Besøg Kl. 6 Morgen. Lauris Oldeland i Kirken; han lovede mig noget Brænde til Brug i Køkkenet. Alt vel!

Gestrleff.

Er Annex til Hyrop i Vindingherred¹). 21 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar (15)90, den 27. Marts (Kl. 9 (en Fredag). Han prædikede ikke.

Degnen, Peder Christensen, den samme som i Hovedsognet; Sædedegn her. 4½ Ort. 1 Dreng i 3dje Klasse i Odense Skole.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met Tegel, ond. 1 Clok, Huellinger 3; vnder Tornet Lofft, Tafflen forgylt, nogle Quinder oc Børn; paa Fløyeler nogle Mend, 1 Kong oc Quinde²). 2 Træ Stager. Fonten i Choret. Prædikestoel for Choret vdj et Pulpetur. Choret under indluct met Tralier. Fonten i Choret³). Kirkegordsmur; 16 Trær. Mur Kamp vnder. Laden Skarn mellem Stenger.

En ny Bibel, Gabriel købte; vil haffue den gammel igen oc tage Pendinge till.

Norskoff, Gabriel Knudszen⁴), F. Helrad, Henrik Sparris Søster vdj Falster. Hans Askerleff købte den 1604.

¹) *Gestelev* blev ved Kongebrev af 7/1, 1555 Annex til Sønder-Højrup, men 1846 blev det forenet med *Herringe*. Sønder-Højrup Sogn mangler i Visiratsbogen. Præsten var Hr. *Oluf Graa*, en gammel, fattig Mand, han døde 1599. Hans Kapellan og Efterfølger Hr. Poul..... døde Aaret efter (1600). Se Side 70 og 86. Fra 1857 fik Sønder Højrup Aarslev Sogn til Annex (Trap).

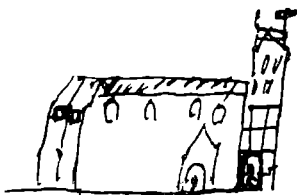
²) Den gamle gotiske Altertavle fra Beg. af det 16de Aarhundrede med udskaarne Helgenfigurer, bl. a. Kristi Familie, St. Sunniva og St. Erik findes nu i Odense Museum (Trap).

³) Dette er altsaa anført 2 Gange.

⁴) Gabriel Knudsen Akeleye, Landsdommer i Fyen.

Jeg visiterede Aar 1596, den 20de Maj (Wor Herre Hymelfards Dag) Kl. 10; visiterede tilforne Vantinge oc Espe samme Dag.

2 skøne Meszing Stager paa Alteret. Alle Stole aff ny Fyr. 1 Windu hugget paa ved nordre Side i Choret; waar ingen Vinduer vdj. Waar Prousten, Præsten, Her. Poul, Capellanen oc Degnen hos Gabriel Middag. Jeg og Prousten til Aften Kl. 7.

Heden.

Er Annex til Søby¹⁾ i Aasomherred.

14 Tiendeydere. 5 Gade Husze.

(Jeg visiterede) Aar 1590, den 27. Marts Kl. 1 (en Fredag). Middag Mad der hos Herris Foged i Annex Præstegord, Thyge.

Degnen vdj Søby, Peder, Sædedegn i Søby. 3¹/₂ Ort. 4 Skr. Udj 18 Aar.

Begge godt Skudsmaal.

(Kirken): Tegel. Ingen Torn, men Clokhusz ved venster²⁾ Ende. Huellinger: 1 offuer Choret, ellers Lofft aff gammel Eg. 2 Clok oc 2 smaa Primcloker³⁾. Tafflen met Jomfrue Maria oc Christi Legem, taget aff Korszet; Fløyeler malet; gambel. 2 smaa Meszing Stager. Prædikæstolen muret alt ved Synderside. Fonten i Tornet. Kirkegorden rum; 9 smaa Esketræ paa. Muren Kamp. Laden forfallen noget paa Taget. 1 paszellig Skab ved Alteret⁴⁾. 1 Taffle for tridie Part aff 1 Alter neder for Choret (bort).

Han talte over Lucas 11: Salige ere de, som høre Guds Ord. 2 Dele: 1) Om Guds Ord (hvad det er, hvorfra (og) hvor mange Slags: Lov og Evangelium og dets Højhed, 2) Saligheden, som maa være sand; ikke nok med at høre, men bevare.

Herligheden aff denne Annex Præstegord met ald sin Rettighed oc Indfest perpetueret til Sognepræsten, aff Kong Friderik den II Anno 1579. Breffuet hos Her. Lauris i Søby.

Jeg visiterede Aar 1598 Marie Besøgelses (Dag) (en Løffuerdag) Kl. 1, kom fra Allested did. Nye Stole i Kirken. 1 ny Schreffte-stoel och aff Fyr. Degnen læser vel met Børnen. Alt vel!

¹⁾ d. v. s. Nørre Søby. Jfr. Side 59.

²⁾ skal vistnok være vestre Ende.

³⁾ d. v. s. Klokker, hvormed der ringes til Morgenmesse, (Prim). Skibet har endnu fladt Loft. Taarnet er nyt.

⁴⁾ Det sentgotiske Skab er nu i Nationalmuseet.

Arnak oc Lyø.

(Se min Visitatsbog for Øerne).

Hæring.

Er Annex til Rænge i Gudmeherred. (Se der!).

Aar 1601, den 3dje Febr. bleff Jørgen Pedersøn, Degen i Reinge oc Hæring, oc Søren Mogensøn, som thiente W. Ebe Munck thil Fielebro, saa forligtt vdi min, Mester Hansz Langis och M. Hans Pedersens, Scholemester i Otthense, Neruerelsze, att Jørgen Degen affstod Heringe Sogen, for hand kunde icke komme thillige nok fra Hering thil Reinge Kirke om Søndage och andre høytilige Dage, sa(a) Thieniste thit begyntes icke før Middag oc var ike vde, om Vinter Dag forind ved Solrøst¹⁾. Saa att Søren Mogenszøn skal nu anamme Heringe Sogen och giøre der Thieniste effter Øffrig-hets Beuilning. Och skal gifue Jørgen Pederszøn tho Daler inden fiorten Dage her efter. Och beplicter ieg mig, Søren Mogenszøn, att vere min kiere Superintendent horig oc lydig, och læse met Børnene oc tage Vare paa min Thieniste, som det sig bør. Til Vidnisbyrd haffuer ieg forne Jørgen Pedersøn och Søren Mogenszøn vnderschreffuet med egen Hender; och thil større Bekreftning thilbedett hederlige och høylerde Mend, M. Hansz Lang och M. Hansz Pedersen, Scholemester, med osz att vnderschriffue. Jørgen Pedersen, Egenn Hand. Hans Lang, Sognepræst til Horne, Søren Mogenszen, Egen Hand. met egen Hand.

Hanns Pederszøn, Skolemester vdi Othensez,
met egen Hand.

Diernis.

Annex till Faaborg²⁾.

48 Tiendeydere. Er lagd till Sognepræsten oc Capellanen i Faaborg, saa huer haffuer Halffparten aff Thienden oc anden Rettighet.

¹⁾ d. v. s.: Solnedgang, se Side 162.

²⁾ Ved Kongebrev af 1540 blev Diernisse Annex til Faaborg efter den daværende Præsts Død.

Jeg visiterede Aar 1594, den 15de April. Waar iche tilforne i denne Kirke oc visiterede tilforne alle Kirkerne i Fyens Stigt, oc somme oc¹⁾ mange thit och ofte, som mine Visitatsbøger bærer Vidne om.

Her. Semen Jørgenszen. Her. Jørgen²⁾ en gamble Mand, Enkemand.

Jeg holdt selv Tale til Folket.

Degnen fra Skolen. 6 Ort.

Kirken³⁾ tornet, 1 Clok, Prædikestolen tuert offuer Choret. Traller. Fonten i Choret. Alteret met Jomfrue Marie osv. forgylt, oc en sider och skriffuer; i 2 Vinger: 1 S. Andreas oc i den anden S. Anne selft ridie. Knud Venstermands Dater begraffuet i Choret, liden, døde paa Leiholm⁴⁾ Anno (15)88. Ingen Træ paa Kirkegard. Kirkegard (Muur) muret offuen paa Graasten.

Herregaarde: Findstrup, Knud Venstermand⁵⁾. Knud i Laaland. Søer: Øø Sø⁶⁾ Halffparten til Ranzholm.

For Finstrup Gord 2 Møller: Kolkot⁷⁾ Mølle, 1 Quern, Finstrup Mølle, 2 Querne. — 1 Weir Mølle.

Her. Niels till Hillersleff haffuer Kongparten, for hand haffuer ingen Præstegord.

2 Altere neden Choret skal affbrydis.

Köm did fra Nachebøl; til Faaborg. *Præstekonvent.*

Prester, døde i Salingherred:

Her. Jens Foul, Sognepræst til Jordeløszø oc Hostrup, døde i *Marts (15)93.*

Her. Mats i Horne (15)93.

Her. Hans i Nørrebro (15)95.

Her. Søren, Capellane i Faaborg: *2den November (15)97.*

Her. Hans Nielszen (Jensen) Sognepræst i Faaborg: (15)94.

Hans Eftermand, Hr. Simon fra Odense, døde 26de Juli 1603.

¹⁾ d. v. s.: ja.

²⁾ Kapellanen, Hr. Jørgen Troelsen, jfr. under Faaborg.

³⁾ Kirken er nu overpudset med Cement. Det nuværende Alter er fra 1634 (Trap).

⁴⁾ det samme som *Pilegaard*, se under Vester Aaby Sogn.

⁵⁾ Knud Venstermand (i Faaborg 1609), Søn af Jørgen Mortensen V. til Findstrup († 1551) var gift 1) med Kirsten Lunge, 2) med Karen Juul. Han maatte siden gaa fra Gaarden. Finstrup er det nuværende Holstenshus.

⁶⁾ d. v. s.: Øresø.

⁷⁾ d. v. s.: Kaleko.

X.

Skovby Herred.

Skoubyherrit.

Aff Annex, Skouby Sogen, till Bogense. *Hvoraf? Af „boge Sand“, at mand skal ombøie.*

Om Seglet har jeg ikke kunnet faa Oplysning.

12 (Kirker):

1. { Bogense: Her. Nels Mule. Scholemester, *Jørgen Jespersen.*
Skouby: *Annex*, Her. Søren Villomszen.
1, Herriszløffgord, de Suauer, Jørgen Suab hagde.
2, Skaarup, Frue Hilleborg (Oldelands) Daa, kallis Daaholm. Herritzleff Birk.
2. Haasleff: Her. Nels Cnutszen, boendis i Falsbøl. Degnen haffuer køpt thridie Part aff 1 Bundegord; Her. Nels, Sognepræsten, vand hannem Sognebolet aff¹⁾, oc Degen bruger nu alene aff Kerken Jord, hand giffuer 1 Ort. Byg aff til Kerken. *Degnen har 16¹/₂ Ort (efter M. Niels' Bog); han indrømmede i hvert Fald overfor mig den 16de Septbr. (15)88: 10 Ort Byg, 1 Ort Haffre.*
3. Ore: *Hans Knudsen.*
Oregaard, Henrik van Alefelds Arffuinge, Dirik Blome Anno (15)89. — Ore Birk.
4. { Guldberg: *Christen Hansen.*
Sandager: 1) Sandagergaard, Jørgen Quitzo. 2) Enggord, de Ruder, Knud Rud.
5. { Eylby: *Anders Rasmussen.*
Melby.
6. Synderszø: *Niels Christensen.*
Dallund, Eyler Bryske.
7. { Wigesleff: Her. Semen Anderszen, *fra Odense, en god Præst. (Jeg visiterede den 4de April (15)88.*
Wøffling: *Hans Hustru Marine. Kapellanen, Hr. Mads (havde besvangret hende forinden). Degnen, Hans, ret god.*

¹⁾ vinde af = vinde fra én.

Adelsfolk: 1 Viglesleff: Langsø, Tønne Bruske. Markgaarde, Carl Bruske.

I *Vøffling*: Rudgord, er Rigens. Elued, Axel Brahe, da Lensmanden paa S. Hans Gord oc Rudgord' ocsaa.

8. Sersløff: Her. Jesper Lauritszen, Proust. *Patronatsretten* til S. Knud.

Sersløff, Frue Anne Daa.

Sagde Her. Jesper sig fra Proustiet ved begge sine Sønner, Her. Lauris oc Her. Hans, saa ved Her. Semen i Wigisleff oc Her. Nils i Syndersze Anno 1604, den 18de Juli, effter som de haffde schriftelig Beskeden til hannem.

Øer i Bogense Sogen:

1. Store Steg Øø, saaes oc plogis paa.
2. Lil Stegeøø, saaes oc plogis paa; kand køre vd till dem, vden Floden bliffuer for stor.
3. Brogholm, gror 4 Las Hø paa, Borgemester haffuer for sit Embid.

10 Herregorde vden Rugord (er Kronens).

Thuende Berk Thing. 1) Oureberk, Henrik van Alefeld (Anno 1593 Hans Johansen); 2) Harresleff Berk, hører de Suaber til (Anno 1593 Breda Ranzow).

Langø, er fælis til Bøgelund Landsby i Sandager Sogen.

Lindholm Ø, pløis, ligger til Enggord¹⁾.

Færse Søer 2: Dallund Sø oc Langsø.

Kirker 12. Sognepræster 8, Capellaner 1. 1 Købsted, Bogense.

1 Schole, 1 Scholemester. 2 Segerverk. Birke 2 (Oure oc Herredsleff). Herregorde 10 (Frue Anne Daa, her forvden i en Bundegord).

Øer 5. Søer 2. Møller: 2 Querne 2, en Quern 8. Weirmøller 1. Skoff vdi Ore Sogen, Sandager Sogen, Visleff, Wøffling, Haasleff, Skouby lidet.

Bogense.

(Jeg visiterede Aar 15)88, den 22de Maj.

Præsten, Hr. Niels Mule; haffuer Borgemesters, Peder Jør-

¹⁾ Øerne Langø og Lindholm er ved Inddæmning i sidste Halvdel af 19de Aarh. bleven landfast med Fyen (Trap).

genszens¹⁾ Datter. *Har et daarligt Rygte paa Grund af sin Hidsighed.* Hand oc Borgemester forligt i Raadets Neruerelsze vdj Sacrestiet før Prædiken. Giorde mig Forplict vdj alle deris Neruerelsze med Hand oc Mund, att vilde skicke sig bedre fremj, oc forbad i Hustruen Fader osv. Fik et herlig Vindisbyrd, ieg giorde, effther Thenesten var vde, hans Skodsmol, bode om Liff oc Leffnet.

Er hand beryctet aff en Quinde, som bleff beleiet i hans Husz oc vdlagde først hans Theniste Karl, men siden hannem till sin Barnfader, paa Herresleffgord. Her fore skal han rense sig snarest muligt efter vore danske Love. Det gjorde han.

Haffuer paszelig Vnderholdinge.

Capellanen: 10 Dr. for sin Theniste aff Her. Nels; lidet eller inthet aff Byen. Gører Theniste i Annexen, Skouby. Træ Offerdage.

Scholemester laa siug. Ingen Hører. Er 29 Børn i Scholen. Var Poske, hand kom did, echon 18.

Schole Huszit ret passende, han boer dér. Ialt Indkomst 45 Dr. $2\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 β .

Kerke Verge, Mats Ibszen oc Nels Bang²⁾, byger paa Kerken och haffer haffd Offuerdeelen aff den³⁾. Der ligger K^o Part aff Skoffbys Thiend till. De loffuede att vilde tage de Taffler neder oc Alterne, forind ieg kommer igen. *Er sket!*

Fik der Cancelers oc Renthemesters Schriffuelse om den Prædiken oc Theniste att holdis her i Stiget i alle Kerkerne 5' Dag i Juni, K^o M^s Lig skulle i Roschilde begraffuis, oc motte der fore aff min Visitats, ieg haffde vidre forskreffuen, oc hiem.

Aar 1588, den 27de Aug. (en Mandag) var jeg i Bogensø, kom fra Kersgord. War Kerken nys dynniket oc vel flyd; Alterne borte (saaledes som Kirkeværgerne forhen havde lovet). Var i Skolen; der var 26. Elever der. Skolemesteren faar et godt Skudsmaal af Præsten. Var der Laurids Jørgensen, Rektor ved Skolen i Nykøbing paa Falster. 8 Sogner til Scholen.

Aar 1589, den 21de Januar var ieg vdj Bogense till Her Christens Bryllup i Heszelager. Lod ieg besikke⁴⁾ Her. Nels Muhle, Sognepræsten, hor fore hand iche forclaret sig for den Hore Sag, hand er sigtet fore inden Thenge. Der nest hand skulle det gøre met det første, eller ieg vil finde et andet Sind. Disligiste Borgemester, Per Jørgenszen, hans Hustrue Fader, om hand eller nogen aff Sognefolcket haffde hannem noget at beskylle.

¹⁾ Borgm. Peder Jørgensen døde $20\frac{1}{12}$ 160*, var 3 Gange gift. (Ligsten i Kirken). Provst Mule døde 1616.

²⁾ Niels Bang var Raadmand; hans Navn med Aarstallet 1604 staar paa Prædikestolen, der er lavet af Harmen Garstenkorn. Bang døde 1595.

³⁾ Kirken er indviet til St. Nicolaus eller St. Mikael. Den maa i Følge sin Beliggenhed tæt ved Strandkanten have været stærkt udsat for Vejr og Vind. Alttertavlen er et anseligt Snedkerarbejde fra 1588 (Trap).

⁴⁾ besikke = afæske Erklæring.

Aar 1589 var ieg i Bogense den 16de Maj, ieg kom offuer fra Julland; kom Kl. 4 Eftm. Var ingen Børn i Scholen. Bleff anlagnet Degen til Skouby, gik inthet i Schole. Jeg befoel, at han atter skulde optages i Skolen¹⁾.

Aar 1589, den 24de Juli i Bogense, ieg kom offuer fra Julland. Scholemester siug; dog hos mig. Her. Nils loffuit, hand oc Capellanen vilde tage Vare paa. Her. Nils *paamindet* at skatte aff huis Egetdom, hand haffde køpt aff Borgerne.

Aar 1590, den 4de Marts loffuet mig Scholemester Jørgen oc Capellanen, Her. Søren, vdi Sersleff at affstaa aff Drokenskab. Her. Søren beclager, at Her. Hans til Ourekirke haffuer 3 Pd. Korn, hand fick, der hand var Capellane oc af kongl. Naade oc holler dem end nu, siden hand fik Oure. Mener sig at burde dem.

Aar 1590, den 5te Juli, Søndagen om det tabte Faar, ieg kom fra Skouby Kirke, hagne Borgemester oc Raad inthet at clage paa Kirkethenere osv.

Der findis i M. Nilsis Visitas Bog 1562, den 6te Marts Contract, giord mellem Borgemester, Raad, Capellane oc Scholemesteren. Scholemesteren for sig oc sine Effterkommere: Først Korn Renten aff huer Herskab²⁾ 2 Skr. Byg oc 1 Sk. Byg aff huer halff Herskab; kand beløbe aarligen 14 Ort. Byg. Aff Grindeløse Degendom 1 Ort., Engeldrop $\frac{1}{2}$ Ort; til Jordskyld aff Borgemesters Gord 12 β ; aff Rasmus Schreders Gord paa Torffuet 8 β ; aff Jørgen Smeds Gaard ved Luckeled 4 β , aff Mats lbszens Haffue 2 β ; foruden Paaske Pendinge aff huer Herske $\frac{1}{3}$ β ; ther til Quegthiende, Sælegaffue. Capellanen aff Her. Jørgen, Sognepræsten, sin frij Kost oc 10 Dr. til sin visze Termin. Der til er hannem bevilget 3 Ort. 3 Skr. Byg Landgilde aff de 2 Gaarde, som K^o M^s haffer naadigen forlent til Bogensze Kirke, saa lenge de 10 \mathcal{R} bliffuer fri effter Her. Nilsis Død, som ganger aff Jens Clauszens Vicarj³⁾ som siden skal leggis til Capellanens Embide met $\frac{1}{2}$ Ort. Byg aff Engeldrop. Oc vndertagen 3 Offer Dage aff Skowby Sogen oc frij Husz aff Præsten, effther som de kand selff best forligis. Oc skal disvdj mellem handles met Jens Clauszen, hand vil forbedre den Løn for den Forprædiken.

Aar 1591, den 19de Maj kallet hiem til Lauris Knudsen⁴⁾; døde Torsdag Kl. 12 Middag.

¹⁾ recipere = recuperare = optage igen.

²⁾ her = Familie (Hedske, Herske) (Crone).

³⁾ Se herom Hist Samf.s Aarvog for 1921, Side 575 f. „Vor Frue Vikarie“ i Bogense Kirke var en privat Altertjeneste ved et Sidealter; det var stiftet i Beg. af det 15de Aarh. af Tue Nielsen og fuldkommet af Sønnen Niels Tuesen.

⁴⁾ Borgmester Laurits Knudsen i Odense var gift med Marine Baggesdatter fra Ribe; han blev 1591 „dødelig stungen i sin højre Side“; blev begravet i St. Knuds Kirke (se Vedel Simonsen: Odense Byes Hist. III, S. 41). Han var Biskoppens Svoger

Warre alle Præsterne aff Herrit forsamblet. Der blev forhandlet om Landemodeakterne; sambtyckte dem.

Her. Nils loffuet Forbedring paa sin Hustrues osv., *hvem han behandler daarligt.*

I Skolen var der 28 Disciple; lidet eller intet.¹⁾ Skolemesteren selv klagede over Disciplenes Forsømmelse. Raadet (klagede) over Skolemesterens Forsømmelighed og stadige Svirerier.

Her. Nils loffuet at ville fly mig Beskeden inden 14 Dage om den Gaard paa Torffuet, om hand vilde den affstaa, som er dømt til Prædikestolen, oc lade Capellanen den beholde, oc hand selffuer til Sognepræsten Markjorden.

6 Ort. Korn, Her. Hans till Oure haffuer, er impetueret²⁾ til Capellanen i Bogensze; de motte komme did. Men Her. Hans haffuer ingen Præstegord.

Aar (15)92, den 8de December var ieg i Bogenszø. Claget Borgemester oc Raad paa Mats Pors, Scholemesteren, som kom did Mikselsdag (15)92, at hand forsømte Scholen. *Han blev forligt med dem efter en drøjlrettelsættelse. Han gav mig sin skrevne Forpligtelse. Jeg visiterede Skolen fra 1 til 3. Der var 29 Børn; af selve Borgernes Børn var der heriblandt 15.* De begerde, at Hosleff Degnedom motte leggis til Scholen, oc Scholemesteren holde en Dreng did, oc de kunde saaledis bliffue fri for Scholemesterens Kost Pendinge.

Aar (15)93 den 23de Juli visiteret Scholen. Borgemester oc Raadet gaff Kirkethener et got Vindisbyrd; lige saa Scholemesteren, Michel Vinter, som kom did Paaske (15)93.

Var i Scholen 42 Personer.

Aar (15)95, den 26de April (Løffuerdag for 1ste Søndag e. Paaske), Kl. 5 Morgen døde Mette, Per Hegelunds Dater i Ripe, Nils Bangs Hustrue. Kom did Kl. 6. Visiterede om Søndagen Ore oc Skouby.

Aar 1595, den 30te April, den Onsdag, Mette, S. Nils Bangs bleff begraffuet (visiterede jeg). Her. Nils prædikedet over Apok 14.: Aanden sagde. 1) *Hvem det er som taler;* 2) *hvad om de afdøde*

Waar der aff Othensze Mette oc Marine Mule; Karine, min Hustrue, kom did Tirsdag; Hans Frisis Høstrue; aff Asnes Villem Bang, Oluff Lang, begge Borgemester, Niels Mand; aff Horsznes Morthen... Mange Præster.

Visiterede ieg Scholen fra 6 til 10. Conponeret den beste, Her. Nilsis Søn, Poul, 11 Aar gammel, *Skolemesters eren repeterer flittigt, de mindre kan huske mange Navneord.³⁾ 44 Børn i Skolen. Raadet sagde, at Skolemesteren var en Del hengiven til Drik. Dog gav de ham det bedste Skudsmaal. Han blev advaret og lovede Forbedring. Præsten og Medtjeneren⁴⁾ ogsaa (fik) det bedste (Skudsmaal).*

¹⁾ Denne Udtalelse gælder vel deres Kundskaber.

²⁾ d. v. s.: vedvarende henlagt til ...

³⁾ I Teksten: vocabula tenent = de kan huske Navne paa Genstande.

⁴⁾ Er vel Kapellanen — eller maaske: Degnen.

Børnene skriver latinsk Stil to Gange om Ugen. Jeg skrev Optegnelser paa Tavlen.

10 Sogner til Scholen; beløber sig efter Register Byg: 2 $\frac{1}{2}$ Lester 4 Ort. 3 Skr., 1 Ort. Haffre, Gies 233, Snese Eg: 275, Brød 259, Pendinge 12 $\frac{1}{2}$.

Lønning til Rektoren ved Bogense Skole Aar (15)95:

Aff huer Mand y Byenn om Aaritt 8 β , løber....	10 Daler
Noch Koste Pendinge	20 Daler
Noch aff Hoszloff Sogen.....	3 Ørtug Biug
Noch aff Eilbye oc Melbye.....	1 Ørtug Biug
Noch aff Guldbierrig oc Sandagger Sogne.....	1 Ørtug Biug
Noch aff Seersløff	2 Ørtug Biug
Noch aff Skowby	1 Ørtug Biug
Noch aff Klinte oc Grindeløsz	1 Ørtug Biug
Noch aff Nerru	1 Ørtug Biug
Noch aff Ore	$\frac{1}{2}$ Ørtug Biug
Noch aff Wgersleff.....	10 Skepper
Ialt.....	11 Ørtug 4 Skæpper

Jordskyld 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$.

Sogner, som ligger thil Bogense Schole:

Guldbierrig Sogn.

Biug.....	2 Ørtug
Gies.....	12
Egh.....	12 Snese
Regenskabs Pendinge	1 $\frac{1}{2}$.

Hosløff Sogn.

Biug.....	14 Ørtug
Haffre.....	20 Skepper

Melbye.

Biug...	3 Ørtug 5 Skepper
Gies...	17
Egh...	17 Snese
Brød..	34
Regenschabs Pendinge	1 $\frac{1}{2}$

Skowby Sogn.

Biug.....	8 Ørtug
Gies.....	56
Eg.....	40 Snese
Brød.....	80
Regenskabs Pendinge ¹⁾ .	
Tho Degne.	

Sandagger Sogenn.

Biug.....	4 $\frac{1}{2}$ Ørtug
Giesz.....	20
Egh.....	20 Snese

Eilbye Sogen.

Biug.....	4 Ørtug
Biug af Deineboel	10 Skepper
Gies.....	18
Egh.....	18 Snese
Regenschabs Pendinge	1 $\frac{1}{2}$.

Seersløff Sogen.

Biug.....	12 Ørtug
Eg.....	32 Snese
Regenschabs Pendinge	2 $\frac{1}{2}$.
Tho Degne.	

Ore.

Biug.....	6 $\frac{1}{2}$ Ørtug
Gies.....	35
Egh.....	15 Snese
Brød.....	80
Regenskabs Pending	1 $\frac{1}{2}$.

¹⁾ Her er vist udeladt: 2 $\frac{1}{2}$.

Klinte Sogen.

Biug	5 Ørtug
Gies	40
Eg	40 Snese
Brød	40
Regenschabs Pendinge	2 ½.

Grindeløs Sogn.

Biug	4 Ørtug
Gies	45
Eg	45 Snese
Brød	45
Regenschabs Pendinge	2 ½.
Aff Degneboligt	1 Ørtug.

Samlet Indtægt af de Sogner, der ligger thil Bogense Schole:

Biug	2 ½ Lester ¹⁾	4 Ørtug	4 Skepper.
Haffre	1 Ørtug.		
Gies	233.		
Egh	275 Snese.		
Brød	259.		
Pendinge	12 ½.		

Aar 1595, den 10de Decbr. gjorde ieg Her. Nilsis Skodsmol vdi Kirken. Borgemester, Raadet oc alle Sognemend, som tilstede waar, gaff hannem et saare got Vinde, at vilde gaa oc staa met hannem, hor Behoff gøris, i for Printzen.

Waar 56 Børn i Scholen.

11te Decbr. forligte ieg de 2 Jomfruer, J. Lizebet oc J. Leonora Suabe osv. met Her. Nils; dog de claget i Fasten igen, hand met forteckte Ord forgaff dem²⁾ i Prædiken.

Aar 1596 S. Michels Dag funderet W. Axel Brahe aff det Vicari Gotz, hand købte aff Rasmus Jørgenszen, Claus Jørgenszens Søn *hersteds*, Skolemesteren aarligen at bekomme 24 β, huilcke vdgiffuis 1 ½. Per Jørgenszen, Borgemester, vdgiffuer her aff 8 β Jordskyld. I lige Made funderet hand 8 ½ til Capellanen, som ganger aff det Huszested oc Eyendom, Her. Hans, Sognepræst till Oure, paa boer, oc den Marke Jord, der til ligger. Fundatzen paa Papyr, i hos Capellanen oc 1 hos Borgemester oc Raad.

Aar 1596, den 4de Decebr. Kl. 2 Eftm. lod W. Frue Margrete, S. Hans Johanszens³⁾ berette for mig ved sin Thener, Anders Henrikszen, fød vdi Asnes, Schriffuer paa Ouregord, at Jørgen Ibszen, fordom Foged paa Oure, oc hans Hustru, Karine, haffde for Tingsdom vdlagd Her. Hans Jacobszen, Sognepræst til Ourekirke, a) hand haffde døpt dem 3 Voxe Børn, oc waar selfuer personligen tilstede paa Bircke Thenget, de saadant vand⁴⁾ paa hannem. Der fore haffuer ieg ladet hannem ved Prousten och Her. Nils i Bogensze forbiude sit Embede och Theneste, till hand for-

¹⁾ Læst Byg er = 48 Tdr.

²⁾ d. v. s.: han „sigtede dem“ med tilslørede Ord.

³⁾ Hans Johansen Lindenov til Hundslund (født 1542, død ^{23/3} 1596) var Lensmand paa Hindsgavl og Frederik d. IIs Yndling. Han var gift med Margrethe Rosenkrantz, som døde ^{27/1} 1635, 85 Aar gl. Se iøvrigt under Indslev Sogn.

⁴⁾ d. v. s.: vidnede.

clarer sig i Sagen. *5te Decbr.* Kom hand her vd *Mondagen den 6te Decbr.* oc sagde for Prædicanter oc mig i S. Knuds Kirke, at F. Margrete haffde i Goer, *2den S. i Advent*, ladet hannem forbiude Thenesten ved Kirkeverger; oc bleff ingen Theneste der fore. Berete, at Jørgen haffde hannem saadant tilsagd, iche Quinden, oc gjorde sin høyeste Ed, at vere sked aff Had, di hand straffede hannem, hand iche kunde hans Børne Lerdøm; oc ynsket sig aldrj Naade at faa hos Gud, om hand ei lifffuet¹⁾ hannem paa. Oc Quinden sagde, at en gallin Løbe Præst døbte Børnen, hede Her. Rasmus. Bad hannem søge Help aff Gorden hos Niclas Schriffuer. Fik ingen Bistandt, arme Mand, der dupte (?) i hans Sag. Der de 2 Misdedere, som bekende saadant siden igen oc bleff brent ved Oure Birketing Tisdag (*om jeg husker ret*) for Paaske (15)97, waar der ingen aff Sognepræster i Herret der hos dem. *De sagde, at de var bleven jaget bort af Fruens Bønder og de tilstedeværende adelige.*

Aar 1597, den 22de Marts (i Bogense, hvor Jørgen Quitzow førte Sagen uden Lensmandens Tilladelse) gaff Her. Hans sin Forplect fra sig til F. Margret, hand affstod fra Ore Kald. Men den, hund gaff fra sig til hannem, lyder Ord fra Ord, som effterschreffuet staar:

Kiendis Jeg, Margrette Rosenkrantz, affgangen Hans Johanszens Effterleffuersche, thil Hundtzlund, att efftersom Jørgen Birckefogt oc Karine Jørgens haffuer sagt Her. Hans Jacobszen nogen Gierning paa, som gielder min salige Hosbunde, mig oc mine Børn paa, huilckett Jeg nu altsammen haffuer effterlatt for Gudtz Schyld, hans Alderdomb oc Gottfolckis Forbøns Schyldt; oc hand ther emod haffuer affstaaett Ouresogen, saa Jeg ocsaa er thilfridtz mett hannem, att hand maa vere oc bliffue, huor hand kand bekomme Kald igen, oc samme Sag intet att komme hannem tilschade, vnderthaget hand sig paa ny mod mig, mine Børn heller nogen aff mine sig forbyder. Thil Vidnisbyrdt trycker Jeg mitt Signett her neden faare, oc mett egen Haand vnderschreffuit. *Skrevet i Bogensze thend 22 Martij Anno 1597.*

Margrette Rosenkrantz, salig Hans Johanszens,
mett egen Haandt.

Jeg Her Hans Jacobszen i Bogensze gjør witterligt met dette mitt obene Breff, att efftersom Jørgen Byrckefogt oc Karen Jørgens haffuer sagt mig nogen Gierning paa, som Fru Margrette Roszenkrantz, hindis Salige Hoszbund och Børn wid kommer, huis den gode Frue altsammen haffuer for Gudtz Skyld, min Alderdøm och gott Folckis Bøn Skyld effterlatt; och Jeg der emod haffuer affstaaett Ore Sogen epther hindis Begering, saa Jeg maa verre och bliffue, huor Jeg kand bekomme Kald igien, och der

¹⁾ d. v. s.: løj (Crone).

emod loffuer oc tilsiger, aldrig att giørre Fru Margrette Roszenkrantzis, hinde eller hindis Børn eller nogen aff hindis det, de kunde haffue ondt aff i nogen Maade. Til ydermere Vidniszbyrd træcker Jeg mitt Signete her neden paa dette mitt obene Breff, och met egen Haand vnderskreffuit. Och kierligen tilbeder Peder Jørgenszøn, Borgemester, Matz Ipszøn, Jørgen Frandtzen och Jacob Schriffuer att besegle. Skreffuit i Bogensze den 22 Martij Anno 1597.

Aar 1597 Mandag i Nils Bangs Bryllup¹⁾, *18de Juli*, visiterede ieg Scholen. 39 Børn vdi; *blandt dem skrev 9 grammatiksk rigtig. Alt vel!*

Tirsdag den 19de Juli var sammenkaldt Præsterne fra Schoubyherret oc Schamherred. Her. Hans i Oure vilde berode sig met Lensmanden, Karl Bryske, om hand ville stande fra sit Kald til y tilkommendis Vge. *21de Juli* kom til mig i Otthensze; sagde sig at iche kunde gaa fra sin Forplict, giort F. Margrete Rosenkrans; begerde at motte gøre Theniste, om nogen hannem haffde Behoff i Herred. *Skal overvejes sammen med Lensmanden.*

Her. Nils i Falsbøl vaar steffnet aff Karl Bruske for Prousten, at hand iche ville troloffue 1 Par Folck, effterdj der iche var strax taget Steffningen i Sagen. *Han svarede*, ingen Dag eller Sted var hannem forlagdt, nar oc hor hand skulle det gøre.

Aar 1597, den 1ste Maj i Scholen. Vegene vdfallen. Kirkeruege loffuet at ville fuldfardige dem som tit tilforne. Børnene kunde iche vere i Scholen vndertiden forgangen Vinter. Waar paa Forligelsmol mellem Søren Hegelund oc Rasmus Jørgenszen. Sagen clar.

Aar 1598, — — — April. Jeg waar offuer Forligelsze mellem Søren Hegelund oc Rasmus Jørgenszen²⁾. Visiteret Scholen. Vegne end da vde i Scholen. *Kirkeværgerne lovede, at de snart skulde blive gjort i Stand.*

Aar (15)99, den 4de Juli kom fra Endsleff, drog ind til Søren Hegelunds, hand vaar til Lubeck. Visitered vdi Scholen 3 Thimer; siden Mad. . . . *Børn i Skolen. Ingen af dem skrev grammatiksk rigtig.* Michel Vinter Scholemester.

Aar 1600 kom L. Smed, Scholemester, did.

Aar 1600, den 25de Maj kom fra Ejlbj did; fik Mad der. *Visiterede fra Kl. 1 til halv 3. I Skolen var der 42 Børn, hvoraf 7 skrev (Stil) nogenlunde.*

¹⁾ Raadmand Niels Bang (jfr. Side 273) giftede sig efter sin første Hustrus Død med Karen Clausdatter, Datter af Claus Madsen fra Kiel. Ligsten i Kirken.

²⁾ Rasmus Jørgensen — som var adelig — døde $2\frac{1}{4}$ 1616 som Slægtens sidste Mand. Søren Peder Hegelund (Borgmester 1604) var Broder til Niels Bangs første Hustru Mette; han døde $1\frac{1}{4}$ 1618 (jfr. Ligstenen i Kirken). Hvad deres Uenighed har drejet sig om, vides ikke.

Skolemesteren claget, at Christoffer Ibszen¹⁾ havde taget 1 Ort Korn fra hannem aff Hosleff Sogen, hannem vdlagt aff mig effter Kong Breffuet, at Scholemesterens Løn skal forbedris aff neste omkringligendis Sogner; sagde, hand optug den paa en Ret²⁾. *Jeg befalede ham at give den tilbage, ellers vilde jeg indberette det til en højere Myndighed. Han blev stærkt vist tilbage, fordi han havde trængt sig ind i min Embedsgerning. Ligger 100 Decimanter³⁾ til Sognet effter Fræstens Opgivelse. Degnen i Skamby sagde ved min Tilbagekomst til Lungby, at han havde oppebaaret 18 Ørter; Degnen her: 15 Ort. Byg 4 Skr., det andet i Haffre.*

Herr Niels bad mig ved Ordets Tjenere og Provsten om Forladelse for sin ildesindede Skrivelse til mig, men det havde Lensmanden Knud Rud allerede tidligere gjort i hans Navn.

Herrits Bog holler 2 Skr. aff huer i Hosleff Sogen, beløber met 1 Ørtug aff Kirkens 16¹/₂ Ort. 2 Skr.

Aar 1601 var der. I Scholen klart. Christiern Melchiorszen Scholemester.

Aar 1602, den 1ste Juli visiterede jeg Skolen. 9 Sogner til Scholen. I Skolen 44 (Børn). De største skrev latinsk Stil. Scholemester forglemmer Gloszer met Børnen.

Raadet anklagede Skolemesteren for Forsømmelighed; hand gjorde mange til gode met sin Skade.

Bleff sambyctt, Kerkeverger skulle opkreffue Sognepræstens Præste Pendinge.

Der var Præstekonvent. Her. Hans til Gulberg var fri i Fiour for Calent, dog det kom hannem til, men bleff effterlat, hand kom nyligen om Paaske i Kallet. Bør nu at gøre det oc siden ret omkring.

De bad mig alle, om jeg vilde give Hr. Hans, der var i Oure, Tiladelse til at prædike, om nogen af dem i denne farefulde Tid skulde trænge til hans Hjælp. Det blev dem tilstaaet i Nødstilfælde.

Aar 1602 F. Margret schreff mig til den 10de Juli med Thomas sin Thener hannem⁴⁾ iche bør at gøre Theneste for huis Breffue, der vaar ganget mellem dem. *Jeg svarede dem, at de havde Kopi af (mit) Brev (om): 1) at han maatte gøre Tjeneste i Nødstilfælde, 2) at jeg ikke, saavidt jeg husker, har set det Brev⁵⁾.*

Aar 1603, den 28de Agust kom Zacharias Nilszen did for 1 Scholemester.

¹⁾ Christoffer Ibsen, Raadmand i Odense, var Søn af Borgmester Jep. Madsen.

²⁾ Meningen er, at han overtog denne Lønning, indtil der fældes Dom i Sagen (Kalkars Ordbog).

³⁾ d. v. s.: Tiendeydere.

⁴⁾ nemlig fornævnte Hr. Hans til Ore (Crone).

⁵⁾ eller vel rettere: *de Breve*.

Skovby.

*Annex til Bogensø*¹⁾.

(Jeg visiterede) Søndagen om det tabte Faar, 5te Juli 1590.

Her. Nils, Sognepræsten, holder Theniste der huer tridie Søndag; Her. Søren, Capellanen, født i Holstebro, ellers; 40 Aar Scholemester i 3 Aar samme Steds; 5 Aar Capellane dér. 1 Dreng *Han prædikede over Evangeliet, idet han fulgte Simon*²⁾. *Han synger yndigt.*

Degnene 2 Smaafyre fra Skolen, 6 Ort.

Alle godt Skudsmaal.

Kirken god, met Bly paa Synderside alt, paa Norderside vden noget ved Vesterendee. 1 Capel, tagt met meste Parten Tegel. Tornet met Tegel. Lang. Tornet obnet, met en Dør aff Kirken. 1 stor Huelling nederst i Kirken; vnder Kirken Lofft malt; Lofft offuer Choret. Tafflen malet met Christi Paszis Histori (aff de første efter Evangeliets Modtagelse). Ingen Stager. Forgylt Kalck oc Disk. Rød Fløels Hagel, god. 1 sterk Skab. Prædikestolen for Choret. Fonten i Capellet. Jørgen Suab begraffuit³⁾, døde Aar (15)71 i Maj; Frue Karine Suab, døde Aar (15)71 i Oktober. (Ligstenen) er 3 Quarter offuer Golfuit; lader ilde i Kirken. 2 Skarns Taffler i Capellet vd (var der end nu Aar (15)95, den 27de Marts). Kirkegorden rum, nogle unge Træ ympet. Camp om.

Harritsleff Mølle, 2 Querne; noc 1 Mølle ved Gorden, 2 Querne; løber begge aff 1 Veldekielde.

*Harritsleff Gord, Breda Ranzou købte*⁴⁾. *Daaholm, Fru Hilleborg Daa*⁵⁾.

¹⁾ Skovby blev 1903 et eget Pastorat og fik 1906 Ore til Annex.

²⁾ Vistnok = den franske Theolog: *Simon fra Tournai*. Se iøvrigt under Indslev Sogn.

³⁾ I Skibet Ligsten med Figurer og Vaaben over Jørgen Svave og Hustru Catharine Buchwaldt (Trap).

⁴⁾ Jørgen Svaves Sønner solgte 1589 Harrislevgaard til Breide Rantzou († 1618); han opførte Østfløjen og den nordre Udbygning 1606.

⁵⁾ Jomfru *Anne Daa* døde 1597 paa sin Gaard Skaarupgaard og er begravet i Ejlbj Kirke (se under dette Sogn). I Skaarup har ligget et Voldsted, vist af *Daaholm* (Trap).

Jeg visiterede Aar 1595, den 27de Marts (1ste S. e. Paaske). Hr. Niels prædikede kort og godt. Clagis paa Stenen. Degenene skal skiffis at lære Børnen Børne Lerdomen i Byeren. Kom der fra til Bogensze oc fik Mad Kl. 12. Mar., Per Hegelunds oc Her. Niels Mule.

Wigesleff.

Aar 1588, den 4de April, (Schertorsdag) den Dag Ko. Mas. Kong Friderik II døde paa Autuorskoff, visiterede jeg der, idet jeg drog ind i Odense samme Dag. Den første Kerke, visiteride i Landet.

Her. Semen Anderszen, fra Odense. Hans Hustru, Marine, Præsten (Her. Hansis) Datter i Allese. Hun døde Aar 1591 sidst i Juni; jeg begravede hende 4de Juli; var i thet 32 Aar (Bleff begraffuet met paa Kirkegorden Hans Jenszøns Hustrue Karine oc tacket dem).

Efterladte Børn: 2 Døtter, 3 Dreng i Othense Schole. Han selv er 48 Aar (Aar 1591).

Han forklarede Texten om Nadveren efter (N) Hem(mingsen). God Prædikant og af en god Karakter.

Kapellanen, Hr. Rasmus¹⁾ fra Faaborg gift, i Slægt med Hr. Simon. Havde besvangret sin Hustru som Jomfru før Bryllupet og stod offentlig Skrifte.

Degnen, Mads²⁾ Sædedegn, fra Faaborg.

*Kirken god. Kors Kirke, huald offuer alt vden vnder Tornet, er Lofft³⁾. 1 Capel ved sønder Side oc 1 vd ved Nørside. Liden Spir offuer Koret. Tornet met Tegel. 2 store Cloker, 2 smaa i Spiret. Kirken oc Capeller met Bly vden lidet paa den Synderende paa den synderste Capelle. En ny Taffle med *Katekismens* Ord danske, met Guld malet (Anno (15)99); noc 1 liden Himmel offuer Præjikestolen, Tønne Bryske kostet, som er Kirkeverge (kostet 100 Dr.). Kom ocsaa 1 ny Seruerk⁴⁾ vdi Tornet met en herlige Skiffue (15)90; men er spruket Anno (15)91 (koste 60 Dr). Tornet mangler paa Bygening.*

¹⁾ I Oversigten Side 269 kaldes Kapellanen *Mads*.

²⁾ Smst. kaldes Degnen *Hans*.

³⁾ Kirken er stærkt ombygget paa Reformationstiden. Taarnrummet har endnu fladt Lofft.

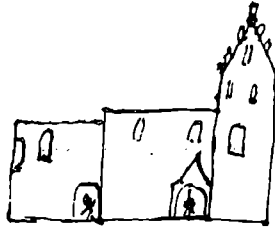
⁴⁾ = Sejrværk, Taarnur.

Ligger Herregorde vdj: 1) Langsø, Thonne Brusk¹⁾. 2) Markgord, Karl Bruske. 3) Amager Gord, 1 rød Husz paa, F. Anne, de Bryskis Moder, bode paa; nu boer 1 Bunde vdj²⁾.

Margords Mølle, 2 Querne. Tuerskoffs Mølle. 1 Quern. Rødmølle, 1 Quern. — Mange Skoffue.

Jeg visiterede selve Palmesøndag Aar (15)94, den 24de Marts.

Jeg visiterede Aar 1600, den 5te Maj (Mandag efter 6te S. e. Paaske) kom fra Hosleff oc Wøffling. Alt vel! Fik Frokost der, herfra til Odense.

Weffling.

Annex til Wigesleff³⁾.

Jeg visiterede Aar 1590, den 10de Februar (en Mandag) Kl. 3 Eftermiddag. Hiem Aften.

Kappelanen Hr. Rasmus prædikede (over) Evang. til den foregaaende Søndag om Ugræsset (Math. 13) 1) Om Lignelsen, om Sæden, Sædemanden og Ageren, 2) hvorfor de skal være sammen, de ugudelige til Revselse eller Fordømmelse, de fromme til Prøvelse og Frelse; 3) om Indsamlingen. — Selvfølgeligheder, flyder inthet⁴⁾; døde siden (15)91.

Degnen, Hans, 9 Ort. — Alle fik godt Skudsmaal.

Kirken tornet, god, met Tegel alt. 5 Huellinger. 1 Clock; 1 liden offuer Chorshuellingen. Tafflen ny malet saa got: Crucifixet mellem Røverne; paa Fløieler Daaben, Sjælekampen⁵⁾, Begravelsen og Opstandelsen. 2 smaa Meszing Stager. 1 god Skriffestuel. God Degnestuel. Prædikestolen ved Synderside. Fonten i Choret. Frue

¹⁾ Tønne Bryske († c. 1615) var Brodersøn af den bekendte Antonius Bryske. Broderen Karl Bryske købte Margaard († 1613). Faderen var Gert Bryske til Dallund.

²⁾ Amagergaard ejedes af Anne og Lisbeth Bryske, den sidste døde her 1582 (jfr. under Søndersø) (Trap).

³⁾ Wefflinge blev 1840 et eget Pastorat.

⁴⁾ ἀκόλουθα se Side 149 — flyder intet vil vist sige: han taler ikke flydende.

⁵⁾ agonizatio er: Sjælekampen i Gethsemana.

Mett Gye, Axel Brahes første Frue¹⁾, begraaffuet i Choret i en Kiøller; ingen Sten paa Graffuen. Deris Stoel, nu Axel Brahe til Elued, stor offuer Lensmandens Stoel aff Rugord; saa Fruens ocsaa.

Herregorde: Ruegord, Kronens²⁾; Elued, Axel Brahe.

Møller 4: er 3 til Ruegord, oc Axel selffuer 1; er alle met 1 Quern. Megen Skoff.

Aar 1596, den 28de Maj visiterede jeg. Alt vel dér! Alle Herredspræsterne var forsamlede der, med Undtagelse af ham fra Ore, Hr. Hans. Fik Mad ene med Her. Semen siden i Wisleff.

Aar 1596 S. Michels Dag funderet W. Axel Brahe 15 Dr. Renthe til Weffling Sogens 4 Husarme, aarligen til tuende Terminer, Paaske oc S. Michels Dag, de 2—7 Daler, de andre 2—8 Daler. Aff Sognepræsten skal de samtyckis, ock befallis Superintendent at haffue Opseende, om saa skeer.

Aar 1600, den 5te Maj, (Mandag efter 6te S. e. Paaske) visiterede jeg. Han prædikede (selv) over Joh. 16. Hvad som helst I bede Faderen om osv. Alt vell! Drog derfra til Hosleff.

De 4 Husarme, Axel giffuer aarlige Almese, oc hand selffuer haffuer sambtyckt, er: Anne Jensis i Skadderud 4 Dr., Karine Andersis i Wiffing 4 Dr., Jens Bøker i Vigen 3¹/₂ Dr., Lauris Perszen i Viffing 3¹/₂ Dr.

Oure³⁾.

Er 45 Gorde smaa oc stor, i Bircket vden Ouregord (Woregord kaller Arild Huitfeld (den) i sin Kong Christian II's Historie Fol. D 7). 1 Herritsbogen⁴⁾.

Jeg visiterede Aar (15)89, den 21de Januar. Ingen Herrefolck i Kerken.

¹⁾ Mette Gjøe, Datter af Falk Gjøe til Skiersø, døde ¹³/₁₁, 1584; var gift med Axel Brahe til Elved (f. 1550, død 1616 (Danm. Adels Aarbog 1888, S. 109).

²⁾ Rugaard bestyredes som Len af Axel Brahe til Elvedgaard; han var Søn af Otto Brahe († 1571) (Trap).

³⁾ Ore var før 1628 et eget Pastorat, men blev saa Annex til Brænderup Sogn i Vends Herred. Fra 1906 er det Annex til Skovby (se dér).

⁴⁾ Herredsbogen er formentlig den under Bøgensø Aar 1600 nævnte Bog (med Fortegnelse over Præsternes og Degnenes Indkomster).

Her. Hans Knudszen, fød i Røding ved Ribe, 55 Aar; smukt Mele; der i 19 Aar.

Hans Hustru, Marine, Jyde, fød i Winding, forhen Enke efter Hr. Hans Berthelsen, M(ag.) Iffuers¹⁾ Broders i Soer Closter; fik hende til Semen Anderszen i Weile, hvor han var Kapellan (dér). Børn. Har ingen Præstegaard, boer i Bogense i en lejet Bolig. Bege- ris, hand maa fange en Præstegord aff Kronens; haffuer hans For- mand, Her. Jens, bekommet 2 K^o Mas Befalinge til Lensmenden, at de skulle hannem vdlegge en Præstegord (det er alligevel ikke sket²⁾).

Er Oure Berk, hør dem till Ouregord til aldsamen³⁾; men Ker- ken er frij. Kongens Part halfft til Præsten oc halfft til Kerken; er arm; kand beløbe sig aldt 1 Lest, bode for Kerkens oc Præ- stens. Hand haffuer for sin Armod Guldberg K^o Thiende, er 6 Ort.

Han forklarede i Korthed Evang. Matth. 8. om den spedalske og Hovedsmanden.

Degen aff Bogense Schole, haffuer ved 6 Ort. Byg oc 2 Ort. Haffre, 37 Gies, 4 $\frac{1}{2}$ β Brød⁴⁾ aff 40 Mend, aff de andre 2 Brød.

De lærer ikke Ungdommen Katekismen.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken ret skøn, huald offuer alt, tagt met Tegel; Torn paa. 1 Klok. Capel ved nordere Side. Funten i Koret. Prædikestolen stor offuer Koret. En Skarns Taffle met Jomfru Marie selffridie. Er 1 Altere i Koret der forvden met Jomfru Mariæ Billed paa (skal nederbrydis; jeg gav Kirkeværgen Ordre). Kerkeladen staa i Byen; Offuerdeel nederfallen. Kerken paa et Berg langt fra Byen.

Ouregord. — Ouregord Birk. — 1 Mølle, 1 Quern.

Aar 1595, den 27de Marts visiterede jeg (1ste S. e. Paaske). Hr. Hans holdt Prædiken; ikke særlig godt. Hans Johanszen inthet hjemme. Præsten selv og Degnen godt Skudsmaal. Degen skal skiffitis ved oc i de 3 Byer lere Børnen Børne Lerdomen.

Aar 1595, den 8de Aug. war Rasmus Jørgenszen⁵⁾ i Bogense hos mig oc begerde aff mig 1 Steffning offuer Her. Hans for den $\frac{1}{2}$ Kong Thiende, hand haffuer, oc mente, at Kong. Mas haffuer giffuet sin Part til Kirken alene, iche Halffparten til Præsten. Hans Fader eller hand haffuer iche fest vden Kirkens Part. Jeg forelagde Sagen for Provsten. Og han taler ikke Sandhed. Hand tør bliffue vdaffue met den $\frac{1}{2}$ Part met. Dette sagde jeg ham sand- færdig.

¹⁾ Se om ham under Brænderup Sogn.

²⁾ 1573 og 1574 udgik der kong. Befaling om, at en af Kronens Gaarde skulde udlægges til Præstegaard, da der ingen saadan var, og Kaldet var lille.

³⁾ *Oregaard* var Krongods og forlenet til Hans Johansen Lindenov († 1596); derefter til Sønnen Laurits L. († 1635 og gift med Anne Friis) (Trap).

⁴⁾ = 4 Halvskillings Brød (?) (Crone).

⁵⁾ Om Rasmus Jørgensen, se under Bogense.

Hosleff¹⁾.

90 Tiendeydere.

Aar 1589, den 10de Maj henved Kl. 7 Aften var ieg vdi Hosleff Kirke; visiteride inthet. Karine met mig; vij kom fra Asperop fra min Sister.

Aar 1590, den 10 Februar Kl. 10 visiterede jeg.

Hr. Niels Knudsen, 44 Aar gammel, Søn af Stedets Præst.²⁾ Hans Hustru, Birgitte, Datter af Bisp Jørgen Frisis i Wiborg Stigt (de vaar 7 Søskind).³⁾ Haffuer 1 Pige giffit i Bogenzse, 5 hiemme: Marine, Anne, Kerstine, Buole, Karine oc 1 liden Dreng, Knud. Han er lærd, tongmelet, prædiker forleng. Prædikede en hel Time over Matt. 25 om den yderste Dom: Naar Menneskesønnen kommer. 1) Visselig vil den yderste Dag komme. 2) Rettergangen⁴⁾. 3) hvorfor de gode Geringer vil blive roste, og Dommen, som bliver afsagt efter deres Geringer.

Degnen Rasmus Sædedegn. Fløtte da offuer til Seeland. Sognet til Scholen. Nu Hans Winter Weile; kom der ind met Axel Brahes Help paa 2 Aars Tid. Skal giffue til Bogense Schole huer Aar 5 Ort. Byg.

Kirken lang. 1 firekant, smal Torn met Tegel. Kirken met Bly, vden ved Tornet paa begge Sider Tegel. Et Capelle ved nordeste Side, huald, Funten staar i oc Stole. 5 Huellinger Kirken. 3 Taffler skal vd. 2 skøne Cloker i Tornet. 1 lidet Spir paa Østerende; 2 smaa Cloker i⁵⁾. 1 Skarns Taffle paa Alteret; Jomfrue Mariæ Billed paa oc den gamle Gud, oc 2 Rader Aposteler; er lang oc smal (skal bort oc en anden i Stedet). Røgstøcket oc neder paa Bogstolen, paa thet Folket kand se op til Alteret. Prædikestolen tuert offuer Choret. Paszelig Cleder. Ege gamle gode Degnestole. Alle Bøger. Tornet ont; en Hjørne Sten spruket; de vil sette en Pille til. Feiler Sten

¹⁾ Haarslev. Præstegaarden laa i Farsbølle indtil dens Brand i 1645.

²⁾ Han hed Knud Christensen (1532—1585) og var kaldet af Kong Frederik I, der havde Patronatsretten (P. Severinsen).

³⁾ Jørgen Friis var den sidste katolske Biskop i Viborg Stift (1521—1536).

⁴⁾ processus er = Rettergangen før Dommen (med Djævelen som Aktor) (Chr. Ax. Jensen); jfr. under Indslev Sogn.

⁵⁾ Paa Korets Østgavl er et Fremspring, der har tjent som Underdel for et lille Messeklokketaarn. Prædikestol i Højrenaissance fra c. 1600 (Trap).

paa Kirken. Kirkegords Mur god. En skøn Kirkegord. I liden Dør ved Synderside neden ind i Choret. En god Kirkelade.

Ingen Adel. — Weir Mølle: 1. — Vandmølle: 1, er 1 Quern.

Jeg visiterede Aar (15)94, den 4de April (Onsdag efter 3die S. e. Paaske) Kl. 7; kom fra Brenderup did. Alt vel! Kirken vel flyet.

Jeg visiterede Aar 1600, den 4de Maj (6te S. e. Paaske); kom fra Brenderup; fik Mad met Erik ¹⁾. En skøn ny Taffle indsat paa Alteret, oc 1 ny vforgylt Kalck. Er giord oc flyd ved Karl Bruske aff Kirkens Pendinge. Alt vel!

Aar 1604, den 18de Juli bleff Her. Nils eligeret i Syndersze Kirke til Proust, effter Her. Jesper ved sine Sønner osv. resignerit sit Prouste Kald.

Aar 1601 i Marts haffuer Her. Nils i Hoszleff antuord mig met sin egen Hand thette effter^{ne}:

Immanuel ²⁾.

Her effter følger nogen Obenbarelsze, som er skeedtt enn erligh, gudfryctige alderne Pige wed Naffn Mette Nielsdaather, barnfød y Haaesløff Sognn, y saa Maade, att imellom Torsdagh oc Fredag, denn 16 oc 17 Aprilis, imellom Midnatt oc Dagh, daa hørde hunn en Røst, som enn klingende³⁾ Barnerøst, y Christen Andersøns Gaard y Haaesløff, som sagde træ Gange: O wæ och voch, o wæ och voch, o wæ och voch offuer all Wærdenn! Item Fiortendage der effter, denn 30 Aprilis, Faardagenn for Wollermis Dag, y Deffningen⁴⁾ (effter hun om Aftingenn, før hun gich i sin Sengh, haffde fallett paa sinn Knæ och inderlig bæddett Gud om Nade vnder sinn Korsz), daa hørde hunn y sitt Kammers, som hunn laa y Gaardenn, en klingende Røst, som sagde till hinde: Wær stadigh y denn rette Tro! Gud will hielpe och trøste Digh och wæderquege Dig; Du tørtt icke lade Dig forferdis. Jegh er Guðs Engell; Gud haffuer send migh thill Digh, och mig er befallet aff Gud, att ieg skall sige thill Dig nogett, som Du skallt ligge paa ditt Hiarte: Du skallt sige thill Gudtzordtzthienere, som skall prædicke oc lære Gudtz Ordtt for Gudtz Børn, att de sige dennem, att de rætter och bedrer denem och flyer hartt thill Gud; thi Gud haffuer oprest itt hartt Riisz, som hand will straffe denem med, for deris store Synder oc Ondskab, for deris blodige Eder, deris store Hoffmodighedtt, paa dennem sielff oc deris Kræ, med stor Blodstørttningh, wden de fly hartt thill Gud. Men wille de dett giøre, daa will hand gjerne hielpe dennem etc.

¹⁾ Vistnok: Erik Bille til Kærsgaard i Brænderup Sogn.

²⁾ betyder: Gud med os! (Jesaja 7, 14.).

³⁾ d. v. s.: skinger.

⁴⁾ d. v. s.: Dagningen, Daggry.

Gvldberg¹⁾.

12 Tiendeydere. Jeg visiterede Aar 1590. den 4de Maris Kl. 7 Morgen.

Her. Chresten Hanssøn, 36 Aar gammel, fød vdi Thy i Thisted. Præst her i 7 Aar. Lille af Væxt med godt Rygte (døde Aar 1600 i April). Hans Hustru Kathrine, Datter af Hr. Anders Rasmussen i Ejlby. 3 Børn: 2 smaa Søønner, en skrigende Datter. Haffuer byget selffuer vel Gorden. forfallen for hannem. Om Natten i Kolshaffue til Her. Christen.

Jeg holdt Tale. Præsten prædikede ikke.

Degen aff Scholen; aff begge Sogner 6 Ort., 30 Gies. Aff dette 2 Ort., aff det andet 4 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken fra Byen, tornet, med Tegel, inthet Bly paa. Clok 1²⁾. Huellinger 4. Calk vforgylt. Tafflen: stor Jomfrue Maria met S. Jacob, S. Johannes. Stager lang Staal. Smuke Stolē. Fonten i Choret. Prædikestolen sat paa Steen. Rød Fløels Hagel, paszelig. Kirkegorden rum; ingen Træ; met Tegel muret paa Camp, brøst-fallen noget. Laden ond; Teglet meget affue. Ingen Skrifftestoel. Liden Degenstoel.

Ingen Herregorde, ingen Møller, ingen Aar, ingen Søer.

Aar 1595, den 28de April, (Mandag efter 1ste S. e. Paaske) visiterede jeg Kl. 9; ret stor Forsamling. Præsten, Hr. Christen, talte over Salme 23. Herren er min Hyrde. 1) Om Hyrdens Gerning, at have en Vogter. 2) Hvorledes vi maa være. Spiste Frokost der Kl. 1. og overnattede.

Jeg visiterede selve Maria Besørgelsesdag, den 2de Juli (1602), kom fra Bogensze Morgen. Alt vel! Præsten mere hovmodig eller uforstandig end lærd. Bleff begraffuit en fattige Judemand (fandis død (maaske af Sult) ved Kirkegorden) ved vester Ende.

¹⁾ Præsten synes tidligere (1514) at have boet i (Nørre) Sandager. Men 1526 faar Hr. Jørgen Knudsen *Guldbjerg Kirkes Gaard i Kolshave* i Forlening af Biskop Jens Andersen (P. Severinsen: *Jens Beldenaks Præster i Odense og Assens Amters Aarbog* for 1929). — Ved Kongebrev af 21/8 1570 blev det saa tilladt Sognepræsten fremtidig at residere i *Kolshave*, da de to Gaarde, han havde, var for ringe til Præstebolig (Trap).

²⁾ Klokken var støbt 1597 af Poul Grydestøber i Middelfart (Trap).

Sandager.¹⁾

18 Tiendeydere. — Jeg visiterede Aar (15)90, den 4de Marts Kl. 9. Hr. Christen prædikede over Salme 50.²⁾ Frembær dine Løfter for Herren og paakald mig paa din Trængsels Dag osv. 2 (Afdelinger): 1) Om Bønnen, hvad den er, og hvor mange Slags 2) om de nærmere Omstændigheder ved at bede. 1) Hvem der skal bedes til, 2) hvad der skal bevæge os til at bede: 1/ Befalingen, 2/ Forjættelsen, 3/ Nødvendigheden, 3) ved hvem vi skal bede: Jesus. 4) hvad vi skal bede om, timelige og aandelige Ting, og paa hvilken Betingelse.

Klangfuld Stemme; taler meget jysk, prædiker ikke ilde, men ikke lærd.

Kirken tornet, met Tegel alt; ligger fra Byen ved Sandagergord meget sit³⁾ i en Morase. 1 Clok. Huellinger 4. Tafflen: Kristi Lidelse, 3 Billeder neden i Tafflen; Aposteler paa Fløyeler. Liusestager 4 Meszing. Forgylt Kalck oc Disk. Meszclejer onde. Fonten i Tornet (er Rom noch i Koret). Prædikestolen sat paa Mur ved Synderside neder for Choret. Liden Degenstoel. Ingen Skriffrestoel. Kirkegords Mur met Kamp. Offuerste aff Laden nederfallen.

Herregorde: Sandager, Jørgen Quitzo; Enggaard, Knud Rud⁴⁾.

2 Møller: Jørgen Quitzo Sandager Mølle, 1 Quern, oc 1 der hos, 1 Quern (denne stor paa Sandager Grund; men hand søger Eylby Kirke). Noch Engords Mølle, 1 Quern; løber aff Veld.

Sandager Skoff, Engords Skoff.

Ligger begraffuet Jørgen Henrickszøn til Sandager, 3 Frue

¹⁾ d. v. s. = Nørre Sandager (til Forskel fra Sandager i Baag Herred).

²⁾ Salme 50, 14–15.

³⁾ sidt = lavt og fugtigt. — Kirkens Sydgavl er i Følge én i Sydgavlen indmuret Tavle opført af Henning Quitzov i Sandager 1590; og Nordkapellet er sikkert samtidigt (Trap)

⁴⁾ Enggaard — nu Gyldensteen — ejedes af *Jesper Daa*, der døde barnløs 1562. Erik Rud til Fuglesang († 1577) købte og fik Gaarden ved Indførsel. Ved Skifte 1604 gik den i Arv til Sønnen Corfits Rud († 1630) (Trap).

Birgithe Rønnow Børn; ligger ocsaa Jesper Daa til Engord begraaffuet; Stene paa ¹⁾.

Jørgen Quitzow i Kirken; vor hos hannem Middag til Mad.

Aar 1590 begraaffuet ieg Frue Birgitte Rønnow, Jørgen Quitzous Moder (*Mandag efter 1ste S. e. Paaske*).

Aar 1595, den 28de April Kl. 9 visiterede. Jørgen Quitzow skulle fra Husz, lod mig tilbiude ²⁾, jeg iche vilde hannem for-tencke (*sandelig ikke*).

Præsten talte over det samme som ovenfor.

Degnen clagde sig, at nogle aff Scholebørnen (Degne) haffde hagd Ploubrød for hannem. Jeg læste (*for ham*) af Ribe Ordinansen ³⁾. De lovede, at de den næst følgende Søndag vilde træffe Bestemmelse om den Sag sammen med Præsten.

Samme Klage blev fremført i Guldberg, og det samme Svar blev givet mig.

Jeg begravede Jørgen Quitzow Aar (15)99, den 15de Februar.

Eilby.

20 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1590, den 4de Marts Kl. 2.

Her. Anders Rasmuszen, Fyenbo. 54 Aar gammel, Præst i 30 Aar. Marine, Her. Nilsis Søster i Falsbøl. 1 Dreng studer, Knud. 1 Dater giftt, Her. Christen haffuer i Kolshaffue. — Gorden god.

Han prædikede ikke, han talte i Annexet.

Degnen aff Scholen. 80 Skr. Byg (aff begge Sogner), aff huer Mand 2, er 6¹/₂ Ort. 2 Skr.; Gies 40.

(Aar 1595, den 29de April, medens jeg visiterede dette Sogn, erklærede Degnen, at han havde Byg 4 Ort., Gies 16, Eg 16 Snesze).

Begge godt Skudsmaal.

¹⁾ I Kirken Ligsten med Vaabenskjolde over Rigskansler Jørgen Henning-zen Quitzov til Sandagergaard († 1544) og Hustru Eline Gjøe — Ligeledes en Ligsten fra 1596 med Figurer og Vaabenskjolde over Henning Quitzov († 1569) og Hustru Birgitte Rønnow (Trap). Henning Quitzov efterlod sig 4 Sønner og 1 Datter (Anne), der efter ham ejede Sandagergaard i Fællesskab; Sønerne hed Jørgen, Christian, Frederik og Ejler Qu. (Trap).

²⁾ tilbyde = anmode.

³⁾ Ribe-Ordinansen af 1542 var et Tillæg paa 26 Artikler til Ordinansen af 1539.

Tornet muret op saa høyt som Kirken¹⁾, oc siden Træverkmet 4 Gaffle vmuret paa, oc Vesterende Vdermur affalden. Kirken ald med Tegel. Clock 1. Huellinger 4; ingen offuer Thornet. Tafflen: Jomfrue Marie oc Helhob Piger hos hinde²⁾. 2 Engle. Kalk oc Disk vforlyt. Stager 2 aff Træ. Fonten i Choret ved Synderside. Prædikestolen Synderside. Kirkegords Mur Camp, ond. 5 Træ paa Kirkegorden. Laden meget ond paa Campen.

Ingen Herregorde, Søer, Øer, Aaer eller Møller i disze Sogner eller Skoffue.

Ligger vdi Choret en Sten offuer Vilhelm Aaldeland, hans Frues Søster, Jomfrue Anne Daa, oc staar paa Stenen Fru Hilleborg till Skorop; er iche død; haffuer Bønder der i Sognet, ingen Gord.

Her. Lauris Jesperszen Sognepræste der effter Her. Anders, Aar (15)91 ordineret i Juli den 7de.

Aar 1594 fick Mad der Middag; waar i Kirken. Aften Skamby.

Aar 1595 visiterede jeg Kl. 8 den 28de April, kom fra Guldberg.

Han prædikede over 1ste Kap. i Jesaja: Tvætter eder! Tirsdag efter 1ste S. e. Paaske. Begge godt Skudsmaal.

Aar 1600, den 25de Maj visiterede jeg Kl. 10. Drog fra Odense Kl. 5 Morgen. Alt vel. Spiste Frokost, og Provsten var med mig.

Aar 1604 var Her. Lauris citeret aff Søren Hegelund, Borge-mester vdi Bogensze, for et vbetenckt Breff, hannem tilschreffuet. Sagen forligt i Prædikanterns Neruerelsze i Othensze.

Meelby.

Annex. — 18 Tiendeydere.

Her. Anders Rasmuszen. God Familiefader. Ulærd, Selvfølgeligheder³⁾ raaber op, støder til.

¹⁾ Kirken var — efter den nu forsvundne Altertavle — indviet til *St. Ursula*. Lavt Vesttaarn af samme Bredde som Skibet. I Taarnet en Ligsten — tidligere i Koret — (med Figurer) over Vilhelm Oldeland († 1566) og Hustru Hilleborg Daa († 1612) samt hendes Søster Anne Daa († 1597, paa Stenen staar fejlagtig 1579) (Trap).

²⁾ Den store „Hob Piger“ er Ursulas 11000 Jomfruer.

³⁾ ἀνόλουθα se Side 149 = Selvfølgeligheder.

Han talte over Jesaja 55: Søger Herren, medens han kan findes. 1) Søger, Opfordringen. 2) hvor: i Bod og Bøn, 3) hvad skal man gøre? forlade osv. 1) Sky Synden og Syndere, 2) Planerne; 4) hvorfor? fordi han er barmhjertig.

Biblen staaen bort; Kalck oc Disk staaen bort 30 Aar siden; haffuer nu 1 aff Thin.

Aar 1595, den 29de April tilstod Degnen i Eilby, at han havde Byg 3 Ort. 5 Skr., Gies 17, Eg 17 Snesze, Brød smaa 34. Ganger aff begge Sogner til Scholen 1 Ort. Byg aarligen.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken tornet, met Tegel alt. 1: Capel til Synderside. Er megen Mangel paa Tornet paa Synderside oc Capellet paa Tag; er plat ingen Tag paa den liden Affset paa Østerende (skal haffue Help)¹⁾. Tafflen: S. Franciscus paa malit met nogre andre Muncke om, oc paa Fløyelen ocsaa. Fonten i Tornet. 2 Træ Stager. Prædikestolen muret. Huellinger 3; i Tornet Trælofft. Kirkegords Mur aff Camp. Kirkegorden 8 Træ paa, fulle aff Bog Kirkelade sted²⁾ bort aff Lensmanden; er mellem Stølper met Lervæge; meget ond oc arm.

Aar 1592 efterfulgte Hr. Laurids Jespersen Hr. Anders.

Aar 1594, den 24de Marts visiterede jeg Kl. 9. Præsterne var sammenkaldt der. Hr. Laurits prædikede over Matth. 11. Fraværende var han fra Søndersø. Hr. Niels (i hans Hus laa de syge af den galliske Sygdom)³⁾, han fra Vigerslev (holdt Barselskilde), og Hr. Hans fra Oure.

Aar 1600 vilde jeg visitere den 25de Maj, men Menigheden var ikke kommen sammen.

Sersleff.

70 Tiendeydere.

Jeg visiterede den 5te Marts, Aar 1590 Kl. 8. Overnattede der,⁴⁾ Her. Jesper Lauritszen, Proust, født i Bogense. Her. Andersis

¹⁾ Koret har Apsis; dette og Skibet er romansk af huggen Kamp. Skibets Nordportal er endnu i Brug. Kapellet paa Sydsiden er nedrevet (Trap).

²⁾ d. v. s.: bortfæstet, fæstet.

³⁾ den galliske Syge = venerisk Sygdom.

⁴⁾ Præstegaarden laa i Hemmerslev indtil 1654 (Trap).

Broder i Foulvig¹⁾ 66 Aar gammel (efter hvad han selv beregnede), Præst i 36 Aar. Har et behageligt Foredrag. Prædiker godt, lærd efter den Alder, en sikker Hukommelse, egensindet. Hans Hustru, Margrethe. Sønner 7: Jørgen, Rektor ved Bogense Skole, Laurits Student, 1 fra Scholen, de andre til Schole i Bogense oc Othense. 1 Dater mandvoxen hiemme.

Han talte over Exodus 4:²⁾ de ville ikke tro mig, de ville ikke adlyde min Røst osv. 1) Ordet som forkyndes os, er Guds: 1) ud fra Moses; 2) ud fra Profeterne, 3) ud fra Kristi Ord, 4) ud fra Apostlenes.

Degnen, Peder Pedersen, halt, Sædedegn, 13 Ort.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken skøn og i god Stand, meget met huggen Kamp, tagt met Bly, alt vden Tornet. 1 lidet Spir paa Enden aff Kirken. 1 Clock, 2 i Spiret, smaa. Huellinger 5, lang. Tafflen dobbelt: inden Kristi Lidelse, 12 Aposteler paa Fløyeler; vden Kristi Lidelse og Opstandelse, malet som i Graabrøder i Othense. Forgylt Kalck oc Disk. 2 skøne Hageler oc nogle gamble. 2 gamble Liuse Meszing Stager. Fonten under Suibogen³⁾ for Choret. Prædikestolen inden Døren, paszelig. Herlige Degne- oc Skriftestole effter Canikewiis. Alter 1 (skal nederbrydis) ved Synderside neder for Choret. Kirckegords Mur aff Tegel muret, nogen Feil paa. Kirkegorden rum, 8 Trær paa. Laden god. 1 Magestrans i Choret (offuerste neder).

Ingen Herregorde; men Frue Anne Daa, Jørgen Daas Effterleffuerske til Engord, bor vdi en Bunde Gord i Sersleff⁴⁾.

Ingen Møller, Aaer, Søer osv. eller Skoffue.

Frue Anne, hendis Dater oc vng Hans Oldeland var i Kirken.

Aar 1595, den 29de April (en Tirsdag); forskreff Søndagen tilforne (1ste S. e. Paaske) til Her. Jesper, at vilde der visitere, oc Præsterne der at forsammeles. Folcket bleff forsømt⁵⁾, kom ingen. Præsterne der. Her. Jesper gaar i Barnedom (der trænges til en anden Provst). Mad der Middag henved Kl. 1; til Bogense. Der waar ankommen Her. Morthen Hegelund, Marine, M. Nils Gluds.

Aar (15)99, den 4de Juli; did Afften. 4de Juli Præstekonvent. Fraværende var Hr. Nils fra Bogense, med min Tilladelse. Hr. Jesper prædikede, han opregnede 10 Grunde, hvorfor man bør gøre Bod. Jeg holdt

¹⁾ Fuglevig er Vissenbjerg Præstegaard. Se under dette Sogn!

²⁾ Exodus er den latinske Benævnelse paa 2den Mosebog.

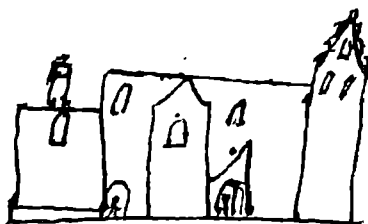
³⁾ d. v. s.: Arkadebuen, Korbuen; se Side 33.

⁴⁾ Admiral Jørgen Daa († 1619) skrev sig 1600 til Sørslev, ligesom Broderen Knud 1606. Jørgen Daas Enke: Fru Anne ejede og beboede en Bondegaard i Sørslev (Trap).

⁵⁾ d. v. s.: ikke tilkaldt.

Tale. Alt vel! Vg¹⁾ der fra met Her. Nils i Synderse; min Vogen oc lamme Hest stod vdj Bogense.

Aar 1604, den 18de Juli opsagde Her. Jesper ved begge sine Sønner, Her. Lauris oc Her. Hans, sit Prouste Kald, saa ocsaa ved Her. Semen i Visleff oc Her. Nils i Syndersze, for sin Alderdom oc Skrøbelighet.

Synderse.

70 Tiendeydere.

Jeg visiterede 1590, den 5te Marts Kl. 10.

Her. Nils Christenszen, Her. Chrestens Søn i Nardou. 33 Aar, har boet der i 5 Aar, forinden Kapellan i Odense. God Prædikant. Drikfældig (advaret). Anne, Søster ved Marine, M. Jørgen Simenzøns i Othense. 2 smaa Pige Børn.

Han talte over 1 Peter 2: Kristus har lidt for os og efterladt os et Exempel osv. 1) Hvad Korset er og Forskellen mellem de frommes og de ugudeliges (Kors). 2) Grundene til de frommes Kors, 3) hvorledes de fromme skulle trøste sig under Korset.

Degnen, Oluff, Sædedegn. 6 Børn. Fød ved Randers. 7 Ort²⁾ et arm Gade Husz. Vattersotig.

Begge goot Skudsmual.

Kirken tornet oc Korskirke; huggen Kamp; feiler paa Taget. Inthet Bly vden paa Synderside ved Renderne. Huellinger 4 oc 2 i Capeller. 1 Clok. Tafflen: Kristi Korsfæstelse; 12 Aposteler paa Fløyeler. Fonten i norden Capel. Arm Prædikestol, staar paa Mur.

¹⁾ d. v. s : òg, agede, kørte (Crone).

²⁾ Tallet er utydeligt (Crone).

God Skriffte- og Degne Stole¹). I herlig blaa Fløels Hagel. Kalck oc Disk vforgylt. Ligger Gert Bryske oc Frue Anne Wiffert begraaffuen vdi en Kiøller; Sten paa (*han døde Aar 1552, den 13de Juni, hun (døde) 1586 paa Tirsbeck 4de Maj*); oc deris Dater, Jomfrue Elizabet; hendis Sten — sort — staar i Muren (døde 1582, den 14de Febr. paa hendis Gord, Amager; begraaffuit 28de Marts). Kirkegorden i Træ paa; Muren met Camp oc muret paa offuer met Tegel. Laden god; i lidet Segerverk i Kirken.

Herregord: Eiler Bruske til Dallund²).

Søer: Dallund Sø. — Møller: Dallunds Mølle, 1 (Quern).

Aar 1595 den 2den April (i) Othensze, i Overværelse af Magister Jørgen Simonsen og Mag. Jacob, Læsemester, irttesatte jeg Hr. Niels (for), at hand haffde gjort mod sin Collatz oc Ordinantz oc fest sin Gord bort til en Bunde, oc er meget forfallen. Loffuet at vilde fly Bunden der aff oc selff den beside oc forbedre. Samme Tid claget hans Degen, Nils Perszøn, hand slog hannem vdi sin Drocksenskab her i sit Husz i Otthensze met en Tin Potte i sit Husz; skød hans Hustru om, var inden Kirkegang. Sagen bleff forligt mellem dem. Men hand loffuet *Forbedring med sin Drukkenskab; og hvis han ikke overholder dette, ellers stande fra sit Kald oc Embid.*

Aar 1599, den 4de Juli visiterede jeg. I Kirke var Eiler Bruske, hans Hustru og begge hans Døtre. Han talte over (Marias) Lovsang³). Jeg holdt Tale. Eiler suarde sagte: ia; Bønderne holt lenge op⁴). Der fra til Wigersleff Aften. Eiler sende 2 Potter Vin til os.

Aar 1603, den 22de Septbr. (en Torsdag) begroff ieg Thenne Bryske i Syndersze Kirke. F. Margret Rosenkrans til Ore forbød mig, at Her. Hans, der var i Ore, motte iche prædike for sin Forplict, vdgiffuen til hende⁵). Jeg svarede, ieg iche viste, hor den liuder, oc raadde hannem at lade gøre Forbøn.

Aar 1604, den 18de Juli holdtes Kalente. Her. Jesper, Prousten, der var lam i den ene Side⁶), ved sine Sønner oc Her. Semen i Wisleff, oc Her. Nils i Syndersze opsagde sit Proustiis Embide⁷); oc bleff Her. Nils i Hosleff Proust i hans Sted.

¹) I Degnestolen er Rester af Stolestadegavle med Viffert- og Bryskevaaben fra ca. 1570—80. I Koret er Ligsten med Portrætfigurer og Vaaben over de 3 i Texten nævnte Personer (Trap).

²) Ejler Bryske til Dallund — Søn af Gert Bryske — døde 1614 (Trap).

³) Magnificatio = Marias Lovsang; efter Lukas 1, 46: magnificat anima mea in Dom. (Chr. Ax. Jensen)

⁴) nemlig, da Bispen gjorde Præstens Skudsmaal (Crone).

⁵) Se under Bogense for 1597.

⁶) hemiplecticus = apoplektisk, lammet i den ene Side, i Halvdelen af Legemet.

⁷) Se Side 292.

Præster døde i Skoubyherret:

1) Hrr. Anders Rasmuszen i Eilby oc til Meilby døde *Aar 1592, den 18de April.*

Her. Rasmus, Capellanen till Wisleff, døde (15)91.

2) Her. Herluff til Oure begraffuit *27de Maj.*

3) Her. Christen til Guldberg oc Sandager begraffuit *Aar 1600, 3dje S. e. Paaske.*

Aar 1594, den 15de Marts ved Præstekonventet, som blev holdt i Eilby Kirke, klagede Hr. Niels i Hosleff, at den gamle Percamentes Gral¹⁾ er forderffuet oc forskorne; oc hagde den tilstede her hos os.

¹⁾ d. v. s.: Gradual, Messebog.

XI.

Baag Herred.

Bogherred

haffuer 1 Bøg vdj Herritz Seil.

Findis i M. Nils Jesperszens Bog, da alle Præster i Fyen haffuer giffuet deris Vnderhollings Feil tilkende Anno 1572, att de beger i Bogherred at maa nyde ald Boghuedthiende, efftersom den er dem tildømt (*hvor er den bleven dem tildømt og af hvem?*)

6te Maj (1588 var jeg) i Assens. — 21 (Kirker):

1. { Assens: Præsten, Hr. Jens Hansen, tillige Provst, lærd, klog.
Kierndrup: Annex. Her. Søren, Jyde.
Øer: Bogø, 8 Gorde oc 8 Gade Husze paa; till Assens Kerke¹⁾. Torø, 1 Gaard paa; til Annexet.
 2. Sønderby: Her. Jørgen Hanszen. — Hagenskoff. De aff Helnes gaar der til Kerken²⁾. 16 Gorde, 14 Gade Husze.
 3. Gamtofte: Her. Poul Enuoldszen. Hand hører³⁾ Elias Isenbergs Kerkeregenscab i Proustiet. Hestholm, Knud Daa. Bisboe, Christen Suale. Patronatsretten til Regenscab Prouste, som haffuer 27 Thener⁴⁾ der til i Herred.
 4. Kyng: Her. Rasmus Hanszen.
Søholm, Gabriel Schenchel.
 5. { Skydberg: Her. Peder Hanszøn, fød i Othense. Anne.
Oerte: Frøberg Gord, de Bielcker til.
 6. { Sølffuerstede: Her. Laurits Gorm.
Wedtofte: Vedtofte Gaard, Erik Hardenberg.
 7. { Søby: Her. Hans Knudszzen, *Sognepræst*, oc Her. Søren Hanszen, *Vicepastor*, til Søby.
Skougord: Henrik Norby.
- Turop:

¹⁾ Baagø blev et eget Pastorat fra 1861.

²⁾ Helnæs skal oprindeligt have hørt til Dreslette Sogn; senere hørte det under Sønderby, men fik efter Beboernes Ansøgning 1618 sin egen Kirke; 1738 blev det et eget Pastorat. (Trap).

³⁾ d. v. s.: reviderer.

⁴⁾ d. v. s.: Fæstere.

8. Wiszenberg: Her. Anders Lauritszen.
Grefftebierrig, Jomfr. Magdalene Emiksd.
9. Ørstede: Her. Christen Hersk.
Ringerup¹⁾ Gabriel Knudsen.
10. Haarby: Her. Eskild Knudsen.
Løges Mose, Per Oxis Arffuinge.
Høggord, Capiten Alexander Durhamer.
11. Barløsze: Her. Lucas Michelszen.
Barløszegord, Morthen Brok, Landsdomere.
Bildeskoff, Sten Bilde.
Er 3 smaa Øer for Landet, som Willem Bang,
Borgemester i Aszens, giffuer 7 $\frac{1}{2}$ Vox aff
till Kerken.
12. { Sandager: Her. Nels Lauritszen.
Orelunde, Frue Idde Grøn, Philip Heden-
strups Efterleffuerske.
13. { Hølevad: Her. Simon Hanzen, *Jyde fra Haderslev.* (Hand
Trætte met M. Nels om 1 Oxen oc Skr. Huede;
lod hannem høre, hand tog Smugenset²⁾).
Flemstofft, Frue Tale Viffstand, Poul Lax-
mands Efterleffuerske.
14. Kierthe: Her. Hans Morthenszen.
15. Tanderup: Her. Nels Lauritszen.
16. Flemløse: Her. Thomas Naffnszen, *fra Haderslev; min
Lærer i Odense Aar 1552.*

Kirker 21. Er alle tornet; Asnes er noget met Spir; Kerte
Torn er bygget aff Muer fra Kirken.

12 Sogner (14 Kerker) til Scholen, 10 Personer haffuer³⁾.

Sædedegne 5. (Lod dem høre Ko Mas Breff, at de skulle gif-
fue 4 eller 5 Parten aff deris Renthe till Scholen. Her. Jens, Prou-
sten skulde gøre Thingening⁴⁾ med dem).

1 Sogen *Patronatsret* till: Gamtoffte.

Herregorde 16. — 1 Slot: Hagenskoff.

1 Birk, Wiszenberg. Herrits Thing ved Gamtoffte Kirke holdis
om *Tirsdagen*⁵⁾.

Øer 5. Søer 11. Ferske Søer 6: 1) Sønderby Sø, 2) Norby Sø,
3) Søby Sø, 4) Widdesø⁶⁾, 5) Stuberop Sø, 6) Wistorpe Dam.

Aaer 5: Bogaa, gør Skelsmes mellem Bogherred oc Vends-
herred, oc Haarby Aa. Kystebek begynder i Othense Herred oc
vdflyder ved Sandager.

¹⁾ skal være: Krengerup (1600: Kringerup).

²⁾ d. v. s.: Bestikkelse, Skænk og Gave (Vid. Selsk. Ordbog).

³⁾ Meningen er: 10 Disciple fra Assens Skole har Degnetjeneste.

⁴⁾ d. v. s.: Akkord.

⁵⁾ Baag og Vends Herreders Ting har senere ligget i Hjerup i Kerte Sogn.

⁶⁾ d. v. s.: Viesø.

Møller 17; 4 met 2 Querne, 13 met 1 Quern.

Skoffue 16. — Mose: 1 stor, Vismose¹⁾ (stod 1 Slot i gamle Dage, de Belckers).

Berge, Fauske Berge, Øxenbergs, bode naffnkundig aff Gref-fuens Feide (15)35.

¶Præster døde vdj Bogherred:

Her. Jørgen Hanszøn i Sønderby (15)90.

Her. Nels Lauritszen til Sandager oc Holeuad (15)90.

Her. Nels Lauritszen til Tanderup (15)95.

Her. Thomes Naffnszen til Flemløse, begraffuet (15)98 Paaske Aften osv.

1605, den 2den Decbr. døde Her. Hans Morthenszen i Kerte, en ærværdig Olding.

Paa Weien fra Faaborg til Her. Symens i Dreslette. Kirken er bleven renset. Enkemand. Var forhen Medhjælper ved St. Alban i Odense.

Er statueret aff M. Nels Jesperszen, ingen Degen²⁾ skal beholde sine Sogner lenger end 3 Aar.

Synderby.

52 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1588, 4de S. e. Paaske (en Onsdag) Erik Hardenberg der.

Her. Jørgen Hanszøn³⁾, Præstens Søn, en ung Mand (28 Aar gammel). Var Skolemester i Middelfart, efterfulgte sin Fader. Hans Øl ligger i Kerken i Tornet, han lovede, han vilde fjerne det fra den Kælder. Hans Hustru Mette, født i Assens.

Erik, Herdenberg⁴⁾ medgav ham i alle Sognefolkenes Navn et hæderligt Vidnesbyrd om Liv og Lære.

¹⁾ ligger i Orte Sogn. (Trap).

²⁾ d. v. s.: Løbedegnene.

³⁾ se Bloch og Næraae II, 290.

⁴⁾ Erik Hardenberg til Mattrup var Lensmand paa Hagenskov 1562—1604; han efterfulgtes af Rigskansler Jacob Ulfeld til Egeskov (1605—1610). Slottet, der brændte 1741, har ligget ca. 900 Alen S. Ø. for den nuværende Hovedbygning (Frederiksgave). Borgpladsen findes endnu (170 × 130 Al.). Et endnu ældre Voldsted findes N. for Frederiksgave. (Trap).

Sognepræsten selv er Værge for Kirken, til hvilken han skylder 200 Daler. Kirken trænger til Reparation; han lovede, han vilde skynde sig med Restaureringen.

Kirken tornet, met Bly lidet offuer Choret paa Norderside, ellers Tegel alt. 5 Huellinger, 1 vdj Capellet¹⁾ 2 Cloker. Tafflen: den korsfæstede, Reffueren, Kristi Lidelse malet paa Fløyler. Prædikestoel ved Synderside paa Hiørnet mod Capellet. Fonten i Capellet. 2 statelig Meszing Stager som i Gamtoffte. Forgylt Kalck oc Disk. Et Segerverk i Kirken, slaar Quartere. Kirkeladen paszelig. Kirkegords Mur Kamp. Holsten²⁾ sammestede vdj Kalck.

Slot: Hagenskov. — Synderby Sø.

Slotsmølle, 2 Querne. — Bøgeskoff 1, Hellerop Skoff.

Jeg var i Kirken Aar 1589, den 15de Oktbr. paa min Visitats.

Her. Nils, der waar Cappellane i Nyborg, kom did (15)90.³⁾

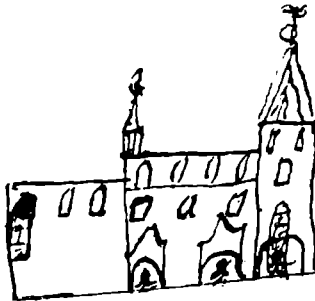
Aar 1591 overnattede jeg der. Visiterede 2den S. e. Paaske. Godt Skudsmaal.

Jeg visiterede Aar 1593 en Søndag. Jeg waar paa Hagenskoff. Jeg holdt Prædiken. Begge godt Skudsmaal.

Jeg visiterede 18de April Aar (15)94. Hr. Niels prædikede over 1 Peter 2: Vi vare som vildfarende Faar.

Var der Aar 1595, den 28de Maj, ieg kom aff Salingherred.

Jeg visiterede Aar 1598, den 4de Juli henad (Kl.) 10. Kom fra Dreslete. Præsten talte over Lukas 11; Salige ere de, som høre Guds Ord osv. Alt vel!

Asnia⁴⁾.

Kirke fuldkommen 1488. Norden vde ligger en liden Nes met Skoff paa, kallis Nes (Adnes)⁵⁾.

¹⁾ Det her nævnte Kapel maa være Korsfløjen mod Syd (af raa Kamp og Munkesten). Altertavlen er i Renaissancestil fra 1600. De forreste Stolestader bærer Ahlefeldernes, Billernes og Gyldenstjernernes Vaabener samt Aarstallet 1537. Jernbeslaaet Kirkeblok fra 1580.

²⁾ d. v. s.: Hulsten, et Slags Teglsten.

³⁾ Jørgen Hansen døde $\frac{7}{9}$ 1590 — Eftermanden: Niels Jacobsen (der havde været Rektor i Nyborg 1587) var gift 1) med Formandens Enke(?) Mette Jørgensdatter og 2) med Gertrud Clausdatter. Niels Jacobsen døde 1610.

⁴⁾ d. v. s. Assens.

⁵⁾ Det omtalte Næs ligger Syd for Byen.

(Jeg visiterede) Aar 1588, den 6te Maj.

Præsten: Hr. Jens Hanszen¹⁾, en lærd og klog Mand fra Middelfart, har forhen søgt (Skolen) i Ribe; ret velhavende. 4 Børn. Haffuer en timmelig god Residentze, 2 Haffuer hos.

Medhjælper: Her. Søren Perszen²⁾ Jyde (født i Stouby). Har som ung været Skolemester samme Steds. Lærd, Lille af Væxt. Gift. 1 Barn.

N.B. De klager, at de ikke kand fange deris Løn i tilbyrlige Tiide.

Skolemester: Christen Harbo³⁾, Jyde (født i Nørnsede); lærd og god, underviser Ungdommen godt; har 2 Hørere (under sig). Begge Borgemestere, Willem Bang oc Oluff Lang, met 4 aff Raadet var i Scholen mett.

N.B. Klager, hand kand iche fange sin Løn aff W. B., Borgemester, effther Fundatzens Lydelsze. Her. Jens, Sognepræsten, ved, huad ieg lidde Afften hos W. B. o. s. v.

Skolehuset er rummeligt nok til den Ungdom, som samles der. De skrev bedst (Stil), som havde gaaet i andre Byers Børneskoler. Er 14 Sogne till.

Kirken trænger til Reparation. Er vdj 100 Drs. Gield. Spiszet tegt neden med Tagsten; flyer aff i Storm, Kerken till stor Schade.

Skolens Medarbejdere har intet for deres Arbejde udover Indkomsterne af Sognene. Den ene haffuer (Simon Andersen, øverste Hører) Gamtofte (15 Ort), den anden (Niels Thomsen) haffuer Dræslette (16 Ort).

Byens Raad: Borgmester oc Raadet gaff Sognepræsten, Capellanen (oc) Scholethener god Skyld. Borgmesteren W. B. blev i et Brev anklaget for mig af Sognepræsten Aar (15)89 for Foragt mod Religionen (kort sagt et Svin fra Epikurs Hjord). Han lovede Præsten at forbedre sig, hvad han berettede mig i sit Studereværelse i Odense Aar (15)89, den 11te Febr.

Aar 1589, den 14de Oktober visiterede jeg Assens Kirke og Skole samme Dag som i Gamptofte oc Kierndrop.

De sammenkaldte Borgmestre og Raadmænd gav Ordets Tjenere og Skolens Rektor det bedste Skudsmaal. Borgmesteren har forbedret sig.

¹⁾ Jens Hansen, Sognepræst 1577—1615, Provst 1585, død 1615.

²⁾ Søren Pedersen, Rektor i Assens, dernæst Capellan 1587, død 9/8 1602.

³⁾ Christen Sørensen Harbo, blev Rektor i Assens c. 1580 og klagede (vistnok s. A.) til Kongen over, at Øvrigheden ikke sørgede ordentlig for Skolens Indkomster og særlig over Borgmester Villum Bang, der havde forholdt ham forrige Aars Løn og Retten til Kost hos Borgerne for ham og Hørerne. Der udgik da Ordre til Lensmanden og Biskoppen om at undersøge Sagen (se D. Mag. IV, 117). Men Klagerne vedblev alligevel. 1589 blev Chr. Harbo Sognepræst i Rudkøbing og 1597 i Horslunde, han døde 1605; „—lille, men lærd og god, flittig og nøjagtig.“ (Wiberg).

Kerken¹⁾ med Tegel, Spiret offuen Bly, neden Tegel; det liden Spir met Fiele. 7 Piller. 9 Huellinger. Omgang om Choret i Kirken. Kirken er lang 72 Trin. Smo Huellinger i Affsetter²⁾ 10 paa huer Side, oc 2 Waabenhusze. 3 Cloker i Tornet, 2 smaa i Spiret.

Jeg var i Skolen fra 3. til 5. Jeg gennemgik ogsaa det skriftlige; jeg dikterede dem paa Dansk (et Stykke) om de 12 vlyddige Ungekarle mod deris Moder i Rom osv.

Overnattede der, begge Borgmestrene, 3 af Raadmændene og Skolemesteren var med til Middagen. Derfra Kl 6 til Dreslette.

2 Møller, huer 1 Quern,

Aar 1591, den 18de April (2den S. e. Paaske) visiterede jeg Menigheden i Assens og holdt Prædiken der.

Borgmesteren, Willem Bang, talte med mig i Kirken om Kirke-theners Vnderholding.

Her. Jens claget, at Helligekors Vicarj er lagd til Sognepræstens Embede oc er nogre Mark³⁾ Jord, af huilke hand fanger aarlig Skyld og Indfest; men hand iche maa den selfuer bruge. Claget, at der er vdgifuen en Fundas aff Ch. III i Regensborg⁴⁾ och mente, den at lyde, hand motte selfuer ocsaa bruge Jorden; huilcken var borte, oc mente, at den var i Borgemesters oc Raads Gemme; at de burde den at føre tilstede. At den haffde veret der, kunde hand bevise med et Tings Vinde, at Borg. Poul Bang haffde let oc lyst effter dem.

Borgmester suarede, hand iche haffde set den Fundans, huilcket Her. Jens bekende; men de hagde en, giffuet Anno (15)37, at Sognepræsten skulle haffue aarlige Skyld der aff oc Indfestening; men Borgem. oc Raad skifte⁵⁾ den til Borgerne; oc thette Breff saa at lyde, bekende Her. Jens selfuer. Bleff forhandelet, at nar nogre aff Borgerne bort døer, da skal Her Jens tilstedis noget Jord her aff at bruge; dog gøre Borgemester oc Raad effter Fundazen Bekendelse, sig at haffue det aff forne Borg. oc Raad, oc iche sit eget, men aff forne Vicarj⁶⁾.

Disligiste loffuet forne Borgemester, at huis Renthe, der ganger aff Pendinge til Capellanens Embede, skal Hoffuit Sommen forsickeres først med nyactige Pant⁷⁾ oc Renthen vdgifues her effter

¹⁾ Kirken, indviet til vor Frue, er Fyens næststørste Kirke, en anselig treskibet Bygning af røde Mursten med Skib og Kor ud i eet, vistnok fra det 15de Aarh. Ottekanter Taarn med Pyramidetag fra Slutningen af det 15de Aarh. Det lille Spir over Koret blev nedtaget i Begyndelsen af det 19de Aarh.

²⁾ d. v. s. Sideskibe.

³⁾ Mark er et Jordmaal.

⁴⁾ d. v. s. Rendsborg.

⁵⁾ d. v. s. fordele.

⁶⁾ Meningen er: dog skal Præsten efter Fundatsen gøre Borgmestre og Raad den Bekendelse, at han har det fra nævnte Borgmestre og Raad osv.

⁷⁾ Meningen er: af den Indtægt, der falder . . . , skal Hovedsummen sikres ved nøjagtigt Pant.

vdj Laughtide¹⁾. Samme Pendinge staar hos Villom Bang 68 Dr. (eller mere), Oluff Lang 34 Dr., Lauris Braszen 34 Dr. ialt 136 Dr. Loffuit mig paa Scholemesters Vegne det samme at skulle vdkomme aarligen til gode Rede.

Visiterede Mandag Morgen Scholen, oc Børnene componeret, førind ieg drog til Præstekonvent i Thorup Kirke, som hørde der 2 Ko Mas Breffue om ensartede Kirkeskikke, oc om forbudte Drøftelser, oc Landemodefórhandlerne (Prousten hagde dem iche ladet vdskriffue), som de bifaldt.

Aar 1593, den 7de Marts, waar W. Axel Brahe, Lensmanden, oc ieg vdj Asnes vdj Borgmester Willom Bangs Stue. Clagede Borgerne paa Karine, Her. Nilszis, at hun bruger for stor Handel, oc mente thet at vere mod Priuilegier, Præste Encher giffuen; thij hun paa Bogherrids Thing lod Bønderne tiltale for 16 Lester Korn, hende tilstod²⁾, Honning, Smør oc andet osv., foruden andresteder, hende tilstod. Hun vilde giffuit dem noget aarligen; *men de vilde ikke, men vilde have, at Sagen skulde forelægges Raadet.*

Skal giffue for hendis Moders Ligsten 10 Dr., der er lagd ind vdj Kirken.

Loffuit Lauris Braszen for de 41 Dr. 8 β, dem hand er Kirken plictige, nyactige Foruaring³⁾ inden S. Hans Dag, oc siden huer S. Michels Dag 20 Dr. at vdgiffue.

Willom Bang diszligiste Foruaring til Kirken for sin Gield (51 Dr. nogre β), oc den vdgiffue i tho Aar, nu S. Michels Dag Halffparten oc anden S. Michelsdag anden Halffparten.

Loffuit Borgem. Willom Bang at forsickre⁴⁾ Capellanen, for huis hand er til Embedet plictige. Disligiste Scholemesteren at affbetale inden S. Hans Dag, huad hand er hannem plictige.

Bleff Borgem. (Oluff Lang inthet hiemme) oc Byfogden befallt at helpe Kirken sin Restans ind effter Contracts Breffs Lydelsze, Borgem., Raadet oc Sognefolcket haffuer vdgiffuet⁵⁾.

Sammeledis tilsagde de oc paa Kirkens oc Scholetheners Vegne at forhelpe dem till deris Indkomster redeligen at vdbekomme⁶⁾ aarligen her effter.

8de Marts waar i Scholen (Her. Jens, Cappelanen, Willom Bang, Borgem., Lauris Braszen, Lauris Schreder, Raadmand), fra Kl. 6—8. I Skolen (var der) 60 Disciple.

Aar 1594, den 18de April (Torsdagen efter 2den S. efter Paaske,) ieg kom fra Dreslette. Fra Kl. 3—5 (var jeg) i Skolen. Børnen

¹⁾ Laughtide = i lovbestemt Tid.

²⁾ d. v. s.: som tilkom hende.

³⁾ d. v. s.: Sikkerhed, Bevis.

⁴⁾ d. v. s.: at tilsikre Kap., hvad han er Embedet skyldig.

⁵⁾ d. v. s.: udstedt.

⁶⁾ d. v. s.: at faa dem indkrævede.

componeret¹⁾. Var begge Borgemestere oc 3 aff Raadet i Scholen.

Herrits Præster der forsamblet, *undtagen (dem fra) Kyng, Flemløsze (oc) Kierte.*

Henrik, Horeby Degen, at giffue nu som tilforne 4 Ort. Korn til Scholen, vden Borgemestere, som haffuer hans Forplict, vil hannem noget efterlade.

Skydberg Degen, Peder, 4 Dr. for Effterstand, 2 Dr. Juul, 2 Dr. Fastelaffuen²⁾ oc siden 2 Ort aarlige.

Jacob Frandszen³⁾, Scholemesteren, gjorde Regenscab for *Skolens Indtægter og Udgjfter.*

64 Børn i Scholen.

Forskreff Nils Hører offuer til Alsø til Tuntofft Sogē⁴⁾.

Aar 1595, den 28de Maj, kom ieg fra Horne oc Sallingherridts Visitas, oc da ieg haffde visitert Annexen, Kerndrup.

Jeg visiterede (Onsdag) Scholen Kl. 1—4. Scholen waar meget forbedret; de smaa kunde deris Glöser met staar Lyst. *Alt af Hjærtens Lyst; men i Rektors Klasse gjorde de Fejl i Grammatikken. Bang var fuld. De andre Raadmænd var ikke hjemme.*

Borgemester Oluff Lang oc 4 aff Raadet gaff alle Schole- oc Kirkethener god Skyld. Willom Bang drucket offuer Natten⁵⁾; var inthet i Kirken.

Vor Herris Hymmelerds Dag (*Torsdag*) prædiket. De gick met de fattige deris Posze (iche seduanligt om saadanne Fester). *Jeg mindede dem om at hjælpe de fattige; oc de fik mere end andre Dage.*

Sende Borgemester Oluff Lang (Mad met os Middag) mig 1 Steffken⁶⁾ Vin. Nils Mand ocsaa met. Budet 8 β. Morthen, en Geck, fød i Ripe, Jep Michelszens Søn, 4 β. Åfften til Nils Mands.

Fredag (30te Maj) Kl. 8 var Herredspræsterne kaldt sammen i Kirken. Alt vell! Alle var til Stede undtagen dem fra Vissenbjerg og Skydebjerg.

Jeg paamindede Hr. Thomas (som er) 80 Aar, i Flemløsze, om at tage sig en Medhjælper; hvis han ikke vilde tage imod Paamindelsen, maatte han se til, at han ikke tog Skade paa sin Samvittig-

¹⁾ d. v. s.: skrev Stil.

²⁾ Det er formentlig Restancen paa de 4 Dr. der deles til Jul og Fastelavn.

³⁾ Magister, Rektor Jacob Frandsen (Varde) blev afsat 1596. Blev siden Sognepræst i Saksøbing, hvor han døde 1607. Han solgte Biskoppen en Gaard i Gellerup ved Varde for 318 Daler (Rørdams Hist. Studier III, S. 129.).

⁴⁾ *Niels Thomseu* blev Student 1583, Kapellan i Nordborg paa Als 1594. Tuntoft er = Nordborg (se Side 16). Efterfølgeren, Mag. Jørgen Olufsen var Rektor i Assens 1596–98; var født i Horsens ²⁴⁾ 1580, havde maaske været Diakon i Ulkebøl og blev 1599 Præst i Hørup, hvor han døde i Juni 1622.

⁵⁾ d. v. s.: hele Natten.

⁶⁾ Støveken = Stob, mindre Maal (Kalkar).

hed. Han sagde, at han (selv) vilde arbejde til sit sidste Suk. Hans Sørenszen og Peder Jacobszen kom, da Frokosten var endt. Var ved Bordet Her Poul i Gamtofte. Her. Nils i Synderby, Capellanen. Skolemesteren forberedte en Rejse til sit fædrene Land¹⁾.

Af Børn var der i Skolen: i Rektors Klasse 20, i øverste Hørers 15, i nederste (Hørers) 20, Donatister²⁾ 13, i Forberedelsesklassen 20. Ialt 88.

Sogner til Scholen:

Øverste Hører	Gamtofte (18 Ort) ³⁾
Nederste "	Dreslette (13 Ort)
Flemløse (8 Brød, 8 Oste).....	8 Ort (13 Ort)
Sandager (24 Mend) oc Holuad (14 Gorde 5 Ort (1 Pd. Byg, 24 Gies, 20 Brød, Paaske Eg 10 [Snese], huer Mand Sommer Oste, 1 Gaas aff huer Mand).	
Tanderup	3 ¹ / ₂ Ort (40 Gies, en Snese Eg aff huer Mand, 6 Oste oc 6 Brød).
Ørsted (8 Brød, 8 Oste).....	5 Ort 8 Skr.
Synderby (9 Oste, 9 Brød).....	8 Ort (9 Ort)
Tuerup (24 Gies, 5 Oste, 5 Brød.....	4 Ort (5 Ort)
Søby (16 Gies, 4 Brød, 4 Oste).....	3 ¹ / ₂ Ort
Kierndrup (8 Brød oc 8 [Oste].....	7 Ort
Søluested oc Vedtofte (8 Brød oc 8 Oste) 6 ¹ / ₂ Ort (er residerendis Degen Anno (15)97 Jul did kom- men; giffuer til Hørerens i Asnes aarligen 3 Ort. effter hans Forplict).	
Barløse (44 Gies, 7 Brød, 7 Oste)....	7 Ort
Køng Degen giffuer aarligen	1 ¹ / ₂ Ort
Horeby giffuis aff til Scholen	2 Pd.
Asnes (13 Gies, 13 Brød, 6 ¹ / ₂ Snese Eg, 3 Brød, 3 Oste).....	3 Ort. 3 Skr. Byg.
<i>Tilsammen: 2¹/₂ Lest 7¹/₂ Ort.</i>	

Giorde Scholemester Regenscab paa Skolens Vegne for Indtægter og Udgifter: Indtegt 7¹/₂ Dr. 3 $\frac{1}{2}$, Vdgiffit 11 Dr. 3 $\frac{1}{2}$ 5 β danske.

Jacob Frandszen kom der fra; hand belaa en Pige; gaff hende 100 Dr.

¹⁾ d. v. s.: til sin Hjemstavn (Varde).

²⁾ *Donatus* var en berømt Grammatiker i Oldtiden. Hans Skrifter, navnlig hans *ars grammatica* blev almindelig brugt som Skolebøger i Middelalderen. Donatisterne var „de, der læste Gloser“ (Side 306).

³⁾ 1 Pund (P) = 2 Ørte; 1 Ørte Rug = 10 Skpr.; 1 Ørte Byg = 12 Skpr.; 1 Ørte Havre = 20 Skpr.

Aar 1596, den 19de April blev forskreffne fra Otthensze M. Jørgen Olszen, fra Horsens, min Søster Søn, till Asnes till Borgem. oc Raad, for en Scholemester der annammet¹⁾.

Den 24de Maj visiterede jeg Skolen fra 6 til 9. Componeret de latinsk Stil nogre. Waar i Scholemesterens Lexe 16, i anden Lexe 18, i tridie Lexe 23, Donatister 14, i Forberedelsesklassen 20. Ialt 91. Bleff vddelet i Scholen i Scholemesters Lexe (16) huer 2: 1 Bog Papyr; anden Lexe 5 Personer om 1 Bog; tridie, huer 3 Arch; dj, der læste Gloszer, 2; de smaa 1 Arch. Denne Riis Papyr met 4 Bøger offuerbleffuet, som Scholemester anammet til Skolens Brug, gaff Nils Mand aff Almiske Pendinge, opborne for Øxen til Scholen.

Alt vel her! Gaff de Jacob et got Vindisbyrd (vden den Bilagen). Provsten og Borgmester Villum o. fl. mente, at han (selv) var bleven tvungen til at møde Vold med Vold.

Scholemesteren, Jacob, gjorde Regenschab for Aaret (15)95 over Indtægter og Udgifter. 24de Maj bleff alteng clart, saa hand effterlod Scholen noget.

Waar beholden hos Her. Jens, F. Ane Skougord till Barløsze sende vd til Stackarls Pebling, 3 Par Sku, 1 Dr., Wadmel 25 Aln. Skal strax vddelis.

Kirken meget ond paa Spiret; Teglet afblest.

Aar 1596, den 24de Maj (Mandag effter 6te S. e. Paaske) visiterede jeg Skolen. M. Jørgen kom did tilforne 19de April at vere Scholemester. Alt vell

Kierndrup Degne Renthe lagd till de 2 Hører i Asnes Schole effter Ko Mas obne Breff²⁾ at forbedre Hørerens oc Scholemesterens Løn aff de Sogner, der ligger til Scholerne. Dateret vdj Skanderborg Anno 1578, den 19de Juli. Peder Hører fik Skriffuelsze til Prousten met sig Aar 1598 Onsdag i Demelugen³⁾ den 12te April.

Aar (15)97 den 8de Decbr. antuordet ieg M. Jørgen Oluffszen, Scholemester i Asnes, denne effterfølgendis Register:

Lauridz Degen i Kerthe giffuer til Scholen aarligen Byg 1 Ørte. Horeby Degen effter hans Forplict, schrifttelig udgiffuen, ieg antuorde Jacob Frandtzn, 2 Pd. Byg. Kyng Degen 1/2 Ørte Byg. Marcus Degen til Skydberg aarlig til Scholen 3 Ørte.

¹⁾ Se Note 4 til Side 304.

²⁾ Frederik IIs Brev af ¹⁹⁾, 1578 (se Rørdam: Danske Kirkelove II, S. 287 f) gik ud paa, at da de smaa Købstadsskoler paa Fyen ikke blev holdt tilbørlig vedlige, fordi Rektor og Hørere ikke havde tilstrækkelig Løn, skulde Biskoppen med Provster, Borgmestre og Raad sørge for, at Rektor og Lærere foruden deres Løn ogsaa fik fri Kost hos Byens Borgere, og at deres Løn blev forbedret ved de „Degnedomme“, der efter Ordinanzen var lagt til Skolerne. Men allerede samme Foraar var der i Assens Skole bleven oprettet en ny Klasse med et nyt Lærerebede.

³⁾ „Dimmelugen“ er „den stille Uge“ (i Paasken).

De Degne, som haffuer Sogner aff Scholen, giffue til Hørrer vdj Asnes Schole, nar de haffuer 5 Ørte, aff huer Ørte 2 Skr., aff huis Offre er¹⁾ efter Kong. Matt. Breff, som der om liuder; och siunis mig dett lideligt att vere.

De wlydige Degne, met idelig Dryk, Forsømelse aff Scholen, Nattraffne och anden Wtugtighed, aduaris, straffis i Scholen thwgang; thridie Gang føruisis aff Scholen oc ingen *Vidnesbyrd* dem giffues.

Er begerendis aff Prousten, att saadanne Forordening effter Kong. Matt. vdgiffune Breffne maa holdisz. *Jacob Madsen.*

Huisz som nogett bliffuer forsømt, skal Scholemesteren stande thilstede²⁾.

Aar 1598, den 4de Juli (en Tirsdag) kom fra Dreslette oc Syn-derby. Visiteret om Eftermiddagen Scholen fra 2—5. Waar 18 i Scholemesters Lexe; der kom 7 bort Paaske forgangene. Kun faa skrev fejlfri Stil; de nederste waar nyligen transfereret³⁾, 103 Børn. 1 Riis Papyr distribuert i Scholen. Alle fik det bedste Skudsmaal af Raadet. Borgmestrene var ikke hjemme.

Præsterne var kaldt sammen her. Intet nyt!

Giorde Scholemesteren, M. Jørgen, Regenscab:

Aff Køng Degen (15)96: — 3 $\frac{1}{2}$ for 6 Skr. Byg.

(15)97, 96 aff Kerte Degen 12 Skr. Byg — 9 $\frac{1}{2}$.

Vdgift — 10 $\frac{1}{2}$ 6 β . Feiler Horby Degen.

Aar 1598, den 1ste Oktober, prædiket oc christnet Her. Jensis Søn; var Fadder aff den, Hans ved Naffn. Alt vel!

NB. Der hørís ingen Kirkens Regenscab; ved inthet, huad Forraad⁴⁾ Kirken haffuer, oc er bygfeldig.

Aar 1599, den 17de Oktober var M. Jacob, Læsemester⁵⁾ begerendis at schriffue hannem till om Peder Lauritzøn, der var Hører i Scholen, oc for sin Modvillighet kom der fra⁶⁾.

Min Hr. Nabol Paa Grund af din og andre gode Mænds Forbøn er det tilgivet Peder Lauridsen, forhen Medlærer ved Assens Skole, hvad han har forset sig imod mig. Det skal derfor staa dig frit for fra min Side at anbefåle ham til din Svigerfader, den højrlærde Mand og min kære Ven, hvem jeg ønsker alt godt. Venlig Hilsen. Odense den 17de Oktober 1599. *Jacob Madsen.*

¹⁾ d. v. s.: 2 Skr. af hver Ørte, der falder i Offer.

²⁾ d. v. s.: være ansvarlig derfor.

³⁾ d. v. s.: de var bleven oplyttede.

⁴⁾ d. v. s.: Midler.

⁵⁾ nl. Rektoren i Odense (jfr. Side 28).

⁶⁾ Den her nævnte Peder Lauridsen (Sjællandsfarer) er sikkert den Side 306 omtalte Peter „Hører“. Han var Lærer ved Skolen et Par Aar, uagtet han som Discipel i Odense havde „beligget“ Mag. Hans Langs Søsterdatter. Men da samme Kvinde igen blev frugtsommelig ved ham, blev han forvist Skolen. 24 Borgere samt Borgmestrene gik i Forbøn for ham og foreslog, at han ægtede Kvinden og lod hende bo i Odense; og de roste ham som Lærer. Biskoppen tilgav ham da, men han maatte alligevel flytte.

Aar 1599, den 21de November (var jeg der) (ieg drog fra Skougorde (Onsdag den 20de Novbr.), haffde begrauet F. Margret Brokenhusz). Begge Borgmestere fra Husz; hørde Her. Søren prædike. Var Konvent af Herredspræsterne. Alle var til Stede med Undtagelse af (Præsten fra) Søby, som var fraværende med min Tilladelse, fra Skydebjerg og fra Vissenbjerg.

N.B. Her. Chresten i Kiarndrup¹⁾ var anlagt for 1 Barn, hand iche ville christne, for der var for mange Faddere; efter Prædiken christnet det oc 1 Sleffred Barn met. Her. Peder i Sandager, for hand forholdt Atzer Pederszøns Borgers Barn sin²⁾ Degne Korn aff sin Annex Præstegord oc opbar den aff Bunden, der i Gorden boer. *Han skal forlige sig med Borgeren eller betale! Han svarede, at den, der var for hannem Præst, gjorde lige saa.*

Jeg visiterede Skolen fra Kl. 1—3 Eftm. med Niels Pedersen som Rektor. Han saavel som Medlærerne fik et hæderligt Skudsmaal af Provsten. Alt vel der! De skrev godt. I Skolemesterens Klasse var der 23, i Resten af Skolen 62 — ialt 85.

Aar 1600 fortog mig³⁾ stor Siugdøm i Laalandt, ieg kunde iche visitere.

Aar 1601, den 10de Febr. frasagde Scholemesteren Niels Pedersen⁴⁾, en lærd ung Mand, sig Scholen. Claget, at kunde iche naa sin Løn. Begge Borgemestere tilforne . . . , at kunde iche naa den⁵⁾. Befalde dem strængeligen hannem at affbetale.

Aar 1601 i Marts kom Barthel Iffuerszen⁶⁾ til Scholen, M. Iffuer Barthelszens Søn, bleff Scholemester.

Jeg visiterede Skolen Aar 1602, den 10de Juni. Der var 60 Disciple i Skolen. Hans Lukassen⁷⁾, en god og flittig Hører. Alt vell! I Rektors Klasse skrev 9 fejlfri Stil; der var 14 i Klassen.

Præsten og Lærerne ved Skolen fik det bedste Skudsmaal af Borgmester Oluff Lang, og 4 Raadmænd. Bang var ikke til Stede. Her. Søren, Capellanen, døde 3die Juni.

Samme Dag var der Præstekonvent her.

Aar 1603, den 16de Febr. var her Præstekonvent. Alle fik godt Skudsmaal af Raadet. Der var i Skolen 70 Disciple, hvoraf 2 skrev fejlfri Stil.

Aar 1604, den 8de Maj visiterede jeg der. Præstekonvent. Fra-

¹⁾ Mon det ikke er Hr. Christen Hersk til Ørsted, der menes? Han er den eneste af Herredets Præster med Fornavnet Christen.

²⁾ d. v. s.: dets (Barnets).

³⁾ d. v. s.: blev jeg opholdt af . . .

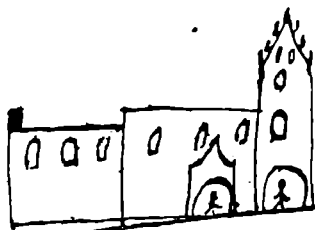
⁴⁾ Niels Pedersen, Rektor fra 1591—1601, er vist den samme, som senere (1603) blev Sognepræst i Ebeltoft.

⁵⁾ d. v. s.: faa den ind.

⁶⁾ Berthel Iversen, Søn af Professor, Mag. Iver Berthelsen og Hustru Else Mule (se under Brænderup Sogn) havde rejst en Del i Udlandet, c. 1606 blev han Sognepræst i Taulov; han var Præst i 42 Aar og Provst i 16 Aar.

⁷⁾ Hørerer Hans Lukassen blev vist Præst i Skeybi 1602.

værende var Hr. Laurids i Syllested, Hr. Rasmus i Kyng, Hr. Peder i Sandager (som holdt Bryllup med Kremer Ole Bruns (efterladte) Hustrue, Anna), Hr. Knud i Tanderup. Alt vel! I Skolen var der 77 Disciple. Højest 3 skrev fejlfri Stil. Hans Lang Hører, havde deponeret²⁾ Willom Bang; ðe blev forligte uden min Hjælp. Till Tanderup Afften.

Kierndrop.

Annex till Asnes²⁾).

39 Tiendeydere. Kerkens Part 1 Lest.

Jeg visiterede Aar 1589, den 14de Oktober. Kl. 1 Eftermiddag (en Tirsdag). Her. Jens, Prousten oc Sognepræst i Asnes, var med mig. Hans Alder er 44 Aar.

Capellanen meste Parten officier der³⁾).

Jeg holdt Prædiken for Menigheden. Kapellanen var til Bryllup i Middelfart.

Degn fra Skolen. 7 Ort. Godt Skudsmaal.

Kirken paa et høyt Berg, fra Byen, tornet, met Bly alt vden Tornet oc lidet paa Norderside met Tegel. Huellinger: 3 offuer Choret oc 4 vnder Kirken oc Tornet⁴⁾. Haffuer veret et Spir paa Enden. Malet inden vdj. Taflfen Kristi Korsfæstelse, met Billeder;

¹⁾ Meningen er vist den, at han havde væltet ham omkuld og pryglet ham. depono = nedlægger, vælter — paa Studenternes Vis (jfr. depositurus). Hans Lang blev 1608 Præst i Søby.

²⁾ Kærum Sogn blev 1549 Annex til Assens. Fra 1886 blev det et selvstændigt Pastorat (Se John Møller: Hist. Oplysn. om Kærum Sogn). Sognets Navn skrives snart Kierum (1583), snart Kerndrop eller Kiern-drup og kommer vist af Kær = Sump.

³⁾ d. v. s : forretter største Parten af Tjenesten.

⁴⁾ De mange Hvælvinger i Skib og Kor skyldes, at den opr. Tufstenskirke i det 15de Aarh. er bleven udvidet henholdsvis mod Vest og Øst. Fra samme Tid stammer Kalkmalerierne, hvoraf nu dog kun er Spor af en Rytter paa Skibets Nordside samt et Skjold med et Bomærke paa Hvælvingen over Prædikestolen og omgivet af Ornamente — fra 1571. De to Alterstager af Malm findes endnu. Den under 1595 nævnte nye Altertavle — dog med 2 nye Malerier — findes ligeledes endnu. Den er udskaaen i Egetræ og har 2 Søjler med korinthiske Kapitæler. En Del af den gamle Kirkelade staar ligeledes endnu (John Møller: Hist. Oplysning om Kærum Sogn).

paa Fløyeler Aposteler. 2 ny Meszing Stager, 2 smukke Cloker. Prædikestolen Synderside. Fonten tuert offuer Nørside. Kirkeladen nederfallen offuen paa oc tagt met Tegel, Holsten.

Saltoffte Skoff. Rodvelt Skoff¹⁾.

Aar 1595, den 28de Maj visiterede jeg mellem 12 og 1 i Nær-værelse af Provsten. Der var kun faa til Stede. Kom fra Dreslette oc did fra Horne. En herlig ny Taffle met Katekismens Lerdorm; 2 Stytter for paa; ingen Billeder, ingen Huelling; koster ved 100 Dr. (efter hvad Præsten fortalte). Præsten, Medhjælperen og begge Degne (der er nemlig 2 Dreng fra Skolen) fik det bedste Skudsmaal.

Søllested.

18 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar (15)89, den 12te Oktober (20de Søndag efter Trin.) Kl. 10.

Her. Lauris Gorm, fød i Gamtoffte. 44 Aar gammel, Præst her paa Stedet i 24 Aar (!) Kom hertil som Student. En stor Bas oc der for raaber inthet, oc rører ikke nogen; hart²⁾ ved at prædike. — Margrethe, fød i Sognet. 11 Børn, 8 leuffuendis.

Han talte over Søndagens Evangelium om (Kongesønnens) Bryllup. Han udviklede de samme Punkter, som han forhen havde forklaret i Annexet.

Degnen, en Jyde fra Skolen i Assens. Aff begge Sogner 7 Ort.

Kirken i Byen, liden, grøn inden vdi oc mørk. Tornet met Tegel; Bly lidet offuer Synderside Choret oc lidet paa Nørdside. Huellinger: 3 i Kirken oc Torne(t), 2 smaa offuer Choret. Quindestole i Choret. Smal Kerke. Tafflen Crucifixet; Maria oc S. Hans paa den anden Side (er ond). 2 Thre Stager. Clok 1. Prædikestolen ved Synderside³⁾. 1 Thin Kalck oc Disk. Fonten neder i Tornet. Slim gammel Meszhagel. Kirkelade mellem Stenger, noget ved Mact⁴⁾. Kirkegordsmur Kamp.

Ingen vden en Skoff, Bukeropholme.

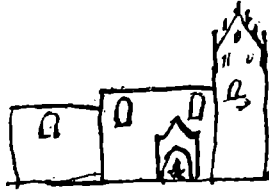
¹⁾ Rodvelt Skov har vist ligget ved Ebberup.

²⁾ d. v. s.: vanskelig.

³⁾ Smuk Prædikestol i tidlig Renaissancestil fra Midten af 16de Aarh. Himlen er dog nyere (Trap).

⁴⁾ d. v. s.: nogenlunde vedligeholdt.

Jeg visiterede Aar (15)96, den 26de Maj (Onsdag før Pintse). Jeg holdt Prædiken. Hr. Laurids prædikede i Wedtofte. Sagde Søllested Mend Wedtofte deris Clagemol¹⁾ og befoel Præsten at holde huer anden Søndag her første Theneste oc lige saa vdj Annexen; oc følge Seduanen, nar Bryllupe er vdj enthen²⁾ Sogne, at gøre der siste Theneste.

Wedtofte.

Annex til Søllested. — 23 Tiendeydere.

Jeg visiterede (1589), den 12te Oktbr. (en Søndag) Kl. 8 Formiddag.

Han forklarede Søndagens Evangelium Matth. 22, om [Kongesønnens] Bryllup: 1) Om Lignelsen og hvad den vil lære os; 2) hvilke Straffe der rammer den, som vrager [Indbydelsen]; 3) om ham, der ikke havde Bryllupsklædningen paa.

Degnen, en Jyde, fra Skolen, var ikke til Stede.

Kirken i Byen, grøn inden vdj, paszelig stor, tornet. 4 Huelinger. Alt met Tegel, vden offuer Choret paa nordere Side met Bly. 1 Clok. Taftlen slett³⁾, haffuer veret malet *Kristi Lidelses-historie* paa; er affaldet. 2 paszelig Meszing Stager. Ond Hagel. Kalck oc Disk vforgylt. Prædikestolen ved Synderside. Quindestole paa begge Sider i Choret. Fonten i Tornet. Kirkeladen muret mellem Stenger; en stor Hob Tegel Tag vdaff⁴⁾, boer en Mand i den ene Ende. Kirkegordsmur met Kamp. En smuk Degnestol, ingen Skriftestol.

Herregord: Wedtoftegard, Erik Hardenberg; bygt mellem Stenger⁵⁾. En Ladegord ved Gorden; ligger huggen Sten ved Gorden at bygis med.

Aar 1596, den 26. Maj (Onsdag før Pintse) visiterede jeg Kl. 7. Clagdis, at de fik alletid sidste Theneste; begerde huer anden Syndag. Aduarde Søllested Mend oc gaff Præsten Befaling, at saa ske skulle. Ere de lige Brøder, da best lige Koel at søbbe. *Det øvrige vel!*

¹⁾ d. v. s.: Jeg sagde til Søllested Mænd om Vedtofte Mænds Klagemaal.

²⁾ d. v. s.: i et af Sognene.

³⁾ d. v. s.: glat, uden Forsringer.

⁴⁾ 1554 klagede Kirkevægerne over, at Kirken var kommen i stor Gæld ved Opførelsen af en Kirkelade.

⁵⁾ Vedtoftegaard er det nuværende *Brahesholm*. Erik Hardenberg døde 1604 som Slægtens sidste Mand. Han var Søn af Rigshovmester Eiler H. († 1565), han lod Gaard og Gods forbedre. Den nuv. Gaard er opført 1871.

Søby.

Er Hoffuit Kirke til Thuerop. Mas Breff, dem at vere annexeret¹⁾.
23 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 12te Oktbr. (en Søndag) Kl. 2.
Overnattede der.

Her. Søren Hanszøn, Her. Hansis Søn i Mesing; var Kapellan hos Faderen. 36 Aar gammel. Meget stærk Stemme, en sterk Tenor, raaber, lidet eller intet belærende. Hans Hustru; Abel, fra Assens, tidligere gift med Hr. Mads. 1 Barn ved Her. Søren.

Han talte over Evang. om [Kongesønnens] Bryllup: 1) Om Brylluppet; 2) Om Manden, der ikke havde Bryllupsktædningen paa; 3) Om de faa udvalgte.

Dejn fra Skolen. 3 Ort.

Kirken i Byen, tornet. Bly offuer hele Kirken paa Synderside oc halff Kirken tagt med Bly paa Nørside; ellers Tegel. Kirken feiler paa Tag Bly paa norder Side o. s. v. oc Tegel. 1 Clok. Huellinger 5 lige høye. 1 Skab. Tafflen: den vnge oc gamle setter Kronen paa Jomfruen. 2 Stager aff Meszing. Calck oc Disk forgylt. Rød Fløiels Hagel. Prædikestolen Synderside. Skrefftis²⁾ paa Nørside. Fonten i Tornet. Kirkelade ond oc en Stal vdj. Kirkegords Mur Kamp (nederfallen).

N.B. Jeg kom Kl. 2. Altergangen afbrødes imod min Vilje. Man sang: Kyrieeliseon³⁾ osv.; derefter forelæste han sin Tale. Derpaa sang man: Nu bede vij, og han gik paa Prædikestolen. (Alt dette skete imod min Vilje). Siden talte han omtrent en Time. Efter Prædiken foregik alt paa vanlig Vis ligesom ved Messen.

Herregord: Skoffgorde, Henrik Norby⁴⁾, Hans Frue, Margret, Otte Brokenhusis Søster. Ingen Børn. Han var ikke i Kirke, (men) indbød mig dog ved sin Tjener sammen med Præsten til Middag. Jeg undskyldte mig med god Grund med Træthed.

1 Weiremølle, hører Henrik til.

Søby Sø. — Skoffgord Lund til Gorden, liden.

¹⁾ d. v. s.: at de skal være annekterede (se under Turup Sogn).

²⁾ d. v. s.: Skriftehus.

³⁾ betyder: Herre! forbarm dig!

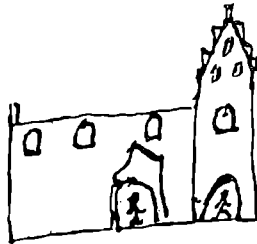
⁴⁾ Henrik Norby døde 1594. Søsteren Magdalene, der ejede Gaarden efter ham, døde 1601 (Trap).

Her ligger i Sognet Oxenberg, som thet Slacting stod i Grefuens Feide.

Aar 1593 den 23de Juni var ieg paa Hagenskoff. Hagde Henrik Norby veret der til forne. 1) Clagit at Her. Søren haffde begraffuet en Troldquinde, som haffde forsoret¹⁾ Landet, oc lagd hende i Kirkegorden. 2) At hand beskylte hans Frue, at skulle haffue gjort Vlyd²⁾ i Prædiken, som han strax, forind han gik vdaff Kirken, affbeuiste met Sognefolcket. 3) Sagde, at der var giffet en Pige fra Her. Søren oc var fructsommeligen; oc menis, hand er Fader der aff.

Jeg visiterede Aar 1588, den 6te Juli Kl. 10 Form., kom fra Sandager did. *Han talte over Jesaja 1³⁾: Tvætter eder osv. Han talte over Stedet om Bod. Alt vel!*

Aar (15)99, den 20de Novbr. begroff ieg F. Margrete Brokenhusz, S. Henrik Norbys.

Thwrop.

Annex til Søby⁴⁾.

24 Tiendeydere. Er $\frac{1}{3}$ god Mil fra Søby did. Er Ko Mas *Christian III's* Confirmas, at Søby oc Thurop, Holvad oc Sandager skal vere annexeret. Breffuet findis i Sandager.

Her. Hans Knudsen⁶⁾, fød i Wendsherred. *59 Aar gammel, graa;* forliges ilde met Hustruen (Kerstine, *Præsten* Herr Christen Skøttis⁵⁾ Dater i Asznes). Var *Præst* till begge Sogner, men trellede saa meget, at hand forglempte sine *Studeringer*. Henrik Norby hannem oc vred. Oc tog i Capellane, først Her. Hans (døde), siden Her. Mats (kom til Kyng) oc sist Her. Søren, der fick Sognet fra hannem⁷⁾. Nu haffuer hand alene Thuurop oc boer met sin Hu-

¹⁾ forsvoret — lovet at rømme.

²⁾ Vlyd d. v. s.: Optøjer, Spektakel.

³⁾ Jes. 1, 16 ff.

⁴⁾ Turup Sogn — vistnok tidligere Annex til Holevad — blev 1555 Annex til Søby.

⁵⁾ se: Bloch og Næraae II, S 308 f.

⁶⁾ Christen Schytte nævnes 1549 som Sognepræst i Assens, døde c. 1555.

⁷⁾ d. v. s.: af ham.

strue oc 9 Børn vdj Asznes. Ganske arm oc elendig. Er fordelt¹⁾ thit oc ofte; tegger; 1 gammel Kap. Meele god noch, oc *han prædiker ikke saa daarligt*; stønner noget.

Han talte over Efes. 5 (Epistelen til den foregaaende Søndag). Han forklarede Texten Ord for Ord.

Degnen fra Skolen i Assens (4 Ort), Her. Lauritzis Søn i Allesø. Begge godt Skudsmaal.

*Kirken noget fra Byen, tornet, met Tegel alt, vel flyd. 4 store Huellinger. Vførgylt Kalck oc Disk. Ond Hagel. Ingen Stager, men en Fiel, Pigen staar [vdj]²⁾. Tafflen gambel met *den korsfæstede* oc Reffueren; Aposteler i Fløieler. Prædikestolen³⁾ Synderside. En god Degnestol; ingen Schrifftestol. Fonten neder for Choret Synderside. Quindestole i Choret paa Norderside. 2 Cloker i Tornet. Kirkeladen god. Kirkegords Mur aff Kamp, god.*

Feiler M. Hans Thomeszøns Psalmebog.

Ture⁴⁾ Mølle, 1 Quern.

Wiir Sø⁵⁾; Halffparten her til Sognet, Halffparten til Hesteholm i Gamtoffte Sagen. Paddesø⁶⁾ liden, siges bundløs, trind, er Fisk noch i. Halffparten oc i Gamtoffte Sogen.

Sognemend claget, de haffde saa langt at hente Her. Hans vdj deris Suigdom. Jeg begerede, at hand motte bo i Kirkeladen, men Kirkeverge ville icke. Om hand motte giffue Bonden i Byen sin Indfeste igen⁷⁾ i Annexet.

Aar 1591, den 21de Januar bleff Her. Hans her forligt i Othense met Her. Søren. Effterdj Her. Hans er fordelt, skal hand stande fra Sognet oc ingen Theneste gøre; oc Her. Søren skal giffue hannem aarligen Smør 1 Fdg., Byg 6 Ort., Rug 3 Ort., Lamb 2, (1) Gris, for⁸⁾ 1 Las Hø oc Offert oc anden vuisze Renthe 2 Dr. oc 2 Las Halm. Gik oc tegget siden.

Aar 1591, den 18de April var (her) Præstekonvent. Om hvad der her foregik, se foran ved Assens!

Aar 1596, den 25de Maj (Tirsdag før Pintse) var her Præstekonvent. Vi forhandlede om Kirkeskikkene. Alt vel der! Præsten, Hr. Søren prædikede om Bønnen. Derefter holdt jeg Tale. Der fra til Gamtoffte.

¹⁾ d. v. s.: tiltalt ved Retten, forfulgt med Lov og Ret til Tinge (Vid. Selsk. Ordb.). Kap = Kappe.

²⁾ d. v. s.: en Fjæl, hvori Piggen staar.

³⁾ Prædikestolen er i Renaissancestil fra Beg. af det 17de Aarh.; paa Himlen staar Aarstallet 1598. Døbefont af Træ med Aarstallet 1592; den tidligere romanske Granitdøbefont er indmuret i Kirkegaardsmuren (Trap).

⁴⁾ skal vel være Thurup.

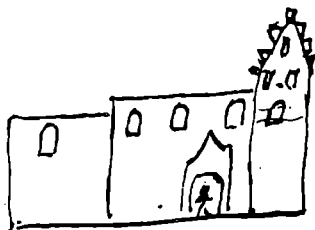
⁵⁾ d. v. s.: Viesø, Hvidsø.

⁶⁾ Se om denne Læge Bisgaards Artikel: „Om Øjet“ i Hist. Samf. for Odense-Assens Amters Aarboeg for 1925, Side 498 ff.

⁷⁾ d. v. s.: tilbage. o.: i Annexpræstegaarden.

⁸⁾ for = i Stedet for. — Las = Læs.

Aar 1600, den 29de April kom jeg dertil fra Gamtoffte og visiterede Kl. 1. Alt vel! Bønderne begerde, at de motte alletid haffue først Theneste. Jeg svarede, at det var imod Skik og Brug. Og saaledes beroligede skiltes de.

Sandager.

24 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 13de Oktbr. Kl. 1 Efterm. (en Mandag). Fik der Mad Middag; Johan Norby var hos.

Her. Nils Lauritzsøn, Her. Lauritzøvs Søn, som var Sognepræst for hannem i 32 Aar¹⁾; hand der i 28 Aar. 54 Aar. Var den Gang syg af Fjerdedagsfeber. Prædiker godt; ser i Papiret, talte en hel Time. — Hans Hustru Anna, fød i Byen, (en ond Kvinde imod Manden). Hand 2 Gange giftt: med den første [har han] 3, med den 2den 7 Børn, alle levende.

Han talte over den foregaaende Søndags Epistel, Efes. 5: Ser til, hvorledes I vandrer. 1) Formaning til at skynde sig til Gud; 2) man bør undgaa de ugudelige Veje og stræbe efter det rette.

Degnen fra Skolen. Har ogsaa Annexet; [har] fra begge 5 Ort. — Godt Skudsmaal.

Kirken i Byen, tornet, tagt ald met Tegel. 2 Cloker. 4 Huelinger. Tafflen: Maria met Barnet i Armen²⁾, oc et Billede paa huer Side, vnder indsatte i Foden: Kristi Fødsel. Prædikestolen ved Synderside. Fonten i Tornet. 2 Kobber Stager. Kirkeladen god. Kirkegordsmur god aff Kamp. Træ paa Kirkegorden.

1) Orlund³⁾, Frue Idde Grøn, Philips Hedenstrops Frue, [15]90: Johannes Norby). 2) Tagemosegord⁴⁾ i Stubdrop, Johannes Norby, Frue Margrete Basze, hand er Otte Norbys Broder. Er Kongens Gord, hand paa bor, hands oc hendis Liifs Tid forlent for Gotz,

¹⁾ Laurits... var altsaa Sognepræst fra 1529—1561. Sønnen Niels var født c. 1535, Sognepræst 1561, død 1590 (jfr. Bloch & Næraae II, S 273).

²⁾ I Skibet findes et udskaaen Billede af Jomfru Maria — vistnok Midterfiguren fra den her nævnte Altertavle.

³⁾ Orlund tilhørte 1535 Philip Heidersdorff og derefter hans Søn Erik 1667 var den meget forfalden og har aldrig været betydelig.

⁴⁾ Tagemosegaard hed ellers Stubberupgaard (Trap).

Ko Mas fik aff hendis i Synderiulland. Oc skal de haffue huer Aar der til 200 Dr. aff Nyborg Slot.

Weir Mølle til Orlunde. 1 Vandmølle, Sandager Mølle.

Sandager Aa. — Turope Sø. — Oreskoff.

Aar 1593, den 9de April (Tirsdag for Paaske) bleff vdj Asnes Her. Peder Hanszen¹⁾ forlagd(?)²⁾ vdj Proustens, Borgem. Willem Bangs Neruerelsze i Her. Jensis Husz paalagd, som hand selfuer vedtog at ville affbevisze³⁾ inden S. Wulburg Dag, thet hand iche haffde begeret det bedste Høffde⁴⁾ i en hans Sognemends Gord waar, som skulle veret en Hest, for Begraffuelszen; men waar liet⁵⁾ vdj hans Gord 1 lidet Nød, huilcket hand tacket Bunden fore oc lod thet saa gaa vd paa Marken, efterdj at det waar løs aff Gorden kommen, førind hand kom aff Kirken, som hand haffde nogen Bestilling⁶⁾.

Jeg visiterede Aar 1594, den 20de April (se min lille Visitats-bog). Sognefolkene var kaldt sammen her fra begge Sogne. [Prædikenen handlede om] det tredobbelte Vidnesbyrd om Kristus: 1) de forud gaaende eller Forjættelserne, Forbilleder; 2) de [som ligger] i Opstandelsen; 3) efter Opstandelsen.

Jeg visiterede Aar 1598, den 6te Juli. Laa der Natten. Alt vel! Han prædikede over Brevet tit Galaterne. Kirken nyligen vel flyd. Der fra til Søby.

Aar 1604, 3dje S. e. Paaske (6te Maj) holdt [Præsten] Bryllup i Sandager met Ane Oluffsdater⁷⁾, sl. Oluff Baggers Dater, Brun Kremers Effterlate i Othense. Jeg inthet budet.

¹⁾ Peder Hansen var Niels Lauritsens Eftermand og Søn af Præsten i Brænderup (se der).

²⁾ Forlægge = stævne.

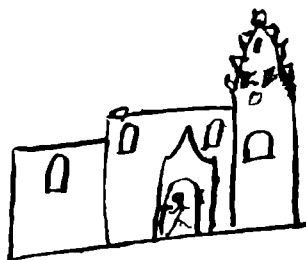
³⁾ d. v. s.: bevise eller modbevise.

⁴⁾ Præsten var altsaa bleven beskyldt for at have afkrævet et af sine Sognebørn det bedste *Kreatur* (Høvede), som fandtes i hans Gaard, for en Begravelse

⁵⁾ d. v. s.: ledet ind i.

⁶⁾ d. v. s.: hvor han havde en Forretning (kirkelig Handling) at udføre.

⁷⁾ *Anna Olufsdatter*, f. 1571 og Datter af den bekendte Odense Købmand Oluf Bager, var 1) gift med Købmand *Brun Rensing* († 1590), 2) med Herredsfoged Christian Kjer og 3) med Præsten Hr. Peder Hansen i Sandager.

Holewad.

*Annex till Sandager*¹⁾. — 13 Tiendeydere (vden Annexen).

Jeg visiterede Aar 1589, den 13de Oktbr. Kl. 10 (en Mandag).

Jeg talte til Folket. — Begge godt Skudsmaal.

*Kirken fra Byen i Marken, tornet, Bly paa Kirken vden Tornet, oc lidet Tegel paa Norderside ved Østerende offuer Choret. 5 Huellinger, 1 Clok. Tafflen met 3 store Juduter*²⁾, henger 1 lidet Crucifix fore Prædikestolen ved Synderside neden Choret, Fonten tuert offuer, stoer paa Norderside. 2 Meszing Stager. Vforgylt Kalck oc Disk. Grøn brøger(?)³⁾ Atlask Hagil. God Degnestoel. Kirkeladen liden, god⁴⁾. Kirkegorden [Muur] Kamp, god.

Vare nogre aff disze Sogne Folck vdj Sandager Kirke, ieg visiterede Aar 1594, den 20de April.

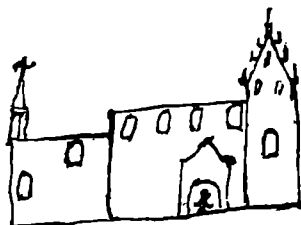
Jeg visiterede Aar 1598, den 5te Juli Kl. 3 Eftm. Alt vel! Sognefolkene kom førend Hr. Peders Ankomst; under Prædikenen, som jeg holdt, kom han til Stede, men talte ikke der.

¹⁾ *Holevad* blev 1571 Annex til Sandager (i Følge Klemmebrevet af 1555).

²⁾ Judut = Afgud (se Noten til Side 55).

³⁾ maaske = brøget.

⁴⁾ Kirkeladen er endnu bevaret, dog delvis ombygget og indmuret i Kirkegaardsmuren.

Gamtofte¹⁾.

50 Tiendeydere (de siger, der er 70). Rig Kirke. Oxenberget. Jeg visiterede Aar 1589, den 14de Oktbr. Kl. 8 Form. (en Tirsdag). Laa der om Natten.

Her. Poul Enuolszen²⁾, fød vdi Julland i Siul Sogen. M. Jens i Dallum hans ner Slect; Her. Jens i Vlkebøl paa Alsø er hans Broder. 32 Aar. War Capellane til S. Albani Kirke i Othensze vdi ... Aar.

Hører Regenscab i Bogherred paa Proustens, Elias Isenbergs, Vegne. Et smukt sagt Tenor; prædiker godt. Hans Hustru, Anna, Datter af hans Forgænger, Hr. Anders Maas.

Han talte over Efes. 6:³⁾ Ser nøje til, hvorledes I vandre. 1) Formaning om, hvorledes man bør vandre i dette Liv, 2) Formaning til at sky Drukkenskab; 3) hvorledes Gud bør æres. Det første udviklede han nogenlunde godt.

Degnen fra Skolen, den øverste Hører.

¹⁾ Odense Stift havde i den katolske Tid 2 Regnskabsprovster, hvoraf den ene opr. har boet i Gamtofte (Tofte 1193) og fik sin Løn af Gamtofte Sogns Tiende, senere — fra 1474 — flyttede Provsten til Assens. Provstiet blev først ophævet 1664. Fr. II's Sekretær, Tyskeren Elias Eisenberg, fik 9.-12.-1571 af Kongen Patronatsretten til Gamtofte Kirke og kaldede Poul Enevoldsen til Præst 1585 — imod Lensmanden Axel Brahes og Bøndernes Protest (se Fr. II's Breve af 5.-2.-1586 og 27.-3.-1586). Eisenberg var gift med Thale Holste og døde 30.-4.-1590. Samme Aar fik Jacob Hardenberg til Mattrup af Formynderregeringen Assens og Gamtofte Provsti, han døde 1602. Derefter gik det over til Jørgen Brockenhuus til Rynkebygaard († 1634). Ingen af dem har haft med de kirkelige Tjenester at gøre.

²⁾ Poul Enevoldsen var født 1557 i Sevel (ved Holstebro), hvor Faderen var Præst. Kap. ved Odense St. Albani Kirke og Hører ved Skolen. 1586 blev han Sognepræst i Gamtofte (se ovenfor) efter Forgængeren Anders Jepsen Maas' Død (1585), og samme Aar ægtede han dennes Datter Anna (født 1561, død 9.-9.-1620). Der var 11 Børn i Ægteskabet.

Poul E. reviderede („hørte“) altsaa Kirkeregnskabet i Baag Herred for E. Eisenberg og kaldtes derfor Provstens „Foged og Fuldmægtig“. Han havde en poetisk Aare og har digtet en Del Salmer, bl. a. Davids 27de Salme, udsat paa danske Rim af Poul E. Han døde 14.-9.-1643, 87 Aar gl. og blev begravet i Kirken, men Epitafiet over ham og hans 2 Forgængere er nu borte.

³⁾ skal være Efes. 5,15.

Kirken [bygget] af Natursten, glattede ved Kunst. En smuk rom, tornet Kirke. 5 Huellinger oc i Tornet Træloft. 2 skøne Cloker i Choret¹⁾, 2 smaa i Spiret. Tafflen: Maria mellem en stor S. Hans Døber oc en Bisp. Prædikestolen ved Synderside. 2 skøne Meszing Stager (iche skøner i Fyens Stigt). Fonten paa mit Goluet inden Døren. Vforgylt Kalck oc Disk. 2 gamle affsat²⁾ Kobber Stager, 1 Thin Stage. Kirkeladen stor, god. Kirkegords Muur aff Kamp, god, muret offuen paa oc lagd met Holsten. Ingen Træ.

Herregorde³⁾ Bisboe, Christen Suale. Knud Daa til Hestholm, haffier en Thener till.

Vanderer varlig, Tiden er farlig, Døden er aluarlig⁴⁾.

Søby Skoff. — Westorpe Sø, en stor Sø.

Jeg visiterede Aar 1596, Torsdag nest effter 6. S. e. Paaske. Jeg holdt kun en Formaningstale. Hr. Poul prædikede ikke. Provsten var med mig; jeg overnattede der. Claget paa Stolestand⁵⁾; er god Raad der til; neder i Kirken forlunge Stolene. En herlige ny Taffle paa Alteret (iche skøner i Fyen), kostede 200 Dr. Der fra til Wedtofte.

Aar 1600, den 28de April kom did Kl. 5 Eftm. Nærværende der var Gabriel Knudsen⁶⁾, hans Søn Knud (og) Villom Bang; de spiste til Aften med mig. De bort Kl. 8. Tog Sennespulver⁷⁾. Jeg visiterede om Tirsdagen, den 29de April.

Præsten talte over Søndagens Epistel af Jacob[s Brev]: Hvert Menneske være hurtig til at høre. Jeg holdt Tale. Alt vel! Til Thurup der fra.

¹⁾ skal være i Taarnet.

²⁾ afsat = kasseret. — Kirken, hvis opr. Del er af huggen Kamp, er indviet til Vor Frue. *Alterstagerne* er vist de samme som de her nævnte. Ogsaa en Del af *Altertavlen* er den samme (dog med et nyere indsat Billede). *Kirkeladen* af raa Kamp, Rester af Apsis og Munkesten er maaske = det i 1660 indrettede Hospital, altsaa ombygget. (Garlsen-Skiødt).

³⁾ *Bisbo* nævnes 1553 og ejedes i Fr. l's Tid af Landsdommer Verner Berthelsen Svale († ca. 1560), 1589 ejedes den af en af hans mange Børn: *Christen Svale* († 1591 og begravet i Kirken). Han var gift med Sara v. Deden. Bisbo forsvinder, da Jørgen Brahe 1638 begynder at bygge Brahesborg, og Stedet, hvor den laa, kendes ikke mere. *Hestholm* var vist opr. en Herregaard, den ejedes 1576 og 1589 af *Knud Daa* og senere af hans Broder Jørgen Daa.

⁴⁾ Denne Indskrift staar i Marginen udfør Herregaardene, men har maaske staaet i Kirken (Crone). Paa en gl. Prædikestol i Øse Kirke ved Varde, fra 1587, findes en lignende Indskrift, der ogsaa kendes andet Steds fra, nemlig:

Vandrer varlig oc ter sparlig.
Tiden er farlig, Døden komer snarlig.
Herre Gud, før mig paa den Ø,
erlig at lefve oc salig at dø.

(Se Fortid og Nutid 1922).

⁵⁾ d. v. s. over Mangel paa Stolestader.

⁶⁾ *Gabriel Knudsen* til Krengerup i Ørsted Sogn. (Crone).

⁷⁾ *Sennespulver* er et afførende Middel.

Dreslette.

70 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 15de Oktbr. Kl. 8 (en Onsdag).
Fra Asnes did, hvor jeg overnattede.

Her. Simon Hansen¹⁾ fra Haderslev. 60 Aar, graa. Her. Thomes i Flemløsz er hans Moderbroder. Var Kapellan ved Odense St. Albani i 4 Aar paa Mester Hans Foss' Tid. Gift 2 Gange; med den første [Kone har han] 5 Børn, med den anden, Anna — en Bondedatter, meget bondsk (den anden ægtede han Aar 1589) — ingen. En Datter er hjemme.

Han talte over Efes. 4 (Søndagens Epistel). Meget enfoldigt, studerer ikke, slaar alle Hende i²⁾. „Nu da!“ Taler bret Jusk.

Degnen fra Skolen. 15 Ort. Nederste Hører.

Begge godt Skudsmaal. [Præsten] har haft Proces med min Forgænger, fordi han havde foræret ham en Oxe og nogle Skæpper Hvede, for at han skulde befordre hans Søn til Degneembedet, hvad der ikke skete. Man mener, det er Hustruens Skyld.

Kirken tornet. Kirken met Tegel alt vden noget Bly offuer Choret paa norder Side. 1 Capel ved Synderside. 2 Cloker, Huelinger 4 i Kirken, 2 offuer Choret, 1 offuer Capellet. Tafflen: Vismændenes Ofring, passelig forfærdiget. 2 smaa Meszing Stager. Prædikestolen paa Hiørnet neden for Capellet. Fonten i Tornet (skal ind vdj Capellet). 1 Alter mod Choret; ingen Taffle paa. Rød, ny Fløiels Hagel. Canikestol for³⁾ Skrefftestoel aff got Eg, panelet bag, oc ligesaa paa den anden Side. Kirkeladen god. Kirkegords Mur god, Kamp, muret offuen paa, oc Holsten trint omkring.

Herregorde: Flemstoffte⁴⁾, Frue Tale Vistand, Poul Laxmands Effterleuerske.

¹⁾ Simon Hansen Sass († 1606) var gift med Anne Pedersdatter, som senere ægtede Eftermanden Hans Michelsen Ravn; deres Ligsten laa tidligere i Kirkens Kor. Biskop Niels Jespersen havde 1582 indstævnet ham for Kongen og Raadet, baade for Skældsord og for Ulydighed (se Bloch & Næraae I, S. 705, II, S. 210). Jfr. Texten.

²⁾ d. v. s.: han slaar begge Hænder i Prædikestolen.

³⁾ d. v. s.: som.

⁴⁾ Flenstoffte ejedes forhen af Rigshovmester Poul Laxmand, men blev beslaglagt af Kronen ved hans Død 1502. 1527 blev den dog tilbagegivet hans Datter Else. 1579 ejedes den af Christoffer Walkendorff.

Flemstoffte Sø. Nøre Sø, Halffparten Hagenskoff, Halffparten F. Tale. — Vnkerbergs Bergeskoff.

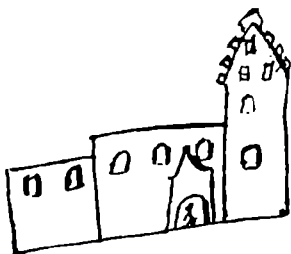
N.B. Jomfrue Anne Bilde (gammel Jomfrue), hendis Foreldre haffde Brobygard, Gert Ranzow købt, er nu i Husze met en Bunde.

Aar 1592, den 20de Marts gav [Præsten] mig til Kende, at der var en Mand rømt bort aff Sognet (Frue Talis Thener¹) met sin Hustrue oc Stibdatter oc var Rycete, hun var fructsommelig aff hannem. Haffuer stillet Herskabet tilfreds oc er nu kommen igen met sin Hustrue, men Stibdateren er borte; beger *Sakramentet*. *Jeg svarede*, at tage 2 eller 3 Mend oc forhøre, om hand bekender Gerningen. *Dernæst* om F.²) Foget vil bekende, sin Husbunde at vere stillet tilfreds. *For det tredje*, om hand vil obenbarligen staa Skreff. *Og derpaa skal Sagen tilbage til mig.*

Jeg visiterede Torsdag (18de April) Aar (15)94. Han talte over 1. Peter 2.

Aar 1595, den 27de Maj kom fra Horne, overnattede der; nød intet.

Jeg visiterede Aar 1598, Kl. 8 den 4. Juli. Laa paa Høxgard³) Natten. Præsten talte ud fra Hezek. 18: Omvender eder osv. Alt vel! Vaar Muurmester i Tornet. Clokerne hengt vd mere mod Venduerne.

Flemløse.

52 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589 (den 15de Oktbr.) Kl. 10 (en Onsdag). Spiste Frokost der.

Her. Thomas Naffnsøn⁴) fra Haderslev, 68 Aar, har boet her i 36 Aar. Var forðum min Hører i Odense Aar 1552. 2den Gang gift;

¹) d. v. s.: Fæstebonde.

²) d. v. s.: Fruens.

³) Højsgaard i Haarby Sogn.

⁴) *Thomas Navnesen*, født i Haderslev 1521, nævnes som Præst her 1553 (vistnok Kapellan). Gift med Formandens Datter Cathrine Pedersdatter. Hans Efterfølger var *Jens Nielsen Bang*, født 6.-4.-1567 i Klinte Præstegaard, død 3.-5.-1643.

ægtede Nr. 2 Aar 1583, nemlig Cathrine, født der. Ingen Børn med nogen af dem.

Han talte over Matth. 22 om [Kongesønnens] Bryllup (Evang. til den foregaaende Søndag). Han talte meget simpelt, uden Inddeling. „Nu, nu, Guds Børn!“.

Degnen fra Skolen, den øverste. Byg 9 Ort; ½ Ort Haffre. Begge godt Skudsmaal.

Kirken¹⁾ tornet, meget Tegel paa Vesterside; ellers paa den anden Side oc hele Kirken met Bly. 2 Cloker. 6 Huellinger. Tafflen: Kristi Korsfæstelse, paa Fløieler Kristi Lidelse. 2 paszelig Messing Stager. Prædikestolen paa Synderside, staar paa Muur. Fonten i Tornet. Rød Engelst²⁾ paa Alteret. Degnestol god, lang, panelet. 1 stor Skab ved Norderside ved Alteret. Kirkeladen god oc stor, meste Parten paa Kirkegorden. Kirkegordsmur af Kamp, muret offuen paa met Tegel, Holsten.

Voltofft Skoff.

Hele Kirken er i Aaret 1592 bleven tækket med Bly vden Vaa-benhuszet.

Aaret 1593, den 24de Juni (S. Hans Dag) visiteret; fald ind paa 2den S. e. Trin. [Præsten] læste Søndagens Epistel; paa min Anmodning læste han Evang. om [den store] Nadvere. Hagde 1 Bogstol for sig oc lagde Manualen³⁾ paa vd mod Folcket; fjærnede den ved Kirkebetjenten. Fra Prædikestolen læste han 1) Evang. om [den store] Nadvere; 2) derpaa oplæste han efter Alterbogen Søndagens Evang. Ord til andet. Han brugte ikke Messehaglen, før han gik paa Prædikestolen. Waar 1 Barn at christne; og af den Grund brugte han ikke Messehaglen. Han prædiker ikke; hans Stemme er meget svag, svækket af Alderdom. Han trænger til en Medhjælper. Han sagde noget om Johannes' Liv⁴⁾ [men] fjøjede intet til. „Waar en ydmyg Mand, trøstet oc døpt dem; en fast Mand“. Han forklarede næsten intet af det foreskrevne Søndags-Evangelium. 3) Han fremførte Evang. om [den store] Nadvere. Begge fik særdeles godt Skudsmaal. Degnen en meget lille Person, Hans Jenszen, fra Assens. Rød Fløel paa Alteret. Vforgylt Kalck og Disk. 1 gambel blo Fløels Hagel.

Aar 1596, den 23de Mai (6te S. e. Paaske) visiterede jeg. Han talte selvfølgelige Ting⁵⁾ over 1 Time. Jeg paaminded ham om [at tage] en Medhjælper. Han sagde: ieg vil thene, saa lenge ieg kand. Det øvrige vel!

¹⁾ Prædikestolen i Renaissancestil er fra 1599. Kirkeladen, Ø. for Kirken, er i den nordre Del af raa Kamp og Munkesten; Resten — af Bindingsværk — er nyere. Kirkens ældste Del — Skibet og den vestl. Del af Koret — er af Fraadsten med enkelte raa Granitsten. (Trap).

²⁾ Engelsk, d. v. s.: Klæde.

³⁾ d. v. s.: Alterbogen.

⁴⁾ nemlig: Johannes Døberen. Det er naturligvis denne. Præsten kalder „en ydmyg Mand“ osv.

⁵⁾ ἀλόλουθα = selvfølgelige Ting, se Noten til Side 281.

(Han) døde Aar 1598, Skerstorsdag af Apoplexi, blev begravet Paaske Aften.

Jeg visiterede, 1603. Jeg kom fra Jordløse; overnattede der. Alt vell

Horby.

100 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 15de Oktbr. Kl. 3 Eftm. (en Onsdag).

Her. Eskild Knudszen¹⁾, fød i Gorden. 52 Aar gammel, Præst i 26 Aar. Prædiker godt, god Stemme. 3 Gange gift. Hans Hustru, Cathrine, født i Haderslev 2 Børn efter hende lever, 2 er døde. Hun er frugtsommelig og skal have det tredje. Efter de andre [Hustruer] er der 10 [Børn]. 7 Børn døde, 7 leffuendis.

Han talte over Joh. 16: Hvad som helst I bede om osv. 1) Hvor mange Slags Bøn [der er], 2) hvilke er Betingelserne for Bøn; 3) hvad der skal tilskynde os til at bede.

Degnen 16 Ort. eller 18. Man strides om Degnen; de ønsker en Sædedegn²⁾. Jeg svarede Alexander Durham, at [Sagen] skulde blive overvejet sammen med Lensmanden Axel Brahe. Haffuer sat Henrik Perszøn der ind mod min Minde.

Godt Skudsmaal.

Kirken: Noget Bly paa Synderside offuer Choret, ellers alt Tegel. I Kirken 2 Capeller; ved Norderside en Rinde³⁾ mellem, er 2 Huellinger. Huellinger 6. 1 Taffle i Capellet: S. Christoffer oc S. Jørgen paa, mit en Bisp. Tafflen: den gamle setter Krone

¹⁾ Eskild Knudsen Digsmed, født 1537, død 1.-3.-1616, var Sognepræst her fra 1572—1616 og Søn af Formanden Knud Jensen D., der var Præst her fra 1537—1572.

²⁾ Om Degnestriden kan oplyses, at Kapt. Alexander Durham til Højsgaard (om hvem se Side 324) under 13.-8.-1589 havde sendt Biskoppen en meget kraftig Skrivelse om Forholdene. Det hjalp ikke, at Borgmester Oluf Lang o. fl. fra Assens 29.-10. s. A. bad Bispnen om, at Haarby Degnekald maatte blive ved Skolen „til en fattig Person, som kunde samle sig nogen Hjælp til at studere med“. Haarby Sogn fik en Sædedegn, som aarlig skulde yde en mindre Afgift til Assens Skole (se Danske Mag. 4 R VI, S. 203 ff.).

³⁾ d. v. s.: en Rende.

paa Jomfruen; paa Tafflen en¹⁾ *Bebudelsen, Fødselen, Omskærelsen, Flugten til Ægypten, paa den anden Lidelseshistorien*. 1 Clok. Prædikestol Synderside. 2 paszelig ny Meszing Stager. Fonten i den offuerste Capel oc 1 stor Taffle. Kirkeladen god. Kirkegords Mur Kamp, muret offuen paa oc Holsten paa.

Herregorde 1) Løgetsrose, Frue Citzel Oxis²⁾. 2) Høgsgord, Capiten Alexander Duran³⁾, Frue Met Vrne. Hand var i Kirken, bød mig hiem.

Horbyaa begyndis aff Kyng Sø.

Horby Mølle, 2 Querne. Høgsgords Mølle, 2 Querne. Sarop Mølle, 1 Quern, løber aff Sarop Sø.

Sarop Sø. — Bremmeskoff kand fæde 300 Suin.

Jeg visiterede (15)94, den 18de April (en Torsdag) Formidag 7 Slet. [Præstens] Hustru var frugtsommelig. Han (selv) prædikede over Lucas 11: Salige ere de, som hører [Guds Ord] osv. Hvorfor man skal høre Guds Ord: 1) af Ærbødighed mod Gud og Embedet; 2) for sin egen Frelses Skyld; 3) for at Tilhørerne kunne have Kristus boende i sig (Joh. 14); 4) for at vi kunne have Helligaanden boende i os; 5) for at Djævlén maa fly fra os.

Aar 1596 antuorde ieg Jacob Frandszen, Scholemesteren i Asnes, Sædedegnens Forplict, mig giffuet i Horby, paa 4 Ort. Byg aarlig til Asnes Schole at yde.

Dette bevidner jeg med egen Haand⁴⁾.

Aar 1598, den 3dje Juli visiterede jeg henad Kl. 3. Jeg talte fra Prædikestolen. Om Natten hos Capiten Durhan oc F. Mette Vrne. Alt vell

Aar 1600, den 12te Marts begroff ieg Capiten Durhan der i Kirken. Anden Dag⁵⁾ begroff ieg Christen Hardenberg (hans Lig laa paa Skousbo) i Rynckeby Kirke.

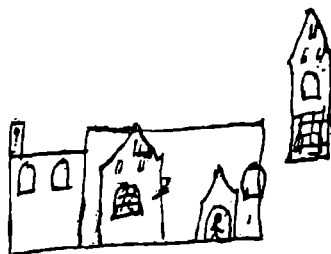
¹⁾ d. v. s.: paa den ene Fløj.

²⁾ *Sidsel Oxe* var Søster til Peder Oxe (ikke den berømte P. O.), som døde 1575; hun afkøbte 1590 Søsteren Inger hendes Part i Løgismose (Trap).

³⁾ *Alexander Durham* var født i Skotland, blev Hofjunker hos Frederik II (1571—73), senere ansat i Flaaden, og var 1599 med Kristian IV paa Vardø, hvor han blev apoplektisk; næste Aar døde han. Hans Hustru, *Mette Urne*, døde 1612. Begges Ligsten med Portrætfigurer findes i Vaabenhuset. Højsgaard blev afbrudt ca. 1640; Spor af Borgpladsen fandtes ca. 1850 paa Ballegaards Jorder, men er nu forsvundne (Trap).

⁴⁾ Degnens egenhændige Underskrift (Crone).

⁵⁾ Under Rynckeby Sogn staar anført: 13de Marts 1599.

Kjerte.

60 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 11te Oktbr. henved Kl. 8 Formiddag. Spiste eller drak intet. (Laa der Natten, ieg visiterede Barløse. Aa 1589, den 9de August).

Her. Hans Morthenszen¹⁾ fra Køge, 63 Aar. Melankolsk (Gorden nederfallen meget). Hans Hustru er død. Hans eneste Pige giftefærdig.

Her. Christen [Knudsen], Capellane. Hans Hustru: Kathrine; ingen Børn.

Her. Christen talte over Brevet til Efes. 4: Aflægger det gamle Menneske. 1) Opfordring til gode Gerninger og til at sky det onde; 2) om at bevare Dyderne i sin Kaldelse. God Røst, prædicker iche ilde, skynder sig.

Degnen, Laurits. B(yg) 4 Ort. 3 Skr., Haffre 1 Td. Sædedegn; skal give $\frac{1}{2}$ Ort Byg til Skolen i Assens.

Alle godt Skudsmaal. Men begerede en Sognepræst, om Her. Hans vilde resignere sit Embede, huilken de vilde keise efter Ordinantzen; vilde iche lade sig nye²⁾ da met Her. Christen, men meden Her. Hans leffuede, beholde hannem for 1 Capellane. Begegede, at Præstegorden motte opbygis.

Kirken smuk. Tornet af Mur, stander Sudvest fra Kirken³⁾; en liden Trap op til. 1 Clok vdj. Kirken tagt meste Parten met Bly. 1 Capel ved Synderside. 2 smaa Cloker i Østerende, offuen offuer muret som i en Skorsten. Huellinger 5 vden Capellet. 1 stor Skab. Altertaffle met 3 store Joduter⁴⁾ paa (bort). 1 Magistrans

¹⁾ Om Præsten og Kapellanen, se Bloch & Næraae II, S. 241 (Crone). Christen Knudsen Digsmed var Broder til Hr. Eskild Knudsen D. i Haarby. (Side 323).

²⁾ d. v. s.: nøje.

³⁾ Kirken omtales 1295 i Niels Hammendsen Litles Testamente. Taarnet staar isoleret c. 25 Al. S. V. for Kirken. Denne bestaar af et Skib med Korsfløj mod Syd (af gamle Granitkvadre og Munkesten), og Vaabenhus mod Vest. Skibets 3 vestligste Fag er ældst — af raa Kamp med Hjørnekvadre. Senere er Koret med Apsis nedreven, og Skibet forlænget med 2 Fag mod Øst. I Korsfløjen er 2 Sandstenskister uden Indskrift. (Trap).

⁴⁾ Jodut = Afgud (se Side 55). — Magistrans = Monstrans (Hostiegemme). — Solgisel = Straaleglorie. — Kiel = Kedel.

(bort). 2 Altere met Taffler paa i Capellet (bort); den ene Jomfrue Maria i Solgitzel (bort), ellers Fløielen met Historier vdgrafuen. Fonten i Capellet, muret met en Kiel (?) vdj. Prædikestolen paa Hiørnet ved Capellet. 1 forgylt Kalck. 2 Meszing Stager og 2 Jerne. Kirkegords Mur klar Kamp. Kirkeladøn ond.

Herregord: Bildeskoff¹⁾ nyligen bygget noget paa (et Stien Husz); Sten Bilde til Kiarsgord.

1 Mølle, Fauriske Mølle, 1 Quern.

Kierte Aa. — Øsberg Skoff.

Fra Fielsted did er mange Berge mellem, oc ligger der ocsaa Fauriske Berger.

Jeg visiterede Aar 1595, den 30te Maj (Fredag for 6te Søndag e. Paaske); kom fra Asnes. Hr. Hans var i Odense. Herredspræsterne var tilkaldt der. Kapellanen [selv] prædikede. Derefter holdt jeg Tale. Kl. 3 Eftm. De vilde ikke give Kapellanen, Hr. Christen, noget Skudsmaal. De ville beraade dem met Knud Bilde. Jeg viste dem vd, vaar det samme. Men nu paa Søndag vilde de giffue Svar. Jeg svarede, at saa kunde jeg ikke være til Stede; de maatte derfor give Provsten Svaret i mit Sted.

13 Eske paa Kirkegorden, ieg vaar der Aar (15)98, den 16de Maj; den Dag om Eftermiddagen blev begravet Fru Barthe Trolle, Henrik Gyldensterns (Hustru) till Iffuersnes²⁾.

Aar 1602, den 2den Juni var Her. Hans oc Her. Christen her paa min Stue i Othensze. Bleff da forligt om Bygning i Gorden. Her. Chresten vedtog at opbyge Gaulen til Louen³⁾ ved den nøre Ende; Hans vilde fly met Tag og fly paa Vegene⁴⁾. Hereffter skal Her. Hans haffue Halffparten aff Sielegaffue, Her. Chresten fanger.

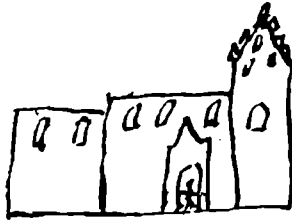
Aar 1605, den 2den Decbr. døde Her. Hans, vdleffuet Mand, from og god.

¹⁾ *Billeskov* er oprettet af Sten Bille til Kærsgaard kort før hans Død 1590 og arvedes af hans Søn Knud. (Trap).

²⁾ Under Husby Sogn staar 18de Maj 1598.

³⁾ d. v. s.: Loen.

⁴⁾ d. v. s.: levere Tag og reparere Væggene.

Barløse.

Visiterede Kl. 6. Morgen oc hørde Her. Lukas (15)89, den 10de August, førind ieg gjorde Theneste oc vide Brudfolket, Morten Brokes Dater oc Erik Mogenszen till Bramlycke¹⁾, Landsdomer i Laaland, oc prædiket samme Dag.

Her. Lucas Michelszøn²⁾, fød i Barløse, Søn af [den forrige] Præst. 46 Aar. Hans Hustru, Kerstine, Her. Pers Konis Søster. Børn: 6 Dreng (3 til Scholen), 3 Piger.

Han talte over Evang. om Farisæeren og Tolderen: 1) om Tolderen, herunder om Bønner, og hvad den vil udrette; 2) om Farisæeren, og hvad der havde fordærvet ham. Han skilte sig middelmaadigt derfra.

Degnen fra Skolen i Assens. 7 Ort. B[yg], Haffre.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken met Torn, paa et høyt Berg. 2 Cloker (en aff dem synder). Huellinger 5. 2 store Meszing Stager³⁾. Fonten i Tornet. Altertaffen: settis Kronen paa Maria (hendis Billede borte), gambel. 1 Alter neden for Choret i Synderside met Taffle paa. 2 Alterer oc Taffler (bort). Prædikestolen ved Synderside. Schrifte- og Degnestole gode, aff got Eg, panelet. Et stor Skab. Kirkegords Mur aff klar Kamp. Kirkeladen god.

Herregorde: Barløsegard⁴⁾, Morten Brok.

Three smaa Øer vj Stranden for Landet⁵⁾, Willom Bang haffuer noget Queg paa. Giffuer til Kirken 7 $\frac{1}{2}$ Vox aff.

¹⁾ Erik Mogensen *Mormand*. til Bramslykke † c. 1603 og gift med Anne Brok.

²⁾ Lukas Mikkelsen Haar (1581—1602, født 1543, var Søn af Formanden: Mikkel Nielsen Haar (nævnes 1567), som havde været Munk, men var gaaet over til den lutherske Lære og havde giftet sig. En af Lukas Haars Søner: Knud blev Præst her efter Faderen, men døde allerede 1616.

³⁾ De 2 Malmstager har Aarstallet 1589 og Morten Broks og Anne Skovgaards Vaabener. Under Koret er den Brok'ske Familiegravelse. Ligsten i Koret over Kannik i Odense Peder Brok † 1486 (Trap).

⁴⁾ *Barløsegaard* midt i Byen var en gammel Hovedgaard, der ejedes af Slægten Brok. Landsdommer Morten Brok (1551—1591) var Slægtens sidste Mand og gift med Anne Skovgaard, Søster til Margrethe S. paa Sanderumgaard.

⁵⁾ De tre Smaaøer udenfor Landet er: Bastholm og Smaaholmene mellem Baagø og Aarø. Bastholm hørte til Kirken (ikke til Sognet) og skulde holde denne med Lys. (Siden 1906 ejes den af en tysk Professor).

Aar 1591, den 17de Maj prædiket ieg offuer Salige Morthen Brokis Lig¹⁾. Var en stor Forsambling.

Aar 1595, den 17de Maj (Torsdag før 6te S. e. Paaske) visiterede (Jeg) Kl. 7 Morgen. Laa der Natten. Jeg holdt selv Tale fra Prædikestolen efter Præstens Anmodning. Waar til Mad hos Frue Anne Skougord oc hendis Søster, J. Karine. Forligte F. Ane oc Her. Lucas, om huis hun fortørnet vaar o. s. v. Hun haffuer fortent af hannem oc hans Børn meget got. Skulle vere forgeffuen vnde vørgeszen²⁾.

Jeg visiterede Aar 1603, den 17de April (Palmesøndag). Alt vel! Spiste Frokost hos Fru Anne paa Barløsegord.

Aar 1604, den 12te Maj var jeg der. F. Ane sende mig 4 Spretter³⁾, 2 Stycker Lax. 1 Kd. kolde Skole⁴⁾.

Tanderop.

40 Tiendeydere.

Aar 1589 visiterede jeg den 10de Oktbr. Kl. 8 (en Fredag). Om Natten fra Huszby did den 9de Oktbr.

Her. Niels Lauritszøn⁵⁾, fød i Føns. 56 Aar. Præst der i 34 Aar. God Prædikant, raaber ikke op. 2 Gang gifft. Krestine, Her. Jørgens Datter i Roenes. — Børn: 7 aff den første (4 leffuendis); 7 ved den siste (5 leffuendis); 1 til Studeringerne nu Poske; er 2 smaa Tuilling, 1 Aar gammel; reder til igen. Hun 28 Aar gammel.

Han talte over Efes. 4: Ifører eder det nye Menneske (Epistelen til 19de S. e. Trin.). 1) Hvorledes det stemmer med Evang.: 2) at afføre sig det gamle og [iføre sig] det nye Menneske; 3) sky Lasterne; 5) at afholde sig fra Tyveri og at arbejde.

Degnen aff Scholen. Var ikke til Stede; han vidste intet om mit Komme.

¹⁾ Morten Brok var død paa sin Gaard 2den Paaskedag, 5te April 1591.

²⁾ Plattysk = tilgivet og glemmt.

³⁾ formodentlig = Sprættesild (Molbechs Dialekt-Leksikon) (Crone).

⁴⁾ d. v. s.: Koldskaal (Crone).

⁵⁾ Niels Lauritsen (se Bloch & Næraae II, S. 328), f. i Føns 1533 (efter andre 1529), Præst her 1555—1595. Gift 2' med Kristine Jørgensdatter fra Ronæs i Udby Sogn. Begges Ligsten ligger foran Alteret i Kirken. Sønnen, Kapellanen Laurits Nielsen blev 1508 Præst i Husby efter Mikkel Hansen og døde der 1638, medens Huslæreren paa Iversnæs: Knud Nielsen fik Tanderup 1598. Saaledes fik Biskoppen det ordnet med Herskabet paa Iversnæs (se Texten).

Begge godt Skudsmaal.

Kirken¹⁾ smuk, met huggen Sten v. d. Døren ind i Skrefftis²⁾ paa Østerside. 5 skøne Huellinger; er 2 offuer Choret, oc indlect met Døre oc Sprinckeler. 2 Cloker, Bly paa Tornet oc Kirken, vden mit paa begge Sider Tegel. Prædikestol neder for Choret. Fonten i Choret. 1 stor Skab. Degne- og Schrefftestol gode. Tafflen: en vng kroner Jomfruen; de 12 Aposteler ved Sider. 2 skøne Meszing Stager. Kirkegords Mur Kamp. Laden god, 2 skøne thrinde Stene i Veggen (?) paa Kirkedør³⁾.

Aa 1: Brendmølle Aa. Denne Aa skiller Vensherret oc Bogherret.

Mølle, Brendmølle, Johan Ruds: 2 Querne. (Møllen staar i Vendsherret oc hans Kolgord⁴⁾ i Bogherred).

Ingen Herregorde; men Eiler Brokenhusis, der er indsat, Frue Tale, begynder at byge en der i Sognet⁵⁾.

Jeg visiterede den 20de April 1594 (se min lille Visitatsbog).

Aar 1595 i December døde Her. Niels Lauritsen. Kaldet stod ledigt til Aar (15)96⁶⁾, fordi Sognebeboerne vilde udelukke hans Enke med 6 faderløse Børn og kalde Kapellanen Hr. Laurits, Søn af den afdøde Præst.

Jeg overnattede der Aar 1598, Natten efter 4de S. e. Paaske (14de Maj). Drog til F. Barthe, Henrik Gyldensternis, Begravelsesze, hun blev begravet Aar 1598, den 16de Maj. Er paa gode Veje⁷⁾: Her. Lauritz bliffuer kallet til Huszby, oc Knud, deris Scholemester, fanger Tanderup igen (saaledes skete det).

Jeg visiterede Aar 1598, den 2den Oktbr.; kom fra Asnes. Jeg holdt Tale. Alt vell!

Aar 1604, den 9de Maj kom jeg dertil om Aftenen Kl. 6. Visiterede den 10de Maj. En ny Taffle (1601) met Katekismens Ord. Degen aff Scholen. Præsten prædikede over Joh. 16: Sandelig [san-

¹⁾ Kirkens Skib og Kor gaar ud i et. Et lille Stykke af Skibet er fra romansk Tid; den gamle romanske Portal med Søjler er nu opstillet paa Taarnets Sydside; en Tympanon er indmuret indvendig over Indgangsdøren. Vaabenhuset er paa Sydsiden af Taarnet og har høj Gavlmad Syd med Kamtakker og Blindinger. Tarvelig Altertavle i Renaissancestil fra 1601 (Billedet dog nyere). Prædikestol i samme Stil og omtrent fra samme Tid. (Trap).

²⁾ d. v. s.: Indgangsdør i Skriftehuset (Vaabenhuset).

³⁾ d. v. s.: i Væggen ved Kirkedøren (formentlig den i Note 1 nævnte Tympanon).

⁴⁾ Kaalgaard = Urtehave, Køkkenhave.

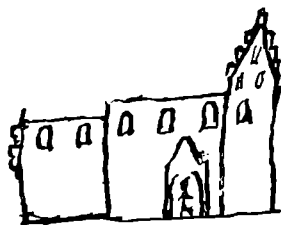
⁵⁾ Fru Tale Emmiksdatter oprettede 1589 Herregaarden *Minendal*, som den Gang hed *Skierbæk*, af 2 Bøndergaarde, der blev bygget sammen; den ejedes derefter af hendes Søn Claus (Trap). Om Ejler Br. se under Gelsted Sogn.

⁶⁾ Aarstallet skal være 1598 (se det følgende).

⁷⁾ Meningen er: Det er godt paa Vej til at gaa i Orden med Besættelsen af Tanderup Kald (jfr. Noten til Side 328).

delig siger jeg eder] osv.: 1 skulle græde osv., Verden vil glæde sig.
1) Hvad Korset er; 2) hvor mange Slags; 3) hvorfra; 4) Forskellen mellem de frommes og de ugudeliges Kors; 5) Korsets Brug.

Her. Hans i Kiarte i Kirken.

Ørsted.

35 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589 fra Kl. 3—3½ den 11te Oktober (Torsdag før [Kongesønnens] Bryllup, 20de Søndag e. Trin.). Overnattede der.

Her. Christen Hersk, fra København. 45 Aar gammel. Frisk til at tale, skynder sig for meget¹⁾. Han var i 12 Aar Hører ved Odense Skole og Kapellan ved St. Albani. — Margret, Her. Jacobs D. i Othense; gift i 10 Aar; ingen Børn. God Husmoder.

Han talte over Evang. om den Værkbrudne, Matth. 9 (Evang. til den foregaaende 19de S. e. Trin.). 4 (Afdelinger): 1) om Sygdom og Aarsagerne til Lamhed; 2) hvorledes Kristus bærer sig ad overfor den værkbrudne; 3) om deres Gerning, som bærer ham; 4) om Tilhørernes Mening²⁾.

God Præstegord og Affuel. Hand haffuer Kronens Part frit.

Degnen fra Skolen i Assens. Var ikke til Stede. 5 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken³⁾ i Byen, skøn, tornet, met Bly alt vden Tornet Tegel. 2 Cloker. Kirkelade god. Kirkegorden (Muren) Kamp met Tegel offuen paa oc ilagd met Kalk. Huellinger 5, 2 i Choret, oc Alteret høit op. Tafflen: offuen paa Crucifixet, paa høire J. Mar., paa venstre Mar. Magd.; vnder Tafflen Maria met Barnet i Armet, Maria met Albaster Krucke, en Bisp paa den anden Side; paa

¹⁾ Texten skal læses nimium, ikke minium.

²⁾ I Stedet for indicium (Angivelse) skal der vist læses iudicium (Dom, Mening).

³⁾ I Sydturen paa Vaabenhuset (mod Syd), som er af gl. Granitmateriale, er en Runesten, hvorpaa er udhugget St. Jørgens Kamp med Dragen. I Koret et stort, sentgotisk Krucifix. Altertavlen er et smukt Renaissance-
arb. fra Beg. af det 16de Aarh. (Billedet er nyere) med Akelejernes og Sparrernes Vaaben. Smuk Præste- og Degnestol (paa den sidste staar Aarstallet 1556) (Trap).

Fløelen de 12 Apostler. Prædikestolen ved Synderside, ond. 2 Meszing Stager. Fonten i Tornet.

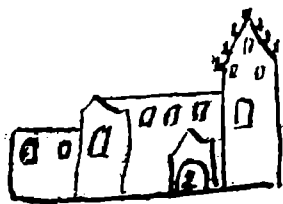
N.B. *Han forærede mig Titus Livius Historie i Folio; jeg havde hverken bedt derom eller ønsket den.*

Herregord: Ringerop (byget vel 1600)¹⁾ Gabriel Knudszen. — Østerskoff, Erik Herdenbergs, oc Badslund²⁾ til Byen.

Aar 1595, den 31. Maj visiterede jeg Kl. 3 Eftermd. Jeg holdt selv Tale fra Prædikestolen. Begge godt Skudsmaal. Overnattede der. Hr. Peder i Skydberg var til Stede ved Aftensmaaltidet. Præsten var bleven tunghør siden min første Visitats.

Jeg visiterede Aar 1600, den 30te April (Onsdag før 1ste Maj) Kl. 8 Form. Overnattede der.

Kirken tagt nu vden Tornet met Bly. En ny Prædikestol effter den i Gamtoffte, indsat (15)98. Gabriel Knudszen holder Husz iblant paa sin Gaard, Ringerup. Var inthet i Kirken. [Præsten] *forærede mig Senecas Værker uindbundne*³⁾.

Kyng.

50 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 16de Oktbr. (en Torsdag) Kl. 8.

Her. Rasmus Hanszen⁴⁾, fød paa Sleten. 40 Aar gammel. *God Stemme.* — *Mette*, Her. Hansis Dater i Nørrebro. Gifft 3 Aar. 1 Barn er død.

Han talte over Joh. 14: Eders Bedrøvelse skal vendes til Glæde.

1) *Hvad Korset er; 2) Aarsagerne til Korset; 3) hvad der er Korsets Skelnemærke; 4) hvorledes vi frigøres ved Korset.*

Degnen, Lauris, Sædedegn, Olding, har i Sengen sin svagelige Kone. 10 Ort. Degn her i 36 Aar. Skal give til Skolen i Assens 1 Ort. Byg efter sit Løfte.

¹⁾ Krengerup — tidl. ogsaa kaldet Frederikslund — er oprettet til Hovedgaard af Landsdommer Gabriel Knudsen Akeleye († 1608), som efterlod den til sine Sønner: Sigvard († 1659) og Torbern; den sidste har 1617 opsat et Epitafium i Kirken over sine Forældre; den nuværende Hovedbygning er fra 1772 (Trap).

²⁾ Basselund Skov er ved at forsvinde.

³⁾ der skal læses illigatis i St. for illegatis.

⁴⁾ Rasmus Hansen (1581—1630) skal have været yderst fattig; „han havde næppe til at købe et Par Hoser for“. Wiberg skriver, at han var mistænkt for Trolddom.

*Kirken*¹⁾ grøn inden vdj. ilde fardige, tornet, met Holsten vden meste Parten offuer Kirken ved Tornet noget Bly; paa den anden Side noget Bly offuer Kirken. Huellinger 6. 1 Capel (1 Huelling) ved Norderside. Tafflen: *Kristi Korsfæstelse* met Reffueren; Fløyerler: *Kristi Lidelse*. 1 Clok. Prædikestoel Synderside. 2 nye Stager; 3 affsat²⁾ gamble Stager. Fonten i Tornet. Er 1 Alter vdj Capellet³⁾, en slim Taffle paa (skal neder). Kirkelade offuerste nederfallen mangedsted. God Degnestoel. Skarns Skriftestoel.

Søholm⁴⁾ Gabriel Skinckel, Frue Anne.

Køng Sø er Gabriels; løber 3 Møller aff: 1) Gabriels, 1 Quern; 2) Capitens⁵⁾, 1 Quern; 3) de Belkers, 1 Quern.

Ingen besynderlig Skoffue vden lidet, Gabriel oc 1 Gord til haffuer.

Jeg besørgede i Guds Navn alle og enhver af Distriktet Baag Herreds Kirker [i Løbet af] 7 Dage i Aaret 1589.

Aar 1596 den 27de Marts sambyctcke W. Christoffer Walkendorff met mig ved Hr. Axel Giøes Mellemkomst, at Rasmus Jørgensen, S. M. Jørgenszøn⁶⁾ her i Othensze, maa være residerendis Sogne Degen till Kyng Sogen oc holde sin Förplict, mig gifffuen til Scholen (¹/₃ Ort).

Aar 1596 visiterede jeg den 23de Maj (6te S. e. Paaske). Kirketornet forfallen paa Westerside paa Taget oc anderstede. Gav G. Gabriel en Paamindelse. Alt vel der!

Jeg visiterede Aar 1602, den 13de Juni [Søndagen] om den store Nadvere. Her Rasmus siug i 13 Vger, leiløs i Hender oc Føder. *Jeg prædikede selv.* Her. Jens i Flemløsze holt Mesze⁷⁾. *Begge [fik] det bedste Skudsmaal. Alt vel!* Fik Her. Hans fra Klinte til Capellane.

Aar 1603 var stor Død, oc hans Hustrue bort døde. Siung der Albret Hanszen midelertid; sambyctckt Anno 1603 S. Michels Aften effter Her. Hansis Schriffuelsze til Paaske, om hand forbedre sig.

¹⁾ Spor af Kalkmalerier med Indskrifter og Aarstallet 1563. Altertavle og Prædikestol er nyere. Den gamle gotiske Degnestol med Pult fra 1490 findes i Odense Stiftsmuseum.

²⁾ d. v. s.: kasserede.

³⁾ Den nordlige Sidefløj kaldes endnu „Kappelen“.

⁴⁾ Søholm ejedes af Gabriel Skinkel († 1600) Svoger til Philip Heidersdorf, som ejede Gaarden 1535 (Jfr. Side 315) Efter Gabriel Skinkels Død ejedes den af hans Halybroder Niels Skinkel. Den gamle Gaard — sløffet før Aar 1800 — laa paa en Holm ved Søens vestre Bred (Trap).

⁵⁾ „Kaptajnen“ er sikkert den under Haarby Sogn nævnte Kapt. Alex. Durham, og Møllen er den Side 324 nævnte. De svenske Bjelker ejede Frøbjerggaard i Orte Sogn (se Noten til dette). I en Retstrætte fra 1606 nævner deres Foged, at Køng Mølle med Dam, Dæmning og Dambund . . i over 45 Aar havde fulgt Bjelkerne og Banér'erne i Sverige.

⁶⁾ d. v. s.: Søn af sal. Mester Jørgen.

⁷⁾ d. v. s.: Altergang.

Skydberg.

24 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 11te Oktbr. Kl. 11 (en Lørdag).

Aar 1589, den 9. Avg., ieg anden Dag viet Morthen Brocks Dater i Barløse Kirke til Erik Mogenszøn, Landsdomere i Laaland, var ieg i Kirken.

Her. Peder Hanszen¹⁾, fød i Othensze, Gregers oc Oluff Hanszøns Broder. Ung Mand, 38 Aar; flinskallit, lidet Skeg. Prædiker opbyggeligt. (Gorden vel byget). Ægtede Formandens Enke Anna, korpulent. God Husmoder, Her. Christens Søster i Kierthe. De har ingen Børn. Med sin første [Mand] har hun 5 Børn, Degen i Kierthe hafuer hendis Dater; 2 Piger oc 2 smaa Drengene til.

Han prædikede ikke her paa Grund af Sygdom. Han prædikede i Annexet Kl. 2 [over] Lukas 7 (om Marie Magdalene). 1) Hvorledes man skal efterligne Synderinden i (hendes) Bod; 2) hvilke Grunde der skal bevæge os til Bod.

Degnen, Poul, Sædedegn. Har af begge Sogne 12 Ørter: [af Skydebjerg Sogn]: 7 Ort. Skal give 8 Skpr. til Skolen i Assens. — Godt Skudsmaal.

Kirken tornet, liden, tagt med Bly vden paa Tornet met Sten. Cloker²⁾ i Tornet; 2 smø offuer Choret. 4 smaa Huellinger vnder Tornet oc Kirken³⁾. Prædikestolen Synderside; Fonten der hos. Tafflen gambel; offuen paa Maria met Kristi Legem, nedertaget aff Korszet; gambel Gud neden hos Maria, hvem han kroner; Aposteler paa Sider. Magistrans ved Alteret (skal bort). 2 Thin Stager. Kirkegords Mur met Campsten alene. Kirkeladen god.

Berette Hr. Peder, at Dag ote Dage tilforne var Huellingen sat alle fire met Fluere saa tet, at mand inthet huit kunde se der paa, oc røget Suamp hialp inthet, end til at hand motte smøge dem med Langhalm; fald saa mangfold neder, at de motte bere dem vd vdi Troue⁴⁾. Sad end nu nogre tilsammen i Claser, ieg var der.

¹⁾ se Bloch & Næraae II s. 282.

²⁾ Her er vistnok udfaldet et; 2.

³⁾ En Del af Taarnet og af Skibets Mure er af raa og tilhuggen Kamp. Men det meste af Kirken er fuldstændig ombygget i 1850. — Tarvelig Altertavle i Renaissancestil fra Beg. af det 17de Aarh. — ligesaa Prædikestolen (Trap).

⁴⁾ Trug.

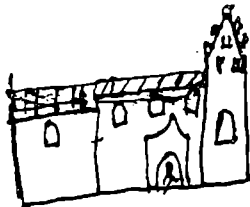
1 Mølle, 1 Quern, Skydberg Mølle (oc Dām), løber aff Aarup Aa, som kommer aff den store Maase, Aals Mose¹).

Aar 1595 visiterede jeg 6te S. e. Paaske (1ste Juni) Fra Orte did. Jeg talte selv fra Prædikestolen paa Præstens Opfordring. Knud Daa ind met Fruen vnder Prædiken²). Degnen fra Skolen. Begge godt Skudsmaal.

Er et Stycke Eng (er ved 5 Les Høe) til Degnebolet. Onte ieg³) Her. Peder, for hand skal age Degen med sig mellem Kirkerne oc giffue hannem Mad. Der fra til Rørup om Morgen.

Aar 1600 visiterede [jeg] den 30te April (en Mandag) Kl. 1 Efterm: kom fra Ørsted. Alt vel der!

Der fra 1ste Maj til Rørup.

Orte.

Annex til Skydberg. — 26 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589, den 11te Oktbr. Kl. 1 Efterm. (en Lørdag). Degnen, den samme Poul. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken⁴) i Byen, tornet. 5 Huellinger. Bly alt vden Tornet. Clok 1. Alter Taffle: offuen paa Anna, Maria kronet, met Barnet mellem dem (er nøgen); neden for Crucifixet; Maria oc Aposteler ved Siderne. 2 smok Thinstager. 1 Magistrans ved Alteret (bort). Kirkegorden (Muren) met Kamp, god. Kirkeladen god.

Orte Skoff, Frøberg Skoff, Langvad Skoff, Peierop Skoff. — En stor Mose, kallis Rise Mose⁵).

¹) Vistnok: Ulsmose i Orte Sogn (jfr. Oversigten S. 299).

²) Knud Daa synes at have boet enten i Sognet eller i dets Nærhed; det er vistnok Knud Daa til Hestholm, som 1592 blev gift med Anna Mogensdatter Harbou (?).

³) Jeg undte = Jeg overlod ham.

⁴) Kirken er indviet til St. Nikolaus. Det meste af den (undt. Taarnet) er opført c. 1850. Den middelalderlige Altertavle findes endnu. 1 Crucifix og en Figur af en Bisp fra gotisk Tid. Gamle Stolestadeforstykker, dels gotiske, dels fra Renaissancetiden, Prædikestolen er fra 1625 (Trap).

⁵) Danske Atlas VI, 653 nævner, at der i en stor Mose findes Ruiner af et Slot; ved Aalsmose er der i det 19de Aarh. paa Ladegaards Mark fundet Bygningsrester („Ladegaard“).

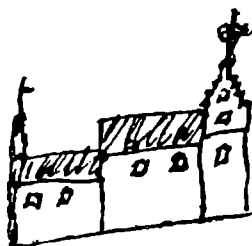
Frøberggord¹⁾, hører de Belcker til i Suerig; ingen Adel paa. Aar 1595, den 1ste Juni (6te S. e. Paaske) visiterede [jeg] Kl. 7; kom fra Ørsted. Jeg talte selv fra Prædikestolen, efter Præstens Anmodning.

Degnen fra Skolen. Begge godt Skudsmaal. Degnen ville komme teligen²⁾. De hagede giarne til begge Sogne en sidende Degen.

Aar 1597, Jule Afften beuilget ieg *Herman Markussen* disze 2 Sogner, effterdj Her. Peder oc Sognemændene haffde hordeligen claget, at de, der vaare aff Asnes Schole, kom iche did telige noch; læsde iche helder met Vngdommen. Och W. Knud Rud, Lensmanden, haffde beuilget hannem, mig vuitterlig, met saa Skil, hand skal giffue 3 Ort. Byg aarligen til huer Helligtrekonger Dag til Asnes Schole, og Sognefolcket skal holde deris Børn til hannem, at hand læser *Katekismens* Lerdømme med dem. Huilcket hans Breff, mig giffuet, om hand iche holder, da at fra stande Sogner, som det liuder, til Asnes Schole.

¹⁾ *Frøbjerggaard* — eller rettere Frøbjerghus — er vistnok bygget af Berneke Skinkel, som nævnes dertil 1397. Datteren Cecilie blev gift med Rigsraad Peder Hogenskild; fra hans Fætter Arent H. og dennes Sønnesøn gik Frøbjerg over til de svenske Bjelker. — Men ogsaa Bernekes Søn *Otto* havde Arv i Frøbjerg, ligesaa *Lauge Brok* til Estrup, hvis Datter Margrethe blev gift med Nils Clausen Sparre († c. 1505). Deres Datter Karine blev gift med Peder Turesen *Bjelke*, hvis Søn Niels Pedersen Bj. (druket 20.5.1550), der var gift med Anna Hogenskild († 1591), fik Godset overdraget ved Mageskifte af Kristian III. Men Forholdene er meget udviklede, da der var Ejendomsfællesskab. Selve Gaarden var vist allerede 1589 i Forfald, da den næsten aldrig var beboet af Ejerne. (Se iøvrigt Hist. Samf. for Odense-Assens Amters Aarbog for 1914 S. 227 f.). Paa Jacob Madsens Tid var Ejerne vist Niels Bjelkes og Anna Hogenskilds Børn: Rigsraaderne Hogenskild, Clas (henrettet 1600) og Ture Bjelke, samt Farbroderen Ture Pedersen Bjelke og dennes Søster Margrethe († 1557) og gift med Axel Banér til Djurholm († 1554) og deres Børn.

²⁾ d. v. s.: tidlig.

Wissenberg¹⁾.

Jeg visiterede og var der den 19de Maj (6te S. e. Paaske, Aar 1589. Præstegord Fulevig²⁾.

Her. Anders Laurszen³⁾, fra Bogense. Han Hustru, Marine, M. Michels Dr. 5 Børn; 1 Dreng i Asnes Schole.

War siug (jeg var i Kerken) aff Skørbug; holdt Her. Jesper Lang for sig, som prædikede i høj Grad ulærd. (Siden er han bleven forsørget i Norge).

Han selv og Degnen fik det bedste Skudsmaal af Sognefolkene. Jomfru Magdalene var ikke i Kirke.

Bønderne paa mente at holde deris Børn for Degnen, och Degnen at læse met dem.

Kirken en aff de smukkeste i Fyen⁴⁾, tagt alt met Bly; 1 lidet Spir paa Østerende met Bly; Tornet tagt met Stentag. Feiler inthet paa Kirken. En herlige Prædikestoel met Hymmel offuer. En ond Taffle. Funten neder i Kirken. 2 Altere og Taffler (bort). Ligger vdi Kerken vnder 1 huid Sten for Alteret begraffuit Jomfrue Margret Emiksd., oc Jomfrue Magdalene, hendis Contrafej ocsaa vdhugget, Anders Emichsøns Døttre till Stensgord⁵⁾. Stenen offuer Jorden forhøyt⁶⁾. Ingen Træ paa Kirkegorden.

Wdj Sognet i Herregord, Greffteberg, hører Kronen till; er

¹⁾ *Vissenbjerg* Sogn hører nu til Odense Herred.

²⁾ Præstegaarden hed *Fuglevig* og laa tidligere nedenfor Bakken.

³⁾ *Anders Lauritsen*, f. i Bogense, Student 1531., var Sognepræst her 1588, døde c. 1604 og var gift med Mariane Mikkelsdatter, Datter af Formanden, Provst *Mikkel Nielsen*. Han efterfulgtes af sin Søn: *Laurits Andersen Fuglevig* († c. 1632). (Jfr. Bloch & Næraae II S. 336.).

Kirken er en af de største Landsbykirker paa Fyen, c. 64 Al. lang og 16 Al. bred. Den gamle Altertavle fra c. 1520 er ophængt paa Nordvæggen og forestiller i Midten Korsfæstelsen og paa Fløjene Apostlene. Korets Sidevægge har et højt Panel med Foldeværk fra Beg. af det 16de Aarh. Rytterspiret over Koret er nu spaantækket. *Prædikestolen* er et dygtigt Snitværk i Højrenaissance fra c. 1580 (Himlen er nu borte).

⁵⁾ *Anders Emmiksen* var gift med Agnete Jacobsdatter Reventlou.

⁶⁾ d. v. s.: ophøjet.

forlont Jomfrue Magdalene Emiksd. vj Mageskiift hendis Leffs Tiid¹⁾).

Her. Anders 1 liden Sø.

1 Mølle met 1 Quern. Grøffteberg Mølle, 1 Quern. — 1 Birk.

Aar 1591, den 16 Maj (6te S. e. Paaske) visiterede ieg der. Jom. Magda. inthet i Kirken. Drog Her. Anders oc ieg neder till hende oc fik Mad.

Prædiket Her. Anders *over selvfølgelige Ting*²⁾ „Hor kommer i tripende i Dieffle Naffn? triper føre affsted i Fendens Naffn!“.

Aar 1595, den 4de Juni (Onsdag for Pentze Dag) sende ieg M. Hans Perszen oc Jens Jacobszen til Her. Anders fra Ouby, de skulle tillsige hannem, at Folcket motte komme til Kirke om Torsdagen; men gantet sig der met³⁾ [og] vilde ikke; kunde inthet visitere der fore.

Jeg visiterede Aar 1595, selve Marie Besøgelses Dag⁴⁾. Overnattede om Natten hos Hr. Anders paa Tilbagerejsen fra Jylland og Ribe. Begge godt Skudsmaal. Clagdis, Deinen gik iche neder paa Guluet at siunge. Han lovede at forbedre sig. Alter Guluet er slet ingen Affset⁵⁾ for Altergæsterne. Præsten, som er Kirkeværge, lovede at rette dette. Sognefolcket clagde, at de fik inthet Øl for Kirke-thinden, de og⁶⁾.

Aar 1598 visiterede jeg 4de S. e. Paaske (14de Maj) Kl. 5; (kom) fra Othensze. Han talte *over selvfølgelige Ting*²⁾ omtrent som sædvanlig. Han talte 1) om Kristi Bortgang; 2) om Helligaandens almindelige Gerninger. Alter Guluet inthet forhøiet til Altergæsterne. Han har lovet det, men holder det ikke. Sogne Folck beger Thiende Øl for Kirkens Thiende. 2 Altere oc Taffler bort, oc 2 Stole i Steden. Til Tanderup Afften, at prædicke offuer F. Berte, Henrik Gyldensterns S. F., paa Iffuersnes (16de Maj).

Jeg visiterede Aar 1601, Søndagen om: Vogter eder for de falske

¹⁾ 30.5.1583 udstedte Fr. II Livsbrev for Jomfruene Magdalene og Margrete Emiksdøtre til Millinge paa Vissenbjerg Birk uden Afgift. Jomfru Margrete døde dog allerede Aaret efter. Jomfru Magdalene giftede sig 1591 — 70 Aar gl. (!) — med Erik Bille til Kærsgaard (han var da 30 Aar gl.). Han flyttede saa til Grøfftebjerg og optræder der paa sin Hustrus Vegne. Der var idelige Klager fra Bønderne til Kongen over Overgreb fra de 2 Jomfruer og fra Erik Bille. Magdalene døde 3.-4.-1598 og hendes Mand 26.1.-1641. Efter hendes Død blev Karl Bryske til Margaard forlenet med Vissenbjerg Birk.

²⁾ ἀκόλουθα se Side 281, Noten.

³⁾ d. v. s.: han slog det hen i Spøg. Ouby er vist = Nørre Aaby.

⁴⁾ d. v. s.: 2den Juli.

⁵⁾ d. v. s.: Knæfald.

⁶⁾ d. v. s.: agede, korte. — Ifølge Kr. III's Reces af 30te Oktbr. 1536 skulde Modtagerne af Tienden give Bønderne Øl og Mad, naar de leverede Tienden.

Profeter. Her. Anders prædiket. 8 Faddere aff Barn 1 Barn. Jens Degen, houlbenet, kom der 1601; Michel Degen dømt fra Kallet (han var Kaj Bruski Kellersuen). *Alt vel!* Ville haffue Stole Stade skifft oc Øl for Kirkethiende. Sagde, det at komme Regenscab Prousten¹⁾ ved eller Lensmanden.

¹⁾ formentlig Elias Eisenberg (se under Gamtofte Sogn).

XII.

Vends Herred.

Wendsherred.

Forskellige Meninger [om Navnets Oprindelse]:

- 1) Vandsherret, aff meget Vand paa tre Sider;
- 2) Vesterherret, for den ligger Vesters i Landet;
- 3) Vendeherret, for den vender for¹⁾ Jylland.

Hvorfor [staar der] i Seglene: WE?²⁾

Hørde Regenscab i Hospitalet medlertid fra 6te Maj.

19 [Kirker]:

1. { Medelfar: Her. Oluff Pederszen, fød vj Medelfar; der
i 27 Aar Sognepræst. 7 Børn.
Hans Johanszen, Hensgaul.
2. { Kauslund: *Annex*, 1 Capellane.
Gamborg: Her. Erik Perszøn.
3. { Fiøns: Her. Peder Jørgenszen, *født samme Steds.*
Patronatsretten til Iffuersnes.
Øsløff: *Patronatsretten* ocsaa til Iffuersnes.
Thyberinggord, Coruits Wiffert.
4. { Eyby: Her. Oluff Erikszen, *født i Assens.*
Anna. Hun 3 Gang gift. 2 med huer de første,
3 ved den siste.
Patronatsretten til Iffuersnes.
5. { Balsløff: frij³⁾.
Wby: Her. Jørgen Lauritszen, *fra Middelfart.*
1 Capellene, Her. Peder Hanszen. (Wiby aff-
brot).
6. Husby: Her. Michel. Her. Lauritz Nielszen.
Patronatsretten til Iffuersnes.
Iffersnes, Henrik Gyldenstern oc Gabriel.
7. Weilby: Her. Peder Hanszen, *født samme Steds.*
Patronatsretten til Dallomcloster.

¹⁾ d. v. s.: imod

²⁾ Med Hensyn til Herredsseglene henvises til Afbildningerne i Odense og Assens Amters Aarvog for 1917. Vends Herreds Segl fra 1648 viser en svømmende Svane med en Ring i Næbbet.

³⁾ Balslev Kirke hørte under Kronen indtil 1665, da Iversnæs fik Patronatsretten imod den tilsvarende af Ejby Kirke (Kronens Skøder II, 216 ff).

8. { Asperup: Her. Eiler Ottheszøn, *fra Bogense*, vng Mand, haffuer Capelan, Her. Lauritz Jacobszen, *Søn af Hr. Jacob i Odense*.
9. { Rorsløff: 1 Capellane.
Ouby¹⁾: Her. Ip [Andersen], haffuer 1 Capelane. Her. Hans, ieg ordeneret [15]88.
10. { Endsleff.
Brenderup. Her. Hans Trogelszen, gambel, *har en Kapellan*: Her. Mats Hanszen, vgifft. — Kersgord, Sten Bilde.
11. { Fielsted: Her. Nels [Hansen], gambel. *Sønnen*, Her. Hans did, *Iste S. i Advent* [15]91.
12. { Harndrup.
Gielsted: Her. Christen Huid, *Jyde*. Hynderoppgord, Knud Rud; nu 2 Bynder paa. F. Sophi Daa bode i Seland paa Bunderup²⁾, haffde Otte Huide.
- Rørup: 1) Erholm, Johan Norby (nu i Stuberup [15]89) oc Otthe Norby, nu Inger Clausdr., Sælige Anders Perszøns, Eiler Brockenhuszis Søster paa Nachebøl. 2) Frue Tale Emichsdr., Eiler Brokenhusis, der er indsat³⁾, till Syndergorde.

Kirker 19, er 17 met Torn paa oc 2 vden. 5 er [der] *Patronatsret* til. Sognepræster 12, Capellaner 5.

Herregorde 6. Slot 1, Hindsgaul; 1 affbrot i Gamborg Sogen, kaldis Houborg⁴⁾.

1 Birk, Gamborg. — 5 smaa Søer. Mose 1, stor.

3 Fiorde (Bolding Fjør⁵⁾, en ved Rysbro⁶⁾, en vendis paa Eskø[r] Mark⁷⁾).

18 Vandmøller; 4 met 2 Querne, 14 met 1 Quern.

7 Weirmøller. — 1 Hestemølle, Mats Rygberg Herre fore.

Øer: 1) Fennø, 3 Gorde paa, Medelfar Sogen.

2) Fenø Kalff, ingen Husz.

3) Suinø, var en Herresæde paa i Mester Anders Globbs

¹⁾ d. v. s.: Nørre Aaby.

²⁾ rimeligvis Hovedgaarden Bonderup i Tostrup Sogn, Merløse Herred; den ejedes af Otto Norby († 1592).

³⁾ d. v. s.: fængslet.

⁴⁾ d. v. s.: Højborg.

⁵⁾ „Bolding Fjord“ er vistnok Baaring Vig.

⁶⁾ *Risbro* laa ved Hovedsø, S. Ø. for Føns (se Historisk Samf. for Odense og Assens Amters Aarvog for 1920, S. 527 ff.).

⁷⁾ *Eskø* i Husby Sogn S. for Tybrind. Meningen er: „strækker sig ind til Eskø Mark“ (nl. Tybrind Vig).

Tiid oc Anthonis Bryskis¹⁾, ligger vdj Gamborrij Sogen. Matts Røgberg er Landsherre paa²⁾.

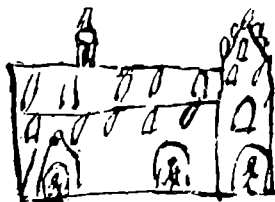
4) Brantzø eller Ebrandsø, vdj Huszby Sogen ved Iffersnes. 1 Gord paa.

Skoffue smo vden Føns Skoff, er 1 Mil lang. Er slet³⁾ Herret inden vdj. Skoffuene ligger paa begge Sider vd met Søen — er 23.

Aaer sex: 1) begyndis i Gryszvad, løber vdj Haffuet ved Brende Mølle, skiller Wendsherret oc Bogherret.

2) begyndis i Eiby Mose, Øster Brenderup Kerke, vdj Haffuit ved Olding . . .⁴⁾.

1, som er den siette, begyndis i Kongeskoff, løber i Kostrup Mølleddam. — 3 Becke.

Medelfar.

[Jeg visiterede] Aar 1588, den 20. Maj.

Præsten, Hr. Ole Pedersen, Stedets Præst og Provst⁵⁾. Blev anclaget først for mig aff Hans Johanszen paa Henszegaul⁶⁾ udj Borgemesters (som var siug aff Podal)⁷⁾ oc Raadens Neruerelsze, at hand var ubegriblig i hans Ord oc Tale. *Senere i Kirken (da) ieg gjorde*

¹⁾ Anders Glob, Magister, kongelig Rentemester m. m., var 1512 af Kong Hans bleven forlenet med Vor Frue Provsti i Odense, under hvilket Gamborg Birk (fra Dr. Margrethes Tid) laa. Han døde i Febr. 1546 og ligger begravet i Gamborg Kirke.

Antonius Bryske til Langesø, Rigskansler, fik dernæst Vor Frue Provsti, han døde ugift 1566, begravet i Vigerslev Kirke, hvor hans Ligsten findes (se Hist. Samf. for Odense og Assens Amters Aarbog for 1920 S. 539 ff.).

²⁾ Om Mads Ryberg se under Middelfart Sogn.

³⁾ slet = fladt, bart.

⁴⁾ „Olding“ er ligesom „Bolding“ vist en Fejlskrivning for *Baaring* (se ovenfor). Nr. 2 er Grimerlykke Aa. Nr. 3, 4 og 5 kan ikke læses, da Manuskriptets Kant er beskadiget.

⁵⁾ Ole Pedersen Bang, f. i Middelfart 1529 og Søn af Formanden: Mag. Peder Hansen Bang, blev resid. Kap. i Middelfart 1552 og ved Faderens Død Sognepræst 1556, Herredets Provst fra 1572, død 1592. Gift med Margrethe Thygesdatter, der senere ægtede Eftermanden. De havde 8 Børn.

⁶⁾ Hans Johansen Lindenov (den yngre), (f. 1542, død 1596), blev 1573 Lensmand paa Hindsgavl. Han var gift med Margrethe Rosenkrantz. De gav 80 Rdl. til de fattige i Middelfart.

⁷⁾ Podal, d. v. s. Podagra.

hans Skodsmol, gaff de hannem et got Vindisbyrd om Lerdom oc Leffnet, men claget, at hand var vbegribelig i Prædiken etc. Var begerendis alle, hand vilde holde en Capelane; selff de vilde end helpe till hans Løn at forbedre. *Han har 7 Børn, een giftefærdig, Margrethe, 15 Aar gammel. Hans Hustru var for Tiden frugtsommelig.*

NB. Att hans Dater kand fange en lerd Person oc effter hannem Kallet (maa forsøgis).

Hørde ieg Her. Oluff prædike, oc tilforne i S. Knuds Kerke Aar [15]88, den 26de Februar. *Det er sandt, hvad de siger om ham.*

Capelanen, Her. Mats¹⁾ haffuer Causlund Degen Renthe, Scholemester er tillagd (*imod al Ret*).

Scholemester, *Jesper*, oc Her. Peder i Weilby [klagede over], at Henrik Bang, Borgemester *hersteds*, haffde fest Weilby Sogen til sin Søn, Hans Bang, aff Absolon Gye paa Dallum, som haffuer *Patronatsretten* til Kerken. Henrik sende mig Breffuet, lydendis, att efftherdj den gamle Degen er affdød, fester hand Henrik den till hans Søn, Hans Bang²⁾, meden hand haffuer Dalum Forlening; vil hand ocsaa vidre forfremme sig³⁾, at hand maa holde en Sincke⁴⁾ der till aff Scholen. Der er en gambel Degen, er den Sinckis Fader; hand helper hannem at siunge. (Den Sincke, der siunger, duer inthet).

Jeg antuorde⁵⁾ Raadet Copi af K^o Mats Breff, at y de smaa Scholer skulle Scholemester forsees met Hørerren met Kost aff Byen, oc de loffuide got (er ocsaa giort met Scholemester, icke Hører).

Kerken inden v^{dj} ilde fardige⁶⁾. Ligger Garn v^{dj}. De begerer nogen Help. 1 Capelle neden for Choret, 1 till Scholen ved Choret, 2 Affset⁷⁾ høie. Offuer Choret Huelling, ellers Lofft offuer Kirken oc Affset.

Skolen ilde fardige. Værgerne lovede at reparere den; loffuit at tage det Alter neder i Kerken, Jomfrue Marias Billit paa.

¹⁾ *Mads Pedersen*, resid. Kap. til Middelfart — Kavslunde, død eller forflyttet 1602.

²⁾ Meningen er, at Axel Gjøe bortfæster Vejlbys Sogns Degnekald („den“) til Henrik Bang til Fordel for dennes Søn Hans.

³⁾ forfremme sig = gaa frem, forbedre sig.

⁴⁾ „Sinken“ kaldtes Disciplene i Latinskolenes nederste Klasse (Forberedelsesklassen).

⁵⁾ d. v. s.: overleverede.

⁶⁾ Allerede 1574 var Kirken forfalden, hvorfor den fik Lov til at tage Mursten fra den nedlagte Viby Kirke i Udby Sogn. Prædikestolen er et godt Snitværk fra 1595. Alteret er senere. 1507 nævnes flere Sidealtre i Kirken: 1) et for Jomfru Marie, 2) et for St. Mauritius, 3) et for St. Birgitte, 4) et for St. Nicolaus (Kirkens Værnehelgen), 5) et for St. Anna (til hendes Alter hørte et St. Anna Hus i Mørkegyde) og 6) et for St. Andreas; endvidere et Hellig Trefoldigheds Kapel og et Hellig Kors Kapel.

⁷⁾ *Afset* betyder paa første Sted: *Trin*; paa sidste Sted: *Sideskibene*.

Var i Scholen echon 5 i Scholemesters Lexe; kunde ingen aff dem componer¹⁾.

Haffuer 1 Hører, Peder, lidet Indkom; kand inthet siunge saa gott.

Hans, Her. Jensis Konis Søster (?) i Asnes²⁾, Hører (15)89.

Aar 1589 visiterede jeg vdi Medelfar. Var i Scholen den 6te Oktbr. mellem 4 oc til fem. Vdj Scholen da 56 Personer. 7de [Oktbr.] talde met Borgemester oc Raad i Kirken. Min Søster oc Christen Laugeszen der. Forterde³⁾ der 4 Daler.

Aar 1589, den 1ste Decbr. [var jeg] vdi Medelfar. Talde Borgemester om den Peder, der var Hører, stiller sig ilde⁴⁾.

Er et Slot i Sognet, Hindsgaul (Hegnesgaul); haffuer haffd Naffne tilforne Grimborg aff en Kempe ved Naffn Grim; hede ocsaa Hegnes. Skoffuen Hegens. Hans Johanszen til Hundsleff⁵⁾.

Weir Møller: 3. — 1 Hestemølle i Byen.

Aar 1590 (Colding Markit) i Scholen.

Aar 1591, den 20de Avg., jeg kom fra Weile, var der om Kirkens Bygning.

Mats Ryberg⁶⁾ lod mig see hans Fundats, giort (15)90 paa 100 $\frac{1}{2}$ danske, aarligen 8 $\frac{1}{2}$ eller 2 Dr., til fattige Scholebørn, huer S. Michels Dag inden Middag; oc huis de bliffuer lenger⁷⁾, stander til Brøde 4 β , oc siden 4 β huer Dag, til Renthen bliffuer aflagd, oc købis Vadmel i Colding Markit fore. Sognepræsten haffuer Foruaring oc Fundatzen, oc lyder paa hannem, Scholemester oc Kirkeverger effter Matzis Død at vdskiifte etc.

I M. Nielsis⁸⁾ Visitas B. finder ieg, at Anno 1563 haffuer alle Præsterne contribueret to Daler til Hjælp for Skolemesteren i Middelfart. Skal forhøjes næste Aar.

¹⁾ componere = skrive (latinsk) Stil. Lektie = Klasse.

²⁾ Høreren Hans var vist gift med en Søster til Præsten Jens Hansens Hustru i Assens.

³⁾ fortærede d. v. s.: udgav.

⁴⁾ d. v. s. opfører sig slet.

⁵⁾ skal være Hundslund.

⁶⁾ Raadmand Mads Nielsen Ryberg stammer vist fra Gamborg, hvor hans Fader, Niels Sørensens Ligsten med Aarstallet 1573 og Bomærke findes i Kirken. Han nævnes Side 343 som Ejer af Svinø og synes at have samlet en Del Jordegods i Omegnen af Middelfart. Sønnen, Niels Madsen Ryberg, blev 1617 Præst i Middelfart. Mads R. var gift med Birgitte Hansdatter Bang. Der var to Raadmænd i Byen.

⁷⁾ Meningen er: hvis det gaar over Tiden (med Udbetalingen), skal der bødes 4 Skill., indtil Renten bliver erlagt. Forvaring = Bestyrelsen. Udskifte = uddele.

⁸⁾ Mester Niels Jespersen (Viborg) var Jacob Madsens Forgænger som Biskop fra 1559 – 1587.

NB. Skal Præsterne i Wendsherret giffue af deris Calente Gotz¹⁾ til Scholemesteren i Medelfar, ligesom de tidligere havde gjort. [Det har de aldrig gjort før.]

Aar 1593, den 30te Januar, var der først en lang Drøftelse. (Hr. Ejler i Asperup²⁾ var [nemlig] bleven kaldet [til Provst] af mig; men det mødte Modstand, især hos Hr. Jacob i Wby³⁾, og de andre holdt med ham, idet nemlig [Hr. Ejler] havde udtalt sig lovtlig frit om sine Embedsbrødre her i Herredet [og sagt], at de ikke var lærde — efter hvad der var bleven dem fortalt af Hr. Erik i Gamborg, som ikke var til Stede ved denne Lejlighed, men var rejst til Assens til Borgmester Ole Langs Bryllup. Det varede fra Kl. 9 til henad 12. Saa blev endelig Sognepræsten for Middelfart Menighed, Hr. Sone⁴⁾, med Embedsbrødrenes Samtykke valgt til Herredets Provst, forsøgsvis paa et Aar, paa følgende Betingelser: 1) Han skal leve og lære fromt, 2) han maa ikke se ned paa sine Medbrødre, 3) ikke røbe, hvad der bliver sagt ved deres Sammenkomster; 4) han skal prædike ved Konventerne, 5) rette sig efter dem, der giver ham gode Raad; 6) naar der skal afsiges Domme, skal han begive sig til Herredskirken i (Nørre) Ouby, 7) der skal han ogsaa sammen med sine Medhjælpere, Hr. Jacob i (Nørre) Ouby og Hr. Jørgen i Wby⁵⁾, behandle de Sager, der angaar Herredsbrødrene. Paa disse Betingelser blev den brøderlige Enighed imellem dem genoprettet, idet nemlig Hr. Sone⁶⁾ først bad hver enkelt om Forladelse for sin Fornærmelse.

Hvad der [iøvrigt] foregik: 1) Jeg holdt en Tale om at bevare Sømmeligheden ved alle Embedstrin i begge Stater⁷⁾. Jeg begyndte med, at Gud har skabt alt med Orden og ikke i Forvirring; herefter med Exempler fra Moses' Stat osv., fra Kristus, fra Paulus og fra Ordenen i vore Kirker. Det varede $\frac{1}{2}$ Time. 2) Derpaa blev der sunget: „Kom, Gud Helligaand“ og holdt en Prædiken. 3) Saa talte jeg

¹⁾ Om *Kalentegodset* til Vends Herreds Præster se Aarbogen for Odense-Assens Amters Hist. Samf. for 1919, Side 407 ff. og Aarb. for 1922 Side 134 f.

²⁾ *Ejler Ottesen*, Sognepræst til Asperup — Roerslev.

³⁾ skal være Hr. Jacob (Ib) i *Ouby* d. v. s.: Nørre Aaby.

⁴⁾ *Sone Lauridsen* blev efter Ole Bangs Død 1592 Sognepræst i Middelfart og — altsaa — tillige Herredets Provst Aaret efter. Han var født i Svendborg og vistnok Student derfra 1588. Ægtede Formandens Enke. Ligsten i Kirkens Kor med Portrætter af ham og hans Formand med deres fælles Hustru. Han døde 1617 — eller blev afskediget 1620 (?). Han skulde vel ikke være identisk med den S. 185 nævnte Stedsøn af Borgmester Peder Star Lauridsen?

⁵⁾ De 2 nævnte Præster var altsaa Viceprovster.

⁶⁾ skal selvfølgelig være: Hr. *Ejler* (fra Asperup). Crone har glemt Ordet prius.

⁷⁾ d. v. s.: den gejstlige og den verdslige Stand. De følgende Ord i Manuskriptet skal læses: hinc ex[empl]is in Mosis politica etc. d. v. s.: herefter med Exempler fra Moses' Stat o. s. v.

paa Latin om [Provste]valget, hvorefter de alle stemte paa Hr. Ejler; om min Mening blev der ikke spurgt. 4) Saa fik Lægfolket Anmodning om at gaa udenfor og dernæst Hr. Sone; 5) derefter blev der forhandlet vidt og bredt om Provsten¹⁾ etc.

Aar 1593, Søndagen om Jerusalems Ødelæggelse [visiterede jeg], Alt vel!

Aar 1594, den 22de April (Tisdag efter 3dje S. e. Paaske vedtog Degne i Wendsherred at vdgifue til Medelfar Schole i Gelsted: Ouby oc Endsleff Sognedegen 5 Ort. 2¹/₂ fl , — Wby 3 Ort. — 2 fl , Balsleff 5 Ort. — 2¹/₂ fl ; Rørup er 2¹/₂ Mile fra Scholen, Gielsted 2 fl . Marquor Degen i Brendrup loffuit siden mig (ieg visiterede samme Dag Kirken) aff 11 Ort, hand haffuer, 1 Dr.

Aar 1594, den 4de Juli visiterede jeg Skolen paa Tilbagerejsen fra Jylland. Alt vel!

Aar 1595, den 3dje Juni visiterede jeg Skolen fra 1 til 2. Ilde componeret. Skolemesteren og Hørereren blev paamindede om, at de maatte repetere noget bedre.

Her. Sone drucket met Her. Eiler. Hustruen fik aff mig 1 Skrabe,²⁾ hun skulle tage vare paa hendis Rock, iche paa Steffning af vdgifue, Clagde³⁾ mig, at en vng Mand waar sat til Proust oc iche 1 gambel forfarind.

I Skolen var der følgende Disciple: I Rektors Klasse 15, i Hørerens Klasse 17, Donatister: 9⁴⁾, i Forberedelsesklassen 14 — er 55.

Et Sogn til Scholen, Gamborg.

M. Hans Perszen oc Jens Jacobszen fra Ripe did til mig.

Aar 1597⁵⁾, Søndagen om Enkens Søn fra Nain (11te Septbr.) visiterede jeg og holdt Prædiken. Her. Claus, sin Faders Capelane ved Dragsholm, fik Ane, Preben Billds⁶⁾ Pige. Der op Middag.

Anden Dag visiterede jeg Scholen Kl. 6.

Skolemesteren var uvirksom⁷⁾; fik en alvorlig Advarsel. Kun 7 i hans Klasse. Jeg gav dem en Sætning at oversætte; de gjorde alle Fejl. I hele Skolen var der 40 Disciple. Hagde 4 Personer aff Colding Schole, der sang Discant med dem.

Dernæst blev de Stridigheder, som Byens Raad havde rettet mod Hr. Sone, bilagt paa følgende Maade: 1) Claget de, hand vilde iche

¹⁾ Antagelig er det først paa dette Tidspunkt, at den S. 346 nævnte lange „Drøftelse“ osv. har fundet Sted. Efter Side 367 foregik alt dette ikke i Middelfart, men i Fjelsted Kirke.

²⁾ d. v. s.: en „Næse“.

³⁾ det er formentlig Hustruen, der beklager sig,

⁴⁾ Donatister se under Assens Side 302.

⁵⁾ Foran dette Aarstal er der i Manuskr. en blank Halvside. (Crone.)

⁶⁾ Nordmanden Preben Bilde, f. 1556, død 1602 og gift med Anna Kaas, blev 1597 Lensmand paa Hindsgavl.

⁷⁾ i Teksten: deses = uvirksom, dorsk.

vdgiffue Ect oc Bodlej¹⁾ efter K^o Mas Breff, aff de 3 Markiorde, som han haffuer købt til Egetdom. Her suared han, at han acted²⁾ iche K^o Mas Breff i disze Maade; thij de skulle iche gielde hannem, men Adelen. (Skal enthen Her. Sone gøre saadanne borgelige Tønge aff de Mark Jorde, som de gøre, nar thet kommer hannem retteligen till, heller haffue thet i Minde³⁾. 2) Han haffde schreffuit i Kirkens Bog om nogre Stolesteder mod Kirkevergers Minde; de haffde lont hannem Bogen oc mente, det var vret schreffuet (bleff efftherlat⁴⁾. 3) Han tit taxeret⁵⁾ dem vdj Prædiken for deris Thiende, dog hand haffde ladet sig nye effter sit Kalds Breffs Liudelsze, som hans Formand haffde for hannem. (Fordi det var hans egen Sag, skulle han giffue Borgemester oc Raad selffuer vdj Enlighet⁶⁾, hvis hand i saa Maade haffde at forgiffue⁷⁾, oc iche offuerlius berobe eller taxere dem). 4) Hand iche søgte Brylluper eller Verdskab⁸⁾ met dem; mente, sin Pung kunde iche taale; oc de mente, det var dem Foractelsze. (Loffuit at ville hedre oc ere dem alle). 5) Waar Jep Perszøn, Byfogden, fortencct⁹⁾ paa hannem, at hand met en Borger vdj Byen giord ens met hannem¹⁰⁾ oc skulle stande hans Tæring paa Sagen¹¹⁾. (Huis bleff anderledis befunden oc bekent aff Borgeren for Borgemester oc Raadet). For min Skyld alt clart til denne Dag; fick huer andre deris Hender oc loffuit et got tryg Venskab paa begge Sider.

Aar 1598, den 3dje Oktbr. visiteret [jeg] Skolen til Kl. 5 Eftermiddag. [Der var] 51 Born i Skolen. Skolemesteren, Hans, bliver stadig ved paa samme Vis. Ingen skrev Latin. Det bliver værre og værre!¹²⁾

Aar 1598, den 15de Oktbr. var jeg der igen (18de S. e. Trin.). Prædiket om det store Bud [i Loven]; viet Hans Gødszen oc Ane, Mats Rybergers Dr., tilsammen. Borgemester claget, Lensmanden claget, Scholen forderffuit¹³⁾. Afttensangs Prædiken forsømmis. Der fra Kl. 6 Morgen. Karine tilbage.

¹⁾ Bodlej er enten = *Budleje* — eller Bodleje (Afgift i Leje af en Bod eller et Bodstade (Molb. Dansk Ordb.))

²⁾ d. v. s.: tog ikke Hensyn til.

³⁾ d. v. s.: staa til Rette derfor.

⁴⁾ d. v. s.: tilgivet.

⁵⁾ d. v. s.: irettesatte, lastede dem, lod dem høre for.

⁶⁾ d. v. s.: i Enrum angive for Borgemester oc Raad.

⁷⁾ d. v. s.: forestille, fremstille.

⁸⁾ d. v. s.: Selskab.

⁹⁾ d. v. s.: fortrydelig.

¹⁰⁾ gøre ens med = være enig med.

¹¹⁾ staa ens Tæring paa Sagen = betale hans Udgift paa Sagen.

¹²⁾ N.B. Paa et løst Blad er optegnet Navnene paa alle Skolens Disciple den 3dje Oktbr. 1598. Udeladt her, da det formentlig er uden særlig Interesse.

¹³⁾ d. v. s.: ussel.

Aar (15)99 kom fra Marine oc Knuds Bryllup i Weite. Visiterede i Scholen fra Kl. 1 til 3. I Aar som i Fiour. 43 [Børn] i Skolen. Borgemester ynckis offuer Scholemesteren; man bør kalde en anden til det Embede.

Aar 1600 var jeg der. Skolen ganske som forhen.

Aar 1601 blev jeg kaldt tilbage fra [Nørre] Ouby, hvor der var Præstekonvent.

Aar 1602, den 28de Juni visiterede jeg Skolen paa Hjemrejsen fra Ribe Marked. 43 Børn i Scholen. Lærerne gør deres Skyldighed. Disciplene var temmelig forsømmelige paa Grund af Forældrenes Overbærenhed. Flytte 2 Personer øffuerste, Bysuennens¹⁾ den ene Søn, oc de 2 øffuerste neder osv. Lærerne fik det bedste Skudsmaal af Raadet.

Claget paa Her. Sone, hand vilde iche gøre Ecte aff sine Markiorde, hand haffuer køpt oc bruger. Mener sig at haffue giort fylleste, oc claget, de sende hannem Bysuennen, som hannem offuerløb²⁾ oc de haffde Toffte och inthet thienet aff. Raadde dem, oc hannem till Venlighed³⁾ eller Sagen indkomme for Lensmanden

Aar 1603 var en stor Pestelense i Medelfar; de formuende var vdfløt paa Biuderne⁴⁾ och somme laa i Skoffuene. Døde ved 500.

Aar 1604, den 20de Februar, ieg kom fra Hatterslev. Var 24 Børn i Scholen, meste *Begyndere*. Var bort død en stor Hob.

Forligte Borgemester Hans Bang, och Herr Sone om alle deris priuat Sager oc andre, met Ecte at gøre af $\frac{1}{2}$ Jorde osv. och om de 6 Dr., Her. Sone skal giffue Scholemesteren effter Forligelsmol⁵⁾ som W. Axel Brahe, da Lensmand paa Konggorden⁶⁾, haffde met mig giort: At effther dens Indhold skal Kirkeverger opbære⁷⁾ aff Byens Borger de 6 Dr.; och huis de iche fanger saa meget, vil Borgemester aff sit saa meget der til⁸⁾, at de skulle bliffue 6 Dr. Her. Sone sagde sig at ville iche anamme disse 6 Dr. til sig; men vij sagde, de skulle indbæris i hans Husz, saa motte⁹⁾ Kirkeverger leuere dem til Scholemesteren. Men det tillod han ikke, fordi han var optændt af altfor stor Vrede. Offuerverendis Jep Perszen oc Knud.

¹⁾ d. v. s.: Politibetjenten.

²⁾ d. v. s.: løb ham paa Dørene.

³⁾ d. v. s.: til at enes, til Fordragelighed.

⁴⁾ Biuderne er sikkert = Boderne, Fiskerboderne el. lign. (Chr. Ax. Jensen).

⁵⁾ d. v. s.: Overenskomst, Aftale.

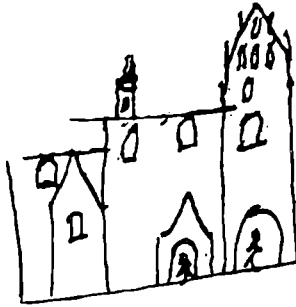
⁶⁾ d. v. s.: St. Hans Kloster i Odense.

⁷⁾ d. v. s.: opkræve.

⁸⁾ d. v. s.: lægge saa meget til af sit eget, at det bliver 6 Daler.

⁹⁾ d. v. s.: kunde.

Jacob Vlfeld, Lensmanden¹⁾, kom der siden til, ieg ville aff Byen; sambyttede Contracten. Jeg drak inthet, siden den gode Mand kom der ind, men drog til Fulvig²⁾ Aften. Dr. Eskild³⁾ bleff effter mig oc der om Natten.

Kavrslvnd.

Annex til Medelfar. — 30 Tiendeydere.

Aar 1589, den 1ste December (1ste S. i Advent) visiterede ieg Causlund; kom did fra Horsnes.

Her. Oluff i Medelfar læste Evangeliet; læste ieg selfuer Texten og holdt (selv) Prædiken, staaende midt i Kirken. Hr. Ole prædikede ikke.

Alle godt Skudsmaal.

Her. Mats, Capellanen, haffuer Degnedomet for sin Armod Skyld; holder 1 Schole Barn oc løner hannem for Thenisten.

Kirken tornet; 1 lidet Spir; tagt alt med Bly vden Sacrastiet ved norder Side⁴⁾ met Tegel. 2 Cloker i Tornet, 2 i Spiret. Huellinger 5. Tafflen: Jomfrue Maria i Solgiszel oc 1 Paternoster⁵⁾ Bond omkring; S. Hans oc S. Anders paa den anden Side. 1 sort, skøn Fløiels Hagel. 1 skøn forgylt Kalck. Kirkegaardsmur god, met Tegel paa. Træ paa Kirkegorden.

1 Weir Mølle. — I Sognet ingen Herrefolck.

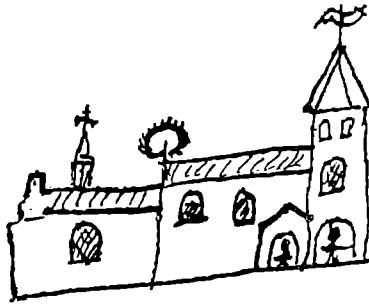
¹⁾ Rigskansler *Jacob Jacobsen Ulfeld* var Lensmand paa Hindsgavl fra 1602—1605 (døde 1630); han var gift med Birgitte Brockenhuus (død 1656) og havde med hende 17 Børn, hvoraf den mest bekendte er Korfits Ulfeld. 1603 fangedes en Hval ved Hindsgavl, hvoraf Jacob Ulfeld lod opstille fire 7 Al. lange Ben i Middelfart Kirke.

²⁾ *Fuglevig* er = Vissenbjerg Præstegaard.

³⁾ Dr. med. Eskild Christensen var Biskoppens Svigersøn, se Side 93.

⁴⁾ Sakristiet er senere bleven indrettet til Familiebegravelse for Stamhuset Hindsgavl. — Udskaaen Prædikestol fra 1590, Præste- og Degnestol fra 1581.

⁵⁾ d. v. s.: Fadervor paa Latin (fra Katolicismens Tid).

Weilby.

71 Tiendeydere. Patronatsretten til Dallum Closter. Præsten hafuer fuld Præste Renth.

Aar 1589, den 11te Maj (6te S. e. Paaske) visiterede jeg Menigheden Kl. 10. Ingen Adde i Sognet.

Her. Peder Hanszen, skægløs, 28 Aar gammel, Søn af Stedets [forrige] Præst, Præst der i 4 Aar. To Gange gift; [hans] første [Hustru], fra København, døde i Barselseng; hans anden [Hustru] Marine [er] Datter af Hr. Hans i Brenderup. 1 Pige Barn, lidet.

God Sangstemme. Han fremsatte [følgende] Punkter: 1) om Trefoldighedens Vidnesbyrd og det højhellige Embede; 2) Apostlenes og alle [kristne] Læreres Gerning og den Løn, de kan vente sig af Verden. (Han var ikke vel forberedt; jeg kom uventet.) Der var til Stede en Magister Peder, en Jyde, en omvandrende Mand.

Henrik Bang, Borgemester i Middelfart, har ved Simoni¹⁾ faaet Degneembedet for sin Søn af Jacob Wifeldt; holder 1 Barn aff Scholen; er en gammel Degen, der helper, oc tager selfuer Renth. Degnen bør lære Ungdommen Katekismen, hvad han ikke gør. Borgmesteren skal have en Advarsel.

Præsten og Degnen [fik] et saare godt Skudsmaal.

Kirken lang, tornet, med firekant Spir oc Bly vden paa østen oc norden Side; neder paa met Deller²⁾. Hele Kirken met Bly vden paa Østerende noget paa begge Sider met Tegel. 1 liden Spir, tagt met Bly, offuer Choret, 2 smaa Cloker vdj. 2 Cloker i Tornet. 5 Huellinger. Huggen Kamp i Muren. Fonten i Choret. Prædikestol paa Muren, sat ved Synderside. En smuk malet Taffle met *Kristi Lidelses Historj*, iche gambel. 2 Meszing Stager. 2 Degne Stole. Alle Bøger. Alterclede røt Damask met sort Fløiel omkring. Hagel ond. Feiler iche meget paa Kirken. Kirkelade god. Kirkegordsmur god. Smuk Kirkegord.

Sø: 1, Hob Sø.

¹⁾ d. v. s.: ad ulovlig Vej (jfr. Ap. Gj. 8, 8 ff).

²⁾ d. v. s.: savede Fjæle.

Møller: Aulø¹⁾ Mølle, 2 Querne; Rubis²⁾ Mølle, 1 Quern; Skerbeks Mølle, 1 Quern. — 2 Weirmøller.

Torslund, Strib, Proutskoff, Kirkeskoff, Thorupskoff, Røgel Skoff, Bøgelund Skoff, Kongskoff, Karls Skoff, W. Lauris Brochenhusis, løber om med Haffsiden³⁾.

Aar 1589, den 6te Oktbr. var jeg der til Frokost.

Jeg visiterede Aar 1595, den 26de April (Lørdag efter Paaske). Der fra vilde til Medelfard; motte til Bogensze: S. Mette, Nils Bangs i Bogensze⁴⁾, døde samme Dags Morgen.

Jeg visiterede 29de Juni Aar 1602. Menighedens Præst var syg af Pødagra. Hans Huslærer prædikede nogenlunde. Meget godt Skudsmaal. Der er beskikket en Degn af Hr. Peder paa hans 2 Sønners Vegne; saaledes er det ikke bestemt af Axel Gye, P[atron for] M[iddefart]⁵⁾ Degneembede; (de skal faa at se, med hvilken Ret!). En Schole Person fanger 2 Dr., hand skal officier for dem. Borgem. oc Raadet iche vel her met tilfreds, det er kommet fra Scholen.

Gamborg.

19 Tiendeydere oc nogre Bolsmend.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 7de Oktbr. Kl. 3.

Hr. Erik [Pedersen] fra Middelfart. 45 Aar, Præst her i 23 Aar⁶⁾.

¹⁾ d. v. s.: Aulby.

²⁾ d. v. s.: Rubæk.

³⁾ d. v. s.: ligger langs med Stranden.

⁴⁾ Niels Bang, Raadmand og Kirkevæрге i Bogense, var 1ste Gang gift med Mette, Datter af Borgmester Peder Mortensen Hegelund i Ribe, (se Aarb. for Odense—Assens Amters Hist. Samf. 1921, S. 578 f.) Se iøvrigt under Bogense.

⁵⁾ I Texten staar: p. M. diaconatus, hvilket maa betyde, at han var Patron for Degneembedet (jfr. Side 344). Men det var altsaa i Vejlbj og ikke i Middelfart (A. G. var Lensmand paa Dalum, der havde Patronatsretten).

⁶⁾ Erik Pedersen var Sognepræst her fra 1556—1610. Hans første Hustru hed Bodil; hun døde i Barselseng^{29/11}, 1567. En lille Ligsten over hende findes i Kirken med Indskriften: Boild Her Eriks 1567 samt et Bomærke. 1597 fik han sin senere Eftermand til Kapellan, nemlig Magister Peder Mikkelsen Arboe (1610—1632), sikkert efter det Løfte, han havde givet Biskoppen. Peder Arboe havde forinden været Rektor paa Herlufsholm 1596—97. Her var Rigskansler Arild Huitfeldt Skoleherre fra 1583 til sin Død i Decbr. 1609; han havde tillige Indtægterne af Odense Vor Frue Provsti, hvortil bl. a. Gamborg Sogn hørte. Saaledes forstaar man, at Peder Arboe blev Kapellan her.

Sagtmelet, *prædiker godt. Gift 2den Gang: ingen Børn ved sin første [Hustru], da hun døde ved sit første Barsel, ved sin anden [Hustru] Kathrine har han 10 [Børn], hvoraf de syv er i Live.*

Han talte over Matth. [9,9]: Jesus saa [en Mand] ved Toldboden, ved Navn Matthæus, 2) hvilken Gudsdyrkelse der er den bedste.

Degnen fra Skolen i Middelfart.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken godt takket og i god Stand. 5 Huellinger, Prædikestolen neden Choret. Fonten i Tornet. Alteret: 2 Quinder med et lidet Barn. (1 Alter, skal afbrydis; [skal tale derom] met Mads Ryberg). 1 Meszing, 1 Kobber Kiarte. 2 smaa affsat¹⁾ Liusestager (synder). Forgylt Kalck oc Disk. Kirkegords Mur aff Tegel. Ingen Træ. Kirken tornet, met Bly paa Synderside offuer Kirken, Norderside met Holesten, dog met Bly offuer Choret. 1 lidet firekant Husz offuer Choret, 2 smaa Cloker vdj, vdj Tornet 2. Ingen Skreffestoel. Iche gode Stole. 1 Røgels Kar. Bøger alle; 3 Skarns Papyrs.²⁾

Veirmølle: 1 for Gamborg.

Ø: 1, Suinø, hør til Gamborg, oc holder deris Queg paa. Laa en Gord paa, M. Anders Glob³⁾ holt Husz der vndertiden.

Var et Slot paa et høyt Berg (Graffuen siunis end nu) kaltis Houborg⁴⁾.

Jeg visiterede (15)95, den 3de Juni; kom fra Medelfar did; overnattede der. Alt vel!

Aar 1597, Søndagen om [at tjene] to Herrer⁵⁾ visiterede jeg af den Aarsag, at Hr. Erik skulde have taget Skade paa Mælet. Waar ocsaa. Jeg stod nederst i Kirken, kunde icke høre, huad hand talte. Sognemend gick vd i Berod⁶⁾, sagde, at denne Defect kom hannem horer⁷⁾ paa somme Tiide, men var got i Dag; ville see gemen Finger. Hand loffuet at vilde tale selffuere met Arild Huitfeld, som haaffuer Patronatsretten til Sognet, inden Mortens Dag.

¹⁾ afsatte o: kasserede.

²⁾ vistnok Afladsbreve fra den katolske Tid.

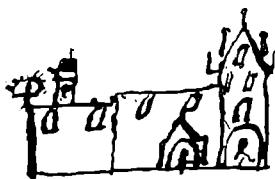
³⁾ Om Anders Glob se Noten til S. 343. Murbrokker af hans Gaard findes endnu paa Øen.

⁴⁾ Kongsgaarden Gamborg Højborg nævnes allerede c. 1250 som pantsat til Hertug (senere Kong) Abel; hans Sønnesøn Hertug Valdemar overgav Borgen til Erik Klipping ved Forliget i Nyborg 1286. Ved denne Lejlighed kaldes den Gamleborg. 1319 kom den med hele Vestfyen i Hænderne paa de holstenske Grever, men 1357 synes Kong Valdemar Atterdag at have haft Borgen i Hænde. ^{11/11} 1357 besejrede Kongen sine Fjender i Slaget ved „Brobjerg“ her i Vestfyen; ved denne Lejlighed er Borgen vist bleven ødelagt og nedbrudt strax efter 1360. Om Voldstedet se Trap.

⁵⁾ Søndagen om de 2 Herrer er = 15de S. e. Trin.

⁶⁾ „gik i Beraad“ o: holdt Raadslagning.

⁷⁾ d. v. s.: haardere.

Wby.

34 Tiendeydere. Annex var Wiby, er affbrot¹⁾.

Aar 1589, den 8de Oktbr. [visiterede jeg]. Om Natten der; min Hustru og Datter Marine.

Her. Jørgen Lauritszen, fra Middelfart, rig²⁾. Hans Hustru Anna, Datter af Hr. Hans i Brenderop. 2den Gang gift; med den første [Kone har han] 5 [Børn], en, Johannes, studerer, med den anden [ligeledes] 5.

Han prædikede ikke paa Grund af Sygdom, jeg holdt Prædiken.

Degenen Jørgen. 2½ Ort.; giver til Skolen 2 ½.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken, tornet, met Bly alt Tornet (lang) paa norden Side. Fielelofft alt vden i Tornet. 2 Altere neder. Tafflen: Kristi Korsfæstelse, mange Billeder i Historien; paa Fløyelen Aposteler. Prædikestoel neden Choret. Fonten neder Choret³⁾. 2 Cloker i Thornet, 2 smaa offuer Choret i et lidet Offuerheng. Skrefftestol. Degenstoel. Kirkelade passelig. Kirkegordsmur met Kamp. Vi⁴⁾ Kirkegord. Alle Bøger.

Mølle. Wibi Mølle, 2 Querne. — Wiby Aa eller Ouby Aa.

Aar 1595, den 2den Juni kom ieg fra Rørupe did. Visiterede 3dje Juni. Alt vel.

[Jeg visiterede] Aar 1598, den 3dje Oktbr. [Jeg] holdt selv Tale.

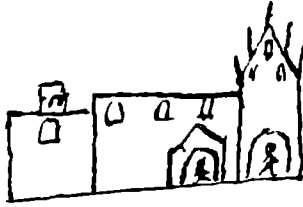
¹⁾ Viby Kirke, der laa S. for Viby ud til Landevejen, blev nedbrudt ifølge Kristian III's Klemmebrev af 9/1, 1555: „Item Weyebye kircke skal neder brydis och sogne folchit søge tiill Udbye kircke“. (Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. IV, 152 ff.) Dog stod endnu 1574 betydelige Murrester tilbage; disse fik Middelfart Borgere Lov til at tage til deres Kirkes Reparation (se Side 344, Noten). Pladsen er nu fredlyst og indhegnet (se Aarb. f. Hist. Samf. for Odense og Assens Amter 1922).

²⁾ Jørgen Lauritsen blev Sognepræst 1578, men nævnes allerede 1558 og 1572, saa han maa vel forinden have været Kapellan. Valborgsdag (1ste Maj) 1572 holdt han en Tordentale mod „den ugudelige hedenske Handel med Natteløb paa Vollermissen Nat“. Men Bønderne svarede ham imod og rejste et stort Majtræ. Dette lod Præsten hugge om, men Bønderne gik nu til Retten med Klage over Præstens Hærværk, og Egnens Adel holdt med dem. Jørgen Sehested paa Hindsgavl krævede 32 Daler i Bøde, Sten Bille paa Kærsgaard 30 Rdl. og Fru Anne til Ivernæs 8 Rdl. Præsten maatte saa bede Kongen om Hjælp. — 1735 fandtes hans Gravsten i Kirken med Indskrift: „Her ligger begravet Sl. Her. Jørgen Laursen, som var Præst i Rons og døde 1602.“ En Søn af hans 2det Ægteskab, Peder Jørgensen, blev hans Eftermand (1602—1655). Præstegaarden laa allerede den Gang i Ronæs, hvilket Navn Biskoppen ogsaa opr. har sat som Overskrift over Sognet, men atter overstreget og erstattet med Wby.

³⁾ neder Choret ∅: i nederste Del af Koret.

⁴⁾ = vid ∅: stor, rummelig.

Ikke mange var til Stede af Sognefolkene. Kom fra Tanderup samme Dag. Alt vel!

Ovby¹⁾.

25 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 8de Oktbr. Kl. 10.

Her. Ip Anderszen²⁾ 52 Aar. Hans Hustru Marine; ingen Børn. Hr. Hans, Søn af Stedets Degn, er Kapellan³⁾. Et smuk, sterk Røst; 30 Aar, er ordineret af mig Aar (15)88.

Han talte over Hjob 14: Et Menneske, født af en Kvinde osv. Hvad Korset er og dets Aarsager. 1) Hvad Korset er og dets Aarsager. 2) Hvilken Trøst deraf.

Degnen, Jesper. 1 Skep Byg oc 1 Gaas aff hver Mand. I „Nu bede“ Kirieeleyson⁴⁾.

Alle godt Skudsmaal.

Kirken met Torn. Choret offuer met Bly, noget paa den synder Side; ellers met Vingsten. 4 Huellinger. 2 skøne Cloker; 2 offuer Choret. Prædikestolen neden for Choret. 2 Meszing Stager. Fonten i Tornet. Tafflen: den gamble oc vnge setter Krone paa Jomfrue[n]; paa Fløyeler Aposteler. Kirkegard smuk, Camp. Kirkelade god. Meszeleder: 1 smuk Fløyels sort Hagel; rød Damask Forheng. Gasterop Lund, liden.

Visiterede Aar 1595, den 4de Juni. Capellanen prædiket. Efter at han havde besteget Prædikestolen, holdt ieg en Tale til Folket osv. Alt vel!

Aar 1601, den 5te Avg., var der Sammenkomst her af Præsterne. Jeg kom fra Fru Helvig Vlfeldts Begravelse; [hun blev] begravet i Brænderup Kirke. Der blev holdt Kalente her. Alle Præsterne var til Stede med deres Hustruer undtagen hende fra Husby, der var forhindret ved Sygdom og Alder (hun har dog for 3 Aar siden ægtet en ung Mand) [og] hende fra Brænderup, der er med Barn. Var 15 Ret-

¹⁾ Ouby er = Nørre Aaby.

²⁾ Ib (Jeppe) Andersen (født 1537) nævnes 1567, 1584, 1601 og 1603. Ib Andersen havde først været gift med sin Formands (Hr. Peders) Enke, der døde 1593 eller 1594; der var mindst 3 Børn efter hendes første Mand. Med sin anden Hustru Marine fik han senere 4 Børn. Efter hans Død c. 1610 giftede Enken sig med en Gmd. Bent Thomsen i Indslev.

³⁾ Kapellanen Hans Jespersen var født 1559, død 1630.

⁴⁾ Meningen er: han synger Kyrie eleison i Salmen „Nu bede vi den Helligaand“ — en Levning fra den katolske Gudstjeneste, betyder: Herre, forbarm dig!

ter. Jeg skændte paa Præsterne og deres Hustruer; de lovede, det skulde ikke ske oftere. Alt vel!

Endsleff.

Annex tiill Ouby. — 30 Tiendeydere.

Aar 1589, den 23de Novbr. [visiterede jeg], (samme Dag som i Rørup paa Rejse til Horsens) 26de [S.] e. Trin.

Hr. Jeppe [Andersen].

Kapellanen, Hr. Hans, forklarede Matth. 25 efter Simon¹⁾ (imod Alterbogen). 1) Rettergangen²⁾ [ved Dommen]. 2) Hvad vi skal lære deraf. Klarede sig godt.

Alle godt Skudsmaal.

Kirken tornet, tagt met Tegel; ellers Kirken met Bly vden lidet ved Tornet paa Norderside. 3 Huellinger, men offuer Choret Fielloff. 1 Clok, 2 smaa i Affsettet offuer Choret. Tafflen met et gamle Crucifix og Marias og Johannes' Billider paa Sider. 1 Skarn Taffle ved Siden; en Quinde, 2 Børn i Armen. 2 Kober Stager. 1 Sølkalck vforgylt. Prædikestolen ved Synderside. Røblomet Fløiels Hagel. Fonten i Tornet met Traller om. Kirkegordsmur aff Kamp, Tegel offuen paa. Træ paa Kirkegorden.

Kerbyholm Sø, meget liden.

Aar 1595, den 4de Juni waare Sognefolket tilsagd at møde vj Ouby, Thomas i Endsleff waar der, men iche mange aff de andre.

Aar 1596 paa Marie Besøgesdag³⁾ kom jeg fra Hans Johanszens Begræffuelse⁴⁾. Visiterede Kl. 10. Alt vel der! Hans, Capellanen, prædiket. Laffris Lindegord och hans Suager i Kirken. Fik⁵⁾ til Mouritz for mig, Mats Jacobsen⁶⁾ [oc] Knud Mad 12 β, 1 Sk. Haffre 6 β, Øll 4 β.

Aar 1597 den 12te Septbr. (en Mandag) waare alle Præsterne

¹⁾ Simon er vist den omstridte franske Skolastiker Simon fra Tournai. Han har efterladt sig nogle Værker bl. a. Theologiens Hovedsum, hvorfra Kapellanen mulig har hentet nogle tvivlsomme Udlægninger af Matth. 25 om Dommedag (Kirkelex. for Norden).

²⁾ processus = Rettergang, se Side 284 under Haarslev Sogn.

³⁾ d. v. s.: 2den Juli.

⁴⁾ Hans Johansen Lindenov døde 23de Maj 1596. (Se Noten til S. 343).

⁵⁾ d. v. s.: gav, udgav.

⁶⁾ maaske Biskoppens Søn (Crone).

forne¹⁾ hid, ieg kom fra Ripe, Her Sone ondtagen (vare de der alle), han holt Brudmesze paa Slottet. Waar inthet, vden Mats Ryberg lader tiltale Her. Eiler for Thiende aff hans Annexe Sogen; Her. Jørgen i Roenes for Thiende aff 1 Stycke Jord, liggendis til hans Præstegord. Der fra Kl. 12. Claget, de iche haffde fanget *Landemodeakten* vdi 2 Aar. *Provsten fik en Paamindelse.*

Aar 1599 i Juli [var der] Præstekonvent. De var alle til Stede med *Undtagelse af Hr. Peder i Weilby, som var syg af Podagra, og Hr. Oluf i Balsleff, som undskyldte sig med en Rejse til Assens. Han trænger til en Kapellan. Provsten og hans Medhjælpere skal snarest høre paa ham. Det øvrige vel!* Der fra til Bogense Min Hest lam vdj Her. Eilers Gord.

Jeg selv hørte ham 1600. Han fik et godt Skudsmaal af Sognefolkene, og der blev ikke rejst noget Klagemaal imod ham.

Balsleff.

25 Tiendeydere.

[Jeg visiterede] Aar 1589, den 8de Oktbr. Kl. 2.

Her. Oluff Eriksen²⁾, fra Assens. Ung Mand, 36 [Aar] med god Sangstemme. 3 Gange gifft; med den første [Hustru] 2, med den anden 2 Børn, med den tredje (Anna) 3.

Han talte over Joh. 16: Hvad som helst I bede om. De nærmere Omstændigheder ved Bønnen forklaret.

Degnen, Lars, født i Byen; hans Fader Degen for hannem. 2½ Pd., aff Annexet: 1½ Ort. 2 Skr.

Begge godt Skudsmaal.

Kirken fra Byen, tornet, met Bly noget. 4 Huellinger. 1 Clok i Tornet, 2 smaa offuer Kirken. Tafflen: *Kristi Korsfæstelse, Opstandelse og Himmelfart* paa; Aposteler hos Crucifix mit paa³⁾. 2 Mæzing Stager. Fonte[n] neden for Choret; Prædikestol lige saa. 2 Taffler Skarn (vd). Kirkeladen paszelig. Kirkegords Mur Camp.

Balslefflund oc 1 der fra Synder.

¹⁾ forne = forskrevne, tilsagte til at møde.

²⁾ Oluf Eriksen var født 1553, nævnes som Sognepræst her 1584; han døde ^{20/6} 1632. Hans Gravskrift i Kirken er forlængst borte.

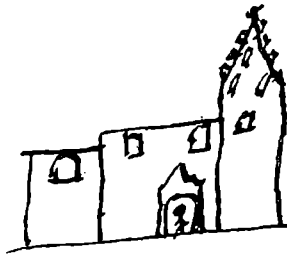
³⁾ Rester af den gamle Altertavle findes bag det nuværende Alter (Trap).

Aar 1594 visiterede jeg den 22de April (Mandag efter 3dje S. e. Paaske).

Aar 1599, den 4de Juli. Han trænger til en Medhjælper paa Grund af Vanskelighed ved at tale; Provsten og hans Medhjælpere maa snarest høre paa ham og tilskrive mig deres Mening om ham.

Aar 1600 visiterede jeg den 2den Maj Kl. 10. Fra Eyby did. Præsten prædikede. Jeg spurgte nøje, om Tilhørerne kunde forstaa Præsten, naar han prædikede. De svarede: ia, ia! endskønt jeg [ikke]¹⁾ forstod hans Tale. Melet fortagis, nar hand extender Stemmen²⁾, som der var et Stycke Kød i Munden; men saa snart han taler sagte, undgaar han den Fejl. Jeg har hørt, at han har sunget kønt i Hjemmet, og da var der intet i Vejen med hans Stemme.

Her var Præstekonvent, og de paahørte mit Forlangende til Folket. De fleste spiste Frokost hos Hr. Oluf.

Eiby.

Annex till Balsleff.

20 Tiendeydere. Patronatsretten till Iffuersnes.

[Jeg visiterede] Kl. 8 Form. Aar 1589, (den 8de Oktbr.).

Jeg holdt selv Tale. Præsten prædikede ikke.

Kirken i Byen, nylligen vel flyd³⁾, Bly paa Kirken, Tegel paa Tornet. 3 Huellinger, Løfft offuer Choret. $\frac{1}{2}$ Alter met Billeder (neder). 1 Clok, Tafflen gammel: En sider oc snacker met Jomfruen; de 12 Aposteler ved Siderne; paa Fløyeler Kristi Lidelse. 2 Meszing Stager. Prædikestolen neden for Choret. Fonten i Tornet. NB. Feiler alle Bøger til Kirken; en Part var der, er bort staalet.

Eiby Mose, en stor Vførde; begyndis en Aa, løbet ved Grimer Lycke, løber vd mellem Asperop oc Brenderop Sogner.

Sognefolcket vare kaldt sammen i Balsleff. Aar 1594, den 22de April.

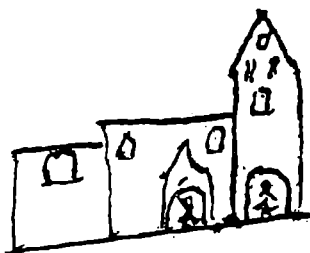
Aar 1600, den 2den Maj visiterede jeg. Præsten prædikede. Me-

¹⁾ Ordet „ikke“ mangler sikkert i Texten.

²⁾ d. v. s.: Mælet forsvinder, naar han hæver Stemmen.

³⁾ Hele Kirken — undtagen Taarnet — er ombygget 1842. Granitdøbefonten og de 2 middelalderlige Alterstager er fra den gamle Kirke (Trap).

nigheden var til Stede; og da jeg spurgte dem, om de kunde forstaa deres Præst (det gieler iche Eble eller Pære) — de skulle sige Sandheden i Fortrolighed — svarede de med stort Bifald: ja, jal osv. Til Stede var Hr. Ib fra (Nørre) Ouby. Hr. Eiler, Hr. Peder Gris osv. Præsterne vare her forschreffne; kom iche, for det var tellig, men kom alle til Balsleff, undtagen Hr. Peder i Wiby¹⁾. Saaledes var alt vel!

Føns.

24 Tiendeydere. Ligger paa en Odde. Patronatsretten til It-fuersnes²⁾.

[Jeg visiterede] Kl. 4 Efterm.³⁾. Overnattede.

Hr. Peder Jørgenzen⁴⁾, født samme Steds. 40 Aar gammel. Hans Hustru Mette, Datter af Hr. Hans i Brenderop. Ingen Børn.

Han talte over Jesaja 55: Søger Gud, medens han kan findes. Hvorledes Gud kalder Mennesker til Bod: 1) ved Loven, 2) ved Sygdomme, 3) ved Korset, 4) ved himmelske og jordiske Tegn, 5) ved Evangeliet.

Degnen (1 Pd.)⁵⁾ Ole, Jyde, var sictet for en Quinde, var i Kirken Aar [15]88. Slog Pentze Dag 1 Mand i Hoffuid en Kande i synder [15]89.

Kirken⁶⁾ fra Byen, tornet; noget Bly paa Synderside. 5 Huelinger. 1 Clok. 2 smuk Meszing Stager. Tafflen Skarn; er 1 staar Alter nedden fore met nogle Quinde Billeder paa oc 1 liden Barn i

¹⁾ Hvis Wiby er en Fejlskrift for Udby (Wby), maa Hr. Peder være Kapellanen der; men muligvis skal det være Hr. Peder fra Veilby.

²⁾ Iversnæs synes at have faaet Patronatsretten til Føns allerede 1439 (se Aarb. for Odense—Assens Amters Hist. Samf. for 1921 Side 667).

³⁾ Aarstal og Dato for Visitatsen er ikke anført, men er sikkert 1589.

⁴⁾ Peder Jørgensen, født i Føns 1549 og sikkert Søn af sin Formand, Jørgen Pedersen. Sognepræst her 1572—1613. Han døde ¹⁹/₁₆ 1613 og hans Enke ¹³/₁₁ 1635. Ligsten over dem i Kirkens Kor.

⁵⁾ Et Pund Korn (Byg) er = 3 Tdr.

⁶⁾ Om Kirken se Aarb. for Odense—Assens Amters Hist. Samf. 1919 Side 377ff. Det her omtalte katolske Sidealter er nu Kirkens Hovedalter: et Træskærerarbejde i Hautrelief fra c. 1500 og forestillende Jomfru Maria og St. Anna med Jesusbarnet imellem sig. Under Billedet stod endnu 1774 paa Latin Ordene: Sancte Anna! bed for os!

ens Arm (motte iche nederbrydes for Fru Anne paa Iffuersnes¹⁾; nu maa nedertagis oc settis paa Høialteret). Neden Choret Prædike-stol. I Choret Fonten. 1 forgylt, 1 vforgylt aff Søl Kalck oc Disk. Kirkegords Mur god aff Kamp. Kirkelade paszelig.

War en Købsted i gamle Dage, kaldedis Føns (*maaske kommer Fyen²⁾ deraf*), findes end nu *Levninger*.

Føns Skoff, 1 Mil lang, statelig Aalden Skoff. Fiur ind paa begge Sider.

Jeg visiterede Aar 1594, den 22de April Kl. 7. Alt vel!

Jeg visiterede Aar 1600, den 3dje Maj (en Lørdag). Overnattede der. Alt vel! Han prædikede selv, jeg holdt Tale. Per Degen did, uden mit Vidende, blev taget til Naade.

Jeg visiterede Aar 1604, den 11te Maj, kom fra Tanderup. Var faa Folck, gik hiem. Jeg handelet³⁾ met Præsterne i Kirken, som var did forskreffne; de var til Frokost (Provsten og Hr. Eiler var fulde). Alt vel!

Øsleff.

Annex till Føns.

30 Tiendeydere. Patronatsretten til Iffuersnes. De haffuer Kong Christians Breff⁴⁾.

[Jeg visiterede] Kl. 9 Efterm. — Degnen, 4 Ort. — Begge godt Skudsmaal.

Kirken⁵⁾ tornet. 2 Cloker, 1 offuer Kirken (er ingen Kleb udj, 4 Huellinger, vel flid. Taflen: Gambel liden Mand oc Jomfruen;

¹⁾ Anna Parsberg († 1587) var Enke efter Christoffer Gyldenstjerne til Iversnæs († 1562).

²⁾ i Texten: Fønia; Bispens Gisning er urigtig; Føns kommer af Fyens Næs (Fynnæs).

³⁾ d. v. s. forhandlede.

⁴⁾ Ved Skøde af $\frac{23}{4}$ 1545 overdrog Kristian III Christoffer Gyldenstjerne til Iversnæs Patronatsretten til Ørslev Kirke.

⁵⁾ Kleb = Knebel. Den ene af Kirkens Klokker blev nedtaget c. 1850 for Omstøbning og er ikke senere ophængt. Den anden (nuværende) er fra 1426 (se Uldall: Danm. middelalderlige Kirkeklokker). *Altertavlen* forestillede Maria med Barnet og de 12 Apostle; „Marie sidder paa en Stol med begge Hænder oprakte. Kristus sidder hos hende med en Krone paa Hovedet og et Rigsæble i venstre Haand, højre Haand oprakt med 3 Fingre“ (Bloch). Tavlen fandtes i 1774, men er nu borte. — De 2 Sidealtre har været anbragt i Nischer i Korets Nord- og Sydмур (tilmurede). Bueslagene derover kan ses endnu. (Se Aarb. for Odense og Assens Amters Hist. Samf. 1919 Side 381 ff.)

de 12 Aposteler. 2 halve Taffler paa halve Altere (bort). 2 Meszing Stager. Prædikestolen neder for Choret. Fonten i Choret. Kirkegords Mur Kamp. Kirkeladen god.

Coruitz Viffert i Kirken. Bryder en By aff [9 Gorde ud] oc vil byge en Sædegord igen, Thybering Gord, Præsten oc Kirken stor Skade.

Bleff met Prousten og Her. Peder indbodit aff W. Coruitz¹⁾ till Mad Middag.

Grumberge, er Sand Berge, ligger der i Sognet offuen for Thybering. Der bleff nogle aff Greffuens Folck først slaget aff de Holster, som kom i Land for Føns, Anno 1534²⁾.

Møller: 1) Langmose Mølle, Kronens, 1 [Quern]; 2) Hølccke Mølle, F. Talis, 1 Quern, løber aff en smuk liden Sø; 3) Gammel-dams Mølle, 1 Quern; 4) Høgebecks Mølle, 1 Quern.³⁾

Hølkinde Sø, — Øsleff Skoff.

Jeg visiterede Aar 1594, den 22de April Kl. 9. Knud, der er Huslærer paa Iffuersnæs⁴⁾, prædiket.

Aar 1600, den 3die Maj vilde [ieg] visitere; men Her. Peder kallet Folcket til Føns; oc var en stor Hob aff Sognefolcket der. Alt vel!

Hwsby.

50 Tiendeydere. Patronatsretten til Iffuersnes.

Jeg visiterede Kl. 2 den 9de Oktbr. [1589]. Her. Michel⁵⁾, fød i Skoubyherred; ung Mand; et sterk Moel oc groff (boer i Synder

¹⁾ Corfits Tønnesen Viffert til Næs (Lindenberg) døde ¹⁷/₁ 1592 og var gift med Anne Knudsdatter Gyldenstjerne (død ¹⁰/₁₀ 1595). Se ovennævnte Aarb. for 1920 Side 531).

²⁾ I Juli eller Aug 1534 sendte Hertug Kristian nogle Tropper fra Kolding over til Fyen; det er vel disse, der gik i Land ved Føns. „Grumberge“ er den nuvæ. Ørslev Granskov.

³⁾ Langmose = Lamose. — Hylken Mølle og Sø tilhørte Fru Tale Emmiksdatter til Søndergaard i Rørup Sogn; hun var gift med den gale Eiler Brockenhuus (se under Rørup Sogn). — Høgebæk = Hybæk.

⁴⁾ Om Huslæreren Knud Nielsen se under Tanderup Sogn i Baag Herred.

⁵⁾ Mikkel Hansen var Præst her fra 1586 til sin Død i Febr. 1598. Hans Hustru: Anna Mikkelsdatter, var Enke efter Peder Skriver i Odense og døde ²⁵/₁₃ 1614 — uden Børn. Hans Efterfølger var Laurits Nielsen, Søn af Præsten i Tanderup (se ved dette Sogn). (Død i Sept. 1638.)

Aaby; Aaen løber der vd). Var Her. Hansis Capellane i Rieuge, der paa det 3 Aar. [*Hans Hustru*]: *Anna*, Per Schriffuers; fick hende en Enche i Othense. Ingen Børn da, ingen nu.

Han talte ud fra Salme 5: Herre! du er ikke een Gud, som har Lyst til Uretfærdighed. De Grunde, som skal bevæge Mennesker til et fromt Levned: 1) at Guds Naade ikke skal mistes; 2) at man ikke skal foragte Kristi Lidelse; 3) at man ikke skal miste Helligaanden; 4) at man ikke skal miste de gode Engle; 5) at man ikke skal krænke den Pagt med Gud, som er gjort i Daaben; 6) at man ikke skal give Anledning til at synde; 7) at der ikke skal følges Straffe efter.

Degnen Peder, fra Assens. 12 Ort.

En herlige lius Kirke, fra Byen. Bly paa Kirken. Er en Korskirke, er Tegel paa. 5 Huellinger. 2 vdj huer Capelle. 2 Clocker. 4 Alterer foruden Høyalteret. Er *Kristi Korsfæstelse* vdhuggen og Aposteler paa Fløieler, en stor Taffle¹⁾. Choret indluct met firekant Traller oc Dør fore. 2 smuke Stager aff Meszing. Prædikestolen neden for Choret. Fonten neden Koret. Christoffer Guldensterns Sten ligger løs (døde Anno 1562) oc Fru Anne Pasbergs, hans Husfrue (døde Anno 1587)²⁾. Kirkegords Mur Kampsten. Laden paselig god.

Feiler Psalmebogen, *Lidelseshistorien* [og] *Ordinantzen*.

Herregorde: Iffruesnes, Henrik Gyldenstern, Frue Berte Trolle; Gabriel Gyldenstern³⁾. Hun inden Kirke bød mig hiem; de vare inthet hiemme.

Møller: 1 Vandmølle, Hygen Mølle, 2 Querne.

Søer: 1 Huszby Sø.

Øer: Ebrand Ø, boer 1 Bunde, er F. Sibylle oc Mourits Podbuskis⁴⁾; skøn Skou paa.

¹⁾ Den her beskrevne *Altartavle* er sikkert den samme, som endnu pryder Kirken, dog er Indfatningen nyere. De 4 Sidealtre fandtes endnu 1735; „de af Iversnæs vilde ikke nedbryde dem, fordi de ikke havde bygget dem.“ Tralværket er fjernet 1922.

²⁾ *Christoffer Gyldenstjerne* blev 1548 Eneejer af Iversnæs; han var gift med *Anne Tønnesdatter Parsberg*; deres Gravsten er nu rejst i det søndre Sideskib, men er desværre noget afslidt.

³⁾ Sønnen *Henrik G.* var født 1550 og døde 1604. 2 Han var 1) gift med *Karen Eriksdatter Bille*, der døde 1582. 1585 ægtede han *Birthe Nielsdatter Trolle* (født 1561, død 1598). Broderen *Gabriel G.* døde ugift ca. 1606. Desuden var der 3 Søstre, hvoraf *Sophie* var ugift og boede paa Gaarden til sin Død 1626. (Se Aarbogen for Odense—Assens Amters Hist. Samf. for 1922 S. 139).

⁴⁾ *Mourits Podebusk Clausen* til Kørup († ¹⁸/₁₀ 1593) var gift med *Magdalene Sehested*. *Sibylle Gyldenstjerne* († ¹¹/₃ 1611) var gift med *Eskild Gjøe Henriksen* til Skørringe († 1573); hun var Datter af *Mogens G.*, der var Broder til *Christoffer G.* og indtil 1548 Medejær af Iversnæs.

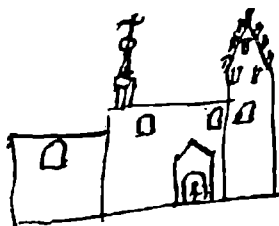
Iffuersnes Skoff løbber ud paa en Hoffuid, vel $\frac{1}{2}$ Mil lang.
Jeg visiterede Aar 1594 den 21de April (3dje S. e. Paaske).
Han prædikede selv. Middag paa Iffuersnes. Fruen gik i Kirken.
 Der til Mad. Aften til Føns.

Hr. Mikkell døde i Februar [15]98.

Aar 1598, den 18de Maj begravede jeg Henrik Gyldensterns Hustru Fru Birthe Trolle, som døde i Barselseng tillige med Fosteret.
 Var giffit udj 13 Aar nu S. Michels Dag kommendis; hagde fød i disse Aar 13 Børn, en Gang Tuilling, en Gang Trilling. 2 Dreng Børn oc 3 Pige Børn leffuendis.

30 Eske paa Kirkegorden.

Aar 1604, den 16de August begravede jeg Henrik Gyldensterne, vgifft¹).

Gjelsted.

50 Tiendeydere.

*[Jeg visiterede] Aar [15]89, den 10de Oktbr., kom fra Tandero-
 rop i Bogherred did Kl. 10 Form.*

Her Chresten Huid²), Jyde. 50 Aar gammel, Præst her i et Tidsrum af 23 Aar, var en Skibs Præst. Prædiker godt; spytter af og til Blod. 2den Gang gift: med den første [Hustru], Margrethe, Formandens Datter [havde han] 7 [Børn]; de 4 lever; med den anden [Hustru], Margrethe, født i Westphalen, Dirik Kremers Søster i Medelfar, 7 Børn, 6 leffuendis.

Han talte over Joh. 16: Sandelig, sandelig siger jeg eder osv. 1) Hvorfor skal vi bede; 2) om hvad og hvor ofte; 3) hvornaar; 4) Betingelser for Bønnen.

Degnen Jesper, Sædedegn. 9 Ort.

Det bedste Skudsmaal.

¹) Han var Enkemand (se forrige Side).

²) *Christen Hvid*, født 1539, var Sognepræst her fra 1566 til sin Død 1594. Hans Formand hed Hans Olufsen (1556–1566); hans Søn og Efterfølger i Embedet *Peder Christensen Hvid*, kaldet *Griis*, blev ordineret til Faderens Kapellan ³/₄ 1593, Sognepræst 1594–1633. Han fik Spiret paa Kirken taget ned til Menighedens Harne, hvorfor Folk sagde: „Grisen fik dog Spiret rodet ned“ (Wiberg).

Kirken¹⁾ aff huggen Kamp, tornet, paa et høit Berg. Al Kirken met Bly, Tornet met Tegel. Muren onde paa Sudvest Side paa Tornet. Et lidet Spir paa Kirken. 4 store Huellinger udj. 1 Clok i Tornet; 2 smaa, ringis inthet, i Spiszet. Taflen: den gamle oc vnge setter Krone paa Jomfruen; paa Fløeler de 12 Aposteler. 2 Meszing Stager. Rød Fløiels Forheng. 1 brun oc Damaskis Hagel, ny. Prædikestol ved Synderside. Fonten neden Choret paa synder Side. Skreffte- oc Degnestol gode. Quinde Stole paa begge Sider i Choret. Kirkegords Mur af Kamp. Laden neder fallen. Ingen Træ. 1 Høy met smaa Torn paa nordere Side.

Herregorde: Hynderopgord, F. Sophi Daa bode paa; nu Knud Rud til Sandholt; boer 1 Bunde paa.

Møller: Liung Mølle, 1 Quern, en Bundis vnder Hindsgaul.

Fauerske Berge her i Sognet, som de Sallingherrids Bønder bleff slagen aff Hertug Chrestens Folck Anno 1535, førind han bleff kronet²⁾.

Liunge Skoff oc Gielsted Skoff oc Trellerop³⁾ Lunde løber til-samen.

Her. Peder Griis ordeneret hannem til Capellane Aar [15]93, den 3dje Novbr., Sognepræst strax [15]94.

Aar 1594, den 23de April var der Visitats og Præstekonvent (Tirsdag efter 3dje S. e. Paaske) Her Chresten siug, liget af Bryst-syge siden St. Hansdag Aar [15]93.

Anne Persdr. i Kynstrup beleit aff⁴⁾ hendis Morsøsters Mand, er sengelej, siug udj hans ene Been, thenendis Knud Rud. Gaff Clage paa⁵⁾ sin egen Morsøster, at hun skulde ligge hos Manden oc tage vare paa BARNET. Døde i Auernes i Skamherred 8 eller 14 Dage for Paaske (efter Beretning af Hr. Laurits fra Auernes i Wgersleff Præstegaard Aar 1595, den 2den Maj); bleff inthet forløst, 3 Dage Quinder hos hinde, oc døde. Er begraffuen i Auernes Kirkegord. Manden er oc død.

Spiste Frokost der Aar 1595, den 2den Juni, ieg hagde visitered Rørup.

¹⁾ Kirken er indviet til St. Nikolaj. Skibet og det oprindelige Kor er romansk af huggen Kamp med Profilsokkel. 1 katolsk Røgelseskar findes endnu i Kirken. I Vaabenhuset findes en Ligsten over Adelsmanden Otto Hvide til Hønnerup († 1561) og hans Hustru Sophie Daa († 1562); deres Begravelse er ved Opgangen til Koret. Otto Hvide var Ættens sidste Mand. Ægteparret ejede c. 1550 Hønnerup Hovgaard, som formentlig er en gammel Kongsgaard.

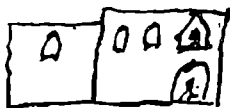
²⁾ Palmeaften ^{20/3} 1535 slog Johan Rantzaus Tropper Bønderne og Grev Kristoffers Landsknægte paa Faurskov Banker. 3000 Bønder faldt og skal være jordede paa Stedet. — Faurskov Bjerger ligger iøvrigt overvejende i Kerte Sogn i Baag Herred.

³⁾ Skal være Tellerup (i Ørslev Sogn).

⁴⁾ d. v. s. beligget af, har haft Samleje med....

⁵⁾ d. v. s. hun skød Skylden paa....

Aar 1600, den 1ste Maj [Kristi Himmelfartsdag infald paa] visiterede [jeg] Kl. 10, kom fra Rørup. Jeg talte fra Prædikestolen. Att vell! Fik Frokost der og overnattede. Her. Eiler oc Herrits Fogden, Per Jensen, der. Vin.

Rørup.

Annex till Gielsted. — 30 Tiendeydere.

1589 Frue Tale oc Folcket var der 10de Oktbr., teffuet¹⁾; ieg kunde icke komme saa telige, for ieg visiterede Tanderop og Gielsted oc drog til Fielsted. Der fore visiterede Anno 1589, den 23de Novbr. Jeg laa Natten i Gielsted (var 26 S. e. *Trinitatis*), paa Weien til Horsnes. Visiterede samme Dag Indsleff.

Jeg oplæste *Texten*: *Matth. 11*; jeg talte staaende til Folket. Hr. Christen var hæst.

Degnen, den samme *Jesper*²⁾. 5 Ort. — Godt Skudsmaal.

Kirken³⁾ uden Taarn [er begynt ud met Kirken Tornet, oc Tegel der paa; alt det andet Bly] paa et høit Berg. Huellinger 4. 1 Clok i Affsett paa Kirken. 1 Pulpetur nederste i Kirken. Tafflen herlig met *Kristi Lidelse oc Korsfæstelse*; 12 Aposteler paa Fløyeler. Prædikestolen ved Synderside. 2 Meszing Stager. Fonten ved Prædikestolen. 1 Taffle [*Vismændenes Ofring* staaar paa $\frac{1}{2}$ Alter] skal bort; *hvilket Præsten lovede*. Blaa Fløels Hagel, Kaars paa aff guel Damask. Kirkegords Mur mangesteds nederfallen; Træ paa Kirke-laden offuerste neder.

Herregorde: 1) Syndergorde, Frue Tale Emichsdater, Eiler Brochenhuszis indsattes⁴⁾ Frue. [Hun var i Kirken, bød mig, nar jeg kom tilbage, at tale med hende]. Claget, at Meszviin, Her. Oluff⁵⁾ holder, er ont. 2) Erholm, Frue Inger Clausdatter, Eiler

¹⁾ d. v. s. tøvet; Meningen er: de maatte vente.

²⁾ nemlig som i Hovedsognet (Gelsted).

³⁾ Kirken, indviet til St. Morten (jfr. den Dør, som tidligere fandtes med Jærnbeslag og Indskriften: 1513 in honorem St. Martini in Rørup). Det her omtalte Taarn blev 1787 erstattet med et nyt. Ejler Brockenhuus ombyggede Kirken c. 1530.

⁴⁾ indsat i: fængslet. Den gale *Ejler Brockenhuus* sad i Fængsel siden 1582 paa Københavns Slot, hvor han døde 1607, han blev fængslet paa Grund af forargeligt Levned. Hans Frue var for Resten heller ikke for god. Han var Søn af Claus Br. († 1556), der havde faaet Gaarden efter sin Broder Eiler Br. († 1546).

⁵⁾ formentlig: Præsten i Balslev; men det er vist en Fejlskrift for: Hr. Christen.

Brokenhusis til Nackebøl Søster, Anders Perszøns Effterleuerske¹⁾ ([15]90 eller 91 købte F. Heluig Herdenberg Gorden).

Sø: 1 ved Erholm, Hiørneholms Dam, er en liden trind Sø.

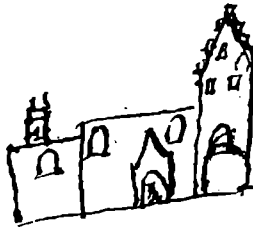
Møller: 1 ved Syndergorde, 1 Quern. Brendrød Mølle²⁾, 1 Quern.

Skal end nu gaa 1 Dreng paa Syndergorde, et Hitbarn (*menes at være en uægte Søn af Eiler*), være udøpt.

Syndergorde Skoff for sig selff. Erholmskoff oc for sig selff. Asterbo Skoff, Lund³⁾. Eiler Brokenhusz [*som er sat i Fængsel*] tog alle Sten aff Kirkeladen oc lagde paa Kirkegords Mur; lod den opsette aff Ler og følle med Leer inden vdj og dønike vden paa met Kalck.

Jeg visiterede Aar 1595, den 2den Juni Kl. 8 Form.; bidde efter Her. Peder 1½ Time. Han prædikede selv over Evang. til 6te S. e. Paaske. Derefter talte jeg. Alt vel! Kirkegords Mur faller mange-steds neder. Frue Tale, Eiler Brochenhuszis, bor der i Sognet, nu haffuer ladet Syndergorde op⁴⁾ for Sønnen Claus. Ditleff Siste boer paa Erholm, leiet aff Frue Heluig.

Visiterede Aar 1600, den 1ste Maj. Forligte F. Tale oc Her Peder⁵⁾ (huad deris Sager var, ved ieg iche). Alt vel! Der fra til Gielsted.

Fjelsted.

30 Tiendeydere: Der staar Markit S. Lauris⁶⁾ Dag. Ond Almue.

¹⁾ *Inger Clausdatter* var Datter af Claus Eriksen Ravensberg, kaldet „Slippe-slot“ († paa Erholm 1541) og var gift med *Anders Pedersen Galt*. Hun solgte Gaarden til *Helvig Hardenberg* til Arreskov. *Helvig Hardenberg* (f. 1540, død 14/7 1599) var Datter af Rigsraad *Jacob Hardenberg* til Hvedholm, Sandholt og Arreskov og Enke efter *Erik Ottesen Rosenkranz* til Valsøe, Arreskov m. m. (død 8/11 1575). Se iøvrigt Noten til S. 214 og 249.

²⁾ *Brenderød* = Bremerød.

³⁾ Byen *Asterbo* blev afbrudt mellem 1666 og 1688 og dens Jorder lagt ind under Søndergaarde. Den laa i „Kirkemarken“. (Efter Pastor M. Krag's Optegnelser).

⁴⁾ d. v. s. overdraget ham. — *Ditlev Sested* er maaske i Slægt med *Reimer Sested* fra Als, der er omtalt Side 225.

⁵⁾ Sognepræsten: *Peder Christensen Hvid*.

⁶⁾ *St. Laurentii Dag* var den 10de August. Markedet holdtes ved *Kaaberbøllegaard*.

Jeg visiterede Aar 1589, den 10de Oktbr. Kl. 2 Efterm. Overnattede.

Her. Niels Hanszen¹⁾, fød i Harnderop, min Scholebroder i Othense. 60 Aar gammel. 2 Aar Capellane i Ouby, 12 Aar Capellane her, 16 Aar Sognepræst. (Her. Hans, *hans Søn [efterfulgte ham] Aar 1592*). Liden, graa Mand, *ulærd*. [Hans Hustru] Marine, fød i Gorden. 9 Børn leffuendis, 3 døde; 1 Dater gift, 1 Søn i Scholemesters Lexe i Othense, 1 Skreder.

Han talte over Epistelen fra den foregaaende Søndag Efes. 4 [22]: Aflægger, Brødre, det gamle Menneske! 1) Hvorledes det gamle Menneske bliver nyt; 2) hvorledes man afholder sig fra at synde: for Kristi Skyld.

Degnen, Christian, Jyde, fød i Aars Stigt (i Stouby). Begge godt Skudsmaal.

Kirken saa gott aff huggen Kamp, tornet, met Bly Kirken paa Tornet Tegel Tag. 1 liden Husz offuer Choret tagt met Fie e 2 smuke smaa Cloker. 1 Clok. Huellinger 4. Rød, god Fløiels Hagel. 1 stor Skab. Tafflen: *Kristi Korsfæstelse* met Billeder i Paszen²⁾; Fløyeler Aposteler paa. 2 paszelig gambel Meszing Stager. 1 Søl vforgylt Kalck og Disk. Prædikestolen tuert offuer i en Pulpetur for Choret. Kirkeladen nederfallen. Kirkegords Mur aff Kamp, god. Liden Degne- oc Skreffte Stoel.

Ingen Adel. — Sognemænd claget, at Jørgen Nielszen vilde hauffe Boghuedthinden i Kerff.

Korbøl³⁾ Mølle, 1 Quern, liden. Gilberg⁴⁾ Mølle, 1 Quern, oc liden. Vandet aff en Veldekielde.

Fielsted Skoff; Fierup⁵⁾ Lund oc Kundby Lund henger til sammen.

Aar 1591, den 18de Maj vaar alle Præster der forsamlet. *Der blev forhandlet om Landemodet og andre nødvendige Sager.* Her. Hans til S. Hans *overværede Forhandlingen*. Vij fik Mad met Her. Nils; oc till Rugord Afften.

*Aar 1593, den 30te Januar, henved Kl. 12 blev Hr. Sone Lauridsen, Præst ved Middelfart Menighed, udvalgt til Provst her i Kirken.*⁶⁾

Aar 1596 visiterede jeg Torsdag før Pintse, og Herredets Præster var tilkaldte hertil. Vi forhandlede om Kirkeskikkene.

Aar 1598, den 26de April var her Præstekonvent. *Alt vell*

¹⁾ Niels Hansen, f. 1529, pers. Kap. i Nørre Aaby 1559, pers. Kap. her med Ret til Succession 1561, Sognepræst her 1573—1792. Gift med Marine Jørgensdatter, Datter af Forgængerens: Præst og Provst Jørgen Knudzen († 1572). Sønnen Hans Nielsen døde i Januar 1628.

²⁾ passio, Lidelseshistorien.

³⁾ d. v. s. Kaaberbølle.

⁴⁾ d. v. s. Gillebro.

⁵⁾ skal vist være: Fjellerup.

⁶⁾ Se Side 346.

Harndrop.

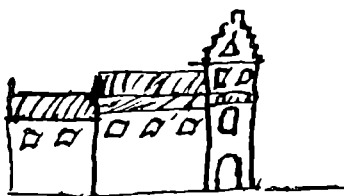
Annex till Fielsted. — 23 Tiendeydere.

Jeg visiterede Aar 1589 [den 10de Oktbr.] Kl. 4 Eftermiddag.

Kirken¹⁾ paa et høyt Berg i Byen, uden Torn. Er et lidet Spir met Saffdeller byget paa Skriffdis. Ingen Huellinger, Loffte vnder Kirken, slaget neden til met Søm. 1 Clok, 2 smaa Cloker. Tafflen Crucifixet mellem Reffueren. 1 Kalk oc Disk vforgylt. 2 Meszing Stager. 1 stor Skab synder slaget i Feiden²⁾ oc taget Kalken bort. Prædikestøel neden Choret. Fonten neder i Kirken. Kirkeladen mellem Stenger, ond. Kirkegords Mur Kamp, god.

Ingen Adel. — Harndrop Mølle, 1 Quern. — Harndrop Skoff.

Jeg visiterede Aar 1596, Torsdag før Pintse. Alt vel! Drog der fra til Hoslund³⁾. Kirkeverger oc Her. Hans gaff mig en gambel Percements Gradual⁴⁾.

Brenderop.

80 Tiendeydere.

Jeg visiterede — ieg viede der i Kerken Lauris Straale oc Jomfru Mette, Sten Bildis Dater — 26de August (12te S. [e. Trin.]: om den stumme oc blinde⁵⁾).

¹⁾ Kirken er indviet til St. Anna og ligger paa en Bakke. Taarnet er først opført i det 19de Aarh. over det lille, sent middelalderlige Vaabenhus. Fladt Bjælkeloft overalt i Kirken. Savdeller = savede Fjæle.

²⁾ d. v. s. Grevefejden (1534—35).

³⁾ vistnok en Fejlskrift for Hosleff (= det i Nærheden liggende *Haarslev Sogn* i Skovby Herred).

⁴⁾ d. v. s. Koralbog.

⁵⁾ skal være: døde. Aarstallet er ikke angivet. 1588 faldt 12te S. e. Trin. paa den 25de Aug. (Crone).

Her. Hans Trogelszen¹⁾, *Jyde*, fød ved Colding. [Hans Hustru] Marine, fød i Medelfar, M. Iuers Søster, der waar i Soer Closter. 1 Søn, Peder, Studenter. Hand gaar selffuer ved en Staff, prædiker intet; vilde haffue hannem ordeneret [*han er meget uvidende*]. Træ Døtter gift. *Kapellanen*, Her. Mads Hanszen,²⁾ fød udj Hørup ved Colding.

Jeg prædikede. — Han selv, Kapellanen og Degnen fik det bedste Skudsmaal af de adelige [ikke i Kirken].

Kirken vel udstyret. St. Nikolaj Billeds Taffle paa Alteret³⁾; Apostelerne paa Fløgelern. 2 smucke Cloker. Kerken mett Bly, Tornet met Tegel. Feiler Kalck inden udj.

Herregorde: Kiersgard, Sten Bilde.

1 Mølle ved Gorden, Føllested Mølle, 2 Querne; noc 1, Tørstrup⁴⁾ Mølle, 1 Quern.

Brenderop Skou oc Hørup Skou, 1 stor Skou⁵⁾, oc Broskoff oc Holsøskoff, er 1 stor Skoff; 1 Lund, Risomlund.

Aar 1589, den 5te Oktbr. (19de Sønd. [e. Trin.]) begroff ieg Welb. Jomfru Birgithe Bilde.

Aar 1590 begroff ieg Sten Bilde (døde 21de Oktbr.)⁶⁾.

Aar [15]94, den 23de April (Tirsdag efter 3dje S. e. Paaske) visiterede jeg Kl. 2 Efterm. Spiste til Aften hos Fru Helvig.

Aar [15]96 bleff Her. Mats Sognepræst.

Aar 1598, den 25de April begroff ieg der F. Magdalene Emichs. Begge fik et godt Skudsmaal.

Aar [15]99, den 29de Januar. Her. Mats berette mig, at vere schriftelig met sit Seil ocsaa oc F. Heluigs Vnderschriftuelsze⁷⁾

¹⁾ *Hans Troelsen*, Sognepræst her 1545—1596, var forinden resid. Kap. i Middelfart. Hans Hustru, *Marine Berthelsdatter*, var Datter af en Fisker i Middelfart. De 3 Døtre var gift med Præsterne i Vejlbj, Udby og Føns (se der). Sønnen *Peder Hansen* blev Præst i *Sandager-Holevad*. (Se Aarb. for Odense og Assens Amt, Hist. Samfund for 1925, Side 260 f.) Om Magister *Iver Berthelsen*, død 8.9.-1589 som Forstander for Sorø Kloster, en meget bekendt og betydelig Mand, henvises til Biogr. Lexikon og Kirkelex. for Norden S. 276.

²⁾ *Mads Hansen Colding* blev pers. Kap. her 1588 og var Sognepræst 1596—1628 (død 3.12). Han var gift med Karen Margrethe Cathrine Jørgensdatter, Datter af Sognepræsten i Udby: Jørgen Lauritsen.

³⁾ I Texten staar S. Nicalj (St. Michael).

⁴⁾ d. v. s. Kjøstrup.

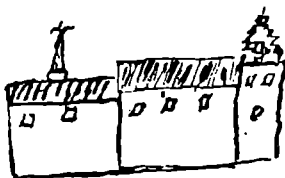
⁵⁾ Hørup er = Højrup.

⁶⁾ *Sten Knudsen Bille* (1555—1590) var gift med *Helvig Ulfeld* (død 1601), (se Side 355). Deres Søn, Erik Bille (f. 1561, død 1641) ægtede 1591 Magdalene Emiksdatter, der da var over 70 Aar gammel. Hun døde 1598 paa Grøftbjerg i Vissenbjerg Sogn. Se ved dette Sogn og Odense og Assens Amters Hist. Samf. Aarvog f. 1925, S. 621). I Korets Nordvæg er indmuret en Ligsten med Portrætfigurer over hende og Søsteren Margrethe († 1585).

⁷⁾ Fru Helvig har vistnok selv fastsat Pensionen til Hr. Hans' Enke og derefter kaldet Hr. Mads med Biskoppens Samtykke. 1 Pund Rug er = 2½ Tdr., 1 Pund Byg er = 3 Tdr.

forpligtet at udgiffue aarligen til Marine, S. Her. Hansis, udj hendis Liffstiid: Rug 3 Pd., Byg 3 Pd., Boghuedegryn 4 Skr., fæde Svin 4. fæde Gies 4, 1 Slact Nød saa got som 20 $\frac{1}{2}$, Smør 1 Fdg., huer Offerdag 2 $\frac{1}{2}$, er $1\frac{1}{2}$ Dr. — Mente, denne Affgiff hannem at vere for meget hord.

Aar 1601, den 4de August begroff sig S. F. Heluig, S. Bildis.

Asperop.

54 Tiendeydere. Er ingen Herrefolck i de Sogner.

Aar 1589 visiteret ieg den 21de Januar Asperop Kirke, oc Sognefolcket aff Annexen, Rorsleff, var der. *Overnattede der.*

Her. Eiler Ottezøn¹⁾, fra Bogense. Ung Mand, 36 Aar, korpulent, lærd, med Tillid til sin Begavelse. Got, paszelig Mele. Hans Hustru, Magdalene, fra Odense, Enke efter Hr. Laurids²⁾ (hun en Datter giffit i Aszens). De ingen Børn. Han var Skolemester i Nysted paa Lolland, kom derfra til Middelfart, var Kapellan i 3 Aar, Præst her paa Stedet i 4 Aar.

Capellane, Her. Lauris Jacobszen, Her. Jacobs Søn, der var til S. Hans i Othense; taget hannem til sig for Faderens Skyld.

Han talte over et almindeligt Skriftsted³⁾ om Bønnen. (Text: 2. Krøn. [20] om Josafat: Vi løfte vore Øjne til dig.) Han havde følgende Punkter: 1) Hvilke er Betingelserne for Bøn; 2) hvad der skal opflamme os til at bede. Paszelig.

Degnen, Hører i Medelfar Schole, Peder.

Begge fik det bedste Skudsmaal.

¹⁾ Ejler Ottesen Bang, f. i Bogense 1553, var tidligere Rektor i Nysted, men blev afsat 1578 for Slagsmaal med Præsten i Kirken; residerende Kapellan i Middelfart 1581, Sognepræst her 1585–1608. Noget indbildsk. Som omtalt under Middelfart blev han af Herredets Præster anklaget for Biskoppen, fordi han havde smædet sine Embedsbrødre for deres Mangel paa Lærdom og kaldt dem „vildfarende Lærere“. (Pont. Ann. III S. 502. Se Odense og Assens Amters Hist. Samf. Aarbog for 1923 S. 319 f.). Om Hr. Jacob se Bloch & Næraae I, S. 817 ff.)

²⁾ Laurids Jørgensen, f. ca. 1528, kaldedes hertil fra Rostock, død 9.4.-1584, gift med Magdalene....., der ægtede Eftermanden. Hans Ligsten med Indskriften: „meget gudfrygtig og retsindig“, fandtes tidligere i Kirken.

³⁾ loci communes, Alménsætninger, Hovedpunkterne i Kristentro og -lære; dette var et af Reformationens Principper.

*Smuk Kirke*¹⁾, tagt met Bly altsammen vden paa Synderside paa Tornet (bleff paa lagd Aar 15[89] i Sept. paa Tornet; er nu alt met Bly). Et smukt lidet Spyr, 2 smaa Cloker udj; 2 i det store Torn. Huald alt (5 Huellinger). En Taffle met *den korsfæstede* oc Reffueren hos; Fløyelen malet. Funtet i Choret. 1 Blykalck. Skarns Meszecloder. En herlige Kerkelade, holdis ved god Heffd.

Ingen Søer, Møller, Herregorde.

Jeg visiterede Aar 1595, den 25de April Kl. 9. Her. Eiler prædiket. *Han gennemgik Vidnesbyrdene om Kristi Opstandelse og tre Frugter deraf — i Løbet af et Kvarter. Godt Skudsmaal.*

Var der og overnattede [15]99, den 3dje Juli. Min Hest lam om Morgen strax, den gik aff Stalden.

Jeg visiterede Aar 1602, den 30te Juni. Alt vel! En gammel Mand oc hans Ectequinde vil inthet til sammen, *han holdt paa, at de skulde bandsættes*²⁾. Der fra til Bogensze.

(*Misfornøjede.*) Clagdis hart, at Hørerer aff Medelfar Schole sende et lidet Barn der op, kom ikke selffuer mange Syndager oc sommetider borte met alle. *Da han søgte Kald i Jylland og var optaget der, passede han sit Embede mindre godt. Dog [passer] hans Stedfortræder [det] bedre og vil undervise Ungdommen paa Landet.*

Rorsleff.

Annex til Asperop.

17 Tiendeydere (der er 20). Byfogden i Medelfar haffuer pantet Thienden til sig for 40 Dr. af Oluff Bang. Clagis, de kan intet fange de 10 Ort. Korn vd, men sender Pendinge derfor. Oluff Bang Kirkens Part for 8 Ort. Arm Kirke.

Visiterede der 6te Oktober [15]89. Der var kun faa til Stede.

Jeg holdt selv Prædiken, fordi jeg tidligere havde hørt Hr. Ejler prædike.

¹⁾ Kirken er indviet til Vor Frue (Jomfru Marie). Udskaaren Prædikestol fra 1580, lavet af „Knud Snediker, Borger i Melfaar“. De 2 Klokker i Taarnet er fra 1596 og 1598 (se Kirkehist. Saml. IV S. 107).

²⁾ Han, d. v. s. Præsten (Hr. Ejler), krævede, at de 2 skulde undelukkes fra Nadveren.

Degnen, en Hører fra Middelfart. Sider en Mand, siunger, i Degnebolet; hand giffuer *Høreren* ½ Ort. Byg. — *Meget godt Skudsmaal.*

*Kirken uden Taarn*¹⁾. 4 Huellinger. Tagt mere end halt met Bly paa begge Sider fra Østerende; thet andet met Tegel. Jomfru Marie i Solgiszelet²⁾ met Barnet i Tafflen, oc 1 Apostel paa huer Side. Skarns 2 Liusstager aff Jarn forthinnet. Prædikestol neden ved Choret. Fonten oc neden ved Norderside. Thin Kalck og Disk. 1 Damask Hagel met Guld Kors. Smok Kirkegord oc Mur aff Kamp. Kirkeladen met Tag. 1 stor Clok i Clokhuszit; 2 smaa offuer Huellingen.

Feiler Ordinantzen, *Lidelseshistorien og Luthers Katekismus paa Dansk.*

Bygt 1 ny Skriftsstoel oc Skab [15]94.

Jeg visiterede Aar 1595, den 25de April Kl. 7. Clagdis, at Oluff Bang, som haffuer Kirkens Part for 8 Ort., gør Frem pant paa den; oc kand taale 20 Ort. At de motte beholde Tinden, ville de giffue 16 Ort der aff. Her. Eiler prædiket *et Kvarters* (Tid).

Præster døde udj Wendsherred:

Her Nils Hanszen til Fielsted oc Hærndrop; hans Søn, Her Hans, i Stedet Anno (15)92.

Her. Chresten Huid til Gielsted; kom i hans Sted Her. Peder Huid [Griis] [15]94; war hans Capellane.

Her. Oluff Perszøn, Sognepræst i Medelfar.

Her Hans i Brenderup [15]96.

Her. Michel til Huszby Sogen i Febr. [15]98.

Udj M. Nilsis Visitasbog findis:

Aar 1562, den 10de August. Thet Calente Gods, wdi Wends Herred findis, liger wdi Asperup Sogen: wdi Bording³⁾ ligger 2 Gorde, skylder huer 3 Ørt. Korn med anden Smaabeide⁴⁾; udj Asperup liger en Gord, giffuer 3 Ørt. Byg met anden Smaabeide. Thette Gods skulle haffue werre kommit fraa Her. Hienrik Knudtzøn paa

¹⁾ Kirken er indviet til St. Peder. Taarnet er først opført 1760; tidligere fandtes kun en *Klokkestabel* af Træ, isoleret fra Kirken, paa Kirkegaard. Udskaaren Prædikestol fra 1590; i et af Felterne staar: „Ejller Ottesen“, Prst tel Asprop oc Rørsløf S[ogne]. Anno 1590“. Paa et andet Felt staar: Diens Matzen Kirke væri i R[øerslev], Hjeri Andersen i i B[lanke] Kirke væri. *Skabet* findes endnu i Kirken.

²⁾ Solgisel = Straaleglorie jfr. Side 43.

³⁾ d. v. v. Baaring.

⁴⁾ Smaabeide = Smaaredsel.

Iuersnes¹⁾. Och haffuer Præsterne aff Wends Herred Herlighed aff samme Gods hafft weldet²⁾ indthil den Dag efter Fundatz Liudelsze: Huilcken Præst som Calent gjør, tager for sind Bekostning 3 Ørt. Korn aff samme Landgild met smaa Redtzet aff alle 3 Tienner³⁾; men de andre 6 Ørt. Korn met Arffuends Pendinge⁴⁾ och anden Herlighed, Gordfestning og Sagefald, delis wnder Præsterne udi lige Parter. Dag Gierninger gjører de Heirritz Prousten.

Hjemmelsmand: Hr. Jørgen Knudsen, Provst for Vends Herreds Provsti⁵⁾.

Win Godtzet udi Wends Herred er 13 Ørt:

Michel Andersøn i Bielderop⁶⁾: 6 Ørt Byg; Jørgen Pedersøn i Trelderop⁷⁾: 2 Ørt Byg; Hans Lyuesøn i Wiby: 2 Ørt Korn; Jørgen Andersen i Røgle: 3 Ørt. Korn; Anders Smid i Fielsted: 1 Ott. Smør.

Aff dette Gods haffuer althid Præsterne i Herredet haft forne Landgild met Herligheden och der for skulle holde Win og Brød thil Kirkerne offuer al Wendsherred.

Ther offuer haffuer Prousten wdi nogle Aar her thil hafft for en Hielp, at holde saadan Win och Brød op met; thi wdi *Evangeliets* første Opkommelsze genger der mange thil *Sakramentet*, och [Provsten] fandis sig besuerret, thet at kunde holde aff det rette Win Gods:

Aff Roersløff Kirke; $\frac{1}{3}$ Ørt Byg; Asperop: 1 Ørt.; Brenderop: 1 Ørt; Harndrup: 1 Ørt; Fielsted: 1 Ørt; Rørup: 1 Ørt; Gielsted: 1 Ørt; Øesløff: 1 Ørt; Balsløff: 1 Ørt; Føns och Eiby: 1 Ørt; Indesløff: 1 Ørt; Ouby: 8 Skr.; Wby: 14 Skr.

Medelfar	}	Mag. Peder ⁸⁾	}	Aff disse Kirker
Causlund				holder Præsterne
Huszeby	Her Laurids	selffuer Win och		
Gamborg	Her Knud	Brød.		

¹⁾ Kalentegodset er skænket ved Gavebrev af 1446 af Henrik Knudsen Gyldenstiernes Svigerfader: Otte Skinkel til Ivernæs; se Aarb. for Odense og Assens Amters Hist. Samf. 1919 S. 407 ff. og Aarb. for 1922 S. 134 f. vælde = raade, herske; Meningen er vistnok = *ubestridt*.

²⁾ d. v. s. Fæstere.

³⁾ Ærvedspendinge: Afløsning af Hoveri.

⁴⁾ Jørgen Knudsen, Sognepræst til Fjeldsted-Harndrup, nævnes som Provst 1556, død 1572. Jfr. Side 367.

⁵⁾ d. v. s. Byllerup i Nørre Aaby Sogn.

⁶⁾ d. v. s. Tellerup i Ørslev Sogn.

⁷⁾ Magister Peder Hansen Bang, Sognepræst til Middelfart-Kavslunde 1526—1656. Provst 1545, død 1566. Knud Pedersen til Gamborg nævnes 1518. Hr. Laurids til Husby kendes ellers ikke.

Tilføjelser og Rettelser.

- Side 7: *Erik Urne* til Hindemae († 14. Sept. 1561) blev myrdet i Krøpelhagen i Tyskland, efter nogle Beretninger af nogle ugudelige Bønder; efter andre var det Palle Steen til Klingstrup, som var Morderen (Danmarks Adels Aarb.).
- Side 7: Gualt[erus] er Zwinglis Svigersøn: Præsten *Rudolph Gualter* i Zürich. Han udgav i Aarene 1557, 1562 og 1569 nogle Homilier over Apostlenes Gerninger. (Biografi i Hauchs *Protest. Realencyklopädie* 7, S. 222ff).
- Side 89: Der skal læses: Hun tøszer gifft, Her. Michel. Tøszer eller tøsser betyder: 2 Gange (jfr. Molbechs *Ordbog* II, S. 1315). Hans Jørgensens Hustru Marine (Maren) Nielsdatter havde nemlig forinden været gift med Formanden: Mikkel Brix, † 1576. (Wiberg).
- Side 94: *Jørgen Hartvigsen* fra „Holsten“ (d. v. s. Hertugdømmerne) er formentlig den Jørgen H., som nævnes til den nu forsvundne Herregaard Munkgaarde paa Als, S. for Asserballe. Han var gift med Anne Sehested fra Melvedgaard og døde i Odense 23. Febr. 1596. Deres Ligsten findes i Odense Vor Frue Kirke.
- Side 120: Note 3: „Søndagens Epistel til Romerne om Korset“ sigter formentlig til Rom. 8, 17 om at lide med Kristus. 3dje August 1596 var nemlig Tirsdagen efter 8de S. e. Trin.
- Side 124: Linie 23 f. o.: De her nævnte *synodalia* (Landmodebestemmelser) sigter til den Codifikation af Synodalia for Fyens Stift, som Jacob Madsen lod lave, og hvori bl. a. hans Altertavle-Ideal findes. Se Kallske Saml. 4° 492 og Ny kgl. Saml. 4° 1187.
- Side 149: Linie 1 og 2 skal rettes til: *Han sagde [kun] selvfølgelige Ting*. Det græske Ord ἀκόλουθα er af Jacob Madsen brugt — foruden her — om Præsternes Prædiken under følgende Sogne: Veflinge, Melby, Flemløse og Vissenbjerg. Det er et Tillægsord i Intetkøn Flertal og sammensat af α copulativum (= vort: sam — eller sammen) og Navneordet κέλευθος = Sti, Vej. Ordet betyder altsaa egentlig: ledsagende, følgende, overensstemmende. Men da Ordet paa alle de anførte Steder er brugt i *nedsættende* Betydning, maa Meningen vel være: han følger Teksten slavisk eller: han sagde [kun] selvfølgelige Ting eller: gamle, kendte Sager, som er hørt før.
- Side 190: Linie 17: *Jørgen Blome* til Melsgaard paa Als førte et tøjlesløst Liv og var en raa Bondeplager. Han solgte 1585 sin Gaard til Hertug Hans af Sønderborg og bosatte sig i Svendborg, hvor han døde. (J. Raben: Sønderborg).
- Side 276: Linie 11: I Manuskr. staar: duote, men der skal sikkert staa: duete, d. v. s.: duede. Meningen er da: den arme Mand fik ingen Bistand, *der duede noget* (som kunde hjælpe ham).

Register over Sognene.

	Side		Side
Aarslev	50—51	Gelsted	363—365
Aastrup	225—228	Gestelev	263—264
Aasum	64—65	Gislew	176—177
Agedrup	143—144	Grindløse	120—121
Agernæs (=Kørup)	114—115	Guldbjerg	180—182
Allerup	56—58	Gudme	165—166
Allested	261—262	Guldbjerg	286
Allesø	98—99		
Asperup	370—371	Haagerup (Brahetrolleborg) ..	251—252
Assens	300—309	Haarby	323—324
Aunslev	72	Haarslev	284—285
Avernakø	222	Haastrup	244—245
		Harndrup	368
Balslev	357—358	Heden	62, 264
Barløse	327—328	Hellerup	93—94
Bederslev	122	Herrested	91—93
Bellinge	35—36	Herringe	175—176, 265
Birkende	146	Hesselager	178—179
Bjerreby	215	Hillerslev	256—258
Bogense	270—278	Hjadstrup	101—102
Bovense	71	Holevad	317
Bregninge	214	Horne	236—238
Brendekilde	37	Hundstrup (=Krogshølle) ..	116—117
Brenderup	368—370	Hundstrup	245—246
Brudager	20, 166—167	Husby	361—363
Brylle	40—41	Højby	66
Dalby	148—150	Indslev	356—357
Dalum	35		
Davinde	58—59	Jordløse	243—244
Diernisse	265—266		
Drejø	186	Kavslunde	350
Dreslette	320—321	Kerte	325—326
Drigstrup	140—141	Kerteminde	129—136
		Kirkeby	22, 204—205
Egense	211—212	Klinte	119—120
Ejby	358—359	Korup (=Trøstrup-Korup) ..	23
Ejlby	288—289	Krarup	253—254
Ellested	169—170	Kullerup	87—88
Ellinge	85—86	Kværndrup	206—207
Espe	254—255	Kærum	309—310
		Kølstруп	141—142
Faaborg	229—236	Køng	331—332
Fangel	39—40	Kørup, se Agernæs	
Fjelsted	20, 366—367		
Flemløse	321—323	Landet	214—215
Flødstrup	80—81	Langaa	160—162
Fraugde	62—63	Lumby	103—106
Frørup	81—83	Lunde (i Lunde Herred)	103—104
Føns	359—360	Lunde (i Sunds Herred)	205
		Lyø	223
Gamborg	352—353		
Gamtofte	318—319		

	Side		Side	
Marslev	144—145	Søby	312—313	
Melby	289—290	Søllested	310	
Mesinge	150—151	Sønder Broby	258—259	
Middelfart	343—350	Sønderby	299—300	
Munkebo	139—140	Sønder Næraa	48—50	
Norup	106—107	Søndersø	292—293	
Nyborg	73—80	Sørup	203—204	
Næsbyhoved Broby	44, 99—100	Tanderup	328—330	
Nørre Aaby	355—356	Tommerup	41—42	
Nørre Broby	259—261	Turup	313—315	
Nørre Højrup	118—119	Tved	199—200	
Nørre Lyndelse	55—56	Ubberud	32—33	
Nørre Næraa	117—118	Udby	354	
Nørre Sandager	287—288	Uggerslev	121—122	
Nørre Søby	59—62	Ulballe	240—241	
Odense :		Vantinge	255—256	
Graabrødre (St. Albani)		Vedtofte	311	
St. Hans Kirke	} 25—32	Veflinge	281—282	
St. Knuds Kirke			Vejlby	351—352
Vor Frue Kirke			Vejle	262—263
Ollerup	209—210	Vejstrup	171—172	
Ore	20, 282—283	Verninge	42	
Orte	334—335	Vester Aaby	224—225	
Otterup	109—110	Vesterhæsinge	247—248	
Oure	20, 170—171	Vesterskerninge	242	
Paarup	43	Viby	152—153	
Refsvindinge	88—89	Vigerslev	280=281	
Revninge	137—138	Vindinge	89—91	
Ringe	8, 173—165	Vissenbjerg	336—338	
Roerslev	371—372	Ørbæk	83—85	
Rolsted	51—53	Ørslev	360—361	
Rynkeby	138—139	Ørsted	330—331	
Ryslinge	167—169	Østerhæsinge	249—250	
Rønninge	53—55	Østerskerninge	213	
Rørup	365—366	Østrup	100—101	
Sandager	315—316	Øxendrup	159—160	
Sanderum	34			
Sandholts Lyndelse	246—247	Følgende Sogne er ikke anførte som		
Seden	65	visiterede:		
Skaarup	198—199	Skellerup	7	
Skamby	123—124	Søllinge	93	
Skeby	107—109	Sønder Højrup	263	
Skovby	279—280	Ullerslev	70	
Skydebjerg	333—334	Ligeledes mangler alle Kirkerne paa		
St. Jørgens Kapel	201—203	Langeland og Ærø.		
Stenløse	38—39			
Stenstrup	208—209	Nedrevne Kirker (de med * mærkede		
Strynø	186	efter Jacob Madsens Tid):		
Stubberup	147—148	*Agernæs	114—115	
Svanninge	239—240	Egense (i Lundeherred)	106—107	
Svendborg, Vor Frue Kirke	} 187—197	Faaborg St. Nikolaj	230	
— do. — St. Nikolaj Kirke			Ferritslev	51
Svindinge	8, 162—165	Findstrup	220 og 223	
Sørslev	290—292	Flemminge	223 og 252	
		Haagerup	223 og 252	

	Side		Side
Hjallese (ikke nævnt).....	35	*St. Anne Kapel (i Lørup)....	168
Hjulby	69	St. Regisses Kapel	69 og 82
*Kørup.....	114—115	Viby (i Vends Herred).....	354

Register over Præsterne.

Præsterne benævnedes i tidligere Tid ved deres Fornavn med foran stillet Hr. Som Følge heraf har Jacob Madsen ikke altid anført Efternavnet, og Præsterne er derfor her opført i alfabetisk Orden efter deres Fornavne. Hvor Efternavnet ad anden Vej kendes, er det anført i firkantede Klammer.

Sp. betyder Sognepræst; Kap. er = Kapellan.

	Side
Anders, Huskapellan paa Ulfeldtsholm	90
— Bertelsen, Sp. Flødstrup-Ullerslev	70, 81
— Jensen, Sp. Korup-Ubberud	32
— Jensen, Sp. Tranekær	241
— Jepsen [Maas], Sp. Gamtofte	318
— Jørgensen Geed, Sp. Søllinge-Hellerup	93
— Knudsen, Sp. Lumby	105
— Lauritsen, Sp. Vissenbjerg	336 f.
— [Jørgensen] Mand, Sp. Kerteminde-Drigstrup	136
— [Mortensen], Sp. St. Jørgens-Sørup	201
— Rasmussen, Sp. Ejby-Melby	288
Balthasar Pedersen Bjørnskov, Sp. Frørup	81
Benedikt [Hansen], Sp. Svindinge	164
Bertel Lang, Mag. Sp. Odense Vor Frue	25
Christen Andersen, Sp. Nørre Næraa—Nørre Højrup	117
— Blymester, Sp. Nyborg	75
— Brun, Sp. Nyborg, Provst	73
— Ebbesen, Sp. Fraugde	62
— Hansen, Sp. Guldbjerg—Nørre Sandager	286
— Hansen Skamby, Sp. Hesselager	178
— Hersk, Sp. Ørsted	330
— Hvid, Sp. Gelsted-Rørup	363
— Jacobsen, Sp. Kværndrup, Provst	206
— [Knudsen Digsmed], Kap. i Kerte	325
— Laugesen, Sp. Brendekilde-Bellinge	37
— Lauritsen, Kap. Svendborg, Sp. Jordløse-Haastруп	193, 244
— Lauritsen, Sp. Vester Aaby-Aastrup	224
— Mortensen, Sp. Ørbæk	83
— Schytte, Sp. Assens-Kærum	313
Christoffer Hansen, Sp. Østrup-Hjadstrup	97, 100
— Lauritsen, Kap. og Sp. Espe-Vantinge	255
Claus Juul, Kap. Odense Vor Frue	31
— Albre(k)tsen, Sp. Drejø	186
— Nielsen, Sp. Egense	211

	Side
Diderik, Huskapellan paa Ulfeldtsholm	74, 90
Ejler Ottesen [Bang], Sp. Asperup-Roerslev	370
Erik Bang, Sp. Gudbjerg	180
— Pedersen, Sp. Gamborg	352 f.
Eskild Knudsen [Digsmed], Sp. Haarby	323
Gregers Rasmussen, Sp. Stenstrup	208
Hans, Kap. Sønder Næraa-Aarslev	50
—, Sp. Langaa-Øxendrup	161
—, Sp. Guldbjerg-Nørre Sandager	278
—, Kap. i Søby-Turup	313
— Andersen, Sp. Mesinge	136, 151
— Andersen, Sp. Sønder Næraa-Aarslev, Provst	49
— [Egesen], Kap. Rønninge-Rolfsted	52
— Frandsen, Sp. Gislev	175
— Hansen, Sp. Avernakø (se: Morten H. Side 235).	
— Hermansen, Sp. Nyborg	74
— Jensen, Sp. Faaborg-Diarnisse	229
— [Jespersen], Kap. Nørre Aaby—Indslev	355 f.
— Jørgensen, Sp. Vindinge	89
— Jørgensen, fra Klinte, Kap. i Køng	332
— Knudsen, Sp. Østerhæsinge	249
— Knudsen, Sp. Ore	283
— Knudsen, Sp. Turup	313 f.
— Lang, Mag., Sp. Aasum, Sp. Horne	64, 237 ff.
— Lauritsen, Sp. Kirkeby-Lunde	204
— Lauritsen, Sp. Ringe-Herringe	173
— [Pedersen] Lunde, Sp. Nørre Broby	259
— Madsen, Sp. Bregninge	214
— Mortensen, Sp. Kerte	325
— Nielsen, Sp. Fjelsted-Harndrup	367
— Nielsen, Sp. Skamby	123
— Pedersen, Sp. Kerteminde-Drigstrup	130 f.
— Pedersen, Sp. Lunde	103
— Stage, Sp. Odense St. Hans	25
— [Hansen] Stage, Sp. Haagerup (Brahetrolleborg)	251
— Sørensen, Sp. Nyborg	80
— Sørensen, Sp. Mesinge	150
— Troelsen, Sp. Brenderup	369
Henrik Hansen, Sp. Gudme-Brudager	165
Herluf, Sp. Ore	294
Jacob [Christensen], Sp. Gislev	177
— Jacobsen, Kap. i Viby	153
— Jensen, Sp. Viby	152
— Jørgensen, Kap. i Horne	238
— Olsen, Sp. Allesø—Næsbyhoved Broby	110, 233

	Side
Jacob . . . , Sp. Uggerslev-Bederslev	121
— Sørensen Sjællænder, Sp. St. Jørgens-Sørup	201
Ib (Jeppe) Andersen, Sp. Nørre Aaby-Indslev	355
Jens . . . , Kap. Rønninge-Rolsted, er formentlig = Hans [Egesen]; se dér.	
— . . . , Sp. Ore	283
— Andersen, Sp. Vesterskerne-Ulbølle	240
— Gregersen, Sp. Skaarup og Tved	200
— Hansen, Sp. Assens-Kærum, Provst	301
— Hansen, Sp. Strynø	186
— Lauritsen Fugl, Sp. Jordløse-Haastrup	243
— [Mortensen], Kap. Tommerup-Brylle	41
— Nielsen, Kap. Klinte-Grindløse	120
— Nielsen Bang, Sp. Flemløse	321
— Poulsen, Sp. Dalum-Sanderum	34
— Rasmussen Bredal, Sp. Ollerup	210
— Sørensen, Sp. Svendborg St. Nikolaj	185 ff.
Jesper . . . , Kap. i Nyborg	79
— Lang, Hjelpepræst i Vissenbjerg	336
— Lauritsen, Sp. Særslev, Provst	290
— Lauritsen, Sp. Østrup-Hjadstrup	100
Jon Graa, Kap. Tved, Sp. Skaarup	199
Jørgen [Nielsen], Sp. Hillerslev	257
— . . . , Sp. Bogense-Skovby	272
— Hansen, Sp. Lunde i Lunde Herred	103
— Hansen, Sp. Svanninge	239
— Hansen, Sp. Sønderby	299
— Jensen Sadolin, Fyens Biskop	18, 84 o. fl. St.
— Jensen, Kap. Faaborg-Diernisse	236
— Jespersen, Sp. Svindinge	162 ff.
— Lauritsen, Kap. Ringe-Herringe	173
— Lauritsen, Sp. Udby	354
— Madsen, Sp. Langaa-Øxendrup	160
— Markvordsen, Sp. Svendborg Vor Frue	185 ff.
— Markvordsen, Sp. Krarup	253
— [Pedersen], Kap. Odense St. Albani	25
— [Pedersen], Sp. Paarup	43
— Knudsen, Sp. Fjelsted-Harndrup	373
— Rasmussen, Kap. Ærøskøbing	77
— Simonsen, Mag., Sp. Odense St. Albani, Provst	25, 27
— Troelsen, Kap. Faaborg-Diernisse	229 ff.
Klaus Albrechtsen, Sp. Drejø; } — Nielsen, Sp. Egense; } se under Claus.	
Knud Christensen, Sp. Haarslev	284
— Knudsen, Sp. Norup	106

	Side
Knud [Nielsen], Sp. Tanderup	329
— Pedersen, Sp. Gamborg	373
Laurits (Lars), Kap. Rønninge-Rolfsted	52
— Andersen, Sp. Agernæs-Hundstrup, Provst	115
— Bremmel Vejle, Sp. Dalby-Stubberup	148
— Gorm, Sp. Søllested-Vedtofte	310
— [Hansen], Kap. og Sp. Mesinge	150 f.
— Hansen, Sp. Skaarup (Tved)	198
— Hansen [Lunde], Sp. Nørre Broby	260
— Jacobsen, Kap. Asperup-Rørslev	370
— Jespersen, Sp. Ejlby-Melby	289 f.
— [Jørgensen], Sp. Asperup-Rørslev	370
— Jørgensen, Sp. Agernæs-Hundstrup	115
— Lauritsen Køng, Sp. Lumby	104
— Madsen, Sp. Allested-Vejle	261
— Nielsen, Sp. Rynkeby-Revninge	137
—, Sp. Sandager-Holevad	315
— [Nielsen], Sp. Husby	329, 361
— Olsen, Sp. Allerup-Davinde	57 f.
— Poulsen, Sp. Nørre Søby-Heden	59
— Stampe, Sp. Kølstrup-Agedrup	141
Lukas Mikkelsen [Haar], Sp. Barløse	327
Lykke Jensen, Sp. Rønninge-Rolfsted	51 ff.
Mads, Kap. Tårup, Kap. Køng	313
— [Pedersen], Kap. Middelfart-Kavslunde	344, 350
Mads, Kap. Svendborg	197
— Hansen, Sp. Nørre Lyndelse	55
— Hansen Colding, Kap. og Sp. Brenderup	369
— [Hansen] Svanning, Sp. Horne	237
— Jensen, Kap. Odense Vor Frue, Sp. Seden	25, 30, 65
— Jensen, Sp. Fangel	39
— Jensen, Kap. Nyborg	73
— Lauritsen Drocken, Sp. Sønder Broby	258
— Mortensen, Sp. Norup	106
— Nielsen, Sp. Vester Aaby-Aastrup	224
Markvor Hansen Overskærer, Sp. Munkebo	139
Mikkel Hansen, Sp. Husby	361 f.
— Lukassen, Kap. Horne	136
— Nielsen, Sp. Vissenbjerg, Provst	336
Morten Hansen, Sp. Avernakø og Sp. Faaborg-Diernisse	235
— Nielsen, Sp. Skellerup-Ellinge	70, 85
— Nielsen, Sp. Landet og Sp. Bregninge	189, 214
— Pedersen, Sp. Tommerup-Brylle	40 f.
Mourits Isaksen, Sp. Horne	238
Niels, Kap. Dalum-Sanderum, Sp. Brendekilde-Bellinge	35, 44

	Side
Niels . . . , Kap. Nyborg, Sp. Sønderby	300
— Adamsen, Sp. Ringe-Herringe	173
— [Nielsen] Bang, Sp. Klinte-Grindløse, Provst	119
— Christensen, Sp. Søndersø	293
— Christensen, Kap. Kerteminde-Drigstrup	135
— Eriksen, Sp. Hillerslev	256
— Frandsen, Sp. Aunslev-Bovense	70f.
— Glad, Sp. Odense, Vor Frue	28ff.
— Hansen, Kap. og Sp. Skamby	123
— Hansen, Sp. Fjelsted-Harndrup	367
— Jacobsen, Kap. Kerteminde-Drigstrup	136, 141
— Jacobsen, Kap. i Svendborg	185ff.
— Jespersen, Fyens Biskop	18 o. fl. St.
— Juul, Kap. Frørup	83
— Jørgensen, Sp. Ørbæk	83
— Clausen [Kremmer], Kap. Dalby-Stubberup	149ff.
— Knudsen, Sp. Haarslev, Provst	284
— Knudsen, Sp. Ollerup	209
— Lauritsen, Sp. Sandager-Holevad	315
— Lauritsen, Sp. Tanderup	328
— Lunde, Kap. Nørre Søby-Heden	60
— Mogensen, Sp. Oure-Vejstrup	170
— Mule, Sp. Bogense-Skovby	270ff.
— Muus, Sp. Uggerslev-Bederslev	121
— [Olufsen], Sp. Stenløse	38
— Pedersen, Kap. Kerteminde-Drigstrup	130
— Stær, Sp. Nørre Næraa—Nørre Højrup	117
Oluf Andersen, Kap. Odense, Vor Frue, Sp. Lunde	30f.
— Eriksen, Sp. Balslev-Ejby	357ff.
— Graa, Sp. Sønder Højrup-Gestelev	70, 86, 263
— Nielsen, Sp. Stenløse	38
— (Ole) Pedersen Bang, Sp. Middelfart-Kavslunde, Provst	343ff.
Otto Christensen, Sp. Nordlunde (Lolland)	51, 79
Peder . . . , Sp. Hillerslev	257
— . . . , Sp. Lyø	233
— Andersen, Sp. Tranderup (Ærø), Provst	77
— Christensen Hvid (Gris), Sp. Gelsted-Rørup	363
— Hansen [Fjellerup], Sp. Allerup-Davinde	56f.
— Hansen Bang, Sp. Middelfart-Kavslunde, Provst	343, 373
— Hansen, Sp. Sandager-Holevad	316
— Hansen, Sp. Skydebjerg-Orte	333
— Hansen, Sp. Vejlbjby	351
— Hess, Kap. Kerteminde-Drigstrup	136
— Jørgensen, Sp. Føns-Ørslev	359
— [Lauritsen] Fugl, Sp. Sandholts Lyndelse—Vesterhæsinge	246

	Side
Peder Mogensen, Kap. Horne	237
— [Nielsen], Kap. Odense St. Hans, Sp. Højby	25, 66
— Nielsen Møller, Sp. Marslev-Birkende	144
— Rasmussen, Sp. Egense	212
Poul . . ., Kap. og Sp. Sønder Højrup—Gestelev	263f.
— . . ., Sp. Svendborg St. Nikolaj	193f.
— [Andersen], Sp. Odense Vor Frue	30
— Enevoldsen, Sp. Gamtofte	318
— Olsen, Kap. Dalum-Sanderum	35
— Roed, Sp. Skeby-Otterup	107
Rasmus . . ., Kap. Vigerslev-Veflinge	281
— [Hansen] Bogense, Kap. St. Jørgens-Sørup	203
— Christensen, Sp. Østerskerninge-Hundstrup	213, 245
— Hansen, Sp. Kullerup-Refsvindinge	87
— [Hansen], Sp. Bjergby	186, 215
— Hansen, Sp. Køng	331
— Lauritsen, Sp. Herrested	92
— Pedersen, Sp. Herrested	91
Salomon [Graa], Kap. og Sp. Oure-Vejstrup	170f.
Segod [Jørgensen], Sp. Svendborg St. Nikolaj	104
Simon . . ., Sp. Svindinge	164
— Andersen, Sp. Vigerslev-Veflinge	280
— Hansen [Sass], Sp. Dreslette	320
— Jørgensen, Sp. Faaborg-Diernisse	232ff.
Sone Hansen, Sp. Ryslinge-Ellested, Provst	168
— Lauritsen, Sp. Middelfart-Kavslunde, Provst	346ff.
Steffen Laugesen, Sp. Verninge	42
Søren . . ., Kap. i Faaborg	266
— Hansen, Sp. Lyø	223
— Hansen, Sp. Søby-Turup	312ff.
— Pedersen, Kap. Assens-Kærum	301
— Villumsen, Kap. Bogense-Skovby	269, 279
— Wittenberg, Sp. Østerskerninge-Hundstrup	213, 246
Thomas Ibsen, Sp. Rønninge-Rolfsted	53
— Navnesen, Sp. Flemløse	321f.
— [Simonsen], Sp. Ringe	91

Register over Adelen.

	Side
Abildgaard, Thale (Trellerupgaard)	140
Ahlefeldt (Sehested), Margrethe (Jerstrup)	121
Akeleye, Christen Knudsen, til Skinnerup	142
— Gabriel Knudsen, til Krengerup og Nordskov, Landsdommer 263,	331
Askerslev (Aschersleben), Hans, til Nordskov	244, 263
— Jørgen, til Jerstrup	121
[Baden], Emerense Pedersdatter (Lundsgaard, Broholm)	166
Banner, Berete (Flintholm)	246
Basse, Margrethe (Stubberupgaard)	315
Bild, Anne (Brobygaard), ugift	321
— Anne (Nakkebølle)	225
— Maren [Kruckov], (Brobygaard)	259
— Niels, til Ravnholt og Rygaard	92, 161
Bilde, Preben, Lensmand	347
Bille, Anne (Hvidkilde)	226
— Erik, til Hvedholm	237
— Erik, til Kærsgaard	369
— Knud, til Flintholm	246
— Markvard, til Hvidkilde	226
— Mette (Lammehave og Torpegaard)	50
— Mogens, til Rynkebygaard	174
— Ove Eriksen, til Lindved	38
— Peder, til Haastrupgaard	245
— Steen Knudsen, til Billeskov og Kærsgaard	369
Bjørnsen, Johan, til Nielstrup, Rigsraad	210
Bjørnsdatter, Maren (Østrupgaard og Nielstrup)	210
Blomme, Jørgen, boende i Svendborg	190
Bockholt, Johan, til Klingstrup	199
Bonde, Marine Clausdatter (Fjellebro)	175
Brahe, Axel, til Elvedgaard, Lensmand	32
Brand, Henning Jørgensen, til Mullerup	70, 81
Brok, Morten, til Barløsegaard, Landsdommer	107, 327
Brockenhuus, Birgitte	350
— Ejler, til Nakkebølle	226
— Ejler, „den gale“, til Søndergaarde	93, 365
— Frants, til Bramstrup og Egeskov, Rigsmarsk	20, 56, 207
— Geske, boende i Svendborg	165, 190, 199
— Godske, til Pilegaard (Lejgaard)	225
— Inger Clausdatter (Erholm)	365
— Jacob, til Damsbo	225
— Karen Kjeldsdatter (Tisselholt)	172
— Karen (Vollerslev)	54

	Side
Brockenhuus, Laurits, Landsdommer i Nyborg	22, 56
— Laurits, til Sludegaard	82
— Laurits, til Bramstrup og Egeskov	56, 207
— Margrethe (Skovgaarde)	312
— Mikkel, til Bramstrup	55, 207
— Otte, til Vollerslev	38
— Peder (ugift)	56
— Susanne (Nakkebølle)	226
Bryske, Anna (Dallund)	281
— Antonius, til Langesø, Rigskansler	281, 343
— Ejler, til Nielstrup og Dallund	246, 293
— Elisabeth (Amagergaard)	281
— Gert, til Dallund	293
— Karen (Østrupgaard)	245
— Karl, til Amagergaard	281
Bølle, Ejler Eriksen til Nakkebølle, Rigsraad	225
— Susanne (Nakkebølle)	225
Baad, Inger (Dræbygaard)	140
— Jens, til Tisselholt	172
Daa, Anna (Daaholm)	279, 291
— Hilleborg (Daaholm)	289
— Jesper, til Enggaard	287
— Jørgen, til Sørslev, Admiral	291
— Knud, til Hestholm	319, 334
— Oluf, til Fraugdegaard	63
— Sophie (Hønnerup)	364
Durham, Alexander, til Højsgaard	324
Eggertsdatter, Dorthe (Aarslevgaard)	51
Eggertsen, Peder, til Vestergaard	262
Eisenberg, Elias, til Gamtofte Provsti	318
Emmiksén, Anders, til Steensgaard	239
— Anders, til Jerstrup	121
— Otto, „den onde“, til Steensgaard	240
— Otto, til Paarupgaard	121
Emmiksén, Anna (Højrupgaard og Gelskov)	257
— Magdalene (Millinge og Grøftbjerg)	240, 336
— Margrethe (Grøftbjerg og Millinge)	336
— Mette (Millinge)	240
— Tale (Søndergaarde)	365
Eriksen, Hans, boende i Svendborg	190
— Peder, til Stubdrup	70
Flemming, Anna (Kogsbølle)	90
Friis, Dorthe, Fraugdegaard	63
— Elisabeth (Mullerup)	180
— Henrik, til Ørlunde	178

Friis, Niels, til Ørbækklunde og Hesselager, Kansler	179
Galt, Anders Pedersen, til Erholm	366
Gjøe, Axel (Absalon), til Løjtvad, Lensmand	35, 208
— Mette (Skjersø)	282
Glob, Anders, Mag., Rentemester (Vor Frue Provsti)	343
Grubbe, Margrethe (Søgaard)	60
Grøn, Ida (Orelund)	315
Gyldenstjerne, Anne Knudsdatter (Tybrind)	361
— Christoffer, til Iversnæs	362
— Gabriel, til Iversnæs	362
— Henrik, til Iversnæs	362
— Pernille (Kærstrup og Arreskov)	249
— Sibylle (Iversnæs)	362
— Vibeke (Hesselager)	179
Gaas, Oluf, til Vejstrupgaard	172
Hardenberg, Anne (Fuglsang og Sandholt)	248
— Anne Eriksdatter (Torslundegaard)	151
— Erik, „den fattige“, til Ferritslevgaard	52, 190
— Erik, til Skovsbo, Rigsraad	139, 147
— Erik til Matrups og Vedtoftegaard	202, 299, 311
— Helvig (Arreskov, Kærstrup m. v.)	28, 214, 249
— Jacob, til Matrups	318
— Mette (Skjoldemose)	208
Hartvigsen, Jørgen, fra Holsten	94
— Bendix, til Klingstrup	199
Heest, Dorthe (Steensgaard)	240
Heidersdorf, Philip, til Orelund	315
Henriksen, Niels, til Tøjstrup	168
Holck, Anders, samt Brødrene: Bertel, Ditlev og Kristian	31, 190
— Henrik, til Rønhave og Søbo	243
Huitfeldt, Arild, Rigskansler	28, 352
— Anne (Rynkebygaard)	174
— Claus, til Bramstrup og Krumstrup samt Sønnen Lave	168
— Jacob til Berridsgaard	181
Hundermark, Claus, til Tange og Skaarupgaard	160, 199
Hvide, Margrethe (Rødkilde)	60, 241
— Otto, til Hønnerup	364
Høeg, Jacob, til Krumstrup	168
— Magrethe (Rørbæk)	80f.
Jørgensen, Rasmus, af „Bogense Adel“	277
Juul, Marine (Hundslev Skovgaard)	142
Krabbe, Anna (Søbo)	212
— Erik, til Rønhave	243
[Kruckov], Ejler Axelsen, til Aarslevgaard og Broderen Jens	51
Krummedige, Erik, Lensmand i Nyborg	20

	Side
Kaas, Anders, til Kilsgaard	142
— Erik Mogensen, til Gelskov	257
— Hartvig, til Højrupgaard	257
Laxmand, Poul, til Flenstoft	320
Lindenov, Else (Løjtved)	208
— Hans Johansen d. yngre, Lensmand	275, 343
— Hilleborg (Juulskov)	87
Lunge, Gertrud (Nielstrup)	209
— Iver, til Nielstrup og Østrupgaard	209, 245
— Sofie (Nielstrup)	209
Lykke, Erik, Lensmand i Odense	20
— Karen (Bramstrup)	55
— Kirsten (Overgaard og Hverringgaard)	161
— Jørgen, til Overgaard og Hverringgaard	152
— Peder, til Skovsbo	199
Markdanner, Caspar, til Rønningesøgaard	54
Marsvin, Jørgen, til Hollufgaard	63
v. Mehlen, Hans d. yngre, til Lundsgaard og Broholm	137, 166
— Sidsel (Østrupgaard)	101
[Mormand], Erik Mogensen, til Bramslykke	327
— Morten Mogensen, til Ørritslevgaard	109
Munk, Ebbe, d. ældre, til Fjellebro	175
— Ebbe, d. yngre, til Fjellebro	175
Norby, Alhed (Lundsgaard)	260
— Anne, bosat i Faaborg	231
— Bent, til Lindskov	211f.
— Erik, „den onde“, til Lindskov	211
— Hans, til Uggerslevgaard	28, 121
— Henrik, til Skovgaarde	312
— Jacob, til Gyrop	102
— Johannes, til Orelund og Stubberupgaard og Broderen Otto ...	315
— Peder, til Urup	138
Ny, Anne Knudsdatter (bosat i Faaborg)	230f.
Oldeland, Christoffer, til Vejrupgaard	145
— Hans, til Trellerupgaard	140
— Laurits, til Vejlegaard	262
— Vilhelm, til Vejlegaard	262, 289
Oxe, Sidsel (Løgismose)	324
Parsberg, Anne Tønnesdatter (Iversnæs)	360, 362
Pettersen, Bendix, bosat i Svendborg	190
Podebusk, Mourits Clausen, til Kørup og Egebjerg	115, 362
— Vibeke (Lindholm)	92
v. Qualen, Ditlev, til Søbo og Lindskov	211
Quitou, Christen, til Rørbæk og Sandager	81
— Ejler, til Sandager	202

Quitou, Henning, til Lykkeholm	287f.
— Frederik, til Knyle	107
— Jørgen Henningsen, til Enggaard	288
— Jørgen, til Sandagergaard	287f.
v. Raden, Henrik, til Rønningesøgaard	54
Rantzau, Breide, til Holme Kloster m. m.	252
Ravensberg, Claus Eriksen, „Slippeslot“	225
Reventlou, Agnete Jacobsdatter (Stensgaard)	240
— Magdalene (Rønhave og Søbø) og Søsteren Margrethe	243
Rosenkrantz, Jacob, til Arreskov, Kærstrup m. m.	214, 249
— Erik Ottesen, til Valsø, Arreskov m. m.	249
— Margrethe (Holme Kloster)	275f.
— Sofie (Holme Kloster)	252
Rud, Birgitte (Søbysøgaard)	60
— Erik, til Fuglsang, Sandholt, Enggaard m. m.	248, 287
— Corfits, til Enggaard	287
— Knud, til Sandholt, Lensmand	29, 248
Rønnow, Anna (Mattrup og Skovsbo)	139, 202
— Birgitte (Lykkeholm og Enggaard)	170, 202
— Ejler til Lindskov	212
— Karen (Mattrup)	202, 212
— Mette (Brolykke)	152, 202
Sehested, Ditlev, Forpagter af Skaarupgaard	199, 366
— Magdalene (Kørup m. m.)	115
Skenk, Agnete (Broagergaard)	167
Skinkel, Jørgen, til Lammehave, Lensmand	21, 174, 256
— Gabriel, til Søholm	332
— Morten, til Østrupgaard	101
— Niels, til Gerskov	108
Skovgaard, Ane Margrethe (Sanderumgaard)	58
— Anne, (Hasmark og Barløsegaard)	107, 327
Skram, Birgitte (Boltinggaard)	174
— Karen (Egeskov)	207
Sparre, Helrad (Nordskov)	263
— Regitse Jacobsdatter (Skinnerup)	142
Speil, Hans, til Juulskov	87
Straale, Laurits, til Torpegaard, Vejlegaard og Lammehave	50, 174, 368
Svale, Christen, til Bisbo	319
Svave, Jørgen, til Harrislevgaard	279
Thott, Peder, til Boltinggaard	174
Tidemand, Jørgen, til Stensgaard	239f.
Tinhuus, Anne (Egeskov og Bramstrup)	207
Trolle, Birthe Nielsdatter (Iversnæs)	362
Ulfeld, Christoffersen, til Jershavé	137
— Claus, til Rødkilde	241
— Jacob, den ældre, til Kogsbølle, Rigsraad	90

	Side
Ulfeld, Jacob, til Egeskov, Rigskansler	299, 350
— Jacob (den yngre), Korfits og Mogens (ovennævntes Sønner)	90
— Jacob Jacobsen, Lensmand paa Hindsgavl	350
— Regitse (Torslundegaard)	151
Ulfstand, Tale (Flenstoft)	320
Urne, Axel Knudsen, til Søbysøgaard, Rigskansler	60
— Christoffer, til Ravnholt	161
— Erik, til Hindemæe	7
— Hans, til Dræbygaard	140
— Johan, til Ravnholt	8, 161
— Jørgen	60
— Knud, den ældre, til Søbysøgaard	60
— Knud, den yngre (Axelsen), til Søbysøgaard	60
— Lave, til Selleberg	146
— Lisbeth (Klingstrup)	199
— Margrethe (Ravnholt)	93, 161
— Oluf, bosat i Svendborg	190
Valkendorf, Christoffer Henningsen, til Glorup	8, 163 o. fl.
— Henning, til Glorup	8
— Inger (Søbysøgaard)	60
— Margrethe (Lammehave)	174
— Rigborg (Søbo)	212
Venstermand, Erik, til Lundegaard	260
— Henning, til Brobygaard	259
— Knud, til Finstrup	266
Viffert, Anna (Dallund)	293
— Corfits Tønnesen, til Tybrind	361
— Christence (Holme Kloster)	252
— Jacob Jacobsen, til Brolykke	152
— Kirstine Tønnesdatter (Fjellebro)	175

Efterskrift.

Nærværende Udgave af den fynske Biskop Jacob Madsens Visitatsbog, til hvilken Originalmanuskriptet findes paa Landsarkivet i Odense, er besørget af „Historisk Samfund for Odense og Assens Amter“ og skylder dette Samfund sin Tilblivelse. Det er nemlig saaledes, at ingen, der sysler med lokalhistoriske eller personalhistoriske Sager Fyen vedrørende, kan komme uden om „Visitatsbogen“, naar Spørgsmaalet er om Tiden omkring Aar 1600. Men hvor mange Lægfolk er i Stand til at tyde Originalmanuskriptets vanskelige Haand? Hertil kommer, at henved Halvdelen af Stoffet er paa Latin, som Lægfolk jo ikke forstaar; ogsaa enkelte græske Ord forekommer. Der findes ganske vist en trykt Udgave af Visitatsbogen fra 1853 — af daværende Sognepræst til Herrested: A. Crone; det er i alle Henseender et dygtigt Arbejde, som da ogsaa er lagt til Grund ved nærværende Udgave. Kun manglede Biskoppens Tegninger af Kirkerne — af økonomiske Grunde. Men Crones Udgave er trykt — som Originalen foreligger — med hele det latinske Stof. Lægfolk er altsaa lige vidt, og Bogen selv er nu sjælden og vanskelig at faa fat paa.

Fra mange af vort Samfunds ca. 1200 Medlemmer blev der da rettet Opfordring til Bestyrelsen om at tilvejebringe en ny Udgave med Oversættelse af de latinske Stykker og i det hele i en for Lægfolk mere tilgængelig Form.

Bestyrelsen henvendte sig derpaa til flere Fagfolk blandt vore Historikere. Disse mente imidlertid ikke at turde paatage sig Opgaven, maaske fordi en saadan populær Udgave vilde betage Bogen dens Karakter som historisk Kildeskrift. Imidlertid mente vi ikke at burde sidde vore Medlemmers Opfordring overhørig. Undertegned tilbød da i Forening med et andet af Bestyrelsens Medlemmer (Provst Schovsbo, Nørre Aaby) at vove Forsøget og prøve paa at løse Opgaven. Vi var paa Forhaand klar over Vanskelighederne saavel ved Oversættelsen som ved Biskoppens *Renaissance-Dansk*, der absolut skulde gengives saaledes, som det var nedskrevet; ellers vilde Kildeværdien gaa af Bogen. Men saa maatte Bogen forsynes med talrige *Noter* til nærmere Oplysning og Forklaring paa de Ord og Udtryk, som nu er forældede og ikke kan forstaas af Folk uden Forudsætninger. Hertil maatte vi søge Oplysninger og Raad fra mange forskellige Steder, og det fik vi da ogsaa i rigt Maal. Men saa blev Provst Schovsbo syg og senere forflyttet til Sjælland. Jeg kom saa-

ledes til at staa alene med Arbejdet. Naar det desuagtet nu er ført til Ende, maa jeg med Taknemlighed mindes alle dem, der har støttet og hjulpet mig.

Det vil dernæst være hensigtsmæssig at fortælle lidt om *Planen* og Anlægget i *Visitatsbogen*. Den gamle Biskop har ikke tænkt sig, at hans Optegnelser skulde blive trykt og kendt af de kommende Slægter; men netop derved er hans Domme og Skildringer af Personer og Forhold i de visiterede Sogne mere friske og levende. —

Visitatsbogen begynder med en *Indledning* (Side 7—22) af noget blandet Indhold. *Først* nogle Optegnelser fra gamle Papirer, som Bispens har fundet i forskellige fyenske Kirker. (Saadanne Kalenderoptegnelser, stammende fra Katolicismens Tid, har der været flere Steder iblandt Kirkernes Bøger og Papirer; desværre er de nu forsvundne.) *Dernæst* et Register over de Klokker, som Kirkerne maatte af med til Kanonstøbning 1528 — nærmere specificeret for Fyens Stifts Vedkommende. — *Derefter* følger en Oversigt over alle Kirkesognene i hele Fyens Stift, hvorved maa erindres, at Stiftet den Gang ikke blot omfattede Fyen med hosliggende Øer, men ogsaa Lolland-Falster, Als og Femern. *Dernæst* en Fortegnelse over de fyenske Biskopper lige fra Aar 1072 og til ca. 1750 (idet den er fortsat af Jac. Madsens Efterfølgere). Endvidere Concepten til hans Skrivelse til Provsterne, naar han skulde ud paa Visitats. Og endelig nogle Klager fra Præsterne over Indtægter, som er bortkomne eller berøvet dem i tidligere Tid.

Saa følger de enkelte Herreder indenfor Stiftet, ialt 12. Ærø og Langeland mangler; der henvises herom til Biskoppens „lille Visitatsbog“, som desværre synes at være gaaet tabt. Hvert Herred begynder med en Oversigt over Sognene, Præsterne og Adelen; og derefter følger saa de enkelte Sogne. Indenfor hvert Sogn gaas der frem efter en bestemt Plan: Først nævnes, hvor mange Tiendeydere der er; dernæst Aar, Dato og Klokkeslet for den første Visitats i Sognet. Klokkeslettet kan falde meget tidlig, men ogsaa stundom meget silde, da Biskoppen vilde visitere flere Sogne, ja Pastorater paa samme Dag. Saa følger Præstens Navn, Alder, Udseende, Talegaver osv., hans Hustrus (hvis han var gift, hvad Præsterne saa godt som altid var) Navn, Alder og Antallet af Børn; nogle Præstefolk var dog barnløse. — Derefter nævnes den Text, Præsten talte over, Hovedpunkterne i hans Prædiken og Biskoppens Dom over denne. Videre nævnes Degnen og hans Embedsindtægt; var han fast ansat med Embedsbolig, kaldes han „residerende“ eller „siddende“ (Sædedegn); men i de Sogne, som laa nærmest ved Købstæderne, besørgedes Degnetjenesten som oftest af „Løbbedegne“, d. v. s. Disciple fra øverste Klasse i Købstadens Latinskole, eller af en „Hører“ fra denne. — Ved Visitatsen skulde Biskoppen forhøre Menigheden, om den var tilfreds med sin Præst og Degn, eller den havde nogen Klage imod dem; de fik næsten altid et „godt Skudsmaal“.

Kirkebygningen beskrives udvendig og indvendig, i korte Træk, men alligevel saa udførlig, at de Oplysninger, som Bispen her har givet, kan tjene til Vejledning for Nutidens Kirkebestyrelser ved Reparationer og Istandsættelser. For selve Bygningens Vedkommende er ogsaa Tegningerne af de enkelte Kirker meget oplysende; se herom nedenfor. Vi faar at vide, at blandt Kirkens Inventar fandtes flere Sager fra Katolicismens Tid: Vievandskar, Hostiegemmer (Monstranser), Helgenfigurer og navnlig *Sidealtre*, som Bispen var ivrig for at faa fjernede. Men det gik ikke altid lige let; trods Reformationen sad meget af det gamle endnu fast i Folk.

Derimod er de gamle *Kirkelader*, hvor Kirkens Korn skulde opbevares, næsten alle Steder forsvundne; nogle af dem var forfaldne allerede i Jac. Madsens Tid; andre var lejede ud til Beboelse. Hvor der i Sognet laa en (eller flere) *Herregaarde*, anfører Biskoppen dernæst dennes Navn og den daværende Ejer. Vi faar herigenom Oplysninger om de dalevende *Adelsslægter*.

Der følger saa en kort Notits om Skove, Søer o. lign. i Sognet samt (næsten ved hvert Sogn) om *Vindmøller* og *Vandmøller*.

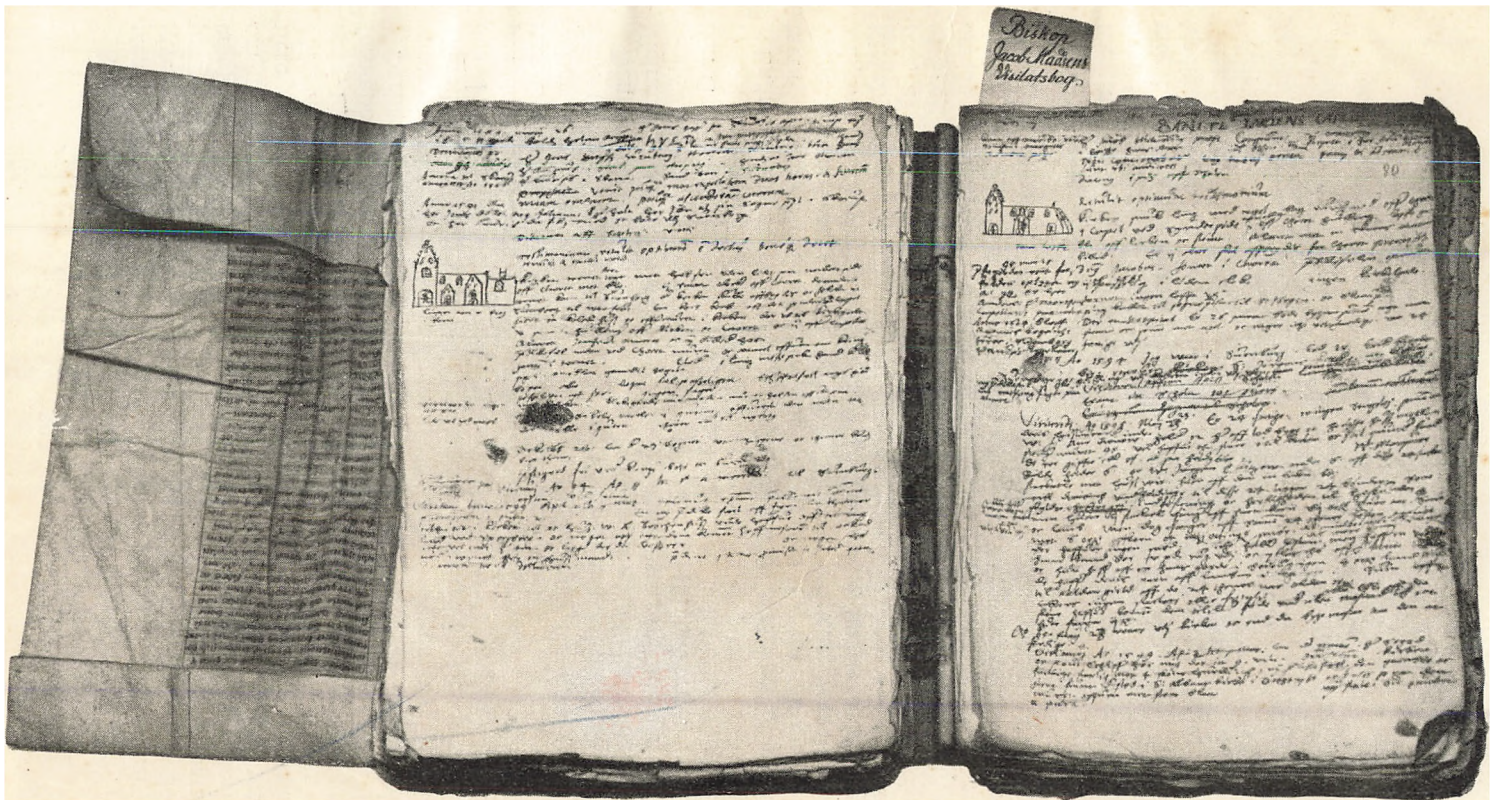
Den øvrige Del af Biskoppens Optegnelser omhandler de senere Visitatser, han har afholdt i Sognet, andre særlige Forhold vedrørende Præster, Degne og andre Personer, Præstekonventer (som den Gang var tvungne) osv. Ingen Visitats er holdt efter 1604; allerede 2 Aar efter døde Biskoppen.

Endnu maa nævnes Biskoppens *Tegninger af Kirkerne*. De er medtagne i nærværende Udgave og vil formentlig give Bogen mere Værdi. De er meget naive og ubehjælpsomt tegnede; men de giver alligevel ret oplysende Bidrag til Forstaaelse af, hvorledes de gamle Kirkebygninger den Gang saa ud. Kun maa her gøres opmærksom paa, at de *fleste af dem er tegnede „omvendt“*, f. Ex. ved Hjælp af et Spejl el. lign. Kun saaledes kan det forklares, at de ser ud, som om de var tegnede fra Nordsiden, og at *Vaabehuset*, som normalt findes paa Sydsiden, har ligget mod Nord. Men naar man erindrer dette, kan de lokale Kendere af Kirkebygningen hurtig finde sig til Rette.

Idet hermed nærværende Udgave af „Visitatsbogen“ overgives til Læserne, er det i Haab om, at Bogen maa have Interesse ogsaa ud over Fyens Land. Og sluttelig takkes alle de mange, som har staaet mig bi med gode Raad og Oplysninger, ikke mindst for Noternes Vedkommende. En særlig Tak til *Jul. Skrikes Stiftelse* for det ydede Tilskud til Udgivelsen.

Føns Præstegaard, Oktober 1932.

A. R. IDUM.

Biskop
Jacob Nielsens
Visitatsbog

En Dobbeltside af den originale Visitatsbog.